

ΟΙ ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ
19ο ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ

ΕΒΕΤ. ΚΟΝΤΙΝΑΟΥ ΟΜΟΤΕΛΕΣΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΙΟΥ

ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΙΣ 1957

1957

Π - 5
145a

Copyright: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, 1982

Εισηγητής: ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Έκδοση και Διάθεση: Έκδοτικό Γραφείο ΣΤΕΦ. Δ. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ,
Όδος Ίπποκράτους 6, ΑΘΗΝΑ 143
Τηλ. 3638343

"Η έγκρισις διδακτορικής διατριβής υπό της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δέν υποδηλοῖ ἀποδοχήν τῶν γνῶμῶν τοῦ συγγραφέως".

(N. 5343/32, άρθρ. 202/2).

4

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Αριθ. εισαγ. 4.....

ΣΕΙΡΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Σπουδαστήριο
Τμήμα: **Ήθικος**

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

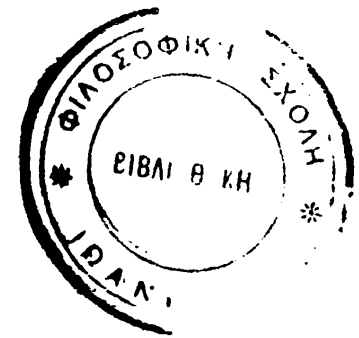
ΟΙ ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ

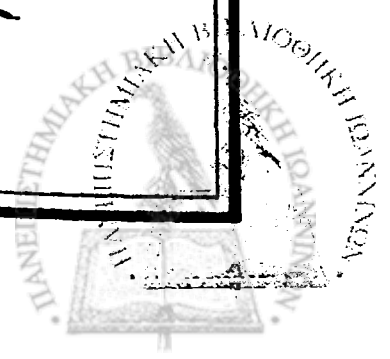
19ο ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ

(Αρχές 19ου αι. ως 1912)

INX 187
περίοδος

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1982

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ	11-16
ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ	17

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Γενικά γιά τήν κατάγωγή του θεσμού των συντεχνιών και τήν ανάπτυξη τους στό βαλκανικό χώρο πριν και μετά τήν τουρκική κατάκτηση	18-21
2. Δομή των συντεχνιών γενικά	21-25
3. Οι συντεχνίες στα Γιάννινα ως τά τέλη του 18 ^{ου} αιώνα (γενική έκκληση).....	25-30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' : ΟΙ ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ (άρχές 19^{ου} αί.-1822).

1. Είδη συντεχνιών	32
I. Μεγάλες συντεχνίες	33-39
II. Μικρές συντεχνίες	39-41
2. Τόκος διάθεσης και τρόπος διακίνησης των προΐόντων	
I. Τόκος διάθεσης των προΐόντων	
α) 'Αγορά ή καζάρι των 'Ιωαννίνων	41-47
β) 'Εμπορικά πανηγύρια	48-51
II, Τρόπος διακίνησης των προΐόντων	
α) Είσαγωγές	51-52
β) 'Εξαγωγές	53
3. Φορολογία και άλλες έπιβαρύνσεις	
I. Είδη φόρων	
α) Βασιλικά δασύματα	54-55
β) Αύθεντικά δασύματα	56-57
'Εκτακτοι φόροι	57-63
II. Κατανομή και ελσπραξη φόρων	63-68
III. Άλλες έπιβαρύνσεις	
α) Χρηματικές έπιβαρύνσεις (άβανίες)	68-71
β) Μή Χρηματικές	71-76
4. Πρώτα συμκτώματα της παραμής των συντεχνιών	76-88

5. 'Η πολιορκία τῶν 'Ιωαννίνων, ὁ θάνατος τοῦ 'Αλῆ πασᾶ καί ὁ "χαλασμός" τῶν συντεχνιῶν 88-97
6. Συμβολή τῶν συντεχνιῶν στήν πολιτική, κοινωνική καί θρησκευτική ζωή τῶν 'Ιωαννίνων κατά τήν ὕδια περίοδο 97-104

2507
6/10/67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΩΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΘΕΣ-ΣΑΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1854.

1. 'Η κατάσταση στά Γιάννινα μετά τόν θάνατο τοῦ 'Αλῆ πασᾶ-ἡ δοκιμασία τῶν συντεχνιῶν κατά τή δεκαετία 1822-1831.....105-106
- α) 'Η πανώλη 106-107
- β) 'Η ἑλληνική ἐπανάσταση 107-109
- γ) 'Η ληστεία 109-110
- δ) Τό φορολογικό πρόβλημα τῆς δεκαετίας 1822-1831110-125
2. 'Η ἀνασυγκρότηση τῶν συντεχνιῶν (1831-1839) 125
- α) 'Η ἐπιβολή νέων φόρων καί οἱ προσπάθειες τῶν συντεχνιῶν γιά τή γενικότερη ἀντιμετώπιση τοῦ φορολογικοῦ προβλήματος..... 125-129
- β) 'Η προσωρινή ὑποχώρηση τῶν ἀρνητικῶν παραγόντων καί ἡ οἰκονομική ἀνόρθωση τῶν συντεχνιῶν 129-132
3. Τά αἴτια τῆς νέας κρίσης τοῦ συντεχνιακοῦ θεσμοῦ(1839-1854),132-133
- α) Οἱ Μεταρρυθμίσεις (Hatt-i-Sherif) τοῦ 1839 καί οἱ ἐπιπτώσεις τους στό συντεχνιακό καθεστῶς 133-134
- β) 'Η ἐμφάνιση νέων, ἀλλά καί παλιῶν παραγόντων 134-139
- γ) Οἱ ἐπιπτώσεις ἀπό τά ἐπαναστατικά κινήματα τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου 139-142
- * 4. 'Η πολιτική, κοινωνική καί θρησκευτική δραστηριότητα τῶν συντεχνιῶν 142-159

2507
6/10/67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ : ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ 1856 ΩΣ ΤΗΝ ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΤΟΥ 1869 - Η ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ

1. 'Η ἔκδοση τοῦ Hatt-i-Humayun τοῦ 1856 καί οἱ ἐπιπτώσεις του στόν οἰκονομικό τομέα 160-162
- α) 'Η ἐπιβολή τῶν νέων φόρων 162-169

β) Οί προσκάθειες τών συντεχνιῶν γιά τήν ἀποφυγή τών νέων φόρων	169-177
2. 'Ο Νόμος τών Βιλαετιῶν καί οί συνέπειές του γιά τό συντεχνιακό θεσμό	177-180
3. 'Η οίκονομική συρρίκνωση τών συντεχνιῶν	180-187
4. 'Η κυρκαγιά τών 'Ιωαννίνων	187-188
5. 'Η συμβολή τών συντεχνιῶν στή διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καί θρησκευτικῆς ζωῆς τῆς πόλης κατά τήν ἔδεια χρονική περίοδο	188-196

αὐτῶν
συμφορῶν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΜΗ ΚΑΙ Η ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

* 1. Τά αἴτια τῆς ὀριστικῆς παρακμῆς τών συντεχνιῶν	197
I. 'Η βιομηχανική ἐκανάσταση στήν Εὐρώπη καί ὁ ἀντίκτυκος τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τών 'Ιωαννίνων.....	197-207
II. 'Η διατήρηση τών προηγουμένων ἀρνητικῶν παραγόντων γιά τή δράση τών συντεχνιῶν	207-213
III. 'Η ἐμφάνιση νέων ἀρνητικῶν παραγόντων γιά τό ἐμπόριο καί τίς τέχνες	213-217
2. 'Ο οἰκονομικός μαρασμός τών συντεχνιῶν καί ἡ ἀποσύνθεσή τους	217-222
3. 'Η τελευταία φάση τών μῆ οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων τών συντεχνιῶν	222-228
* ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	228-232
Σημειώσεις Προλεγομένων	233
" Εἰσαγωγῆς	234-248
" α' κεφαλαίου	249-305
" β' " 	306-343
" γ' " 	344-357
" δ' " 	358-372
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	375-395
Χάρτης	396
Σημειώσεις Παραρτήματος	398
Βιβλιογραφία	400-417
Εὐρετήριο ..	419-454

Β Ρ Α Χ Υ Γ Ρ Α Φ Ι Ε Σ

- ΑΑΠ : Ἀρχεῖον Ἀλῆ πασᾶ (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).
- ΑΜΑΕ : Archives du Ministère des Affaires Étrangères, Correspondance Consulaire et Commerciale (Quai d'Orsay, Paris).
- ΑΘΛΓΘ : Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ (περιοδικό).
- ΑΜΙ : Ἀρχεῖον Μητροπόλεως Ἰωαννίνων .
- ΑΝΦ : Archives Nationales de France (Paris).
- ΑΣΙ : Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου (Ἐθνική Βιβλιοθήκη)
- ΑΥΕ : Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν.
- ΓΑΚ-ΑΓΒ : Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους-Ἀρχεῖον Γιάννη Βλαχονιάννη.
- ΕΑΜΙ : Ἐγγραφα Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἰωαννίνων.
- ΕΕΒΕΙ : Ἐγγραφα Ἐμπορικοῦ καὶ Βιοτεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἰωαννίνων.
- ΕΙ : Encyclopédie de l'Islam.
- ΗΧ : Ἡπειρωτικά Χρονικά (περιοδικό)
- ΗΕ : Ἡπειρωτική Ἔστια (περιοδικό)
- ΜΑΦ : Ministère des Affaires Étrangères.
- ΜΕΕ : Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαιδεία.
- ΝΕ : Νέα Ἔστια (περιοδικό).
- Νελ : Νέος Ἑλληνομνήμων (περιοδικό).
- SA : Studia Albanica (περιοδικό).

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Μ Ε Ν Α

Τό συντεχνιακό φαινόμενο, μολονότι στόν εύρύτερο βαλκανικό χώρο έγινε αντικείμενο συστηματικῶν ἐρευνῶν, στήν Ἑλλάδα δέν ἀπασχόλησε ιδιαίτερα τοὺς ἐρευνητές. Ἐτσι, οἱ πληροφορίες πού ἔχουμε γιά τίς ἑλληνικές συντεχνίες στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας εἶναι πολύ περιορισμένες καί μερικές φορές ἀνακριβεῖς. Οἱ λιγοστοί μελετητές τοῦ συντεχνιακοῦ θεσμοῦ περιορίζονται σέ μία ἐπιφανειακή ἐξέταση χωρίς καμιά προσπάθεια γιά τήν πλήρη διερεύνηση τοῦ θέματος σέ ἔκταση καί βάθος.

Στόν ἡπειρωτικό χῶρο ἐλάχιστοι ἀσχολήθηκαν μέ τό συντεχνιακό φαινόμενο καί τά στοιχεῖα πού μᾶς παραδίδουν εἶναι τίς περισσότερες φορές ἀσαφῆ καί ἀτεκμηρίωτα. Ἄλλωστε, ὄλοι σχεδόν οἱ μελετητές τῶν συντεχνιῶν καί τῶν ἐπαγγελμάτων τῆς περιοχῆς ξεκίνησαν ἀπό λαογραφικά ἐνδιαφέροντα, δίνοντας ἔτσι ιδιαίτερο βάρος στίς λαογραφικές πτυχές τοῦ θέματος καί παραμερίζοντας ἢ παρασιωπώντας ἀκούσια σημαντικά γεγονότα ἢ σπουδαῖες πληροφορίες σχετικά μέ τήν ὑπαρξη τοῦ συντεχνιακοῦ θεσμοῦ.

Αὐτό διαπιστώνεται εύκολα ἀπό μία ἀνασκόπηση τῶν ὄσων ἔχουν γραφεῖ ὡς σήμερα γιά τό θέμα. Πολλές καί ἀξιόλογες εἰδήσεις, λαογραφικοῦ κυρίως χαρακτήρα, γιά τίς γιαννιώτικες συντεχνίες μᾶς δίνει ἡ Ἄγγελική Χατζημιχάλη στίς διάφορες μελέτες της.¹ Ἄν καί οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτές ἀναφέρονται στόν εύρύτερο ἑλλαδικό χῶρο νομίζουμε ὅτι ὁ κεντρικός τους ἀξονας περιστρέφεται γύρω ἀπό τήν Ἠπειρο. Οἱ συχνές ἀναφορές ἄλλωστε τῆς ἐρευνητριάς στίς ἡπειρωτικές συντεχνίες καί τήν ἡπειρωτική τέχνη ἐπιβεβαιώνουν τήν ἀποψη αὐτή.

Πρέπει ὅμως νά ἐπισημάνουμε ὅτι ἀρκετές φορές ἡ Χατζημιχάλη δέν δηλώνει τήν πηγή ἀπό τήν ὁποία ἀντλεῖ τίς εἰδήσεις της μέ ἀποτέλεσμα πολλές ἀπ' αὐτές νά παραμείνουν ἀνεκμετάλλευτες ἀφοῦ τελικά ἦταν ἀδύνατο νά ἐλεγχθεῖ ὁ βαθμός τῆς ἀξιοπιστίας τους.

Ὁ δεύτερος ἐρευνητής πού κάνει λόγο γιά τό θέμα μας εἶναι ὁ Δημήτριος Σαλαμάγκας.² Σέ γενικές γραμμές ἡ ἐργασία του μπορεῖ νά χωρισθεῖ σέ δύο μεγάλες ἐνότητες. Στήν πρώτη ὁ συγγραφέας παραθέτει μακροσκελή κατάλογο μέ τά διάφορα ἐπαγγέλματα πού ὑπῆρχαν στά Γιάννινα κατά τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας. Στή δεύτερη προχωρεῖ σέ μία

ιστορική επισκόπηση του συντεχνιακού θεσμού από τις αρχές του 11^{ου} ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Οί περισσότερες πληροφορίες του είναι άντλημένες από τον 14^ο τόμο των Ήπειρωτικών Χρονικών (1939) και αναφέρονται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Τή μελέτη του κλείνει με ένδιαφέρουσες προσωπικές του αναμνήσεις για τήν οργάνωση των συντεχνιών και μέ πληροφορίες για τήν τοπογραφία τής γιαννιώτικης αγοράς καθώς και για μερικές κοινωνικές και θρησκευτικές δραστηριότητες των συντεχνιών.

Τέλος, οί γιαννιώτικες συντεχνίες των παπουτζήδων, κοντουράδων και μπαλωματήδων θ'άπασχολήσουν κατά τό 1980 τον Κωνσταντίνο Φωτόπουλο³. Οί ειδήσεις του, πλούσιες σέ λαογραφικά στοιχεία, ελάχιστες ούσιαστικές υπηρεσίες προσφέρουν στό θέμα μας.

Τό παραπάνω κενό προσπαθήσαμε νά καλύψουμε μέ τήν παρούσα μελέτη, χωρίς βέβαια αυτό νά σημαίνει πώς τό συντεχνιακό φαινόμενο δέν χρειάζεται μιá γενικότερη εξέταση σέ πανηπειρωτική κλίμακα.

"Όπως σ'όλες τις βαλκανικές χώρες έτσι κι έδω ό συντεχνιακός θεσμός γνώρισε τρεις φάσεις κατά τήν πορεία τής εξέλιξής του. Ή πρώτη φάση περιλάμβανε τό στάδιο τής γέννησης και τής νηπιακής του ηλικίας, ή δεύτερη τήν πλήρη ανάπτυξη και άνθισή του, και ή τρίτη τήν παρακμή και τήν άποσύνθεσή του.

Τήν τρίτη και τελευταία φάση τής εξέλιξης του θεσμού αυτού στά Γιάννινα προσπαθεί νά διερευνήσει ή έργασία μας.

Στή β' δεκαετία του 19^{ου} αιώνα οί συντεχνίες των Ίωαννίνων, ακολουθώντας τό γενικότερο κανόνα άρχισαν νά παρουσιάζουν τά πρώτα σημάδια οικονομικής παρακμής και λίγα χρόνια άργότερα νά έμφανίζουν ανάλογα συμπτώματα στό θεσμικό τους πλαίσιο. Τά δυσάρεστα φαινόμενα, ύστερα από μιá προσωρινή υποχώρησή τους, θ'άποκτήσουν μόνιμο χαρακτήρα και θά όδηγήσουν τελικά τις συντεχνίες σέ χρόνια οικονομική και δομική κρίση, ή όποία, σέ συνδυασμό μέ διάφορους έξωτερικούς άρνητικούς παράγοντες, θά διαβρώσει σιγά-σιγά τό συντεχνιακό οικοδόμημα, θά ύποσκάψει τά θεμέλιά του και θά τό καταστήσει έτοιμόρροπο. "Έτσι, στις αρχές του αιώνα μας τό οικοδόμημα αυτό θά καταρρεύσει πολύ εύκολα, άφοϋ στό μεταξύ και τά ίδια τά μέλη των συντεχνιών θά τό έχουν εγκαταλείψει, μέ σκοπό ν'άπαγκιστρωθούν από τά επικίνδυνα έρείπια " τής έσναφικής οργάνωσης".

Γιά νά διερευνήσουμε τό θέμα μας από κάθε άποψη προσπαθήσαμε νά άξιοποιήσουμε τίς γνωστές,άλλά κυρίως τίς άγνωστες άρχειακές πηγές πού έπίσημάναμε καί μελετήσαμε.Οί πηγές αυτές είναι :

1)Τό "Άρχεϊον Σταύρου 'Ιωάννου" πού βρίσκεται κατατεθειμένο στην Έθνική Βιβλιοθήκη 'Αθηνών. 'Από τό άρχεϊο αυτό,πού τό έχει περιγράψει καί έκδόσει κατά ένα μέρος ό Σωκράτης Κουέας στά 'Ηπειρωτικά Χρονικά του 1939 (τομ. 14),χρησιμοποιήσαμε όλους σχεδόν τούς κώδικες καί όλα τά λυτά έγγραφα πού δέν συμπεριέλαβε ό Σ.Κουέας στην έκδοσή του.

2)Τό "Άρχεϊον Μητροπόλεως 'Ιωαννίνων" πού κι αυτό περιλαμβάνει κώδικες καί λυτά έγγραφα.Οί κώδικες του 'Αρχεϊου αυτού ξεπερνούν τούς 100 καί μπορούν νά χωρισθουν σε τέσσερες μεγάλες κατηγορίες: Στην πρώτη ανήκουν εκείνοι πού έχουν καταχωρισμένα έγγραφα της πόλης καί της έπαρχίας των 'Ιωαννίνων (άναφορές,διαθήκες,προικοσύμφωνα). Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται οι κώδικες πού περιέχουν πράξεις της Δημογεροντίας 'Ιωαννίνων,της Δημογεροντίας 'Επαρχιών καί,αργότερα,της 'Ενιαίας Δημογεροντίας.Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν οι κώδικες όπου καταχωρίζονταν οι αποφάσεις του μητροπολιτικού δικαστηρίου καί,τέλος,στην τέταρτη κατηγορία οι κώδικες πού έχουν άμεση σχέση με την ιστορική τύχη του Ταμείου των 'Ελεών των 'Ιωαννίνων (κατάστημα καί καθολικά).

3) Οί έκθέσεις των ελληνικών προξενείων 'Ηπείρου καί 'Αλβανίας; της πρεσβείας Κωνσταντινουπόλεως,καθώς καί άλλων προξενικών αρχών της 'Ελλάδος. 'Ακόμη,οί διαταγές καί αποφάσεις του 'Υπουργείου 'Εξωτερικών οι σχετικές με τό θέμα μας από τό 1840 ως τό 1913 (" 'Ιστορικόν 'Αρχεϊον" του 'Υπουργείου 'Εξωτερικών της 'Ελλάδος").

4) 'Η έμπορική προξενική άλληλογραφία (Correspondance Consulaire et Commerciale) των Γάλλων προξένων στα Γιάννινα κατά τον 19^ο αιώνα , (Archives du Ministère des Affaires Étrangères,Quai d'Orsay,Paris).

5) Οί έκθέσεις του Γάλλου πρόξενου Hughes Rouquerville κατά τά έτη 1813-1814 πού άπόκεινται στα Archives Nationales de France (Paris).

6) 'Ο υπ' αριθμ. 80 όγκώδης φάκελος του Ιστορικού 'Αρχεϊου Γιάννη Βλαχογιάννη με τίτλο : 'Επαγγέλματα-Συνάφια-Ρουφέτια. Τό 'Αρχεϊο αυτό στεγάζεται,όπως είναι γνωστό,στά Γενικά 'Αρχεία του Κράτους.

- 7) Τό "Ἀρχεῖον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ" πού ἀπόκειται στή Γεννάδειο Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν.
- 8) Οἱ φάκελοι 240,241,245,248 τοῦ "Ἀρχείου τοῦ Ἰονίου Κράτους" πού ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ "Ἱστορικοῦ Ἀρχείου" τῆς Κέρκυρας.
- 9) Ἀνέκδοτο ἀρχεῖακό ὕλικό (ἔγγραφα) ἀπό τό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο τῶν Ἰωαννίνων.
- 10) Οἱ ὑπ' ἀριθμ. 5 καί 19 κώδικες τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχιμανδρειοῦ σύμφωνα μέ τήν ἀρίθμηση πού τοῦς ἔδωσε ὁ Σπυρίδων Λάμπρος κατά τήν περιγραφή τους στό Νέο Ἑλληνομνήμονα τόμ. 10(1913).
- 11) Τό "Ἀρχεῖον τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ καί Βιοτεχνικοῦ Ἐπιμεληρίου Ἰωαννίνων".

Προσπαθήσαμε ἐπίσης ἐπανελημμένα νά προσεγγίσουμε τά ἰδιωτικά ἀρχεῖα τῆς συντεχνίας τῶν σιδηρουργῶν καί καρφοπεταλωτῆδων, τά μόνα ἀρχεῖα συντεχνιῶν πού σώζονται στά Γιάννινα, χωρίς ὁμως ἐπιτυχία.⁴

Μέ βάση λοιπόν τό ἀρχεῖακό ὕλικό καί τίς περιορισμένες δημοσιευμένες πηγές προχωρήσαμε στή συγγραφή τῆς μελέτης μας πού τή χωρίσαμε ἐκτός ἀπό τήν εἰσαγωγή καί τά συμπεράσματα σέ 4 κεφάλαια.

Στήν εἰσαγωγή γίνεται μιὰ προσπάθεια νά παρουσιασθεῖ σέ γενικές γραμμές ἡ ἱστορική διαδρομή τοῦ συντεχνιακοῦ θεσμοῦ στόν εὐρύτερο βαλκανικό χώρο πρὶν καί μετὰ τήν τουρκική κατάκτηση. Στή συνέχεια ἐξετάζεται ἡ δομή τῶν συντεχνιῶν, ὅταν αὐτές εἶχαν ἀποκτήσει πιά τή δική τους ξεχωριστή φυσιογνωμία (καταστατικά, διοικητικά συμβούλια, ἐσωτερική ἐξέλιξη τοῦ μέλους, τσιράκι-κάλφας-μάστορας). Τέλος ἐπιχειρεῖται ἡ εἰδικότερη ἐπισκόπηση τοῦ συντεχνιακοῦ φαινομένου στά Γιάννινα σέ σχέση μέ τά διάφορα γεγονότα πού διαδραματίστηκαν ἐκεῖ.

Στό πρῶτο κεφάλαιο περιγράφονται ὅλες οἱ δραστηριότητες οἰκονομικές, πολιτικές, κοινωνικές καί θρησκευτικές πού ἀνέπτυξαν οἱ συντεχνίες καί στήν πραγματικότητα οἱ κάτοικοι τῆς πόλης στά τελευταῖα χρόνια τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (ἀρχές 19^{ου} -1822). Ἀναφέρονται ὅλα τά εἶδη τῶν συντεχνιῶν πού ὑπῆρχαν στά Γιάννινα τήν ἐποχή αὐτή, καθώς καί οἱ χώροι διάθεσης καί οἱ τρόποι διακίνησης τῶν προϊόντων. Ἐξετάζονται ἐπίσης ὅλες οἱ ἐπιβαρύνσεις, φορολογικές καί μή, τῶν συντεχνιακῶν μελῶν καί οἱ μηχανισμοί τῆς κατανομῆς καί εἰσπραξίας

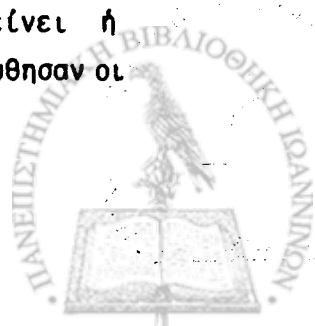
τῶν φόρων. Ἐπισημαίνονται τὰ αἷτια, εἰδικά καί γενικά, πού ὀδήγησαν τίς συντεχνίες τῆς πόλης σέ μιά χρόνια οἰκονομική κρίση καί περιγράφονται οἱ ἐπιπτώσεις πού εἶχε στούς συντεχνίτες ἡ πολιορκία τῶν Ἰωαννίνων καί ὁ θάνατος τοῦ Ἀλή πασᾶ. Τέλος, τό κεφάλαιο ὀλοκληρώνεται μέ τήν ἐξέταση τῆς δράσης τῶν συντεχνιῶν στόν πολιτικό, κοινωνικό καί θρησκευτικό τομέα τήν ἴδια ἐποχή.

Τό δεύτερο κεφάλαιο ἀναφέρεται στίς προσπάθειες πού κατέβαλαν οἱ συντεχνίες γιά τήν ἀνασυγκρότησή τους, κατά τήν περίοδο πού μεσολάβησε ἀπό τό θάνατο τοῦ Ἀλή πασᾶ ὡς τήν Ἡπειρο-θεσσαλική ἐπανάσταση τοῦ 1854. Ἀρχικά ἀπαριθμοῦνται καί στή συνέχεια περιγράφονται οἱ λόγοι πού ὀδήγησαν τὰ μέλη τῶν συντεχνιῶν σέ οἰκονομική ἐξαθλίωση κατά τήν τρίτη δεκαετία τοῦ 19^{ου} αἰῶνα. Στή συνέχεια ἐρευνᾶται ἡ φάση τῆς ἀνασύνταξης τῶν συντεχνιῶν καί τῆς προσωρινῆς οἰκονομικῆς τους ἀνόρθωσης (1841-1849). Ἀκόμη, περιγράφονται τὰ αἷτια, τοπικά καί γενικά, πού ὀδήγησαν σέ νέα κρίση τό συντεχνιακό θεσμό (μεταρρυθμίσεις 1839, τοπικοί ἀρνητικοί παράγοντες, Ἡπειρωτική ἐπανάσταση τοῦ 1854). Τό κεφάλαιο συμπληρώνεται μέ τήν ἐξέταση τῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καί θρησκευτικῶν δραστηριοτήτων τῶν συντεχνιῶν.

Στό τρίτο κεφάλαιο παρακολουθεῖται ἡ ἐξέλιξη τοῦ συντεχνιακοῦ θεσμοῦ ἀπό τίς μεταρρυθμίσεις τοῦ 1856 ὡς τή μεγάλη πυρκαγιά τῶν Ἰωαννίνων τό 1869. Διαπιστώνεται ἡ συνέχιση τῆς θεσμικῆς παρακμῆς καί τῆς οἰκονομικῆς συρρίκνωσης τῶν συντεχνιῶν ἐξαιτίας τῶν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων, κυρίως τοῦ Hatt-ı-Humayun τοῦ 1856, τῆς διατήρησης τῶν ἀρνητικῶν παραγόντων τῆς προηγούμενης περιόδου καί τῆς πυρκαγιᾶς τῆς πόλης τό 1869 μέ ἐπίκεντρο τήν ἀγορά της.

Στό τέταρτο καί τελευταῖο κεφάλαιο ἐξετάζονται τὰ αἷτια τῆς ὀριστικῆς παρακμῆς καί ἀποσύνθεσης τῶν συντεχνιῶν κατά τήν προαπελευθερωτική περίοδο (1870-1912). Εἰδικότερα ἐρευνῶνται: οἱ ἐπιπτώσεις τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης καί οἱ συνέπειες τῶν παλιῶν, ἀλλά καί νέων ἀρνητικῶν παραγόντων, πού στό μεταξύ ἐμφανίστηκαν. Τά παραπάνω αἷτια εἶχαν ὡς τελικό ἀποτέλεσμα τήν ὀριστική διάλυση τοῦ μέχρι τότε συντεχνιακοῦ συστήματος. Στό τέλος τοῦ ἴδιου κεφαλαίου γίνεται ἀναφορά στή συμβολή τῶν συντεχνιῶν στήν πολιτική, κοινωνική καί θρησκευτική ζωή τῆς πόλης κατά τήν ἴδια περίοδο.

Στίς Διαπιστώσεις καί τὰ Συμπεράσματα μέ τὰ ὁποῖα κλείνει ἡ ἐργασία μας γίνεται μιά ἀνακεφαλalaίωση τῆς πορείας πού ἀκολούθησαν οἱ

συντεχνίες τῶν Ἰωαννίνων κατά τήν τρίτη φάση τῆς ὑπαρξῆ τους καί σκιαγραφεῖται ἡ ἐξέλιξη τοῦ συντεχνιακοῦ θεσμοῦ μετά τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης τό 1913.

Στό Παράρτημα δημοσιεύονται ἐνδεικτικά μερικά χαρακτηριστικά ἔγγραφα ἀπό τό ἀνέκδοτο ἀρχεῖακό ὑλικό πού χρησιμοποιήθηκε ἕνας πίνακας καί ἕνας χάρτης.

Θεωρῶ ὑποχρέωσή μου νά ἐκφράσω κι ἀπό ἐδῶ τίς εὐχαριστίες μου σ'ἐκείνους πού μ'ὀποιοδήποτε τρόπο μέ βοήθησαν στήν ἐργασία μου. Θερμά εὐχαριστῶ τό σεβαστό μου καθηγητή κ. Στέφανο Ι. Παπαδόπουλο, ὁ ὅποιος μοῦ ὑπέδειξε τό θέμα , παρακολούθησε μέ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τήν πορεία τῆς ἐργασίας μου σ'ὄλες τίς φάσεις, διάβασε τό χειρόγραφο μου καί μοῦ ἔκανε οὐσιαστικές ὑποδείξεις. Ἰδιαίτερα εὐχαριστῶ ἐπίσης τήν καθηγήτρια τῆς Ἱστορίας τῶν Λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου κυρία Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, τόν καθηγητή τῆς Ἱστορίας τῶν Μέσων καί Νεωτέρων Χρόνων κ. Ζαχαρία Τσιρπανλή καί τόν καθηγητή τῆς Ἱστορίας τῶν Μέσων Χρόνων κ. Εὐάγγελο Χρυσό γιά τίς χρήσιμες παρατηρήσεις τους. Ἀκόμη ξεχωριστά εὐχαριστῶ τίς συναδέλφους Ἐλευθερία Νικολαΐδου καί Νίκη Βουδούρη γιά τήν ὄλη βοήθειά τους. Θά ἤθελα ἐπίσης νά εὐχαριστήσω τούς συναδέλφους Γεώργιο Σιορόκα, Γιάννη Θεοχαρίδη καί Θανάση Παλιούρα γιά τό ἐνδιαφέρον τους.

Αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκη νά ἐκφράσω τίς εὐχαριστίες μου στούς καθηγητές τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων γιά τήν ἔγκριση τῆς διδακτορικῆς αὐτῆς διατριβῆς.

Ὅφειλω ἀκόμη νά εὐχαριστήσω τό Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ἰωαννίνων κ. Θεόκλητο γιατί ἔθεσε στή διάθεσή μου τά Ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων.

Τέλος εὐχαριστῶ τούς κ.κ. Βασίλη Παναγιωτόπουλο καί Σπύρο Ἀσδραχᾶ πού μέ προθυμία δέχτηκαν νά συζητήσουν μαζί μου τό θέμα τῆς ἐργασίας μου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ.

Από τις τέσσερες κυριότερες μορφές της σωματειακής οργάνωσης των Ελλήνων στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας,¹ τή θρησκευτική,² τήν πολιτική,³ τή στρατιωτική⁴ και τήν οικονομική,⁵ ή τελευταία υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική με τήν αντιπροσωπευτική και ιδιότυπη σύστασή της, τή συντεχνία.

Ο θεσμός της συντεχνίας ήταν από τους πρωταρχικούς συντελεστές και τους σπουδαιότερους παράγοντες, που συνέβαλαν αποφασιστικά στην ανάπτυξη και τήν άκμή της αστικής οικονομίας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, και είχε ταυτόχρονα σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις στο φεουδαρχικό της σύστημα. Παράλληλα, ο ίδιος θεσμός γνώρισε τις κατάλληλες συνθήκες για μιά ομαλή ανέλιξη, γιατί από τή μιά μεριά τόν υποστήριζε τό οθωμανικό κράτος για ταμειακούς λόγους και από τήν άλλη τόν επιζητούσαν οι ίδιοι οι υπόδουλοι ως τό μόνο επαγγελματικό και κοινωνικό τους στήριγμα.

Γιά νά πάρει τήν οριστική μορφή και ν' αποκτήσει τή δική της ξεχωριστή φυσιογνωμία ή συντεχνία πέρασε προοδευτικά από διάφορα στάδια, από τά όποια τό πρώτο έχει τις ρίζες του, πιθανότατα, στα βυζαντινά χρόνια.

Τό Έπαρχικό βιβλίο του αυτοκράτορα Λέοντα ΣΤ' του Σοφού μαρτυρεί, πώς στα χρόνια της βασιλείας του υπήρχε ένας σημαντικός αριθμός από τεχνίτες και εμπόρους, οι όποιοι ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες, γνωστές με διάφορα όνόματα, όπως σύλλογοι, τάξεις, τάγματα, σώματα, συστήματα και σωματεία. Οι βυζαντινές συντεχνίες, ως τις τελευταίες μέρες της αυτοκρατορίας, βρίσκονταν κάτω από τήν αυστηρή εποπτεία και τό συστηματικό έλεγχο του κράτους, είτε άμεσα με τόν Έπαρχο και τούς ειδικούς υπαλλήλους του, τούς συμπόνους,⁷ είτε έμμεσα με τούς εξάρχους και τούς προστάτες.⁸ Όλοι αυτοί, διορισμένοι από τήν

Πολιτεία, ήταν πολύ φυσικό νά εκπροσωποῦν περισσότερο τήν κρατική βούληση παρά τά πραγματικά συμφέροντα τῶν ἐπαγγελματιῶν.⁹

Μέ τά βυζαντινά χαρακτηριστικά οἱ συντεχνίες θά κάνουν τήν ἐμφάνισή τους σχεδόν σ' ὀλόκληρο τόν Ἑλλαδικό χῶρο,¹⁰ ἐκτός ἀπό μερικά τμήματά του στή στεριά καί μερικά νησιά πού τά ἐξουσίαζαν οἱ Βενετοί καί οἱ Γενουᾶτες. Ἐκεῖ οἱ συντεχνίες θά φέρουν ἔντονη τή σφραγίδα τῆς δυτικῆς προέλευσης εἴτε μέ τόν τύπο τῶν *frattagliaie* ἢ τῶν *scolae*,¹¹ εἴτε μέ τόν τύπο τῶν *arti* ἢ *scolae*, πού θά βρεῖ πρόσφορο ἔδαφος γιά ἀνάπτυξη στά Ἐπτάνησα καί τήν Κρήτη, κάτω ἀπό τήν ἰσχυρή ἐπίδραση τῆς ἰταλικῆς συντεχνίας.¹²

Μετά τήν πτώση τῆς Ἀδριανούπολης στούς Τούρκους (1361) ὅλοι οἱ ἐπαγγελματίες, ἔμποροι καί τεχνίτες, ὀργανώθηκαν σέ συντεχνιακοὺς συνεταιρισμούς, ὅπως ἀκριβῶς στά χρόνια τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, μέ μιᾶ σημαντική διαφορά : τώρα πιά εἶναι σχετικά ἀπαλλαγμένοι ἀπό τήν αὐστηρή κηδεμονία τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καί, ἐπιπλέον, ἀναγνωρισμένοι ἀπό τήν Ὑψηλή Πύλη, χωρίς κανένα ἐμπόδιο στήν ἐλεύθερη διακίνηση τῶν προϊόντων τους.¹³ Ἀντίθετα μάλιστα, ἡ τουρκική ἡγεσία διέγνωσε ἀπό τήν πρώτη στιγμή τά τεράστια κοινωνικό-οἰκονομικά ὀφέλη πού θά προέκυπταν ἀπό τοὺς νεοσύστατους αὐτοὺς οἰκονομικοὺς ὀργανισμούς, γι' αὐτό καί ἔσπευσε ἀμέσως νά τοὺς ὑποστηρίξει μέ κάθε μέσο.

Ἡ εὐνοϊκή αὐτή μεταχείριση τοῦ κατακτητῆ ἀπό τή μιᾶ μεριά καί τό γεγονός ὅτι προϋπῆρχε ἡ μαγιά τῆς μεσαιωνικῆς συντεχνιακῆς ὀργάνωσης ἀπό τήν ἄλλη ἔπαιξαν σημαντικό ρόλο στήν ἀναβίωση τῆς παράδοσης αὐτῆς καί συνέβαλαν οὐσιαστικά στό γρήγορο ρυθμό τῆς ἀνάπτυξης τῆς στίς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰώνα, παρά τοὺς συνεχεῖς κλυδωνισμούς καί τά ἀλλεπάλληλα χτυπήματα πού δέχτηκε ἀπό τοὺς ἐξοντωτικούς πολέμους τοῦ 15^{ου} αἰώνα καί τά ὀλέθρια ἐπακόλουθά τους.

Ἔτσι, ὅταν στίς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰώνα θά ἐμφανισθεῖ ἕνας ἄλλος τύπος συντεχνίας μέ τουρκο-ἀραβική προέλευση, γνωστός μέ τό ὄνομα *ta yfa* πρόδρομος τοῦ ἑσναφιοῦ, θά γίνει πολύ εὐκόλα ἡ συνένωσή του μέ τίς προ-ὀθωμανικές συντεχνιακές ἐπιβιώσεις.

Τό νέο σχῆμα πού θά προκύψει ἀπό τή συγχώνευση αὐτή εἶναι ἡ πρώτη "μεταβυζαντινή" μορφή τῆς συντεχνίας, σέ ἐμβρυώδη κατάσταση, μέ ἀποτέλεσμα σέ πολλές χῶρες νά ὑπερισχύει ὁ ὅρος "ἀδελφότητα".¹⁴ Τό νομικό της ὑπόβαθρο, ὑπερβολικά ἀσαφές καί ἀδύναμο, παρουσίαζε ἀρκετές ἀτέλειες τόσο στήν ὀργάνωση ὅσο καί στή λειτουργία του. Ἀπο-

τέλεσμα ήταν να παρουσιάζεται ή συντεχνία άνίκανη σ' αυτό τό μεταβατικό στάδιο να έξασκήσει έστω και μιά ύποτυπώδη έποπτεία πάνω στην οικονομική και κοινωνική ζωή τών πόλεων,γι' αυτό και ή άρμοδιότητα αυτή μεταβιβάστηκε στα κρατικά όργανα,τούς kadı¹⁵ και τούς mühtesir.⁶

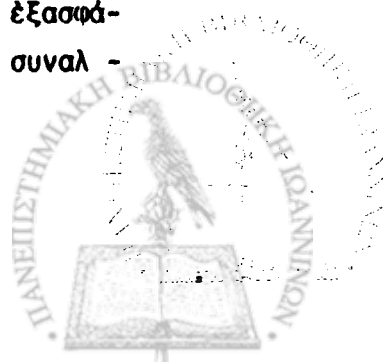
Στό δύσκολο αυτό στάδιο οι διαδοχικές μεταβολές κοινωνικο-οικονομικού χαρακτήρα,πού θά πραγματοποιηθούν στό ποικιλόμορφο πρόσωπο τής άπέραντης όθωμανικής αυτοκρατορίας,θ' άνοίξουν νέους όρίζοντες και θά δημιουργήσουν τίς κατάλληλες προοπτικές για τή στερέωση και τήν εύδοκίμηση του συντεχνιακού συστήματος.

Ή σταδιακή βελτίωση τής οικονομίας,έστω και μέ κάποια έπιβράδυνση,ή αναγέννηση τών παλιών πόλεων μετά τίς καταστροφές τών πολέμων του 15^{ου} αιώνα,ή ίδρυση νέων,δημιουργημάτων τίς περισσότερες φορές μαζικών μεταναστεύσεων και μετατοπίσεων μεγάλων άγροτικών μαζών, εύνόησε τή συνέχιση τών έπαγγελματιών και τών τεχνών.Τό γεγονός αυτό έδωσε ζωή στις άγορές και έξασφάλισε άπρόσκοπτη και άδιάκοπη κίνηση στό έμπόριο,στοιχεία πού μέ τή σειρά τους πρόσφεραν όλα τά έχέγγυα για μιά έπιτυχημένη μελλοντική πορεία στην μεταγγισμένη αυτή μορφή τής συντεχνίας.

Ή άνοδική πορεία του συντεχνιακού συστήματος θά συνεχιστεί μέ σταθερό ρυθμό τον 16^ο αιώνα,για να φθάσει σε πολύ ύψηλό επίπεδο τον 17^ο αιώνα και να γνωρίσει τήν πλήρη άνθιση τον 18^ο αιώνα.

Τήν έποχή αυτή (17^{ος}-18^{ος} αιώνας) έγκαινιάζεται τό δεύτερο στάδιο,κατά τό όποιο ή συντεχνία παίρνει τήν πιο ώριμη και ολοκληρωμένη μορφή της,μέ τέλεια όργάνωση,μέ οικονομική αυτοτέλεια και μέ άυτονομία στη λειτουργία της. Στό διάστημα αυτό τό συντεχνιακό σύστημα,μέ τήν κυβερνητική ύποστήριξη,θά έξαπλωθει σ' όλόκληρη τήν όθωμανική επικράτεια,τόσο στό κέντρο όσο και στην περιφέρεια,μέ τον νέο τουρκο-άραβικό όρο esnaf¹⁸ ή rufet.¹⁹ Οι όροι αυτοί θά παραμερίσουν σχεδόν όλοκληρωτικά τίς αντίστοιχες τοπικές όνομασίες πού ύπήρχαν για τίς όργανώσεις αυτές σ' όλες τίς υπόδουλες περιοχές.²⁰

Τήν άνθιση του συντεχνιακού συστήματος κατά τον 18^ο αιώνα μπορεί να διακρίνει κανείς στην Κωνσταντινούπολη. Ή πρωτεύουσα τής αυτοκρατορίας είχε τό πλεονέκτημα να είναι ό σπουδαιότερος συγκοινωνιακά κόμβος μεταξύ Ευρώπης, Άσίας και Άφρικής,γεγονός πού τής έξασφάλιζε τήν προνομιακή μεταχείριση τών προϊόντων στις έμπορικές συναλλαγές.

Ἡ πιό μεγάλη βιοτεχνική πόλη τῆς Αὐτοκρατορίας παρουσίαζε πολυεθνική ἐπαγγελματική συσσώρευση, μέ ἐπικρατέστερο στοιχεῖο τό βαλκανικό καί ἰδιαίτερα τό ἑλληνικό. Ὑπῆρχαν τήν ἐποχή αὐτή στήν Πόλη περίπου 120-150 συντεχνίες,²¹ πού μέ τίς ὑποδιαιρέσεις τους ἔφθαναν στίς 600.²² Κάθε μιὰ ἀριθμοῦσε πολλά μέλη.²³

Ἐκτός ὅμως ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη οἱ συντεχνιακές ὀργανώσεις γνώρισαν μεγάλη ἀνάπτυξη καί σέ ἄλλες ἀξιόλογες πόλεις- κέντρα τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου, τῆ Θεσσαλονίκης, Βουκουρέστι, Βελιγράδι, Σεράγεβο, Σόφια, Φιλιππούπολη, Ἀδριανούπολη, Σκόπια, Ἐλμπασάν, Μπεράτι, Μοσχόπολη, Γιάννινα. Οἱ πόλεις αὐτές βρίσκονταν σέ συνεχῆ ἐπικοινωνία καί μόνιμη ἐπαφή μέ τήν πρωτεύουσα, μέ ἀποτέλεσμα νά δέχονται ἔντονα τίς ἐπιδράσεις τῆς μητροπολιτικῆς ἔδρας σ' ὅλες τίς ἐκφάνσεις τῆς συντεχνιακῆς τους ζωῆς.

Ἐπαγγελματίες ὀργανωμένους σέ συντεχνίες συναντοῦμε ἐπίσης τήν περίοδο αὐτή σ' ὅλες σχεδόν τίς ἑλληνικές πόλεις,²⁴ μέ ἀποκορύφωμα τό συνεργατικό συνεταιρισμό, πού δημιουργήθηκε στά Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας στά 1778, τό γνωστό μέ τά ὀνόματα Συντροφία, Κομπανία, Ὀσπήτιον.

2.Η ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΓΕΝΙΚΑ

Σ' αὐτή τή φάση πέρα ἀπό τήν εὐρεία διάδοσή του, ὁ συντεχνιακός θεσμός γνώρισε καί μιὰ ἐσωτερική πληρότητα μέ τή σύνταξη καταστατικῶν²⁶ καί κανονισμῶν, μέ τήν τήρηση μητρώου τῶν μελῶν καί μέ τήν καταγραφή τῶν ἀποφάσεων τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου του. Τό συμβούλιο ἀρχίζει νά γίνεται γνωστό ἀπό τόν 17^ο αἰῶνα σ' ὅλη σχεδόν τήν αὐτοκρατορία μέ τόν ὄρο λόντζα καί ἔχει διοικητικά, δικαστικά καί ἀστυνομικά καθήκοντα.

Πιό ἀναλυτικά τά καθήκοντα τῆς λόντζας ἦταν ἡ φρούρηση τῶν κοινῶν συμφερόντων τῆς συντεχνίας, κυρίως ἀπό τόν ἐλεύθερο ἀνταγωνισμό καί τίς αὐθαίρετες ἐπεμβάσεις τῶν τιμαριούχων τοῦ τόπου, ὁ ἔλεγχος γιά τήν κανονική εἴσπραξη τῶν εἰσφορῶν τῶν μελῶν της, ἡ μέριμνα γιά τήν ἀνεμπόδιστη διάθεση τῶν προϊόντων της, ἡ φροντίδα γιά τούς φτωχοῦς καί ἀνάπηρους συντέχνους καί, τέλος, ἡ ἀσκηση πειθαρχικῆς ἐξουσίας γιά ἐλαφρά ἀδικήματα ἢ παραπτώματα μέ δικαίωμα ποινῆς ἀργίας μερικῶν ἡμερῶν ἢ προσωπικῆς κράτησης καί, σέ σπάνιες περιπτώσεις, ἡ τιμωρία μέ ραβδισμό ἢ ἀφορισμό.²⁸ Ἐτσι, τά μέλη τῆς λόντζας ἐκτελοῦσαν τίς ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν πιό παλιά οἱ καθῆδες καί οἱ μῆχτε-

sir καί, ούσιαστικά ,μέ τόν τρόπο αυτό άποκλειόταν όριστικά ή κρατική παρέμβαση.

Ή συγκρότηση τοῦ συμβουλίου γιά τίς Ισλαμικές συντεχνίες εἶχε τήν ἀκόλουθη λειτουργική Ιεραρχία: 1) πνευματικός ἀρχηγός (Şeik ή Şeyh),²⁹ 2) ἐπικεφαλῆς ή ἀντιπρόσωπος τῆς συντεχνίας (kâhya),³⁰ 3) ἀντικαταστάτης του (nair),³¹ 4) πρωτομάστορας (ustabaşı ağa),³² 5) ἀρχικλητήρας ή πρωτοπαλίκαρο (yığıtbaşı),³³ 6) διαχειριστής ή ἐπίτροπος (mutevelli),³⁴ καί 7) ἐπιστάτης ή ἀγγελιαφόρος (çavuş).³⁵ Παρόμοια διάρθρωση παρουσίαζαν καί οἱ χριστιανικές συντεχνίες, χωρίς ὅμως τόν Şeyh καί τόν yığıtbaşı. Στό συμβούλιο τῆς λόντζας δέν εἶχαν δικαίωμα συμμετοχῆς ὁ ἀρχιτεχνίτης, ὁ κάλφας καί πολύ περισσότερο τό τσιράκι πού ἦταν τό τελευταῖο σκαλοπάτι τῆς συντεχνιακῆς πυραμίδας.

Ή θέση τῆς λόντζας θά ἰσχυροποιηθεῖ ἀκόμη περισσότερο μέ τό αὐτοκρατορικό διάταγμα πού ἐξέδωσε ὁ Σουλτάνος Μουσταφᾶ ὁ Γ' τό 1773 σχετικά μέ τά συντεχνιακά ζητήματα.³⁶ Τό διάταγμα αὐτό ἐκδόθηκε προφανῶς ὕστερα ἀπό ἐπίμονη ἀπαίτηση μερικῶν τουρκικῶν ἐσναφιῶν γιά τήν ὀριστική ἐδραίωσή τους καί τήν κατοχύρωση τῶν δικαιωμάτων τους, γιατί πιθανῶς παραβιάζονταν καθῶς εἶχαν διευρυνθεῖ οἱ ἐμπορευματικές σχέσεις καί εἶχε ὑπερισχύσει στίς συναλλαγές ή νομισματική οἰκονομία στά μέσα τοῦ 18^{ου} αἰῶνα σέ ἀρκετές περιοχές τῆς αὐτοκρατορίας.³⁷

Τό ἴδιο φερμάνι καθόριζε μέ σαφήνεια καί λεπτομέρεια τίς ὑποχρεώσεις καί τά δικαιώματα τῶν μελῶν τῶν συντεχνιῶν καί ἐξασφάλιζε ἐπιπλέον, μέ τό κύρος τοῦ ὑψηλοῦ σουλτανικοῦ ὀρισμοῦ, τήν παγίωση τῆς συντεχνιακῆς πειθαρχίας καί τήν αὐτονομία τῶν συντεχνιῶν, ἀπαγορεύοντας τήν ἀνάμιξη ὁποιουδήποτε κρατικοῦ ὄργανου στά ἐσωτερικά τους θέματα. Τό διάταγμα παρουσίαζε ἀκόμη τό προτέρημα ὅτι, ἀπό τή δημοσίευσή του καί ὕστερα, ὅλες οἱ συντεχνίες, τουρκικές καί μή, ἔπρεπε ν' ἀκολουθοῦν πιστά τίς διατάξεις του καί τούς κανονισμούς του καί νά ρυθμίζουν τίς ὑποθέσεις ή νά ἐπιλύουν τά προβλήματά τους σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς, πού δέν ἀφηνε πολλά περιθώρια γιά παρερμηνεῖες, ἐξαλέφοντας ἔτσι, στά πλαίσια τοῦ δυνατοῦ, κάθε τοπική ἰδιομορφία καί προσδίνοντας ταυτόχρονα ὁμοιομορφία καί ἐνότητα στό σχῆμα καί τόν τύπο τοῦ συντεχνιακοῦ συστήματος σ' ὁλόκληρο τό ὀθωμανικό κράτος.

Ή σημασία τοῦ διατάγματος αὐτοῦ ἦταν σημαντική ἐπειδή καθόριζε ἀνάμεσα στί ἄλλα τό χρόνο μαθητείας τοῦ τσιρακιοῦ, τή

διάρκεια εκπαίδευσης του κάλφα,τά δρια δικαιοδοσίας του αρχιτεχνίτη έπάνω τους και τίς υποχρεώσεις τους άπέναντί του. Έτσι περιορίζε στο ελάχιστο τίς συχνές και χωρίς μέτρο αυθαιρεσίες, καταπιέσεις, κακομεταχειρίσεις και εκμεταλλεύσεις από μέρους τών εκπαιδευτών τους.

Γιά νά γίνει κάποιος μέλος τής συντεχνίας και ν'άποκατασταθεί επαγγελματικά,νά χρισθεί δηλαδή αρχιτεχνίτης και ν'ανοίξει δικό του εργαστήρι,χρειαζόταν πολύς χρόνος,άρκετός κόπος,μεγάλη έπιμονή και ύπομονή και άνεξάντλητη άντοχή. Ή σκληρή αυτή δοκιμασία ξεκινούσε από τά πρώτα βήματα του μελλοντικού αρχιμάστορα,τότε πού εκτελούσε τίς ύπηρεσίες του τσιρακιού (ciraκlık),³⁹ συνεχιζόταν στο στάδιο του κάλφα (kalfalık),όπου ο εκπαιδευόμενος ταυτόχρονα μέ τή μαθητεία πρόσφερε και σημαντικό έργο στον εκπαιδευτή του,για νά ολοκληρωθεί μέ τήν άπόκτηση του τίτλου του αρχιτεχνίτη (ustalık),πράγμα πού γινόταν μέ ειδική τελετή.

40

Τό τσιράκι,άπό τή στιγμή πού προσλαμβάνόταν από τον αρχιτεχνίτη στη δουλειά του ύστερα από τή συγκατάθεση του κηδεμόνα του ή του έπιτρόπου του,μέ τους όποιους συνήθως έρχόταν σε συμφωνία ο μάστορας έξαρτιόταν απόλυτα απ'αυτόν. Δέν μπορούσε σε καμιά περίπτωση νά τον έγκαταλείψει πρόωρα,έστω και άν ήταν δυσαρεστημένο και άγανακτισμένο από τή συμπεριφορά του άφεντικού του. Έπρεπε πρώτα νά έξαντλήσει τά προβλεπόμενα χρονικά δρια πού έθετε ο κανονισμός τής συντεχνίας.⁴¹ Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο,πράγμα πολύ σπάνιο,ο αρχιτεχνίτης είχε τό δικαίωμα μέ τή συγκατάθεση του πρωτομάστορα νά ξαναπάρει πίσω στο εργαστήρι του τον παραβάτη,άφου κανένας άλλος συντεχνίτης του δέν μπορούσε νά τον προσλάβει. Έξάλλου μιά τέτοια ένέργεια άπαγορευόταν άυστηρά από βασική διάταξη,θεσπισμένη άπαραίτητα στο καταστατικό κάθε συντεχνίας.⁴²

Κάθε μάστορας μπορούσε νά προσλάβει ανάλογα μέ τίς άνάγκες τής δουλειās του δύο και τρία "μαθητούδια".⁴³ Η διάρκεια τής ύποχρεωτικής παρακολούθησής τους κρατούσε 1000 μέρες,πλησίαζε δηλαδή περρίπου τά τρία χρόνια.⁴⁴ Μετά τή στοιχειώδη αυτή εκπαίδευση ο μαθητευόμενος περνούσε στην τάξη του κάλφα,⁴⁵ γεγονός πού τον όπλιζε μέ καρτερία και άποφασιστικότητα και του έδινε κουράγιο για νά συνεχίσει τό δύσκολο,μακρύ και επίπονο δρόμο ο όποιος θά τον όδηγοΰσε στην άπόκτηση του τίτλου του αρχιμάστορα.

Ὁς βοηθός καλυτέρευε κατά πολύ τή θέση του ἀπό ἀποψη ἐπαγγελματική καί κοινωνική. Ἐπαυε πιά νά εἶναι ἕνας ἀπλός ἀμισθος ἀσκούμενος καί γινόταν τώρα ἕνας ἐργάτης, πού πρόσφερε σημαντικό ἔργο στόν ἐργοδότη του, ἄν καί ἡ ἀμοιβή του ἐρχόταν σέ πλήρη ἀντίθεση μέ τό μέγεθος τῆς προσφορᾶς του.⁴⁶ Οἱ πενιχρές ἀποδοχές του, μισθός πείνας, ἦταν ὁ κυριότερος ἀνασταλτικός παράγοντας στή γρήγορη καί αὐτοδύναμη ἐξέλιξή του,⁴⁷ ἐπειδή δέν εἶχε τήν παραμικρή δυνατότητα ἀποταμίευσης. Κατά συνέπεια ἀδυνατοῦσε νά συγκεντρώσει ἕνα σεβαστό χρηματικό ποσό (sermaye)⁴⁸ γιά νά ἐξοπλίσει τό μελλοντικό ἐργαστήρι του σύμφωνα μέ τούς ὄρους τοῦ φερμανιοῦ τοῦ Μουσταφᾶ Γ',⁴⁹ δευτέρα βασική προϋπόθεση γιά τήν ἐπαγγελματική του καθιέρωση μετά τήν ἀπόκτηση τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀρχιτεχνίτη. Ὁ κάλφας, ὅπως καί τό τσιράκι, ἀπαγορευόταν νά φύγει ἀπό τόν ἐκπαιδευτή του, ἄν δέ τελείωνε ὁ συμφωνημένος χρόνος τοῦ συμβόλαιου μαθητείας.⁵⁰

Πραγματικό σταθμό στή ζωή τοῦ κάλφα ἀποτελοῦσε τό πέρασμά του στήν τάξη τῶν μαστόρων. Παίρνοντας τόν τίτλο τοῦ μάστορα τερμάτιζε αὐτόματα τή μακροχρόνια δοκιμασία του, ἐνῶ παράλληλα πραγματοποιοῦσε τό ὄνειρο τῆς ζωῆς του, βλέποντας ν' ἀναγνωρίζονται οἱ κόποι του καί νά δικαιώνονται οἱ προσπάθειές του. Ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἔργου εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἐξασφάλιση τῆς ἀνεξαρτησίας του καί τό δικαίωμα τῆς ἐνεργητικῆς συμμετοχῆς στά κοινά τῆς συντεχνίας.

Γιά νά ἀναγορευτεῖ ἕνας κάλφας μάστορας ἔπρεπε πρῶτα νά γίνει πρόταση ἀπό τόν ἐκπαιδευτή του, ὁ ὁποῖος βεβαίωνε μ' ἔνορκη κατάθεση, μπροστά σ' ἐξεταστική ἐπιτροπή, στήν ὁποία συνήθως προήδρευε ὁ πρωτομάστορας, ὅτι ὁ βοηθός του μποροῦσε νά ἐξασκήσει τήν τέχνη, ὡς τέλειος γνώστης καί κάτοχος τῆς.⁵¹ Στή συνέχεια γινόταν μέλος τῆς συντεχνίας πληρώνοντας γιά τήν παραχώρηση τῆς ἐγγραφῆς ἄδειας ἕνα καθορισμένο ποσό πού ὀνομαζόταν τεστήρι.⁵²

Ἡ ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ μάστορα (μαστοριά) ἀποτέλεσμα ὀλόκληρης τελετουργίας γινόταν σέ δύο φάσεις. Ἡ πρώτη περιλάμβανε τήν ψυχάγωγία τῶν παρευρισκομένων ὁμοτέχνων του (teferruğ ,⁵³ revan) καί ἡ δευτέρα τήν τελετή τῆς τοποθέτησης τῆς ζώνης κυριότητας στόν ὑποψήφιο μάστορα (kemer , kusafmak).⁵⁴

Ἡ ἀπόκτηση τοῦ τίτλου τοῦ μάστορα τίς περισσότερες φορές παρουσίαζε σημαντικές δυσκολίες καί σοβαρά ἐμπόδια γιά δύο λόγους: αὐ-

πτωματικά, όταν περιστασιακά υπήρχε μεγάλο ποσοστό άνεργίας στη συντεχνία, εξαιτίας του υπέρβολικού αριθμού τεχνιτών,⁵⁵ τότε γινόταν άναστολή της αναγόρευσης για ένα ή δύο χρόνια, μέχρι να παρουσιαστούν πάλι κενές θέσεις στη συντεχνία. Αυτό συνέβαινε με την αποχώρηση ηλικιωμένων μελών ή μελών που για διαφορετικούς λόγους (όπως ή μακρόχρονη ασθένεια και ή μερική ή ολοκληρωτική αναπηρία) αδυνατούσαν να συνεχίσουν την εξάσκηση του επαγγέλματός τους. Γινόταν όμως και σκόπιμα σε περιπτώσεις που τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής ξδιναν προτεραιότητα σε υποψήφιους, με τους οποίους συνήθως είχαν έναν κοντινό ή μακρινό συγγενικό δεσμό, όποτε ή άναβολή παρατεινόταν για άδριστο χρονικό διάστημα.⁵⁶ Δέν είναι λίγα τά παραδείγματα, όπου άρκετοί καλφάδες άσπρισαν περιμένοντας τή μέρα εκείνη που θ' άξιώνονταν ν' άποκαλέσουν τό άφεντικό τους σύντροφο ή συνέταιρο.⁵⁷

Έπιβεβαιώνεται έτσι ή άποψη ότι ή συντεχνία άκολουθοῦσε μιá πολιτική περιορισμού όχι άπαραίτητα μόνο του έξωτερικού στοιχείου, αλλά και του έσωτερικού. Η τακτική αυτή άρχικά θά φέρει ευεργετικά άποτελέσματα αλλά άργότερα (τόν 19^ο αιώνα) θ' άποδειχθεῖ έπιζήμια με τήν κοινωνική διαφοροποίηση τών μελών της τή δημιουργία ταξικών διαφορών και τό σκληρό ανταγωνισμό άναμέσά τους. Αυτό, σε συνδυασμό με διάφορα έξωτερικά γεγονότα, που ό αντίκτυπός τους θά έχει άμεσα έπιζήμια άπήχηση επάνω της, θά οδηγήσει μοιραία τή συντεχνία στην άποσύνθεση και τήν αυτοκαταστροφή.

3. ΟΙ ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΩΣ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 18^{ου} ΑΙΩΝΑ (ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ)

Μιά ειδικότερη εξέταση του συντεχνιακού θεσμού στά Γιάννινα, μολονότι οί παραδιδόμενες πληροφορίες είναι διάσπαρτες, έλλιπεῖς και περιορισμένες, οδηγεί στη διαπίστωση ότι στην περιοχή αυτή οί συντεχνίες κινήθηκαν στά ίδια θεσμικά και ιστορικά πλαίσια στά όποια έδρασαν και οί άλλες συντεχνίες τόσο στην Ελλάδα όσο και στον υπόλοιπο βαλκανικό χώρο.

Οί Γιαννιωτες ιδιαίτερα είχαν κατορθώσει στά 1319 νά άποσπάσουν από τό Βυζάντιο με τό χρυσόβουλλο του Άνδρόνικου Παλαιολόγου, σημαντικά προνόμια, μεταξύ τών όποιών φορολογικές άπαλλαγές και έλεύθερη διακίνηση του έμπορίου τόσο μέσα στην ίδια τους τήν πόλη, όσο και στις άλλες περιοχές της βυζαντινής επικράτειας.

Στήν ομαλή συνέχιση του συντεχνιακού συστήματος στα Γιάννινα συνετέλεσε αναμφισβήτητα και το γεγονός ότι η ηπειρωτική πρωτεύουσα, όπως και το γειτονικό Μπεράτι, είχαν την τύχη να μη δοκιμάσουν τις φοβερές καταστροφές που επέφεραν οι πόλεμοι του 15^{ου} αιώνα στις άλλες πόλεις-κέντρα της βαλκανικής χερσονήσου.⁵⁹ } 6

Τα Γιάννινα παραδόθηκαν στους Τούρκους το 1430, ύστερα από διαπραγματεύσεις με τον πολιορκητή τους Σινάν πασά και αφού πρώτα πέτυχαν να εκδοθεί αυτοκρατορική διαταγή από το σουλτάνο Μουράτ το Β' (περισσότερο γνωστή ως προνομιακός όρισμός του τούρκου bey-lerbeyi Σινάν πασά), σύμφωνα με την οποία παραχωρούνταν στους Γιαν- ← 8
νιώτες σημαντικά προνόμια. Με τα νέα αυτά δεδομένα οι κάτοικοι της πόλης κατόρθωσαν να ξεπεράσουν, όσο γινόταν περισσότερο ανώδυνα, το δύσκολο αυτό μεταβατικό στάδιο και να συνηθίσουν στο νέο τρόπο ζωής που δημιουργούσε αναγκαστικά ή συνεχής τουρκική παρουσία.

Παράλληλα και οι συντεχνίες, υπολείμματα των τελευταίων βυζαντινών συντεχνιακών συστημάτων, δεν θα δυσκολευθούν να προσαρμοσθούν στις νέες καταστάσεις και να αντιμετωπίσουν σχετικά εύκολα το νέο κατακτητή, που άλλωστε δεν έδειχνε έχθρικές διαθέσεις απέναντί τους.

Αντίθετα, λίγο αργότερα η θέση των συντεχνιών στα Γιάννινα, καθώς και στο Μπεράτι, ισχυροποιήθηκε σημαντικά ύστερα από το ειδικό, για τις δύο αυτές πόλεις, φερμάνι του Σουλτάνου Μεχμέτ του Β', το οποίο προστάτευε σε μεγάλο βαθμό την ελευθερία και τα συμφέροντά τους και εξασφάλιζε το δρόμο της έπιτυχίας και της προκοπής τους.⁶¹ } 8

Επιπλέον οι συντεχνίες επωμίζονταν τη στρατιωτική προστασία του φρουρίου, γεγονός που τις απάλλαξε από αρκετούς φόρους στο δημόσιο ταμείο.⁶² Τη φύλαξη του κάστρου διατήρησαν μέχρι το 1612 όποτε και έγινε η έξωσή τους. Μαρόμοιες στρατιωτικές υπηρεσίες εκτελούσαν και οι ισλαμικές συντεχνίες του Έλμπασάν, γνωστές με το αραβικό όνομα taypha, οι συντεχνίες της Κωνσταντινούπολης και γενικά οι συντεχνίες παράκτιων κέντρων.⁶³ } 8

Κάτω από τις συνθήκες που δημιουργήθηκαν μετά το διάταγμα του Μεχμέτ του Β', οι συντεχνίες αναζωογονημένες θα συνεχίσουν την ανοδική τους πορεία, αποβάλλοντας με το πέρασμα του χρόνου, ολο και περισσότερο τα βυζαντινά στοιχεία και εμφανίζοντας στην αρχή άχνά και ύστερα πιο έντονα τα σημάδια της οθωμανικής επίδρασης.

Απροσδόκητα όμως, το Σεπτέμβριο του 1611, διαδραματίστηκε στα

Γιάννινα ένα γεγονός, πού άνέτρεψε τό προηγούμενο άρμονικό καθεστώς σχέσεων άνάμεσα στόν κατακτημένο καί κατακτητή. Τίς καταστροφικές συνέπειές του πλήρωσε τελικά ό χριστιανικός πληθυσμός τής πόλης καί σέ προέκταση ό συντεχνιακός θεσμός.

Τό γεγονός αυτό είναι τό επαναστατικό κίνημα του Διονύσιου του Σκυλόσοφου,⁶⁴ πού όχι μόνο κατέληξε σέ παταγώδη άποτυχία, αλλά καί έγινε πρόξενος άναριθμητων συμφορών για τούς χριστιανούς, πού ως τήν εποχή εκείνη κατοικοῦσαν μέσα στό κάστρο. Άποκορύφωμα υπήρξε ό βίαιος καί όμαδικός τους διωγμός από αυτό καί ή ύποχρεωτική τους εγκατάσταση στήν παραλίμνια περιοχή του Σιαράβα.⁶⁵ Έχοντας χάσει οί "κάστρινοι" όλοκληρωτικά τίς περιουσίες τους καί τά στηριγματά τους, έβλεπαν ως μοναδική σωτήρια λύση, στό άδιέξοδο πού είχαν περιέλθει, τή φυγή πρós τή Δύση.⁶⁶

Έτσι δέν άργησαν νά ύλοποιήσουν τή σκέψη του Ξενιτεμου μεταναστεύοντας κυρίως στίς παραλιακές πόλεις τής Δ. Ίταλίας καί προπαντός στή Βενετία.⁶⁷ Εκεί οί περισσότεροι επιδόθηκαν στήν προσφιλή τους άσχολία, τό εμπόριο, καί μέσα σέ πολύ σύντομο χρονικό διάστημα άρχισαν ν' άναλαμβάνουν, νά δημιουργοῦν πάλι τήν χαμένη περιουσία τους καί ν' άποκτοῦν μεγάλη οίκονομική δύναμη.

Όσοι παρέμειναν καί άφού διαπιστώθηκε ότι δέν είχαν άνάμειξη ούτε καμιά ευθύνη στήν άνταρσία του Διονύσιου, προσπάθησαν νά περιώσουν ό,τι τούς είχε άπομείνει από τίς λεηλασίες καί τίς πυρπολήσεις στίς πρώτες μέρες τής σύγχυσης. Στή συνέχεια ξεπερνώντας τήν συμφορά καί άντιμετωπίζοντας μέ καρτερία τήν πραγματικότητα, κατόρθωσαν ν' άνοικοδομήσουν τό σπιτικό τους.

Έτσι στά 1666, ό περιηγητής Σρον μάς δίνει μιά εικόνα τής πόλης τελείως άπρόσμενη ύστερα από τούς τόσους κατατρεγμούς τών κατοίκων της. Οί πληροφορίες του μαρτυροῦν ότι τά Γιάννινα τήν εποχή αυτή είναι πολυάνθρωπα καί βρίσκονται σέ μεγάλη εμπορική άκμή.⁶⁸

Άπό δώ καί πέρα, ως τίς άρχές του 19^{ου} αιώνα, οί ένδείξεις για τήν άνοδική πορεία τών γιαννιώτικων συντεχνιών είναι πιά σαφείς καί άποδεικνύουν σέ γενικές γραμμές ότι ό συντεχνιακός θεσμός στά Γιάννινα ευδοκίμησε καί διέπρεψε όσο πολύ λίγοι άντίστοιχοι σέ πόλεις-κέντρα τής βαλκανικής χερσονήσου.

Στά 1670 ύπάρχουν στά Γιάννινα 4.000 σπίτια, χριστιανός

άρχηγός συντεχνιών, αγορά μέ 1900 εργαστήρια καί καταστήματα καί ἐτήσια ἀξιόλογη ἐμποροπανήγυρη. Τά στοιχεῖα αὐτά παραδίδει ὁ Τοῦρκος περιηγητής καί συγγραφέας τοῦ 17^{ου} αἰῶνα Ἐβλιγιά Τσελεμπί,⁶⁹ ἀνάμεσα στίς τόσες ἄλλες καί μοναδικές πληροφορίες γιά τήν πόλη τῶν Ἰωαννίνων,⁷⁰ στό γνωστό του ἔργο.⁷¹

Λίγα χρόνια ἀργότερα, τρεῖς ἀρχιεπίσκοποι ἀποτείνονται γιά βοήθεια στούς "πρωτομάστορες τῶν ρουφετιῶν" τῶν Ἰωαννίνων. Συγκεκριμένα, τό 1683 οἱ ἀρχιεπίσκοποι Παΐσιος Κεφαλονιάς καί Ζακύνθου, Βαρθολομαῖος Ναυπάκτου καί Ἄρτας καί Κλήμης Ἰωαννίνων ἀπηύθυναν ἔγγραφο ἐκκληση πρός τούς χριστιανούς τῶν ἀντίστοιχων μητροπολιτικῶν περιφερειῶν τους γιά χρηματική ἐνίσχυση τῆς Μονῆς Ἀναλήψεως τῆς Κεφαλονιάς, πού κινδύνευε νά καταστραφεῖ ἀπό τήν πολυκαιρία. Ἐπίσημοι ἀποδέκτες τοῦ ἔγγραφου αὐτοῦ ἦταν οἱ πρωτομάστορες ὄλων τῶν συντεχνιῶν.⁷²

Ἄλλά καί πρός τά τέλη τοῦ 17^{ου} αἰῶνα μαθαίνουμε ἔμμεσα ἀπό τυχαῖο περιστατικό τά ὀνόματα διαφόρων γιαννιώτικων συντεχνιῶν πού συμμετέχουν σέ ἕνα πραγματικά ἐνδιαφέρον καί ἀξιοπερίεργο φυσικό φαινόμενο. Ἀκολουθώντας καί τά Γιάννινα τό φαινόμενο αὐτό πού παρατηρήθηκε μέ αὐξομειώσεις στά Βαλκάνια, γιά δύο περίπου αἰῶνες, γνωστό ὡς "ἐποχή τοῦ παγετοῦ"⁷³ (âge glacière) γνώριζαν κάθε τόσο μεγάλες περιόδους ψύχους. Στίς ἐξάρσεις τοῦ φαινομένου ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων πάγωνε ὀλόκληρη. Ἔτσι, στίς 15 Ἰανουαρίου τοῦ 1687 πάγωσε γιά ἄλλη μιὰ φορά ἡ "Παμβώτιδα" γεγονός πού ἔδωσε τήν εὐκαιρία στούς κατοίκους τῆς πόλης νά προσδώσουν μέ τίς ἐκδηλώσεις τους μιὰ ἀσυνήθιστη πανηγυρική ὄψη στήν περιοχή αὐτή.

Ὁ ἱερομόναχος Παΐσιος⁷⁴ περιγράφει λεπτομερειακά τό γεγονός καί ἀναφέρει μεταξύ τῶν θεατῶν καί γλεντοκόπων, μαστόρων καί καρφάδων, σεμεντζήδες, κρασοπούλους, χρυσικούς, παπουτζήδες καί γουναράδες.

Στίς ἀρχές τοῦ 18^{ου} αἰῶνα τά Γιάννινα, ἀκολουθώντας τή γενικότερη οἰκονομική καί συντεχνιακή ἐξέλιξη πού παρουσιάζουν οἱ πιά ἀξιόλογες ὑπόδουλες πόλεις-κέντρα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, διαπρέπουν στήν οἰκονομία, μέ ἀποτέλεσμα στά 1702 ὁ προξενικός πράκτορας τῆς Γαλλίας Garnier, διορισμένος τότε στή Σαγιάδα, νά τά παρομοιάζει χωρίς τόν παραμικρό δισταγμό μέ τή Μασσαλία τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης.⁷⁵ Ἀπό τά συντεχνιακά προϊόντα τῶν βιοτεχνῶν δίνει ἔμφαση στά χειροτεχνήματα καί τά μικροῦ μενέθους κατεργασμένα δέρματα τῆς πόλης.⁷⁶

Στά 1724 ό ήγούμενος τής Μονής τής Έλεούσης στό Νησί τών Ίωαννίνων άπηύθυνε "άπανταχοῦσα" πρός τούς χριστιανούς τής πόλης.⁷⁷ Μ' αύτή έξιστοροῦσε στούς "χρησιμώτατους άρχοντες καί πραγματευτές, μαΐστωρες καί πρωτομαΐστωρες τών ρουφετίων" τίς ταλαιπωρίες πού υπέφεραν οί μοναχοί τοῦ μοναστηριοῦ άπό τίς άλλεπάλληλες καί θορυβώδεις διασκεδάσεις τών Γιαννιωτῶν, έμπόρων καί τεχνιτῶν, πού κάθε τόσο έκαναν έκδρομές ή παραθέριζαν στό Νησί.

Όλόκληρο τό 18^ο αΐώνα παρατηρεΐται στό Γιάννινα μιά έντονη έμπορική δραστηριότητα, γεγονός πού φανερώνει άναμφισβήτητα τή μεγάλη βιοτεχνική ανάπτυξη καί οΐκονομική εύρωστία τής πόλης, άποτελεσμα τής δραστηριότητας τών οΐκονομικῶν φορέων της, τῶν συντεχνιῶν.

Η γεωγραφική θέση τής πόλης, σέ σχέση μέ τήν κεντρική στεριάνη άρτηρία τοῦ έμπορίου μέ πόλους τή Θεσσαλονίκη καί τή Θεσσαλία άπό τή μιά καί τή Σαγιάδα καί τήν Άρτα άπό τήν άλλη, έδινε στό Γιάννινα τό πλεονέκτημα ν' άποτελεΐ τό ένδιάμεσο κέντρο μέ τήν ύποχρεωτική στάθμευση καί μέ όλα τά εύεργετικά έπακόλουθά του.

Οί Γιαννιωτες έμποροι καί σέ προέκταση πολλές φορές τά γιαννιώτικα βιοτεχνικά προϊόντα έφθαναν ως τήν Πόλη, τίς υπόλοιπες βαλκανικές πόλεις, τή Ν. Ίταλία καί τήν κεντρική Εύρώπη.

Σπουδαΐες πληροφορίες γιά τό γιαννιώτικο είσαγωγικό καί έξαγωγικό έμπόριο κυρίως μέ τή Δύση, στήν τρίτη δεκαετία τοῦ 18^{ου} αΐωνα, μās δίνει ή άλληλογραφία τοῦ έμπορικοῦ οΐκου τοῦ Κωνσταντίνου Σελέκη καί Λάμπρου Σάρρου.⁷⁸

Καί στή Β. Ελλάδα παρατηροῦμε πώς τά γιαννιώτικα προϊόντα βρίσκουν μεγάλη άπήχηση. Στά 1730 19 Γιαννιωτες πραγματευτές, έγκατεστημένοι σχεδόν μόνιμα στήν Λάρισα, συντάσσουν συμφωνητικό, στό όποιο καταγράφουν όλες τίς ήμέρες άργίας τοῦ χρόνου, μέ τήν ύποχρέωση νά τίς φυλάσσουν άπαραΐτητα, όρίζοντας μάλιστα ποινή γιά τούς παραβάτες 50 άσλάνια. Άποδέκτης τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά ήταν ή μητρόπολη τής Λαρίσας. "ό Άγιος Άχίλλειος".⁷⁹

Άλλά καί γιά τά έπόμενα χρόνια οί πληροφορίες πού μās δίνουν οί εκθέσεις τών Γάλλων προξένων τής Άρτας γιά τό γιαννιώτικο έμπόριο είναι σημαντικές.⁸⁰ Ο Σ. Βόρειος έπισημαΐνει, ύστερα άπό μιά γενική άποτίμηση τῶν πηγῶν του, πώς οί γιαννιωτες έμποροι άπεκόμιζαν σημαντικότερα κέρδη άπό τό έντατικό έμπόριο πού πραγματοποιοῦνταν στίς γύρω περιοχές, μ' έδρα τά Γιάννινα. Γιά τόν σκοπό αὐτό άλλωστε

→ τό γαλλικό προξενείο επιδίωξε στενή συνεργασία μέ τούς Γιαννιώτες Έμπορους.⁸¹

Ἡ επέκταση τοῦ ἐμπορίου καί ἡ ἀνθιση τῶν τεχνῶν συνετέλεσαν, ὅπως ἦταν φυσικό, σέ μιά οἰκονομική καί πολιτιστική ἀνοδο τῶν κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων καί τῆς γύρω περιοχῆς, πού θά συνεχισθεῖ καί στό δεύτερο μισό τοῦ 18^{ου} αἰῶνα. Τήν ἀνοδική πορεία ἐμπορίου καί τεχνῶν, ἀλλά καί εὐρύτερα τῆς οἰκονομίας, δέν θά διασαλέψει οὔτε θ' ἀνακόψει ὁ ἐρχομός τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στήν ἐξουσία. Ἀντίθετα θά τήν σταθεροποιήσει καί θά τήν ἐνισχύσει.

Ἡ εὐνοϊκή στάση τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πέρα ἀπό τή γενικότερη πολιτική του, ὀφείλεται ἀναμφίβολα στό γεγονός πώς ἡ ἀστική τάξη τῆς πόλης (ἐμποροί κυρίως καί βιοτέχνες) συνέβαλε ἀποφασιστικά στήν ἀνοδό του στήν ἐξουσία.⁸²

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τῆς ἀμοιβαίας ὑποστήριξής τους, τουλάχιστον στά πρῶτα χρόνια τῆς ἐξουσίας του, ἀποτελεῖ καί τό ἐξῆς γεγονός: Ὄταν ὁ Ἀλῆς στά πρῶτα ἀσταθῆ καί δειλά βήματα τῆς διακυβέρνησης τοῦ πασαλικοῦ του κατηγορήθηκε καί διαβλήθηκε στήν Πύλη ἀπό τήν Αἰσέ Χανούμ, γυναίκα τοῦ δολοφονημένου προκατόχου του Σουλεϊμάν πασᾶ, γνωστή περισσότερο ὡς Σουλεϊμάν πασίνα, οἱ ἐγκριτότεροι ἀπό τούς συντεχνίτες, μαζί μέ τούς ἄλλους προύχοντες καί προεστούς, ὑπέγραψαν σχετική ἀναφορά καί τήν ἔστειλαν στόν Σουλτάνο. Σ' αὐτήν ὄχι μόνον ἐπιδοκίμαζαν τήν πολιτική τοῦ Ἀλῆ πρὸς τούς ὑπηκόους του καί ταυτόχρονα ἀποδοκίμαζαν τίς ἐνέργειες καί τά πλάγια μέσα τῆς Αἰσέ Χανούμ, ἀλλά νίνονταν καί ὑμνητές του.⁸³

Ἡ ἐνέργεια αὐτή δέν φαίνεται νά ἦταν σκηνοθετημένη ἀπό τόν Ἀλῆ, γιατί ἀκόμη καί οἱ ἐπικριτές του συμφωνοῦν πώς τό ἐμπόριο καί οἱ τέχνες, τουλάχιστον στά τελευταῖα χρόνια τοῦ 18^{ου} αἰῶνα, ἐποχή πού συντάχθηκε ἡ ἀναφορά, ἀλλά καί τά πρῶτα τοῦ 19^{ου} αἰῶνα γνώρισαν μεγάλη ἐλευθερία καί ἀνθιση.⁸⁴ Παράλληλα καί οἱ ἀντικειμενικοί κριτές τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οἱ βιογράφοι⁸⁵ καί περιηγητές⁸⁶ συμφωνοῦν ὅτι στά χρόνια του τά Γιάννινα ἦταν ἓνα ἀπό τά σπουδαιότερα κέντρα ἐργαστηριακῆς χειροτεχνίας καί ἐμπορίου στό νοτιοδυτικό τμήμα τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου.

[The main body of the page contains several paragraphs of text that are extremely faint and illegible due to the quality of the scan. The text appears to be a formal document or report.]

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Α'

ΟΙ ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ (άρχές 19^{ου} αί.-1822).

Πρίν προχωρήσουμε στην παρουσίαση τῶν συντεχνιῶν κρίνουμε ἀ-
παραίτητο νά ἐξηγήσουμε γιατί ἡ δεύτερη δεκαετία τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, πού
ὀροθετεῖ τὰ χρονικά πλαίσια τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, μπορεῖ ν' ἀποτελέ-
σει μιὰ ιδιαίτερη περίοδο τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἀποτελεῖ κοινὴ διαπίστωση ὅτι ὁ Ἀλῆ πασᾶς κατόρθωσε νά φθά-
σει στό ἀποκορύφωμα τῆς ἰσχύος του στίς ἀρχές τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, ὕστε-
ρα δηλαδή ἀπό ἀρκετά χρόνια στήν ἐξουσία. Ὡς τότε ἄσημος διοικητής
τοῦ πασαλίκιου Ἰωαννίνων, ἀφιέρωνε τόν περισσότερο χρόνο του γιά νά
κάμψει τίς διάφορες ἐστίες ἀντίστασης πού ὑπῆρχαν σ' αὐτό ἄλλοτε ἐ-
κτελώντας ἐντολές τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας ὡς πειθήνιο ὄργανό της καί
ἄλλοτε κινούμενος ἀπό προσωπικές φιλοδοξίες. Ἀρκετές μάλιστα ἀπό
τίς ἐστίες αὐτές ἐξελίχτηκαν σέ δυσάρεστες ἐκπλήξεις γιά τόν Ἀλῆ
καί χρειάστηκε σκληρός καί μακροχρόνιος ἀγώνας γιά τήν κατάπνιξή
τους¹.

Παράλληλα ὁ Ἀλῆς γίνεται πασίγνωστος στήν Εὐρώπη καί προσελ-
κύει τήν προσοχή της. Οἱ συχνές ἐπισκέψεις πού δέχεται ἀπό εὐρωπαίους
περιηγητές μέ ἀντικειμενικό σκοπό νά τόν γνωρίσουν ἀπό κοντά καί τὰ
ἔργα πού ἀφιερώνονται στή ζωή καί τήν πολιτεία τοῦ Ἀλῆ ἀπό εὐρωπαϊ-
ους συγγραφεῖς καί λογοτέχνες ἀποτελοῦν τούς καλύτερους μάρτυρες
τῆς ἀκτινοβολίας του τήν ἐποχή αὐτή.

Ἔτσι στίς ἀρχές τῆς β' δεκαετίας τοῦ 19^{ου} αἰῶνα στό ἀπόγειο
τῆς δυνάμης καί τῆς δόξας του ἐξουσίαζε μιὰ περιοχή ἰσοδύναμη περί-
που μέ τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας καί τή μισή ἡμερινή Ἀλβανία,
μέ πληθυσμό γύρω στό 1.500.000. Ἀκόμη ὑπῆρχαν στά Γιάννινα τέσσερα
προξενεῖα Μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ρωσίας καί
Ἀυστρίας).

1. ΕΙΔΗ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ

Στήν πρώτη εικοσαετία του 19^{ου} αιώνα οί Γιαννιώτες έμποροι, βιοτέχνες καί διάφοροι άλλοι έπαγγελματίες συγκροτούσαν ένα σημαντικό αριθμό συντεχνιών πού ήταν οργανωμένες σύμφωνα μέ τά πρότυπα πού προαναφέραμε.² Ενδεικτικά παραθέτουμε έδω ένα πίνακα μέ τά μέλη τών συντεχνιών στή β' δεκαετία του 19^{ου} αιώνα.

Πίνακας τών μελών τών χριστιανικών συντεχνιών στά Γιάννινα κατά τά έτη 1812-1818.^{2α}

ΕΙΔΟΣ ΣΥΝΤΕΧΝΙΑΣ	Μ Ε Λ Η						
	1812	1813	1814	1815	1816	1817	1818
Τσιαρτζήδες	72	70	65	66	66	66	66
Μερτζάρηδες	54	53	48	42	41	50	50
Γουναράδες	104	94	80	85	72	78	78
Ταμπάκοι	56	54	53	55	63	53	53
Χρυσοχόοι	53	49	36	38	35	26	26
Ιακιαντζήδες	61	55	54	49	36	39	39
Καπάδες καί Βαρδακουλάδες	34	16	15	17	18	31	31
Καζάζηδες καί Ίμπρισμάδες	34	23	26	24	25	24	24
Τερτζήδες καί Συρμακέσηδες	36	28	26	27	28	35	35
Παπουτζήδες	44	37	31	34	34	35	35
Κουντουράδες	9	7	8	9	8	8	8
Τσαρουχάδες	10	10	10	10	12	12	12
Σαράτσηδες	-	57	51	51	51	53	53
Κρασοπούλοι καί Χαντζήδες	45	18	15	13	17	16	16
Μπακάληδες	75	60	47	51	49	47	47
Σαμαρτζήδες καί Χορταράδες	18	15	15	15	17	19	19
Κριθαράδες	14	8	7	9	10	10	10
Μποσταντζήδες	24	40	28	25	22	23	23
Ψαράδες	6	4	4	3	6	5	5

Καζαντζήδες και Καλαντζήδες	13	11	11	10	11	15	15
Στατεράδες	8	7	4	4	4	4	4
Μπαρμπέρηδες	5	5	3	3	5	7	7
Σιμιντζήδες	18	8	9	7	12	9	9
Πραγματευτές του καφέ	-	-	-	-	-	-	-
Κηροπώλες	-	-	-	-	-	-	-
Σεντουκάδες	9	8	9	9	8	9	9
Κονταχτζήδες	-	-	6	-	-	-	-
Άλμπάνηδες	-	-	-	-	-	-	-
Τουτουτζήδες	-	3	5	5	14	10	10
Βαφιάδες	9	7	9	5	5	8	8
Παπλωματάδες	3	3	3	5	7	2	2
Χασάπηδες	-	11	11	11;	-	-	-
Γαλακτοπώληδες	-	6	3	3	-	-	-

Πρίν όμως αρχίσουμε την περιγραφή των συντεχνιών κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε τα κριτήρια πού μας οδήγησαν να τις κατατάξουμε αρχικά σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τις σπουδαίες ή μεγάλες και τις λιγότερο σημαντικές ή μικρές. Τα κριτήρια αυτά ήταν ή οικονομική δύναμη της κάθε συντεχνίας και τό ανθρώπινο δυναμικό της τόσο από ποιοτική όσο και από ποσοτική άποψη. Παράλληλα όμως μέ τό γενικό αυτό διαχωρισμό προχωρήσαμε και σ'ένα πιο ειδικό, μέ κριτήριο τό επάγγελμα του κάθε συντεχνίτη σε σχέση βέβαια πάντοτε μέ τά προηγούμενα κριτήρια. Σύμφωνα μ'αυτό δώσαμε τήν πρώτη θέση στον έμπορο, τή δεύτερη στό βιοτέχνη και τήν τρίτη σε άλλους τοίς άλλους επαγγελματίες. Τέλος ή σχέση ή ή συγγένεια ανάμεσα στα επάγγελα αποτελέσε τό τελευταίο κριτήριο για τήν όριστική διαμόρφωση τής εικόνας των συντεχνιών τήν περίοδο αυτή²⁸.

1. Μεγάλες συντεχνίες.

α) Τζαρτζήδων ή Τσαρτζήδων³

Ήταν ή πρώτη σε δύναμη και πλουτο συντεχνία των Ίωαννίνων. Τά πολυάριθμα μέλη της, ήταν αποκλειστικά ύφασματέμποροι, οι πε-

ρισσότεροι μάλιστα από τούς όποιους άρκετά εύκατάστατοι. Έμπορεύονταν κάθε είδους ύφασματα, μάλιστα, βαμβακερά, μεταξωτά, κάθε χρωματισμού (πολύχρωμα, μονόχρωμα) και κάθε ποιότητας.⁴ Η οικονομική τους άνεση τούς έδινε τή δυνατότητα, αλλά και τήν εύχέρεια, νά διευρύνουν τό έμπόριό τους στις τρεις ήπειρους, Εύρώπη, Άσία, Άφρική μέ αποτέλεσμα οί προμηθειές τους νά είναι άφθονες και πλουσιότατες και νά παρατηρείται στα καταστήματά τους, τά γνωστά ως τζαρτζιδικα ή τσαρτζιδικα,⁵ συνεχής και ζωηρή κίνηση.

β) Μερτζάρηδων ⁶

Η συντεχνία αυτή, από τις πιο ισχυρές οικονομικά, άριθμούσε 50 μέλη. Οί μερτζάρηδες έξασκοῦσαν τό λιανεμπόριο και κυρίως στα γυαλικά, σιδηρικά, βελόνια και ράμματα, όπως μās μαρτυρεί και ό Ίω. Βηλαρδς.⁷

γ) Πολιτών μπεζεστενλήδων

Τά μέλη τής συντεχνίας αυτής ήταν έμποροι οί όποιοι είχαν σχέσεις μέ τήν άγορά τής Κωνσταντινούπολης.^{7α}

δ) Γουναράδων

Η συντεχνία τών γουναράδων είχε τήν εποχή εκείνη περίπου 100 μέλη, άρκετά από τά όποια δέν άσχολοῦνταν άποκλειστικά μόνο μέ τήν έπεξεργασία και κατασκευή γουναρικῶν, αλλά και μέ τό έμπόριό τους.⁸ Στη διαπίστωση αυτή καταλήγουμε και από τό γεγονός ότι άρκετοί γουναράδες φέρονται γραμμένοι άλλοτε στους δικούς τους φορολογικούς καταλόγους τοῦ ΑΣΙ και άλλοτε στους αντίστοιχους τών πραγματευτῶν.⁹ Η πρώτη ύλη πού χρησιμοποιοῦσαν ήταν τά δέρματα από διάφορα ζῶα, όπως πρόβατα, λύκοι, άλεπούδες, τσακάλια, άρκοῦδες, άσβοί, ποντίκια, κουνάβια, νυφίτσες, σαμούρια, νούρκια,¹⁰ κακούμια,¹¹ σιντζάπια¹² και λαγοί.¹³ Οί γουναράδες προμηθεύονταν τά δέρματα τών ζῶων άλλα από τό έσωτερικό και άλλα από τό έξωτερικό και κυρίως από τή Μολδοβλαχία και τή Ρωσία. Μέ τήν τελευταία μάλιστα, επειδή τό έμπόρευμά της κατά κανόνα ήταν πάντα καλής ποιότητας,¹⁴ είχαν αναπτύξει σιγά- σιγά

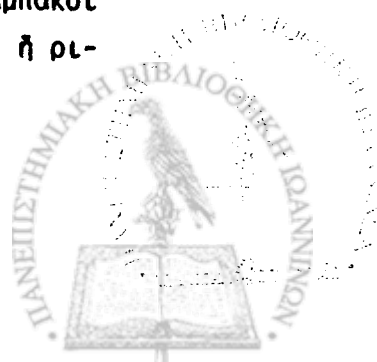
ἀπό τόν 17^ο αἰώνα σπουδαιότατο ἐμπόριο, πού γνώρισε μεγάλη ἀκμή ὁλόκληρο τόν 18^ο αἰώνα καί μερικές δεκαετίες τοῦ 19^{ου} αἰώνα.¹⁵ Συνήθως ἀγόραζαν ἀκατέργαστα δέρματα καί σπάνια ἐπεξεργασμένα. Ἡ κατεργασία τους γινόταν σέ ἐργαστήρια,¹⁶ στά ὁποῖα ἀπασχολοῦνταν μεγάλο προσωπικό, καί ὅταν οἱ γούνες ἔπαιρναν τήν τελική τους μορφή, προωθοῦνταν στή συνέχεια ἀπό τή συντεχνία εἴτε στήν ἐσωτερική εἴτε στήν ἐξωτερική ἀγορά. Σημαντικό μέρος τῆς παραγωγῆς ἀπορροφοῦσε, ἐκτός ἀπό τήν Ἡπειρο, ἡ ὑπόλοιπη σημερινή Ἑλλάδα καί ἡ Κωνσταντινούπολη. Τό μεγαλύτερο ὅμως μέρος ἐξαγόταν σέ διάφορες χῶρες τῆς Εὐρώπης (Ἄλβανία, Μολδοβλαχία, Ἰταλία, Αὐστρία, Οὐγγαρία, Γερμανία, Ὀλλανδία, Γαλλία καί Ρωσία). Ἡ συντεχνία αὐτή ἦταν ἀπό τίς πλιό πλούσιες καί ἰσχυρές τῆς Ἡπείρου, σχεδόν ἐφάμιλλη τῆς συντεχνίας τῶν Τζιαρτζήδων, ἀφοῦ τό ἐμπόριο τῆς γούνας ἦταν ἀπό τά πλιό προσοδοφόρα καί ἐπικερδή, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ζήτησης τοῦ βιοτεχνικοῦ αὐτοῦ προϊόντος στή ντόπια, ἀλλά καί στή διεθνή ἀγορά.¹⁷

ε) Βυρσοδεψῶν ἢ Ταμπάκων ἢ Ταμπάκηδων¹⁸

Τό ἐμψυχο δυναμικό τῆς βιοτεχνικῆς αὐτῆς συντεχνίας ἀνερχόταν σέ 60 μέλη. Οἱ γιαννιώτες ταμπάκηδες ἐπεξεργάζονταν δέρματα προβατίσια, ἀρνίσια, κατσικίσια, γιδίσια, μοσχαρίσια, βοδινά, χοιρινά καί ἀρκέτες φορές τά δέρματα ἀπό τά ζαρκάδια καί τ' ἀγριόγιδα πού ἀφθονοῦσαν τότε στήν περλοχή. Ἡ ἐπεξεργασία γινόταν μέ ἀσύγκριτη ἐπιδεξιότητα, ἡ ὁποία διακρινόταν ὁλοκάθαρα τόσο στήν κατεργασία ὅσο καί στήν βαφή τῶν δερμάτων.¹⁹

Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ δέρματος εἶναι ἀρκετά γνωστή· τά ὑλικά πού χρησιμοποιοῦσαν ἦταν: α) τό βελανίδι,²⁰ καί πλιό συγκεκριμένα τό καπάκι του, ἀφοῦ πρῶτα τό κοπάνιζαν μέχρι νά κονιορτοποιηθεῖ, β) τά περιττώματα τῶν σκυλιῶν,²¹ καί γ) ἡ ἀσβέστη.²²

Ἀντίθετα, γιά τή βαφή δέν γνωρίζουμε ἀρκετά πράγματα, γιατί ὅπως καί στά ὑπόλοιπα ὑπόδουλα τμήματα τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἔτσι καί στά Γιάννινα, ἡ μέθοδος χρωματισμοῦ παρέμεινε μυστική. Τό μόνο πού ξέρουμε γιά τά Γιάννινα εἶναι πῶς ἡ βαφή γινόταν κατά τή διάρκειά τῆς νύχτας καί ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτή καί οἱ γυναῖκες τῶν βυρσοδεψῶν.²³ Πάντως στά περισσότερα δέρματα οἱ γιαννιώτες ταμπάκοι ἔδιναν κόκκινο χρῶμα βάφοντάς τα μέ πρινοκόκκι²⁴ ἢ μπακάμι²⁵ ἢ ρι-

ζάρι ή κρεμεζί ή λάκκα²⁶. Από τήν τελευταία έπαιρναν συνήθως και τήν όνομασία λιόκια ή λιόκινα.²⁷ Αύτά, μαζί μέ τά μαροκίνια (κίτρινης άπόχρωσης), ήταν τά κύρια προϊόντα τής συντεχνίας τους.²⁸

Ή καλή ποιότητά τους τά έκανε περιζήτητα, μέ αποτέλεσμα ή συντεχνία, άν και πολυμελής, ν' άνταποκρίνεται μέ δυσκολία στις άπαιτήσεις τής παραγωγής και τόν τακτικό έφοδιασμό τής άγοράς (έσωτερικής και έξωτερικής).²⁹

Τό έπάγγελμα τοϋ ταμπάκου ήταν από τά πιό κοπιαστικά και άνθυγιεινά, γιατί τόν περισσότερο χρόνο έπρεπε νά βρίσκεται μέσα ή κοντά στό νερό και ν' άναπνέει τή δυσοσμία πού άνέδιναν τά τομάρια κατά τή διάρκεια τής έπεξεργασίας τους.³⁰ Γι' αυτό άκριβώς τό λόγο τά έργαστήρια τής συντεχνίας, τά λεγόμενα ταμπάκικα, έπρεπε νά βρίσκονται σέ άπομακρυσμένο σημείο από τήν πόλη και κοντά σέ νερό.³¹

στ) Χρυσοχόων ή Χρυσικῶν³²

Ήπό τίς πιό σημαντικές συντεχνίες μέ μεγάλη παράδοση.³³ Αριθμοϋσε 55 μέλη στή δύναμή της και έπρεπε νά συναγωνιστεί τούς όνομαστούς χρυσοχόους και άσημουργούς τῶν Καλαρρυτῶν, πού ειδικά τήν έποχή αύτή ή φήμη τους είχε ξεπεράσει τά σύνορα τής σημερινής Έλλάδας.³⁴

Οί γιαννιῶτες χρυσοχόοι διακρίνονταν ιδιαίτερα στήν χρυσοποίκιλη τῶν πιστολιῶν³⁵ και στήν κατασκευή βαρύτιμων κοσμημάτων.³⁶ Δέν ύστεροϋσαν επίσης στή διακόσμηση τόσο τῶν εκκλησιαστικῶν όσο και τῶν κοσμικῶν ειδῶν.³⁷

ζ) Τακλιαντζήδων ή Τακεντζήδων³⁸

Ήπαρτιζόταν από 60 μέλη τά όποια κατασκεύαζαν, διακοσμοϋσαν και έμπορευόνταν κυρίως τά σκουφιά (καπέλα) τής έποχής, τά γνωστά περισσότερο ως φέσια. Τά σκουφιά αύτά, άσπρα ή κόκκινα, έφερναν συνήθως και μιá μακριά φούντα, μεταξένια, χρυσοκεντημένη, λινή ή βαμβακερή.³⁹ Έκτός όμως από κατασκευαστές σκούφων οί τακλιαντζήδες ήταν και δημιουργοί και έμποροι τῶν έξωτερικῶν τμημάτων τής κάθε φορεσιās και τῶν έξαρτημάτων της, πού συνήθως ήταν μαντίλια χρυσοκέντητα, χρυσοϋφαντες καλτσοδέτες και πλουμιστές ζῶνες (τεπλίκια).⁴⁰

Όταν ο Άλῆ πασάς, με ειδική διαταγή, απαγόρευσε στους Άλβανούς, που αποτελούσαν τή μεγάλη πλειοψηφία του αγοραστικού κοινού, να χρησιμοποιούν τό είδος του φεσιού με τόν θύσανο καί τούς ὑποχρέωσε νά φοροῦν φέσια που εισάγονταν ἀπό τήν Τύνιδα⁴¹, πέρασε ἀρκετό χρονικό διάστημα γιά νά ξεπεράσει ἡ συντεχνία τήν ἀπειλούμενη οἰκονομική κατάρρευση.⁴² Σιγά-σιγά ὁμως οἱ τακλιαντζήδες κατόρθωσαν νά πάρουν στά χέρια τους τό ἐμπόριο τῶν νέων φεσιῶν καί νά ξαναδώσουν πάλι στή συντεχνία τους τήν προηγούμενη ζωντάνια. Στίς κρίσιμες αὐτές στιγμές τούς βοήθησαν σημαντικά οἱ στενές ἐπαγγελματικές ἐπαφές με τή συντεχνία τῶν συρμακέσηδων καί τῶν χρυσοραφτάδων κι ἀκόμη ἡ συνεργασία τους με τήν πλούσια συντεχνία τῶν τζιαρτζήδων,⁴³ καθώς καί με τήν ἀντίστοιχῶν καπάδων ἢ καποτάδων⁴⁴.

η) Καπάδων ἢ Καποτάδων καί Βαρδακουλάδων.⁴⁵

Ἀπό τίς πιό παλιές καί σημαντικές συντεχνίες. Τά μέλη της γύρω στά 40 ἔπρεπε νά ἀντιμετωπίσουν σοβαρότατο ἀνταγωνισμό ἀπό τούς καποτάδες κυρίως του Μετσόβου, Συρράκου καί Καλαρρυτῶν.⁴⁶

Οἱ κόπες που κατασκεύαζαν μπορούν νά χωρισθοῦν, ἀνάλογα με τό μέγεθος καί τή χρήση τους, σέ δύο κατηγορίες, α) στίς μακριές, που τίς χρησιμοποιούσαν οἱ τσοπάνοι κυρίως καί οἱ χωρικοί ἢ ἀγρότες, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ κατασκευαστές ἐπαιρναν τήν προσωνομία καποτάδες ἢ καπάδες⁴⁷, καί β) στίς κοντές, κατάλληλες γιά ναυτικούς καί ψαράδες, οἱ δημιουργοί τῶν ὁποίων ἐπονομάζονταν βαρδακουλάδες.⁴⁸ Ἐπίσης, ἀνάλογα με τό χρῶμα τῆς κόπας, οἱ καπάδες ἐπαιρναν ξεχωριστή ὄνομασία. Ἔτσι, αὐτοί που ράβανε μόνο τούς μαύρους ἀμπάδες λέγονταν μπρουτζάδες.⁴⁹

θ) Καζάζηδων καί Ἰμπρισιμάδων⁵⁰ ⁵¹

Τά μέλη τῆς συντεχνίας αὐτῆς, γύρω στά 35, ἀσχολοῦνταν ταυτόχρονα με τήν ἐπεξεργασία καί τό ἐμπόριο του μεταξιοῦ, ἦταν δηλαδή παράλληλα τεχνίτες καί ἔμποροι.⁵² Τήν πρώτη ὕλη τήν προμηθεύονταν, ἐκτός ἀπό τήν Ἡπειρο, κυρίως ἀπό τή Θεσσαλία, Θεσσαλονίκη, Σέρρες καί Κωνσταντινούπολη. Στή συνέχεια τήν ἐπεξεργάζονταν στά ἐργαστήριά τους δίνοντάς της ἐμπόρευσιμη μορφή. Τά προϊόντα τους, δημιουργήματα τῶν κλωστάδων καί μεταξοπλεχτῶν ἦταν ἐξαιρετικῆς ποιότητας καί γίνονταν ἀνάρπαστα ἀπό τά Γιάννινα μέχρι τήν Πόλη.

53
ι) Τερζήδων και Συρμακέσηδων

Από τις πιο αξιόλογες συντεχνίες τὰ μέλη τους, περίπου 40, ξεχωρίζαν για τὸ καλλιτεχνικό αἰσθητήριο καὶ τὴν ἀριστη τεχνική τους στίς στολές καὶ φορεσιές,⁵⁴ πού τις χαρακτήριζε ἡ κομψότητα, ὁ συνδυασμός χρωμάτων καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια. Τροφοδοτοῦσαν, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἡπειρο, τὴ Μακεδονία καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Πόλη.⁵⁵

ια) Παπουτζήδων ἢ Ψιλοπαπουτζήδων

Ἡ συντεχνία αὐτὴ μὲ 40 μέλη ἦταν μιὰ ἀπὸ τις πέντε συνολικά, πού φρόντιζαν για τὴν ὑπόδηση τοῦ ἀνθρώπου.⁵⁶ Οἱ παπουτζῆδες καταγίνονταν μὲ τὴν κατασκευὴ τῶν πολιτικῶν, "μονῶν" παπουτσιῶν.⁵⁷ Ἡ συντεχνία τους βρισκόταν σὲ σκληρὸ καὶ συνεχὴ συναγωνισμό μὲ τὴν ἀντίστοιχη τουρκική, πού εἶχε δυσμενὴ ἀντίκτυπο στὰ συμφέροντά της καὶ τὴν ἐξανάγκασε τελικὰ νὰ προσφύγει στὸν Ἄλλῃ πασά. Ἔτσι τὸ 1815 οἱ παπουτζῆδες ζήτησαν μὲ ἀναφορὰ τους ἴση μεταχείριση μὲ τοὺς τούρκους ὁμοτέχνους τους στίς κυβερνητικὲς παραγγελίες, τις ὁποῖες τὴν περίοδο αὐτὴ καρπώνονταν σχεδόν ὀλοκληρωτικὰ οἱ τελευταῖοι. Τὸ διάβημά τους ὁμως ἐμεινε τελικὰ χωρὶς οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα.⁵⁸

ιβ) Κοντουράδων ἢ Κουντουρατζήδων

Οἱ κουντουρατζῆδες, γύρω στοὺς 10 κατασκεύαζαν τις κοντουῖρες,⁵⁹ εἶδος παπουτσιοῦ.⁶⁰

ιγ) Τσαρουχάδων ἢ Χοντροπαπουτζήδων

Ἡ συντεχνία τους ἀριθμοῦσε 12 μέλη. Ὅπως καὶ οἱ δύο προηγουμένες εἶχε ὡς ἀντικείμενο ἀσχολίας τὴν κατασκευὴ καὶ πώληση τοῦ πιο συνηθισμένου καὶ πολὺχρηστου εἶδους παπουτσιοῦ, τοῦ τσαρουχιοῦ.⁶¹

ιδ) Σαράτσηδων

Οἱ σαράτσηδες κατασκεύαζαν κυρίως τὰ λεγόμενα σαράτσικα παπούτσια,⁶² καθὼς καὶ εἶδη ἵπποσκευῆς.⁶³

ιε-ιστ) Κρασοπούλων ἢ Ρακοπούλων καὶ Χαντζήδων ἢ ἀγwgιατῶν

Ἡ συντεχνία αὐτὴ ἦταν ἀπὸ τις πιο πολυἀριθμες καὶ σημαντικὲς,⁶⁴ ἀφοῦ στοὺς κόλπους της περιλάμβανε καὶ τοὺς ἀγwgιάτες ἢ κिरατζῆδες.⁶⁵

Οί τελευταίοι διακινούσαν σχεδόν αποκλειστικά ολόκληρο τό ηπειρωτικό εμπόριο, αλλά και τό θαλάσσιο, από τά λιμάνια εκφόρτωσης μέχρι τά Γιάννινα⁶⁶. Οί ενδιάμεσοι σταθμοί τους, όπως είναι γνωστό, γίνονταν στά χάνια πού τήν εποχή αὐτή διακρίνονταν σέ δύο μεγάλες κατηγορίες: στά караβάν-σεράγια⁶⁷, κτισμένα μέσα στίς πόλεις, και τά πανδοχεῖα πού συνήθως εἶχαν και ἕνα καπηλειό⁶⁸.

ιζ) Μπακάληδων

Ἄπό τίς πιά πολυάριθμες συντεχνίες μέ 70 μέλη.

II. Μικρές συντεχνίες

α) Μπαλωματήδων

Ἡ συντεχνία αὐτή ἀποτελοῦσε παρακλάδι τῆς συντεχνίας τῶν ψιλοπαπουτζήδων. Τά μέλη τῆς ἐπισκεύαζαν (μπάλωναν) τά χαλασμένα ἤ φθαρμένα παπούτσια και ἦταν ἀπαλλαγμένα ἀπό τίς φορολογικές ὑποχρεώσεις τῶν ἄλλων συντεχνιακῶν μελῶν,⁶⁹ γι' αὐτό ἀπουσίαζαν ἀπό τοῦς συντεχνιακοῦς φορολογικούς καταλόγους τῆς διανομῆς και εἰσπραξῆς τῶν φόρων. Ὑποθέτουμε πώς ἡ μόνιμα δεινή οἰκονομική τους θέση ἦταν ἡ βασικότερη αἰτία τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῆς.⁷⁰

β) Σαμαρτζήδων και χορταράδων

Τῆ συντεχνία αὐτή τῆ συναντᾶμε ἀργότερα μέ τήν ὀνομασία σαγματοποιοί. Τά λιγοστά μέλη τῆς κατασκεύαζαν σέλες και σαμάρια.⁷¹

γ) Κριθαράδων

Φτωχή συντεχνία μέ 15 μέλη.

δ) Μποσταντζήδων⁷²

Ἡ συντεχνία τῶν κηπουρῶν ἀριθμοῦσε γύρω στά 40 μέλη, πού τά περισσότερα μποστάνια τους τά εἶχαν στήν περιοχή τοῦ Μπισδουνόπουλου.⁷³

ε) Ψαράδων

Ὀλιγομελής συντεχνία. Τά μέλη τῆς κατάγονταν ἀποκλειστικά σχεδόν ἀπό τό νησί τῶν Ἰωαννίνων.⁷⁴

στ) Καζαντζήδων⁷⁵ και Καλαντζήδων⁷⁶

Οί καζαντζήδες είχαν ως πρώτη ύλη τό χαλκό και κατασκεύαζαν διάφορα χάλκινα σκεύη (πίατα,κακάβια,μπρίκια,λιγινόμπρικα,σινιά, λιχνάρια),τά όποια στή συνέχεια γάνωναν οί καλαντζήδες.Τά μέλη τους, ανάλογα μέ τόν πληθυσμό τών Ίωαννίνων και γενικότερα τής Ήπειρου τής έποχής εκείνης,θά περίμενε κανείς νά είναι περισσότερα.Σάν πιθανότερες αίτιες για τόν περιορισμένο αριθμό τών μελών μπορούν νά θεωρηθούν: α) Ή ευνοκίμηση του έπαγγέλματος αυτού στά χωριά πού βρίσκονταν πρός τά Άγραφα⁷⁷ και τούς Φιλιάτες⁷⁸.β) Ή προτίμηση πού έδειχναν αρκετοί όμοτέχνοί τους στήν πλανόδια ζωή.⁷⁹ Αυτό έρμηνεύεται από τό γεγονός ότι ήταν πιο εύκολο και πιο κερδοφόρο,στόν καλαντζή ιδίως,νά περιφέρεται στά χωριά για νά γανώσει τά χαλκώματα, μιά και τά σύνεργα τής δουλειās ήταν εύκολομετακίνητα,παρά στους κατοίκους τών χωριών νά τά μεταφέρουν στήν πόλη.

ζ) Στατηράδων ή Στατεράδων

Οί στατηράδες,γύρω στους 10 ,κατασκεύαζαν μπρούτζινα είδη και κυρίως έκκλησιαστικά (πολυελαίους,μανουάλια).⁸⁰

η) Μπαρμπεράδων ή Κουρέων

Ήλιγάριθμη συντεχνία,άφου ήταν από τά λίγα έπαγγέλματα μέ τά όποια άσχολούνταν και οί Τουρκοί.⁸¹

θ) Σιμιντζήδων⁸² ή άλευροπούλων ή ψωμάδων⁸³

Ή συντεχνία τους,άργότερα γνωστή ως συντεχνία τών άρτοποιών, είχε 20 μέλη. Και αυτή ή συντεχνία θα περίμενε κανείς νά είναι πιο πολυάριθμη-σ'έγγραφο του ΑΙΣ αναφέρονται "48 ψωμάδικα"-γιατί μέ τό ψωμί της τροφοδοτούσε κυρίως τόν στρατό του Ήλη πάσα.Ή μόνη έξήγηση πού μπορεί νά δοθεῖ είναι ότι τότε ό κόσμος ζύμωνε ιδιωτικά και έψενε τό ψωμί του ή τό φαγητό του στό φούρνο του ή τή γάστρα του.

ι) Πραγματευτών του καφέ

Τά μέλη της άσχολούνταν άποκλειστικά μέ τό έμπόριο του καφέ.

ια) Κηροπωλών ή Λαμπαδοποιών

Τά μέλη της καταγίνονταν μέ τό έμπόριο κεριού και τήν κατα-

σκευή κεριών και λαμπάδων. Πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι τα Γιάννινα χαρακτηριζόταν από τον προηγούμενο αιώνα ως ένα από τα σπουδαιότερα κέντρα εμπορίου του κεριού.⁸⁴

ιβ) Σεντουκάδων

Η συντεχνία τους κατασκεύαζε διάφορα ξύλινα έπιπλα και έξε-
λίχθηκε άργότερα στή συντεχνία των ξυλουργών.

ιγ) Κονταχτζήδων ή Τουφεξήδων⁸⁵

Τά μέλη της κατασκεύαζαν κοντάκια για τά πιστόλια και τά του-
φέκια τής έποχής ή έπισκεύαζαν τά χαλασμένα. Αντικαθιστούσαν επί-
σης ή έπιδιόρθωναν και τίς κάνες των διαφόρων όπλων.

ιδ) Άλμπάνηδων⁸⁶ ή καρφοπεταλωτή(α)δων

Στή συντεχνία αυτή ήταν ένσωματωμένη και ή συντεχνία των σι-
δεράδων, τής όποίας τά περισσότερα μέλη ήταν γύφτοι.

ιε) Τουτουτζήδων⁸⁷

Οί πηγές δέν μάς διευκρινίζουν άπόλυτα άν τά μέλη τής συν-
τεχνίας αυτής, έκτός άπό καπνοπώλες, ήταν και καπνοπαραγωγοί.

ιστ-κα) Τενεκτζήδων, Βαφιάδων, Παπλωματάδων ή Μιντεράδων⁸⁸, Χασάπηδων ή
Κρεοπωλών, Γαλατοπούλων ή Γαλακτοπωλών.

Μέ τήν πάροδο του χρόνου οί περισσότερες άπό τίς σιντεχνίες
αυτές διαφοροποιήθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά, χωρίς όμως να χάσουν
όλοκληρωτικά τήν πρώτη τους φυσιογνωμία.

2. ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

1. Τόπος διάθεσης των προϊόντων

α) Άγορά ή παζάρι των Ίωαννίνων

Στίς άρχές του 19^{ου} αιώνα τά Γιάννινα έξακολουθοϋν να παρου-
σιάζουν τά χαρακτηριστικά τής σπουδαίας βιοτεχνικής και έμπορικής
πόλης. Τά πρώτα πειστικά δείγματα τής διαπίστωσης αυτής έφταναν άπό
τό προάστειο τής πόλης, τό βαρόσι (varos),⁸⁹ πού κατοικούνταν σχεδόν
άποκλειστικά άπό χριστιανούς έμπόρους και τεχνίτες.

Τό πιό ένδιαφέρων καί άξιολόγητο τμήμα τοῦ βαροσιουῦ ἦταν άναμφίβολα ἡ άγορά, ἡ όποία, ὅπως σ' ὄλες τίς τουρκοκρατούμενες πόλεις, ἔτσι κι ἐδῶ, άποτελοῦσε ξεχωριστό τομέα.⁹⁰ Τό γιαννιώτικο παζάρι, άπέναντι άπό τό κάστρο καί κοντά στή λίμνη, ἔκτός άπό τόν κεντρικό του άξονα, πού ἦταν ἡ άπόληξη τῆς κύριας ἔμπορικῆς ὀδικῆς άρτηρίας Ἄρτας- Ἰωαννίνων,⁹¹ άπλωνόταν καί σέ πολυάριθμα στενά καί συνήθως σκοτεινά σοκάκια, τά όποία φιλοξενούσαν τά συντεχνιακά ἔργαστήρια.⁹² Τά τελευταία διακρίνονταν, άνάλογα μέ τήν κατασκευή τους, σέ δύο κατηγορίες: τά ξύλινα, πού ἦταν καί τά περισσότερα, καί τά λιθόκτιστα, πού άποτελοῦσαν τή μειοψηφία. Τά ξύλινα μοιράζονταν τό άνοιχτό μέρος τῆς άγορᾶς πού ὀνομαζόταν *çarşı*⁹³ ἢ *razar* ἢ *meydan*,⁹⁴ ἐνῶ τά πέτρινα, συνήθως θολογυριστά, τό κλειστό (σκεπαστό) πού λεγόταν *bezesten*.⁹⁵

Ἐπακούοντας στή συντεχνιακή παράδοση⁹⁶ καί άνάλογα μέ τό ἑπάγγελμα κάθε συντεχνία εἶχε τό δικό της δρόμο ἢ σοκάκι, ὅπου διέθετε τό ἔμπόρευμά της, μέ άποτέλεσμα ὁ χῶρος αὐτός νά παίρνει συχνά τήν αντίστοιχη ὀνομασία, π.χ. παπουτζιδικά,⁹⁷ ταμπάκικα, κριθαροπάζαρο, καλαντζιδικά.⁹⁸ Κάθε βράδυ μεγάλες ξύλινες πόρτες ἔκλειναν τά περάσματα πρὸς τό παζάρι καί δέν ἔπιτρεπόταν άπό τούς ειδικούς φρουρούς του, τούς παζαρμπασιάδες (*razarbaşı*),⁹⁹ σέ κανένα νά πλησιάσει. Γιά περισσότερη μάλιστα ασφάλεια, ἔκτός άπό τούς φρουρούς ανθρώπους, ὑπῆρχαν καί πολυάριθμοι φρουροί άγριόσκυλα, ἔτοιμα νά κατασπαράξουν τόν τυχόν άπρόσκλητο βραδυνό ἐπισκέπτη.¹⁰⁰

Γιά τή σωστή λειτουργία τῆς άγορᾶς καί τήν άποφυγή αὐθαιρεσιῶν καί πασαβάσεων ἔκ μέρους τῶν πωλητῶν, ὑπῆρχε ὁ ἐπιστάτης της, ἕνα εἶδος σημερινοῦ άγορανόμου πού τόν διόριζε ὁ Ἄλή πασάς καί εἶχε άπεριόριστη δικαιοδοσία χωρίς νά παρεμβαίνει στούς κανονισμούς καί τά ἤθη τῶν συντεχνιῶν. Στήν περίοδο αὐτή διετέλεσε γιά πολλά χρόνια ἐπιστάτης τῆς άγορᾶς ὁ Ἄναστάσιος Σαμαρινιώτης.¹⁰¹ Ἀκόμη, γιά τή διευκόλυνση κυρίως τοῦ άγοραστῆ, ἀλλά καί γενικότερα γιά τήν πούληση διαφωνιῶν καί ἄντεγκλήσεων ἀνάμεσα στούς συναλλασσόμενους ὑπῆρχαν καθημερινά άναρτημένοι στά πιό κεντρικά σημεῖα τῆς άγορᾶς¹⁰² καταλονοί μέ τήν αντίστοιχία τῶν ξένων νομισμάτων πρὸς τό τουρκικό γρόσι. Ἀρκετές φορές μάλιστα ὁ Ἄλή πασάς ἔβαζε καί τελάληδες νά "φωνάζουν τήν τάριφα" γιά νά άκούσουν τήν άναλογία τῶν τιμῶν ὅλοι τους. Ὁ καθορισμός τῶν τιμῶν γινόταν άπό τίς συντεχνίες καί δέν ἔπιτρεπόταν σέ κανένα

καμιά κατάχρηση ή παρασπονδία.¹⁰³ Τήν αύστηρή εφαρμογή του μέτρου αυτού επιθυμούσε ο Άλής, δείχνοντας ιδιαίτερη ευαισθησία στην καταστρατήγησή του και απειλώντας τους παραβάτες με κάποιο από τα πασίγνωστα πολυάριθμα μαρτυριά του.¹⁰⁴

Παραθέτουμε δύο πίνακες με τις τιμές των νομισμάτων (σέ γρόσια), που κυκλοφορούσαν στη γιαννιώτικη αγορά κατά το διάστημα 1812-1822.^{104α}

Τιμές των ευρωπαϊκών νομισμάτων σέ πιάστρα στά Γιάννινα 1812-1822.

Είδος νομίσματος	1812	1813	1814	1819	1820	1822
Ντούπια Ίσπανίας	87,25	95,35	96,00	98,00	100,00	172,00
Ντούπια Γένοβας	80,29	89,00	90,00	94,00	96,00	168,00
Ούγκιά ή Όγκιά	28,10	31,30	33,00	30,00	31,10	52,20
Βενέτικο (Τσεκίλι βενετίας)	12,23	13,28	14,00	14,30	15,00	23,10
Τάληρο Αυστρίας (Ρεγγίνες)	5,31	6,00	6,00	6,15	6,20	10,30
Τάληρο βενετίας	5,24	5,39	6,00	6,15	6,20	10,30
Τάληρο Ίσπανίας (Κολονάτα)	5,31	6,03	6,00	6,10	6,30	11,00
Ναπολιτάνικα	5,16	5,38	6,00	6,00	6,10	10,20
Πεντεφράγκα	5,09	5,18	5,20	5,05	6,00	-
Ναπολεώνιο	21,08	23,13	24,00	-	24,20	-
Λοβίκι	24,00	25,38	27,00	58,00	59,00	-
Ρουπόνι	34,38	38,36	39,30	43,20	44,10	-
Τσεκίλι Όλλανδίας	12,06	13,16	13,20	14,20	-	-
Νόμισμα 6 λιβρών	5,38	6,24	6,30	-	-	-
Διπλή Σαβοΐας ^{104β}	28,25	33,00	-	-	-	-

Τιμές των τουρκικών νομισμάτων στά Γιάννινα 1819-1822.

Είδος νομίσματος	1819	1820	1822
Μαχμουτιέδες	25,00	25,00	34,00 ή 35,00

Φουντουκλιά(Φουντούκια)	11,10	11,00	16,00
Πολίτικα	8,10	8,00	11,20
Μισίρικα	7,10	7,00	11,20
Μπεσλίκια	5,05	5,00	7,20
Κατοστάρικα	3,20	3,30	5,20
Ρουμπιέδες φουντουκλιού	2,30	2,30	4,00
" Πολίτικοι	2,10	2,10	3,10
" Μισίρικοι	1,35	1,35	2,30
Διπλόγροσσα	3,00	3,10	5,20
Τουνουζλίδικα	12,00	12,00	16,00
ἢ Τουελίτικα			

Ἐναντίρρητα ἡ γιαννιώτικη ἀγορά συγκαταλεγόταν ἀνάμεσα στίς μεγαλύτερες καί πλουσιότερες ἀγορές τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου. Στή διαπίστωση αὐτή καταλήγει καί ὁ γνωστός ἀγγλος περιηγητής Henry Holland ὅταν,συνεχίζοντας τό ταξίδι του ἀπό τά Γιάννινα γιά τήν ὀλοκλήρωση τοῦ ὁδοιπορικοῦ του,πθάνει στή Θεσσαλονίκη,ἐπισκέπτεται τή φημισμένη ἀγορά της καί συγκρίνοντάς τη μέ τή γιαννιώτικη τή βρίσκει κατά πολύ φτωχότερη σέ χρυσαφικά καί ὑφάσματα.¹⁰⁵

Ἐπίσης ὁ περιηγητής C.R.Cockerell σημειώνει στό ἡμερολόγιό του πώς τά γιαννιώτικα μαγαζιά ξεπερνοῦσαν τίς 2.000.¹⁰⁶ Ὁ ἀριθμός αὐτός,ἀν καί φαίνεται λιγάκι ὑπερβολικός,δέν πρέπει νά ἀπέχει πολύ ἀπό τήν ἀλήθεια,γιατί δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε πώς τά Γιάννινα τήν ἐποχή ἐκείνη,ἐκτός ἀπό τούς περαστικούς καί τούς ἐπισκέπτες,ἀριθμοῦσαν γύρω στίς 30.000 κατοίκους¹⁰⁷ σταθερό πληθυσμό,ἀπό τούς ὁποίους τά 2/3 ἦταν χριστιανοί. Σημειώνουμε ἀκόμη ὅτι: α)πιθανότατα ὁ ἀριθμός πού μᾶς παραδίδει ὁ Cockerell περιλαμβάνει,ἐκτός ἀπό τά χριστιανικά,καί τά τούρκικα καί τά ἑβραϊκά καταστήματα,καί β)ὅτι πρέπει νά συνυπολογίζονται,ἐκτός ἀπό τά ἐργαστήρια πώλησης,καί τά ἐργαστήρια κατασκευῆς διαφόρων προϊόντων. Ὁ ἀριθμός τῶν τελευταίων δέν ἦταν καθόλου εὐκαταφρόνητος,ἀφοῦ ἀρκετοί χριστιανοί τεχνίτες, τουλάχιστον προτιμοῦσαν ἀρκετές φορές νά χρησιμοποιοῦν γιά ἐργαστήρι κατασκευῆς καί συνάμα πώλησης κάποιο ἢ κάποια δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ τους καί νά μικραίνουν ἐτσι σημαντικά τό χῶρο τῆς κατοικίας τους,παρά νά πληρώνουν ἐνοίκιο σέ κάποιο κτίριο πού βρισκόταν στήν περιοχὴ ἢ τή ζώνη τῆς ἀγορᾶς.¹⁰⁸

Τά εργαστήρια αυτά, διασκορπισμένα σχεδόν όλα τους στις διάφορες συνοικίες τής πόλης, χωρίς καμιά εξωτερική ένδειξη, τίς περισσότερες μάλιστα φορές για λόγους σκοπιμότητας, ήταν πολύ δύσκολο να ανακαλυφθούν με μιά γρήγορη και πρόχειρη εξέταση. Χρειαζόταν χρόνος, υπομονή και επιμονή, για να γίνει μιά προσεκτική καταμέτρηση τών "άποκρυφον" αυτών εργαστηριών από άτομο ή άτομα γνώστες τών καταστάσεων, πράγμα πού ξεπερνούσε τίς δυνατότητες του περιηγητή στό σύντομο διάστημα τής παραμονής του στά Γιάννινα. Άλλωστε αυτό δέν αποτέλεσε καί τό μοναδικό ενδιαφέρον του Cockrell, όπως φαίνεται καί από τή συνέχιση του κειμένου του. Έπομένως οί πληροφορίες του φαίνεται ότι ήταν έμμεσες ή άποσπασματικές καί έλλιπεις.

Γιά τά χριστιανικά εργαστήρια μπορούμε να υποστηρίξουμε με βεβαιότητα ότι ξεπερνούσαν τά 1000. Η άποψη αυτή στηρίζεται σ' ένα έγγραφο πού διασώζεται στό ΑΣΙ καί περιέχει τά εργαστήρια σχεδόν όλων τών 'εσσαφιών.¹⁰⁹ Ο κατάλογος, πού τιτλοφορείται "αργαστηρια του εσσαφω", είναι βέβαια άχρονολόγητος καί προέρχεται από άνθρωπο άγράμματο, αλλά άνάγεται άναμφισβήτητα στην πρώτη εικοσαετία του 19^{ου} αιώνα.

Σύμφωνα με τόν παραπάνω κατάλογο τά εργαστήρια τών χριστιανικών συντεχνιών στά Γιάννινα άνέρχονταν σέ 1016. Η πειστικότητα του έγγραφου αυτού έπιβεβαιώνεται καί από τούς φορολογικούς καταλόγους τών συντεχνιών πού έναπόκεινται στό ίδιο άρχείο,¹¹⁰ καθώς καί από ένα άγνωστο πριν λίγα χρόνια κείμενο του 'Αθαν. Ψαλίδα.¹¹¹ Άμέσως παρακάτω δίνουμε τό σχετικό πίνακα.

Πίνακας τών εργαστηρίων τών χριστιανικών συντεχνιών στά Γιάννινα στή β' δεκαετία του 19^{ου} αιώνα.

<u>Είδος</u>	<u>άριθμός</u>
1. Μερτζάρικα	56
2. Τζιαρτζήδικα	73
3. Μπεζεστενλήδικα	7
4. Πραγματευτάδικα	33
5. Γουναράδικα	74
6. Τακλιαντζήδικα *	34 (20 φεσιάτικα) ¹¹²
7. Καποτάδικα	28
8. Σαράτσικα	41
9. Παπουτζήδικα	48
10. Καζαντζήδικα	27+5=32

11. Κρασοπουλιά	50
12. Μπαρμπέρικα	37 ¹¹³
13. Γουτουντζήδικα	20
14. Πολίτικα	18
15. Ψωμάδικα	48
16. Ίμπρισιμάδικα καί κλωστάδικα	91
17. Καφενέδες	16
18. Τερζήδικα	50
19. Τοφεκτζήδικα καί κοντακσήδικα	7
20. Χάνια (μικρά καί μεγάλα)	14
21. Σεντουκάδικα	8
22. Καλομερκτζήδικα	2
23. Άλμπάντικα	18
24. Τζιουμποκτζήδικα	5
25. Σελάδικα	2
26. Χρυσοχοεΐα	34
27. Κοντουράδικα	4
28. Σαμαρτζήδικα	13
29. Βαφιιάδικα	4
30. Καλαντζήδικα	5
31. Κριθαράδικα	6
32. Τενεκτζήδικα	4
33. Χοντροπαπουτζήδικα	9
34. Σατεζήδικα	6
35. Άλεβράδικα	8
36. Ψαράδικα	4
37. Σπατιάδικα	2
38. Άργαλιάτικα	24 (μέ 58 άργαλειούς)
39. Ταφητζήδικα	1
40. Στατεράδικα	3
41. Μπακάλικα	75 ¹¹⁴
42. Σαράφικα	1

Σύνολο 1016

*μαζί τούρκοι καί ρωμαΐοι

*ρωμέικα καί τούρκικα

Παραθέτουμε ακόμη έναν πίνακα με τὰ προϊόντα πού αγοράστηκαν στὰ Γιάννινα στό χρονικό διάστημα ἀπό Μάρτιο 1811-Δεκέμβριο 1813^{114α}.

Προϊόντα πού αγοράστηκαν στή γιαννιώτικη ἀγορά σύμφωνα μέ τὰ certi-
ficats d'origine πού ἐκδόθηκαν στὰ Γιάννινα.

Εἶδος ἐμπορεύματος	Βάρος	Ἔτος
Δέρματα λαγῶν	2.000 ὀκάδες	Μάρτιος 1811
Ἄμπας	30 ὑφάσματα	" "
Δέρματα λαγῶν	570 ὀκάδες	Ἰούνιος 1811
" "	960 "	" "
" "	40 "	" "
" "	960 "	" "
" "	840 "	" "
" "	3.000 "	" "
" "	1.800 "	" "
Δέρματα κουναβιῶν καί ἀσβῶν	60 "	" "
Δέρματα λαγῶν καί κουναβιῶν	2.147 "	Ἰούλιος 1811
Δέρματα λαγῶν	600 "	" "
" "	1.540 "	Αὐγούστος 1811
" "	700 "	Σεπτέμβριος 1811
Δέρματα κουναβιῶν, ἀσβῶν καί λαγῶν	17 στατῆρες	Ἰανουάριος 1812
Δέρματα λαγῶν	550 ὀκάδες	Ἰούλιος "
" "	1.080 "	Αὐγούστος "
Δέρματα ἀρκούδας	45 "	" "
Δέρματα κουναβιῶν καί λαγῶν	3.190 "	Σεπτέμβριος "
Δέρματα λαγῶν	1.050 "	Ἀπρίλιος 1813
Δέρματα cordouans ^{114β}	1.256 "	Δεκέμβριος 1813

β) Έμπορικά πανηγύρια

Ένας άλλος μεγάλος χώρος διάθεσης τῶν βιοτεχνικῶν καί ἀγροτικῶν προϊόντων, ἀλλά καί τοῦ ἐμπορίου γενικότερα, πιά σημαντικός ἴσως καί πιά σπουδαῖος ἀπό τήν τοπική ἀγορά, ἦταν τά ἐμποροπανηγύρια πού συγκροτοῦνταν σχεδόν σέ κάθε πόλη ἢ περιφέρεια τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μέ διαφορετική πάντα σπουδαιότητα τό καθένα.

Ἡ ὑπεροχή τοῦ ἐμπορικοῦ πανηγυριοῦ ἀπέναντι στό παζάρι τῆς πόλης ὀφειλόταν στούς ἐξῆς λόγους: α) Τό πρῶτο παρουσίαζε μιά μεγαλύτερη ποικιλία καί ἀφθονία ἐμπορευμάτων. β) Ὁ πωλητής εἶχε τή δυνατότητα νά γίνεи αὐτόματα καί ἀγοραστής μέ τήν προϋπόθεση βέβαια ὅτι θά συναντοῦσε τά κατάλληλα ἐμπορικά εἶδη καί κυρίως πρῶτες ὕλες γιά τή συντεχνία στήν ὁποία ἀνήκε ἢ γιά τόν ἐμπορικό οἶκο μέ τόν ὁποῖο συνεργαζόταν. Στήν πράξη τόν διευκόλυνε ἀφάνταστα καί τό σύστημα ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων πού κυριαρχοῦσε στά πανηγύρια. γ) Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συντεχνιῶν ἢ τῶν συντροφειῶν ἀποκτοῦσαν νέο ἀγοραστικό κοινό πού γιά διάφορες αἰτίες πολύ δύσκολα θά μπορούσαν νά πλησιάσουν καί νά προσεταιρισθοῦν, κάτω ἀπό ἄλλες συνθήκες. Ἀποτέλεσμα τῆς γνωοιμίας αὐτῆς ἦταν συνήθως οἱ σημαντικές σέ ἀριθμό παραγγελίες γιά μεγάλη παραγωγή, κυρίως βιοτεχνικῶν προϊόντων.¹¹⁵

Τό μόνο μειονέκτημα πού θά μπορούσε νά ἐπισημάνει κανείς γιά τό πανηγύρι ἦταν ἡ περιορισμένη χρονική διάρκειά του, ἀφοῦ τό ἀνώτατο χρονικό ὄριο ἑνός πανηγυριοῦ δέν ξεπερνοῦσε τόν ἕνα μήνα (ἡ συνηθισμένη διάρκεια του ἦταν 15 μέ 20 μέρες), ἐνῶ ἡ ἀγορά διαρκοῦσε ὀλόκληρο τόν χρόνο. Ἐξετάζοντας ὅμως προσεκτικά τή χρονική διάταξη τῶν πανηγυριῶν, θά παρατηρήσουμε ὅτι τό συνολικό διάστημα πού κάλυπταν τά πανηγύρια, τό ἕνα μετά τό ἄλλο, ἔφθανε τοῦς 7 καί 8 μῆνες, ἀρχίζοντας ἀπό τό Μάιο καί τελειώνοντας τό Νοέμβριο, μέ ἐλάχιστο χρονικό κενό μεταξύ τοῦς,¹¹⁷ πού ἄλλωστε ἦταν ἀπαραίτητο γιά τήν μετακίνηση ἀνθρώπων καί προϊόντων.

Τό παραπάνω θετικό ἀντιστάθμισμα ἐνισχύεται ἀκόμη περισσότερο ἀπό τό γεγονός ὅτι οἱ μῆνες αὐτοί ἀποτελοῦσαν γιά διαφόρους λόγους τήν περίοδο αἰχμῆς τοῦ ἐμπορίου.

Οἱ γιαννιώτικες συντεχνίες δέν περιορίζονταν σέ ἀπλή συμμετοχή, ἀλλά ἔκαναν ἔντονη τήν παρουσία τους, πάντοτε μέ ἀντιπροσώπους τους, στά διάφορα ἐμπορικά πανηγύρια πού διοργανώνονταν ὄχι μόνο

στην Ήπειρο, αλλά και στις διάφορες γειτονικές της πόλεις και περιοχές ή και λίγο απόμακρες. Κύριος στόχος τους ήταν ή μεγαλύτερη σε ποσότητα και σε ψηλότερη τιμή διάθεση τών προϊόντων τους, αλλά και ταυτόχρονα ή διαφήμισή τους. Απαραίτητη μάλιστα προϋπόθεση για τήν σίγουρη επίτυχία του κάθε πανηγυριού θεωρούνταν ή συμμετοχή και ή παρουσία τών γιαννιώτικων συντεχνιών.¹¹⁸

Τά Γιάννινα ήταν ή μοναδική πόλη στα Βαλκάνια, όπου συγκροτούνταν δύο έμπορικά πανηγύρια τό χρόνο. Τό ένα, γνωστό ως πανηγύρι της Μπουνίλας από τήν ομώνυμη τοποθεσία, τό καθιέρωσε ό Άλλή πασάς γύρω στα 1800 έπειδή σκόπευε νά μετατρέψει τήν πόλη σε μιά αποθήκη έσωτερικού έμπορίου σε βάρος τών πανηγυριών του Μαυρονόρου τών Γρεβών και του Μεγάροβου του Μοναστηρίου.¹¹⁹ Ο χρόνος διεξαγωγής του ήταν αρχικά τόν Ιούλιο και άργότερα μεταφέρθηκε τόν Ιούνιο. Κατά τόν G. Vaudoencourt όμως τό πανηγύρι αυτό δέν γνώριζε συνήθως έξαιρετική επίτυχία, γιατί ό φόβος για υπερβολικές φορολογικές απαιτήσεις από μέρος του Άλλή πασά αποθάρρυνε και απομάκρυνε άπ' αυτό μεγάλο άριθμό ξένων έμπόρων.¹²⁰

Τό δεύτερο πανηγύρι όνομαζόταν Πωγωνιανή, έπειδή αρχικά διεξαγόταν στην πόλη Διπαλίτζα της Πωγωνιανής και μετά τήν καταστροφή της μεταφέρθηκε στα Γιάννινα.¹²¹ Η έναρξή του τοποθετείται, σύμφωνα με τίς μαρτυρίες που έχουμε, τόν Δεκαπενταύγουστο¹²² και κρατούσε συνήθως μέχρι τά τέλη του ίδιου μήνα.¹²³

Έμπορικά πανηγύρια, στα όποια συμμετείχαν γιαννιώτες έμποροι και βιοτέχνες, γίνονταν επίσης στην Άρτα (Σεπτέμβριος),¹²⁴ στην Κόνιτσα (Σεπτέμβριος),¹²⁵ στο Μαυρονόρο Γρεβενών (Ιούλιος-Αύγουστος),¹²⁶ στο Μοσχολούρι Τρικάλων (Μάιος),¹²⁷ στην Έλασσόνα (Αύγουστος),¹²⁸ στα Φάρσαλα, στη Στρώμνιτσα,¹²⁹ (Φεβρουάριο-Μάρτιος), στα Σέρβια Κοζάνης¹³⁰ και στο Μαύροβο της Καστοριάς.¹³¹ Ο Νικ. Σβορώνος σημειώνει επίσης πώς τόν 18^ο αϊ. οί Γιαννιώτες έμποροι έκαναν τήν εμφάνισή τους και στα έμπορικά πανηγύρια που πραγματοποιούνταν γύρω από τή Θεσσαλονίκη, φαινόμενο που πρέπει νά συνεχίζεται και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, μιά και δέν υπάρχουν νέα στοιχεία που θα συνηγορούσαν για τό αντίθετο.¹³²

Η διαδικασία της συμμετοχής τών συντεχνιών στις έμποροπανηγύρεις ήταν, σε γενικές γραμμές, ή ακόλουθη: Όσοι από τούς συντεχνίτες έπιθυμούσαν νά συμμετάσχουν σ' αυτές με τήν ιδιότητα του πωλητή συγκέν-

τρωναν τό εμπόρευμα πού προοριζόταν για τό πανηγύρι λίγες μέρες πρίν από τήν έναρξή του,καί προσπαθοῦσαν νά ἐξασφαλίσουν τίς καλύτερες προϋποθέσεις για τήν ἀσφαλέστερη μεταφορά του.Ανάλογα μέ τήν ἀπόσταση πού εἶχαν νά διανύσουν για τόν τόπο διεξαγωγῆς τοῦ πανηγυριοῦ, ξεκινοῦσαν μερικές μέρες γρηγορότερα, ὑπολογίζοντας τό χρόνο πού χρειαζόταν για νά φθάσουν ἐγκαιρα στόν προορισμό τους μέ τά φορτωμένα τό εμπόρευμα ζῶα σέ σχηματισμό караβανιοῦ.

Στό διάστημα τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τους ἀνέπτυσσαν ὅλες τίς ἐμπορικές τους ἱκανότητες,για νά συναγωνιστοῦν μέ ἐπιτινία τοῦς συναδέλφους τῶν ἄλλων περιοχῶν ἢ πόλεων καί τοῦς ἐκπροσώπους τῶν διαφόρων ἐμπορικῶν οἰκῶν.Μετά τή λήξη τοῦ πανηγυριοῦ ἐπέστρεφαν καί πάλι στήν πατρίδα τους ἢ συνέχιζαν τό ταξίδι τους για κάποιο ἄλλο πανηγύρι, ἀνάλογα βέβαια μέ τόν τζίρο πού εἶχαν πραγματοποιήσει καί ἐφόσον εἶχαν ἀκόμη ἀδιάθετο εμπόρευμα.

Ἐνας μεγάλος ἐπίσης ἀριθμός ἐμπόρων καί βιοτεχνῶν μετέβαινε στά πανηγύρια ἀποκλειστικά για ἀγορά ἐμπορευμάτων.Στήν περίπτωση αὐτή ὀρισμένα μέλη μιᾶς συντεχνίας ἀνέθεταν σέ συντεχνίτη τους πεπειραμένο καί ἔμπιστο,νά προμηθευτεῖ ἀπό τοῦς πραγματευτάδες τῶν ἄλλων περιοχῶν μιᾶ μεγάλη ἢ μικρή ποσότητα ἐμπορεύματος,ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες τῶν ἐργαστηρίων τους. Ἀπαραίτητη προϋπόθεση βέβαια για τό ξεκίνημα τῆς νεοἰδρυμένης μικρῆς καί πρόσκαιρης "συντροφίας"ἦταν ἡ χορήγηση τῆς σχετικῆς ἀδειας ἀπό τή συντεχνία στήν ὁποία ἀνήκαν. Ἔτσι ὑπέγραφαν ἔγγραφο συμφωνητικό,ὁ μελλοντικός προμηθευτής τους καί οἱ χρηματοδότες του,για τό εἶδος καί τήν ποσότητα τοῦ ἐμπορεύματος καί τήν ἀποζημίωσή του για τό ταξίδι του.Τό συμφωνητικό αὐτό για νά εἶναι ἔγκυρο ἔπρεπε νά θεωρηθεῖ ἀπό τό γραμματέα τῆς συντεχνίας. Πρέπει ἀκόμη νά διευκρινίσουμε ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπός τους δέν δεσμευόταν συνήθως ἀπό τό συμφωνητικό για ἐπιπλέον προσωπική ἀγορά ἐμπορεύματος,πού θά γινόταν βέβαια μέ χρηματικό ποσό ξεχωριστό ἀπό ἐκεῖνο πού εἶχαν προσφέρει ὅλοι τους στό κοινό συντροφικό κεφάλαιο.¹³³

Ἀκόμη δέν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις στά πανηγύρια αὐτά,κατά τίς ὁποῖες ὁ πωλητής περιβαλλόταν καί μέ τήν ιδιότητα τοῦ ἀγοραστή, ἐφόσον βέβαια οἱ συνθήκες ἦταν εὐνοϊκές καί οἱ προϋποθέσεις κατάλληλες.

Δέν πρέπει,τέλος,νά μᾶς διαφεύγει ὅτι για ὀρισμένα μέλη συντεχνιῶν τά πανηγύρια αὐτά ἀποτελοῦσαν σταθμό στήν ἐπαγγελματική τους

σταδιοδρομία προσφέροντάς τους τήν εύκαιρία ν' αποδείξουν έμπρακτα τό έμπορικό τους δαιμόνιο καί τό έπιχειρηματικό τους πνεύμα. Τό γεγονός αυτό αύξαινε τό επαγγελματικό τους κύρος καί τούς έδινε τή δυνατότητα τής καλύτερης προσωπικής έπιτυχίας καί οίκονομικής άνέλιξης.

Άπό τά πιό χαρακτηριστικά καί αποκαλυπτικά παραδείγματα τών περιπτώσεων αύτών είναι εκείνο τοῦ Ζώη Καπλάνη, τόν όποιο ό Γιαννιώτης μεγαλέμπορος γουναρικών Παναγιώτης Χατζηνίκος έστειλε συχνά, ώς εκπρόσωπο τοῦ έμπορικοῦ του οίκου, στά διάφορα έμπορικά πανηγύρια γιά νά έμπορεύεται γούνες. Ό Χατζηνίκος διαπιστώνοντας μέσα σέ σύντομο χρονικό διάστημα τά άνεκτίμητα έμπορικά προσόντα τοῦ Καπλάνη, τόν έκανε από βοηθό συνέταιρο καί τόν πήρε μαζί του στή Ρουμανία, όπου διατηροῦσε ένα δεύτερο σπουδαίο έμπορικό οίκο γουναρικών. Έκεί γιά ένα διάστημα εργάστηκαν συνεταιρικά καί ύστερα ό Ζώης μετέφερε τόν έμπορικό του οίκο στή Ρωσία, όπου καί παρέμεινε μέχρι τό θάνατό του, αφού στό μεταξύ ό Χατζηνίκος άποσύρθηκε όριστικά από τό έμπόριο.¹³⁴

II. Τρόπος διακίνησης τών προϊόντων.

α) Είσαγωγές

Η μεταφορά τών προϊόντων πού εισάγονταν γινόταν είτε από τή στεριά είτε από τή θάλασσα. Πρωτεύοντα ρόλο στήν προτίμηση τοῦ στεριανοῦ ή τοῦ θαλάσσιου δρομολόγιου έπαιζε ή χώρα από τήν όποία προέρχονταν τά έμπορεύματα καί δευτερεύοντα τό κόστος τής μεταφοράς.

Άπό τή θάλασσα αρκετές γιαννιώτικες συντεχνίες προμηθεύονταν τά προϊόντα τους είτε σέ πρώτη ύλη είτε έπεξεργασμένα, από τά κυριότερα έμπορικά λιμάνια τής Ήπειρου, πού τήν έποχή αύτή ήταν: τής Άρτας, τής Πρέβεζας, τής Σαγιάδας. λιγότερες φορές καί από τούς Άγίους Σαράντα.

Στό λιμάνι τής Άρτας, πού ήταν αρκετά μεγάλο καί ασφαλές προσορμίζονταν συχνά αρκετά πλοία, γιά νά ξεφορτώσουν τά έμπορεύματά τους,¹³⁴ τά όποια στή συνέχεια οί άγωγιάτες μετέφεραν μέ άλογα καί μουλάρια στά Γιάννινα.¹³⁵ Ό δρόμος πού ακολουθοῦσαν τά καραβάνια διά μέσου Σαλαώρας καί τών Πέντε Πηγαδιών ήταν αρκετά καλά συντηρημένος καί γιά νά διανυθεῖ, μέ κανονικό βάδισμα φορτωμένου ζώου, χρειαζόταν περίπου 16 ώρες.¹³⁶

Έξίσου σημαντικό ήταν καί τό λιμάνι τής Πρέβεζας. "Principale échelle de L' Albanie" τό χαρακτηρίζει ό Hughes Rouqueville, σέ μία έπιστολή του πρός τόν ύπουργό έμπορίου καί βιομηχανίας τής Γαλλίας.¹³⁶

Ἄκόμη οἱ στατιστικοί πίνακες πού ἔστειλε κάθε χρόνο ὁ Γάλλος πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὸ ἀρμόδιο ὑπουργεῖο του στό Παρίσι ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ περισσότερες εἰσαγωγές τῶν εὐρωπαϊκῶν προϊόντων πραγματοποιοῦνταν ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Πρέβεζας.^{136β} Ἔτσι ἀπὸ τὴν Πρέβεζα ξεκινοῦσε ὁ δεύτερος μεγάλος στεριανὸς ἐμπορικὸς δρόμος γιὰ τὰ Γιάννινα, πού ἀπὸ τὴ Σαλαῶρα καί μετὰ ἀκολουθοῦσε τὸν προηγούμενο.

Τὸ λιμάνι τῆς Σαγιάδας, μικρότερο καί ἀβαθές,¹³⁷ δεχόταν ὡστόσο ἀρκετὰ πλοῖα μὲ φορτίο πού προοριζόταν κυρίως γιὰ τὰ Γιάννινα καί τίς γύρω περιοχές.¹³⁸ Μεγάλο μειονέκτημα ὅμως στή διακίνηση τῶν ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Σαγιάδας πρὸς τὰ Γιάννινα ἀποτελοῦσε ὁ δρόμος πού συνέδεε τίς δύο πόλεις, γιατί α) ἦταν πιὸ μακρινὸς ἀπὸ ἐκεῖνον τῆς Ἄρτας κατὰ 4 περίπου ὥρες, δηλ. συνολικά γύρω στίς 20 ὥρες, ὅποτε παρεμβαλλόταν ἀναγκαστικὴ διανυκτέρευση καί κατὰ συνέπεια ἐπιβαρυνόταν καί τὸ ἀγῶγι, καί β) βρισκόταν σὲ ἄσχημη κατάσταση, χωρὶς καμιά συντήρηση, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ φθινόπωρο, μὲ τίς πρῶτες καταιγίδες, νὰ δυσκολεύονται τὰ ζῶα νὰ τὸν περάσουν ἐξαιτίας τῆς λάσπης. Ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μάλιστα κι ὕστερα ὁ δρόμος γινόταν σχεδὸν ἀδιάβατος.¹³⁹

Ἀπὸ τὴ στεριά τὰ προϊόντα πού προορίζονταν γιὰ τὰ Γιάννινα προέρχονταν κυρίως ἀπὸ τίς βορειοανατολικές χῶρες (Βαλκάνια, Ρωσία, Κωνσταντινούπολη) καί ἔφταναν στὴν πόλη ἀπὸ χερσαίους δρόμους. Οἱ δρόμοι ἢ κατέληγαν στὰ Γιάννινα ἢ προεκτείνονταν ἀκόμη πιὸ πολὺ κι ἔφταναν σὲ διάφορες παραλιακές πόλεις τῆς Ἠπείρου (Ἄρτα, Πάργα, Σαγιάδα).

Τὰ δρομολόγια πού ἀκολουθοῦσαν τὰ καραβάνια ἦταν τὰ παρακάτω. α) Βιέννη-Πράγα-Βελιγράδι-Κουμάνοβο-Σκόπια-Βελεσά-Κοζάνη-Γρεβενά-Γιάννινα. Στὸ Βελιγράδι^{139α} εἰσῆς διαπταυρωνόταν ἰ.ὲ τὸν παραπάνω ἐμπορικὸ δρόμο καί ἡ δεύτερη μεγάλη ἐμπορικὴ ὀδικὴ ἀρτηρία πού ἀκολουθοῦσαν τὰ καραβάνια ξεκινώντας ἀπὸ διάφορες πόλεις τῆς Ρωσίας. Συνήθως ἔμεις ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τὴν Ὁδησσό, καί ἀφοῦ διέσχιζαν τὴ βεσσαραβία περνοῦσαν ἀπὸ τὸ Ἰάσι καί τὸ Βουκουρέστι καί ἔφταναν στὸ Βελιγράδι, ὅπου ἀπὸ ἐκεῖ καί κάτω ἀκολουθοῦσαν τὸ πρῶτο δρομολόγιο.¹⁴⁰

β) Κωνσταντινούπολη-Σέρρες-Θεσσαλονίκη^{140α}-Κοζάνη-Γρεβενά-Γιάννινα.

γ) Βουκουρέστι-Σύφια-Θεσσαλονίκη, Κοζάνη-Γρεβενά-Γιάννινα.

δ) Πεολεπές-Μοναστήρι-Φλώρινα-Τρίκαλα-Μέτσοβο-Γιάννινα.

ε) Μονασίηρι-Ὀχρίδα-Ἐλυπασάν-Ἀυρράχιο-Γιάννινα.

στ) Cattaro-Σκούταρι-Alessio-Ἐλυπασάν-Ἰμπεράτι-Ἀυλώνα-Γιάννινα.¹⁴¹

β) Έξαγωγές

Αντίστροφη άκριβως πορεία άκολουθοϋσαν και οι εξαγωγές για την κατεύθυνση των όποιων βέβαια καθοριστικό ρόλο έπαιζε ή χώρα ή ή περιοχή του τελικού προορισμού του έμπορεύματος.

Παραθέτουμε ένα πίνακα εισαγωγών και εξαγωγών στά Γιάννινα κατά το 1812.^{141α}

Εισαγωγές

Από Νάπολη

Χρυσονήματα

100.000 τάληρα

Από Γερμανία

Μάλλινα ύφάσματα (τσόχες)

Βαμβακερά χρωματιστά ύφάσματα (τσιτίια)

Μαντήλια,σιδηρικά,γυαλικά

250.000 τάληρα

Από Ρωσία

Γουναρικά,σίδηρος,χαβιάρι,λίπος

100.000 τάληρα

Από Ιταλία

Σκουφιά,κάλτσες,πλεκτά

Χαρτί,βιβλία,κηρί λευκό

Καρφιά,γυαλιά,ποτήρια

50.000 τάληρα

Σύνολο 500.000 τάληρα

Έξαγωγές

Πρός Άγκώνα,Βενετία,Τερνέστη

Κάπες

Λαγοτόμαρα

Δέρματα κουναβιών

" άρκούδας

Βαμβάκι

50.000 τάληρα

Γενικό σύνολο έμπορίου 550.000 τάληρα

3. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΕΙΣ

Ι. Είδη Φόρων

Οί φόροι μέ τούς όποιους έπιβαρύνονταν τά μέλη τών συντεχνιών τήν έποχή αὐτή (πρώτη εικοσαετία τοῦ 19^{ου} αἰώνα) διακοίνονταν σέ δύο μενάλες κατηγορίες;¹⁴² α) τά βασιλικά δασίματα, πού όρίζονταν άπευθείας άπό τήν Ὑψηλή Πύλη, καί β) τά αὐθεντικά (δασίματα), πού έπιβάλλονταν άπό τόν Ἀλή πασά.

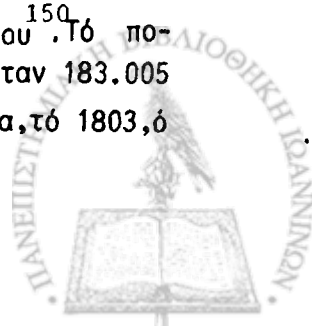
Πρίν προχωρήσουμε όμως στήν έξέτασή τους, θεωροῦμε σκόπιμο νά μνημονεύσουμε καί τόν κεφαλικό (ή προσωπικό) φόρο, τόν περισσότερο γνωστό ως χαράτσι (haraç), τόν όποιο, όπως όλοι οί υπόδουλοι, δέν άπέφευγαν καί τά μέλη τών συντεχνιών.

Τό χαράτσι,¹⁴³ φόρος ύποτέλειας γιά τούς μή μουσουλμάνους άρρενες¹⁴⁴ καλούμενος καί τζετζιγιές¹⁴⁵ (cizye), ποικίλλει άνάλογα μέ τή φορολογική τάξη στήν όποία άνήκε τό άτομο, σύμφωνα μέ τήν περιουσιακή του κατάσταση.¹⁴⁶ Στά Γιάννινα καί τήν Ἡπειρο γενικότερα ή κατώτερη τάξη, όνομαζομένη έτνάς (edna), πού άποτελοῦνταν άπό τεχνίτες καί γεωργούς πλήρωνε 3 γρόσια τό χρόνο, ή μεσαία, άποκαλούμενη έφσάτ (evsat) μέ έμπόρους, άρχιτεχνίτες καί μικροκτηματίες στους κόλπους της, πλήρωνε 6 γρόσια καί ή άνώτερη, έπονομαζομένη άιλᾶς ή άλιᾶς (âlâ) σχηματισμένη άπό προύχοντες καί μεγαλοκτηματίες, 12 γρόσια.¹⁴⁷

α) Βασιλικά δασίματα

1) Νοζούλι

Τό νύζυι ήταν ό φόρος πού άρχικά ύποχρέωνε τούς κατοίκους κάθε περιφέρειας ή περιοχής νά προσκομίζουν τά άναγκαία τρόφιμα στό στράτευμα, σέ ώρα έκστρατείας, πού θά περνούσε άπό τόν τόπο τους ή κάποιο γειτονικό τους γιά νά φθάσει στόν τελικό του προορισμό. Ἀργότερα, όπως οί περισσότεροι τουρκικοί φόροι, έπικράτησε νά πληρώνεται σέ χρῆμα.¹⁴⁸ Στά Γιάννινα πρώτη μνεία γιά τό φόρο αὐτό έχουμε τό 1611 μέ τήν έπανάσταση τοῦ Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου, όταν οί έπαναστατημένοι χωρικοί φώναζαν χλευαστικά μέσα στήν πόλη προχωρώντας πρός τό σαράι τοῦ Ὁσμάν πασά: "χαράτζι χαρατζόπουλον" καί "άναζούλι άναζουλόπουλον".¹⁴⁹ Μέ τή χρηματική του μορφή συναντοῦμε τόν φόρο αὐτό τό 1778 σέ έγγραφο τοῦ άρχείου Στ. Ἰωάννου.¹⁵⁰ Τό ποσό μέ τό όποιο έπιβαρυνόταν τό βαρόσι γιά τό έτος αὐτό ήταν 183.005 χιλιάδες άσπρα (1525,25 γρόσια). Στίς άρχές τοῦ 19^{ου} αἰώνα, τό 1803, ό

Στ. Ἰωάννου σέ γράμμα, κατατοπιστικό γιά τίς δοσοληψίες του, πού ἄφησε στούς συγγενεῖς του πρίν ἀναχωρήσει γιά τή Βιέννη, ὅπου εἶχε τόν ἐμπορικό οἶκο του, ἀναφέρει ὅτι τό πολιτικό του δόσιμο γιά τό νοζούλι εἶναι 12 γρόσια τό χρόνο.¹⁵¹ Τό 1820 τό νοζούλι γιά τό βαρόσι ἦταν 2160 γρόσια,¹⁵² ἡ κατανομή του γινόταν κατά συνοικίες καί εἰσπράτ-¹⁵³ τονταν ἀπό τοῦρκο φοροεισπράκτορα, ἀποκαλούμενο συνήθως νουζουλαζή¹⁵⁴ καί σπανίως χαρατζή.

2) Τελωνειακοί Δασμοί (resm-i gümrük)

Ὁ δασμός αὐτός, ἐνῶ σ' ὄλες τίς ἄλλες περιοχές τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἶχε ὀρισθεῖ ἀπό τήν Πύλη γιά τούς ὑπηκόους της σέ 5% γενικά γιά εἰσαγωγές καί ἐξαγωγές,¹⁵⁵ στήν ἐπικράτεια τοῦ Ἄλῆ πασά εἶχε αὐξηθεῖ ἀπό τό 1812 σέ 6%¹⁵⁶ καί λίγο ἀργότερα σέ 6,5%¹⁵⁷.

Γιά τά Γιάννινα εἰδικότερα πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι ὁ Ἄλῆς εἶχε ἐγκαταστήσει τελωνειακές ἀρχές στίς εἰσόδους τῆς πόλης, ὅπου κατέληγαν οἱ ἐμπορικοί δρόμοι.¹⁵⁸ Οἱ τελωνοφύλακες αὐτοί φορολογοῦσαν γιά δεύτερη ἢ καί τρίτη φορά τά ἐμπορεύματα πού ἐμπαιναν σ' αὐτή, ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἄν εἶχε καταβληθεῖ ὁ ἴδιος φόρος σέ προηγούμενη σκάλα. Ἀποτέλεσμα ἦταν νά ἔχει ἐπιβαρυνθεῖ μέ 20% περίπου τῆς ἀξίας του τό εἰσαγόμενο εἶδος, ὥσπου νά φθάσει στόν προορισμό τοῦ.¹⁵⁹

Ὁ Ἄλῆς ὑπενοικίαζε πάντα σχεδόν τούς τελωνειακοὺς φόρους. Τό ποσό τῆς ἐνοικίασης κυμαινόταν γύρω στά 225.000 γρ. τό χρόνο.¹⁶⁰ Ἀρχιτελώνης τοῦ Ἄλῆ διετέλεσε γιά πολλά χρόνια ὁ θεόδωρος Μπαζάκας.¹⁶¹ Ἐνοικιαστές τῶν φόρων αὐτῶν φέρονται γύρω στά 1817 ὁ Κώστας Γραμματικός, οἱ Καλαρρυτινοί Νικ. Γιάνκου καί Γεώργιος Τουρτούρης, οἱ Ζαγορίσιοι Ἀλέξης Νοῦτσος καί Μάνθος Γραμματικός καί ὁ γιαννιώτης Σπύρος Κολοβός.¹⁶²

3) Κρασονόμι ἢ ζιντζιριές¹⁶³

Ὁ φόρος αὐτός εἶχε ἐπιβληθεῖ στό τέλος τοῦ 18^{ου} αἰῶνα σ' ὅλη τήν ὀθωμανική ἐπικράτεια μέ τήν ὀνομασία resm-i zecriye καί ἐπιβάρυνε κάθε ὀκά κρασιοῦ μέ 2 παράδες καί κάθε ὀκά ρακιοῦ (οἶνοπνεύματος) μέ 4 παράδες, στό ἐλεύθερο ἐμπόριο.¹⁶⁴

Στό σαντζάκι Ἰωαννίνων τό κρασονόμι, προφανῶς μισθωμένο, σύμφωνα μέ τήν ἐκτίμηση τοῦ κεντρικοῦ θησαυροφυλακίου τῆς Πύλης, ἀνερχόταν σέ 12.500 γρόσια. Τό χρόνο, ποσό πού ἀνέβαινε τελικά στίς 16.000 γρόσια μέ τίς συνηθισμένες τοπικές ἐπιβαρύνσεις.¹⁶⁵ Ἀπό τό συνολικό πο-¹⁶⁶ σό τό βαρόσι ἦταν ὑποχρεωμένο νά συνεισφέρει 2.165 γρόσια.¹⁶⁷

β) Αύθεντικά δασίματα

Μαχτοῦ (maktu)¹⁶⁸

Ὁ φόρος αὐτός (στήν οὐσία πρόκειται γιά μιὰ ομάδα φόρων) ἦταν ὁ πιό βαρὺς γιά τὰ μέλη τῶν συντεχνιῶν μιὰ καί αὐτά κατέβαλλαν σχεδόν ἀποκλειστικά τό σχετικό φορολογικό ποσό πού ἀναλογοῦσε στό βαρόσι.

Τό ἐτήσιο μαχτοῦ, ἀνερχόμενο σέ 110.000 γρ. γιά τό φορολογικό τομέα τῶν Ἰωαννίνων, ὕστερα ἀπό συμφωνία ἀνάμεσα στόν Ἀλή καί τοὺς κατοίκους του, ἀποτελοῦνταν ἀπό τοὺς ἐξῆς ἐπιμέρους φόρους:¹⁶⁹

Χαζιριές ¹⁷⁰ τοῦ ρούμελη βαλισῆ	Γρ. . 2.360
Χαζιριές τοῦ Γιάνια ¹⁷¹ βαλισῆ	" 7.500
Ἰκράμι ¹⁷² τοῦ ἴδιου	" 15.000
Ὀλουφές ¹⁷³ διακοσίων ἀρματολῶν	" 7.500
Μεντζίλι ¹⁷⁴ χάρτζι	" 53.000
Νοίκι μεντζιλίου	" 700
Χουσμέτι ¹⁷⁵ βασιλικῶν ¹⁷⁶ μπουμπασιρέων	" 16.360
Γεμεκλήκι ¹⁷⁷ καί νοίκι κονακίων τῶν παραπάνω	" 2.950
Χουσμέτι τῶν μπουμπασιρέων τοῦ ρούμελη	" 3.280
Γεμεκλήκι καί νοίκι κονακίων τῶν παραπάνω	" 1.100
Μπουμπασιρέοι τοῦ καϊμακάμη τοῦ ρούμελη χουσμέτι καί γεμεκλήκι καί νοίκι	" 2.500

Σύνολο Γρ. 112.250

Ἀπ' αὐτά χάρισε ἀρχικά ὁ Ἀλή πασάς
καί ἔμειναν Γρ. 2.250
Γρ. 110.000

Πρόσθεσε ὁ Ἀλή πασάς ὅμως ταυτόχρονα ἄλλες 20 χιλιάδες γρόσια δι-
καιολογώντας τό ποσό αὐτό ὡς ἐξῆς:¹⁷⁸

Ἰκράμι τῆς Πόρτας του	Γρ. 8.000
Ἰκράμι τοῦ πρώτου γιοῦ του, Μουχτάρ πασά	" 6.000
Ἰκράμι τοῦ δεύτερου γιοῦ του, Βελή πασά	" 6.000

Σύνολο 20.000

Γενικό Σύνολο Γρ. 130.000

Τό παραπάνω ποσό, χωρισμένο σέ δύο ἴσα μερίδια, ἀπό 65.000 γρό-

σια τό καθένα,κατανεμό ταν κάθε έξάμηνο ανάμεσα στό Ζαγόρι, Βαρθάσι, Μαλακάσι,Καλαρρύτες καί στους Έβραίους τών Ίωαννίνων.Τό ποσό τοῦ βαροσιού,ὄπως προαναφέραμε,βάρυνε ἀποκλειστικά τίς συντεχνίες.

Άμέσως παρακάτω παραθέτουμε Ένα πίνακα ένδεικτικό τοῦ ποσοῦ πού εἰσέπραξε ὁ Άλής ἀπό τίς συντεχνίες σέ 5 χρόνια καί συγκεκριμένα ἀπό τό 1812 ὡς τό 1816. (Γιά τήν σύνταξη τοῦ πίνακα αὐτοῦ στηριχθήκαμε στους κώδικες 9 καί 10 τοῦ ΑΣΙ).

1812	Άγιογεωργίσιο έξάμηνο	γρ: 23.605	
	Άγιοδημητρήσιο "	" 23.524	γρ:47.129
1813	Άγιογεωργίσιο έξάμηνο	γρ: 24.798	
	Άγιοδημητρήσιο "	" 24.320	γρ:49.118
1814	Άγιογεωργίσιο έξάμηνο	γρ: 24.507,27	
	Άγιοδημητρήσιο "	" 24.861	γρ:49.368,27
1815	Άγιογεωργίσιο "	γρ:30.022,33	
	Άγιοδημητρήσιο	" 26.761,20	γρ:56.784,13
1816	Άγιογεωργίσιο "	γρ:25.530	
	Άγιοδημητρήσιο "	" 23.236	γρ:48.766

Σύνολο Γρ:251.166

γ) Έκτακτοι φόροι

Έκτός ὄμως ἀπό τούς πάγιους έτήσιους φόρους,πολύ συχνά τά μέλη τών συντεχνιῶν ὑποχρεώνονταν,τόσο ἀπό τόν Άλή,ὄσο κι ἀπό τήν Πύλη,στήν καταβολή έκτακτων φόρων,τῶν ὁποίων τό αντίτιμο,τίς περισσότερες φορές,ήταν ιδιαίτερα βαρύ.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀπό τούς έκτακτους αὐτούς φόρους ήταν:¹⁷⁹

1) Βελιγράδι μπεντελί¹⁸⁰

Τόν Ίούνιο τοῦ 1814,έφθασε στόν Άλή πασά,σουλτανική διαταγή ή ὁποία ζητοῦσε ἀπό τά σαντζάκια τῆς δικαιοδοσίας του γιά τό μπεντελί¹⁸¹ βελιγράδι 135.000 γρόσια.

Στίς 25 τοῦ ἴδιου μήνα,σέ σύσκεψη πού έγινε στά Γιάννινα ἀπό τούς ἀπεσταλμένους τῶν καζάδων,τούρκων καί χριστιανῶν καί τῶν ντόπιων,μπροστά στό Μουχτάρ πασά καί τόν κατή τῆς πόλης γιά τόν δίκαιο καταμερισμό τοῦ παροπάνω ποσοῦ,ἀποφασίστηκε νά γίνει ή κατανομή ὡς έξής:

Τό σαντζάκι τῶν Ἰωαννίνων,μαζί τοῦρκοι καί ρωμιοί,	Γρ:60.000
" τῆς Αὐλώνας	" " 55.000
" τοῦ Δελβίνου	" " 20.000
	<hr/>
	Γρ: 135.000

Τό ποσό τῶν 60.000 γρ.πού ἀναλογοῦσε στό σαντζάκι τῶν Ἰωαννίνων μοιράστηκε στή συνέχεια ὡς ἑξῆς:

Ἐκ τῶν καζάς τῶν Ἰωαννίνων

α) Ἐπόδουλοι (Βαρόσι, Ζαγόρι, Μαλακάσι, Καλαρρύτες, Ἐβραῖοι) Γρ:16.500

β) Τοῦρκοι 5.500

Γρ: 22.000

Ἐκ τῶν καζάς Ἄρτας Γρ:12.666,28

Ἐκ τῶν καζάς Γρεβενῶν καί Βεντζίων 12.666,26

Ἐκ τῶν καζάς Κόνιτσας 12.666,26

Σύνολο Γρ.:66.000¹⁸²

Ἀπό τίς 16.500 γρ. πού τελικά ὀφείλε νά πληρώσει ὁ καζάς Ἰωαννίνων,τό βαρόσι,σύμφωνα μέ τή φορολογική κλίμακα γιά παρόμοιους φόρους,ἔπρεπε νά καταβάλει 6.214 γρόσια,ποσό πού χρεώθηκε καί ἐξοφλήθηκε στό φορολογικό δεφτέρι τοῦ 1814.¹⁸³

2) Φόρος γιά τό Σεράγι Ρούμελη Βασισί

Τήν ἴδια χρονιά ἐπιβλήθηκε καί δεύτερος ἑκτακτος φόρος ἀπό 26.649 γρ.γιά νά καλυφθοῦν τά ἐξοδα πού προέκυπταν ἀπό τήν ἀνάγευση τοῦ σεραγιου τοῦ διοικητῆ τῆς Ρούμελης,πού ἔδρευε τότε στά Μπιτόλια.¹⁸⁴ Τό φόρο αὐτό ὑποχρεώθηκαν νά καταβάλουν τά παρακάτω σαντζάκια ὡς ἑξῆς:

Τό σαντζάκι τῶν Τρικάλων	γρ:2.000
" τῶν Ἰωαννίνων	" 6.000
" τῆς Αὐλώνας	6.500
" τοῦ Ἐλμπασάν	683
" τῆς Ὀχρίδας	11.466 γρ:26.649

Ἀπό τίς 6.000 τοῦ σαντζακιου Ἰωαννίνων τό βαρόσι χρεώθηκε μέ 1792 γρόσια.¹⁸⁵

3) Καλιά μπεντελί

Ἐκ τῶν φόρος αὐτός ἐπιβαλόταν κάθε φορά πού χρειαζόταν νά καλυ-

φθοῦν τὰ ἔξοδα, πού προέκυπταν ἀπό τήν ἐπίσκευή καί τό διόρθωμα τῶν κάστρων τῆς τουρκικῆς ἐπικράτειας.¹⁸⁶

Στά Γιάννινα τό καλιά μπεντελί τῆς ἐπίσκευῆς τῶν κάστρων τῆς Τούνας¹⁸⁷ (Τύνιδας) συνεχίζεται καί τό ἐπόμενο ἔτος 1816¹⁸⁸ καί ὕστερα ἀπό διετή διακοπή τά ἔτη 1817 καί 1818 ξαναεπιβάλλεται τό 1819¹⁸⁹, ὁπότε καί ἀποσύρεται. Τά ποσά πού πληρώθηκαν ἀπό τό βαρόσι στά τρία αὐτά χρόνια, γιά νά συμπληρωθεῖ τό ἀπαιτούμενο ἀπό τό βιλαέτι Ἰωαννίνων ποσό τῶν 125.546,20 γρ., ἦταν 47.125,20 γρ.

Πιό ἀναλυτικά τό ποσό γιά κάθε χρονιά ἦταν:

1815	γρ:22.577
1816	" 12.518
1819	" 12.050,20
	<hr/>
	γρ:47.125,20 ¹⁹⁰

4) Γιαπά μπεντελί

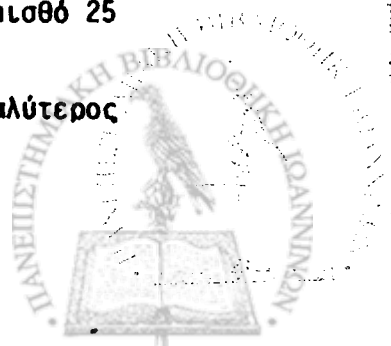
Ἡ ἐπιβολή τοῦ φόρου αὐτοῦ ἀποσκοποῦσε στή συγκέντρωση ἰκανότατου χρηματικοῦ ποσοῦ, μέ τό ὁποῖο θ' ἀγοραζόταν ἡ ἀναγκαία ποσότητα μαλλιῦ γιά τήν κατασκευή τῆς ἐνδυμασίας τῶν γενιτσάρων¹⁹¹.

Στό βαρόσι ὁ φόρος αὐτός ἐπιβάλλεται γιά πρώτη φορά τό 1817 καί προξενεῖ δικαιολογημένα στήν ἀρχή ἐκπληξη καί ἀμηχανία καί στή συνέχεια παράπονα καί διαμαρτυρίες, γιὰ τό γιαπά μπεντελί ἐπιβαρυνέ κυρίως τίς ὄρεινές καί κτηνοτροφικές περιοχές, ὅπου ἀφθονοῦσαν τά μικρά κατοικίδια ζῶα καί προπαντός τά γιδοπρόβατα.¹⁹² Τό ποσό πού ἀναλογεῖ στό βαρόσι γιά τό 1817 εἶναι 3.510 γρόσια ἀπό τό συνολικό ποσό τῶν 9.350 γρ. τοῦ καζά Ἰωαννίνων.¹⁹³ Τό φόρο αὐτό τό συναντοῦμε πάλι τό 1819 στό ἀγιογεωργίσιο δευτέρου τοῦ ναχαέ Ἰωαννίνων, ὅπου τό βαρόσι χρεώνεται στή μερίδα του μέ 1820 γρ.¹⁹⁴

5) Γιαμπάρ μπεντελί¹⁹⁵ ἡ Γιαμπιάρια τοῦ Ταρσανέ(α)

Ὁ παραπάνω φόρος, προορισμένος γιά τή μισθοδοσία τῶν ναυτῶν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἐπιβλήθηκε στά Γιάννινα γιά πρώτη φορά τό 1818. Τό σχετικό σουλτανικό διάταγμα, πού ἔφθασε στόν Ἄλλή στίς ἀρχές τοῦ Ἰουνίου, ὀριζε ὅτι τό σαντζάκι τῶν Ἰωαννίνων ἔπρεπε νά πληρώσει ἀναδρομικά γιά τό 1817 12.500 γρ., ποσό πού ἀντιστοιχοῦσε μέ μισθό 25 νεφεριῶν (nefer)¹⁹⁶ ἢ πρὸς 500 γρ. τό καθένα νεφερί¹⁹⁷.

Τήν κατανομή τοῦ παραπάνω φόρου τήν ἀνέλαβε ὁ μεγαλύτερος

γιός του Ἄλλή, ὁ Μουχτάρ πασάς, μέ ὄδηγό τήν φορολογική κλίμακα πού εἶχε προαποφασισθεῖ ἀπό τά ἐνδιαφερόμενα μέρη γιά παρόμοια ζητήματα.¹⁹⁸ Ἄπό τόν καταμερισμό προέκυψε γιά τό βαρόσι ποσό 2.704 γρ., τό ὁποῖο οἱ βαροσλήδες δέχθηκαν ἀδιαμαρτύρητα¹⁹⁹ ὅπως ἄλλωστε καί οἱ φορολογούμενοι τῶν ὑπόλοιπων τμημάτων, γιατί εἶχαν μείνει μέ τήν ἐσφαλμένη ἐντύπωση ὅτι θά ὑποβάλλονταν στή δαπάνη αὐτή μόνο γιά μιὰ φορά. Σύντομα ὅμως ἀντελήφθηκαν τήν πλάνη τους, γιατί τό ἐπόμενο ἔτος 1819 ἡ Πύλη ἐπανῆλθε καί ζητοῦσε ἀναδρομικά πάλι γιά τό γιμπάρ μπεντελί τοῦ 1818 12.500 γρ. καί γιά τό 1819 ἄλλα τόσα.²⁰⁰

Οἱ βαροσλήδες διαπιστώνοντας ὅτι ἡ ἐτήσια καθιέρωση τοῦ φόρου εἶχε ὀριστικοποιηθεῖ μέ συνέπεια τή μεγαλύτερη οἰκονομική τους ἐπιβάρυνση ἀποφάσισαν νά διαμαρτυρηθοῦν ἔστω καί καθυστερημένα μαζί μέ τοὺς Ζαγορίσιους²⁰¹ γιά τήν ἐπιβολή του καί νά προσπαθήσουν, μέ κάθε τρόπο, νά τόν ἀποφύγουν. Στηριζόμενοι στό γεγονός ὅτι ὁ φόρος αὐτός ἐπιβαλλόταν μέχρι τότε σέ παραθαλάσσιες περιοχές ἢ νησιά²⁰² καί πιστεύοντας πώς εἶχε θεσπισθεῖ εἰδικά καί μόνο γιά τήν περιφέρειά τους νά καταβάλλεται ἀπό ὄλους τοὺς στεριανούς, ἀπευθύνθηκαν στόν ἴδιο τόν Σουλτάνο μέ ἱκετήρια ἀναφορά, στίς 5 Ἀπριλίου 1819, καί τόν παρακαλοῦσαν ν' ἀποσύρει τή σχετική διαταγή του. Ταυτόχρονα τοῦ ὑπενθύμιζαν τήν προηγούμενη ὑπάκουη συμπεριφορά τους πρὸς τό προσώπo του καί ἐπικαλοῦνταν παράλληλα τήν ἄθλια οἰκονομική θέση στήν ὁποία εἶχαν περιέλθει τήν ἐποχή ἐκεῖνη.²⁰³

Ταυτόχρονα, τήν ἴδια μέρα ἔστειλαν δεύτερη ἐπιστολή πρὸς τοὺς συμπατριῶτες τους,²⁰⁴ πού διέμειναν μόνιμα ἢ προσωρινά στήν Κωνσταντινούπολη, μέ τήν ὁποία τοὺς πληροφοροῦσαν γιά τήν ἐπιβολή τοῦ νέου φόρου, τοὺς δήλωναν τήν ἀδυναμία τους νά ἐκπληρώσουν τήν ὑποχρέωση αὐτή, ἔξαιτίας τῆς φτώχειας καί τῆς ἀναδουλειᾶς τους, καί τοὺς ἐξόρκιζαν στό ὄνομα τῆς πατρίδας τους νά προβοῦν στίς ἀπαραίτητες ἐνέργειες γιά τήν ἀπαλλαγὴ τους ἀπό τό φόρο αὐτό.

Ἡ ἀπάντηση πού ἔφθασε ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη μ' ἐπιστολή τοῦ Χριστόδουλου Μαρίνογλου, καί ἡμερομηνία 9 Νοεμβρίου 1819 ἦταν ἀπαισιόδοξη.²⁰⁵

Συγκεκριμένα ὁ Μαρίνογλου τοὺς ἀνακοίνωνε ὅτι ὁ νέος φόρος, θεσπισμένος μέ χάτι χουμαγιούν, ἦταν γενικός γιά ὅλοκληρη τήν ὀθωμανική ἐπικράτεια. Ἐτσι, ἡ ἀνάκλησή του ἀπό τόν Σουλτάνο ἦταν ἀδιανόητη, ἡ μερική προνομιακή τους ἐξαίρεση ἀκατόρθωτη καί ἡ καταβολή

του για τὰ τρία τουρκικά ἔτη 1232(1817), 1233(1818), 1234(1819) ἀναπόφευκτη.

Τό μόνο παρήγορο σημεῖο τῆς ἐπιστολῆς ἦταν ἡ διαβεβαίωσή του γιά ἐτήσια ἐλάττωση τοῦ φόρου στό ἄμεσο μέλλον, ἀπό τό 1820 κι ὕστερα κατά 5.000 γρ., ποσό πού προέκυπτε ἀπό τήν ἀφαίρεση 10 νεφεριῶν. Γιά νά κατορθωθεῖ ὅμως καί ἡ μικρή αὐτή μείωση τοῦ φόρου χρειάστηκαν μεγάλες καί ἐπίπονες προσπάθειες τῶν συμπατριωτῶν τους καί παρασκηνιακές ἐνέργειες καί δωροδοκίες ἀνωτέρων καί κατωτέρων ἀξιωματοῦχων τῆς αὐλῆς. Μάλιστα ὁ ἀποστολέας διακινδύνευσε καί τήν ἴδια τή ζωή του, ἀψηφώντας τήν πανούκλα πού εἶχε ἐνσκήψει ἐκεῖνη τήν ἐποχή στήν πρωτεύουσα.

Λίγο καιρό ἀργότερα, στίς 3 Δεκεμβρίου 1819, ἀκολούθησε καί δευτέρη ἐπιστολή τοῦ Μαρίνογλου μέ τό ἴδιο σχεδόν ἀποκαρδιωτικό περιεχόμενό.²⁰⁶ Τό μόνο νεώτερο στοιχεῖο ἦταν ἡ πραγματοποίηση τῆς ὑπόσχεσης γιά μείωση τοῦ φόρου ἀπό 25 σέ 15 νεφέρια, πού εἶχε ἀποφασιστεῖ ἀπό τόν Σουλτάνο μέ τήν ὑπογραφή τοῦ σχετικοῦ διατάγματος. Τήν ἴδια μέρα ταχυδρόμησε πρὸς τοὺς Γιαννιῶτες βαροσλήδες πανομοιότυπη ἐπιστολή καί ὁ Ἰλζάμαγας,²⁰⁷ ἓνας ἀπό τοὺς πρωτεργάτες τῶν παρ κηνιακῶν ἐπιχειρήσεων.

Τελικά τό βαροσί μόνο γιά τόν πρῶτο χρόνο, τό 1817, πλήρωσε τήν ἀναλογία του πρὸς 25 νεφέρια τόν χρόνο,²⁰⁸ ἐνῶ γιά τὰ δύο ἐπόμενα 1818 καί 1819 πρὸς 15 νεφέρια τόν χρόνο, ὅπως φαίνεται ἀπό τό μπουγιουρντί τοῦ Ἄλλῃ, σχετικό μέ τήν εἰσπραξη τοῦ φόρου αὐτοῦ γιά τὰ ἔτη ὅπου τό ποσό εἶναι μειωμένο κατά 20 νεφέρια πού ἀναλογοῦν σέ 100.000 γρόσια.²⁰⁹

Ἡ ἐπιβάρυνση τοῦ βαροσιοῦ γιά τὰ τρία αὐτά χρόνια ἦταν:

1817	γρ:2704	
1818	" 1742,10	
1819	" 1742,10	γρ. 6.188,20 ²¹⁰

6) Ταῖμι

Σύμφωνα μέ τόν Rouquerville²¹¹ τό ταῖμι ἦταν ἓνας φόρος σέ εἶδος πού εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπό τόν Ἄλλῃ πασά σ' ὄλους σχεδόν τοὺς γιαννιῶτες ἐμπόρους καί τεχνίτες, οἱ ὁποῖοι γιά τόν λόγο αὐτό ὀνομάζονταν ταῖμιτζήδες.²¹² Ὁ φόρος αὐτός, πιστεύουμε ὅτι ἀπέβλεπε στήν ἐμμεση ἐξυπηρέτηση διαφόρων ἀναγκῶν τοῦ Ἄλλῃ, πού δημιουργοῦνταν ἀπό τίς ὑπο-

χρεώσεις του ως ανώτατου αξιωματούχου στο πασαλίκι του²¹³ γεγονός που είχε ως συνέπεια την υπολογίσιμη ελάφρυνση του πρόπολογισμού του από τις αντίστοιχες δαπάνες.²¹⁴ Μερικές από αυτές ήταν ή φιλοξενία διαφόρων επίσημων προσκαλεσμένων του, τούρκων και ευρωπαίων, ή τροφή και ένδυμασία μπέηδων και τό σιτηρέσιο στρατιωτών.²¹⁵

Έτσι, στην αρχή κάθε χρονιάς ή και σε μικρότερα χρονικά διαστήματα οί συντεχνίες έστελναν προς τόν Άλή, αναλυτικό λογαριασμό, στον οποίο κατέγραφαν πόσο περίπου κόστισε, ξεχωριστά σε κάθε μία, τό ταΐνι της προηγούμενης χρονιάς ή του σχετικού χρονικού διαστήματος, περιμένοντας την αποζημίωσή τους, την οποία όμως ελάχιστες φορές ευτύχησαν να πάρουν στα χέρια τους, αφού ό Άλής εύρισκε συχνά τρόπους να μην καταβάλλει.²¹⁶ Για τό λόγο αυτό οί περισσότεροι ήθελαν να αποφύγουν τό φορολογικό έξαναγκασμό που τούς γινόταν πράγμα που τελικά μερικοί τό πέτυχαν.²¹⁷

Άρκετοί προτίμησαν να παραμείνουν στο καθεστώς αυτό, εξαιτίας άναμφισβήτητα της μεγάλης άναδουλειάς των τελευταίων χρόνων, γιατί πίστευαν ότι μέ τή μέθοδο αυτή θά μπορούσαν ν' άποσπάσουν την εύνοια του Άλή και κατά συνέπεια ένα σημαντικό άριθμό "αύθεντικων" παραγγελιών του.²¹⁸ Προηγουμένως βέβαια είχαν υπολογίσει ότι τό κέρδος από την υπόθεση αυτή ήταν πολύ μεγαλύτερο από τή φορολογική επιβάρυνση του ταΐμιου κι άκόμη, στή χειρότερη περίπτωση, θά μπορούσαν τό χρηματικό ποσό που τούς όφειλε ό Άλής για τά είδη που είχαν προσφέρει στο όνομα του φόρου, να τόν συμψηφίσουν σε άλλες φορολογικές όφειλές τους προς αυτόν.²¹⁹

Δίνουμε παρακάτω τόν πίνακα του ταΐμιου για τό χρονικό διάστημα από 1^η Σεπτεμβρίου 1812 έως 14 Μαρτίου 1813.²²⁰

Πραγματευτές του καφέ	γρ: 9.000
Γουναράδες	12.000
Μερτζάρηδες	40.000
Τζιαρτζήδες	30.000
Μουταφτζήδες	4.000
Τακλιαντζήδες	7.000
Καπάδες	5.000
Χρυσαφάδες	17.000
Ίμπρισιμάδες	5.000

γρ: 129.000

Παπουτζήδες	γρ: 4.500
Σαράτζηδες	2.000
Σαμαρτζήδες	1.000
Καζαντζήδες	500
Σεντουκάδες	400
Στατεράδες	300
Πολίται μπεζενστενλήδες	3.500
Καλαντζήδες	350

σύνολο γρ: 141.550

II. Κατανομή καί είσπραξη τῶν φόρων

Οἱ ἐτήσιοι τακτικοί καί ἔκτακτοι φόροι, ἐκτός ἀπό τό χαράτσι καί τό νοζούλ,²²² πού ἐπιβάλλονταν στόν καζά Ἰωαννίνων κατανέμονταν, σύμφωνα μέ τή στίμα²²³ πού κάθε φορά ἴσχυε ὕστερα ἀπό κοινή ἀπόφαση τῶν ἐνδιαφερόμενων μελῶν.²²⁴

Ἡ ἀναλογία τοῦ βαροσιού ἀπό τό γενικό ποσό τοῦ κοινοῦ δευτεριοῦ τοῦ καζά, μαζί μέ τίς ἄλλες ἐτήσιες ἐπιβαρύνσεις τῆς πόλεως, ἀποτελοῦσαν τό συγκεντρωτικό ποσό τῶν φόρων του πού ἔπρεπε ν' ἀποδοθοῦν σέ δύο ἐξάμηνα²²⁵. Γιά τό σκοπό αὐτό συνήθως στίς 23 Ἀπριλίου κάθε χρόνου, καί συγκεκριμένα λίγες μέρες πρίν ἢ μετά τή γιορτή τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἀνοιγόταν ἕνα δευτέρι, τό Ἀγιογεωργίσι, στό ὁποῖο καταγράφονταν μέ ἐξαντλητική λεπτομέρεια καί πάντοτε αἰτιολογημένα τά ποσά πού ἔπρεπε νά πληρώσει τό βαρόσι γιά τό πρῶτο ἐξάμηνο. Στίς 26 Ὀκτωβρίου, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καταστρωνόταν δεύτερο δευτέρι, τό Ἀγιοδημητρήσι, στό ὁποῖο ἀναγράφονταν μέ παρόμοιο τρόπο τά ὀφειλόμενα ἀπό τό βαρόσι ποσά γιά τό δεύτερο ἐξάμηνο.²²⁶

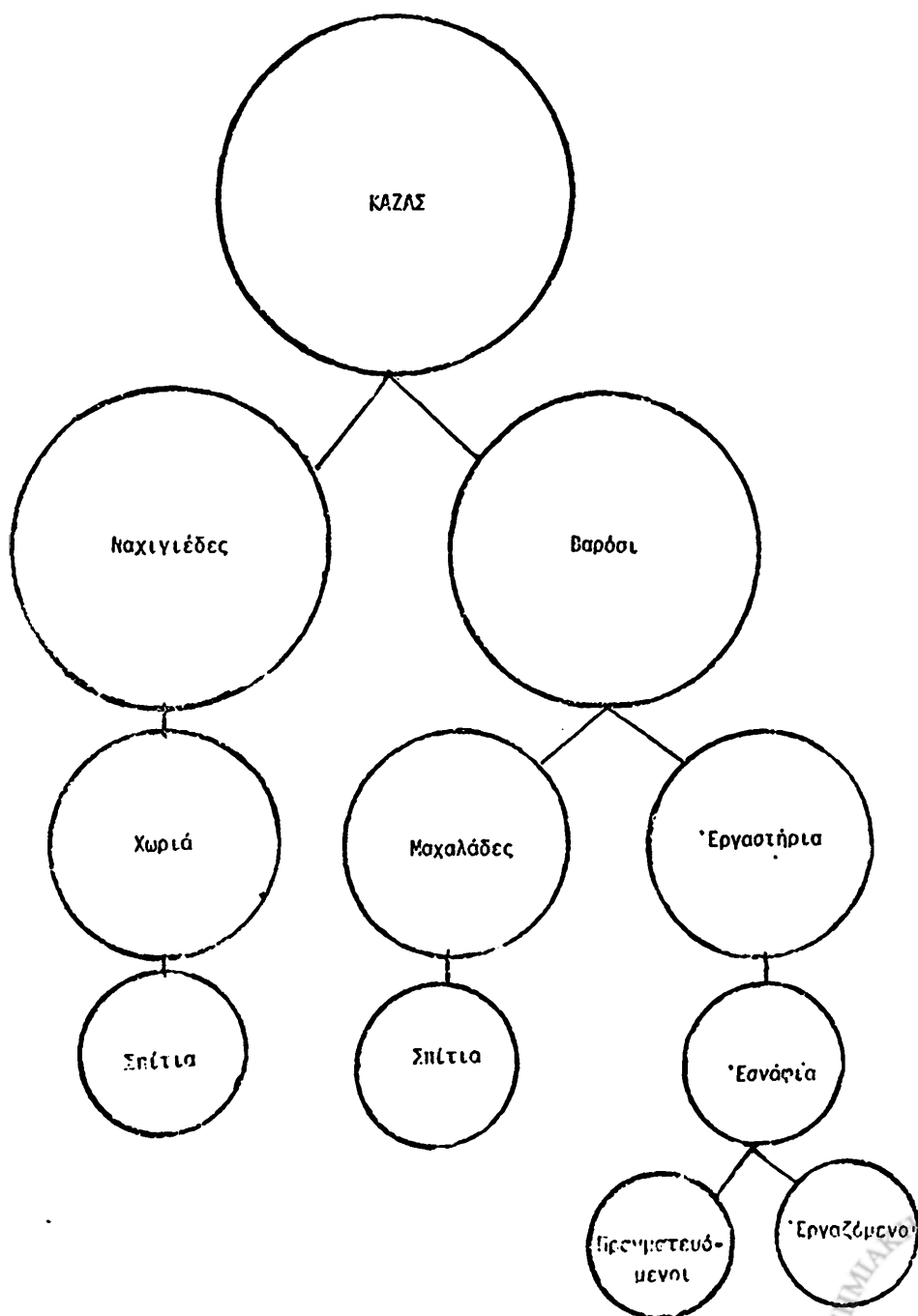
Ἡ κατανομή τῶν φόρων καί γιά τά δύο ἐξάμηνα γινόταν ἀνάμεσα στούς ἐμπόρους, στούς πραγματευτές, στούς βιοτέχνες, πού ἦταν ὅλοι τους ἐνσωματωμένοι στίς διάφορες συντεχνίες, καί στά σπίτια τῶν μεταστών²²⁷ ("σπιτιάτικα") ἀνάλογα μέ τήν οἰκονομική τους ἐπιφάνεια. Ὡς βάση ἔπαιρναν τό κατάστιχο τῆς πολιτείας, πού ἀνανεωνόταν ἀπό ἐπαγγελματίες ἐκτιμητές, τοὺς σιμαδόρους, σέ τακτά συνήθως χρονικά διαστήματα²²⁸ ἐκτός ἀπό ἐξαιρετικές περιπτώσεις οἱ ὁποῖες ἐπέβαλαν ἔκτακτη ἀνακατανομή.²²⁹

Στή συνέχεια κάθε συντεχνία, έχοντας τή δική της φορολογική κλίμακα υπολογισμένη από αίρετους έκτιμητές της, κατένεμε τό ποσό πού τής αναλογοῦσε από τό κοινό ποσό τοῦ βαροσιού σύμφωνα μέ τήν οικονομική κατάσταση καί τή φορολογική δυνατότητα τοῦ κάθε μέλους της.

Ὁ παρακάτω πίνακας κάνει πλιό κατανοητό τόν τρόπο διανομῆς καί εἰσπραξης τῶν φόρων μέ τήν ἐπεξήγηση ὅτι ἡ κατανομή ξεκινοῦσε ἀπό πάνω, ἐνῶ ἡ εἰσπραξη ἀπό κάτω.²³⁰

Πίνακας τῆς κατανομῆς τῶν φόρων κατά διοικητικές καί οικονομικές ἐνότητες.

Είναι ευνόητο ότι τα πλουσιότερα μέλη κάθε συντεχνίας σήκωναν το μεγαλύτερο βάρος των φόρων. Σχεδόν πάντοτε η συντεχνία απάλλαξε στο σύνολο των υποχρεώσεων της ή κατά ένα μεγάλο μέρος τα μέλη της εκείνα που είχαν τυχόν υποστεί μεγάλη ή ολοκληρωτική καταστροφή.²³¹

Πολλές φορές μάλιστα όταν από λάθος, που μπορεί να οφειλόταν είτε στον σιμαδόρο είτε στον φοροεισπράκτορα, υποχρεωνόταν ένα μέλος να πληρώσει περισσότερα από την κανονική του οφειλή, ύστερα από διάβημά του στη συντεχνία του και την ανακάλυψη του σφάλματος πληρώνε στο άμεσως επόμενο δευτέρι λιγότερα, για να τακτοποιηθεί η έκκρεμότητα.²³²

Πάρα πολύ λίγες, αν όχι σπάνιες, ήταν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες μέλη που πίστευαν ότι αδικούνταν στην κατανομή των φόρων, επειδή η οικονομική τους άντοχή είχε υπερεκτιμηθεί και δεν δικαιολογούσε το επιβαλλόμενο φορολογικό βάρος, προσέφευγαν στη συντεχνία τους και, εφόσον δεν ξβρισκαν το δίκιο τους, κατέφευγαν στον προεστό τους, για να λύσουν τη διαφορά με το αντίδικο σωματείο τους. Οι πηγές μας διασώζουν ακόμη μια, μοναδική ίσως, περίπτωση, όπου ένας πραγματευτής δεν δίστασε να καταφύγει στον ίδιο τον Άλη πασά για να δικαιωθεί.²³³ Εκείνο όμως που έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι πως είτε ο προεστός, που στην προκειμένη περίπτωση ήταν ο Στ. Ίωάννου, είτε ο τοπικός διοικητής, που τότε έτυχε να είναι ο Άλης, παρέπεμπαν τον παραπονούμενο πάλι στη συντεχνία, για να επανεξετάσει αυτή με τα αρμόδια όργανα το ζήτημα και να πάρει οριστική και αμετάκλητη απόφαση.

Από τα στοιχεία που υπάρχουν συμπεραίνεται ότι η κατανομή των φόρων ανάμεσα στους βαροσλήδες γενικότερα, αλλά και ανάμεσα στους συντεχνίτες ειδικότερα, έδωσε πολλές αφορμές για παράπονα και αντιδικίες μεταξύ τους, που ξεκινούσαν κυρίως από την αμφισβήτηση της αντικειμενικότητας και της αμεροληψίας των εκτιμητών. Με την πάροδο του χρόνου μάλιστα, όσο οι φόροι πολλαπλασιάζονταν και γίνονταν πιο βαρείς και καταπιεστικοί, τόσο η δυσφορία μεγάλωνε. Έτσι ξεσπούσαν συχνά διαμάχες ανάμεσά τους, που οδηγούσαν αναπόφευκτα σε μίση και σε δημιουργία αντιμαχόμενων παρατάξεων, τα γνωστά "ταράφια".²³⁴

Πολύ αποκαλυπτική για όσα αναφέρομε είναι η έκθεση που υπέβαλαν οι διορισμένοι από τον Άλη σιμαδόροι τον Μάιο του 1817, ύστερα από έντονες και συνεχείς διαμαρτυρίες των συντεχνιών, για δικαιότερη

κατανομή τῶν φόρων ἀνάμεσά τους.²³⁵

Σ'αὐτὴ ἐντοπίζονταν τὰ αἷτια πού ἐπέβαλαν τὴν ὑποχρεωτικὴ ἀλλαγὴ τῆς γενικῆς στίμας τοῦ βιλαετιοῦ καὶ τὴν τροποποίησιν τῆς εἰδικῆς τοῦ βαροσιοῦ καὶ ὑποδεικνύονταν τρόποι βελτίωσής τους μὲ μέτρα πιό εὐνοϊκά καὶ ἀποδεκτὰ ἀπ' ὄλους. Ὑπογραμμίζοταν ἀκόμη μ' ἔμφαση ὁ κίνδυνος πού περιέκλειε ἡ ὑπάρχουσα κατάστασις μὲ δραματικὰς γιὰ τοὺς βαροσλήδες συνέπειες σὲ τυχόν νέα ὀλιγωρία ἢ πρόσκαιρη ἀδιαφορία τῆς τοπικῆς ἐξουσίας.

Τελικά, γνωριμίες καὶ συμφέροντα, φόβοι μερικῶν γιὰ τυχόν ἀπώλειες προνομίων καὶ εὐνοϊκῶν μεταχειρίσεων, ἐπαγγελματικὰς ἀντιζηλιές, μίση καὶ ἄλλα ἀνθρώπινα πάθη, δαιώνισαν τὴν κατάστασις αὐτὴ ὄχι μόνον ὡς τὴν πτώσιν τοῦ Ἰαλῆ πασά, ὅπως θὰ περίμενε εὐλόγως κανεὶς, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὸν 19^ο αἰῶνα. Ἡ μόνη ἀλλαγὴ πού σημειωνόταν ἦταν ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία οἱ περιστασιακὰ προνομιοῦχοι ἢ εὐνοημένοι καὶ οἱ κατατρεγμένοι ἢ κυνηγημένοι ἀλλάζαν ρόλους· παραχωροῦσαν δηλαδὴ συχνὰ τὴ θέσιν τους οἱ πρῶτοι στοὺς δευτέρους καὶ ἀντίστροφα ἀνάλογα μὲ τὴν πολιτικὴν πού ἐφήρμοζε καὶ τὴ στάσιν πού τηροῦσε κάθε νεοδιοριζόμενος διοικητὴς ἀπέναντι στό χριστιανικὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως, μὲ γνώμονα συνήθως τὴν ἰδιοτέλειά του σὲ πρώτη φάσιν καὶ τὸ συμφέρον τῆς Πύλης σὲ δευτέρῃ.

Ἡ εἰσπραξὴ τῶν φόρων ἀντίθετα ἀκολουθοῦσε ἀντίστροφον πορὰ ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν τους. Ἐκκινοῦσε ἀπὸ τὸν συντεχνίτην ὁ ὁποῖος πλήρωνε τὸ καθορισμένον ἀπὸ πρὶν ποσὸν στὸν αἰρετὸ ἐκτιμητὴ τῆς συντεχνίας,²³⁶ συνεχιζόταν μὲ τὴ συγκέντρωσιν τοῦ ποσοῦ πού εἶχε καταλογισθεῖ σὲ καθὲ μίαν συντεχνίαν καὶ τὴν παραδοσὴν του στὸν κοινῆς ἀποδοχῆς φοροεισπράκτορα τῶν συντεχνιῶν,²³⁷ καὶ τελείωνε μὲ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ γενικοῦ αὐτοῦ ποσοῦ στὸν γενικὸν ταξιληντάρη τῆς πολιτείας.²³⁸ Αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του ἀπέδιδε τὸ ὀλικὸν ποσὸν στὴν κάσα τοῦ βιλαετιοῦ. Στὴν προκειμένη περίπτωσιν τὴ μερίδα τοῦ λέοντος κατακρατοῦσε τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Ἰαλῆ καὶ ἐλάχιστα ψυχία ἔφθαναν στὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον.²³⁹

Πολλὰς φορές, ἄλλοτε πολλὰ καὶ ἄλλοτε λίγα μέλη συντεχνιῶν, ἔχοντας ἀνυπερβλήτες οἰκονομικὰς δυσκολίας, προσπαθοῦσαν νὰ μεταθέσουν τὴν ἐξόφλησιν ὀλόκληρου ἢ μεγάλου μέρους τοῦ ἐτήσιου φορολογικοῦ τους χρέους γιὰ ὅσον χρονικὸν διάστημα χρειαζόταν γιὰ νὰ ξεπεράσουν τὸ πρόβλημά τους καὶ ν' ἀποκτήσουν πάλιν τὴ δυνατότητα νὰ τακτοποιήσουν τὰς ἐκκρεμότητάς τους.

Στις περιπτώσεις αυτές τό όφειλόμενο ποσό κάθε μέλους τής συντεχνίας καταγραφόταν στή μιá από τίς τρεῖς στήλες τοῦ φορολογικοῦ καταλόγου, πού κατεῖχε συνήθως τήν τελευταία θέση²⁴⁰ καί όνομαζόταν "μπεκαγιές ή μπεκαγιάς".^{240α}

Ἄν καί στίς άμέσως επόμενες ζητήσεις (δεφτέρια) οί όφειλέτες δήλωναν πάλι άδυναμία νά εκπληρώσουν τίς νέες, αλλά καί τίς παλιές, υποχρεώσεις τους άπέναντι στό φοροεισπράκτορα, οί συντεχνίες στίς όποιες ανήκαν, για νά άποφύγουν τίς δυσάρεστες καταστάσεις πού θά δημιουργούνταν για τούς χρεώστες από τόν κατακτητή, άπευθύνονταν στό ύπόλοιπα μέλη τους, συνήθως στό πιο ισχυρά οικονομικά - χωρίς αυτό πάντοτε ν'άποτελεῖ κανόνα- καί τούς ζητοῦσαν νά συντρέξουν καί νά διευκολύνουν τούς δοκιμαζόμενους συναδέλφους τους στήν κρίσιμη αὐτή στιγμή. Οί εκκλήσεις αυτές πάντοτε εὔρισκαν ανταπόκριση σέ όλα σχεδόν τά μέλη τής συντεχνίας καί εκφραζόταν μέ τίς εκτακτες εισφορές τους,²⁴¹ τά γνωστά ως "ίμιντάτια".^{241α} Μ'αυτές κάλυπταν τά έλλείμματα τών συντρόφων τους άφοῦ πρώτα δινόταν από τό διοικητικό συμβούλιο τής συντεχνίας ή διαβεβαίωση ότι: τά δανειζόμενα ποσά²⁴² (μπόρτζια)^{242α}, πού ήταν συνήθως άτοκα οί ευεργετούμενοι είχαν τήν υποχρέωση νά τά άποδώσουν στους ευεργέτες τους όταν θά εξέλιπαν τελείως οί λόγοι τής οικονομικής τους ανεπάρκειας καί τής φοροδοτικής τους άδυναμίας.

Μετρημένες είναι οί περιπτώσεις κατά τίς όποιες οί συντεχνίες άφηναν άκάλυπτα τά μέλη τους σέ παρόμοιες περιστάσεις, γιατί γνώριζαν πολύ καλά τίς όδυνηρές συνέπειες πού θά είχε για αὐτούς ή πρόσκαιρη έγκατάλειψή τους. Ειδικότερα, ήθελαν ν'άποφύγουν τήν εκβιαστική σύναξη τοῦ μπεκαγιέ, ή όποία πρόσθετε καινούριες σκοτούρες καί βάσανα καί προκαλοῦσε τλαιπωρίες καί διασυρμούς στους χρεώστες. Επιπλέον δημιουργοῦσε στή συντεχνία επιπρόσθετα έξοδα προερχόμενα από τήν άμοιβή τών προσώπων στό όποια είχε άνατεθει ή άχαρη αὐτή άποστολή. Πρόκειται για τά γνωστά ως "παληκαριάτικα".²⁴³

Οί περιπτώσεις αυτές, σποραδικές βέβαια, άφοροῦσαν πάντα τά άτομα τά όποια σκόπιμα άθετοῦσαν τίς υποσχέσεις τους πρός τή συντεχνία τους, παρ'ότι είχαν άποκατασταθεῖ οικονομικά. Ἄν ανακαλυπτόταν ή άπατη καί εξακριβωνόταν ή άλήθεια, ή συντεχνία τά τιμωροῦσε, περισσότερο για τήν άχαριστία τους καί λιγότερο για τό δόλο τους, άφήνοντάς τα προσωρινά άβοήθητα. Ἡ τιμωρία γινόταν άποκλειστικά για λόγους παραδειγματισμοῦ, ώστε στό μέλλον ν'άποφευχθεῖ ή επανάληψη πα-

ρόμοιων περιστατικῶν.

Ἄργότερα, ὅταν πιά ὄλα σχεδόν τὰ μέλη τῶν συντεχνιῶν, ἐκτός ἀπό ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, μαστίζονταν ἀπό ἀναδουλειά καί ἀνέχεια καί ἡ ἀδυναμία τους γιά τακτική ἀπόδοση τῶν φόρων δικαιολογοῦνταν ἀπόλυτα, οἱ συντεχνίες συνῆπταν δάνεια μέ πλούσιους Ὀθωμανούς καί Ἄλβανούς, καθὼς καί μέ Ἑβραίους τοκογλύφους καί παραχωροῦσαν στή συνέχεια οἱ ἴδιες ἐσωτερικά δάνεια στά μέλη τους ξεκινώντας ἱεραρχικά ἀπὸ τὰ πιό ἀδύνατα.

Πρὶν κλείσουμε τὴν ἐξέταση τοῦ ἐπιμέρους αὐτοῦ θέματος, πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε ἀκόμη πὼς οἱ πηγές μας τόσο οἱ ἀρχειακές ὅσο καί οἱ δημοσιευμένες οὐδέποτε ἀναφέρουν γιά τὴν περίοδο αὐτὴ περίπτωση δημοπρασίας ἢ ξεπουλήματος περιουσίας συντεχνίτη γιά τὴν ὀπότε βεση τοῦ χρέους του, παρ' ὅτι μερικοὶ ἔφτασαν στά πρόθυρα τῆς χρεοκοπίας καί τῆς πτώχευσης. Ἀντίθετα τὸ φαινόμενο αὐτὸ παρατηρήθηκε συχνὰ στά ὑπόλοιπα τμήματα τοῦ καζᾶ Ἰωαννίνων.²⁴⁴

III. Ἄλλες ἐπιβαρύνσεις

Μέσα στά πλαίσια τῆς ἐξουθενωτικῆς φορολογικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἐντάσσονται ἀκόμη καί οἱ πικρολότρες καί ποικιλόμορφες ἐπιβαρύνσεις, χρηματικές καί μὴ, πού κάθε τόσο ἐπινοοῦσε καί γιά τίς ὁποῖες ἀπαιτοῦσε ἄμεση καί πλήρη ἀνταπόκριση ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του.

α) Χρηματικές ἐπιβαρύνσεις (Ἄβανίες)²⁴⁵

Ἀπὸ τίς διάφορες χρηματικές ἐπιβαρύνσεις πού ἀναφέρονται εἰδικὰ στό βάρσι ξεχωρίσαμε σάν πιό ἀξιοσημείωτες τίς παρακάτω, τίς ὁποῖες καί ἀναφέραμε μέ χρονολογικὴ σειρὰ:

1) Ποσὸ ἀπὸ 10.000 γρ. πού ἐπέβαλε ὁ Ἄλῃ πασᾶς τὸ 1816 γιά τὸ μεντζιλχανέ (menzil-hane).²⁴⁶

2) Ποσὸ ἀπὸ 23.979 γρ. πού "δανείστηκε" ὁ Ἄλῃς ἀπὸ τὸν Στ. Ἰωάννου καί γιά νὰ ξεχρεώσει τὴν ὀφειλὴ του ὑποχρέωσε τοὺς ταμπάκους, σαράτζηδες καί χοντροπαπουτζήδες νὰ πληρώνουν γιά 5 χρόνια, 1815 μέ 1820, "αὐθεντικὸ ὄνταλούκι"²⁴⁷ 1 γρὸσι γιά τὸ κάθε τομάρι πού ἀγόραζαν. Τὴν εἴσπραξη μάλιστα τοῦ αὐθαίρετου αὐτοῦ δασμοῦ τὴν ἀνέθεσε

στόν Σταύρο μέχρι την οριστική εξόφληση του δανείου του.²⁴⁸

3) Ποσό από 11.547,12 γρ. που πρόσφεραν οι βαροσλήδες υπό μορφή δώρου τό Γενάρη του 1819 για την ανοικοδόμηση του σεραγιού του Άλλη πασά στο Τεπελένι, που είχε καταστραφεί από πυρκαγιά. Τό ποσό αυτό συγκεντρώθηκε με έκτακτο έρανο από τics συντεχνίες και τούς πραγματευτές, που πρόλαβαν έτσι και απέφυγαν μεγαλύτερες απαιτήσεις του.²⁴⁹

4) Τά γαμήλια δώρα που υποχρεώθηκαν να προσφέρουν οι συντεχνίες στους γάμους του μικρότερου γιού του Άλλη, Σαλήχ πασά,²⁵⁰ ή αξία των οποίων ανέρχονταν σε σεβαστό χρηματικό ποσό για την εποχή εκείνη εκτός από τό δώρο που πρόσφερε ό Στ. Ίωάννου, προσκαλεσμένος ως προεστός της πόλης, και ή αξία του οποίου περάστηκε στην στήλη των εξόδων στον κοινό λογαριασμό της κοινότητας (βαροσιού) και φυσικά αποδόθηκε από τά μέλη των συντεχνιών.²⁵¹

5) Άκούσιες αγορές προϊόντων

Οί άκούσιες αγορές σιταριού στις όποιες υποχρεώθηκαν από τόν Άλλη οί συντεχνίες μαζί με τούς πραγματευτές τόν Δεκέμβριο του 1813 και τόν Φεβρουάριο του 1819. Τήν πρώτη φορά έξαναγκάστηκαν σε περιττή αγορά 81.765 ¹/₂ όκάδων σιταριού, οί όποιες απέφεραν στο ταμείο του 40.882 γρόσια.²⁵² Τή δεύτερη αποθήκευσαν 66.050 όκάδες σιταριού που τούς κόστισαν 28.069 γρόσια.²⁵³

Πίνακας του ποσού και της αξίας του σιταριού που επιβαρύνθηκαν οί βαροσλήδες τό Φεβρουάριο του 1819.^{253a}

ΒΑΡΟΣΛΗΔΕΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ	ΟΚΑΔΕΣ	ΠΑΡΑΔΕΣ ΑΝΑ ΟΚΑ	ΓΡΟΣΙΑ
Πραγματευτές	69	19.100	17	8.117,20
Γουναράδες	55	9.200	"	3.910 -
Μερτζάρηδες	29	4.800	"	2.040 -
Τζιαρτζήδες	38	6.050	"	2.571,10
Τακλιαντζήδες	32	3.800	"	1.615 -
Σαράτζηδες	23	2.800	"	1.190 -
Ταμπάκοι	45	4.900	"	2.082,20
Παπουτζήδες	26	2.700	"	1.147,20
Μπακάληδες	28	3.150	"	1.338,30

Καζαντζήδες και

Καλαντζήδες	9	950	"	403,30
Σεντουκάδες	4	300	"	127,20
Χρυσοχόοι	15	1.800	"	765 -
Καπάδες	5	500	"	212,20
Καζάζηδες	5	950	"	403,20
Χοντροπαπουτζήδες	4	1.100	"	465,20
Κρασοπούλοι και				
Χαντζήδες	8	800	"	340 -
Στατεράδες	5	500	"	212,20
Βαφιάδες	2	200	"	85 -
Τενεκτζήδες	2	250	"	106,10
Κοντουράδες	4	600	"	255 -
Τουτουτζήδες	2	200	"	85 -
Σιμιντζήδες	5	500	"	212,20
Σαμαρτζήδες	2	200	"	42,20
Τερζήδες	5	700	"	340 -
	422	66.050	17	28.069,10

Σύμφωνα μάλιστα με τον Μανζουρ ο Άλής υποχρέωνε πολλές φορές τούς συντεχνίτες να προμηθεύονται (κανές ποσότητες ψειριασμένου από την πολυκαιρία σιταριού, ανάλογα με τα μέλη της οικογένειας, και σε αντάλλαγμα να του προσφέρουν σιτάρι από τη νέα σοδειά.²⁵⁴

Με παραπλήσια μέθοδο ο Άλή πασάς ανάγκασε τούς πραγματευτές του καφέ να αγοράσουν με 6 γρόσια τη λίτρα, 3 γρόσια δηλ. παραπάνω από την κανονική του τιμή, ολόκληρο φορτίο καραβιού καφέ, σχεδόν μουχλιασμένου, που είχε προμηθευτεί ο ίδιος.²⁵⁵

6) Έξαγορά της Πάργας

"Όπως είναι γνωστό, για να κατορθώσει ο Άλής να εξαγοράσει την Πάργα από τούς Άγγλους τό 1819, υπηρέωσε όλους τούς υπηκόους του σ'έκτακτη είσφορά για να συγκεντρώσει τό χρηματικό ποσό που ζήτησαν οι Άγγλοι για την παραχώρησόν. Έτσι δέ μειώθηκε στο ελάχιστο τό κεφάλαιο του θησαυροφυλακίου του.²⁵⁶

Τό βαρόσι γιά τήν υπόθεση τής Πάρνας υποχρεώθηκε από τόν Ἄλῃ νά καταβάλει 2.500 γρ.²⁵⁷

β) Μή χρηματικές ἐπιβαρύνσεις

1) Ἄγγαρεῖες

Ἄνάμεσα στίς πολλές καί παράλογες ἀπαιτήσεις τοῦ Ἄλῃ ἀπό τά μέλη τῶν συντεχνιῶν καί γενικότερα ἀπό τοὺς ὑπηκόους του κατατάσσονταν καί οἱ ἄμισθες ἐργασίες πού καλοῦνταν νά προσφέρουν ὑποχρεωτικά στήν ἐκτέλεση διαφόρων ἔργων ἢ στήν πραγματοποίηση ὑπηρεσιῶν καί ἐκδουλεύσεων του, γνωστές περισσότερο ὡς ἄγγαρεῖες. Οἱ πιά συνηθισμένες μορφές ἄγγαρείας ἦταν τό κουβάλημα λάσπης, πέτρας, ξύλων, ἀσβέστης, χωμάτων, κοπριάς καί ἡ μεταφορά τροφίμων καί πολεμικῶν ὑλικῶν.²⁵⁸

Τό φαινόμενο αὐτό, πού παρατηροῦνταν βέβαια παράλληλα καί στίς ὑπόλοιπες περιοχές τής Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας,²⁶⁰ παρουσίαζε ἰδιαιτέρα συχνότητα καί ἔνταση στήν ἐπικράτεια τοῦ Ἄλῃ²⁶¹. Τά αἷτια πού προξενοῦσαν τή διαφοροποίηση αὐτή μποροῦν ν' ἀναζητηθοῦν:

α) Στά φιλόδοξα καί μεγαλόπνοα σχέδια τοῦ Ἄλῃ νά καταστήσει τό πασαλίκι του κράτος αὐτόνομο καί ἀνεξάρτητο γιά τήν πραγμάτωσή τους ἀπαραίτητη καί βασική προϋπόθεση ὑπῆρξε ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἀμύνης του μέ ὄχυρωματικά ἔργα καί κυρίως μέ κάστρα ἢ φρούρια, ἀφοῦ ἦταν σίγουρο πώς ἀργά ἢ γρήγορα θά ἐρχόταν σέ σύγκρουση μέ τόν Σουλτάνο γιά τίς χωριστικές του αὐτές τάσεις.

β) Στή ματαιοδοξία πού εἶχε νά κτίζει παλάτια²⁶² καί

γ) Στή χρηματική του ἀπληστία πού τόν ὠθοῦσε σέ διάφορες σκόπιμες καί προμελετημένες πράξεις καί ἐνέργειες γιά τόν κορεσμό της.

Ἔτσι μποροῦμε νά ἀποδώσουμε τή δημιουργία νέων ἐμπορικῶν δρόμων, τή βελτίωση καί τελειοποίηση τῶν παλιῶν καί γενικότερα τήν κατασκευή ἔργων πού εἶχαν ἀμεση σχέση μέ τήν καλύτερη, εὐκολότερη καί ταχύτερη διακίνηση τῶν ἐμπορευμάτων σέ κάποιο προμελετημένο σχέδιο τοῦ Ἄλῃ. Αὐτό θά εἶχε ὡς ἀμεσο ἀποτέλεσμα τόν πολλαπλασιασμό καί τή διεύρυνση τῶν συναλλαγῶν καί ἔμμεσα τήν αὔξηση τῶν προσωπικῶν του ἐσόδων ἀπό τή φορολογία τους.²⁶³

Πόσες φορές κλήθηκαν οἱ συντεχνίες μέ διαταγή τοῦ Ἄλῃ νά ὑπηρετήσουν τά σχέδιά του, δέν εἶναι δυνατό νά ὑπολογισθεῖ ὄχι μόνο μέ ἀκρίβεια, ἀλλά οὔτε καί κατά προσέγγιση. Ἐπίσης δέν μπορεῖ νά ἐκτιμηθεῖ τό μέγεθος καί τό εἶδος τῶν παράλογων ἀξιώσεων του. Ὁ-

Ἄφοῦ ἀπέτυχαν στήν προσπάθειά τους αὐτή προσέφυγαν στόν προε-
στό τους Στ. Ἰωάννου, ἀναζητώντας κατανόηση γιά τή λύση τοῦ προ-
βλήματος τους καί τήν ἐπανόρθωση τῆς ἀδικίας. Μέ τήν ἀναφορά τους,
πού τοῦ ὑπέβαλαν τόν Αὐγουστο τοῦ 1819, ὑποδείκνυαν νέο πρόσωπο γιά
τή θέση τοῦ ἐπιστάτη, τόν Ἰωάννη Δημητρίου, γουναρά. Ταυτόχρονα τοῦ ἀ-
νακοίνωναν τήν ὀριστική τους ἀπόφαση νά μήν ξαναδεχτοῦν τό θεσμό
τοῦ ἐργάτημα, ὅσο καί ἂν αὐτό ἀποτελοῦσε ἰσχυρή ἐπιθυμία τοῦ Ἄλλῃ.
Τό ἔργο τοῦ ἐπιστάτη θά τό ἀναλάμβαναν οἱ τσαουσάδες τῶν ἑσναφιῶν,
μέ ἐγγύηση μάλιστα γιά τήν καλύτερη ἐπιτυχία του.²⁶⁹

Ἀπό τήν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων διαφαίνεται ἀπόλυτα ὅτι ἡ ἐπι-
θυμία καί ἡ ἐπιδίωξη τῶν συντεχνιῶν νά διορίζεται στήν θέση τοῦ ἐπι-
στάτη πρόσωπο αἰρετό, ἐπιθυμητό στήν πλειοψηφία, πραγματοποιήθηκε.

Ἀπό λυτό ἔγγραφο πού βρέθηκε στόν κώδικα 5 τοῦ ΑΣΙ, παρατοπο-
θετημένο ἴσως, διαπιστώνουμε ὅτι οἱ συντεχνίες προχώρησαν στήν ἐκλο-
γή ἑνός ἔμμισθου ἐπιστάτη, τοῦ Ἀναστάση Γκοργκόλη, γουναρά, τόν ὁποῖο
κατέστησαν ὑπεύθυνο γιά τόν ἀμερόληπτο ὀρισμό ἐργατῶν - συντεχνιῶν
καί τό δίκαιο καταμερισμό δουλειᾶς. Ταυτόχρονα τόν ὄρισαν ὑπόλογο ἀ-
πέναντί τους γιά τυχόν μελλοντική παρέκκλιση ἀπό τά συμφωνημένα.²⁷⁰

Γιά μεγαλύτερη κατοχύρωση μάλιστα τά δύο ἐνδιαφερόμενα μέρη
ἐπικύρωσαν τή συμφωνία τους αὐτή μέ ἔγγραφο συμφωνητικό, στό ὁποῖο,
ἀνάμεσα στά ἄλλα, καθορίζονταν μέ ἀκρίβεια καί σαφήνεια τά καθήκοντα
τοῦ ἐπιστάτη, ὀρίζονταν οἱ ἡμερήσιες ἀποδοχές του σέ δύο γρόσια
καί τέλος διευκρινιζόταν ὅτι, ἐάν ἕνα ἀπό τά δύο μέρη γιά ὁποι-
οδήποτε λόγο ἐπιθυμοῦσε νά διακόψει τή συνεργασία, μπορούσε νά τό κά-
νει, ἀφοῦ πρῶτα ὁ ἐπιστάτης ἔδινε ἀπολογισμό τῶν ἔργων του
καί στή συνέχεια ἔπαιρνε τόν δικαίουμενο μισθό γιά τίς τελευταῖες ὑ-
πηρεσίες του.²⁷¹

Στό ἴδιο ἔγγραφο γίνεται λόγος γιά πρώτη φορά καί γιά ἀποζημί-
ωση, ἀπό τίς συντεχνίες, τῶν ἐργατῶν πού συμμετέχουν κάθε φορά στίς
ἀγγαρεῖες, γεγονός, νομίζω, πολυσήμαντο, γιατί ἀπό τή μιά μεριά ἀπο-
δείκνυε τήν ἄρτια κατοχύρωση τῶν μελῶν τους στόν τομέα τῆς κοινωνι-
κῆς πρόνοιας, καί ἀπό τήν ἄλλη συντελοῦσε ἀποφασιστικά στήν ἀπάλειψη
διαφωνιῶν καί παραπόνων μεταξύ τῶν συντεχνιῶν γιά μεροληπτική στά-
ση τοῦ ἐπιστάτη σέ μερικούς ἀπ' αὐτούς. Δυστυχῶς ἀπό τό ἔγγραφο δέν
μᾶς παρέχεται ἡ δυνατότητα νά ἐκτιμήσουμε τό μέγεθος τῆς ἀποζημίωσης,
πού πολύ πιθανόν νά μήν ἦταν ἀνάλογη μέ τό μεροκάματο πού κέρδιζε ὁ

ποιος θ' αποτολμοῦσε ἕνα τέτοιο ἀπολογισμό, θά κινδύνευε νά χαρακτηριθεῖ τό λιγότερο ὑπερβολικός γιά τά συμπεράσματά του.

Ἐπίσης ὅμως δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις πού νομίζουμε πώς πρέπει νά μνημονευθοῦν, γιὰτί σ' αὐτές τά μέλη τῶν συντεχνιῶν ὑπόφεραν πολλά μέχρι νά ἐκπληρώσουν τήν ἀποστολή τους.

Ἡ μία ἀναφέρεται στήν ἐπισκευή τοῦ περίφημου γιαννιώτικου κάστρου τό 1815²⁶⁴ καί ἡ ἄλλη στήν ἐπιδιόρθωση τοῦ πύργου στά Λιθαρίτσια, δεύτερου σημαντικοῦ ὄχυροῦ, τό 1820.²⁶⁵

Στήν πρώτη ὅλα τά μέλη τῶν συντεχνιῶν ἐργάζονταν, μ' ἐναλλαγές, καθημερινά καί γιά μακρό χρονικό διάστημα, γιά τή μεταφορά τῶν ἀπαραίτητων οἰκοδομικῶν ὑλικῶν μέχρι νά ὀλοκληρωθεῖ τό τεράστιο αὐτό ἔργο καί νά πάρει τήν ὀριστική του μορφή, μέ τήν ὁποία ὠρίζεται ὡς τίς μέρες μας.

Στή δεύτερη ἡ ἐνίσχυση καί ἡ τελοιοποίηση τοῦ πύργου στά Λιθαρίτσια²⁶⁶ ἀνατέθηκε ὀλοκληρωτικά στίς συντεχνίες. Ἦταν ἡ ἐποχή πού ὁ Ἄλῃς ἀρκετά θορυβημένος, μετά τήν κήρυξή του ὡς φερμανλῆ ἀπό τήν Πύλη, σήμανε γενικό συναγερμό γιά τήν ἀμυντική του θωράκιση. Μετέχοντας καί οἱ συντεχνίες στόν πυρετώδη ρυθμό τῆς γενικότερης ἐντατικῆς προετοιμασίας ἔστελναν κάθε βράδυ 15 ἄτομα ἢ κάθε μιά, ἐφοδιασμένα μέ κασμάδες, φτυάρια καί σακκιά, γιά νά σκάβουν καί νά κουβαλοῦν χῶμα στίς ντάπιες τῆς κούλιας (πύργου) τῶν Λιθαριτσιῶν μέχρι νά ἀποκτήσει τό φρούριο αὐτό τίς ἀπαιτούμενες ἀμυντικές ἱκανότητες.

Τήν ἐπιστάσια τῶν ἀγγαρειῶν γενικά ἀναλάμβανε συνήθως γιά μεγάλο χρονικό διάστημα κάποιο ἄτομο διορισμένο ἀπό τόν Ἄλῃ πασά ἢ ἀπό τό περιβάλλον του.

Φαίνεται ὅμως πώς ἡ μεροληπτική στάση τῶν ἐπιστατῶν ἀπέναντι σέ συντεχνίες ἢ σέ πρόσωπα μέσα στήν ἴδια τήν συντεχνία καί ἡ ἔκταση τῶν καταχρήσεων τῶν συντεχνιακῶν κανονισμῶν διαμόρφωσαν μιά κατάσταση ἀνυπόφορη, πού ἐξανάγκασε τελικά τίς συντεχνίες νά ἀπευθυνθοῦν στόν Ἄλῃ πασά. Ἀπό τόν τοπάρχη τους ζήτησαν ὡς ἐλάχιστη ἱκανοποίηση τοῦ αἰτήματός τους τήν ὀριστική ἀπομάκρυνση τοῦ τότε ἐπιστάτη ("ἐργάτη") Ἰω. Μπαρούχου καί τήν προσωρινή ἀτόνιση τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ, χωρίς νά παραβλάπτονται στό ἐλάχιστο τά συμφέροντά του.²⁶⁷ Οἱ λόγοι πού τοῦς ὤθησαν στήν ἀπόφαση αὐτή προέρχονταν ἀπό τήν ἀπαράδεκτη συμπεριφορά τοῦ τελευταίου πρὸς τά μέλη τῶν συντεχνιῶν, πού ἔπρεπε μέ τή σειρά νά γευθοῦν τό πικρό ἔργο τῆς "αὐθεντικῆς ἀγγαρείας".²⁶⁸

Ἄφοῦ ἀπέτυχαν στήν προσπάθειά τους αὐτή προσέφυγαν στόν προε-
στό τους Ἰωάννου, ἀναζητώντας κατανόηση γιά τή λύση τοῦ προ-
βλήματος τους καί τήν ἐπανόρθωση τῆς ἀδικίας. Μέ τήν ἀναφορά τους,
πού τοῦ ὑπέβαλαν τόν Αὐγουστο τοῦ 1819, ὑποδείκνυαν νέο πρόσωπο γιά
τή θέση τοῦ ἐπιστάτη, τόν Ἰωάννη Δημητρίου, γουναρά. Ταυτόχρονα τοῦ ἀ-
νακοίνωναν τήν ὀριστική τους ἀπόφαση νά μήν ξαναδεχτοῦν τό θεσμό
τοῦ ἐργάτη, ὅσο καί ἂν αὐτό ἀποτελοῦσε ἰσχυρή ἐπιθυμία τοῦ Ἁλῆ.
Τό ἔργο τοῦ ἐπιστάτη θά τό ἀναλάμβαναν οἱ τσαουσάδες τῶν ἑσναφίων,
μέ ἐγγύηση μάλιστα γιά τήν καλύτερη ἐπιτυχία του.²⁶⁹

Ἀπό τήν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων διαφαίνεται ἀπόλυτα ὅτι ἡ ἐπι-
θυμία καί ἡ ἐπιδίωξη τῶν συντεχνιῶν νά διορίζεται στήν θέση τοῦ ἐπι-
στάτη πρόσωπο αἰρετό, ἐπιθυμητό στήν πλειοψηφία, πραγματοποιήθηκε.

Ἀπό αὐτό ἔγγραφο πού βρέθηκε στόν κώδικα 5 τοῦ ΑΣΙ, παραποπο-
θετημένο ἴσως, διαπιστώνουμε ὅτι οἱ συντεχνίες προχώρησαν στήν ἐκλο-
γή ἑνός ἑμισθοῦ ἐπιστάτη, τοῦ Ἀναστάση Γκοργκόλη, γουναρά, τόν ὁποῖο
κατέστησαν ὑπεύθυνο γιά τόν ἀμερόληπτο ὀρισμό ἐργατῶν - συντεχνιῶν
καί τό δίκαιο καταμερισμό δουλειᾶς. Ταυτόχρονα τόν ὄρισαν ὑπόλογο ἀ-
πέναντί τους γιά τυχόν μελλοντική παρέκκλιση ἀπό τά συμφωνημένα.²⁷⁰

Γιά μεγαλύτερη κατοχύρωση μάλιστα τά δύο ἐνδιαφερόμενα μέρη
ἐπικύρωσαν τή συμφωνία τους αὐτή μέ ἔγγραφο συμφωνητικό, στό ὁποῖο,
ἀνάμεσα στά ἄλλα, καθορίζονταν μέ ἀκρίβεια καί σαφήνεια τά καθήκοντα
τοῦ ἐπιστάτη, ὀρίζονταν οἱ ἡμερήσιες ἀποδοχές του σέ δύο γρόσια
καί τέλος διευκρινιζόταν ὅτι, ἐάν ἕνα ἀπό τά δύο μέρη γιά ὁποι-
οδήποτε λόγο ἐπιθυμοῦσε νά διακόψει τή συνεργασία, μπορούσε νά τό κά-
νει, ἀφοῦ πρῶτα ὁ ἐπιστάτης ἔδινε ἀπολογισμό τῶν ἔργων του
καί στή συνέχεια ἔπαιρνε τόν δικαίουμενο μισθό γιά τίς τελευταῖες ὑ-
πηρεσίες του.²⁷¹

Στό ἴδιο ἔγγραφο γίνεται λόγος γιά πρώτη φορά καί γιά ἀποζημί-
ωση, ἀπό τίς συντεχνίες, τῶν ἐργατῶν πού συμμετέχουν κάθε φορά στίς
ἀγγारेῖες, γεγονός, νομίζω, πολυσήμαντο, γιὰτί ἀπό τή μιὰ μεριά ἀπο-
δείκνυε τήν ὀρθία κατοχύρωση τῶν μελῶν τους στόν τομέα τῆς κοινωνι-
κῆς πρόνοιας, καί ἀπό τήν ἄλλη συντελοῦσε ἀποφασιστικά στήν ἀπάλειψη
διαφωνιῶν καί παραπόνων μεταξύ τῶν συντεχνιῶν γιά μεροληπτική στά-
ση τοῦ ἐπιστάτη σέ μερικούς ἀπ' αὐτούς. Δυστυχῶς ἀπό τό ἔγγραφο δέν
μᾶς παρέχεται ἡ δυνατότητα νά ἐκτιμήσουμε τό μέγεθος τῆς ἀποζημίωσης,
πού πολύ πιθανόν νά μήν ἦταν ἀνάλογη μέ τό μεροκάματο πού κέρδιζε ὁ

συντεχνίτης από τή δουλειά του στό έργαστήρι του.

2) Κονάκια

Έξίσου βαρύς, αν όχι πλιό δυσβάστακτος, ήταν και ό θεσμός τών κονακιών, του ύποχρεωτικού δηλ. στρατωνισμού τών τούρκων άξιωματούχων και τών τούρκων και άλβανών στρατιωτών.²⁷² Η άναγκαστική φιλοξενία τους, θλιβερό καθήκον του ύπόδουλου χριστιανικού πληθυσμού, αποτελούσε άληθινή μάστιγα για τούς γιαννιώτες βαροσλήδες ιδιαίτερα, για τέσσερις πολύ σημαντικούς λόγους. Ό πρώτος ήταν ότι από τά τέλη του 18^{ου} αιώνα τά έξοδα για τά κονάκια και τά στρωσίδια τών πασάδων βάρυναν ολοκληρωτικά τούς βαροσλήδες, ενώ πριν όλος ό καζās συμμετείχε από κοινού σε παρόμοιες δαπάνες.²⁷³ Ό δεύτερος όφειλόταν στη συχνή παρουσία του πολυάριθμου στρατού, κυρίως Άλβανών μισθοφόρων, πού συντηρούσε ό Άλής και οί γιοί του σε συνδυασμό με τήν παντελή έλλειψη κτιρίων στρατωνισμού. Ό τρίτος προερχόταν από τό γεγονός ότι τά Γιάννινα ως έξοδα του πασαλικιού δεχόταν συχνά επισκέψεις από άνωτερους και κατώτερους άξιωματούχους του τουρκικού στρατού και τής διοίκησης, στους όποιους έπρεπε να έξασφαλισθεϊ ή συνηθισμένη πολυέξοδη διαμονή.²⁷⁴ Ό τέταρτος λόγος, τέλος, είχε σχέση με τήν προσωπικότητα του Άλή πασά πού προσείλκυε μεγάλο αριθμό ευρωπαίων επισκεπτών ή περιηγητών, στους όποιους μάλιστα πρόσφερε με μεγάλη προθυμία και ευχαρίστηση λαμπρή φιλοξενία.²⁷⁵

Τά βάσανα όμως τών βαροσλήδων τών Ίωαννίνων δέν περιορίζονταν στην αυθαίρετη έπιβολή τής συγκατοίκησης με τόν αλλόθρησκο έχθρό, αλλά συνήθως έπαιρναν άκόμη μεγαλύτερες διαστάσεις, έπειδή οί "φιλοξενούμενοι", και κυρίως οί στρατιώτες, έκτός από τήν έξασφάλιση κατοικίας, ζητούσαν συχνά, και τό κατόρθωναν συνήθως με άπειλές, τήν παροχή τροφής, όχι μόνο για τόν έαυτό τους, αλλά και για τά ζώα τους.²⁷⁶

Τό κακό μετριάστηκε κάπως, ύστερα από έντονες διαμαρτυρίες τους και με τή μεσολάβηση του προεστού τους Στ. Ίωάννου, όταν ό Άλής άφαίρεσε τό δικαίωμα πού είχε μέχρι τότε κάθε τούρκος άξιωματικός να εκδίδει διαταγή ("δισκερέν") για κονάκι. Τό "προνόμιο" αυτό κράτησε για τόν έαυτό του και τό μεγαλύτερο γιο του Μουχτάρ.²⁷⁷

Για τήν όρθότερη και δικαιότερη εφαρμογή του μέτρου αυτού, δυνάστης και δυναστευόμενοι είχαν συμφωνήσει να εκλέγουν κάθε χρό-

νο δύο ή τρία άτομα, τούς λεγόμενους κονακτζήδες, τά όποια θά έπέβλεπαν τήν κανονική τήρηση τής συμφωνίας, θά ματαίωναν κάθε προσπάθεια ύπεκφυγής τών χριστιανών και θά απέτρεπαν κάθε άπόπειρα αύθαιρεσίας τού κατακτητή.²⁷⁸

Τά περισσότερα από τά άτομα αυτά όμως όχι μόνο δέν εκτελούσαν τά καθικοντά τους μέ στοιχειώδη ζήλο, για νά δικαιολογήσουν τόν μισθό τους τουλάχιστον,²⁷⁹ αλλά παραμελοῦσαν τελείως τό έργο τους, κάνοντας συχνά κατάχρηση τής έξουσίας, για νά άποκομίσουν δικά τους όφέλη. Έτσι δέν περιόριζονταν μόνο στό μισθό τους, αλλά μέ τήν πρόφαση τού κονακιού ζητούσαν χρήματα από χριστιανούς πού τά σπίτια τους δέν ήταν "διαφεντεμένα", άπειλώντας sé αντίθετη περίπτωση στήν άμεση επίταξη τους. Επίσης βασάνιζαν και ξεκολοπούσαν τούς άνήμπορους να ανταποκριθούν στις παράλογες και ύπερβολικές απαιτήσεις τών τούρκων στρατιωτών και γενικότερα μέ τις πράξεις τους και τή συμπεριφορά τους, δημιουργούσαν πρόσθετα προβλήματα στους κατοίκους τού βαρσιλιού άν.ι να τούς ξαλαφρώνουν ή να τούς άπαλλάσσουν άπ'αυτά.²⁸⁰

Η συμπεριφορά αυτή άνάγκασε τις συντεχνίες να καταφύγουν στόν προεστό τής πόλης Στ. Ιωάννου και να παραπονεθούν για τί συνεχείς και μεγάλες καταχρήσεις τών κονακτζήδων. Ζήτησαν επίσης τή μεσολάβηση του για τήν άμεση και όριστική θεραπεία τού κακού. Κάθε φορά τού ύπενθύμιζαν τις ύποσχέσεις και τις έγγυήσεις πού τούς είχε δώσει sé προηγούμενη άναφοά τους.

Χαρακτηριστική είναι ή άναφορά πού τού ύπέβαλαν οι συντεχνίες τόν Ιούλιο τού 1814,²⁸¹ μέ τήν όποία άπαιτούσαν έπιτακτικά τήν άντι-κατάσταση τών κονακτζήδων Γιάννη Χάντζιου και θεμελή Τζιατζιάνη, γιατί οι ένεργειές τους είχαν καταστεί πλέον όχι μόνο έπιζήμιες για τις οικογένειές τους, αλλά τελείως άπαράδεκτες και άκατονόμαστες, άποῦ ό πρώτος είχε φθάσει στό σημείο να προσβάλει τήν τιμή τών γυναικών και τών κοριτσιών τών μελών τους. Στήν άναφορά αυτή τόνιζαν επίσης πώς κάθε όριο τής άνθρώπινης άνοχής, άντοχής και ύπομονής είχε πλέον έξαντληθεί.

Για να τόν διευκολύνουν μάλιστα περισσότερο πρότειναν ως άντικαταστάτη τους, τόν Πάνο Άντωνίου, πρόσωπο συνετό και τίμιο, εκλεγμένο από τό κοινό τής πόλης, πρόθυμο να σέβεται τις ύποδείξεις του, αλλά και να περιφουρεί τά συμφέροντά τους.

Άπόσμενα όμως ό Στ. Ιωάννου, για άγνωστους λόγους, δέν προβλη

ματίστηκε ούτε άνησύχησε μέ τήν άναφορά τους αύτή ούτε καί μέ τίς άλλες πού έπακολούθησαν. Πολύ πιθανόν ή άδράνειά του αύτή νά όφείλεται στό γεγονός ότι πίστευε πώς οί έκτιμήσεις τους καί τά συμπεράσματά τους για τόν ένα τουλάχιστο άπό τούς κονακτζήδες, άν όχι καί για τούς δυό, ήταν ύπερβολικά άυστηρά ή κατά ένα μεγάλο ποσοστό λαθεμένα.

Τό πόσο δίκαιες όμως ήταν οί κατηγορίες καί πόσο άδικο είχε ό ίδιος μέ τήν άρνητική στάση πού τήρησε, κωφεύοντας στίς παρακλήσεις καί τίς ίκεσίες τών συμπολιτών του, άποδεικνύεται άπό τήν έξομολόγηση του ίδιου όχτώ χρόνια άργότερα. Τότε, μέ τήν καταστροφή του 'Αλή καί τήν άλλαγή τής τοπικής τουρκικής ήγεσίας αντιμετώπισε έκπληκτος άνοίκεια συμπεριφορά άπό τά πρόσωπα πού κάποτε είχε εύεργετήσει. Του ζητούσαν επίμονα καί έπιτακτικά νά έξοφλήσει άνύπαρκτο χρέος του πρός τήν πολιτεία, άπειλώντας τον πώς σέ διαφορετική περίπτωση ήταν ύποχρεωμένα νά τόν όδηγήσουν στή φυλακή.²⁸²

Εύτυχώς όμως στίς πικρές αύτές ώρες ήλθε νά τόν άνακουφίσει ή θύμηση πώς έστω καί καθυστερημένα ένέδωσε στίς άλλεπάλληλες διαμαρτυρίες τους καί προχώρησε άρχικά στήν άντικατάσταση του Τζιατζιάνη μέ τόν Πάνο 'Αντωνίου καί άργότερα του Χάντζιου μέ τόν θανάση Ντεβόλια,²⁸³ για τόν όποιο όμως δέν άργησαν νά φθάσουν τά πρώτα παράπονα καί καταγγελίες.²⁸⁴

4. ΠΡΩΤΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ

Στίς άρχές τής δεύτερης δεκαετίας του 19^{ου} αιώνα φθάνουν τά πρώτα άνησυχητικά μηνύματα για τήν οικονομική κατάσταση τών συντεχνιών του κέντρου τής έπικράτειας του 'Αλή πασα, τά Γιάννινα.

'Από τούς πρώτους δέκτες τών άσχημων αυτών ειδήσεων ήταν καί ό ίδιος ό 'Αλής, πού διαπίστωσε έγκαιρα τήν προοδευτική συρρίκνωση τών προσόδων οί όποιες κατά κύριο λόγο προέρχονταν άπό τίς οικονομικές δραστηριότητες τών συντεχνιών. 'Αμέσως λοιπόν άπευθύνθηκε στον Στ. 'Ιωάννου προεστό τής πόλης, καί του ζήτησε νά έντοπίσει πρώτα τά αίτια του οικονομικού μαρασμού τής έδρας του πασαλικού του καί στή συνέχεια νά του ύποβάλει σχετικές προτάσεις για τή θεραπεία του κακού, άν βέβαια ύπήρχαν άκόμη περιθώρια, ώστε νά πάρει άμέσως τά κατάλληλα μέτρα.

'Ο τελευταίος, άνταποκρινόμενος στήν έπιθυμία του 'Αλή καί έπαληθεύοντας ταυτόχρονα τίς άνησυχίες του, έδωσε πλήρη άπάντηση στα έ-

ρωτήματα του Ἄλῃ συντάσσοντας μακροσκελές υπόμνημα στό ὁποῖο ἀνέ-
λυε διεξοδικά καί μέ πολύ σαφήνεια τούς λόγους πού ὀδηγοῦσαν τό συν-
τεχνιακό θεσμό σέ ἐπικίνδυνη φάση γιά τήν κατοπινή ἐπιβίωσή του καί
κατ'ἐπέκταση τό γιαννιώτικο ἐμπόριο καί τήν οἰκονομία σέ μεγάλη δο-
κιμασία καί χρόνια κρίση.²⁸⁵

Ὡς πρῶτο καί πιά οὐσιαστικό λόγο, ὁ ἔμπειρος σέ οἰκονομικά
ζητήματα ἠλικιωμένος προεστός θεωροῦσε στό σκεπτικό του τήν παραβία-
ση τοῦ κλειστοῦ ἀριθμοῦ τῆς συντεχνίας (numerus clausus).²⁸⁶ Ἡ ἐκ-
πόρθηση τοῦ κυριότερου ὄχρου τῆς συντεχνιακῆς δομῆς ἔθετε τέρμα σ'
ἓνα παραδοσιακό κανόνα πού εἶχε ἀποδειχθεῖ πολύτιμο προστατευτικό
κέλυφος γιά τήν ἴδια τήν ὑπαρξη καί τή ζωή τῆς συντεχνίας καί προ-
καλοῦσε καταλυτικές συνέπειες σέ ὀλόκληρη τή συντεχνιακή διαστρωμά-
τωση.

Τό χτύπημα θεωροῦνταν καίριο γιατί καταδίκασε ὀριστικά τό μέλ-
λον τῆς συντεχνίας, σπέρνοντας τό μικρόβιο τῆς διχόνοιας στό μέλη της
καί δηλητηριάζοντας τίς σχέσεις τους. Προερχόταν ἀπό ἄτομα πού εἰ-
σχωροῦσαν παράνομα στίς συντεχνίες καί ἐνσωματώνονταν ἀντικανονικά
μέ τά ὑπόλοιπα μέλη τους καί καταργοῦσαν τό αὐστηρό ἔθιμικό κα-
θεστῶς τῆς ὑποχρεωτικῆς μαθητείας καί τῆς ἐλεγχόμενης ἐσωτερικῆς προ-
αγωγῆς ἀπό κάλφα σέ μάστορα. Τά ἄτομα αὐτά κατέγονταν κυρίως ἀπό τούς
γειτονικούς μέ τά Γιάννενα ναχαέδες καί σπάνια μακρύτερα ἀπό αὐτούς.

Τίς διαπιστώσεις αὐτές ὁ Ἰωάννου τίς τεκμηρίωνε καί τίς ἀπλού-
στευε συγχρόνως μέ χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀναφορᾶς στίς συντεχνί-
ες τῶν τζιαρτζήδων, κρασοπούλων, ψωμάδων, σιμιτζήδων καί μπακάληδων.
Οἱ συντεχνίες αὐτές εἶχαν κυριολεκτικά ἀλωθεῖ, προπαντός ἀπό Ζαγορί-
σιους καί Ζιτσιῶτες καί ἄλλους εὐπορους ἐπαρχιώτες πού ἀποτελοῦσαν
τά $\frac{2}{3}$ τοῦ γενικοῦ συνόλου τῶν μελῶν τους, ἐνῶ τό ὑπόλοιπο $\frac{1}{3}$ ἦταν
ντόπιοι γιαννιώτες.²⁸⁷

Ἐκεῖνο δῆμος πού ἐντυπωσιάζει ἀπό τήν πρωτόφαντη εἰσβολή τῶν
ξένων καί ἑτερόκλητων στοιχείων στή συντεχνία, εἶναι τό γεγονός ὅτι
τά πιά πολλά ἀπό τά πρόσωπα αὐτά ἦταν τσιφλικιώτες, πού διακρίνον-
ταν γιά τήν ἀνώτερη οἰκονομική τους κατάσταση, ἐνῶ πολύ λίγα ἀνή-
καν στή μεσαία ἢ ἀδύνατη οἰκονομικά τάξη.

Οἱ λόγοι πού ὤθησαν τούς ἀνθρώπους αὐτούς στήν ἐκλογή ἑνός
νέου τρόπου ζωῆς, τελείως ξένου πρὸς τόν πρηγούμενο, εἶναι ἀσφαλῶς
διαφορετικά γιά τό κάθε στρώμα· τό μόνο κοινό σημεῖο ἦταν ἡ προτί-

μηση τους κατά κανόνα στις έμπορικες λεγόμενες συντεχνίες, επειδή προφανώς σ' αυτές δέν απαιτούνταν καμιά προπαιδεία για επιτυχημένη σταδιοδρόμηση, σέ αντίθεση μέ τις βιοτεχνικές, όπου ή σωστή εκμάθηση τής τέχνης έπαιζε τόν πρωτεύοντα ρόλο για τήν κατοπινή εξέλιξη τού συντεχνίτη.

Έξετάζοντας προσεκτικά τις διαστάσεις τού φαινομένου μπορεί κανείς εύκολα νά αιτιολογήσει τήν πράξη τών αγροτών ή τών χωρικών μέ μέτρια ή άσήμαντη περιουσία, πού εγκαταλείπουν τό χωριό τους για νά περιχαρακωθούν πίσω από μιά μεγάλη κοινωνική ομάδα, τή συντεχνία, ή όποία πρόσφερε, άναμφισβήτητα, περισσότερα έχέγγυα καί εύκαιρίες στά μέλη της άπ' ότι ή κοινότητα τού χωριού τους.

Αντίθετα, πολύ δύσκολα καί μέ μεγάλη επιφύλαξη μπορεί κανείς νά επισημάνει τούς άρνητικούς παράγοντες ή τά πιθανά κίνητρα πού όδήγησαν τούς τσιφλικιώτες, μικρούς καί μεγάλους, στήν τολμηρή άπόφαση νά εγκαταλείψουν τά "αύθεντικά" χωράφια καί τά κτήματα άκαλλιέργητα "χέρσα" καί νά ένσωματωθούν στις συντεχνίες. Έκεί επενδύουν τά κεφάλαιά τους μέ σίγουρο σχεδόν τό ζητούμενο μέγιστο δυνατό κέρδος, έξαιτίας τής έξασθένησης τών περιοριστικών άρχών τών συντεχνιών καί τήν άπαρχή τού συναγωνισμού, πού ως γνωστόν παίζει εύεργετικό ρόλο στό κεφάλαιο.²⁸⁸

Οί κυριότεροι παράγοντες πού επέδρασαν τόσο άποφασιστικά έπάνω τους καί καθόρισαν τήν τελική τους κίνηση νομίζουμ πώς είναι δύο: Ένας τοπικός, περιορισμένος στό όρια τού πασαλικιού τού Άλλή, καί ένας μέ εύρύτερο φάσμα, πού κάλυπτε όλόκληρη τήν όθωμανική αύτοκρατορία. Ο πρώτος πήγαζε άπό τήν άσύμφορη καί επιζήμια πολιτική πού έφαρμοζε ό Άλλής καί οί γιοί του για όλους άνεξαίρετα τούς τσιφλικιώτες τής επικράτειάς του.²⁸⁹ Ο δεύτερος όφειλόταν στό μεγάλο ιστορικό γεγονός τής μετάβασης άπό τόν τιμαριωπειικό στήν έμπορευματική άστική οικονομία, πού τήν έποχή αύτή, ιδιαίτερα, παρουσιαζόταν μέ τήν πιό τέλεια μορφή, καί όπως ήταν φυσικό οί συνέπειες τού γεγονότος αύτού άνακλούσαν άρνητικά κατ' έξοχήν πάνω στή φεουδαρχική τους τάξη.²⁹⁰

Υπήρχαν όμως καί σημαντικότερα κίνητρα πού μέ τήν έλκυστικότητα τους, έξάλειψαν καί τούς τελευταίους τινς δι'ιταγμούς για τήν όρθότητα τής άπόφασής τους καί τούς έβγαλαν άπό τυχόν δίλημμα: τά ίδια κίνητρα έπίσης προξένισαν εύνοϊκά έρεθίσματα καί για τούς οικονομικά άνίσχυρους καί ίσχυσαν ως κριτήρια στήν έπιλογή τών όριστικών τους άποφάσεων.

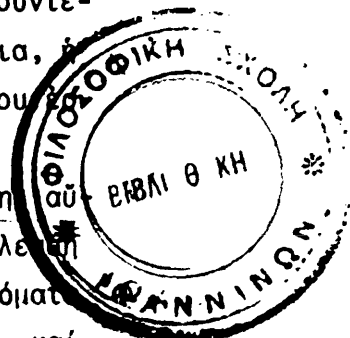

Τά παραπάνω κίνητρα ήταν κοινά για όλα τα άτομα, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση, που εγκατέλειπαν την πατρική τους γη για να έρθουν μόνιμα στα Γιάννινα και να ανοίξουν "έσναφικά έργαστήρια", αφού πρώτα χρισθούν μέλη κάποιας συντεχνίας. Τά πλεονεκτήματα που εξασφάλιζαν οι νέοι συντεχνίτες απέναντι στους παλιούς "έσναφλήδες" ήταν: α) δέν υποχρεώνονταν να ακολουθήσουν τή γνωστή υποχρεωτική θητεία και διαδικασία για τήν απόκτηση του τίτλου του μάστορα, β) μπορούσαν να εκλέγουν ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς τή συντεχνία τής άρεσκειας τους, γ) δέν συμμετείχαν ποτέ στις "αύθεντικές" άγγαρείες, υποχρεωτικές για όλους τους άλλους βαροσλήδες συντεχνίτες, δ) δέν γνώριζαν τίς θλιβερές συνέπειες του θεσμού των κονακίων, και ε) άπαλλάσσονταν από τίς άμεσες φορολογικές υποχρεώσεις των συντεχνιών, πληρώνοντας μόνο τή δεκάτη για τήν κτηματική τους περιουσία που διατηρούσαν στο χωριό τους.²⁹¹

Αντίστοιχα οι συντεχνίες ζημιώνονταν πολλαπλά γιατί: από τό πρώτο εύεργέτημα στερούνταν τό καθιερωμένο σεβαστό χρηματικό ποσό, τό τεστήρι, πόρο σημαντικό και σίγουρο για τά ταμεία των συντεχνιών,²⁹² που πλήρωνε ό κάλφας για να αποκτήσει τήν έγγραφη άδεια, ή όποια στή συνέχεια θα του έδινε τό δικαίωμα να ανοίξει δικό του εργαστήριο.

Με τό δεύτερο προνόμιο έμφανιζόταν ξαφνικά μια άνώμαλη αύξηση στον αριθμό των μελών των συντεχνιών από τήν άθρόα προσέλευση και έγγραφη των νέων προσώπων. Τό γεγονός αυτό καταργούσε αυτόματα τά μέχρι τότε άυστηρότατα κριτήρια τής προσεγμένης ποσοτικά και ποιοτικά αύξησης των μελών τής συντεχνίας και μοιραία άνέτρεπε τήν ίσορροπία στο έσωτερικό της με τήν καταστρατήγηση ενός άκόμη είδικά θεσπισμένου και πατροπαράδοτου κανονισμού για τήν προστασία της από τόν κίνδυνο του έξωτερικού στοιχείου.

Τό τρίτο πλεονέκτημα έδινε τό δικαίωμα στους ντόπιους συντεχνίτες να παραπονοούνται διαρκώς, και δικαιολογημένα άλλωστε, για τήν άνιση αυτή μεταχείριση που δημιουργούσε διακρίσεις στους κόλπους της. Οι "ξένοι" συνάδελφοί τους, άπαλλαγμένοι από τίς έπιβαρύνσεις, έπιδίδονταν άπερίσπαστα στήν εργασία τους, ένω αντίθετα οι βαροσλήδες αναγκάζονταν συχνά να χάνουν πολλές ώρες και όχι σπάνια όλόκληρες μέρες από τό χρόνο τους,²⁹³ για να προσφέρουν τίς υπηρεσίες τους στις άγγαρείες του Άλη.²⁹⁴

Τό τέταρτο πλεονέκτημα δημιουργούσε στίς συντεχνίες νέο πρόβλημα, ὀξύτερο ἀπό τό προηγούμενο τῶν ἀγγαρειῶν, μέ σημαντικές οἰκονομικές καί κοινωνικές προεκτάσεις. Ἡ μή συμμετοχή τῶν νέων μελῶν στίς πολυδάπανες ἀκούσιες "φιλοξενίες" τῶν τούρκων στρατιωτῶν, καί ἡ ἀπουσία τοῦ ἐχθροῦ ἀπό τά σπίτια τους, ἀποτελοῦσαν δύο σημαντικότερες αἰτίες πού προκαλοῦσαν κάθε τόσο ἀναστάτωση στούς κόλπους τῶν συντεχνιῶν, ἀπό τίς ὀξύτερες ἔντονες καί δίκαιες διαμαρτυρίες τῶν κάθε φορᾶ "διαφεντεμένων". Οἱ τελευταῖοι ἔδιναν πάντα βαρύτητα καί προτεραιότητα στό κοινωνικό σκέλος τοῦ προβλήματος, γιατί πίστευαν ὅτι ἡ ἐπιβολή τοῦ μέτρου αὐτοῦ, ἔστω καί πρόσκαιρα, τοῦς ὑποβάθμιζε σέ πολίτες κατώτερης κατηγορίας καί τοῦς θύμιζε καθημερινά τήν ἔδυνηρή καί ἀνοχύρωτη θέση τοῦ ραγιᾶ.²⁹⁵

Τό πέμπτο ὅμως προνόμιο ἦταν καί τό πῖο σκανδαλῶδες καί προκλητικό, γιατί δημιουργοῦσε τεράστιο πρόβλημα στούς ὑπόλοιπους συντεχνίτες σχετικά μέ τήν ἀντιμετώπιση τῶν φορολογικῶν βαρῶν. Σέ συνδυασμό μάλιστα μέ τήν οἰκονομική εὐρωστία ἀρκετῶν νεοφερμένων στή συντεχνιακή οἰκογένεια, τό πρόβλημα αὐτό ἔπαιρνε ἀκόμη μεγαλύτερες διαστάσεις, μέ ἐπακόλουθο οἱ περισσότεροι ἀπό τοῦς ντόπιους νά μή μποροῦν ν' ἀνταποκριθοῦν στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀγορᾶς καί πολύ περισσότερο στό δυσβάστακτο φορολογικό φορτίο καί τελικά κάτω ἀπό τήν ἀφόρητη αὐτή πίεση νά ἐξαναγκάζονται σέ ἀκούσιο ξενιτεμό, ἀναζητώντας καλύτερη τύχη.

Μέ τήν ὑποχρεωτική τους μετανάστευση ὅμως ἔφερναν τοῦς ὑπόλοιπους παλιούς συντρόφους τους σέ ἀκόμη μειονεκτικότερη θέση, ἀφοῦ ἀπό τή μιά μεριά λιγόστευε ὁ ἀριθμός τῶν φορολογούμενων μονάδων-κεφαλῶν, ἐνῶ ἀντίθετα ἀπό τήν ἄλλη αὐξανόταν ἀντιστρόφως ἀνάλογα ἡ φορολογική ἐπιβάρυνση γιά τόν καθένα μιά καί ὁ ἐπιβαλλόμενος φόρος παρέμεινε πάντα σταθερός.

Κάθε χρόνο λοιπόν μποροῦσε νά παρατηρήσει κανεῖς μιά αὔξηση στά φορολογικά δεφτέρια ἀπό 20 ἕως 25%²⁹⁶, ἡ ὁποία στά τελευταῖα χρόνια τῆς διακυβέρνησης τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἶχε φθάσει τά 30%²⁹⁷, μέ ἀποτέλεσμα νά συνεχίζεται ἡ συντεχνιακή αἱμορραγία μέ τή φυγή τῶν παλιῶν συντεχνιτῶν καί νά πλημμυρίσει ἡ ἀγορά ἀπό Ζαγορίσιους, Ζιτσαίους, Συρρακιῶτες, Καλαρρυτιῶτες, οἱ ὁποῖοι κρατοῦσαν τά καλύτερα καί πλουσιότερα μαγαζιά.²⁹⁸

Ἐνα μικρό ποσοστό εὐθύνης γιά τήν ἐπιδείνωση τῆς κατάστασης

αὐτῆς εἶχαν ἀκόμη τρεῖς μικρές κατηγορίες συντεχνιῶν.²⁹⁹ Στὴν πρώτη περιλαμβάνονταν αὐτοὶ ποὺ δούλευαν σὲ νοικιασμένα ἐργαστήρια, κυρίως χάνια καὶ φούρνους, καὶ ἀρκοῦνταν νὰ καταβάλουν τοὺς "νενομισμένους" φόρους ἢ νὰ συμμετέχουν στὶς ἀγγαρεῖες, ἔχοντας τὴν κάλυψη τῶν ἰδιοκτητῶν τους. Στὴ δευτέρα συγκαταλέγονταν 55 ἄτομα, κυρίως Ζαγορίσιοι, Ἀρτινοὶ καὶ Καλαρρυτιῶτες. Οἱ περισσότεροι μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς ἄν καὶ γεννημένοι στὰ Γιάννινα, γιὰ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὶς φορολογικὲς ὑποχρεώσεις, εἶχαν "πολιτιγραφεῖ" Ζαγορίσιοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ προεστὸς τοῦ Ζαγοριοῦ ἦταν ὁ Βασίλειος Ράδος.³⁰⁰ Ἡ τρίτη κατηγορία τέλος περιλάμβανε 70 ἄτομα ἀπὸ διάφορες συντεχνίες ποὺ δὲν ὑπόκεινταν σὲ κανένα δόσιμο. Ἀπὸ τὰ ἄτομα αὐτὰ ἄλλα ἦταν κατοχυρωμένα μὲ ἀτομικὰ μπουγιουρντιὰ τοῦ Ἄλῃ καὶ ἄλλα ὄχι.

Ὁ δεύτερος λόγος τῆς κρίσης τῶν συντεχνιῶν, στενά συνυφασμένος μὲ τὸ δισεπίλυτο φορολογικὸ τους πρόβλημα, ἐντοπιζόταν στὴ διατήρηση τῆς ἀναχρονιστικῆς γενικῆς στίμας τοῦ βιλαετιοῦ.³⁰¹ Ἡ τελευταία εἶχε ἐπιβληθεῖ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια μὲ κριτήρια τότε ἀντικειμενικὰ, βασισμένα στὴν οἰκονομικὴ δυναμικότητα τοῦ κάθε φορολογητέου χώρου.³⁰² Τότε δὲν δημιουργοῦνταν παράπονα ἀπὸ τοὺς φορολογούμενους, γιὰτὶ οἱ βαροσλῆδες βρισκόνταν σὲ ζηλευτὴ οἰκονομικὴ κατάσταση, οἱ Ζαγορίσιοι δὲν εἶχαν γνωρίσει ἀκόμη τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ποὺ παρουσίαζαν τὴν ἐποχὴ αὐτή, οἱ Καλαρρυτιῶτες καὶ οἱ Συρρακιῶτες ἦταν ραφτάδες, σιγκουνάδες καὶ προπαντὸς τσοπάνοι οἱ δεύτεροι, καὶ οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν ὑποστῆ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ ἀπὸ τὴν πυρκαγιὰ τοῦ 1760, ὑποκνημένη ἀπὸ τὸν Σουλεῖμάν πασά, ἡ ὁποία εἶχε ἀποτεφρώσει τὰ περισσότερα σπίτια καὶ καταστήματα ὀλοκληρῆς τῆς ἑβραϊκῆς συνοικίας.³⁰³

Μὲ τὰ νέα ὁμῶς δεδομένα τὰ κριτήρια ἐκεῖνα ἐμφανίζονταν ἀδύναμα καὶ ἀντιφατικὰ καὶ ἡ διατήρηση τῆς στίμας ἀποδεικνυόταν ὄχι μόνον τελείως ἀσύμφορη, ἀλλὰ ἐπιζήμια καὶ καταλυτικὴ γιὰ τὸ βάρσι, ἐνῶ ἀντίθετα πολὺ εὐνοϊκὴ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα φορολογούμενα διαμερίσματα τοῦ βιλαετιοῦ καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἑβραϊκὴ κοινότητα.

Ἡ ἀναθεώρηση καὶ ἡ ἀνακατανομὴ τῆς στίμας γιὰ τὸν ἰσότιμο φορολογικὸ καταμερισμὸ θεωρήθηκε σκόπιμη καὶ ἀπαραίτητη ἀπὸ τοὺς Γιαννώτες καὶ ὡς ἡ μοναδικὴ λύση, ἡ ὁποία θὰ τοὺς ἐβγαζε ἀπὸ τὸ φορολογικὸ ἀδιέξοδο, ὅπου εἶχαν περιέλθει, καὶ συνακόλουθα κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἄρχισαν μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐνέργειες ποὺ ἀποσκοποῦσαν στὴν κατάρ-

νηση τῆς ξεπερασμένης φορολογικῆς κλίμακας καί στή δημιουργία νέας μέ ὀρθολογιστικά κριτήρια, βασιζόμενα στή νέα πραγματικότητα, ἢ ὅποια δέν θά ἔλυνε βέβαια ἀλλά θά ἀμβλυνε κάπως τό ὀξύ φορολογικό τους πρόβλημα καί θ' ἀφαιροῦσε ἀπ' αὐτούς τό πικρό αἰσθημα τῆς ἀδικίας καί τῆς καταφρόνιας. Ἡ δικαίωση πού περίμεναν ἀπό τίς ἀλλεπάλληλες ἐπίμονες καί ἐπίπονες προσπάθειές τους δέν ἦλθε. Ἡ ἀόριστη ἐξαγγελία τοῦ Ἰαλῆ γιά ἐπουσιώδεις καί ἀσήμαντες φορολογικές ἐλαφρύνσεις³⁰⁴ μεγάλωσε, ἀντί νά ἐλαττώσει, τίς ἀνησυχίες τους, γιὰτί διαπίστωναν πῶς ὁ χρόνος πού θά δινόταν ἡ ἀναμενόμενη ὀριστική λύση στό πρόβλημά τους ἀπομακρυνόταν ἐπικίνδυνα.

Ἄφοῦ καί οἱ τελευταῖες τους ἐλπίδες γιά κάποιο θετικό ἀποτέλεσμα ἐξανεμίστηκαν, κατανόησαν πιά ὅτι ματαιοπονοῦσαν καί προσπαθοῦσαν ἀνώφελα νά ἐξαλείψουν ἢ ἔστω νά περιορίσουν κάπως τίς ὀδυνηρές συνέπειες τοῦ de facto φορολογικοῦ καταναγκασμοῦ τους μέ τῶ νά ὑποστηρίζουν τή μονόπλευρη ἀποψη τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῆς στίμας. Ἡ στροφή γιά μιὰ νέα λύση τοῦ προβλήματος κρίθηκε ἀναπόφευκτη.

Ἔτσι, ἐπενόησαν ἕνα πρωτότυπο ὅσο καί πολύ ἀπλό σχέδιο γιά τή φορολογική τους ἀνακούφιση, ἀπό τήν ἐπιτυχία τοῦ ὁποίου ἐξαρτιόταν ἀποκλειστικά ἡ κατοπινὴ τους θέση στό θέμα τῆς φορολογίας. Καταμέτρησαν δηλ. ἀπό προηγούμενα δεφτέρια τά φορτώματα κρασιοῦ καί ρακιοῦ πού εἰσάγονταν κάθε χρόνο στό βαρόσι καί παρατήρησαν πῶς ἐφθεναν τίς 30.000 καί μερικές μάλιστα χρονιές τά ξεπερνοῦσαν. Ἄν ἐπιβάρυναν λοιπόν τήν ὀκά τοῦ κρασιοῦ μέ δύο παράδες καί τή λίτρα τοῦ ρακιοῦ μέ ἄλλους δύο παράδες, ἀνακάλυψαν ὅτι θά προέκυπτε ἕνα χρηματικό ποσό,³⁰⁵ γύρω στίς 120.000 μέ 130.000 γρ. τό χρόνο,³⁰⁶ ἱκανό νά ὑπερκαλύψει τόσο τά βασιλικά ὅσο καί τά αὐθεντικά δοσίματα τοῦ βαροσιοῦ.

Τό σχέδιό τους τό ὑπέβαλαν ἐπίσημα σ' ὄν Ἰαλῆ μέ ἐπιστολή τους στίς 22 Μαρτίου 1817,³⁰⁷ τήν ὅποια ὑπέγραψαν οἱ περισσότερες καί σημαντικότερες γιαννιώτικες συντεχνίες.³⁰⁸ Γιά τήν ἀπόλυτη μάλιστα ἐπιτυχία του πρότειναν σ' ὄν Ἰαλῆ νά ὀρίσει δικούς του ἀνθρώπους, ἐμπιστους, νά συγκεντρώνουν τό χρηματικό αὐτό δασμό μέ τρόπο παρόμοιο μ' ἐκεῖνον πού οἱ τελωνοφύλακες εἰσέπραταν τά τελωνειακά τέλη. Ἰπογράμμιζαν ἀκόμη ὅτι ἡ ἀποδοχή καί ἡ ἔγκριση τοῦ μέτρου αὐτοῦ καί ἡ ἐφαρμογή του θά εἶχε τίς ἐξῆς εὐεργετικές συνέπειες γιά ὄλους: α) θ' ἀπαλλασσόταν πρῶτα ὁ ἴδιος ἀπό τίς συνεχεῖς ἐνοχλήσεις καί διαμαρτυρίες τους χωρίς συνάμα νά διαταράσσεται στό ἐλάχιστο τό ὑπάρχον φο-

ρολογικό καθεστώς.β) Ἡ ἀπόδοση τῶν φόρων θά γινόταν τακτικά, χωρὶς ἀνωμαλίες καὶ καθυστερήσεις, ἀφοῦ ἀπὸ τῆ μιά μεριά ἡ ἐπιβολὴ τοῦ προτεινόμενου φόρου κινουῦνταν μέσα σέ λογικά πλαίσια γι' αὐτούς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ συγκέντρωση τοῦ ὅλικου ποσοῦ θά πραγματοποιείταν χωρὶς προβλήματα, μιά καὶ ἡ διαδικασία τῆς συλλογῆς του ἦταν πολὺ ἀπλή, ὅπως προαναφέρθηκε.γ) Τὸ ριζοσπαστικό καὶ καινοφανές αὐτὸ μέτρο θά γινόταν ἐλκυστικός πόλος γιὰ τοὺς ξενιτεμένους συντρόφους τους καὶ βασικός συντελεστής τῆς παλιννόστησής τους, γεγονός πού θ' ἀνακούφιζε ὄλους καὶ θά ἀναθέρμανε τὴν οἰκονομία τοῦ τόπου.

Τελικά ὅμως ἡ πρότασή τους αὐτὴ ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τὸν Ἄλῃ πασά, ἄγνωστο γιὰτί, καὶ τὸ μόνο κέρδος πού ἀποκόμισαν ἀπὸ τὴν ἐνέργειά τους αὐτὴ ἦταν τὸ γεγονός ὅτι κατόρθωσαν νά τὸν πείσουν ν' ἀναγνωρίσει ἐπιτέλους τὴ σοβαρότητα καὶ τίς διαστάσεις τοῦ φορολογικοῦ ζητήματος, μέ ἀποτέλεσμα ὡς πρῶτο δείγμα παραδοχῆς τοῦ προβλήματος, νά διατάξει στίς ἀρχές Μαΐου τοῦ 1817 γενικὴ ἀπογραφή τῶν σπιτιῶν τοῦ βαροσιοῦ.³⁰⁹

Ἡ ἀπογραφή, στήν ὁποία καταμετρήθηκαν 1229 σπίτια μαζί μέ τίς καλύβες, κατέδειξε ὀλοφάνερα τὴν ἀνισότητα πού χαρακτήριζε τὴν ἰσχύουσα φορολογικὴ κλίμακα, σέ συνάρτηση πάντα μέ τίς ὑπόλοιπες φορολογικὲς ἐνότητες τοῦ καζᾶ τῶν Ἰωαννίνων, μέ βάση φορολογικῆς μονάδας τὸ σπίτι. Ταυτόχρονα φανέρωνε καὶ τοὺς σοβαροὺς κινδύνους πού περιέκλειε γιὰ τὴν οἰκονομικὴ τύχη τῶν κατοίκων τοῦ βαροσιοῦ, ἀπειλώνοντας τους στό ἄμεσο μέλλον μέ οἰκονομικὴ κατάρρευση.³¹⁰

Μέ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀπογραφῆς, οἱ διορισμένοι ἀπὸ τὸν Ἄλῃ γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ, στήν σχετικὴ ἔκθεση πού τοῦ ὑπέβαλαν ἀποτύπωναν πολὺ εὐστοχα καὶ ἐπιδέξια τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς πού εἶχε προξενήσει στό βαρσί ἡ ἐπιμονὴ του στήν διατήρηση τῆς ξεπερασμένης στίμας καὶ παράθεταν ἀρκετὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα μέ τὰ ὁποῖα τοῦ θύμιζαν γιὰ πολλοστὴ φορά τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ν' ἀναθεωρήσει τίς ἀπόψεις του πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Τὰ πιὸ ἀξιόλογα ἐπιχειρήματα τους ἦταν: α) Στὴν ἀγορὰ ὀνομαστά μαγαζιά Γιαννιωτῶν, ὅπως τοῦ Ἀργύρη, Κρομύδα, Δρόσου, Χατζὴ Πολύζου, Διαγουμά, Μπήτζινου εἶχαν παραχωρήσει τὴ θέση τους σέ καταστήματα Καλαρρυτινῶν, ὅπως τῶν Λαμπραίων, τοῦ Τουρτούρη, τοῦ Ζγούρου, τῶν Δαμιραίων, καθὼς καὶ Συρακιωτῶν, Κατσανοχωριτῶν καὶ Ἀρτινῶν. β) Τὸ σύνολο τῶν Ἑβραίων, ἐμπόρων καὶ τεχνιτῶν καὶ ἄλλων ἐπαγγελματιῶν πλήρωνε φόρο ἴσο καὶ πολλές φορές μικρότερο ἀπ' ὅσο ἓνας μόνον

μεσαίος πράγματευτής ή συντεχνίτης.γ) Ἡ μετανάστευση τῶν παλιῶν συντεχνιτῶν συνεχιζόταν μέ σταθερό ρυθμό,πράγμα πού ὀδηγοῦσε μέ μαθηματική ἀκρίβεια στήν κατάλυση τοῦ συντεχνιακοῦ συστήματος,ἀφοῦ ή λύση τοῦ μεταναστευτικοῦ προβλήματος,πού θά ἐξαφάνιζε τίς ὀδυνηρές ἐπιπτώσεις στόν φορολογικό χῶρο τῶν ὑπόλοιπων συναδέλφων τους, ξεπερνοῦσε τίς δυνατότητες τῶν συντεχνιῶν καί ἐξαρτιόταν ἀποκλειστικά ἀπό τόν Ἄλή.

Ἄλλά μέ ὅποιο ἄλλο κριτήριο κι ἂν ἐξέταζε ἕνας ἀντικειμενικός κριτής τήν ὀρθότητα τῆς στίμας τοῦ καζᾶ,εἴτε παίρνοντας ὡς φορολογικό μέτρο τό ἀνθρώπινο στοιχεῖο,καί πιά συγκεκριμένα τήν οἰκογένεια, εἴτε τήν περιουσιακή κατάσταση τοῦ καθένα,τά ἀποτελέσματα πού θά προέκυπταν γιά τούς φορολογούμενους γιαννιώτες θά ἦταν πάλι ἐπιβαρυντικά.Στήν πρώτη περίπτωση ὁ ἀριθμός τῶν χριστιανῶν βαροσλήδων πού σήκωναν τό φορολογικό βάρος τῆς κοινότητας ἦταν πολύ περιορισμένος,ἀσήμαντος σέ σχέση μέ τό σύνολο τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλης, γεγονός πού ἔκανε ἀκόμη πιά χτυπητή τήν ἀντίθεση πρός τούς ὑπόλοιπους συνυπόχρεους στήν ἀπόδοση τῶν φόρων τοῦ καζᾶ,ὅπου οἱ φορολογικές ἀπαλλαγές ἦταν μηδαμινές,ἂν ὄχι ἀγνωστες.Στή δεύτερη ἐμφανιζόταν τρομερή δυσαναλογία ἀνάμεσα στά εἰσοδήματά τους καί τίς φορολογικές τους ὑποχρεώσεις,ἀπόρροια πάλι τῆς μή συμμετοχῆς ὄλων τῶν γιαννιωτῶν στή φορολογία.³¹¹

γ Ἡ τρίτη αἰτία,πού ὀδήγησε στήν κρίση τῶν συντεχνιῶν, ἀπέρρευε ἀπό τό σύστημα πού ἀκολουθοῦσε ὁ Ἄλής στόν ἐκτελωνισμό τῶν εἰσαγόμενων ἐμπορευμάτων.Τό σύστημα αὐτό ἀποτελοῦσε βασικό παράγοντα γιά τή συρρίκνωση τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν στή γιαννιώτικη ἀγορά.Γιατί ὅπως τονίστηκε,ἄσχετα μέ τό ἂν τά ἐμπορεύματα εἶχαν φορολογηθεῖ σέ προηγούμενες σκάλες,ἔπρεπε μέ τήν εἰσοδό τους στό βαρόσι νά ἐκτελωνισθοῦν γιά ἄλλη μιὰ φορά.³¹²

Ἡ παραπάνω μέθοδος,ἀρκετά προσοδοφόρα βέβαια γιά τόν Ἄλή, ἀπέβαινε ὅμως πολύ ἐπιζήμια,ἰδιαίτερα μάλιστα στήν κρίσιμη αὐτή ἐποχή γιά τό ἐμπόριο γενικότερα,γιά τό ἐμπορικο-βιοτεχνικό δυναμικό τῆς πόλης,πού καλοῦνταν νά διαλέξει ἀνάμεσα σέ τρεῖς ἐξίσου ἀσύμφορους δρόμους: ἢ νά συνεχίσει νά δέχεται τή σημαντική αὐτή ἐπιβάρυνση, ὀπότε μοιραῖα θά ὑποχρεωνόταν ν'αὔξησει τίς τιμές τῶν προϊόντων ἀνάλογα μέ τό τελικό κόστος ἀγορᾶς,προβληματίζοντας καί ἀπομακρύνοντας ἔτσι τό εὐρύ ἀγοραστικό κοινό,στρέφοντάς το σέ μιὰ φθηνότερη ἀ-

γορά,³¹³ ἢ νά προβεῖ σέ συμπίεση τῶν ἐξόδων, πράξη πού ἀνοίγε τό δρόμο στό συναγωνισμό καί προσέκρουε σέ οὐσιωδέστατη ἀπαγορευτική διάταξη τῶν συντεχνιῶν.³¹⁴ Ἡ, τέλος, γιά ν' ἀποφύγει τόν ἐπιπρόσθετο τελωνειακό δασμό, νά διοχετεύει ἀρχικά τό ἐμπόρευμά του στίς γύρω περιφέρειες ῥπως ἡ Πρεμετή, Κορυτσά, Κόνιτσα, Ζαγόρι, Μέτσοβο, περιοχές ἀπαλλαγμένες ἀπό τόν ἐπιπλέον αὐτό δασμό, καί στή συνέχεια νά τό μεταφέρει στά Γιάννινα, χαρακτηρίζοντάς το ὡς ἐσωτερικό εἶδος, χωρίς καμμιά ἐγγύηση βέβαια, γιά τήν τελική ἐπιτυχία τοῦ τεχνάσματος αὐτοῦ. Στήν οὐσία ὁμως μέ τή μέθοδο αὐτή οἱ ἔμποροι δέν κέρδιζαν τίποτε, γιατί αὐξανόταν σέ μεγάλο βαθμό ἡ συνολική ἀπόσταση διαδρομῆς τοῦ ἐμπορεύματος καί συνακόλουθα τά μεταφορικά ἐξοδα, ἐπιβραδύνονταν σημαντικά ὁ χρόνος παραλαβῆς του, καί κινδύνευαν κάθε στιγμή νά ἀποκαλυφθεῖ ἡ παρανομία τους καί νά κατηγορηθοῦν ὡς λαθρέμποροι.³¹⁵

Ὅπως εἶναι αὐτονόητο, ἡ συντριπτική πλειοψηφία προτιμοῦσε τόν πρῶτο καί κανονικό τρόπο προμήθειας. Ἔτσι ἀρκετοί ἀπ' αὐτούς ἄμβλυναν κάπως τίς ἐπιπτώσεις τῆς ἐκλογῆς τους αὐτῆς πάνω στό κόστος ἀγορᾶς καί περιορίζονταν στήν ἀπόλυτα ἀναγκαῖα ποσότητα τοῦ ἐμπορεύματος ἐνῶ ἐλάχιστοι κατέφευγαν τελικά στή νόθευση τῆς ποιότητος.³¹⁶ Γίνεται φανερό ὅτι ἦσαν λύσεις ἀνάγκης, πού τελικά θά ἐξασθένιζαν σοβαρά τίς ἐμπορικές δοσοληψίες στά Γιάννινα, πού ἤδη εἶχαν ἀρχίσει νά παρουσιάζουν δυσοίωνες προοπτικές γιά τό μέλλον.

Ριζική λύση στό ζωτικό αὐτό πρόβλημα, τήν ὁποία μετέφεραν στόν Ἄλῃ διὰ μέσου τοῦ προεστοῦ τους, θά ἔδινε μόνο ἡ κατάργηση τῶν τελωνειακῶν ἀρχῶν τῆς πόλης γιά τά προϊόντα ἐξωτερικοῦ καί ἡ μεταφορά τους στά σύνορα τοῦ βιλαετιοῦ, μέ τήν προϋπόθεση νά τηρηθεῖ ἡ παρακάτω διαδικασία στόν ἐκτελωνισμό τῶν εἰσερχόμενων ἐμπορευμάτων. Οἱ ἀρμόδιοι τελωνειακοί ὑπάλληλοι θά ἔπρεπε νά καταγράφουν ἀρχικά καί στή συνέχεια νά κοστολογοῦν τά ἐμπορεύματα γιά ὅποιαδήποτε περιοχή τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἄλῃ, καί νά ἐπιδιάζουν τοὺς εἰσαγωγεῖς μέ "τεσκερέδες", στοὺς ὁποίους θ' ἀναγραφόταν τό εἶδος καί ἀξία τους ἢ ἐξόφληση τῶν ἀποδείξεων αὐτῶν, πού θά ὀδηγοῦσε στήν παραλαβή τῶν ἐμπορευμάτων, νά γίνεται ὑποχρεωτικά στά Γιάννινα.

Τό μέτρο διακινοῦσε στήν πραγματικότητα ὑποχρεωτικά ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τοῦ βιλαετιοῦ μέσα ἀπό τά Γιάννινα καί τά μετέτρεπε πάλι σέ πυρήνα διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου, ἀφοῦ γιά νά κπεῖ ἡ τελική ἐξοφλητική ἀπόδειξη ἔπρεπε νά προηγηθεῖ ὁ ἀπαραίτη-

τος αυστηρός έλεγχος για τήν πλήρη έπαλήθευση αντίστοιχίας έμπορεύματος και προφόρμας. Παράλληλα, θά έπαιαν οί προνομιοϋχες περιοχές, πού προαναφέραμε, νά έχουν μερική φορολογική άτέλεια στά προϊόντα είσαγωγής, σέ σχέση πάντα μ'έκείνα πού περνούσαν τίς γιαννιώτικες πύλες, και τό σπουδαιότερο θά έχαναν τό φυσιολογικό μέχρι τότε προβάδισμα τόσο στίς είσαγωγές όσο και στίς έξαγωγές, μιά και οί τελωνειακοί δασμοί για όλη τήν επικράτεια του 'Αλή πασά θά παρουσιάζονταν έξισωμένοι³¹⁷.

Ή πρόταση αύτή τελικά, παρότι περιέκλειε μέσα της θετικά στοιχεία, δέν έγινε αποδεκτή από τόν 'Αλή μέ αποτέλεσμα τά περισσότερα και σπουδαιότερα προϊόντα έξωτερικού νά αλλάζουν συχνά τόν έρχικό τους παραλήπτη, διοχετευόμενα στίς διάφορες προνομιοϋχες περιοχές πού αναφέρθηκαν, ένω οί γιαννιώτες έμποροι και βιοτέχνες έψαχναν άπεγνωσμένα ν'ανακαλύψουν λύσεις και τρόπους για νά άπαλλαγούν από τόν κίνδυνο τής χρεωκοπίας, τόν όποιο συντηρούσαν και ένίσχυαν οί άκατάλληλες και αντίξοες τοπικά αλλά και χρονικά γενικότερες συνθήκες.

Ή τελευταία στή σειρά αίτία τής κρίσης ήταν ο ανταγωνισμός των Έβραίων πού ξεκινούσε από τήν ελάχιστη προσφορά τους στά φορολογικά βάρη του τομέα τους, σέ σύγκριση μέ τούς υπόλοιπους φοροδότες.³¹⁸

Ήν στον εύνοϊκό αυτό παράγοντα συνυπολογιστούν και οί ικανότητες του έβραϊκού στοιχείου σέ βασικούς κλάδους τής οικονομίας σέ συνδυασμό μέ τή λιτοδίαιτη ζωή τους εύκολα διαπιστώνεται ότι ο αντίπαλος αυτός των χριστιανικων συντεχνιων, αρκετά υπολογίσιμος στην αρχή, δημιούργησε μέ τό πέρασμα του χρόνου πολλά προβλήματα σέ μερικές απ'αυτές, από τά όποια τά περισσότερα ήταν άλυτα και κατά συνέπεια μοιραία για τή μελλοντική τους τύχη.

Οί Έβραϊοι είχαν στά χέρια τους τήν αποκλειστικότητα του έπαγγέλματος του σαράφη,³¹⁹ και αποτελούσαν τήν πλειοψηφία σέ αρκετά από τά πιο άποδοτικά άλλα επαγγέλματα, όπως του καζάζη,³²⁰ του ίμπρισιμά και του χρυσοκεντητη. Έκμεταλλεύονταν λοιπόν μέ τόν καλύτερο τρόπο τή μόνιμα προνομιακή φορολογική μεταχείρισή τους και διεύρυναν έτσι τίς επιχειρήσεις τους σέ βάρος των χριστιανων, κερδίζοντας όχι μόνον τό χαμένο έδαφος απ'τήν πυρκαγιά του 1760, αλλά άπειλώντας νά

γίνουν πολύ σύντομα ρυθμιστές τῆς οἰκονομικῆς ἐξέλιξης τῆς περιοχῆς.

Στὴν ἐποχὴ αὐτῇ, νομίζω, πρέπει ν' ἀνατρέξουμε γιὰ ν' ἀναζητήσουμε τὰ γενεσιουργὰ αἷτια τοῦ βαθύτατου μίσους πού ἔτρεφαν ἀργότερα ὁλόκληρο τὸ 19^ο αἰῶνα, οἱ δύο φυλές ἀνάμεσά τους καί πού τὶς ὀδήγησε σὲ αἱματηρὰ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα προκάλεσαν τὴν ἐπέμβαση τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας, τοῦ γενικοῦ διοικητῆ τῆς Ἡπείρου καί τοῦ Μητροπολίτη. Τὸ μίσος βέβαια αὐτὸ τὸ ὑπέθαλπε ἀναντίρρητα καί ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς καί οἱ προκαταλήψεις.³²¹

Ὅλα τὰ προβλήματα πού σκιαγραφήσαμε παραπάνω ζητοῦσαν ἄμεσα τὴ λύση τους, γιατί ἡ συνέχιση τῆς ὑπαρξῆς τους βύθιζε ὄλο καί περισσότερο τοὺς παλιούς συντεχνίτες στὴν ἐξαθλίωση καί στὴν ἀπόγνωση καί ὀδηγοῦσε γενικότερα τὸ συντεχνιακὸ θεσμὸ σὲ ὀριστικὴ παρακμὴ.

Γι' αὐτὸ οἱ προσπάθειες τῶν παλιῶν συντεχνιῶν πού, παρά τὴ συνεχὴ αἰμοδοσίᾳ τῶν συντεχνιῶν, ἀποτελοῦσαν στίς περισσότερες καί πιὸ σημαντικὲς ἀπ' αὐτὲς τὴν πλειοψηφία,³²² ἐκτός ἀπὸ μερικές ὅπου ὅμως κι ἐκεῖ ἦταν ὑπολογίσιμη μειοψηφία, ἐντάθηκαν τὴν τελευταία πενταετία μὲ πολυμέτωπο καί σκληρὸ ἀγῶνα. Τὸν ἀγῶνα αὐτὸ τροφοδοτοῦσε κυρίως ἡ ἀπειλή τῆς ἐπαγγελματικῆς τους ἐξόντωσης, παρότι λίγο-πολύ μάντευαν ἀπὸ πρὶν τὴν ἔκβασή του, μιὰ καί στὰ περισσότερα μέτωπα ἀντίπαλος ἦταν ὁ Ἄλλης πασάς.

Τελικὰ τὸ μόνο κέρδος πού προέκυψε ἀπὸ τὴ σκληρὴ καί ἀνιση πάλη ἦταν ἡ κατὰ 34.000 γρόσια, φορολογικὴ ἐλάφρυνση πού ἔκανε ὁ Ἄλλης στὰ αὐθεντικὰ τους δασίματα, ἀπὸ τὰ γενικὰ ἐξόδα ὅμως τοῦ καζᾶ τῶν Ἰωαννίνων, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1819³²³ ὡς ἐλάχιστη πραγματοποίηση τῶν δεσμευτικῶν ὑποσχέσεων πού τοὺς εἶχε δώσει ἐπανειλημμένα τὸν τελευταῖο καιρὸ. Ἡ μείωση πού προέκυψε γιὰ τὸ βαρόσι ἀπὸ τὸ συνολικὸ ποσὸ πού χάριζε ἀπὸ δῶ καί στὸ ἐξῆς ὁ Ἄλλης στοὺς ὑπηκόους τοῦ καζᾶ Ἰωαννίνων ἀνερχόταν στίς 12,804 γρ. σύμφωνα μὲ τὴν ἀναλογία τῆς στίμας του.³²⁴

Στὴν πραγματικότητα ὅμως ὁ Ἄλλης δέν προχώρησε στὴ χειρονομία αὐτὴ ὑπακούοντας στὰ φιλανθρωπικὰ του αἰσθήματα. Ἡ ἐνέργειά του, προσχεδιασμένη καί προμελετημένη, πραγματοποιήθηκε τὸν κατάλληλο χρόνο καί ἀποσκοποῦσε νὰ ἐξασφαλίσαι τὴ συμπαράσταση τῶν ὑπηκόων του στὴ μελλοντικὴ του σύγκρουση μὲ τὸν Σουλτάνο, πού ὅπως μαρτυροῦσαν ὄλες οἱ ἐνδείξεις δέν θ' ἀργοῦσε νὰ ξεσπάσει. Πίστευε βέβαια, σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα τὸν εἶχαν διαβεβαιώσει οἱ Ἑλληνες Φιλικοί, ὅ-

ταν προσπαθοῦσαν νά ἐκμαιεύσουν τίς διαθέσεις καί τίς προθέσεις του γιά πιθανή ταυτόχρονη ἐξέγερσή τους καί κοινή σύμπραξη κατά τῆς Πύλης, πῶς ἡ ὑποστήριξή τους στή δεδομένη στιγμή θά ἦταν ἀμέριστη, ἀλλά ἐνδόμυχα ἡ φιλυποψία του δέν τόν ἄφηνε ἤσυχο καί ἀνεπηρέαστο.

Πρὶν ὅμως ἀκόμη προλάβουν νά γευθοῦν οἱ Γιαννιωῦτες τοὺς καρπούς ἔστω καί τῆς περιορισμένης αὐτῆς ἐπιτυχίας τους, ἐφθασε ἡ εἰδηση ὅτι ὁ Σουλτάνος ἀποφάσισε τὴν καθάρωση τοῦ Ἰαλῆ πασᾶ.

Τὰ γεγονότα, πού θ' ἀκολουθήσουν, θά διαψεύσουν καί θ' ἀπογοητεύσουν τόσο τόν Ἰαλῆ ὅσο καί τοὺς Γιαννιωῦτες, ἀλλά καί τοὺς ἠπειρώτες γενικότερα, καί οἱ ἐπιπτώσεις τους θά εἶναι φοβερές καί γιά τόν Ἰαλῆ πασᾶ, πού πλήρωσε τὴν ἀνεξαρτοποίησή του μέ τό θάνατό του ἀλλά καί γιά τοὺς συντεχνίτες οἱ ὁποῖοι θά ἐμπλακοῦν, γιά μιὰ τουλάχιστον δεκαετία (1820-1830), σέ τρομερές περιπέτειες καί θά γνωρίσουν τόσες κακουχίες, στερήσεις, διωγμούς καί ἐκπατρισμούς, ὀμαδικούς ἢ ἀτομικούς, προσωρινούς ἢ μόνιμους, ὥστε μπροστά τους νά ὠχριοῦν οἱ καταστροφικές συνέπειες τῆς ληστρικής φορολογικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰαλβανοῦ τοπάρχη καί τῶν γιῶν του.

Ἔτσι δέν εἶναι λίγες οἱ φορές πού οἱ κάτοικοι τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλά καί εὐρύτερα ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τοῦ Ἰαλῆ πασᾶ θά ἀναπολοῦν μέ νοσταλγία τὴν ἐποχὴ τῆς διακυβέρνησης τοῦ τόπου τους ἀπὸ τόν Ἰαλῆ γιά πολλοὺς καί διάφορους λόγους.

5. Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΑΛΗ ΠΑΣΑ ΚΑΙ Ο "ΧΑΛΑΣΜΟΣ" ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ.

Ἀφοῦ ὁ Ἰαλῆ πασᾶς ἀπέτυχε καί στὴν τελευταία του προσπάθεια νά ἀποτρέψει τίς ἐχθρικές διαθέσεις τῆς Πύλης στίς ἀρχές τοῦ 1820,³²⁵ ἐπιδόθηκε μέ σπουδὴ στὴν ὀχύρωση τῆς πόλης, γιὰτί γνώριζε καλά πῶς ὁ τόπος αὐτός θ' ἀποτελοῦσε τό κύριο πολεμικὸ πεδίο, ὅπου θά δινόταν ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη μέ τὰ σουλτανικά στρατεύματα.

Ἀπ' τοὺς πρώτους πού δοκίμασαν τίς συνέπειες τοῦ ἐντατικῶν ρυθμοῦ μέ τόν ὁποῖο πραγματοποιοῦνταν οἱ πολεμικὲς προπαρασκευές ἦταν ἀναμφισβήτητα καί οἱ συντεχνίες. Ἐκτός ἀπὸ τίς ὑπηρεσίες πού διατάχτηκαν νά προσφέρουν γιά τὴν τελειοποίηση τοῦ πολεμικοῦ φρουρίου στὰ Λιθαρίτσια, δευτέρου μετὰ τό κάστρο σέ ἀξία ἀμυντικοῦ προπύργιου καί οὐσιαστικοῦ προμαχῶνα τοῦ Ἰαλῆ,³²⁶ ὑποχρεώθηκαν ἐπίσης μέ μπου-

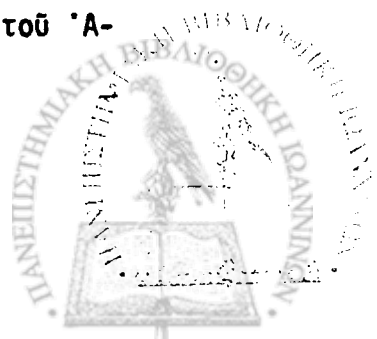

γιουρντί του νά βοηθήσουν καί στή διάνοιξη πελώριας τάφρου,ή όποία θά περιέζωνε τήν πόλη καί θά άποτελοῦσε τό πρώτο σημεῖο άντίστασης κατά τοῦ έχθροῦ.³²⁷ Ἀκόμη,στά πλαίσια τῆς καλύτερης καί άρτιότερης προετοιμασίας περιλαμβάνεται καί ή μεταφορά άπό τούς συντεχνίτες μεγάλης ποσότητας μπαρουτιοῦ μέσα στό κάστρο άπό τίς διάφορες πολεμικές άποθήκες τοῦ Ἀλῆ,πού βρίσκονταν έξω άπό αὐτό.³²⁸

Ἡ άνοιχτή ρήξη μεταξύ Ἀλῆ πασά καί Πύλης έπῆλθε στίς 20 Μαΐου 1820 καί έπισημοποιήθηκε μέ τό hatt-i şerif πού εξέδωσε ό Σουλτάνος τόν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου έτους,σύμφωνα μέ τό όποιο ό Ἀλῆς κηρυσόταν φερμανλής.³²⁹ Τά πρώτα αὐτοκρατορικά στρατεύματα όμως παρουσιάστηκαν μέ καθυστέρηση ένός όλόκληρου μήνα καί στρατοπέδευσαν γύρω άπ'τά Γιάννινα στίς 20 Αὐγούστου. Ἀπό τότε άρχισε ή πολιορκία τῆς πόλης πού κράτησε γύρω στόν 1¹/₂ χρόνο, προξένησε άναρίθμητες συμφορές στό λαό της καί δημιούργησε ένα ισχυρό πλέγμα άπό άρνητικές προϋποθέσεις γιά όλους τούς κλάδους τῆς οίκονομίας τῆς έμπόλεμης περιοχῆς.

Μέ τήν πρώτη εμφάνιση τῶν πολιορκητῶν αὐτομόλησαν πρὸς αὐτούς, σχεδόν ταυτόχρονα,οί υπεύθυνοι γιά τή φύλαξη τῆς τάφρου,πού άποτελοῦσαν καί τήν άμυντική έμπροσθοφυλακή τοῦ Ἀλῆ.

Αὐτόματα,ή παραμονή τῶν γιαννιωτῶν στήν πόλη έγινε άρκετά επικίνδυνη,μετά τήν άποσκίρτηση τῶν υπερασπιστῶν τοῦ μοναδικοῦ όχυρωματικοῦ έργου τῆς άτελείστης καί άφύλακτης πλέον πόλης τους. Ὡς μοναδική σωτηρία τούς έμεινε τό ξεσήκωμα καί ή φυγή.³³⁰ Ἐτσι άποφάσισαν, παρά τή θέλησή τους καί τίς σπασμωδικές έnergειες τοῦ Ἀλῆ γιά τήν τόνωση τοῦ ήθικοῦ τους,νά έγκαταλείψουν τά σπίτια τους,τά καταστήματά τους καί τά υπάρχοντά τους καί νά ζητήσουν οί περισσότεροι δαυλο καί φιλοξενία στα κοντινότερα Ζαγοροχώρια καί Κυρεντοχώρια,³³¹ στα γύρω μοναστήρια,³³² στό Νησί,³³³ στό Μέτσοβο,³³⁴ στούς Καλαρρύτες³³⁵ στήν Ἄρτα³³⁶ καί τήν Θεσπρωτία,³³⁷ έγκαινιάζοντας ένα νέο καί άγνωστο τρόπο ζωῆς πολύ δυσάρεστο τόσο γι'αὐτούς όσο καί γιά τίς οίκογένειές τους.³³⁸ Μερικοί μάλιστα προτίμησαν νά καταφύγουν στό στρατόπεδο τῶν πολιορκητῶν,³³⁹ κουβαλώντας μαζί τους τήν ψευδαίσθηση τῆς προσωρινῆς μετανάστευσης καί έπιθυμώντας νά έχουν κάποια έπαφή μέ τήν έγκαταλειμμένη περιουσία τους ή έπικοινωνία μέ μερικούς τολμηρούς πού τυχόν θά παρέμεναν στήν πόλη,γιατί πίστευαν ότι ή πολιορκία τοῦ Ἀλῆ δέν θά κρατοῦσε γιά μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ἐφοῦ ἀπέτυχαν οἱ πρῶτες χαλαρές προσπάθειές του νά πείσει τοὺς κατοίκους τῆς πόλης νά παραμείνουν στά σπιτὰ τους καί στίς θέσεις τους, ὁ Ἄλῃ πασάς ἀποφάσισε νά πάρει πιό δραστικά μέτρα πού θά ἔθεταν φραγμό στόν ὁμαδικό ἔκπατρισμό τους. Γι' αὐτό ἔστειλε κήρυκα νά γνωστοποιήσει σ' ὄλους τοὺς βαροσλήδες ὅτι ἀπαγόρευε τήν ἐξοδούς τους ἀπό τήν πόλη καί ἦταν διατεθειμένος νά ἐπιβάλλει στοὺς παραβάτες ποινή πολύ σκληρή καὶ ἀμείλικτη. Ταυτόχρονα τοποθέτησε ἐμπιστοὺς φρουροὺς σέ πυκνή διάταξη γύρω ἀπό τήν πόλη καί ἰδίως πρὸς τήν πλευρά τῆς λίμνης γιά νά ματαιώνουν κάθε ἀπόπειρα λαθραίας διαφυγῆς τῶν Γιαννιωτῶν.³⁴⁰

Ἀλλά τό ἀφθονο χρῆμα, πού διατέθηκε γιά τήν ἐξαγορά τους, μιά ἀπό τίς πρῶτες σημαντικές δαπάνες στίς τόσες ἄλλες πού ἔ' ἀκολουθήσουν ἀργότερα γιά τή σωτηρία τους, στάθηκε δυνατώτερο ἀπό τίς αὐστηρές ἐντολές τοῦ Ἄλῃ, ἀλλά καί τήν ἐπιρροή του γενικότερα, καί ἡ πόλη ἄρχισε προοδευτικά νά ἐρημώνει.³⁴¹ Γιά τοὺς λίγους ἀναποφάσιστους, οἱ πρῶτες ἐπιδρομές τῶν ἄλβανικῶν σιφῶν τοῦ Ἄλῃ, ἀλλά καί ἐκεῖνες τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ὑπῆρξαν μιά πολύ μικρή ἀλλά πολύ διδακτικὴ ἐμπειρία γιά τό τί ἔμελλε νά ἐπακολουθήσει καί συνάμα ἔδωσαν τό τελικό σύνθημα γιά νά ἐπισπεύσουν τήν ἐξοδούς τους.³⁴²

Ὁ Ἄλῃς ἐπειδὴ ἔχασε κάθε ἐλπίδα νά τοὺς συγκρατήσει καί ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε νά ἔχει μπροστά του ἐλεύθερο καί ἀνοικτό ὄριζοντα γιά νά ἐλέγχει ἀνετα τίς κινήσεις τοῦ ἀντιπάλου του πάνω ἀπ' τό κάστρο, διέταξε στίς 25 Αὐγούστου νά πυρπολήσουν τό βαρόσι. Μέσα σέ λίγες ὥρες τό μεγαλύτερο μέρος τῆς πόλης καί προπαντός ἡ περιοχὴ τῆς ἀγορᾶς παραδόθηκαν στίς φλόγες πού ἀποτελείωναν ἔτσι ὅ, τι εἶχε ἀφήσει ἡ λεηλασία τῶν Ἄλβανῶν ἐπιδρομῶν.³⁴³ Τό ἐλάχιστο τμῆμα τῆς πόλης πού κατόρθωσε νά διασωθεῖ ἀπό τή φωτιά παραδόθηκε σέ λίγο στό καταστρεπτικό ἔργο τῶν κανονιοβολισμῶν,³⁴⁴ γιά νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ τραγικὴ εἰκόνα τῆς πόλης μέ τή μεταμόρφωσή της σ' ἓνα μεγάλο σωρό ἀπό ἐρείπια, πού ἀνέδιναν μαύρους καπνοὺς καί σκόνες ἐκεῖ ὅπου πρὶν ἀπό λίγο ἔσφυζε ἀπό ζωὴ καί κίνηση.

Ἡ πράξη αὐτὴ τοῦ Ἄλῃ πού μαρτυροῦσε τὴ σθεναρὴ του ἀπόφαση γιά λυσσαλέο ἀγῶνα φανέρωσε δύο πικρὲς ἀλήθειες. Ἀπ' τὴ μιά μεριά δικάϊωσε πανηγυρικά τοὺς ἐξόριστους Γιαννιωτὲς γιά τήν ἀπόφασή τους νά ἐγκαταλείψουν πρόωρα καί βιαστικά τήν πόλη, διασώζοντας ὅ, τι μπόρεσαν ἀπὸ τὰ πολύτιμα ὑπάρχοντά τους, τὰ ὅποια στή συνέχεια, ὅπως θά

έχουμε τήν εὐκαιρία νά διαπιστώσουμε παρακάτω,στάθηκαν γιά πολλούς ὁ μοναδικός τους πόρος στή δύσκολη καί δραματική περίοδο πού θά περνοῦσαν. Ἀπό τήν ἄλλη κατέδειξε ἐπίσης πῶς ὁ ἐπαναπατρισμός τους δέν ἔπρεπε νά τοποθετεῖται στό ἄμεσο μέλλον.

Στή διάρκεια τῆς πολύμηνης πολιορκίας τους οἱ Γιαννιῶτες κατοικοί, ἔμποροι καί βιοτέχνες ὡς γνωστόν στήν πλειοψηφία τους, ὑποβλήθηκαν σέ μεγάλες καί φοβερές δοκιμασίες. Χωρίς δουλειά, σχεδόν ὅλοι τους περιπλανώμενοι ἀπ' ἐδῶ καί ἀπ' ἐκεῖ, ἄστεγοι ἀρκετοί ἀπό αὐτούς, κατάντησαν πᾶμφτωχοί καί ρακένδυτοι, γώρισαν μεγάλη ἀθλιότητα καί γιά νά ἐξοικονομήσουν τά ἀπαραίτητα βιοποριστικά μέσα γι' αὐτούς καί τίς οἰκογένειές τους ἀναγκάστηκαν νά παρακαλέσουν, νά τ' ἐπεινωθοῦν, ἀκόμη καί νά ζητιανέψουν.³⁴⁵

Εὐτυχῶς γιά τή δύσκολη ἐκείνη περίοδο, ὅπου τό μέλλον τους διαγράφταν σκοτεινό καί ἀβέβαιο, τοὺς συμπαραστάθηκαν μέ γενναῖες χρηματικές χορηγήσεις οἱ συμπατριῶτές τους καί ὁμότεχνοί τῆς διασποράς, (Ρωσίας, Πόλης καί Βιέννης).³⁴⁶ Παρ' ὅτι ὁμοῦ τά βοηθήματα αὐτά ἦταν πλούσια, δέν ἐπαρκοῦσαν, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐπακολουθοῦν ἀλλεπάλληλες διαμαρτυρίες ἀπ' αὐτούς πού κάθε φορά δέν προλάβαιναν τίς διανομές. Στά περισσότερα μάλιστα ἀπό τά ἄτομα αὐτά ἄρχισε νά φωλιάζει ἡ καχυποψία καί νά ὑποβόσκει ἡ ἀμφιβολία γιά τήν ἀντικειμενική καί τίμια διαχείριση τῶν λάσπων (εὐεργετικῶν χορηγήσεων).³⁴⁷

Πολυάριθμες ἦταν οἱ ἀναφορές τῶν συντεχνιῶν πού ἔφθασαν στόν προεστό Στ. Ἰωάννου καί στόν Μητροπολίτη Γαβριήλ γιά τό ζήτημα αὐτό. Τά κείμενά τους διαποτίζονταν ἀπό ἓνα ἔντονο παράπονο γιά τήν ἀδιαφορία τῶν χριστιανικῶν διοικητικῶν καί θρησκευτικῶν ἀρχῶν καί ἀπό ἓνα τόνο ἀπαιδιοδοξίας καί ἀνησυχίας γιά τή μελλοντική τους τύχη.³⁴⁸

Παράλληλα δέν ἔπαψαν νά σκέφτονται, πῶς θ' ἀντιμετωπίσουν τά φορολογικά μέτρα τῆς Πύλης ἀλλά καί τῆς νέας τοπικῆς ἐξουσίας.

Στίς δραστηριότητες πού ἀνέπτυξαν γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ περιλαμβάνονται καί οἱ παρακάτω ἐνέργειες τους: Ἀπευθύνθηκαν στόν Πατριάρχη Γρηγόριο, τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1820, διά μέσου τοῦ προεστοῦ τους Στ. Ἰωάννου, μέ ἀναφορά τους στήν ὁποία ἀνακοίνωσαν στό σεβαστό ποιμενάρχη τους τήν ὀλοσχερή καταστροφή τῆς πόλης τους καί ζητοῦσαν τή μεσιτεία του στόν Σουλτάνο γιά νά τους εὐσπλαχνισθεῖ καί νά τοὺς ἐλαφρώσει ἀπό τά βασιλικά δασύματα.³⁴⁹

Ἀπέστειλαν τόν Νοέμβριο τοῦ ἴδιου ἔτους ἱκετήρια ἀναφορά

πρός τόν Ἰσμαήλ πασά,διοικητή τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων κατά τοῦ Ἀλῆ,μέ τήν ὁποία ζητοῦσαν νά ἐξαιρεθοῦν τή χρονιά ἐκεῖνη ἀπό ὄλες τίς φορολογικές ὑποχρεώσεις,βασίλικά καί αὐθεντικά δοσίματα, ἀλλά καί τίς ἀγγαρεῖες,γιατί ὅπως χαρακτηριστικά ἀνέφεραν,"χωρίς σπῖτια,χωρίς ἐργαστήρια,χωρίς βιός,χωρίς ἐργόχειρο καί χωρίς σκεπάσματα",κινδύνευαν πολλοί ἀπ'αυτούς νά πεθάνουν ἀπό τήν ἀσιτία καί τίς κακουχίες.Στή σκέψη ἀκόμη πῶς θά μπορούσαν νά ὑποβληθοῦν σέ νέες περὶπέτειες γιά τή φορολογική ἀσυνέπεια τους τούς κυρίευσε δέος καί πανικός.³⁵⁰

Ὁ Ἰσμαήλ πασάς τούς ἀπάντησε τήν ἴδια μέρα ἐγχειρίζοντας τήν ἐπιστολή του στόν ἀπεσταλμένο τους πού εἶχε φέρει τό δικό τους γράμμα.Σ'αυτῆ,ἀφοῦ πρῶτα τούς παρηγοροῦσε,για τόν "χαλασμόν τῶν ὀσπιτίων" καί τούς ἐξέφραζε τήν εἰλικρινή του λύπη καί πικρία γι αὐτό,τούς διαβεβαίωσε ὅτι θά προσπαθοῦσε μέ κάθε μέσο νά μεσολαβήσει στό Σουλτάνο,τονίζοντας τήν πραγματικά ξεινή τους κατάσταση,ᾧστε νά δεχτεῖ νά τούς ἀνακουφίσει. "Ὅλα αὐτά ὅμως ὄχι σέ σύντομο χρονικό διάστημα,ἀλλά μετά τήν ἐξολόθρευση "τοῦ κακοῦ γερόντιου". Ἔτσι ἀπέφυγε νά τούς ἀπαντήσει ξεκάθαρα,γιατί φορβόταν νά δεσμευτεῖ χωρίς νά ἔχει τήν πληρεξουσιότητα ἀλλά καί τήν ἀρμοδιότητα.³⁵¹

Ἀφοῦ ἀπέτυχαν ν'ἀποσπάσουν ἀπό τήν τοπική ἐξουσία ἄμεση καί καταφατική λύση στό πρόβλημά τους οἱ Γιαννιώτες ἔστρεψαν ὄλες τους τίς προσπάθειες καί πάλι πρὸς τήν Πόλη.Πιό συγκεκριμένα αὐτῆ τῆ φορᾶ ἀπευθύνθηκαν στούς συμπατριῶτες τους στήν Κωνσταντινούπολη,οἱ ὁποῖοι,ᾧς γνωστόν,εἶχαν ἰσχυρές διασυνδέσεις μέ πρόσωπα τῆς σουλτανικῆς αὐλῆς,ἐναποθέτοντας τίς τελευταῖες τους ἐλπίδες στά πατριωτικά τους αἰσθήματα καί ζητώντας ἀπεγνωσμένα τή βοήθειά τους μέ τή μεσολάβησή τους στό Σουλτάνο καί μέ τήν παροχή συμβουλῶν γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἔπρεπε νά κινηθοῦν γιά νά πετύχουν τό σκοπό τους.

Πραγματικά οἱ συμπατριῶτες τους ἀνταποκρίθηκαν μέ μεγάλη προθυμία στό αἴτημά τους,ὅπως διαφαίνεται ἀπό ἐπιστολή τοῦ Μπαλάνου Πάλη πρὸς τόν Μητροπολίτη καί τούς πρόκριτους τῶν Ἰωαννίνων.³⁵²

Ὁ Πάλης σέ μακροσκελές γράμμα του τούς γνωστοποιοῦσε ὅτι, συναντήθηκε μέ τόν "μέγα καί ἐκλαμπρότατον μπεϊζαντέ Δραγομάνον", στόν ὁποῖο ἐξιστόρησε μέ κάθε λεπτομέρεια τήν καταστροφή αἰ τόν χαλασμό τῆς "ποτέ πόλεως Ἰωαννίνων", καί τίς πανάθλιες συνθήκες κάτω ἀπ' τίς ὁποῖες ἦταν ἐξαναστασμένοι νά ζοῦν οἱ κάτοικοί της.

Ὁ ἴδιος εἶχε κατορθώσει νά τοῦ ἀποσπάσει ἀκόμη μερικές συμβουλές καί χρήσιμες ὁδηγίες γιά τή μέθοδο καί τά μέσα πού ἔπρεπε νά χρησιμοποιήσουν γιά τή μερική τους ἀποκατάσταση. Τόνιζε ἀκόμη ὅτι γιά τήν ἀπόλυτη ἐπιτυχία τοῦ σχεδίου ὄφειλαν νά ἐφαρμόσουν μέ κάθε λεπτομέρεια καί σχολαστικότητα τίς ὁδηγίες του καί ὅτι ἀκόμη τό σχέδιο αὐτό ἦταν ἀπαραίτητο νά περιβάλλεται μέ τήν ἀπόλυτη ἐμπροσθοσύνη ὄλων τῶν κατοίκων τῆς πόλης.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια τῶν Γιαννιωτῶν ἔπρεπε νά εἶναι ἡ σύνταξη μιᾶς ἱκετήριας ἀναφορᾶς (ἄρτζ μουχαζῆρι), γραμμένης τουρκικά. Στόν πρόλογο της θά ἐξιστοροῦσαν ὅλα τά εὐεργετήματα πού ἀπολάμβαναν πρὶν ἀπό τήν πτώση τους στήν τυραννία τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἔπειτα θ' ἀπαριθμοῦσαν τά πολυποίκιλα, πολυειδῆ καί ἀτέλειωτα δεινά πού ἐπέφερε ἡ ἀνοίκεια διαγωγή τοῦ Ἄλῃ καί τῶν γιῶν του· κατόπιν, ἀφοῦ θά ἔκαναν μιᾶ σύντομη ἀλλά μεστή περιγραφή τῆς ὀλοκληρωτικῆς καταστροφῆς τῆς πόλης τους ἀπό τήν πυρκαγιά, θά τόνιζαν πῶς ἡ μοναδική τους ἐλπίδα ἦταν τό ἐμπόριο καί οἱ τέχνες, μιᾶ καί ἡ γῆ τους δέν τοῦς ἄφηνε πολλά περιθώρια ν' ἀσχοληθοῦν ἀποδοτικά μ' αὐτή, ἐξαιτίας τοῦ ἐδάφους της, πού ἦταν ὀρεινό καί πετρώδες καί κατά συνέπεια ἄγονο. Τέλος, θά ὑπογράμμιζαν ὅτι ἡ μόνη τους ἐλπίδα γιά τή θεραπεία τῶν ἀναρίθμητων συμφορῶν τους ἦταν ἡ εὐσπλαχνική διάθεση καί ἡ ἐπιεικῆς στάση τοῦ Σουλτάνου στό φορολογικό ζήτημα, τουλάχιστον γιά μιᾶ σεβαστή χρονική περίοδο, ὥσπου νά ξεπεράσουν τίς πρῶτες οἰκονομικές δυσκολίες.

Παρεμβάλλοντας καί τίς προσωπικές του ἐκτιμήσεις ὁ Μπαλάνος Ἰάλης τοῦς προέτρεπε νά μὴν ἀμελήσουν, οὔτε νά ἀναβάλουν στό ἐλάχιστο τή σύνταξη τῆς ἀναφορᾶς, ἐξαιτίας κυρίως τῶν διαφωνιῶν καί δι-
ιογνυμιῶν, ³⁵³ πού εἶχαν προκύψει ἀνάμεσά τους τώρα τελευταία, γιατί ἡ παραμικρή ὀλιγωρία ἢ καθυστέρηση μποροῦσε ν' ἀποδειχθεῖ μοιραία. Ἀν συνέβαινε κάτι τέτοιο, πράγμα πού ἀπευχόταν ὀλόψυχα, θά συναντοῦσαν στό ἐξῆς ὄχι μόνο τή δική του ἀδιαφορία ἀλλά καί τῶν περισσοτέρων συμπατριωτῶν τους.

Ὁ ἴδιος ἀναγνώριζε βέβαια τήν προβληματική τους κατάσταση καί τίς σκληρές καί ἐπίπονες προσπάθειες πού θά ἔπρεπε νά καταβάλουν γιά ν' ἀρχίσουν ἕναν ὑποφερτό τρόπο ζωῆς. Πίστευε ὅμως ὅτι σταδιακά μέ τήν ἐλάφρυνση τῶν δοσιμάτων, τήν ἀποφυγή καταχρήσεων καί τήν ἐλευθερία καί ἀναζωογόνηση ἐμπορίου, θά δημιουργοῦνταν πάλι οἱ κατάλληλες συνθῆκες γιά τήν ἀνόρθωση καί τήν ἀναγέννηση τῆς

πόλης τους.

Τελικά, όπως αποδεικνύεται από δεύτερη έπιστολή του Μπαλάνου Πάλη προς τον Στ. Ίωάννου, με ήμερομηνία 1^η Ίανουαρίου 1821,³⁵⁴ οι συμπατριώτες του από τὰ Γιάννινα, αν και είχε περάσει πάνω από ένας μήνας, δεν είχαν στείλει την αναμενόμενη αναφορά. Στη νέα του έπιστολή μολονότι φανέρωνε την πικρία του για την άδιαφορία τους, τούς όμολογούσε πως παρ' όλα αυτά περίμενε την άποκρισή τους ώστε να υπερχαρήσει και να υπερθεματίσει με όλες του τις δυνάμεις για την κοινή υπόθεση και την ωφέλεια της ιδιαιτέρας του πατρίδας.

Στό μεταξύ, κατά τη διάρκεια της πολιορκίας οι Έλληνες άλλαζαν συχνά στρατόπεδο πηγαίνοντας πότε με τον Χουρσίτ και πότε με τον Άλη. Με τον τρόπο αυτό επιδίωκαν προφανώς την παράταση της πολιορκίας ή όποια θά όδηγούσε στην έξασφάλιση του άπαιτούμενου και τόσο πολύτιμου χρόνου για την έπιτυχία και την σταθεροποίηση της επανάστασης στην Πελοπόννησο.

Η μετάθεση όμως του χρόνου τής πτώσης του Άλη συντηρούσε παράλληλα όλα εκείνα τὰ άρνητικά στοιχεία, παράγωγα των πολεμικών καταστάσεων, που ή παρουσία τους και ή διατήρησή τους έπιδρούσαν καταλυτικά στό έμπόριο και τή βιοτεχνία και έπιδείωναν άκόμη περισσότερο την τραγική θέση των Γιαννιωτών. Έτσι μοιραία όδηγούνταν σε διαμάχες και προστριβές, άνώφελες και τελικά έπιζήμιες για την κοινή επιδίωξη τους, που στόχευε σε πρώτη φάση στη σωτηρία τους και σε δεύτερη στην άποκατάστασή τους.³⁵⁵

Ένδεικτικά της θλιβερης εικόνας που παρουσίαζαν οι Γιαννιώτες πρόσφυγες στους καταυλισμούς τους είναι όλα τὰ γράμματα τους που κατέφθαναν στον Στ. Ίωάννου και τούς άλλους προκρίτους, ζητώντας κάθε είδους βοήθεια και συμπαράσταση. Τήν συνισταμένη των περισσότερων έπιστολών άποτελούσε ή έκκληση ν' αύξηθούν οι χρηματικές δωρεές, ώστε να μπορέσουν όλοι τους ν' άποκομίσουν κάτι από τή διανομή τους στη δύσκολη περίοδο.³⁵⁶

Ο Χουρσίτ πασάς έπειδή φοβήθηκε πιθανή σύμπραξη των Γιαννιωτών με τον Άλη, ή όποια θά όδηγούσε στην απομάκρυνση του χρόνου της πτώσης του άλβανού τοπάρχη και ταυτόχρονα στην προσωπική του μείωση, ενώ παράλληλα δεν άποκλειόταν και ή ένεργή συμμετοχή τους στην έλληνική επανάσταση, έστειλε άμέσως φερμάνι σ' όλους τούς διασκορπισμένους Γιαννιώτες με τό όποιο τούς καλούσε να γυρίσουν στα σπίτια τους. Άφηνε μάλιστα να έννοηθεϊ ξεκάθαρα ότι ή ύπακοή

στό μπουγιουρντί θ'άποδείκνυε έμπρακτα τήν έμπιστοσύνη τους στό Σουλτάνο.Σέ αντίθετη περίπτωση τούς θύμιζε τά δεινά καί τά μαρτύρια τών "άποστατών βλαχοπογδάνων καί Πελοποννησίων" έπισείοντας τόν κίνδυνο παρόμοιας συμπεριφοράς καί γι'αυτούς.³⁵⁷

Τή θολή κατάσταση αυτή ήρθαν νά περιπλέξουν καί νά επιδεινώσουν ακόμη περισσότερο δύο σοβαρά γεγονότα.Τό πρώτο ήταν ό "χαλασμός" του Νησιού καί τό δεύτερο ή επανάσταση τών Καλαρρυτών, περιοχές πού ήσαν καί οί δύο γεμάτες από πρόσφυγες Γιαννιώτες.Προηγήθηκε χρονικά τό έπεισόδιο του Νησιού μέ τήν αιχμαλωσία 530 χριστιανών,³⁵⁸ πού εξαγοράστηκαν από τά χρήματα τών "λάσων", καί άκολούθησε ό ξεσηκωμός τών Καλαρρυτινών.

Στήν επανάσταση τών Καλαρρυτών καί του Συρράκου,πού ξέσπασε στις 30 Ιουνίου 1821,³⁵⁹ συμμετείχαν όλοι οί Γιαννιώτες "ξενιτεμένοι" συντεχνίτες μαζί μέ τά γυναικόπαιδά τους,οί όποιοι μάλιστα,πρός μεγάλη έκπληξη τών ντόπιων,έδειξαν ιδιαίτερη έξοικείωση μέ τά όπλα καί πρωταγωνίστησαν στις μικροσυμπλοκές πού έγιναν μέ τίς τουρκο-αλβανικές φρουρές.Σύμφωνα μάλιστα μέ μαρτυρία του Άλεξ.Κουτσάλεξη³⁶⁰ κάποιος πλούσιος Γιαννιώτης βυρσοδέψης (ταμπάκος), όνομαζόμενος Κολομβότις,όπλισε τούς εργάτες του αλλά καί τούς όμοτέχνους του καί τούς όδήγησε στην κεντρική εκκλησία τής ιστορικής κωμόπολης κρατώντας στα χέρια του τό λάβαρο τής έλευθερίας.

Δυστυχώς, όπως είναι γνωστό, ή επανάσταση αυτή απέτυχε,γεγονός πού έξανάγκασε τούς περισσότερους Καλαρρυτινούς καί όλους τούς Γιαννιώτες πρόσφυγες νά υποβληθούν σέ νέες περιπέτειες για ν'άποφύγουν τήν όργή καί τή μανία τών έχθρικών στρατευμάτων.Ό δρόμος³⁶¹ τής φυγής,μακρύς καί επικίνδυνος,τούς όδήγησε άρχικά στό Ματσούκι. Στο χωριό αυτό μερικοί φτωχοί τεχνίτες,δέν μπόρεσαν νά συνεχίσουν για οίκονομικούς λόγους καί παρέμειναν άνυπεράσπιστοι στό έλεος τών καταδικωτών τους.Οί υπόλοιποι προχώρησαν προς τήν Άρτα, όπου όμως κι εκεί ή κατάσταση είχε ήρξίσει νά γίνεται επικίνδυνη γιατί ό τοπική τουρκική έξουσία προέβαινε σέ σφαγές καί λεηλασίες πού απέβλεπαν στον έκφοβισμό τών κατοίκων τής περιοχής.³⁶² Έτσι, ύστερα από τήν όλιγόημερη άναγκαστική τους παραμονή εκεί,κατευθύνθηκαν προς τό Μεσολόγγι, όπου έφθασαν ύστερα από άρκετά βάσανα καί νέες έμπειρίες. Έκει έγκαταστάθηκαν οί περισσότεροι,άλλοι για μεγάλο χρονικό διάστημα καί άλλοι όριστικά ύστερα από πολλές αποτυχημένες προσπάθειες νά περάσουν

στά Ἐπτάνησα, καί ἰδίως στήν Ἰθάκη καί τήν Κέρκυρα, ἐξαιτίας τῆς ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς τῆς ἀγγλικῆς ἀρμοστείας.³⁶³

Ἄλλά καί γιά τούς ὑπόλοιπους Γιαννιώτες πού εἶχαν καταφύγει στά Ζαγοροχώρια, δεύτερη σημαντική περιοχή πού φιλοξένησε μεγάλο ὄγκο προσφύγων, δέν ἔλειψαν οἱ κίνδυνοι καί οἱ περιπλανήσεις ἐξαιτίας τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Ἰσμαήλ πασά πού, βλέποντας ὅτι ἔχανε τή μάχη του μέ τόν Ἄλή, ξέσπασε στούς πρώην ὑπηκόους του καί ἰδιαίτερα στούς Ζαγορίσιους συντεχνίτες μέ τήν πρόφαση καί τή δικαιολογία τῆς στενῆς πάντα συνεργασίας τους μέ τό μισητό του ἀντίπαλο.³⁶⁴

Ἀφοῦ ὀριστικοποιήθηκε πλέον ἡ ἀπομόνωση τοῦ Ἄλή καί φάνηκε ὀλοκάθαρα ἡ ἀδυναμία του νά συνεχίσει ἔστω καί τυπικά τόν κλεφτοπόλεμο καί ἐνῶ δέν ἔμεινε παρά νά βρεθεῖ ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο θά μεθοδευόταν ἡ ἐξόντωσή του, οἱ χριστιανοί πρόκριτοι τοῦ Ζαγοριοῦ καί τῶν Ἰωαννίνων ἀποφάσισαν, κάτω ἀπό τήν ἀσφυκτική πίεση τῶν πραγμάτων καί γιά νά προλάβουν μάλιστα τίς ἐπερχόμενες ἐξελίξεις, νά ἐπισκεφθοῦν τόν Χουρσίτ πασά γιά δύο λόγους: α) νά δηλώσουν τήν ὑποταγή τους στό Σουλτάνο καί νά ἐκφράσουν τήν ἀντίθεσή τους πρός τόν Ἄλή, καί β) ν' ἀκούσουν τίς ἀπόψεις του πάνω στίς νέες φορολογικές ὑποχρεώσεις, ὡς ἀναπόφευκτο κακό, καί νά διαγνώσουν τίς διαθέσεις του.³⁶⁵ Ἐπειδή μάλιστα ὁ προεστός τοῦ βαροσιοῦ Στ. Ἰωάννου θ' ἀπουσίαζε ἀπό τήν κρίσιμη ἐπίσκεψη οἱ βεκίληδες (ἐπιστάτες) τοῦ Ζαγοριοῦ τοῦ ζήτησαν ἀκριβεῖς καί λεπτομερεῖς πληροφορίες γιά τά εἶδη καί τά ποσά τῶν φόρων πού πλήρωναν στόν Ἄλή οἱ ὑπήκοοι τοῦ καζᾶ Ἰωαννίνων.³⁶⁶ Ὁ Στ. Ἰωάννου τίς κατέγραψε πρόθυμα, σέ μακροσκελή ἐπιστολή, τήν ὁποία τοῦς ἐνεχείρισε ὁ ἀπεσταλμένος του, στέλνοντας ταυτόχρονα στή θέση τοῦ,³⁶⁷ ὡς ἐκπρόσωπο τῶν γιαννιώτικων χριστιανικῶν ἀρχῶν, τό μικρότερο γιό του Σωτηράκη.³⁶⁸

Δυστυχῶς οἱ πηγές δέν ἀναφέρουν τίποτε γιά τά ἀποτελέσματα τῆς συνάντησης αὐτῆς, ἀλλ' ὅπως φαίνεται ἀπό μεταγενέστερα ἔγγραφα, σχετικά μέ τή φορολογία, δέν πρέπει νά ἦταν καρποφόρα.

Δέν γνωρίζουμε ἀκόμη ἀν ἀκολούθησε ἄλλη συνάντηση γιά τό θέμα αὐτό. Ἀπλές καί μόνο ἐνδείξεις, γιά τό ὅτι τό ζήτημα παρέμεινε ἀνοιχτό, μᾶς δίνει μιά διαταγή τοῦ Χουρσίτ πρός τόν Στ. Ἰωάννου μέ τήν ὁποία τόν καλεῖ νά συναντηθοῦν γιά νά δώσουν ἕνα τέλος στό μεταξύ

τους "νταβάν", τρεις μέρες πρίν από τό θάνατο του 'Αλή.³⁶⁹

Τό τέλος του 'Αλή, δέν αποτέλεσε τή "χρυσή τομή" στό φορολογικό πρόβλημα τῶν συντεχνιῶν οὔτε ἔδωσε, ὅπως περίμεναν οἱ περισσότεροι συντεχνίτες, τέλος στίς κακουχίες καί στίς περιπλανήσεις τους. Ἄντίθετα, μπορεῖ κανεῖς νά ἰσχυρισθεῖ ὅτι ἐγκαινίασε μιὰ νέα περίοδο σκληρῆς δοκιμασίας στήν ὁποία συμπυκνωνόταν ἡ ἀναδουλειά, ἡ φτώχεια, ἡ ἀνασφάλεια, ἡ ἀβεβαιότητα, ἡ ληστεία καί ἡ φορολογική ἀφαίμαξη, φαινόμενα πού συμβάδιζαν καί ἐνισχύονταν ἀπό μιὰ συγκυρία καί σωρεία σημαντικῶν γεγονότων. Τά χτυπήματα πού δέχτηκαν σάν ἄνθρωποι ἦταν τόσο ἰσχυρά καί ἀνεξίτηλα καί οἱ καταστροφές πού ὑπέστησαν σάν ἐπαγγελματίες τόσο φοβερές καί ἀναπάντεχες ὥστε συντόμευσαν, ὀριστικοποίησαν καί ὀριοθέτησαν τή συντεχνιακή παρακμή καί γενικότερα προδιέγραψαν τήν κατοπινή πορεία ὄχι μόνο τῆς δικῆς τους γενιᾶς ἀλλά καί τῆς ἐπόμενης.

6. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟ.

Ἐκτός ἀπό τόν ἀναμφισβήτητα πρωταρχικό τους ρόλο στήν οἰκονομία τῆς γύρω περιοχῆς, οἱ συντεχνίες παρουσίαζαν καί ἄλλες σημαντικές δραστηριότητες, ὅπως πολιτικές, κοινωνικές καί θρησκευτικές, πού σέ συνάρτηση μέ τίς οικονομικές τους δυνατότητες διαμόρφωναν κάθε φορά σέ μεγάλο βαθμό τίς συνθηκές ζωῆς τῆς γιαννιώτικης κοινωνίας. Ἔτσι πολύ συχνά συναντοῦμε τίς συντεχνίες νά λειτουργοῦν ταυτόχρονα στόν ἄμεσο χῶρο τους ὡς φορέας πολιτικός, κοινωνικός καί θρησκευτικός.

Ὡς μέσο διοικητικῆς σύνδεσης καί ἐπαφῆς ἀνάμεσα στόν τοῦρκο τοπάρχη, ἐκπρόσωπο τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης, καί τόν ὑπόδουλο πληθυσμό τῆς πόλης οἱ συντεχνίες ἐπανδρῶνουν πάντοτε τό χριστιανικό διοικητικό συμβούλιο τῆς κοινότητάς τους ἄλλοτε μέ μικρή καί ἄλλοτε μέ μεγάλη πλειοψηφία καί σέ σπανιότερες περιπτώσεις σχεδόν καθολικά.

Στά Γιάννινα φαίνεται πῶς ὁ ἔλεγχος πού ἀσκοῦσαν οἱ συντεχνίες στά διοικητικά θέματα ἦταν πολύ οὐσιαστικός, ἀλλά ὅπως στίς περισσότερες περιοχές τῆς Ἑλλάδας ἔτσι κι ἐδῶ οἱ πηγές δέν μᾶς ἐπιτρέπουν νά ἀποφανθοῦμε μέ βεβαιότητα καί ἀκρίβεια γιά τό ποσοστό συμμετοχῆς πού εἶχαν τελικά στό ἀνώτατο αὐτό διοικητικό ὄργανο, τό γνωστό ὡς δω-

δεκάρα,οί προύχοντες ,οί έμποροι,οί βιοτέχνες και άλλοι έπαγγελμα-
τίες.³⁷⁰

Στό μόνο πού μπορούμε ν'άπαντήσουμε μέ βεβαιότητα είναι ότι ό προεστός τους,ή ψηλότερη διοικητική βαθμίδα πού μπορούσε νά φθάσει ό χριστιανός κάτοικος μιās πόλης ή όμοσπονδίας χωριών προερχόταν στό διάστημα αυτό άπ'τήν έμπορικοβιοτεχνική τάξη.

Πιό συγκεκριμένα,για τό χρονικό διάστημα 1812-1822 τό αξίωμα του προεστού των Ίωαννίνων τό μονοπώλησε ό Σταυρος Ίωάννου,πατέρας του γνωστού Ιδρυτή της έθνικής Τράπεζας της Ελλάδας Γεωργίου Σταύρου,πού προερχόταν από την τάξη των πραγματευτών.³⁷¹

Στά τέλη του 1811 ή γενική συνέλευση,πού πραγματοποιήθηκε στή Μητρόπολη για την ανάδειξη του νέου διοικητικού συμβολίου και ή ό-ποία άποτελοϋνταν από τους άρχοντες και τους πρωτομάστορες των γιαν-νιώτικων συντεχνιών,άποφάσισε,ανάμεσα στ'άλλα, νά υποδείξει ως μονα-δικό ύποψήφιο για προεστό τό Σταυρο Ίωάννου,ό όποιος είχε έπιστρέ-ψει πρόσφατα στά Γιάννινα από τή Βιέννη,άφήνοντας τή διεύθυνση της έκεϊ "συντροφίας" στό μεγαλύτερο παιδί του τό Γεώργιο.³⁷² Ή έκλογή, όπως άναμενόταν,ύπήρξε πανηγυρική.Δέν έμενε παρά μόνο ή έπιδοκιμασία και ή έγκρισή της από τόν Ίαλή πασά.Ή τελευταίος δέν είχε κανένα ι-διαίτερο λόγο νά προβάλλει αντιρρήσεις και προχώρησε χωρίς χρονοτριβή στην έπικύρωσή της.³⁷³

Ή άμεση συγκατάθεση του Ίαλή,χωρίς κανένα ένδοιασμό ή δισταγ-μό,πιθανόν νά όφείλεται,έκτός βέβαια από τό γενικό αίτημα των έκλο-γών, και στην πρόσφατη τότε συγγένεια του Σταύρου Ίωάννου μέ τόν Ίαλήξη Νοϋτσο,προεστό του Ζαγοριού,τόν όποιο ό Ίαλής έκτιμούσε και άγαπούσε σαν πραγματικό του γιό.³⁷⁴ Όπωσδήποτε όμως δέν πρέπει νά παραβλέψουμε τό σημαντικότερο παράγοντα,πού έπαιξε και τόν άποφαι-στικότερο ρόλο στην κατάληψη αυτού του ύπουργήματος από τόν Σταυρο Ίωάννου:τή ζηλευτή κοινωνική του θέση πού τή συγκροτούσαν ή οίκο-νομική του δύναμη,ή επαγγελματική άκτινοβολία και ή ηλικία του.³⁷⁵

Ό Σταυρος Ίωάννου ανέλαβε καθήκοντα στό νέο δη-μόσιο αξίωμα³⁷⁶ παρά τή θέλησή του,κάτω από την γενική άπαιτηση των συντεχνιών,³⁷⁷ σε μιá εποχή πού συνέβαινε τό έξής παρόδοξο:Ίαπ' τή μιá μεριά ό Ίαλής βρισκόταν στό άποκορύφωμα της ισχύος του έξουσιάζοντας μιá περιοχή ίσοδύναμη σε έκταση μέ τή σημερινή Έλ-λάδα,³⁷⁸κι'άπ'τήν άλλη έμφανίζονταν ,σποραδικά βέβαια,οί πρώτες

ένδειξεις της οικονομικής κρίσης πού σέ λίγο θά έθετε σέ μεγάλη δοκιμασία τό έμπόριο καί τίς τέχνες της περιοχής.³⁷⁹

Ή άπροθυμία του γιά ύποψηφιότητα στό άξίωμα αυτό ίσως νά όφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στό παραπάνω γεγονός πού θά καθιστούσε σύντομα τό έργο του πολύ δύσκολο. Ός προεστός έπρεπε νά διαθέτει όλα τά ανθρώπινα προτερήματα ή τουλάχιστον τά περισσότερα, γιά ν' άντιμετωπίσει τά πολλαπλά καί ποικιλόμορφα προβλήματα πού σύντομα θά του έθεταν οί συμπολίτες του. Ακόμη οί χρονικές συγκυρίες καί ή ιδιομορφία του χώρου ήθελαν τόν προεστό τήν περίοδο αυτή προικισμένο μέ σπάνιες ίκανότητες, όπως διπλωματικότητα, εύστροφία καί πολιτική, γιά νά κινείται καί νά έλίσσεται μέ κάποια σχετική εύχέρεια στό χώρο πού θά άναζητούσε τή λύση τών προβλημάτων της κοινότητας καί πού έκπροσωπούσε φυσικά ό Άλής.

Ό Σταύρος απέδειξε γρήγορα ότι ήταν προικισμένος μέ αρκετά άπό τά σπάνια αυτά χαρίσματα, στα όποια ξεχώριζαν ή τιμιότητα καί ή δικαιοσύνη, γεγονός άλλωστε πού άποδεικνύεται άπό τή μακρόχρονη έπιτυχημένη θητεία του στη θέση αυτή. Στο πρόσωπό του οί συντεχνίες βρήκαν τόν άνθρωπο πού προσπάθησε νά προασπίσει μέ τόν καλύτερο τρόπο τά συμφέροντά τους μέσα στα πλαίσια τών δυνατοτήτων του.³⁸⁰

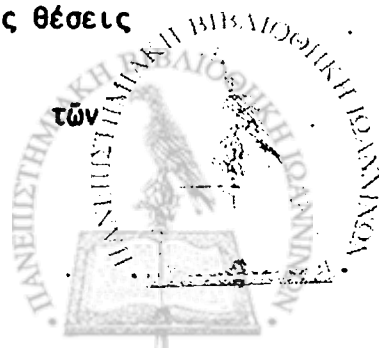
Έκτός όμως άπό τήν έμμεση αυτή επικοινωνία πού είχαν οί συντεχνίες μέ τόν Άλή, διά μέσου του προεστού τους ή του τοπικού διοικητικού συμβουλίου, δέν δίστασαν πολλές φορές νά έρθουν καί σέ άμεση έπαφή μαζί του, γιά διάφορες ύποθέσεις διοικητικής, φορολογικής καί οικονομικής φύσης, πού περιέκλειαν παράλληλα καί συντεχνιακά αίτήματα.

Πρέπει νά τονίσουμε μέ τήν εύκαιρία αυτή πώς ό Άλής γνώριζε καλύτερα άπό κάθε άλλον τίς πραγματικές διαστάσεις της συντεχνιακής δύναμης καί ποτέ δέν έπαψε νά τίς ύπολογίζει.³⁸¹

Παράλληλα, διαπιστώνοντας έπανελημμένα τήν παρουσία πολλών άρετών υτίς συντεχνίες, όπως τήν άμεροληψία, τήν εύθύτητα καί τήν ήθική, δέν παρέλειπε σέ σημαντικές ύποθέσεις νά βασίζεται σ' αυτές, γεγονός πού μαρτυρούν πάμπολλες περιπτώσεις πού έχουν διασώσει σχετικά έγγραφα.

Τά παραδείγματα πού θά άκολουθήσουν νομίζουμε πώς συμπυκνώνουν καί άντικατοπτρίζουν ταυτόχρονα μέ πολύ άποκαλυπτικό τρόπο τίς θέσεις αυτές του Άλή πασά.

Τό ένα αναφέρεται στην όγκώδη καί πρωτοφανή διαδήλωση

συντεχνιών έναντίον του Ἀλή πασᾶ³⁸² πού πραγματοποιήθηκε στίς 23 Ιουλίου τοῦ 1812. Σκοπός τῆς συγκέντρωσης ἦταν ἡ ἀπλή διαμαρτυρία γιά τήν ἀπελπιστική θέση στήν ὁποία εἶχαν περιέλθει οἱ κάτοικοι τῆς πόλης ἀπό τήν ἔλλειψη σιταριοῦ ἀλλά καί ἡ ἐπιτακτική ἀπαίτηση γιά τήν ἀρση τῶν μέτρων πού εἶχε ἐπιβάλει ὁ Ἀλή πασάς καί τά ὁποία τούς εἶχαν ὀδηγήσει σέ πλήρη ἀπόγνωση. Συγκεκριμένα, τή χρονιά ἐκείνη παρατηρήθηκε μεγάλη σιτοδεία στήν Ἡπειρο καί ὁ Ἀλής δέν ἔχασε τήν εἰκαιρία νά μονοπωλήσει τό ἐμπόριο τοῦ σιταριοῦ, ἀπαγορεύοντας τήν εἰσαγωγή του ἀπό τή Θεσσαλία, βασικό τροφοδότη τῆς Ἡπείρου στό πρῶτο καί πολύτιμο αὐτό εἶδος διατροφῆς. Ἔτσι, ἀφοῦ τελείωσε καί τό τελευταῖο ἀπόθεμά τους καί ἡ πείνα ἄρχισε νά πλανιέται μέσα στά Γιάννινα, ἐξαντλώντας καί τό τελευταῖο ὄριο ἀναμονῆς καί ὑπομονῆς οἱ βαροσλήδες ξεχύθηκαν στούς δρόμους μέ τελική κατεύθυνση τά Λιθαρίτσια, ὅπου βρισκόταν τό σαράϊ τοῦ Ἀλή. Σέ λίγο τό προαύλιο τοῦ παλατιοῦ γέμισε ἀπό τούς ἐξαγριωμένους διαδηλωτές πού φώναζαν ψωμί ἢ θάνατος, ἐξωτερικεύοντας ταυτόχρονα τίς ἀπειλητικές διαθέσεις τους.

Μπροστά σ' αὐτή τήν τρομακτική σέ πλῆθος καί παλμό διαδήλωση πού λίγο ἔλειψε νά μεταβληθεῖ σέ ἀληθινή ἐξέγερση ὁ Ἀλής διέταξε νά κρεμάσουν ἀμέσως μπροστά τους τό μοναδικό Ἀλβανό σωματοφύλακα πού εἶχε πυροβολήσει ἐναντίον τους. Παράλληλα ὑποσχέθηκε στό μαινόμεινο πλῆθος πώς ἂν ἀποχωροῦσε ἤσυχχα θά ἱκανοποιούσε τίς ἀπαιτήσεις του. Πραγματικά, οἱ διαδηλωτές δέχθηκαν τίς προτάσεις του καί σκόρπισαν ἔτσι σέ λίγο κατέφθασαν 2.000 φορτώματα σιταριοῦ, τά ὁποία πωλήθηκαν σέ χαμηλές τιμές,^{382α} ἐνῶ παράλληλα τελείωνε ὁ ἀποκλεισμός τους ξανάρχιζε ὁ ἀνεφοδιασμός ἀπό τή Θεσσαλία.³⁸³

Τό δεῦτερο παράδειγμα ἀναφέρεται στή θεώρηση τοῦ λογαριασμοῦ 13 χρόνων τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοβίτζας Μετσόβου.³⁸⁴ Ἀνάμεσα στούς ἄλλους πού θά ἐπόπτευαν στόν ἐλεγχό τῆς διαχείρισης τῶν πόρων τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς,³⁸⁵ τό Μητροπολίτη, τούς προεστούς τῶν Ἰωαννίνων καί τοῦ Ζαγοριοῦ, τούς ἄρχοντες, ὁ Ἀλής ἤθελε ὅπωςδήποτε καί τούς πρωτομάστορες ὄλων τῶν ἑσναφιῶν, γιά νά παρακολουθήσουν καί νά ἐπικυρώσουν μέ τήν ὑπογραφή τους τή συγκεντρωτική ἀπόδοση τοῦ λογαριασμοῦ.³⁸⁶

Οἱ κοινωνικές ἐπίσης ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν οἱ γιαννιώτικες συντεχνίες ὄχι μόνο στά μέλη τους ἀλλά καί στούς ὑπόλοιπους χριστιανούς κατοίκους τῆς ἀστικής κοινότητας στά πλαίσια τῆς ὁποίας δροῦσαν εἶναι καί πολλές καί σημαντικές

Ἡ κοινωνική πρόνοια πού ὑπῆρχε καί ἡ προστασία μέ τήν ὁποία περιέβαλαν τά μέλη τους οἱ συντεχνίες, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπό τίς γραπτές πηγές, ἦταν σέ πολύ μεγάλο βαθμό ἀναπτυγμένη, παραδειγματική θά λέγαμε γιά τήν ἐποχή τους.

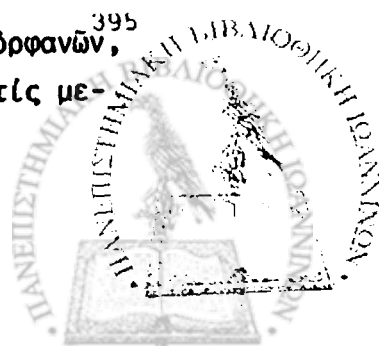
Μέ ξεχωριστή φροντίδα ἀντιμετώπιζαν τούς ἀνάπηρους καί φτωχοῦς γέροντες συντεχνίτες, τά ὄρφανά καί τίς χῆρες τῶν συναδέλων τους ἀναλαμβάναν τήν πλήρη κάλυψη τῶν ἐξόδων πού προέκυπταν ἀπό τό πρῶτο στάδιο τῆς ἐκδήλωσης καί τῆς διάγνωσης τῆς ἀσθένειας μέχρι τό τελευταῖο τῆς θεραπείας τῶν ἀρρωστων μελῶν τους, ἀμείβοντας τούς γιατρούς καί ἐφοδιάζοντας τούς ἀσθενεῖς μέ τά ἀναγκαῖα φάρμακα.³⁸⁷ Δάνειζαν μέ μετριότατο τόκο τά μέλη τους πού γιά διαφορετικούς λόγους κάθε φορά συναντοῦσαν ἀνυπέβλητες οἰκονομικές δυσκολίες καί γενικότερα παρουσίαζαν ἕνα θαυμάσιο σύστημα ἀλληλοβοήθειας καί ἀλληλοϋποστήριξης τῶν μελῶν τους.³⁸⁸

Τό ἀξιοθαύμαστο ὅμως εἶναι ὅτι οἱ συντεχνίες διαπιστώνοντας τήν αἰσθητή ἔλλειψη καί ἀπουσία ἐνός δημοσίου φορέα, πού θά φρόντιζε ἔστω καί μέ ὑποτυπώδη μέσα γιά τήν πορεία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, ξέφυγαν ἀπό τά στενά πλαίσια τῆς συντεχνιακῆς ἀλληλεγγύης καί ἐπωμίστηκαν οἱ ἴδιες τό σοβαρό αὐτό κοινωνικό ἔργο, συνδράμοντας καί βοηθώντας μέ κάθε μέσο τούς δοκιμαζόμενους συμπολίτες τους.

Τό ἔργο πού ἔχουν νά παρουσιάσουν οἱ συντεχνίες στόν τομέα αὐτό, εἶναι καί πλούσιο καί ζηλευτό. Τό μέγεθος, ὁ ὄγκος καί ἡ ποικιλία τῶν ὑπηρεσιῶν τους ἔχουν διασωθεῖ στούς κώδικες καί τά λυτά ἔγγραφα τοῦ ΑΣΙ καί ΑΜΙ καί ἀποδεικνύουν περίτρανα τήν ἀνεκτίμητη δράση τους καί τίς ποικιλότητες σωτήριες ἐπεμβάσεις τους.

Συγκεκριμένα πλήρωναν τά νοίκια τῶν φυλακῶν τῶν γυναικῶν καί τῶν ἀνδρῶν,³⁸⁹ πού βρίσκονταν ἐκεῖ δέσμιοι κυρίως γιά τήν ἀδυναμία ἐκπλήρωσης τῶν φορολογικῶν τους ὑποχρεώσεων, τά ἐξόδα γιά τήν ἐπισκευή καί τή συντήρηση τῶν κτιρίων,³⁹⁰ φρόντιζαν γιά τήν καλύτερη καί ἀνθρωπινότερη διαμονή τῶν φτωχῶν φυλακισμένων³⁹¹ ἐφοδιάζοντάς τους μέ ψάθες, κουβέρτες, ροῦχα καί ἄλλα εἶδη πρώτης ἀνάγκης,³⁹² τούς τροφοδοτοῦσαν ὁλόκληρο τό χρόνο μέ ψωμί³⁹³ καί χρηματοδοτοῦσαν ἕναν ἱερέα γιά νά τούς ἐπισκέπτεται καί νά τούς ἐνθαρρύνει.³⁹⁴

Ἰδιαίτερη εὐαισθησία ἐδειχναν γιά τήν περίθαλψη τῶν ὀρφανῶν,³⁹⁵ τῶν χήρων γυναικῶν καί τῶν φτωχῶν συμπολιτῶν τους, ὄχι μόνο στίς με-

γάλες γιορτές του Χριστιανισμού, όπως τὰ Χριστούγεννα,³⁹⁶ τὶς Ἀπό-
κριες³⁹⁷ καὶ τὸ Πάσχα,³⁹⁸ ὅπου συνηθίζονταν τὰ ποσὰ τῆς ἐλεημοσύνης
νά εἶναι μεγάλα,³⁹⁹ ἀλλὰ καὶ τὶς ὑπόλοιπες μέρες τοῦ χρόνου.

Ἀκόμη ἐξαγόραζαν σκλάβους⁴⁰⁰ καὶ ἐλευθέρωναν φυλακισμένους, ἀ-
ναλάμβαναν ὅλα τὰ ἐξοδα θεραπείας, διατροφῆς καὶ διαμονῆς τῶν μολυσμέ-
νων ἀπ' τὴν πανούκλα,⁴⁰¹ τὰ ἐξοδα τοῦ λαζαρέτου (καραντίνας),⁴⁰² προικοδο-
τοῦσαν ἄπορα καὶ φτωχὰ κορίτσια,⁴⁰³ ἀνακούφιζαν τοὺς ἀσθενεῖς χορη-
γώντας τους φάρμακα ἢ μισθοδοτώντας τὸ γιατρό τοῦ βαροσιοῦ,⁴⁰⁴ συμπα-
ραστέκονταν ἀποφασιστικά σ' αὐτοὺς πού δοκιμάζονταν ἀπὸ μικροπυρκα-
γιές,⁴⁰⁵ σπούδαζαν ὑποτρόφους,⁴⁰⁶ συνέβαλαν στὴ συντήρηση τοῦ νοσοκο-
μείου, ἀναλάμβαναν τὸν ἐνταφιασμό τῶν πτωχῶν,⁴⁰⁷ μεριμνοῦσαν γιὰ τὰ
νόθα παιδιὰ,⁴⁰⁸ καὶ γενικότερα προσπαθοῦσαν νὰ δείχνουν ἔμπρακτα τὰ
φιλανθρωπικά τους αἰσθήματα .

Ἡ προσφορά τῶν περισσότερων συντεχνιῶν δὲν σταματοῦσε μὲ τὴν
ἀποχώρησή τους ἀπὸ τὴ συντεχνία ἐξαιτίας κυρίως τῶν γηρατειῶν, ἀλλὰ
ἐξακολουθοῦσε ἀκόμη καὶ μετὰ τὸ θάνατό τους. Στίς διαθῆκες τους ξεχώ-
ριζαν ἄλλος μεγαλύτερα καὶ ἄλλος μικρότερα χρηματικά ποσὰ, ἀνάλογα
μὲ τὴν περιουσιακὴ του κατάσταση, γιὰ ὅλες τὶς περιπτώσεις συνδρομῆς
καὶ βοήθειας πού ἀναφέραμε παραπάνω.⁴⁰⁹

Δυστυχῶς ἡ πολιορκία τοῦ Ἀλῆ ἀπ' τὰ σουλτανικά στρατεύματα,
μὲ τὶς πυρκαγιές καὶ τὶς λεηλασίες πού ἀκολούθησαν ἀπὸ τὶς πρῶτες
μέρες της, ὄχι μόνο στέρησε σ' ἄλλους προσωρινά, σ' ἄλλους γιὰ μεγάλο
χρονικὸ διάστημα καὶ σ' ἄλλους ὀριστικά καὶ ἀμετάκλητα τὴ χαρὰ τῆς
εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ προξένησε στοὺς περισσότερους τόσες συμφορές
καὶ δοκιμασίες, ὥστε χρειάστηκαν γιὰ ἄρκετὰ χρόνια ἀμέριστη καὶ συνε-
χὴ βοήθεια καὶ συμπαράσταση γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ συνέλθουν καὶ νὰ
ὀρθοποδήσουν.⁴¹⁰

Ἰδιαίτερο καὶ ἐντονο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἐπίσης ἡ θρησκευ-
τικὴ ζωὴ καὶ δραστηριότητα τῶν γιαννιώτικων συντεχνιῶν.

Κάθε μιὰ ἀπ' αὐτές εἶχε τὸ δικό της προστάτη ἅγιο ἢ ἅγια τοῦ ὁ-
ποίου ἡ μορφή ἀπεικονιζόταν στὴν ἀντίστοιχη σημαία καὶ σφραγίδα τῆς
συντεχνίας.⁴¹¹ Τὴν περίοδο αὐτὴ γνωρίζουμε πὼς οἱ γουναράδες καὶ οἱ
ἀρτοποιοὶ εἶχαν ὡς προστάτη τους τὸν Προφήτη Ἡλία,⁴¹² οἱ τακίαν-
τζῆδες τὸν Ἅγιο Νικόλαο,⁴¹³ οἱ χαντζῆδες, κρασοπούλοι καὶ ἀγωγιάτες
τὸν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο,⁴¹⁴ οἱ τερζῆδες τὴν Ἅγια Παρασκευή,⁴¹⁵ οἱ
κῆπουροὶ (μποσταντζῆδες) τὸν Ἅγιο Τρύφωνα,⁴¹⁶ οἱ ἀλμπάνηδες τὸν

Ἅγιο Ἀθανάσιο,⁴¹⁷ οἱ μπακάληδες ἐπίσης τόν Ἅγιο Ἀθανάσιο,⁴¹⁸ οἱ ταμπάκηδες τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους,⁴¹⁹ οἱ κονταξήδες καί ντουφεξήδες τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν θεολόγο⁴²⁰ καί οἱ σιδηρουργοί καί χαλκιάδες τόν Ἅγιο Δημήτριο.⁴²¹

Ἄρκετές μάλιστα ἀπὸ τίς συντεχνίες εἶχαν στήν ἰδιοκτησία τους ἢ τήν κατοχή τους μιά ἐκκλησία, ἢ καί δύο, συνήθως μονή ἢ παρεκκλήσι. Πού ἔφερε τό ὄνομα τοῦ ἀγίου τους. Ἰδιοκτήτες ἐκκλησίες αὐτή τήν ἐποχή εἶχαν οἱ παρακάτω συντεχνίες: α) τῶν ζουναράδων τόν προφήτη Ἡλία στό Καρδαμίτσια καί τόν προφήτη Ἡλία στό νησί,⁴²² β) τῶν τακλιαντζήδων τόν Ἅγιο Νικόλαο Κοπάνων,⁴²³ γ) τῶν ἀρτοποιῶν τόν προφήτη Ἡλία Κρύας⁴²⁴ στήν ὁμώνυμη κοινότητα, δ) τῶν κονταξήδων καί ντουφεξήδων, τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν θεολόγο στό Μπισδουνόπουλο,⁴²⁵ καί ε) τῶν πεταλιωτῶν τόν Ἅγιο Ἀθανάσιο στό Παρεικίό.⁴²⁶

Τά μοναστήρια ἢ παρεκκλήσια αὐτά βρίσκονταν στίς παρυφές τῆς πόλης ἢ λίγο πιά μακριά. Σέ ὀρισμένα μάλιστα ἀπ' αὐτά γιά νά φθάσει κανεῖς ἔπρεπε νά διανύσει σημαντική ἀπόσταση. Γιά παράδειγμα ὁ προφήτης Ἡλίας τῆς συντεχνίας τῶν ἀρτοποιῶν ἦταν κτισμένος στίς ὑπώρειες τοῦ Μιτσικελιού, τοποθεσία πού ἀνήκε στήν κοινότητα τῆς Κρύας, καί ἀπείχε ἀπό τά Γιάννινα γύρω στίς 2¹/₂ ὥρες μέ κανονικό βάδισμα· ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος τῆς συντεχνίας τῶν πεταλιωτῶν, στό σύνορα σχεδόν Κατοικῆς καί Κοτσελιοῦ, ἦταν μακριά ἀπό τήν πόλη 1¹/₂ μέ 2 ὥρες.

Στά ξεκλήσια αὐτά, καθῶς καί στό ἄλλα πού ἦταν κάπως ἀπομακρὰ ἀπ' τήν πόλη, οἱ συντεχνίες ὅπως εἶναι φυσικό δέν ἐκκλησιάζονταν τακτικά ὅλες τίς κυριακές καί τίς γιορτές τοῦ χρόνου ἀλλά σέ πιά ἀραιά χρονικά διαστήματα· ἀπαραίτητα ὅμως τή μέρα τῆς γιορτῆς τοῦ ἀγίου τους, ὅποτε ἐκλείναν ὑποχρεωτικά τά καταστήματά τους.

Ἀνήμερα τῆς γιορτῆς καί πολλές φορές τήν παραμονή, ξεκινοῦσαν οἱ συντεχνίτες μέ τίς οἰκογένειές τους καί πήγαιναν νά λειτουργηθοῦν στήν ἐκκλησία τους, προσδίνοντας μάλιστα, ἐκτός ἀπό ἐκδρομικό χαρακτήρα, καί γιορταστικό τόνο στή συγκέντρωση αὐτή, ἀφοῦ μετά τή λήξη τῆς θείας λειτουργίας ἐπιδίδονταν σέ φαγοπότι καί χορούς, ψήνοντας ἀρνιά καί κασιόκια στή σούβλα καί γλεντώντας στό προαύλιο τῆς ἐκκλησίας μέχρι τό ἀπόβραδο μέ ὀργανοπαῖκτες πού εἶχαν προσκαλέσει εἰδικά γιά τό σκοπό αὐτό.⁴²⁷

Οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές πολλές φορές ἐπαιρναν ὄψη ἀληθινοῦ πανηγυριοῦ μέ ἀποτέλεσμα νά καταφθάνουν καί πολλοί ξένοι ἐπισκέπτες, οἱ ὁ-

ποῖοι μαζί μέ τούς προσκυνητές δημιουργοῦσαν πολυκοσμία . Ἀπό τά μεγάλα πανηγύρια ἦταν κι αὐτό πού γινόταν στό Μπισδουνόπουλο, στίς 8 Μαΐου, τή μέρα πού γιορταζόταν ἀπό τήν συντεχνία τῶν κονταξήδων καί ντουφεξήδων ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου τους Ἰωάννη τοῦ θεολόγου.⁴²⁸ Ὁ Λαμπρίδης μάλιστα ἀναφέρει ὅτι τό 1818 τά ἄτομα πού παρακολούθησαν τό πανηγύρι ἀνῆλθαν τελικά σέ 16.000 καί ὅτι ἀνάμεσα στούς πανηγυριῶτες παρεβρέθηκε κι ὁ ἴδιος ὁ Ἄλής.⁴²⁹

Οἱ συντεχνίες πού δέν διέθεταν ἰδιόκτητη ἐκκλησία ἐκκλησιάζονταν, ἀνάλογα μέ τό πού γιόρταζε ἡ καθεμιά τόν ἅγιο της, στίς ὑπόλοιπες ἐκκλησίες τῆς πόλης ἢ τοῦ νησιοῦ.⁴³⁰ Ἀπ' αὐτές ἄλλες συντηροῦσαν ἀποκλειστικά μόνες τους καί ἄλλες κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος, γεγονός πού τούς παραχωροῦσε τό δικαίωμα καί νά τίς ἐπιτροπεύουν (νά τοποθετοῦν ἐπιτρόπους πάντοτε μέλη ἀπ' τή συντεχνία τους).⁴³¹

Ἔτσι π.χ οἱ κηπουροί στίς 2 Φεβρουαρίου, ἀνήμερα τῆς γιορτῆς τοῦ προστάτη τους Ἁγίου Τρύφωνα, παρακολουθοῦσαν τή θεία λειτουργία στή Μητρόπολη, ὅπου βρισκόταν ἡ εἰκόνα του, ἀπό δική τους δωρεά. Μάλιστα τήν παραμονή τῆς γιορτῆς οἱ περισσότεροι μποσταντζήδες παρακολουθοῦσαν τή σχετική ἀγρυπνία καί συμμετεῖχαν στήν ἀρτοκλασία στό ἰδιαίτερο παρεκκλησάκι πού ὑπάρχει ἀκόμη καί σήμερα πάνω ἀπό τό γυναικωνίτη τῆς Μητρόπολης, ἐνσωματωμένο μέ τόν κυρίως ναό.⁴³²

Τήν βαθειά τους θρησκευτική πίστη τήν ἐκδήλωναν ἀκόμη οἱ συντεχνίτες μέ τόν καθορισμό τῶν ἐτήσιων ἀργιῶν, γιά τίς ἀντίστοιχες Κυριακές, δεσποτικές, θεομητορικές καί ἄλλων ἐπίσημων ἁγίων γιορτές, ἀλλά καί τήν ὑποδειγματική τήρησή τους. Τίς μέρες αὐτές ἀπαγορευόταν αὐστηρά σέ ὅποιονδήποτε συντεχνίτη ν' ἀνοίξει τό ἐργαστήρι του ὄχι μόνο γιά νά πουλήσει, ἀλλά καί γιά ν' ἀγοράσει πραμάτεια. Γιά τούς τυχόν παραβάτες ἡ ποινή ἦταν αὐστηρή. Πλήρωναν πρόστιμο, χρηματικό ἢ σέ εἶδος καί ἀπαγορευόταν ὁ ἐκκλησιασμός τους γιά μεγάλο ἢ μικρό χρονικό διάστημα. Ἀκόμη ὑπῆρχαν καί περιπτώσεις ἀφορισμοῦ τους.⁴³³

Ἀκόμη ποτέ δέν ἀρνήθηκαν τή βοήθειά τους, χρηματική ἢ ὑλική ὅσες φορές τούς ζητήθηκε, γιά ἀνέγερση ἢ ἀνακαίνιση ἐκκλησιῶν, μοναστηριῶν ἢ ἄλλων θρησκευτικῶν ἀναθημάτων ἀπό διάφορες περιοχές τῆς Ἡπείρου.⁴³⁴

Τέλος δέν δίστασαν ν' ἀπευθυνθοῦν τό 1819 καί στόν ἴδιο τόν Σουλτάνο γιά νά τοῦ ἀποσπάσουν τό ἀνάλογο φερμάνι πού θά τούς παραχωροῦσε τήν ἄδεια ἀνοικοδόμησης τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοβίτσας,⁴³⁵ πού γιόρταζε τόν Δεκαπενταύγουστο.⁴³⁶

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Β'

ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΩΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1854.

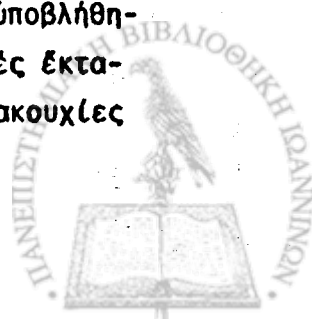
1. Ἡ κατάσταση στά Γιάννινα μετά τό θάνατο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ - Ἡ δοκιμασία τῶν συντεχνιτῶν κατά τή δεκαετία 1822-1831.

Λίγες μέρες μετά τό θάνατο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ δόθηκε γενική ἀμνηστία καί οἱ Γιαννιώτες πρόσφυγες ἄρχισαν νά ἐπανερχονται στήν πόλη, πιστεύοντας ὅτι ἡ φοβερή περιπέτεια εἶχε φθάσει στό τέλος της.¹

Παράλληλα, ὁ Σουλεϊμάν πασᾶς,² μουτσελίμης τοῦ νέου διοικητῆ τοῦ πασαλικοῦ Ἰωαννίνων Ὁμέρ πασᾶ,³ προσκάλεσε πλῆθος μαστόρων νά νά ξανακτίσουν τά κατεστραμμένα ἐργαστήρια, ὄχι μόνον αὐτῶν πού εἶχαν κιόλας ἐπιστρέψει, ἀλλά κι ἐκείνων πού ἡ ἐπάνοδός τους καθυστεροῦσε ἢ ἦταν ἀβέβαιη, μέ τήν ὑποχρέωση, ὅταν ἐπιστρέψουν καί οἱ ὑπολοιποί, νά καταβάλουν σταδιακά ὅλοι τους τά ἔξοδα τῆς κατασκευῆς τῶν ἐργαστηρίων, ἀφοῦ ὅμως πρῶτα ξεκινοῦσαν τή δουλειά τους καί ἀποκτοῦσαν κάποια οἰκονομική βάση.⁴

Παρά τήν προσπάθεια ὅμως τῆς τοπικῆς ἐξουσίας, πού ἀπέβλεπε στή συγκράτηση τοῦ πληθυσμοῦ γιά φορολογικούς κυρίως λόγους, ἄρκετοί ἔδειξαν ἀπροθυμία στό ἔμμεσο αὐτό προσκλητήριο, ἐπειδή περίμεναν νά καθουχάσουν τελείως τά πράγματα καί νά ἴδουν τή νέα ἐξέλιξη τοῦ φορολογικοῦ προβλήματος. Ἡ ἀπόρρομη μάλιστα χειρονομία τοῦ Σουλεϊμάν πασᾶ ἐνίσχυσε ἀκόμη περισσότερο τίς ὑποψίες τους ὅτι ἦταν ἔργο προμελετημένο, μέ κίνητρα καθαρὰ φορολογικά, γιὰτί δέν ξεχνοῦσαν πῶς πρὶν δύο χρόνια περίπου εἶχαν πάψει νά εἶναι βασικοί τροφιοδοτές τῆς τουρκικῆς οἰκονομίας ἐξαιτίας τῶν πολεμικῶν γεγονότων τῆς περιοχῆς.

Τή διστακτική τους θέση ἦρθαν ὄχι μόνον νά ἐνισχύσουν, ἀλλά ταυτόχρονα νά τή μετατρέψουν σέ ἀρνητική, τρία πολύ σημαντικά γεγονότα: τό πρῶτο, τελείως ἀπόρρομη, ἦταν ἡ ἐπιδημία τῆς πανώλης· τό δεύτερο ἦταν ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση, γιά τήν καταστολή τῆς ὁποίας ὑποβλήθηκαν ὄχι μόνον οἱ Γιαννιώτες, ἀλλά ὅλοι οἱ Ἡπειρώτες, σέ βαριές ἔκτακτες φορολογίες καί σέ ἄλλες πολυάριθμες ἐπιβαρύνσεις καί κακουχίες

πού είχαν άμεσο ή έμμεσο αντίκτυπο επάνω τους.

Τό τρίτο τέλος γεγονός ήταν οί άλληπάλληλες αλλαγές πού έγιναν στή φορολογική στίμα τών 'Ιωαννίνων στά χρόνια πού άκολούθησαν άμέσως μετά τό θάνατο του 'Αλή πασά. Οί συνεχείς αυτές αύξομειώσεις, σέ συνδυασμό μέ τή βαριά φορολογία πού θ'άκολουθοῦσε, περιέπλεκαν άκόμη περισσότερο τό φορολογικό πρόβλημα, αντί νά δημιουργοῦν εύνοϊκές προϋποθέσεις για τή λύση του.

α) 'Η πανώλη

'Αναμφισβήτη α ό άνασταλτατικός ρόλος πού έπαιξε ή εμφάνιση τής πανούκλας στήν επάνοδο τών συντεχνιτών στάθηκε πιό ίσχυρός και πιό ουσιαστικός από όλους. 'Η επιδημία αύτή, πού τά αίτια της παραμένουν άγνωστα, πρέπει νά εμφανίστηκε στα τέλη Μαΐου μέ αρχές 'Ιουνίου 1822⁵ και εξαπλώθηκε σ'όλα τά Γιάννινα πριν από τόν Αύγουστο του ίδιου έτους, όπως μαρτυρείται σέ έπιστολή του Στ. 'Ιωάννου προς τόν σύντροφό του στον έμπορικό του οίκο στή Βιέννη, μέ ήμερομηνία 8 Αύγουστου 1822.⁶ 'Η πανώλη αύτή κράτησε πάνω από 18 μήνες, άφού τόν 'Οκτώβριο του 1823 εξακολουθοῦσε νά σκορπā τό θάνατο στα Γιάννινα.⁷

'Η ένταση και ή σφοδρότητα τής επιδημίας, σέ γενικές γραμμές, ξεπέρασε κατά πολύ τά συνηθισμένα επίπεδα τής εποχής. 'Υπῆρξε ή μεγαλύτερη σέ μέγεθος και μακρότερη σέ χρόνο από τίς άλλες τρεις πανώλεις πού προηγήθηκαν στήν πρώτη είκοσαετία του 19^{ου} αιώνα,⁸ ίσως γιατί τή φορά αύτή οί συνθήκες για τήν εξάπλωσή της ήταν εύνοϊκότερες, ένω παράλληλα άπουσίαζε κάθε μέτρο πρόληψης και προστασίας.⁹ Τή μεγαλύτερη έξαρση τή γνώρισε προς τά τέλη του 1822 μέ αρχές του 1823, όταν όλα σχεδόν τά σπίτια είχαν μολυνθεῖ¹⁰ και καθημερινά πέθαιναν δεκάδες άτομα.¹¹ Από τά μέσα 'Απριλίου του 1823 όμως άρχισε νά παρουσιάζει σχετική ύφεση.¹²

Τό καταστροφικό της έργο όμως γνώρισαν ολοκληρωτικά οί Γιαννιῶτες πού είχαν ήδη έπιστρέψει στήν πόλη¹³ και άναγκάστηκαν πάλι νά άποδημήσουν,¹⁴ για νά βροῦν καταφύγιο στις όρεινότερες περιοχές.¹⁵ Όπως είναι γνωστό, ή πράξη αύτή άποτελοῦσε πάντοτε τό πρώτο και στοιχειώδες μέτρο αυτοπροστασίας τους.¹⁶

Παράλληλα, οί συντεχνίτες έγραψαν στό Στ. 'Ιωάννου νά προσπαθήσει νά πείσει τούς τούρκους μπέηδες τών 'Ιωαννίνων νά κάνουν προσωπικά άυστηρό έλεγχο στους δικούς τους μουσουλμάνους και κυρίως νά

μήν αφήνουν άθραφτους τούς νεκρούς τους. Διαφορετικά, πίστευαν ότι, ή-
ήταν πολύ δύσκολο να "ξεπαστρευθεί" ή πανούκλα με αποτέλεσμα να πα-
ρατείνεται ή διαμονή τους στα "άγριοβούνια" με όλα τὰ γνωστά έπακό-
λουθι.¹⁷

Τή δραματική αὐτή κατάσταση επέτεινε ακόμη περισσότερο
ή ακρίβεια και ή πείνα που έπακολούθησαν με αποτέλεσμα οί πιο πολ-
λοί να τρέφονται με άγριοχορτά.¹⁸ Οί άρρωστοί ξεχύνονταν καθημερινά
στούς δρόμους ζητιανεύοντας ψωμί¹⁹ που δεν τό έβρισκαν στούς λίγους
τολμηρούς που είχαν άπομείνει. Έτσι τελικά πέθαιναν οί περισσότεροι
άπό τήν πείνα και όχι άπό τήν πανούκλα,²⁰ άφού ακόμη και αυτοί οί φουρ-
νάρηδες έξάντλησαν σχεδόν και τὰ τελευταία άποθέματα που είχαν σέ
άλεύρι.²¹

Η πανώλη άρχισε να ύποχωρεί σταδιακά άπό τόν Μάιο του 1823,²²
όταν ή επιδημία είχε τεθεί πιά σέ έλεγχο και οί μολυσμένοι βρίσκο-
νταν σέ συνεχή παρακολούθηση στό λοιμοκαθαρτήριο. Τότε και οί πρόσφυ-
γες, κάτω άπό τό βάρος τής πείνας και τής άνέχειας, άρχισαν να επιστρέ-
φουν άλλοι για δεύτερη και άλλοι για πρώτη φορά στα Γιάννινα νικών-
τας τό αίσθημα του φόβου.

Πάιρνοντας όλα τὰ άναγκαία προφυλακτικά μέτρα άρχισαν να έπι-
δίδονται στίς προσφιλείς τους ασχολίες για να έξοικονομήσουν τήν κα-
θημερινή τους τροφή.²³ Έτσι οί θάνατοι και ή έρήμωση, που τόν τελευ-
ταίο καιρό άποτελοϋσαν συνηθισμένο φαινόμενο στην πόλη, άρχισαν να
παραχωρούν τή σέση τους στή ζωή και στην κίνηση.

β) Η Έλληνική επανάσταση

Δεύτερος ούσιώδης άνασταλτικός παράγοντας για τήν επάνοδο τών
Γιαννιωτών προσφύγων υπήρξε ή ελληνική επανάσταση του 1821 με τίς
άπρόβλεπτες και σημαντικές επιβαρύνσεις που προκάλεσε στα μέλη
τών γιαννιώτικων συντεχνιών κυρίως, αλλά και γενικότερα στούς Ήπει-
ρώτες. Οί βορειότερες περιοχές τής²⁴ Ήπείρου άν και δεν συμ' ετεϊχαν
ένεργά στον άγώνα τήν περίοδο αὐτή, που τό μεγαλύτερο τμήμα τής Έλλά-
δας άπό τήν όροθετική γραμμή Ν. Ήπείρου-Θεσσαλίας και κάτω είχε
μεταβληθεί σ' ένα άπέραντο πεδίο μάχης, ώστόσο όμως γνώρισαν τίς δυσμε-
νείς έπιπτώσεις τίς έθνεγεροίας.²⁵

Η έξασφάλιση διαμονής και διατροφής τών τουρκικών στρατευ-
μάτων, οί επιτάξεις τών ύποζυγίων, ή εμφάνιση και ή έξάπλωση τής

ληστείας, ή άναρχία καί οί συχνοί έκτακτοι έρανοι γιά τήν κάλυψη τών πολεμικών δαπανών του τουρκικού στρατού, άποτελοῦσαν τίς πιό χαρακτηριστικές περιπτώσεις του άκούσιου άντίκτυπου τής έλληνικής έπανάστασης καί του άντιπερισπασμοῦ τών τουρκικών δυνάμεων σ'αυτή.

Είδικότερα τά Γιάννινα είχαν μεταβληθεῖ σ'ένα άπέραντο στρατόπεδο συγκέντρωσης καί πολεμικής προετοιμασίας τών τουρκικών στρατευμάτων, πού επάνδρωναν κάθε τόσο τίς άλλεπάλληλες έκστρατείες τών τούρκων γιά τή νότια Ήπειρο καί τή δυτική Στερεά Έλλάδα.²⁶ Οί έκκατοντάδες τών μουσουλμάνων στρατιωτών καί οί πολυάριθμοι πασάδες μέ τίς πολυπρόσωπες άκολουθίες τους δημιουργοῦσαν έναν πρωτοφανή συνωστισμό άνθρώπων. Τό γεγονός αυτό, σέ συνδυασμό μέ τήν έλλειψη ενός στοιχειώδη στρατώνα, προβλημάτιζε σέ μεγάλο βαθμό τά μέλη τών συντεχνιών, γιατί γνώριζαν κι από παλαιότερα τίς συνέπειες πού θά είχε ή άναγκαστική τους συμβίωση μέ τόν αλλόθρησκο έχθρό. Σέ μιά εποχή μάλιστα, όπου επικρατοῦσε γενικότερη άσυδοσία, ήταν εύνόητο ότι οί καταχρήσεις καί οί αυθαιρεσίες τών άνεξέλεγκτων τουρκαλβανών στρατιωτών θά ξεπερνοῦσαν τά συνηθισμένα όρια.²⁷

Οί επιτάξεις τών υποζυγίων, άν καί φαινομενικά δίνουν τήν έντύπωση ενός γεγονότος μέ περιορισμένη άπήχηση, στήν πραγματικότητα όμως είχον άρνητικό άντίκτυπο στήν έμποριοβιοτεχνική διαστρωμάτωση τών Ίωαννίνων.

Στά πρώτα χρόνια τής επανάστασης τό φαινόμενο αυτό δέν παρουσίαζε μεγάλη ένταση καί συχνότητα στήν Ήπειρο, γιατί τά ζώα τής Δ Στερεάς καί κυρίως τών περιοχών Άμφιλοχίας καί Βόνιτσας κάλυπταν τό μεγαλύτερο μέρος τής μεταφοράς τών πολεμοφοδίων στίς σοβαρές καί μακροχρόνιες έστίες πολέμου.²⁸ Παρ'όλα αυτά όμως οί συντεχνίες πλήττονταν έμμεσα, άφου τά μέλη τους καλοῦνταν νά άποζημιώσουν, όπως καί οί υπόλοιποι κάτοικοι του καζά, τούς ιδιοκτήτες τών ζώων γιά τίς θγορές τους από τίς κακουχίες καί τά τραύματα του πολέμου, αλλά καί γιά τίς άρπαγές τους.²⁹

Άργότερα, μέ τή δεύτερη μακροχρόνια πολιορκία του Μεσολογίου,³⁰ καί στήν συνέχεια μέ τόν Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1828-1829³¹ καί τό καταστροφικό έργο του Ίμπραήμ στήν Πελοπόννησο,³² όποτε χρειάστηκε τεράστιος άριθμός υποζυγίων γιά τόν ταυτόχρονο άνεφοδιασμό μέ "γεννήματα"³³ του τουρκικού στρατού στό Δούναβη καί του αίγυπτιακού στήν Ναύπακτο, ή επίταξη τών ζώων άρχισε νά πραγματοποιειται μέ έντατικό

ρυθμό καί στίς βορειότερες έπαρχίες τής 'Ηπείρου. 'Απροσδόκητα λοιπόν δημιουργήθηκε μιά τεράστια έλλειψη μεταφορικῶν μέσων.³⁴

'Η μεγάλη καί μακρόχρονη αὐτή άπουσία τῶν ζῶων,πού κινδύνευε νά μεταβληθεῖ άπό πρόσκαιρη σέ μόνιμη,έξαιτίας τῶν άναρίθμητων άπωλειῶν τους,καθιστοῦσε προβληματική τή μεταφορά τῶν έμπορευμάτων πρός τά Γιάννινα. 'Ετσι παρατηρήθηκε άρχικά προοδευτική καί άργότερα άλματώδης αύξηση τῶν κομίστρων άπό τούς περιστασιακούς μεταφορεῖς.

Τό γεγονός αὐτό εἶχε ως συνέπεια τήν άμεση καί έντονη αντίδραση τῶν συντεχνιῶν μέ συνεχεῖς διαμαρτυρίες καί παραστάσεις στόν Βαῖράμ πασά,άντιπρόσωπο τοῦ Μεχμέτ Ρεσίτ πασά στά Γιάννινα,³⁵ γιά τήν πρωτοφανή καί άλόγιστη έπιβάρυνση τοῦ άγωγιού,πού έπληττε καίρια τήν κλονισμένη τους οίκονομία. 'Η έπέμβαση τής τοπικῆς έξουσίας υπήρξε άποτελεσματική,καθορίζοντας έπακριβῶς τίς άμοιβές γιά τά άγώγια άπό τήν 'Αρτα καί τήν Πρέβεζα πρός τά Γιάννινα.³⁶ 'Ετσι τό "άγώγι τοῦ ζῶου" άπό τήν 'Αρτα πρός τά Γιάννινα έκτιμήθηκε τό χειμῶνα τοῦ 1829 σέ 16 γρόσια καί τό καλοκαίρι σέ 14,ένῶ άπό τήν Πρέβεζα σέ 22 καί 18 γρόσια αντίστοιχα γιά τίς δύο έποχές.³⁷

γ) 'Η ληστεία

'Η εμφάνιση τής ληστείας άποτελοῦσε ένα άλλο άρνητικό παράγοντα στήν κανονική διακίνηση τοῦ έμπορίου καί στήν όμαλή λειτουργία τής άγοράς.³⁸ Οἱ ληστοσυμμορίες, μέ τουρκαλβανική κυρίως σύνθεση, πού στή διάρκεια τής διακυβέρνησης τοῦ πασαλικοῦ άπό τόν 'Αλή εἶχαν άδρανήσει τελείως,έκμεταλλεούμενες τώρα τήν άπουσία τοῦ Ισχυροῦ καί δυναμικοῦ Ρεσίτ πασά,πού βρισκόταν σχεδόν συνεχῶς έπικεφαλῆς τῶν διαφόρων πολεμικῶν έπιχειρήσεων, καί ταυτόχρονα τήν άνικανότητα τής προσωρινῆς τοπικῆς έξουσίας,έκαναν τήν εμφάνισή τους άρχικά στίς παραμεθόριες περιοχές τής 'Ηπείρου,Γρεβενῶν,καί Θεσσαλίας⁴⁰. 'Αργότερα μέ τήν παντελή έλλειψη μέτρων γιά τήν πάταξή τους,άρχισαν νά λυμαίνονται μέ μεγαλύτερη συχνότητα τίς γύρω περιοχές μ' έπιζήμιες έπιδράσεις στό γιαννιώτικο έμπόριο.

'Υστερα άπό μιά προσωρινή κάμψη,πού παρατηρήθηκε τό 1829 κατά τήν έπιστροφή τοῦ Κιουταχῆ στήν έδρα τής τοπαρχίας του,τά Γιάννινα, ή ληστεία άναζωπυρώθηκε πάλι τό 1830,όταν άναχώρησε ό Ρεσίτ καί βαλῆς τής 'Ηπείρου διορίστηκε άπό τήν Πύλη ό γιός του 'Ιμήν πασάς.Τήν

έποχή αυτή, εκτός από τις περιοχές που προαναφέραμε, ή ληστοκρατία επεκτάθηκε και στις επαρχίες των ⁴¹Ιωαννίνων, ⁴²Αρτας και Πρέβεζας, όπου γνώρισε μία ιδιαίτερη άνθιση, σε συνδυασμό με την γενικότερη άναρχία που παρατηρήθηκε τότε στην ⁴³Ήπειρο.

Επιθυμώντας ο Ίμην πασάς να καταστείλει το φαινόμενο αυτό, άκολούθησε τή συνηθισμένη σ' αυτές τις περιπτώσεις μέθοδο των Τούρκων, που πριν λίγο μάλιστα είχε εφαρμόσει, με έπιτυχία, ο πατέρας του στα Μπιτόλια για άλλους "λησταρματολούς". Στις 30 Ιουλίου του 1830 κάλεσε τους δύο τελευταίους πρωτεργάτες των ληστών τής περιοχής, τον ⁴⁴Ατέμπεη και Μουσλίμπεη, για να τους άπνείμει δήθεν χάρη, αλλά στην πραγματικότητα ν' άπαλλαγει από αυτούς με εϋσχημο τρόπο. Ο ⁴⁵Ατέμπεης όμως καθυστέρησε να παρουσιασθει, για άγνωστους λόγους, ίσως γιατί πιθανότατα να ύποπτεύθηκε τήν σκευωρία, και έτσι θανατώθηκε μόνον ο δεύτερος. Ο ⁴⁶Ατέμπεης μόλις έμαθε τήν τύχη του συνενόχου του, έξαπέλυσε για αντίποινα τή συμμορία του σε λεηλασία τής πόλης.

Τότε εκδηλώθηκε μεγάλη πυρκαγιά, πιθανότατα ύποκνημένη από τον ⁴⁷Ατέμπεη για να κερδίσει τόν άπαραίτητο χρόνο διαφυγής, ή όποια κατέκαψε μεγάλο μέρος τής αγοράς και προξένησε άνυπολόγιστες ζημιές σε άρκετούς από τους συντεχνίτες που τά εργαστήριά τους βρίσκονταν στο επίκεντρο τής καταστροφής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα άποτελεί ή περίπτωση του Νούσια Χρυσού, πρωτομάστορα τής συντεχνίας των τακιαντζήδων, που ο τελικός άπολογισμός τής ζημιάς του ξεπέρασε τις 400.000 γρόσια ⁴⁸.

δ) Τό φορολογικό πρόβλημα τής δεκαετίας 1822-1831.

Δίπλα στις καταστροφές που δοκίμασαν τά μέλη των συντεχνιών κατά τή διάρκεια τής πολιορκίας του ⁴⁹Αλή, όταν οι πιο πολλοί έχασαν όχι μόνο όλόκληρο τό έμπόρευσά τους ή άρκετό από αυτό, αλλά και σημαντικά χρηματικά ποσά από τά βερεσέδια, στο θανατικό τής πανούκλας, στον έμμεσο αντίκτυπο τής έλληνικής επανάστασης και τήν ύποτίμηση του τουρκικού νομίσματος σε τοπική κλίμακα ⁵⁰, ήρθε να προστεθει και τό φορολογικό πρόβλημα, πιο όξύ και περίπλοκο αυτή τή φορά, σε συνάρτηση με τις αντίξοες τοπικές και χρονικές συνθήκες.

Η εμφάνιση μάλιστα του πιεστικού αυτού προβλήματος τους βρήκε τελείως άπροετοίμαστους, αφού όλοι τους περίμεναν πως τόν πρώτο

τουλάχιστον χρόνο μετά την πτώση του 'Αλή πασά, περίοδο άνασύνταξης και άνασυγκρότησης, θά τους χορηγούνταν όλική ή στή χειρότερη περίπτωση μερική φορολογική άπαλλαγή άπό την τοπική τουρκική έξουσία.

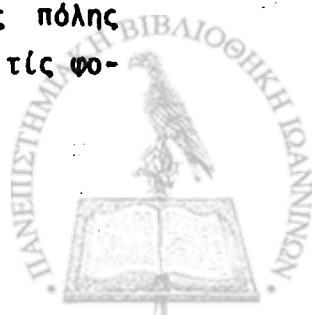
Γρήγορα όμως διαψεύστηκαν οι προσδοκίες τους, όταν ό τουρκος κεχανιάμπεης Χουσεΐν μπέης ζήτησε στις άρχές 'Απριλίου του 1822 άπό τον πρώην προεστό του βαροσιού Σταύρο 'Ιωάννου, νά του άποστείλει άναλυτικό κατάλογο μέ τά εΐδη και τά ποσά των φόρων πού πλήρωναν οι κάτοικοι του καζά 'Ιωαννίνων στην εποχή του 'Αλή, καθώς και τον τρόπο κατανομής του τελικού φορολογητέου ποσού.⁴⁷

'Ο Σταύρος, συμβουλευόμενος τά σχετικά έγγραφα του, άπάντησε μέ σαφήνεια και άκρίβεια στις συγκεκριμένες πληροφορίες πού ζητούσε ό άρμόδιος τουρκος μπέης, παρακαλώντας τον ταυτόχρονα νά δείξει κάποια έπιείκεια και εύπλαχνία για τους "χαλασμένους" βαροσλήδες.⁴⁸

Τελικά, ύστερα άπό παρέλευση τριών μηνών, τον Αύγουστο του 1822, οι σχετικές μαρτυρίες άναφέρουν πώς άρχισε σιγά-σιγά ή κατήστρωση του έτήσιου δεφτεριού⁴⁹ άπό τους λίγους χριστιανούς πού παρέμειναν στην πόλη έξαιτίας της πανούκλας. Στόχος της προσπάθειας αυτής ήταν νά συμπεριληφθούν όλοι οι βαροσλήδες στην όριστική κατανομή των φόρων πού θά τους άναλογοΐσαν άπό τό συγκεντρωτικό φορολογικό ποσό του καζά 'Ιωαννίνων.⁵⁰

Τά άτομα αυτά πιθανόν νά άπευθύνθηκαν και στον Σταύρο ζητώντας τίς πολύτιμες συμβουλές του πάνω σ' αυτό τό θέμα, όπως φαίνεται άπό ένα σχεδιο έπιστολής του προς τους Γιαννιωτες πού έμειναν προσωρινά στό Τσεπέλοβο άπό τον φόβο της επιδημίας, όπου προτείνονται δύο λύσεις για τον τρόπο φορολογίας των συμπατριωτών του.⁵¹ Στην πρώτη περίπτωση όφειλαν νά καταμετρηθούν οι χριστιανοί του βαροσιού και νά φορολογηθούν όλοι χωρίς καμιά έξαιρέση· στή δεύτερη έπρεπε νά έπιβαρυνθεί τό βαρσί άπό τό συνολικό φορολογικό ποσό του καζά 'Ιωαννίνων, άνάλογα βέβαια μέ τον αριθμό των βαροσλήδων πού τελικά θά περιλαμβάνονταν στους φορολογικούς καταλόγους των συντεχνιών. Στην ίδια έπιστολή έπισημαίνονταν ή προηγουμένη δυσαναλογία πού υπήρχε στην έξαμηνιαία κατανομή του συγκεντρωτικού φορολογητέου ποσού του καζά 'Ιωαννίνων μεταξύ του βαροσιού και των υπόλοιπων τμημάτων του σε σχέση πάντα μέ τό πραγματικό ποσοστό των φορολογούμενων Γιαννιωτών.

"Όπως τονίσαμε και παραπάνω, τό ανθρώπινο δυναμικό της πόλης σύμφωνα μέ τό όποιο έπωμίζονταν οι συντεχνίες σε πρώτη φάση τίς φο-

ρολογικές επιβαρύνσεις του βαροσιού από τό συγκεντρωτικό ποσό του καζᾶ, ήταν πλασματικό, αφού μέ τίς φορολογικές ἀπαλλαγές ἑνός ἀριθμοῦ συντεχνιῶν οἱ φοροδότες περιορίστηκαν ἀρχικά στό $1/2$ καί ἀργότερα στό $1/3$ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῶν χριστιανῶν.

Τέλος στήν ἀποστολή τονιζόταν ὅτι ἡ ἀποδοχή ὁποιασδήποτε λύσης θ' ἀνακούφιζε σημαντικά τούς βαροσλῆδες.

Τελικά, φαίνεται πῶς ἡ συγκέντρωση τῶν κατοίκων τοῦ καζᾶ Ἰωαννίνων γιά τόν ὀριστικό δισκανονισμό τῆς τακτικῆς στίμας πραγματοποιήθηκε στό Νησί,⁵² ἀπό τόν φόβο τῆς πανούκλας, ἀφοῦ πρῶτα ὁ βαλής τους Ὁμέρ πασάς ἀνακοίνωσε στόν βεκίλη τους Στεφ. Βασιλείου τούς φόρους μέ τούς ὁποίους ἐπιβαρυνόταν ὁ καζᾶς τους γιά τό ἔτος 1822 καί τόν Ἰανουάριο τοῦ 1823. Στό συνολικό αὐτό ποσό τῶν φόρων, πού⁵³ ἐλάχιστα διέφερε ἀπό τίς ἐτήσιες φορολογικές ἐπιβαρύνσεις τοῦ Ἀλῆ, ἔπρεπε νά προσθέσουν καί τά ἄλλα γενικά ἐξοδα τοῦ καζᾶ, ὅπου τό βαρόσι παρουσίαζε ιδιαίτερα ἐπιβαρημένο λογαριασμό ἀπό τά ἐξοδα γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς πανώλης καί κυρίως ἀπό τήν διατροφή τῶν μολυσμένων.

Στή⁵⁴ σύναξη τοῦ Νησιοῦ παραβρέθηκαν ἀρκετοί Γιαννιῶτες καί Ζαγορίσιοι καί ἀποφάσισαν ὁμόφωνα, ὅτι οἱ φορολογικές ἐπιβαρύνσεις ἔπρεπε νά κατανεμηθοῦν ἀνάλογα μέ τή τωρινή περιουσιακή κατάσταση τοῦ κάθε φορολογούμενου ("μούλκια").^{54α}

Στίς 24 Δεκεμβρίου τοῦ 1822, παραμονή τῶν Χριστουγέννων, δόθηκε στό Στέφανο Βασιλείου τό ὀριστικό φορολογικό δεφτέρι τοῦ βαροσιού γιά νά συνάξει, σύμφωνα μέ τή νέα στίμα, ἀπό τούς βαροσλῆδες "ἐγκατοίχους καί ἐσκορπισμένους εἰς τά χωρία" τό ποσό τῶν 75.607 γροσιῶν. Στή συνέχεια μάλιστα γινόταν ἐμφανῆς διαχωρισμός στό δεφτέρι ἀνάμεσα στούς καλύτερους καί τούς κατώτερους "περκεντέδες", ὅπου οἱ πρῶτοι καλοῦνταν νά ἀποδώσουν στούς φοροεισπράκτορες 64.086 γρόσια⁵⁶ καί οἱ δεύτεροι 11.521 γρόσια.

Φαίνεται ὅμως πῶς στή συγκέντρωση τοῦ Νησιοῦ οὔτε προσκαλέστηκαν ὅλοι οἱ βαροσλῆδες οὔτε πρυτάνευσε ἡ ἀντικειμενικότητα καί ἡ ἀμεροληψία κι οὔτε τέλος ἔγινε σωστή ἀποτίμηση τῆς οἰκονομικῆς δύναμης τοῦ καθένα καί σέ προέκταση τῆς φοροδοτικῆς τους ἱκανότητας. Πράγμα ἄλλωστε πολύ δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, μετά τήν πρωτοφανή καταστροφή τους.

Αὐτό εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά ξεσπάσουν ἔντονες διαφωνίες καί διαμάχες ἀνάμεσα στούς βαροσλῆδες γιά τήν ὀρθότητα τῶν ἀποφάσεων τῆς

πρώτης γενικής συνέλευσης σχετικά με τό "ιστιμάρισμα". Από τούς πρώτους πού έσπευσαν νά διακηρύξουν τήν αντίθεσή τους δημόσια ήταν καί οί συντεχνίτες μέ τήν "άντιουγκέντρωση" πού πραγματοποιήσαν λίγες μέρες άργότερα. Έκεϊ προχώρησαν στή δημιουργία νέας στίμματος, μέ τό αίτιολογικό ότι τά κριτήρια τής προηγούμενης δέν ήταν άπαλλαγμένα άπό ύποκειμενικότητα καί προσωποληψία. Έπιπλέον, οί άποφάσεις τής συνέλευσης δέν άπηχοῦσαν τή γνώμη τής πλειοψηφίας τών κατοίκων τής πόλης, άφου άρκετά μέλη τών συντεχνιτών άπουσίαζαν γιά διάφορους λόγους⁵⁷.

Μπροστά σ'αυτή τήν κατάσταση ό Στ.Βασιλείου άναγκάστηκε νά άκυρώσει τό δεφτέρι⁵⁸, άναμένοντας τίς εξελίξεις πού θ'άκολουθοῦσαν. Όπως μάλιστα είχε προβλέψει, καί ήταν άλλωστε πολύ φυσικό, ή άπρόσμενη καί βίαιη αντίδραση τών περισσότερων συντεχνιτών, πού τούς όδήγησε σέ νέα ξεχωριστή διευθέτηση τής στίμματος, γεμάτη άπό υπερεκτιμήσεις, άπροσεξίες καί παραδρομές⁵⁹, έδωσε άφορμή γιά νέες όξύτατες έριδες καί διενέξεις άνάμεσά τους μέ τελική άπόληξη τόν σχηματισμό παρατάξεων, γνωστών περισσότερο ως "ταράφια"⁶⁰.

Στή νέα στίμα άντιδροῦσαν τά μέλη τών συντεχνιτών πού στό διάστημα τής προηγούμενης είκοσαετίας ζοῦσαν κάτω άπό τό προνομιακό καθεστώς τών φορολογικῶν άπαλλαγῶν τοῦ Άλη καί τώρα διαπίστωναν μιά μεροληπτική στάση τών νέων σιμαδόρων γιά τήν πραγματική τους οικονομική κατάσταση, πού περιείχε όχι μόνο σπέρματα άδικίας άλλά καί κρυφής έκδίκησης.⁶¹

Ό Στ.Βασιλείου, βλέποντας τίς τρομερές καί επικίνδυνες διαστάσεις πού έπαιρνε τό φορολογικό πρόβλημα καί πιεζόμενος άπό τήν πλειοψηφία τών συντεχνιτών, άποφάσισε νά προχωρήσει άρχικά στό στρώσιμο νέου δεφτεριού, σύμφωνα μέ τή νέα συντεχνιακή στίμα, καί ύστερα στήν επικύρωσή του άπό τόν άρμόδιο τουρκο μπέη, παρά τή σοβαρή αντίδραση μιās μερίδας βαροσλῆδων. Η άδικούμενη παράταξη θεωροῦσε τή νέα στίμα τών συντεχνιτών κατάφορτη άπό άδικίες καί κατατρεγμούς καί τελικά άνώφελη γιά όλα τά μέλη τών συντεχνιτών, άφου ή πράξη τους αυτή θά όδηγοῦσε πολλούς άπό αυτούς στή μετανάστευση καί σέ προέκταση στήν έλαχιστοποίηση τών φορολογούμενων μονάδων τοῦ βαροσιού, ένῶ τό είσπρακτέο φορολογικό ποσό θά παρέμεινε πάντα σταθερό.

Παράλληλα ό νέος καί άπειρος προεστός τής πόλης έγραψε στόν Στ. Ίωάννου, άνακοινώνοντάς του ότι προσανατολιζόταν νά δεχθεῖ τίς άποφάσεις τών συντεχνιτών καί νά συναντήσει τόν Χουσεΐν πασά γιά τό "βούλωμα" τοῦ νέου φορολογικού καταλόγου, κοινοποιώντας ταυτόχρονα τήν

άποφασή του αυτή στο άντιμαχόμενο στρατόπεδο.⁶²

Οι άδικούμενοι συντεχνίτες, μόλις πληροφορήθηκαν τις προθέσεις του προεστοῦ τους, άπευθύνθηκαν με έπιστολή τους στο Στ. Ίωάννου ζητώντας τήν μεσολάβησή του στις τουρκικές άρχές, ώστε νά μήν επικυρώσουν τό δευτέρι, άν δέν γίνουν πρώτα οι άπαραίτητες διορθώσεις καί δέν έξαλειφθοῦν οι άδικίες καί ύπερβολές πού έπισημαίνονταν στο νέο φορολογικό κατάλογο τών συντεχνιών⁶³. Έξηγώντας τούς λόγους πού τούς όδήγησαν νά καταφύγουν σ' αυτό, άνέφεραν άνάμεσα στα άλλα, ότι με τή νέα φορολογική κλίμακα άτομα με άσήμαντες ή περιορισμένες οίκονομικές δυνατότητες παρουσίαζαν άνεβασμένο τό δείκτη συμμετοχής στα φορολογικά βάρη, ένώ αντίθετα άλλα άτομα με μεγάλη οίκονομική έπιφάνεια μειωμένο, όχι γιατί πραγματικά έπρεπε νά γίνει αυτή ή αναστροφή αλλά για λόγους σκοπιμότητας. Με ύστερόγραφο μάλιστα τόν άπειλοῦσαν, πώς άν άποτύγχανε στις μεσολαβητικές του προσπάθειες, θά έπισκέπτονταν άρχικά οι ίδιοι τόν Χουσεΐν πασά για νά του έκφράσουν τις άντιρρήσεις τους καί άργότερα θά προχωροῦσαν ξεχωριστά σέ νέα τακτική στίμα.⁶⁴

Ό Στ. Ίωάννου προσπάθησε νά τούς καθουχάσει με έπιστολή του, στην όποία άρχικά τούς ύποσχόταν πώς θά έπισκεπτόταν τόν τοΐκο μπέη⁶⁵ καί τούς άλλους γνωστούς του τούρκους άξιωματούχους, για νά τούς έκθέσει τό πρόβλημά τους. Άν όμως για όποιαδήποτε αίτία δέν κατόρθωνε νά έρθει σέ προσωπική έπαφή με τούς τούρκους πασάδες, θά τούς κατατόπιζε με σχετικό έγγραφο.⁶⁶ Άκόμη τούς έξηγοῦσε ότι, για νά ειρηνεύσουν τά πράγματα, έπρεπε νά δεχθοῦν σέ πρώτη φάση τήν δευτέρα αυτή έπιδιόρθωση τής στίμας, από τις συντεχνίες, χωρίς αυτό βέβαια νά σημαίνει ύπαναχώρηση από τις άρχικές τους θέσεις, πληρώνοντας τό άνάλογο φορολογικό τους μερίδιο. Παράλληλα όμως θά έπιστατιῦσαν στην έπανεξέταση τών κριτηρίων τής νέας στίμας καί έπειτα στην άναθεώρησή της.

Άκόμη, καθιστοῦσε ύπεύθυνους τόσο αὐτούς όσο καί τούς άλλους συντεχνίτες, για τήν άσχημη τροπή τών πραγμάτων καί τούς τόνιζε ότι οι διενέξεις καί οι συνεχείς φιλονικίες θά είχαν ως τελικό αποτέλεσμα τήν επικράτηση τής μιᾶς από τις δυό άντιμαχόμενες μερίδες καί τή φυγή τών περισσότερων σέ άλλους τόπους. Έτσι, αὐτοί πού θά παρέμεναν θά βρίσκονταν σέ δυσάρεστη θέση, αφού θά έπρεπε νά καταβάλουν⁶⁷ πλέον μόνοι τους όλες τις φορολογικές έπιβαρύνσεις του βαροσιῦ.

Παράλληλα ο Στ. Ίωάννου άπειθύνθηκε στον Μητροπολίτη, στον όποιο εξέφρασε άρχικά τίς ζωηρότατες άνησυχίες του για τή ρευστή κατάσταση πού επικρατούσε στο βαρόσι. Στη συνέχεια ζητούσε από τον Άρχιερέα τή συ βοήθη και τή συμπαράστασή του στο όξύ πρόβλημα, έπειδή πίστευε ότι ή άνάμειξη και τό κύρος του, θά είχαν καταλυτικές επίδράσεις στα όξυμένα πνεύματα και θά όδηγοῦσαν τούς άντιμαχόμενους σε ώριμότερες σκέψεις.

Γιά νά βοηθήσει μάλιστα περισσότερο τόν μητροπολίτη στο έγκείμενο πού του ζητούσε, ο Στ. Ίωάννου του έκμυστηρεύτηκε τίς δικές του σκέψεις οί όποιες, κατά τή γνώμη του, θά συνέβαλαν άποφασιστικά στο νά ξεπερασθεϊ ή άνωμαλία και ή άκαταστασία πού επικρατούσε στο συντεχνιακό χώρο χωρίς πολλές χρονοτριβές.⁶⁸

Πρίν άπ' όλα έπρεπε νά άπορριφθούν οί δύο προηγούμενες διορθώσεις τής στίμας. Κατόπιν έπρεπε όλοι μαζί οί βαροσλήδες νά προχωρήσουν στην έκλογή νέων στιμαδόρων κοινής άποδοχής. Οί αίρετοί αυτοί έκτιμητές έπρεπε νά είναι άνθρωποι τίμιοι και δίκαιοι, αλλά και τέλειοι κατά τό δυνατόν γνώστες τής πραγματικής περιουσιακής κατάστασης του κάθε βαροσλή. Για όσους τυχόν δέν γνώριζαν τά περιουσιακά τους στοιχεία, οί στιμαδόροι όφειλαν νά τά μάθουν άμεσα και μυστικά, άποφεύγοντας τίς έμμεσες πληροφορίες, πού εύκολα μπορούσαν νά τούς όδηγήσουν σε άδικίες και κακοτοπιές.

Άργότερα, άφου καταστάλαζαν σε συγκεκριμένες άπόψεις για τήν περιουσία του καθένα, έπρεπε νά προχωρήσουν στην άτομική φορολογική επιβάρυνση κατά κλίμακες, λαμβάνοντας σοβαρά ύπόψη και τίς πιο παραμικρές διαφοροποιήσεις πού παρουσίαζε τήν έποχή αυτή ο χριστιανικός πληθυσμός τής πόλης. Διαφορετικά δηλ. όφειλαν νά στιμάρουν αυτούς πού είχαν και τό σπίτι τους άπό εκείνους πού τούς είχαν διασωθει. Έλαφρότερα εκείνους πού είχαν χάσει τό βίο τους και τά υπάρχοντά τους και βαρύτερα αυτούς πού κατόρθωσαν νά τό διαφυλάξουν ή νά περισώσουν ένα τμήμα τής περιουσίας τους. Σε άλλη φορολογική κλίμακα έπρεπε νά τοποθετήσουν εκείνους πού είχαν τό έμπόριό τους, τό εργαστήρι τους και τήν τέχνη τους άπό αυτούς πού δέν είχαν σχεδόν τίποτε. Τέλος, μέ διαφορετικό πρίσμα όφειλαν νά αντιμετώπισουν αυτούς πού είχαν μεγάλες οίκογένειες ή ήταν επιφορτισμένοι και μέ άλλα συγγενικά πρόσωπα άπό εκείνους πού ήταν όλιγοφάμιλοι και παρουσίαζαν τήν ίδια περιουσιακή δυναμικότητα μέ τούς πρώτους.

Κλείνοντας τούς συλλογισμούς του προέτρεπε τόν μητροπολίτη νά μήν ἀμελήσει τό ζήτημα ἀλλά ὡς κοινός πατέρας ὄλων καί ὡς καλός ποιμένας νά ἐπιδιώξει μαζί μέ τόν Στ.Βασιλείου σέ πρώτη φάση νά μείνει ἡ δεύτερη ἐπιδιορθωμένη στίμα, ἄφοῦ ὅμως πρῶτα γίνουν οἱ ἀναγκαῖες καί ἀναπόφευκτες τροποποιήσεις. Ἀλλά κι ὁ ἴδιος, παρ' ὅτι εἶχε ἀποφασίσει νά μήν ἀναμινύεται στά κοινά, ἐξαιτίας τῆς προχωρημένης ἡλικίας του καί τῶν συχνῶν ἀσθενειῶν πού τόν κατέτρεχαν ἐπίμονα τώρα τελευταῖα, θά προσπαθοῦσε νά κατέβει στά Γιάννενα, μόλις οἱ συνθήκες τό ἐπέτρεπαν, γιά τό καλό τῶν συμπατριωτῶν καί τῆς πατρίδας γενικότερα.

Οἱ καιροί ὅμως κάθε ἄλλο παρά εὐνοϊκοί ἦταν γιά τήν ἐπικράτηση τῆς λογικῆς καί τήν ἀποδοχή τῆς ὑποδειγματικῆς αὐτῆς φορολογικῆς μεταχείρισης τῶν Γιαννιωτῶν, πού πρότεινε ὁ Στ. Ἰωάννου.

Πρῶτες οἱ συντεχνίες σέ ἐπιστολή τους πρός τόν πρῶην προεστό τους ἐξηγοῦσαν, ὅτι οἱ συνθήκες πού ἐπικρατοῦσαν ἐκείνη τήν ἐποχή δέν ἐπέτρεπαν νά γίνουν παραδεκτές ἀπό ὄλους τούς βαροσλῆδες καί νά ὑλοποιηθοῦν ἄμεσα, οἱ πολύ σωστές διαβαθμίσεις πού πρότεινε γιά τήν κατάρτιση τοῦ νέου φορολογικοῦ δεφτεριοῦ. Τό κυριότερο ἐμπόδιο, κατά τή γνώμη τους, ἦταν οἱ διάφορες δικαιολογίες πού ἐπικαλοῦνταν ὁ κάθε βαροσλῆς γιά νά ἀρνηθεῖ ἔμμεσα τήν καταβολή τῶν φόρων.⁶⁹ Γιά τό λόγο αὐτό τόν προέτρεπαν νά κατεβεῖ ὁ ἴδιος στά Γιάννενα γιά νά πάρουν τελικές ἀποφάσεις πάνω στό φορολογικό ζήτημα.⁷⁰ Τέλος, τόνιζαν πώς σημαντικές δυσκολίες στήν ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου του προξενοῦσε ἡ ἐπιδημία τῆς πανούκλας, πού στό διάστημα αὐτό παρουσίαζε ιδιαίτερη ἐξάρση καί προεῖχε πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἀντιμετώπισή της. Γι' αὐτό ἄλλωστε ὅλες οἱ ἀποφάσεις τους παίρνονταν κάτω ἀπό τό κράτος τῆς ἀνασφάλειας καί τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου.⁷¹

Ἀπαντώντας στίς συντεχνίες ὁ Σταῦρος ἀναγνώριζε ὅτι ἡ ἐπιδημία αὐτή ἦταν πραγματικά σέ σειρᾶ ἀξιολόγησης τό μεγαλύτερο ἀπό τά πλήγματα πού εἶχαν δεχθεῖ τελευταῖα. Τούς παρακινοῦσε ὅμως νά κάνουν ὑπομονή μέχρις ὅτου νά γράψει καί στούς ὑπόλοιπους συμπολίτες τους, πού ἦταν διασκορπισμένοι στά γύρω ὄρεινά χωριά, γιά νά συγκεντρωθοῦν ὅλοι τους καί ἐνωμένοι πιά νά ἀντιμετωπίσουν καί τό πιεστικό πρόβλημα τῆς πανούκλας καί τό δυσεπίλητο πρόβλημα τῆς στίμας. Γιά τό τελευταῖο μάλιστα πίστευε ὅτι, ἔστω καί δύσκολα, μέ λογικές ὑποχωρήσεις κι ἀπό τίς δύο πλευρές θά ἐφθάναν στή λύση του δημιουργώντας μιά

στίμα αμερόληπτη καί άπαλλαγμένη κατά τό δυνατόν άπό λάθη καί άδικίες.⁷²

Πραγματικά ό Στ. Ίωάννου μετά άπό λίγο δικαιώθηκε. Ύστερα άπό πολλές διαβουλεύσεις, άντεγκλήσεις καί λογομαχίες οί βαροσλήδες κατέληξαν σέ κοινή άπόφαση στή νέα συνέλευση πού έγινε στό Νησί τόν Άπρίλιο του 1823.⁷³ Σύμφωνα μέ τή νέα στίμα ,άπό έδω καί στό έξής, ή κατανομή τών φόρων γινόταν μέ βάση τίς "φωτιές",⁷⁴ πράγμα πού άποδέχτηκε καί ό Όμέρ πασάς Βρυώνης.⁷⁵ Στή συνέχεια κατέστρωσαν τό νέο δευτέρι, τό όποιο επικύρωσε ό μουσελίμης του Όμέρ πασά, Σουλείμάν πασάς, καί τό προσυέγραψαν οί έγκριτοι καί οί συντεχνίες. Σύμφωνα μ' αυτό τό βαρόσι έπρεπε νά συνεισφέρει στόν κοινό λογαριασμό του καζά 61.387 γρόσια.⁷⁶

Άκολούθησε ή καταμέτρηση του ανθρώπινου δυναμικού του βαροσιού στήν όποία συμπεριλήφθηκαν, έκτός άπό εκείνους πού διέμεναν ήδη στήν πόλη, καί αυτοί πού ήσαν διασκορπισμένοι στις γύρω περιοχές.⁷⁷ Σέ λίγες μέρες άρχισε ή κατανομή τών φόρων κατά οίκογένειες. Οί τυχόν μεμονωμένες άντιρρήσεις καί άντιδράσεις πνίγηκαν κάτω άπό τό βάρος της "αύθεντικής" ύπογραφής καί σφραγίδας πού επιβεβαίωσε καί επικροτούσε τήν "όλοϋστερνήν άπόφασιν κοινώς όλης της πόλεως".⁷⁸

Οί φόροι πού καλοϋνταν νά καταβάλουντά μέλη τών συντεχνιών τήν περίοδο αυτή ήταν καί πολλοί καί δυσβάστακτοι. Όπως καί στήν έποχή του Άλη πασά έτσι καί τώρα διακρίνονταν σέ δύο μεγάλες κατηγορίες, τούς τακτικούς καί τούς έκτακτους.

1) Τακτικοί φόροι

Μαζί μέ τό χαράτσι όλοι οί προγενέστεροι τακτικοί φόροι, τά αύθεντικά καί βασιλικά δασίματα δηλ., παρέμειναν. Μάλιστα οί περισσότεροι άπό αυτούς παρουσιάζονταν άρκετά αύξημένοι συγκριτικά μ' εκείνους της περιόδου του Άλη. Μόνον ή άμοιβή του κατή παρέμεινε ή ίδια, ένώ τά τελωνειακά τέλη έπανήλθαν στα φυσιολογικά επίπεδα του 5% , πού ίσχυε για όλη τήν όθωμανική αυτοκρατορία.

α) Βασιλικά δασίματα

Τό νοζούλι καί τό κρασονόμι σημείωσαν για τό βαρόσι μιά έτήσια αύξηση κατά 2778 γρ., δηλ. ποσοστό 129%, καί 1551 γρόσια, δηλ. ποσοστό 73% αντίστοιχα, φθάνοντας τό πρώτο στα 4.938 γρόσια καί τό δεύτερο στα 3.716 γρόσια.⁷⁹

β) Τοπικά (αυθεντικά) δασίματα

Από τὰ δασίματα αυτά μόνο τό μαχτοῦ παρουσίασε μιὰ σημαντική ἐτήσια αύξηση, πού είχε σοβαρό αντίκτυπο στους κατοίκους τοῦ καζᾶ Ἴωαννίνων, ὄχι τόσο τό ἐπιπλέον φορολογικό ποσό ὅσο ἡ ἰδιομορφία τοῦ φόρου αὐτοῦ.⁸⁰ Στήν ἐνοποιημένη αὐτή ομάδα φόρων, πού ἐπί Ἄλῃ πασᾶ εἶχε προσδιορισθεῖ ἐτήσια στό ποσό τῶν 130.000 γρ., παρατηρήθηκαν οἱ παρακάτω ἀλλαγές:⁸¹

Ἀρχικά ἐξέπεσαν ἀπό τίς 130.000 γρ. οἱ 20.000 γρ. σάν πρόσθετος προσωπικός φόρος τοῦ Ἄλῃ καί τῶν γιῶν του Μουχτάρ καί Βελῆ. Στή συνέχεια ὁμως ἀκολούθησαν νέες ἐπιβαρύνσεις οἱ ὁποῖες, προστιθέμενες στίς ὑπόλοιπες 110.000 γρ., δημιούργησαν τό νέο μακτοῦ

Οἱ πρόσθετοι αὐτοί φόροι ἦταν:⁸²

Γιά τήν φρουραρχία	γρόσια	10.000
Ἀμοιβή ἐπιτρόπου τοῦ Βαλῆ	"	3.000
" τοῦ Διβάν ἐφέντ.	"	2.000
" τοῦ γραμματέα τοῦ Βαλῆ	"	1.000
Ἐπιπρόσθετοι ταχυδρομικοί	"	57.500
Ἀμοιβή τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κατῆ ⁸³	"	2.450
Χαζιριές καί Μπουμπασιριές	"	4.360
Ἀμοιβή Μουφτῆ ⁸⁴ τῶν Ἴωαννίνων	"	1.000
" γραμματέα τῆς ἐπαρχίας	"	1.000
	<hr/>	
	Σύνολο	82.310

Τό νέο μαχτοῦ τοῦ καζᾶ, ἀνερχόμενο τώρα στίς 192.310 γρόσια ἐτήσια, ἦταν μεγαλύτερο ἀπό τό μαχτοῦ πού ἐπέβαλε ὁ Ἄλῃς κατά 62.310 γρόσια καί ἐπιβάρυνε τό βαρόσι μέ 23.466 γρ. ἐπιπλέον σύμφωνα μέ τήν παλιά στίμα πού ἐξακολουθοῦσε νά ἰσχύει.

2) Ἐκτακτοὶ φόροι

Ἐκεῖνο ὁμως πού ἀποτελέσε τό πιό ἀποφασιστικό πλῆγμα στήν δεινή οἰκονομική θέση τῶν συντεχνιτῶν, ἦταν ἀναμφισβήτητα οἱ βαρεῖς ἐκτακτοὶ φόροι πού ἐπιβάλλονταν συνεχῶς μέ μορφή ἐράνου ἀπό τήν τοπική ἐξουσία, γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ποικιλόμορφων καί πολυέξοδων πολεμικῶν ὀπανῶν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.

Ἐνδεικτικά παραθέτουμε πίνακα μέ τίς διάφορες ἐκτακτες ἐπιβα-

ρόνσεις τῶν βαροσλήδων κατά τὰ ἔτη 1822-1829. Τὰ στοιχεῖα ποῦ παρουσιάζουμε τὰ ἀντλήσαμε κυρίως ἀπό τό κατάστιχο 37 τοῦ ΑΣΙ καί ἀπό τόν Ἀραβαντινό.^{84α}

Πίνακας τῶν διαφόρων ἑκτακτῶν ἐπιβαρύνσεων τοῦ βαροσιοῦ κατά τὰ ἔτη 1822-1829.

Εἶδος φόρου	Ἔτος	Ποσό	Γενικό σύ- νολο καζᾶ	Ἀναλογία Βαροσιοῦ
Μενζίλι	1822-23	120.000		
	1825	60.000	180.000	67.788
Διάφορες δαπάνες	1822-24	220.000	220.000	82.852
Γιά τή μεταφορά πο- λεμοφοδίων καί τρο- φῶν γιά τό Σούλι, Ἄρ- τα καί Μεσολόγγι καί τήν ἀγορά καί τό τίμη- μα τῶν ὑποζυγίων ποῦ χάθηκαν στίς ἐκστρα- τεῖες .	1822-24	620.000		
Γιά τή μεταφορά πο- λεμικοῦ ὕλικου καί γεννημάτων γιά τήν Ἄρτα, Πρέβεζα, Σα- γιάδα, Μεσολόγγι καί Ναύπακτο.	1828	1.631.164	2.251.164	847.787
Διατροφή στρατιωτῶν	1822	760.000		
	1824-28	2.000.000		
	1829	350.000	3.110.000	1.171.226

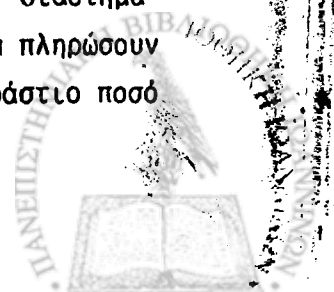

Διατροφή 5.000 στρατιωτῶν τοῦ Μαχμούτ πασᾶ πού εἶχαν στρατοπεδεύσει στό κάστρο τῶν Ἰωαννίνων γιά 50 μέρες	1829	600.000	600.000	225.960
Ἔρανοι γιά τίς ἐκστρατεῖες τοῦ Κιουταχῆ	1827 1824-29	150.000 500.000	650.000	244.790
Δάνεια στό τουρκικό διοικητικό ταμεῖο	1828 1829	253.000 280.000	533.000	200.728
Γενικό Σύνολο			7.544.164	2.841.131

Ἐπίσης παραθέτουμε καί δεύτερο πίνακα τῶν διαφόρων ἔκτακτων ἐπιβαρύνσεων στίς ὁποῖες ὑποβλήθηκαν ὄλα τά φοροῦπόχρεα τμήματα τοῦ καζᾶ Ἰωαννίνων μετά τή γενική κατανομή τῶν φόρων κατά οἰκογένεια. Καί νιά τή σύνταξη τοῦ πίνακα αὐτοῦ στηριχθήκαμε στίς προηγούμενες πηγές πού ἀναφέραμε.

Τμήματα	Ἐτήσιο ποσό Μ/0 Γρόσια	Οἰκογένειες	Ἐτήσιο ποσό κα- τά οἰκον.Μ/0 Γρόσια
Βαρόσι	355.141	801	444
Ζαγόρι	502.111	2.500	201
Καλαρρύτες			
καί Συρράκο	38.758	143	271
Μαλακάσι	32.062	859	38
Ἑβραῖοι	14.947	212	70

Βλέπουμε λοιπόν ὅτι σύμφωνα μέ τόν β' πίνακα στό διάστημα 1822-1829 οἱ κάτοικοι τοῦ καζᾶ Ἰωαννίνων ὑποχρεώθηκαν νά πληρώσουν μόνο γιά τίς διάφορες πολεμικές δαπάνες τοῦ ἐχθροῦ τό τεράστιο ποσό

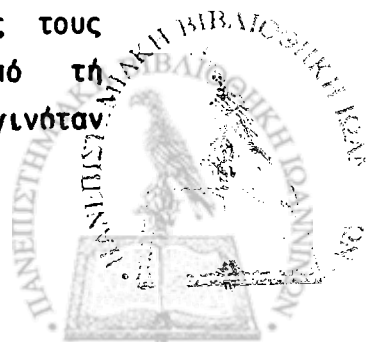
των 7.544.164 γροσιών.⁸⁵ Ἀπ'αὐτά ἡ ἀναλογία γιὰ τὸ βαροσί ἦταν 2.841.131 γρ. Ἄν τώρα ὑπολογίσουμε ὅτι οἱ χριστιανικὲς οἰκογένειες τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1831 μειώθηκαν στίς 801, ἀπὸ 1400 περίπου πού ἦταν στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλῆ, καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι στὰ 8 τελευταῖα χρόνια ἐπιβαρύνθηκε κατὰ μέσο ὄρο ἡ κάθε οἰκογένεια μὲ 444 γρόσια ἑτήσια.⁸⁶ Ἡ ἐπιβάρυνση αὐτὴ θὰ ἦταν ἴσως μεγαλύτερη, ἂν ὑπολογισθεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν φορολογούμενων βαροσλήδων ἦταν συνήθως μικρότερος ἀπὸ αὐτὸν πού ἔδινε κάθε φορά ἡ ἐπίσημη ἀπογραφὴ.⁸⁷

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς ἔκτακτους φόρους πού προαναφέραμε, ὡς ἔμμεσο ἀποτέλεσμα τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821, καὶ οἱ ὁποῖοι κυμάνθηκαν σὲ πολὺ ὕψηλα ἐπίπεδα δὲν παρατηρήθηκαν ἄλλοι. Ἀντίθετα ὅλοι οἱ προηγούμενοι ἔκτακτοι φόροι τόσο τοῦ Ἀλῆ ὅσο καὶ τῆς Πύλης εἶχαν καταργηθεῖ.

Γιὰ νὰ ἀνταπεξέλθουν οἱ βαροσλήδες στὴ βαριά φορολογία, πού ἐνσωμάτωνε παλιούς καὶ νέους φόρους καὶ ἀνέρχονταν στὸ ὑπέρογκο ποσὸ τῶν 397.265 γροσιῶν ἑτήσια, ἀναγκάστηκαν νὰ καταφύγουν στὴ μοναδικὴ διέξοδο πού τοὺς ἔμεινε⁸⁸ καὶ ἡ ὁποία ἦταν ὁ δανεισμὸς ἀπὸ διάφορους πλούσιους Τούρκους καὶ Ἀλβανούς μπέηδες, προύχοντες ἢ μεγαλοκτηματίες, καὶ Ἑβραίους τοκογλύφους. Στὴν ἀρχὴ συνάντησαν πολλές δυσκολίες, ἐπειδὴ ἡ γενικότερη ἄσχημη κατάσταση ἡφαιρούσε ἀπὸ τοὺς συντεχνίτες τὴν φερεγγυότητα πού θὰ εἶχαν σὲ ἄλλες ἐποχές. Ἔτσι μὲ μεγάλες δυσκολίες κατόρθωναν νὰ ἐξασφαλίσουν μικρόποσα δάνεια μὲ μὲ ὕψηλούς τόκους.⁸⁹

Παράλληλα ἡ φυγὴ καὶ ἡ ὀριστικὴ μετανάστευση τῶν περισσότερων συντεχνιακῶν μελῶν, πού γινόταν μὲ σταθερὸ ρυθμὸ, ἀπὸ τὴ μιὰ ἐλάττωνε τίς φορολογικὲς ἐστίες τοῦ βαροσιοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεγάλωνε καὶ πολλαπλασίαζε τίς φορολογικὲς ὑποχρεώσεις αὐτῶν πού παρέμειναν, καθιστώντας τὴν ἐκπλήρωσή τους ἀνέφικτη, ἂν ὄχι ἀδύνατη τίς περισσότερες φορές.

Παρά τίς εὐλογες διαμαρτυρίες τῶν συντεχνιῶν πρὸς τὴν τοπικὴ ἐξουσία, ἡ φορολογία γινόταν κάθε χρόνο ὄλο καὶ πιὸ ἐπαχθὴς καὶ ἀνυπόφορη γιὰ τὰ μέλη τους. Ἔτσι, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἡ θέση τῶν συντεχνιῶν διαρκῶς χειροτέρευε μὲ ἀποτέλεσμα οἱ διαμαρτυρίες τους νὰ γίνονται ὄλο καὶ πιὸ συχνές καὶ πιὸ ἔντονες. Κάτω λοιπὸν ἀπὸ τὴ γενικὴ κατακραυγὴ καὶ τὴν κοινὴ παραδοχὴ τῆς ἀδικίας πού γινόταν

στους Γιαννιώτες από όλους τους φορολογούμενους του καζᾶ, ὁ Ἕμερ Βρυώνης διέταξε τὰ υπόλοιπα τμήματα τοῦ καζᾶ, ἐκτός ἀπό τῆς Καλαρρύτες, νά ἀνακουφίσουν φορολογικά τὸ βαρῶσι.⁹⁰

Ἄλλὰ καί ἡ λύση αὐτὴ ἀποδείχτηκε ἀδύναμη καί ἀνεπαρκής γιὰ τὸ φορολογικὸ πρόβλημα τῶν συντεχνιῶν. Ἔτσι ὁ νέος βαλῆς Μεχμέτ Ρεσίτ πασάς ὑποχρεώθηκε λίγα χρόνια ἀργότερα νά ἐκδώσει μπουγιουρντί πού ἀποσκοποῦσε στὸν ἐπαναπατρισμὸ τῶν συντεχνιακῶν μελῶν πού βρισκόνταν ἀκόμη διασκορπισμένοι στὰ διάφορα τμήματα τῆς Ἡπείρου.⁹¹

Συγκεκριμένα τὸν Μάιο τοῦ 1826 ὁ Κιουταχῆς, πού τότε βρισκόταν στὸ Μεσολόγγι, ἀπηύθυνε διαταγὴ πρὸς ὅλους τοὺς πρόσφυγες Γιαννιώτες μέ τὴν ὁποία τοὺς πρόσταζε νά γυρίσουν στὴν πόλη τους γιὰ νά ἐλαφρύνουν τοὺς δυστυχισμένους συμπατριῶτες τους ἀπὸ τὰ βασιλικά "τεκλίφια".^{91α} Στὴν ἴδια διαταγὴ τοὺς ὑπενθύμιζε ἀκόμη, ὅτι καί πρὶν μερικὰ χρόνια εἶχε ζητήσει ἀπὸ τοὺς πρὸ πολλοὺς νά ἐπιστρέψουν στὰ Γιάννινα, χωρὶς ὅμως νά βρεῖ καμμιά ἀπήχηση ἢ ἐνέργειά του αὐτῆ. Τέλος τοὺς διαβεβαίωσε ὅτι ἡ πρόσκληση αὐτὴ ἦταν καί ἡ τελευταία. Ἄν καί πάλι ἀπειθαρχοῦσαν στίς ἐντολές του καί δὲν ἐπέστρεφαν στὰ σπιτικά τους, θά παραχωροῦσε τὸ δικαίωμα στους ὑπόλοιπους Γιαννιώτες, πού ἤδη κατοικοῦσαν στὴν πόλη νά βγάλουν σὲ δημοπρασία τὰ σπιτικά τους καί ὅτι ἄλλη κινητὴ ἢ ἀκίνητη περιουσία εἶχαν μέ σκοπὸ νά τὴν πουλήσουν, καρπούμενοι οἱ ἴδιοι τὰ χρηματικά ποσά ἢ νά τὴν προσεταιρισθοῦν.

Γι' ἄλλη μιὰ φορά ὅμως ἡ συντριπικὴ πλειοψηφία τῶν συντεχνιῶν ἔδειξε ἀνυπακοή στὴ διαταγὴ του, ἴσως γιὰ τὴν ἤδη ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν ἐγκατασταθεῖ μόνιμα πλέον σὲ ἄλλες περιοχές, καί κυρίως στὴν Κέρκυρα,⁹² στὴ Ζάκυνθο⁹³ καί στὴ Θεσπρωτία,⁹⁴ ἐξασκώντας ἐκεῖ τὸ ἐμπόριο ἢ τὴν τέχνη τους. Ἀκόμη ἴσως γιὰ τὸν ἕνα σημαντικὸς ἀριθμὸς Γιαννιωτῶν, πού δὲν εἶχε κατασταλάξει ὀριστικά γιὰ τὴν μελλοντικὴ διαμονή του, νά ἀπέφυγε ἢ νά ἀνέβαλλε τὸ γυρισμὸ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τοὺς φόβιζε ἡ σκληρὴ δοκιμασία τῶν συμπολιτῶν τους πού βρισκόνταν στὰ Γιάννινα καί ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀνέμεναν τὴν τύχη τῆς Ἡπείρου στὸ διπλωματικὸ τομεᾶ,⁹⁵ περιοριζόμενοι ἔτσι σὲ μιὰ πλανόδια ζωὴ.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι αὐτὴ εἰδικὰ τὴν ἐποχὴ οἱ πρόσφυγες Γιαννιώτες κυρίως ἀλλὰ καί οἱ ὑπόλοιποι συμπολίτες τους πού ἐργάζονταν στὰ Γιάννινα εἶχαν φθάσει στὰ ἔσχατα ὄρια τῆς ἐξαθλίωσης καί τῆς ἐξουθένωσης, ἀφοῦ ἀναγκάστηκαν νά πουλήσουν μισοτιμῆς ἢ σὲ ἐξευτελιστικὲς τιμές, ἐκτός ἀπὸ τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα πού εἶχαν διασώσει, ἀκόμη καί τὰ χαλκώματά τους.

Παραστατική απεικόνιση του θλιβερού αυτού φαινομένου μας δίνει απόσπασμα ενός υπομνήματος του Ἀθανασίου Ψαλίδα πρὸς τὸν Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια, γραμμένο τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1828 στὴν Κέρκυρα, ὅπου εἶχε καταφύγει τότε ὁ ἠπειρώτης δάσκαλος.⁹⁶ Ἀνάμεσα λοιπὸν στὰ ἄλλα ἔγραφε: "...τὰ χωριά τῶν Ἰωαννίνων καὶ ξεχωριστὰ τὸ Ζαγόρι ἀφοῦ τὰ ἐστεναχώρησαν τοῦτα τὰ ἀπερασμένα 7 χρόνια μὲ δοσίματα ἄλλεπάλληλα, τὰ κατήντησαν νὰ πουλήσουν ὅλον τὸ χάλκωμά τους καὶ ἀσημικό τους εἰς κορφοὺς διὰ νὰ προφθάνουν αὐτὰ τὰ ὑπέρογκα δοσίματα... Οἱ δυστυχεῖς Ἰωαννίταις διὰ νὰ προφθάνουν αὐτὰ τὰ ὑπέρογκα δοσίματα ἔφερναν ἐδῶ εἰς κορφοὺς τὸ χάλκωμά τους καὶ τὸ ἐπουλοῦσαν δὴ γρόσια τὴν ὀκτῶν, ὅπου τὸ εἶχαν ἀγορασμένον 8 γρόσια..." Σὲ τόσο ἀσχημὴ θέσῃ ἦρθαν οἱ βαροσλῆδες ὥστε ἔφθασαν ἀκόμη καὶ στὸ σημεῖο νὰ ἐκπολιέσθουν καὶ τὰ ἀσημικὰ ἐκκλησιῶν⁹⁷ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τίς φυλακίσεις καὶ τίς δημοπρασίες τῶν σπιτιῶν τους (μεζάτια).^{97α}

Ἀφοῦ ἐξάντλησαν καὶ τὰ τελευταῖα ἀποθέματα σὲ μάλαμα καὶ χαλκὸ, ἀναγκάστηκαν νὰ καταφύγουν στοὺς δανειστὲς καὶ τοκογλύφους γιὰ νὰ ἀποκομίσουν σεβαστὰ χρηματικὰ ποσὰ πού θὰ ἐξυπηρετοῦσαν τίς πρῶτες ἀνάγκες τους τόσο στὴ φορολογία ὅσο καὶ στὸ ἐμπόριο. Ὁ δανεισμὸς τῆ φορὰ αὐτὴ πραγματοποιήθηκε μὲ πολὺ ὑψηλοὺς τόκους, πού συνήθως κυμαίνονταν τὸ χρόνο ἀπὸ 15 ὡς 20⁹⁸ ἢ 24%⁹⁹ ἐκτός ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις πού οἱ τόκοι δὲν ξεπέρασαν τὸ 1 ἢ 2%.¹⁰⁰

Τὰ ὀνόματα ἀρκετῶν δανειστῶν μὲ τὰ ποσὰ καὶ τοὺς τόκους τῶν δανείων πού παραχώρησαν στοὺς βαροσλῆδες γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1826-1839 μᾶς διέσωσε πολυσέλιδο κατάστιχο τοῦ ΑΜΙ.¹⁰¹ Ἡ ἀξία τοῦ κατάστιχου αὐτοῦ εἶναι πολὺ σημαντικὴ, γιὰτὶ στὰ πρῶτα χρόνια τῆς περιόδου πού καλύπτει, τὴν ἐποχὴ δηλ. πού συγκυβερνοῦσαν τὰ Γιάννινα ὁ Ἰμὴν πασὰς μὲ τὸν Λιατίφ Ἐφέντη τῆς Κόνιτσας,¹⁰² πραγματοποιήθηκαν τὰ περισσότερα ἀσύμφορα δάνεια. Ἀντίθετα, τὰ τελευταῖα χρόνια ἔγιναν οἱ τελευταῖες δόσεις τῶν Γιαννιωτῶν γιὰ τὴν ὀριστικὴ ἀπόσβεση τῶν δανείων (κεφάλαιου καὶ τόκου).

Ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα τῶν δανειοδοτῶν ἦταν ὁ Ἰωάννης Ρέσσου,¹⁰³ τὰ παιδιὰ Ἰντρίζ ἐφέντινας, ὁ Δημήτριος Κώστα Γραμματικὸς Ταχήραγα, ὁ Τέος Νίτζου Σιζιμμου,¹⁰⁴ ἡ Ἐλένη Νοσιχάμοβα, ὁ Μολά Σουλεϊμάνης, ὁ Ταχήραγας Ἀμπάζης, ὁ Ζουλιφκάραγας τοῦ Χαρατζῆ, ὁ Σαΐτανας Μπαμπατζάνης, ὁ Ἀλίμπεϊς τοῦ Περίμπεϊ, ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀρχιμανδρειοῦ, ὁ Σαντήχ ἐφέντης λιμποχοβινός, ἡ θυγατέρα τοῦ Γρηγοράσκου, ὁ Σέλφος Ἀργυροκα

στρίτης, ό Ίμπραΐμαγας Καφετζής, ό Πασιόμπης άσιμπείζαντέ,¹⁰⁵ ό Έλμά-
γαζας καί Άλιζώταγας Στήνου, ό γιός του Δερβίς Χασάνη, ό Ίσμαήλ Έ-
φέντης καί ό Σαλίαγας Όμέρ, ό Μουχτάρ Σιαμέτης, τά παιδιά του Νικολά-
ου Γεράση, ό Χατζή Άλίαγας Τότο, ό Ίσούφαγας Γουρέλης, ό Νταλίαγας Ί-
ζέτμπεΐ του Άντέτμπεΐ, ό Δημήτριος Μπουρέλης,¹⁰⁶ ό Ίσμαήλ πρώην προ-
εστός του βαροσιού, ό Βασίλειος Σπύρου Χριστοδούλου καί ό Άχμέταγας
Ντίνου.

Πρέπει νά προσθέσουμε έδω ότι αρκετά μέλη συντεχνιων άναγκάστη-
καν νά συνάψουν καί νέα χαμηλότοκα δάνεια από τό Ταμεΐο των Έλεων,¹⁰⁷
έπειδή δέν τους έπαρκοΐσαν τά έσωτερικά δάνεια των συντεχνιων.¹⁰⁸
Για καλή τους τύχη μάλιστα τό παραπάνω ταμεΐο είχε αρχίσει νά έπανα-
λειτουργεΐ όμαλά, μετά από ένα μεγάλο χρονικό διάστημα διακοπής,¹⁰⁹ ά-
φοΐ ή τροφοδοσία του γινόταν πιά κανονικά από τους Ήπειρώτες τής
διασποράς.

Τέλος τή λύση του φορολογικού προβλήματος των συντεχνιων δχι
μόνο άπομάκρυνε αλλά τήν έκανε για πάντα άνέφικτη τό έξής γεγονός.
Στά 1828 οί Ζαγορίσιοι κατόρθωσαν ν' άνανεώσουν τά προνόμιά τους. Τό
άρθρο 11 του καταστατικού έγγράφου έπληττε καίρια τους βαροσλήδες¹¹⁰
γιατί προέβλεπε τή φορολογική άπαλλαγή όλων των Ζαγορίσιων συντεχνι-
των που έργάζονταν στά Γιάννινα έφόσον βέβαια έξακολουθοΐσε νά ισχύ-
ει τό ύπάρχον φορολογικό σύστημα.

Τήν ίδια χρονιά καί συγκεκριμένα στις 12 Δεκεμβρίου 1828, ή Ή-
πειρος όπως ή Θεσσαλία καί αρκετά νησιά έμειναν έξω από τό γεωγραφι-
κό χάρτη τής έλεύθερης Έλλάδας, που συνέταξαν οί αντιπρόσωποι των
τριων Δυνάμεων στην συνδιάσκεψη του Πόρου.¹¹¹ Λίγους μήνες άργότερα
έπισημοποιήθηκε ό άποκλεισμός τους μέ τό πρωτόκολλο τής 16^{ης} / 22^{ης}
Μαρτίου 1829 μέ τό όποΐο τά βόρεια σύνορα του ελληνικού κράτους εκ-
τεινόταν από τον Άμβρακικό κόλπο ως τό στόμιο του κόλπου του Βό-
λου.¹¹² Οί άμυδρές έλπίδες που έτρεφαν παρ' όλα αυτά μερικοί αισιόδο-
ξοι θάφτηκαν όριστικά μέ τά τρία πρωτόκολλα τής 22^{ης} Ίανουαρίου
/ 3^{ης} Φεβρουαρίου του 1830, σύμφωνα μέ τά όποια έμεινε τώρα έξω από
τά σύνορα τής Έλλάδας όλόκληρη ή Άκαρνανία, ένα μέρος τής Αίτωλίας
καί τά Άγραφα.¹¹³ Ό δρόμος για τήν έλευθερία τής Ήπειρου έμελλε
νά είναι άκόμη μακρύς.

2. Ἡ ἀνασυγκρότηση τῶν συντεχνιῶν (1831-1839)

Στό χρονικό διάστημα πού μεσολάβησε ἀπό τό 1831 ὡς τό 1839, τό ἔτος δηλ. πού ἐξαγγέλθηκαν οἱ πρῶτες μεταρρυθμίσεις τῆς Πύλης γιά τούς χριστιανούς ὑπηκόους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, γνωστές ὡς hatt-ı şerif, οἱ συντεχνίες προσπαθοῦν νά ἀνασυγκροτηθοῦν καί παράλληλα νά δημιουργήσουν εὐνοϊκές συνθήκες γιά τήν οἰκονομική τους ἀνόρθωση.

Μολονότι ὄλα σχεδόν τά μέλη τῶν συντεχνιῶν χαρακτηρίζονταν στίς ἀρχές τῆς 4^{ης} δεκαετίας τοῦ 19^{ου} αἰῶνα ἀπό μιὰ ἐκδηλη οἰκονομική καχεξία, κατόρθωσαν ὡστόσο μέσα σέ σύντομο χρονικό διάστημα ν'ἀνασυνταχτοῦν καί νά ὀρθοποδήσουν οἰκονομικά. Κι αὐτό παρά τό γεγονός ὅτι τήν περίοδο αὐτή ἡ νέα φορολογία πού ἐπιβλήθηκε στούς βαροσλήδες ἦταν ἰδιαίτερα ἐπαχθής, ἐνῶ παράλληλα οἱ παλιοί φόροι ἐξακολουθοῦσαν νά ἰσχύουν.

α) Ἡ ἐπιβολή τῶν νέων φόρων καί οἱ προσπάθειες τῶν συντεχνιῶν γιά τή γενικότερη ἀντιμετώπιση τοῦ φορολογικοῦ προβλήματος.

1) Νέοι Φόροι

Οἱ φόροι αὐτοί, ἄρκετοί καί ποικιλόμορφοι, ἦταν:

α) Ἰχτισόπι (İhtisap)

Ἐπιβλήθηκε μέ αὐτοκρατορικό διάταγμα τόν Μάρτιο τοῦ 1831 σ' ὄλη τήν Ἠπειρο, ἀλλά τελικά ἐφαρμόστηκε μόνο στά Γιάννινα, Ἄρτα Πρέβεζα, Πάργα καί Κόνιτσα. ¹¹⁴Σύμφωνα μέ τό φόρο αὐτό κάθε προϊόν, ἀνεξάρτητα ἀν ἦταν βιοτεχνικό ἢ ὄχι ¹¹⁵ἐπιβαρύνονταν μέ 2,5% τέλος εἰσαγωγῆς καί 2,5% ¹¹⁶ἀντίστοιχο ἐξαγωγῆς. Τό ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό τοῦ νέου αὐτοῦ φόρου ἦταν ὅτι τό ἴδιο προϊόν μπορούσε νά φορολογηθεῖ δύο φορές στήν ἴδια πόλη· τήν πρώτη ὡς εἰσαγόμενο καί τή δεύτερη ὡς ἐξαγόμενο κατεργασμένο .

β) Τελωνειακά τέλη (Καλέμ παρασί)

Παρ' ὅτι ὁ φόρος αὐτός ἐπιβαλλόταν στούς βαροσλήδες ἀπό παλιά τόν περιλάβαμε στούς νέους, γιάτί οἱ μεταβολές πού γνώρισε νομίζουμε πώς τοῦ ἔδωσαν ἐντελῶς διαφορετική ποσοτική καί ποιοτική χροιά.

Τό 1840 μέ τήν ἐφαρμογή τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης (διομολογήσεων) μεταξύ Ἀγγλίας, Γαλλίας καί Ὑψηλῆς Πύλης, καί στήν Ἠπειρο ἐγίνε ἀναπροσαρμογή τῶν τελωνειακῶν τελῶν καί γιά τούς χριστιανούς ὑπόδουλους τῆς περιοχῆς. Ἄν καί στή προϊόντα εἰσαγωγῆς ὁ τελωνειακός δα-

σμός παρέμεινε όπως είχε, δηλ. 5%, στα προϊόντα εξαγωγής γνώρισε αρχικά μια αύξηση γύρω στα $8\frac{1}{3}\%$, που αργότερα έφθασε τελικά στα $13\frac{1}{3}\%$.¹¹⁸ Επιπλέον προστέθηκε νέο τέλος $1\frac{1}{3}\%$ (τέλος επί τέλους) το οποίο πήρε την ονομασία καλέμ παρασί ή kalem resmi.¹¹⁹

γ) Damga resmi

Τό 1847 καταργήθηκε το ίχτισάπι με φερμάνι και στην θέση του πέρασε ο νέος φόρος με την ονομασία Damga resmi¹²⁰ ή φόρος Σφραγίδας.¹²¹ Έπιφανειακά φαινόταν πώς ο φόρος αυτός διέφερε από το ίχτισάπι μόνο ως προς τα είδη προϊόντος που επιβάλλονταν, αφού επιβάρυνε μόνο τα βιομηχανικά προϊόντα¹²² με $2,5\%$.¹²³ Στην ουσία όμως απέβαινε πολύ δαπανηρότερος από τον προηγούμενο, ιδίως για τους τεχνίτες, αφού μερικά βιοτεχνικά είδη για να φθάσουν στο τελικό στάδιο της επεξεργασίας τους και να πάρουν εμπορεύσιμη μορφή δέχονταν τις διαδοχικές επιβολές του φόρου αυτού με τελική επιβάρυνση $7,5\%$ ¹²⁴ ή 10% .¹²⁵

Ο φόρος αυτός σύμφωνα με τον Άραβαντινό έδινε τό 1853 στο τουρκικό δημόσιο τά έξής ποσά από την εφαρμογή του στα Γιάννινα.¹²⁶ Από τό παραγόμενο μετάξι τής έπαρχίας Ίωαννίνων 10.000 γρόσια από τά έμπορεύματα 180.000 γρόσια. Από τά χάνια και τά εργαστήρια 31.000 γρόσια και τέλος από τό μονοπώλιο του ψημένου καφέ 9.500 γρόσια. Έτσι τό γενικό σύνολο έφθανε τής 230.500 γρόσια.^{126α}

δ) Μπάτσ'παζάρ' (Bac ή Bac-pazar)¹²⁷

Τό μπάτσ'παζάρ', γνωστό περισσότερο ως τέλος αγοράς,¹²⁸ ήταν ένας φόρος προαφαίρεσης σέ κάθε είδος εμπορευμάτων που αγοράζονταν ή πωλούνταν στίς πόλεις ή τά χωριά που είχαν αγορά.¹²⁹

Στήν Ήπειρο δέν γνωρίζουμε πότε ακριβώς επιβλήθηκε. Τό πιο πιθανό πάντως είναι νά εφαρμόστηκε ταυτόχρονα ή λίγο πιο πριν από τον φόρο Damga, αφού ο τελευταίος θεωρείται συμπληρωματικός του πρώτου.¹³⁰

Τήν άποψη αυτή ενισχύει σημαντικά και τό γεγονός ότι οί διαμαρτυρίες τών βαροσλήδων για τό φόρο αυτό προς τον γενικό διοικητή τής Ήπείρου Άλή Ριζά άρχισαν μετά τό 1847, πράγμα που νομίζουμε πώς άποδεικνύει τήν πρόσφατη επιβολή του. Ο τουρκος βαλής, επιθυμώντας νά έχει άποκρυσταλλωμένη γνώμη πάνω στό θέμα αυτό, ζήτησε από τήν Ύψηλή Πύλη τής σχετικές πληροφορίες αλλά και τής άπαραίτητες οδηγίες για τή σωστή εφαρμογή του.

Ἡ Πύλη ἀπάντησε πὼς τὸ τέλος αὐτὸ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους τουρκικοὺς φόρους καὶ ἐπιβαλλόταν ἀποκλειστικὰ στὸ ἐσωτερικὸ ἐμπόριο τῆς αὐτοκρατορίας.¹³¹ Μάλιστα, σύμφωνα μὲ τὸ ἐμπορικὸ σύστημα πού ἐπικρατοῦσε τότε, οἱ ἔμποροι κυρίως ἀλλὰ καὶ οἱ τεχνίτες καὶ οἱ ἄλλοι ἐπαγγελματίες πού ἀγόραζαν προϊόντα τῆς γῆς καὶ τῆς βιοτεχνίας (βιομηχανίας) ἢ ἄλλα ἐμπορεύματα ἀπὸ διάφορες περιοχὲς τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας μὲ σκοπὸ νὰ τὰ μεταπουλήσουν μέσα στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο ἢ νὰ τὰ πουλήσουν ἐκεῖ ἀφοῦ πρῶτα τὰ ἐπεξεργαστοῦν, ὑποχρεώνονταν ὅλοι χωρὶς καμιὰ ἐξαίρεση στὴν καταβολὴ τοῦ καθιερωμένου αὐτοῦ δικαιώματος τῆς Πύλης.¹³²

Σὲ διάκριση καὶ ἀντιδιαστολὴ ἀκόμη τῶν δύο εἰδῶν τοῦ ἐμπορίου, ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, τὰ τοπικὰ τελωνεῖα ὄφειλαν ταυτόχρονα μὲ τὴν καταγραφή τοῦ προϊόντος νὰ σημειώνουν καὶ τὸν τόπο ἀγορᾶς καὶ νὰ ἐφοδιάζουν μὲ ἀπόδειξη (τεσκερέ) τοὺς ἐνδιαφερόμενους, τὴν ὁποία αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους θὰ παρουσίαζαν στοὺς φρουροὺς τῶν δερβενιῶν γιὰ τὴν ἐλεύθερη καὶ ἀνεμπόδιστη διέλευσὴ τους.

Τέλος ἡ βεζυρική ἐγκύκλιος καθιστοῦσε ὑπεύθυνη τὴν τοπικὴ ἐξουσία γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐφαρμογὴ τοῦ φόρου καὶ τὴν ὑποχρέωνε νὰ γνωστοποιήσει τόσο στὶς τελωνειακὲς ἀρχὲς ὅσο καὶ στοὺς διάφορους τοποτηρητὲς καὶ δερβεναγάδες τίς διατάξεις τῆς διαταγῆς αὐτῆς μὲ κάθε σαφήνεια καὶ λεπτομέρεια ἀπαιτώντας ἀπ' αὐτοὺς τὴν πιστὴ τήρησή τους.¹³³

2) Παλιοὶ Φόροι

Μαχτοῦ

Ὁ πιὸ βαρὺς φόρος τῶν συντεχνιῶν παρουσιάζεται καὶ στὴν περίοδο αὐτὴ μὲ νέες προσθήκες. Ἔτσι τὸ 1835 γιὰ σιτηρέσιο τῶν ἐθνοφυλάκων ἐπιβλήθηκε ἑκτακτὴ φορολογικὴ ἐπιβάρυνση στὸν καζά ἀπὸ 238.821 γρόσια. Ἀπὸ αὐτὰ ἀναλόγησαν στὸ βαρῶσι 26.433 γρόσια.¹³⁴ Τὸ 1836 γιὰ τὰ ὑγιειονομεῖα καὶ διάφορες ἐπιπρόσθετες ταχυδρομικὲς δαπάνες ἡ πόλη τῶν Ἰωαννίνων ἐπιβαρύνθηκε μὲ 4.545 γρόσια,¹³⁵ ποσὸ πού καθιερώθηκε νὰ καταβάλλεται ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες καὶ στὰ ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια. Τέλος στὸ 1846 προστέθηκαν ἄλλες 7.599 γ. ρ. σια στὸ μαχτοῦ τοῦ καζά¹³⁶ γιὰ τὸν μισθὸ τοῦ καταγραφέα (nüfus naziri) τοῦ ἡπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ¹³⁷ γιὰ τὸ νέο τρόπο στρατολογίας πού ἐτοίμαζε ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση.¹³⁸

Περιττό επίσης νά υπενθυμίσουμε πώς τό νοζούλι καί τό κρασινόμι έξακολουθοῦσαν νά ισχύουν σέ μόνιμη βάση.¹³⁹

Οί άλλοπαλληλες καί όλέθριες καταστροφές πού δοκίμασαν τά μέλη τῶν γιαννιώτικων συντεχνιῶν από τούς πολέμους, έπιτόπιους καί γειτονικούς, τίς πυρκαγιές, τίς λεηλασίες καί τίς ληστείες, καί τό θανατικό τῆς πανούκλας, έκτός από τήν οίκονομική δυσπραγία, τά όδήγησαν καί σέ μιá σημαντική άναπόφευκτη μείωση τοῦ άριθμοῦ τους.

Έτσι από τούς πρώτους πού ζήτησαν άμεση άπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ καζά Ἰωαννίνων γιά φορολογικούς καθαρά λόγους ἦταν καί οί συντεχνίες. Στήν ένέργειά τους αὐτή όδηγήθηκαν κυρίως από τήν άσύμφορη καί ζημιολόνα γιά τά μέλη τους διατήρηση τῆς κατανομῆς τοῦ μαχτοῦ μέ βάση τήν παλιά στίμα. Στή σχετική άναφορά πού υπέβαλλαν στήν τοπική τουρκική διοίκηση διατύπωναν έντονα τά παράπονά τους γιά τήν έξακολούθηση τοῦ άναχρονιστικοῦ αὐτοῦ μέτρου παρά τίς έπανελημμένες ύποσχέσεις της γιά τήν άρση του.

Παράλληλα έπέμειναν στήν προσωπική είσφορά τοῦ φόρου αὐτοῦ από τήν άρχική του κατανομή στόν καζά προσπαθώντας μέ τόν τρόπο αὐτό νά έξαλείψουν τίς άδικίες πού προέρχονταν από τίς φορολογικές άπαλλαγές όρισμένων προνομιοῦχων συναδέλφων τους.¹⁴⁰

Γιά τό λόγο μάλιστα αὐτό οί περισσότεροι συντεχνίτες προτίμησαν νά έμφανιστοῦν έσωτερικά προβλήματα στοῦς κόλπους τῶν συντεχνιῶν μέ τήν άποδοχή νέων συναδέλφων τους χωρίς νά τηροῦνται οί άπαραίτητες ουσιαστικές διαδικασίες κατά τήν ένσωμάτωσή τους, μιá καί ἡ άριθμητική αύξηση τῶν μελῶν τῆς συντεχνίας θά σήμαινε δική τους φορολογική άνακούφιση.

Υστερα από πολλές καί συντονισμένες προσπάθειες οί συντεχνίες κατόρθωσαν όχι μόνο νά γίνεται ἡ κατανομή τοῦ μαχτοῦ σέ προσωπική βάση, αλλά καί νά συμπεριληθοῦν στοῦς φοροῦπόχρεους τοῦ καζά Ἰωαννίνων γιά τόν ἴδιο φόρο ἡ Ζίτσα καί οί "ναχιγιέδες" τῆς Τσαρκοβίστας καί τῶν Κουρέντων.¹⁴¹

Στή διαπίστωση αὐτή έφτασε καί ό Ἄγγλος περιηγητής D. Urquhart, πού έπισκέφθηκε τά Γιάννινα τό 1830-1831. Ο Urquhart, διαπίστωνε ότι άν καί ἡ κατανομή τῶν φόρων έπεκτεινόταν σ'όλο τόν πληθυσμό ἡ φορολογία δέν μπορούσε νά χαρακτηριστεῖ μεροληπτική καί άδικη όσον άφορᾶ τή μεταχείριση πλούσιων καί φτωχῶν.¹⁴²

Ἡ γενική ἀπογραφή τοῦ καζᾶ πού πραγματοποιήθηκε τό 1831 γιά τό σκοπό αὐτό κατέγραψε γιά τό βαρόσι 801 χριστιανικές -οἰκογένειες καί 212 ἑβραϊκές.¹⁴³ Ἄν ἀναλογισθοῦμε πώς στίς ἀρχές τῆς - πολιορκίας τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἀπό τά σουλτανικά στρατεύματα οἱ ἀντίστοιχοι ἀριθμοί οἰκογενειῶν γιά τήν πόλη, ὅπως μᾶς τοῦς παραδίνει ὁ Ἄθ. Ψαλίδας καί δέν ἔχουμε λόγους νά ἀμφιβάλουμε γιά τή γνησιότητά τους, ἦταν 1900 γιά τοῦς χριστιανούς καί 300 γιά τοῦς ἑβραίους,¹⁴⁴ βλέπουμε ὅτι τό χριστιανικό στοιχεῖο εἶχε ὑποστῆι φθορά πάνω ἀπό τό $1/2$ καί τό ἑβραϊκό γύρω στό $1/3$.

Ἐστερα ἀπό τήν ἔδρυση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καί τόν ἑδαφικό του περιορισμό, ὁ ὁποῖος ἐξανέμισε τίς τελευταῖες καί ἀκριβές ἐλπίδες τῶν προσφύγων Γιαννιωτῶν, ἀρκετοί ἀπό αὐτούς ἀναγκάστηκαν νά ἐπιστρέψουν στά σπίτια τους. Ἔτσι, μαζί μέ τοῦς ἄλλους ἐποικους τῶν γύρω περιοχῶν, τά Γιάννινα γνώρισαν μιᾶ σημαντική αὔξηση. στόν πληθυσμό τους καί πλησίασαν σέ ἀριθμό τοῦς κατοίκους πού εἶχαν μερικά χρόνια πιά πρίν, στήν ἐποχή τοῦ Ἄλῃ πασᾶ.¹⁴⁵ Οἱ περιοχές ἀπό τίς ὁποῖες κυρίως προῆλθαν οἱ νέοι χριστιανοί κάτοικοι τῆς πόλης ἦταν τό Ζαγόρι,¹⁴⁶ τά Κούρεντα, τό Μαλακάσι, ἡ Ἄρτα, τό Ἀργυρόκαστρο καί τό Μπεράτι.

β) Ἡ προσωρινή ὑποχώρηση τῶν ἀρνητικῶν παραγόντων καί ἡ οἰκονομική ἀνόρθωση τῶν συντεχνιῶν.

Παράλληλα μέ τή μερική ρύθμιση τοῦ φορολογικοῦ τους προβλήματος τά μέλη τῶν συντεχνιῶν κατόρθωσαν νά ἀπαλλαγοῦν καί ἀπό τήν πολιορκία τῶν ἀρνητικῶν παραγόντων πού τήν προηγούμενη δεκαετία τοῦς εἶχαν φέρει σέ πολύ δεινή οἰκονομική κατάσταση. Ὅσοι λοιπόν ἀπό τοῦς αὐτόχθονες εἶχαν κατορθώσει νά ἐπιπλεύσουν ἀπό τήν πρωτοφανή δοκιμασία πού εἶχαν ὑποστῆι τά προγενέστερα χρόνια μαζί μέ τοῦς ἑτερόχθονες συμπολίτες τους βγῆκαν ὀριστικά πλέον ἀπό τήν ἐμπορική ἀπομόνωση στήν ὁποία τοῦς εἶχαν ὀδηγήσει οἱ τελευταῖοι πόλεμοι.

Ὅλοι σχεδόν οἱ συντεχνίτες εἶχαν χάσει ὀριστικά τήν προηγούμενη οἰκονομική τους δύναμη καί εἶχαν ἐξαντληθεῖ ἀπό τοῦς ἀλλεπάλληλους βαρεῖς φόρους¹⁴⁷ ἐνῶ παράλληλα ἀντιμετώπιζαν σοβαρά ἐσωτερικά προβλήματα ἀπό τήν ἐξασθένηση τῶν περιοριστικῶν συντεχνιακῶν λειτουργ-

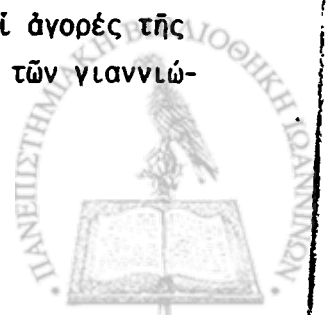
¹⁴⁸ γιών. Μπροστά όμως στο διαγραφόμενο κίνδυνο του άφανισμού τους, εξαιτίας της προγενέστερης ολοκληρωτικής νέκρωσης της εμπορικοβιοτεχνικής ζωής, αναγκάστηκαν να συσπειρωθούν και να αναδιπλώσουν τις γνωστές εμπορικές τους ικανότητες. Η προσπάθειά τους αυτή δεν έμεινε χωρίς αποτέλεσμα, αλλά αντίθετα οδήγησε σε μία αναγέννηση, προσωρινή βέβαια, στο εμπόριο και στις τέχνες.

Σημαντικό ρόλο σ' αυτή την αναδημιουργία των συντεχνιακών μελών και κυρίως στην εξοδό τους από την απομόνωση και την άφανεια που είχαν περιέλθει τελευταία, έπαιξαν αναμφισβήτητα οι πρώην συνάδελφοι συμπολίτες τους οι οποίοι είχαν καταφύγει στην Κέρκυρα από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ¹⁴⁹ αλλά κυρίως στην περίοδο της πολιορκίας του Άλῃ. ¹⁵⁰ Παράλληλα βοήθησε σημαντικά και η πλεονεκτική εμπορική θέση-κλειδί του νησιού. Το εμπειρο μάτι του Σταύρου Ίωάννου είχε συλλάβει αρκετά χρόνια πρίν τόν ούσιαστικό και καιρίο ρόλο που θά έπαιζε ή Κέρκυρα στην κατοπινή εξέλιξη του Ήπειρωτικού εμπορίου. ¹⁵¹

Άρκετοί Γιαννιώτες έμποροι και βιοτέχνες, έχοντας ως όρμητήριο την Κέρκυρα, φιλοξενούμενοι εκεί από τούς συμπατριώτες τους, περιόδευσαν και τά υπόλοιπα νησιά του Ίονίου, ¹⁵² όπου πουλούσαν τά εμπορεύματά τους σε καλές τιμές και παράλληλα αποσπούσαν σημαντικό αριθμό παραγγελιών από πραγματευτές της Στερεάς Ελλάδας. Στην Κέρκυρα ιδίως μέ τή συμπαράσταση των εκεί πρώην συμπολιτών τους έρχονταν σε συχνή έπαφή μέ τούς Άλβανούς έμπορους προωθώντας κι εκεί σημαντικό τμήμα των προϊόντων, μεταφέροντας σιγά-σιγά τήν προσοχή όλων των πραγματευτών πρὸς τά Γιάννινα, και καθιστώντας τα έτσι και πάλι μεγάλο εμπορικό κέντρο.

Η εμπορική επικοινωνία όμως των Ίωαννίνων μέ τή Δ. Στερεά Ελλάδα, οργανικό κομμάτι πιά του ανεξάρτητου Έλληνικού κράτους, μετά τήν συνθήκη της Κάλλιντζας της 9^{ης}/21^η Ίουλίου 1832, ¹⁵³ έγινε μέ τόν καιρό προβληματική και ασύμφορη. Οι μακροχρόνιοι πόλεμοι και οι πρωτοφανείς απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και άψυχο ύλικό είχαν περιορίσει αίσθητά, αν δεν είχαν μηδενίσει σχεδόν, τις αγοραστικές δυνατότητες της περιοχής αυτής. ¹⁵⁴

Έτσι, όταν ο Άγγλος περιηγητής D. Urquhart πέρασε από τήν Ήπειρο τό 1830-31, διαπίστωσε πὸς τά Γιάννινα εξακολουθοῦσαν να είναι πρότυπο τέχνης και μόδας για τή Ρούμελη, οι αγορές της οποίας έφοδιάζονταν αποκλειστικά σχεδόν μέ τά προϊόντα των Γιαννιώ-

τικων συντεχνιῶν.¹⁵⁵ Ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἔκαναν στὸν Urquhart τὰ γιαννιώτικα ἀσημένια πλεκτά καὶ τὰ χρυσά κορδόνια καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ φινέτσα τῶν ἀνδρικῶν στολῶν (φορεσιῶν) τῆς περιοχῆς πού ὀφείλονταν στὴν ἀπαράμιλλη τεχνικὴ τῶν ραφτάδων τῆς πόλης.

Γιὰ τοὺς τερζῆδες τῶν Ἰωαννίνων πίστευε ἀκόμη πὼς ὄσες αἰφνίδιες καταστροφές κι ἂν τοὺς ἔβρισκαν, δέν θά μπορούσαν νά τοὺς καταβάλλουν, ἐκτός βέβαια ἀπὸ ἓνα σκληρό καὶ ἀδυσώπητο βιομηχανικό ἀνταγωνισμό, καὶ αὐτό ὅμως κάτω ἀπὸ ὀρισμένες προοπτικές καὶ προϋποθέσεις.¹⁵⁶

Ἐπίσης τὰ κίτρινα δέρματα, προϊόντα τῆς συντεχνίας τῶν Γιαννιωτῶν ταμπάκηδων, γνωστά ὡς μαροκινά (marocin), ἔξακολουθοῦσαν νά ἔχουν μεγάλη κατανάλωση στὴ διεθνή ἀγορά καὶ ἐπεξεργάζονταν σέ μεγάλη ἔκταση.

Ἐπῆρχε ἀκόμη ἓνας σημαντικός ἀριθμὸς ἀργαλειῶν στοὺς ὁποίους οἱ γυναῖκες προπαντός ὕφαιναν βαμβακερά νήματα, λεπτά ἢ χοντρά καὶ μεταξένια, κατάλληλα κυρίως γιὰ πουκάμισα.

Σέ πολὺ διαδεδομένη κλίμακα συναντοῦσε κανεὶς στὴν περιοχή τῆ διατροφή τοῦ μεταξοσκώληκα, τὸ γνέσιμο τοῦ μεταξιοῦ, τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν προετοιμασία τοῦ βαμβακιοῦ γιὰ τὸ βάψιμο καὶ τὴν ὕφανσή του. Ἡ βαφή τοῦ βαμβακιοῦ, καθὼς καὶ τοῦ μεταξιοῦ γινόταν μὲ εἰδικὰ χρωστικά πού καλλιεργοῦσαν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό οἱ κάτοικοι τῆς γύρω περιοχῆς.¹⁵⁷

Τέλος, παρ' ὅτι τὴν τέχνη τοῦ *savat*¹⁵⁸ (μαύρισμα ἀσημιοῦ) μὲ τὸ ὁποῖο οἱ χρυσοχόοι καὶ οἱ ἀσημουργοὶ στόλιζαν τὰ ὄπλα, τίς φυσιογνωθῆκες, τίς ἀγγράφες, εἶδη πού ὄλα τους σχεδόν εἶχαν ἀμεση σχέση μὲ τὸ κυνήγι, ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς τὴν ἀπέδιδε σχεδόν ἀποκλειστικά στοὺς καλαρρυτινοὺς τεχνῖτες, μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νά προχωρήσουμε στὴν ὑπόθεση πὼς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ τέχνη τοῦ *savat* ἦταν γνωστὴ καὶ δουλεύονταν ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες ἀργυροχρυσοχόους, κυρίως καλαρρυτινῆς καταγωγῆς.

Ἄν σκεφθοῦμε μάλιστα τὴν πρωτοφανὴ ἐρήμωση πού γνώρισε ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ κωμόπολη μὲ τὴν ἐπανάσταση τῶν κατοίκων τῆς τὸ καλοκαίρι τοῦ 1821, ὥστε στὴν ἀπογραφή τοῦ 1831 παρουσίασε τὸν τραγικὸ ἀριθμὸ τῶν 26 οἰκογενειῶν ἀπὸ τίς πεντεκόσιες καὶ πάνω πού εἶχε τίς παραμονές τῆς καταστροφῆς τῆς, καὶ ἀκόμη ὅτι μετὰ τὴν ὑποχρεωτικὴ φυγὴ τους ἡ παλιννόστηση ἀρκετῶν ἀπ' αὐτοὺς ἀργότερα ἔγινε ἀναγκαστικὰ στὰ Γιάννινα, ἀποψη πού ἐνισχύει καὶ ὁ Νικόλας Παπακώστας¹⁵⁹ τότε νομί-

ζουμε πώς ή υπόθεση γίνεται γεγονός άδιαφιλονίκητο¹⁶⁰.

Πρός τό τέλος τής τρίτης δεκαετίας του 19^{ου} αιώνα, ή μεγάλη πλειοψηφία τών συντεχνιών κατόρθωσε ν' άποτινάξει άπό πάνω της καί τά τελευταία χρέη τους¹⁶¹ καί συνακόλουθα νά κινεΐται σέ διαφορετικά οικονομικά πλαίσια.

Ούσιαστικό ρόλο στήν οικονομική τους άνόρθωση έπαιξαν άναμφισβήτητα τά κληροδοτήματα καί οί δωρεές του άπόδημου έλληνισμού τής 'Ηπείρου.¹⁶² Οί ξενιτεμένοι συμπολίτες τους στά πρώτα δύσκολα χρόνια συμπαραστάθηκαν στά συντεχνιακά μέλη καί τούς Γιαννιώτες γενικότερα άμεσα,¹⁶³ ένώ καί άργότερα τούς βοήθησαν, έμμεσα όμως, πληρώνοντας κυρίως τούς φόρους τών φτωχών βαροσλήδων καί άναλαμβάνοντας όλοκληρωτικά σχεδόν τήν κοινωνική πρόνοια τής πόλης.¹⁶⁴ Έτσι, άνακούφιζαν καί άλάφρυναν τούς συμπατριώτες τους άπό ένα σημαντικό κονδύλιο πού άπορροφούσε άπό τό βαλάντιό τους ό τομέας τής κοινωνικής τους δραστηριότητας.

Παράλληλα τό 1837 άρχισε νά χτίζεται, για πρώτη φορά στά Γιάννινα, στρατώνας στά Λιθαρίτσια,¹⁶⁵ γεγονός πού όδηγοΐσε αυτόματα στήν κατάργηση του θλιβερού θεσμού τών κονακιών καί προκαλοΐσε ταυτόχρονα τήν άπαλλαγή τών χριστιανών άπό τήν πολυπαθή ύποχρεωτική συγκατοίκηση τους μέ τόν άλλόθρησκο έχθρό.¹⁶⁶

Τό τελικό ποσό τών έξόδων για τήν άνέγερση του στρατώνα, πού όλοκληρώθηκε τό 1838,¹⁶⁷ άνήλθε σέ 115.195 γρόσια, καί τό μοιράστηκαν οί κάτοικοι του καζά 'Ιωαννίνων, άφου όμως πρώτα οί βαροσλήδες πλήρωσαν έφάπαξ ένα σημαντικό ποσό, έπειδή τό κτίριο θ' άνακούφιζε έξ όλοκληρου αυτούς.¹⁶⁸

3. Τά αίτια τής νέας κρίσης του συντεχνιακού θεσμού (1839-1854)

'Από τά τέλη τής β' εικοσαετίας του 19^{ου} αιώνα οί συντεχνίες τών 'Ιωαννίνων γνωρίζουν μιá νέα κρίση τόσο οικονομική όσο καί θεσμική, τήν όποία δέν θά μπορέσουν ποτέ πιά νά ξεπεράσουν παρά τίς άπεγνωσμένες προσπάθειες τών μελών τους.

Μιά άλληλουχία γεγονότων, άλλοτε μέ τοπικό χαρακτήρα καί άλλοτε μέ εύρύτερο φάσμα, θά σχηματίσουν ένα ισχυρότατο άρνητικό πλέγμα για τό έμπόριο καί τίς τέχνες, τό όποιο σιγά-σιγά θά γίνεται όλο καί πιό άδιαπέραστο, όλο καί πιό άσφυκτικό για τά μέλη τών συντεχνιών. Ταυτόχρονα όλοι οί παλιοί άρνητικοί παράγοντες πού έπιδρούσαν, λίγα

χρόνια πιά πριν, καταλυτικά στις οικονομικές δραστηριότητες των συντεχνιών, ύστερα από την παροδική τους άπουσία θά επανεμφανισθούν όχι μόνο όξύτεροι αλλά και πλαισιωμένοι με νέους. Μπροστά στη σωρεία, την έκταση και την πιεστικότητα των προβλημάτων αυτών, στά όποια καλούνταν νά δώσουν λύση οί γιαννιώτικες συντεχνίες ήταν πολύ φυσικό, αναπόφευκτο θά λέγαμε, νά λυγίσουν τά περισσότερα μέλη τους, άφου όμως πρώτα πολέμησαν με όλα τά μέσα πού είχαν στην διάθεσή τους.

α) Οί μεταρρυθμίσεις (Hatt-i Şerif) τοῦ 1839.

Οί μεταρρυθμίσεις τοῦ 1839, γνωστές περισσότερο ως Τανζιμάτ τοῦ 1839, έγκαινίασαν μιά νέα και πολύ δύσκολη πείρα για τό συντεχνιακό σύστημα.

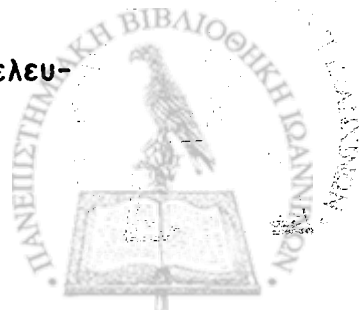
Τό έτος αυτό άρχισαν νά υλοποιούνται οί εύρύτερες μεταρρυθμίσεις πού προετοίμαζε τό τουρκικό κράτος και έθεσε σέ έφαρμογή ό Σουλτάνος Άβδούλ-Μεζιτ (1839-1861) με την έκδοση τοῦ αυτοκρατορικοῦ διατάγματος (hatt-i serif) τής 21 Ὀκτωβρίου/3 Νοεμβρίου 1839.¹⁶⁹

Όπως στά περισσότερα τμήματα τής όθωμανικής αυτοκρατορίας έτσι και στην Ἡπειρο οί μεταρρυθμίσεις αυτές όχι μόνο δέν έγιναν άποδεκτές με εύχαρίστηση, αλλά προκάλεσαν και τή δυσφορία σέ όλες σχεδόν τίς τάξεις των υπόδουλων με μόνη εξαίρεση τούς μεγαλοκτηματίες. Ἰδιαίτερα ένοχλημένοι έδειχναν οί επικεφαλής των συντεχνιών, οί πρωτομάστορες, γιατί πλήττονταν τά παραδοσιακά τους προνόμια με τή νέα διοικητική όργάνωση.¹⁷⁰

Σύμφωνα με τό νέο οικονομικό σύστημα ή τουρκική κυβέρνηση νοίκιαζε κάθε τριετία τά τελωνεία τής επικρατείας της σέ τούρκους μπέηδες συνήθως έναντι ενός ποσοῦ τό όποιο οί άγοραστές " Ἰλιτζαμτζίδες " έπρεπε νά καταβάλουν σέ όρισμένα τακτά χρονικά διαστήματα.¹⁷¹ Ἡ παρεμβολή όμως των μισθωτών ή ύπομισθωτών των φόρων ανάμεσα στό κράτος και τούς φορολογούμενους δημιουργούσε πρόσθετα προβλήματα στους χριστιανούς όθωμανούς υπηκόους με την άσυνδοσία και τίς συχνές αυθαιρεσίες των ένοικιστών.

Άκομη ό νέος νόμος τής νεοσυλλεξίας συναντούσε πολλές αντίδράσεις στην Ἡπειρο και Ἄλβανία, όπως φάνηκε καθαρά κατά τή διάρκεια τής καταγραφής σπιτιών και πληθυσμοῦ τό 1845-1846 στις περισσότερες πόλεις των δύο αυτών περιοχών.¹⁷²

Τελικά οί μεταρρυθμίσεις αυτές άποφασίστηκε νά γίνουν τελει-

ταῖα στήν Ἡπειρο καί Ἀλβανία. Ἔτσι στίς 15 Ἀπριλίου τοῦ 1846 στά Γιάννινα ὁ Γενικόξ Διοικητής τῆς Ἡπείρου, Μεχμέτ Ρεσίτ πασάς ἀνάγνωσε τό σχετικό αὐτοκρατορικό διάταγμα, στό συγκεντρωμένο πλῆθος, πού ἀποτελοῦσαν οἱ χριστιανοί προύχοντες, ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων, οἱ Ἀλβανοί ἀγάδες καί μπέηδες, καί οἱ ἐκπρόσωποι ὄλων τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων, μέ σκοπό ἀφοῦ τ'ἀκούσουν νά δηλώσουν ὑποταγή σ'αυτό.¹⁷³

Μετά τή διάλυση τῆς συγκέντρωσης ὁ τοῦρκος βαλής ἀπέσπασε τρεῖς πανομοιότυπες ἀναφορές ἀπό τούς χριστιανούς, τούς μουσουλμάνους καί τούς ἑβραίους κατοίκους τῆς Ἡπείρου, τίς ὁποῖες ἀπέστειλε στήν Κωνσταντινούπολη. Στίς ἀναφορές οἱ τρεῖς ἔθνη ἀνέφεραν σέ γενικές γραμμές ὅτι δέχτηκαν μέ εὐχαρίστηση τό νέο σύστημα τῶν μεταρρυθμίσεων, τό ἐπονομαζόμενο "τερζιμάτι χαῖριέ".¹⁷⁴

β) Ἡ ἐμφάνιση νέων ἀλλά καί παλιῶν ἀρνητικῶν παραγόντων.

Τήν πρώτη πενταετία τοῦ 1840 ἄρχισαν νά δημιουργοῦνται νέα ἀνταγωνιστικά ἐμπορικά κέντρα στήν Ἀλβανία μέ τή συγκυρία ὀρισμένων εὐνοϊκῶν προϋποθέσεων.¹⁷⁵ Οἱ νέοι αὐτοί ἐμπορικοί πυρῆνες, Σκόδρα, Μπεράτι¹⁷⁶ καί Αὐλώνα,¹⁷⁷ ἄν καί σέ μέγεθος καί ἀκτινοβολία δέν μπορούσαν νά συγκριθοῦν σέ καμιά περίπτωση μέ τά Γιάννινα τῶν προηγούμενων ἐτῶν, ὥστόσο στήν ἀρχή μείωσαν καί ἀργότερα ἐλαχιστοποίησαν τό ἀγοραστικό κοινό τῆς Ἀλβανίας, σέ συνδυασμό μέ τή βαθύτατη φτώχεια στήν ὁποία περιέπεσε ἡ πλειοψηφία τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ μετά τή συγκρότηση τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ.

Ἰδιαίτερα παρατηρήθηκε μιὰ ὀλοκληρωτική σχεδόν ἔλλειψη Ἀλβανῶν πραγματευτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔρχονταν στά Γιάννινα γιά νά προμηθευτοῦν τά εὐρωπαϊκά ἐμπορεύματα πού ἔφθαναν ἐκεῖ μέσω τῆς Κέρκυρας. Τά εὐρωπαϊκά αὐτά προϊόντα προμηθεύονταν τώρα ἀπευθείας ἀπό τή Θεσσαλονίκη, τό Δυρράχιο καί τήν Κέρκυρα.¹⁷⁸

Τήν ἴδια ἐποχή περιορίστηκε σέ σημαντικό βαθμό καί τό ἐμπόριο τῶν Ἰωαννίνων μέ τήν Στερεά Ἑλλάδα, ὄχι μόνο ἐπειδή ἀπό τή στιγμή πού ἡ τελευταία προσαρτήθηκε στό νεοσύστατο ἑλληνικό κράτος δυσχέρανε ἀκούσια στήν ἐλεύθερη διακίνηση τῶν συντεχνιακῶν προϊόντων ἀλλά καί γιά λόγους ἄσχετους μέ τό γεγονός αὐτό. Διάφορες χρονικές συγκυρίες ἔκαναν πολύ ἐπιφυλακτικές καί διστακτικές τίς τουρκικές ἀστυνομικές ἀρχές στή χορήγηση διαβατηρίων στούς συντεχνίτες πού σκόπευαν νά ἐπισκεφθοῦν τήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

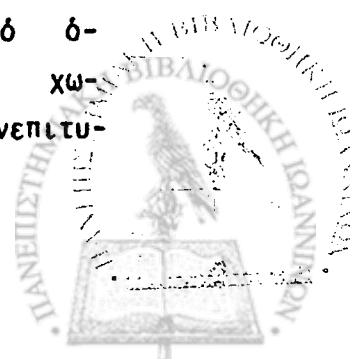
Τά αίτια τῆς στάσης αὐτῆς πῆγαζαν κυρίως ἀπό τόν φόβον τῆς ὀριστικῆς μετανάστευσης ἀρκετῶν βαροσληδῶν στό νεοῖδρυμένο Ἑλληνικό κράτος. Παράλληλα οἱ ἀπειρες ἀπόπειρες ἀπόδρασης, ἐπιτυχεῖς καί ἀνεπιτυχεῖς, πολλῶν μουσουλμάνων μέ πλαστά χριστιανικά διαβατήρια, στήν προσπάθειά τους νά ἀποφύγουν τόν νέο νόμον στρατολογίας, ἔκανε ἀκόμη πιά προσεκτική καί σχολαστική τήν τοπική ἐξουσία στήν ἐκδοσῆ διαβατηρίων, ἐγκαινιάζοντας μιά ἀτέλειωτη γραφειοκρατία πού τήν ἐπιμήκυναν ἀκόμη περισσότερο οἱ διάφορες περιττές καί ἀνώφελες διατυπώσεις καί τά τεχνητά ἐμπόδια.¹⁷⁹ Γιά τόν λόγο αὐτό οἱ περισσότεροι ἔμποροι καί βιοτέχνες τῶν Ἰωαννίνων στράφηκαν ὑποχρεωτικά πρός τή Θεσσαλία καί τή Μακεδονία γιά τή διοχέτευση τῶν προϊόντων τους.¹⁸⁰

Ἕνας ἄλλος ἐπίσης μεγάλος ἀγωγός τῶν προϊόντων, τά ἐμπορικά πανηγύρια, βρισκόνταν στό στάδιο τῆς ὑποτονικότητος καί τοῦ μαρασμοῦ.¹⁸¹ Τά περισσότερα ἀπό τά ἐμποροπανηγύρια πού συγκροτοῦνταν ὄχι μόνο στήν πόλη ἢ στόν καζά Ἰωαννίνων ἀλλά καί στίς γύρω περιοχές¹⁸² ζημιώθηκαν ἀφάνταστα ἀπό τήν αὔξησιν τῶν πλοίων στή Μεσόγειο καί τόν νέο τρόπο κίνησής τους ὁ ὁποῖος τοὺς ἐπέτρεπε νά κάνουν πιά γρήγορα καί πιά μακρινά ταξίδια. Ἐτσι τά πλοῖα αὐτά πού ἐφοδίαζαν τά διάφορα λιμάνια μέ μεγάλες ποσότητες βιομηχανικῶν εὐρωπαϊκῶν καί ἀποικιακῶν προϊόντων στέρησαν κυρίως ἀπό τά Γιάννινα τήν προνομιακή θέση πού εἶχαν στό διαμετακομιστικό ἐμπόριο, τόν ὁποῖον στή συνέχεια διοχετευόταν στήν ἠπειρωτική ἐνδοχώρα καί κυρίως στή Θεσσαλία καί Μακεδονία διά μέσου τῶν συχνῶν καί σημαντικῶν ἐμπορικῶν πανηγυριῶν.¹⁸³

Ἀκόμη ἡ μεγάλη διεξόδυση τῶν εὐρωπαϊκῶν χειροτεχνημάτων καί ἄλλων βιομηχανικῶν προϊόντων ἐπιδροῦσε καταστροφικά σέ μερικές κατηγορίες συντεχνιῶν πού ἔπρεπε νά ἀντισταθοῦν μέ ἀγῆσα μέσα στόν εὐρωπαϊκό βιομηχανικό ἀνταγωνισμό.

Ἡ ληστεία πάλι ἀποτελοῦσε ἀληθινή μάστιγα ὄχι μόνο γιά τήν Ἠπειρο ἀλλά καί γιά πολλές ἄλλες περιοχές τοῦ πασαλικοῦ. Οἱ περισσότεροι ἀπό τοὺς ληστές ἦταν στρατιῶτες λιποτάκτες χωρισμένοι σέ πολλές ληστρικές ὀμάδες πού λήστευαν τοὺς πειθήνιους ἔμπορους ἢ τοὺς μεταφορεῖς τῶν ἐμπορευμάτων (ἀγγυιάτες ἢ καρβανάρηδες)¹⁸⁴ καί σκότωναν δσοὺς προσπαθοῦσαν ν' ἀντισταθοῦν.¹⁸⁵

Γενικός δερβέναγας τήν ἐποχή αὐτή ἦταν ὁ Σουλεϊμάν μπέης ὁ ὁποῖος διοργάνωνε συνεχῶς ἐκστρατεῖες γιά τήν καταπολέμησή τους χωρίς ὁμως ἐπιτυχία. Ἡ εὐθύνη πάντως τοῦ Σουλεϊμάν μπέη γιά τίς ἀνεπιτυ-

χεις του προσπάθειες στην εξόντωση τῶν ληστοσυμμοριτῶν φαίνεται πὼς δὲν ἦταν ἀποκλειστικά δική του. Ὁ βαλῆς τῆς Ἡπείρου Ἰσμαήλ μπέης, ὄχι μόνο δὲν χορηγοῦσε καμιά ἐνίσχυση στὸν γενικό δερβέναγα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου του, ἀλλὰ παρέμεινε προκλητικά ἀδιάφορος στὰ διαδραματιζόμενα. Ἐπιπλέον δὲν ἔχανε τὴν εὐκαιρία νὰ κατηγορεῖ τὸν ἐπιστάτη τῶν δερβеноφυλάκων γιὰ ἀδυναμία καὶ ἀνικανότητα στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ληστῶν.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ Σουλεϊμάν μπέης μετέθετε τίς εὐθύνες στὴν τοπική ἐξουσία, ἀφοῦ ὁ πολλαπλασιασμός τῶν συμμοριῶν ἀφειλόταν στοὺς λιποτάκτες στρατιῶτες. Μὲ τὴν ἀποψη τοῦ γενικοῦ δερβέναγα συντασσόταν καὶ ὁ Ἕλληνας πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μιὰ ἀναφορά του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν μὲ ἡμερομηνία 8-10-1851.¹⁸⁶

Τίς συνέπειες ὅμως τῆς προσωπικῆς διαμάχης ἀνάμεσα στὸ Γενικό διοικητὴ τῆς Ἡπείρου Ἰσμαήλ πασά καὶ τὸ "ντερβενάτ ἀγά" Σουλεϊμάν μπέη¹⁸⁷ πλήρωνε ὁ χριστιανικός πληθυσμός τῆς περιοχῆς καὶ κυρίως οἱ ἔμποροι καὶ βιοτέχνες τῶν Ἰωαννίνων.¹⁸⁸

Λίγα χρόνια ἀργότερα ἡ κατάσταση στὰ δερβένια ἔγινε ἀκόμη πιὸ ἀπελπιστική, γιὰτὶ ἐκτός ἀπὸ τοὺς ληστές καὶ οἱ διάφοροι δερβεναγάδες ἢ δερβеноφύλακες ἐπιδόθηκαν σὲ ὑπερβολική, "ληστρική," φορολογία τῶν διερχόμενων ἐμπόρων ἢ ἀγωγιατῶν, κάνοντας κατάχρηση τῶν δικαιωμάτων τους. Ἀπειλώντας καὶ ἐκφοβίζοντας τοὺς περαστικούς πραγματευτές ἢ τοὺς καρβανάρηδες ὅτι θὰ τοὺς καταμηνύσουν στὴν τοπική ἐξουσία ὡς παραβάτες καὶ ἔνοχους παρανόμων πράξεων ἀποσποῦσαν εὐκολὰ ἢ δύσκολα τὰ χρηματικά ποσὰ πού ἐπιθυμοῦσαν.¹⁸⁹

Τέλος, ὁ ἐβραϊκός κίνδυνος ἐπανεμφανίστηκε περισσότερο ἀπειλητικός αὐτὴ τὴ φορά, ἀφοῦ οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν σχεδὸν στὰ χέρια τους τὸν οὐσιαστικό ἔλεγχο στίς περισσότερες τέχνες καὶ σὲ μεγάλο μέρος τοῦ ἐμπορίου.^{189α} Ἀντίθετα οἱ χριστιανοὶ περιορίζονταν ὅλο καὶ πιὸ πολὺ σὲ ἀσήμαντες ἐμπορικές συναλλαγές.¹⁹⁰ Τὸ γεγονός αὐτὸ βέβαια ὑπῆρξε ὡς ἕνα σημεῖο λογικῆς συνέπεια τῆς προνομιακῆς φορολογικῆς μεταχείρισης τῶν Ἑβραίων σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ βαρὶὰ φορολογία τῶν χριστιανῶν.

Πολλές καὶ ἀποκαλυπτικές εἶναι οἱ ἀποδείξεις τῆς παρακμῆς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν τεχνῶν στὰ Γιάννινα, πού εἶχαν ὡς ἄμεσο ἀποτέλεσμα τὴ χρεοκοπία καὶ τὴν πτώχευση ἀρκετῶν μελῶν τῶν συντεχνιῶν.

Πρέπει ὅμως νὰ τονίσουμε ἐδῶ ὅτι μερικές συντεχνίες, ὅπως τῶν

γουναράδων,¹⁹¹ ταμπάκηδων,¹⁹² καποτάδων,¹⁹³ τερζήδων,¹⁹⁴ παπουτζήδων
καί τσαρουχάδων, παρουσίαζαν κάποια διαφοροποίηση από τις υπόλοιπες,
καθώς έξακολουθοῦσαν νά παραμένουν σχετικά άκμαϊες.

Γιά παράδειγμα, όταν τό 1845 ό τούρκος στρατιωτικός διοικητής
της Ήπειρου χρειάστηκε μεγάλη ποσότητα τσαρουχιών για τά τρία έτοι-
μοπόλεμα τάγματα του όθωμανικού στρατού πού στάθμευαν τότε στα
Γιάννινα, ή συντεχνία των τσαρουχάδων κατασκεύασε, ύστερα από σχετι-
κή παραγγελία της τοπικής έξουσίας, σε μικρό χρονικό διάστημα τρεις
χιλιάδες τσαρούχια.¹⁹⁵

Ό καταπληκτικός αυτός αριθμός των τσαρουχιών, όσο κι αν άφαι-
ρέσουμε κάποιο μικρό ποσοστό πού ήταν από πρίν έτοιμο, άποδεικνύει ό-
τι ή συντεχνία των τσαρουχάδων υπήρξε πολυμελής με πολυπληθές επί-
σης βοηθητικό προσωπικό.

Ή νέα οίκονομική δυσπραγία των περισσότερων συντεχνιτών τους
όδηγησε στις γνωστές άναγκαϊες λύσεις. Έτσι τά μέλη των συντεχνιών
ξανάρχισαν τά όμόλογα από τους Άλβανούς και χριστιανούς προύχοντες
για νά άντεπεξέρχονται στις ύποχρεώσεις της άγοράς, αλλά κυρίως για
νά άντιπαρέρχονται τά δυσβάστακτα φορολογικά τους βάρη.¹⁹⁶ Τό νέο
αυτοκρατορικό διάταγμα πού καθόριζε άνωτερο έπιτρεπτό όριο τόκου
τό 8% για όλα τά δάνεια πού είχαν συνομολογηθεϊ μέχρι τότε αλλά
και για τά έπόμενα πού θα συνάπτονταν, δέν νομίζουμε πως άποτελεϊ σο-
βαρή δικαιολογία για τή συχνότητα και τό μέγεθος τους.¹⁹⁷ Άλλωστε
οί άδήριτες οίκονομικές τους άνάγκες όδηγησαν αρκετά μέλη των συν-
τεχνιών σε σύναψη δανείων με τόκο πού πλησίαζε στα τροηγούμενα επί-
πεδα του 20% με τήν άνοχή της τοπικής έξουσίας.

Στά 1845 οί Γιαννιώτες, και άνάμεσά τους οί συντεχνίες βέβαια,¹⁹⁸
προβαίνουν σε διατίμηση της προίκας, συντάσσοντας τό σχετικό συμφω-
νητικό έγγραφο "θέσπισμα".

Άν και στο εισαγωγικό σημείωμα του θεσπίσματος τό σκεπτικό
άναφέρει ότι οί πολλές καταχρήσεις όδηγησαν τους κατοίκους της πό-
λης στην άπόφαση αυτή, γίνεται φανερό από τήν όλη δομή του έγγραφου
πως τή σύνταξη του υπαγόρευαν βαθύτερα αίτια πού πήγαζαν από τή με-
γάλη οίκονομική κρίση πού μάστιζε τό χώρο τους.¹⁹⁹

Άκόμη ή ένδόμυχη έπιθυμία πολλών συντεχνιτών νά φύγουν στην
έλεύθερη Ελλάδα έγκαταλείποντας τά περιουσιακά τους στοιχεία, έστω
και άσήμαντα, και οί προσπάθειές τους νά άποδράσουν σε μιá έποχή μά-

λιστα πολύ δύσκολη για τέτοια έγχειρήματα, νομίζουμε πώς φανερώνει την απόγνωση και τό δέος πού ένοιωθαν μπροστά στη χιονοστιβάδα τών άλυτων και πιεστικών οικονομικών προβλημάτων τους.²⁰⁰

Πιό έξώφθαλμο ακόμη για τήν πραγματικά δεινή οικονομική κατάσταση τών Γιαννιωτών είναι και τό παρακάτω γεγονός. Στίς άρχές Μαρτίου του 1845 ξεκίνησε από τά Γιάννινα δωδεκαμελής έπιτροπή από 4 χριστιανούς 4 όθωμανούς και 4 έβραίους μέ σκοπό νά πάει στην Κωνσταντινούπολη και νά έκθέσει προσωπικά τά παράπονά της στην Ύψηλή Πύλη.²⁰¹

Οί διαμαρτυρίες τής έπιτροπής είχαν θετικά άποτελέσματα, άφοϋ τόν Ίούνιο του 1845 έφθασε στά Γιάννινα τριμελής έπιτροπή από όθωμανούς, άποτελούμενη από ένα λιβά πασά, ένα κατή και ένα άντιπρόσωπο του μουσουλμανικού κλήρου, για νά έξετάσει έπιτόπια και προσωπικά τά παράπονα τών κατοίκων τής περιοχής και νά σχηματίσει σαφή αντίληψη για τήν άθλια πραγματικά οικονομική κατάσταση τής Ήπειρου. Στή συνέχεια και άφοϋ πρώτα τελείωνε τό πρακτικό της έργο, ή έπιτροπή είχε έντολή νά άποστείλει έμπεριστατωμένη έκθεση στην κυβέρνηση της μέ τά άποτελέσματα τής έρευνας και τίς προτάσεις για τίς άναγκαίες βελτιώσεις του δοκιμαζόμενου λαού.²⁰² Η έπιτροπή αυτή εργάστηκε για ένα χρόνο περίπου και σταμάτησε τίς εργασίες της ύστερα από τή σχετική σουλτανική διαταγή τόν Ήπρίλιο του 1846.²⁰³ Δυστυχώς οί πηγές μας δέν διευκρινίζουν αν τό έργο τής έπιτροπής αυτής είχε κάποια θετικά άποτελέσματα για τούς Γιαννιωτες αλλά και τούς Ήπειρωτες γενικότερα.

Άλλά και όλες σχεδόν οί έκθέσεις του έλληνα πρόξενου τών Ίωαννίνων πού άπηύθυνε στο διάστημα αυτό προς τό Ύπουργείο Έξωτερικών τής Έλλάδας, όχι μόνο οί σχετικές μέ τήν οικονομία του τόπου αλλά και αυτές πού έξιστοροϋσαν τή γενικότερη κατάσταση τής περιοχής, ήταν τελείως άποθαρρυντικές. Οί περισσότερες από αυτές διαποτίζονταν από ένα πικρό παράπονο για τήν οίκτρη και άπελπιστική θέση τών Ήπειρωτών και ιδιαίτερα τών κατοίκων τών Ίωαννίνων, όπου οί παλιοί φόροι έμειναν άνέπαφοι ένω παράλληλα προστίθενταν συνεχώς νέοι και ή οικονομική κατάρρευση τών συντεχνιών ήταν ζήτημα χρόνου, άφοϋ ή ένδεια και ή άνέχεια είχαν γίνει τά κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα τών περισσότερων μελών τους.

Έπίσης ή γνώμη ενός ουδέτερου παρατηρητή, του Άγγλου περιηγητή Edward Lear, ό όποιος πέρασε από τά Γιάννινα τό 1849, ήταν άπογοητευτική για τό πιό σημαντικό και αξιόλογο τμήμα τής πόλης, τήν αγορά.²⁰⁴

Τά είδη πού κυριαρχούσαν τώρα στό γιαννιώτικο παζάρι ήταν οί έλληνικές και άλβανικές ένδυμασίες,τά όπλα,οί σέλες και τά διάφορα ξύλινα είδη και χειροτεχνήματα μέ τεχνοτροπία προσαρμοσμένη κυρίως στις προτιμήσεις του άλβανικού λαού.²⁰⁵

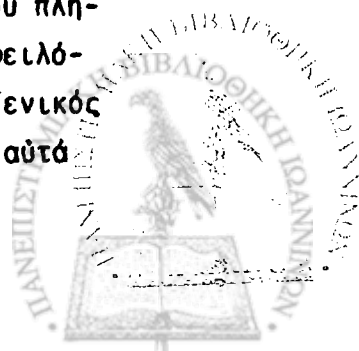
Ή αριθμητική αύξηση πού γνώρισαν οί χριστιανικές οίκογένειες των Ίωαννίνων,σύμφωνα μέ τήν άπογραφή πού πραγματοποιήθηκε στά Γιάννινα μετά από τρία χρόνια²⁰⁶ ανεβάζοντάς τες τελικά σέ 2.380, 1579 δηλ. περισσότερες από τήν άπογραφή του 1831, δέν συνοδευόταν και από ποιοτική διαφοροποίηση τής ζωής των Γιαννιωτών. Αντίθετα μάλιστα άποδείκνυε πώς τό "πάσαι ποτέ" οικονομικό σφρίγος τής πόλης είχε παραχωρήσει τή θέση του στην οικονομική καχεξία και άποκάλυπτε τήν άπελπιστική θέση των συντεχνιωτών.²⁰⁷ Η μεγάλη αύξηση του χριστιανικού στοιχείου των Ίωαννίνων όφειλόταν στην άθρόα προσέλευση φτωχών συμπατριωτών τους από τά γύρω χωριά για λόγους σκοπιμότητας και όχι γιατί ή πόλη τους εξασφάλιζε,είδικά μάλιστα τήν έποχή αυτή, καλύτερα έχέγγυα προκοπής από τά χωριά.²⁰⁸

γ) Οί έπιπτώσεις από τά έπαναστατικά κινήματα του Κριμαϊκού πολέμου.

Ή κατάσταση πού παρουσίαζε ή περιοχή τήν έποχή αυτή ήταν θλιβερή.Τό έμπόριο όχι μόνο δέν άφηνε καθόλου κέρδος αλλά πολλές φορές παρουσίαζε και παθητικό.Οί περισσότερες τέχνες διέρχονταν μιά φοβερή κάμψη .Οί φοροεισπράκτορες άπειλούσαν και πίεζαν φορτικά τους Γιαννιώτες αλλά και τους Ήπειρώτες γενικότερα για νά τους άποσάσουν τίς φορολογικές τους όφειλές,στίς όποιες όμως ή οικονομική τους άντοχή άδυνατούσε ν'άνταπόκριθει.²⁰⁹ Στά παραπάνω φαινόμενα πού θύμιζαν έντονα παλιότερες τραγικές έποχές ήρθε νά προστεθει ή έκρηξη τής Ήπειροθεσσαλικής επανάστασης του 1854.²¹⁰

Πρίν όμως προχωρήσουμε στον αντίκτυπο πού είχε τό επαναστατικό αυτό κίνημα στην άγορά των Ίωαννίνων θεωρούμε άναγκαίο νά κάνουμε μιά μικρή παρένθεση για νά σκιαγραφήσουμε σέ γενικές γραμμές τά σημαντικότερα γεγονότα πού διαδραματίστηκαν στην εξέλιξη τής επανάστασης του 1854.

Τήν άφορμή για τήν έκρηξη της έδωσε ή άρνηση του όρεινου πληθυσμού τής έπαρχίας Ραδοβιζίου Άρτας για τήν καταβολή των όφειλόμενων φόρων στά άποσπάσματα πού έστειλε για τό σκοπό αυτό ο Γενικός διοικητής τής Άρτας Σουλεϊμάν μπέης Φράσαρης.Τά άποσπάσματα αυτά

ήταν συχνά χριστιανοί υπομίσθιοι της τουρκικής εξουσίας και εκτός από τη συλλογή φόρων επέβλεπαν για την τήρηση της τάξης στην περιοχή της Άρτας. Οι σχέσεις όμως μεταξύ των υπομίσθιων χριστιανών και του Φράσαρη δεν ήταν πάντοτε αρμονικές. Την άνοιξη μάλιστα του 1853 επιδεινώθηκε η κατάσταση με άφορη την καθυστέρηση της πληρωμής των μισθών τους.

Ο Φράσαρης προσπάθησε να τακτοποιήσει την έκκρεμότητα αυτή, αλλά πολλοί άρχηγοί των άποσπασμάτων, όπως οι Κατσικογιάννης, Σκαλτσογιάννης και Τσιγαρίδας, επειδή πιθανόν υποπτεύθηκαν παγίδα, δεν παρουσίαστηκαν στο προσκλητήριο του τούρκου διοικητή της Άρτας με αποτέλεσμα να τους άπολύσει. Σε αντίποινα οι πρώτοι διέκοψαν κάθε επικοινωνία μαζί του και του διαμήνυσαν ότι, αν δεν άποχωρούσαν τα τουρκικά στρατεύματα από την περιοχή του Ραδοβιζίου όπου είχαν πάει για την είσπραξη των φόρων κι αν δεν τους κατέβαλλε τα όφειλά, ήταν άποφασισμένοι να πυρπολήσουν όσα χωριά μπορούσαν. Έτσι ή άπειλή αυτή εξέλιχτηκε σε έπαναστατικό κίνημα στην περιοχή του Ραδοβιζίου.

Την εξέγερση του Ραδοβιζίου άκολουθήσε τό κίνημα της Λάκκας Πρεβέζης και των χωριών του Σουλίου. Οι Σουλιώτες μάλιστα με δύναμη 1500 άνδρών άφου πρώτα έδιωξαν τους Τούρκους από την περιοχή τους έσπευσαν να καταλάβουν και ν' άποκλείσουν την όδό των Ίωαννίνων. Στο κίνημα αυτό πήραν επίσης μέρος οι κάτοικοι της Παραμυθιάς και του Τσαμαντά της Θεσπρωτίας, ενώ λίγο άργότερα έπαναστάτησαν οι Χειμαριώτες. Τέλος άρχισαν να συγκροτούνται ένοπλες ομάδες και στις περιοχές Ίωαννίνων, Μετσόβου, Γότιστας, Ζίτσας, Ξηροβουνίου κ.ά.

Οι διαστάσεις του κινήματος άνησύχησαν την τουρκική πολιτική και στρατιωτική έξουσία στα Γιάννινα που έστειλε ένισχύσεις στον πολιορκημένο τούρκο διοικητή της Άρτας, επειδή κινδύνευε άμεσα από τα χριστιανικά στρατεύματα, οι όποιες όμως τελικά δεν έφθασαν στον προορισμό τους. Την ίδια τύχη είχαν και οι άπόπειρες της Πύλης που θέλησε να ένισχύσει τις τουρκικές φρουρές της Ήπειρου και Θεσσαλίας.

Άπο τα τέλη Ίανουαρίου 1854 η έλληνική κυβέρνηση, επειδή έπιθυμούσε να ένισχύσει τό κίνημα, διόρισε άρχηγό των έπαναστατημένων τον στρατηγό Θεοδωράκη Γρίβα. Η άνοιχτή όμως ύποστήριξη και συμπαράσταση της έλληνικής κυβέρνησης προς τους έπαναστατημένους είχε ως άποτέλεσμα τη διακοπή των έλληνοτουρκικών σχέσεων και την άξυνη των σχέσεων άνάμεσα στους Τούρκους και χριστιανούς της Ήπειρου και ίδι-

αίτερα τῶν Ἰωαννίνων.

Ἡ περιοχή τοῦ Κουτσελιοῦ, ἦταν τό πιό κοντινό γιά τά Γιάννινα σημεῖο πού πλησίασαν οἱ ἐπαναστατημένοι. Ἐκεῖ στρατοπέδευσε ὁ Θεοδωράκης Γρίβας μετά τίς νίκες του στά Πέντε Πηγάδια καί τό Γκρίμποβο. Στό Κουτσελιό ὁ τουρκικός στρατός προσπάθησε νά τόν αἰφνιδιάσει τή νύχτα τῆς 26^{ης} Φεβρουαρίου ἀλλά χωρίς ἐπιτυχία.

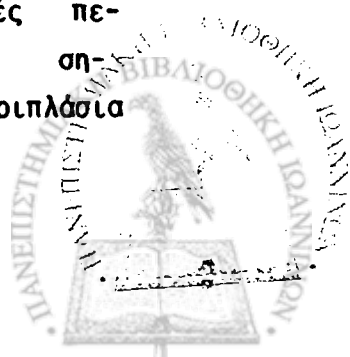
Μέσα στό Μάρτιο τοῦ 1854 ἐπαναστάτησαν καί οἱ Μετσοβίτες, πού γρήγορα ὁμως βρέθηκαν σέ μειονεκτική θέση καί κάλεσαν τόν Γρίβα νά τοὺς συμπαρισταθεῖ. Πραγματικά ὁ Γρίβας προσπάθησε νά τοὺς ἐνισχύσει, χωρίς ἐπιτυχία, γιὰτί ὁ Ἀβδῆ πασάς ἔστειλε ἰσχυρή δύναμη σέ ἀντιπερισπασμό τοῦ Ἑλληνα στρατηγοῦ. Ἔτσι ὁ Γρίβας, ὕστερα ἀπό τριήμερη σκληρή μάχη ἀναγκάστηκε νά καταφύγει ἀρχικά στό Ζυγό καί καί λίγο ἀργότερα στά Πέντε Πηγάδια.

Ὁ Ἀπρίλιος τοῦ 1854 βρῆκε τοὺς ἐπαναστατημένους σέ στρατόπεδο κοντά στήν Ἄρτα χωρίς μεγάλη μαχητική διάθεση. Μετά μάλιστα τήν κατάρρευση τοῦ μετώπου τῆς Ἄρτας ἡ κατάσταση ἔγινε ἀκόμη πιό δύσκολη γιά τοὺς ἐπαναστάτες. Ἔτσι λίγο ἀργότερα, στίς 11 Μαΐου 1854 ἡ ὠνική μάχη τῆς Σκουληκαριᾶς Ἄρτας, τελευταία ἐστία τῶν ἐπαναστατημένων, πού κατέληξε σέ ἦττα τῶν Ἑλλήνων καί σφράγισε ἀδοξα τό κίνημα τοῦ 1854, ἦρθε ὡς φυσικό ἐπακόλουθο τῆς γενικότερης ἀπροθυμίας πού ἐπικρατοῦσε τελευταία στίς τάξεις τῶν ἀγωνιστῶν.

Οἱ συνέπειες τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1854 γιά τήν ἀγορά τῶν Ἰωαννίνων ὑπῆρξαν δυσμενέστερες. Γιά πολλοὺς μῆνες τό γιαννιώτικο παζάρι νεκρώθηκε ἀφοῦ οἱ περισσότεροί ἔμποροι καί βιοτέχνες τῆς πόλης ἀναγκάστηκαν κάτω ἀπό τήν ἀπειλή τοῦ πολέμου νά ἀδειάσουν τά μαγαζιά τους καί νά μεταφέρουν τά ἐμπορεύματά τους σέ πιό ἀσφαλές μέρος.²¹¹

Ἡ ἔλλειψη τροφίμων, ἡ ἀνοδος τῶν τιμῶν καί ἡ ἀπειλή τῆς πείνας σέ περίπτωση πού θά παρατεινόταν ἡ πολιορκία τῆς πόλης ἀπό τοὺς ἐπαναστατημένους Ἕλληνες,²¹² ἔσπειρε τήν ἀνησυχία στοὺς χριστιανούς κατοίκους τῆς, πολλοὶ ἀπό τοὺς ὁποίους ἔφυγαν ἀπ' αὐτή στήν προσπάθειά τους ν' ἀνακαλύψουν σίγουρο κρησφύγετο.²¹³

Παρόλο πού ἡ ἐπανάσταση καταπνίγηκε σέ σύντομο σχετικὰ χρονικό διάστημα ἀπό τά τουρκικά στρατεύματα πρόφθασε ὥστόσο νά ἀπομονώσει ἐμπορικά τά Γιάννινα γιά ἀρκετό χρόνο ἀπό τίς γειτονικές περιοχές τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐπίσης προξένησε μιὰ σημαντική αὔξηση στά ἀγώνια, ἀνεβάζοντας ἔτσι σέ διπλάσια καί τριπλάσια

λκόμη τήν ἀρχική τιμή τῶν εἰσαγόμενων ἐμπορευμάτων. Ὑποχρέωσε ἔτσι τίς ἐμπορικές κυρίως, ἀλλά καί βιοτεχνικές συντεχνίες τῶν Ἰωαννίνων νά ἀνατιμήσουν τά προϊόντα τους, πράγμα βέβαια ἀσύμφορο γι' αὐτές, ἀφοῦ ἦταν τελείως ἀντίθετο μέ τίς οικονομικές δυνατότητες τῆς περιοχῆς.²¹⁴

4) Ἡ πολιτική, κοινωνική καί θρησκευτική δραστηριότητα τῶν συντεχνιῶν.

Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε οἱ συντεχνίες δέν περιόριζαν τίς δραστηριότητές τους μόνο στά οικονομικά θέματα, ἀλλά εἶχαν ἐπεκτείνει τή δράση τους καί στούς υπόλοιπους τομεῖς τῆς γιαννιώτικης ζωῆς, ὅπως τόν πολιτικό, τόν κοινωνικό καί τόν θρησκευτικό.

Ἄν καί κατά τήν περίοδο αὐτή οἱ συντεχνιακές δραστηριότητες παρουσιάζονταν περισσότερο περιορισμένες καί πιό ἀναιμικές συγκριτικά μέ τά προηγούμενα χρόνια, δέν παύουν ὡστόσο νά παίζουν σημαντικό, ἂν ὄχι καθοριστικό ρόλο, στή διαμόρφωση τῆς πορείας καί τῆς ἐξέλιξης τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἰωαννίνων.

α) Πολιτική δραστηριότητα

Ὑστερα ἀπό μιὰ ἀναγκαστική διακοπή στό θεσμό τοῦ προεστοῦ γιά μερικούς μῆνες, ἐξαιτίας τῆς ἀνώμαλης κατάστασης πού ἐπικράτησε τόν πρῶτο καιρό κατά τήν πολιορκία τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καί τῆς ἀδυναμίας τοῦ Σταύρου στήν κανονική ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων του,²¹⁵ ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης διόρισε πρός τά τέλη τοῦ 1820, στή θέση πού χήρευε, κοινοτικό ἀντιπρόσωπο (βεκίλη) τῆς πόλης, τόν Δημήτριο Ἀθανασίου.²¹⁶ Ἡ θητεία τοῦ τελευταίου κράτησε ἀναγκαστικά γιά δύο περίπου χρόνια, ὁπότε στά μέσα τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1822 καί πάλι μέ ὑπόδειξη τοῦ Ὁμέρ πασᾶ τοποθετήθηκε βεκίλης τοῦ βαροσιοῦ ὁ Στέφανος Βασιλείου.²¹⁷

Τόσο ὁμῶς ὁ πρῶτος ὅσο καί ὁ δεύτερος, παρά τίς φιλότιμες προσπάθειες πού κατέβαλλαν κάτω ἀπό πολύ τραγικές συνθήκες, δέν κατάφεραν νά ἀνταποκριθοῦν μέ ἐπιτυχία στό δύσκολο ἔργο πού τοὺς ἀνατέθηκε ἐπειδὴ πιθανόν δέν διέθεταν τό ἀνάλογο κύρος καί τίς ἱκανότητες πού ἀπαιτοῦσε ἡ θέση αὐτή. Ἀκόμη, ἴσως γιατί δέν εἶχαν τίς γνωριμίες καί τήν ἐπιρροή τοῦ Στ. Ἰωάννου ἀνάμεσα σέ Ἕλληνας καί τούρκους.

Ἡ δύσκολη μεταβατική περίοδος πού ἀκολούθησε μετά τήν πτώση

του Ἀλῆ ἀποκάλυψε ἀκόμη περισσότερο τίς ἀδυναμίες τῆς τοπικῆς χριστιανικῆς διοίκησης καί τίς διαστάσεις τοῦ προβλήματος.

Ὅπως ἦταν φυσικό, ὅλοι οἱ γιαννιώτες τόσο αὐτοί πού εἶχαν γυρίσει πρόσφατα στήν πόλη ὅσο καί οἱ ἄλλοι πού εἶχαν ἐπιστρέψει πρὶν, κατανόησαν ὅτι οἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦσαν τήν τοποθέτηση ὡς προεστοῦ προσώπου πεπειραμένου καί τίμιου πού ἐπιπλέον θά συγκέντρωνε τήν ἐκτίμηση τῆς πλατιᾶς βάσης τῶν συμπατριωτῶν του, ἀλλά καί τήν ὑπόληψη τῶν περισσότερων τούρκων ἀξιωματούχων. Εὐκολα λοιπόν συμφώνησαν γιά τό πρόσωπο πού ὅλοι τους σχεδόν ἐκτιμοῦσαν καί πού δέν ἦταν ἄλλο ἀπό τόν Στ. Ἰωάννου. Ὁ πρῶην προεστός τους καί μακροχρόνια πείρα διέθετε καί τήν ἐπιθυμητή στίς συντεχνίες ἀκτινοβολία εἶχε καί σεβασμό ἐνέπνεε τόσο στούς ὑπόλοιπους συμπολίτες του χριστιανοῦς ὅσο καί στούς ἀλλόθρησκους.

Σύμφωνα μέ τίς ἀποφάσεις τους οἱ βαροσλήδες ἀναζητήσαν ὅσο πρὶν γρήγορα γινόταν στέρεο ἔρισμα γιά νά στηριχθοῦν καί νά προωθήσουν τά μεγάλα καί πιεστικά προβλήματά τους. Ἔτσι μέ τήν εὐκαιρία τῆς παύσης τοῦ Στέφανου Βασιλείου ἀπό τό ἀξίωμα τοῦ προεστοῦ ²¹⁸, ἐγραψαν πρὸς τόν Ὁμέρ πασά ὅτι εἶχαν συμφωνήσει ἀπό κοινοῦ γιά τό νέο προεστό καί περίμεναν τή συγκατάθεσή του γιά νά προχωρήσουν στήν τυπική ἐπικύρωση τῆς ἀπόφασής τους.

Ὁ Ὁμέρ πασάς δέχτηκε πρόθυμα τήν πρότασή τους καί εἰδοποίησε ταυτόχρονα στίς 6 Ἰουλίου στόν Στ. Ἰωάννου νά κατέβει στά Ἰλιάνινα, γιά νά παραβρεθεῖ στήν ἐπικείμενη ἐκλογή τοῦ προεστοῦ πού θά γινόταν βέβαια σύμφωνα μέ τά καθιερωμένα, ἀλλά θά εἶχε ἄπλως τυπικό χαρακτήρα. ²¹⁹ Ἡ ἐκλογή ὅμως βράδυνε γιά ἄγνωστους λόγους καί μόλις ἓνα μήνα ἀργότερα, στίς 10 Αὐγούστου 1823, στή γενική συνέλευση πού πραγματοποιήθηκε γιά τό σκοπό αὐτό οἱ Γιαννιώτες ἀνέδειξαν γιά ἄλλη μιὰ φορά προεστό τῆς πόλης τους τόν Στ. Ἰωάννου.

Λίγες μέρες ἀργότερα ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μέ ἀνάλογο μπουγιουρντί ἐπικύρωνε τόν διορισμό του στή δημόσια ²²⁰ θέση. Στό ἐγγραφο αὐτό πού ἀπεύθυνε πρὸς τόν Στ. Ἰωάννου ὁ τούρκος βαλής ἐξέφραζε ἀρχικά τήν εὐχαρίστησή του γιά τήν ἐκλογή του, ἐκθειάζοντας ταυτόχρονα τήν τιμιότητα καί τήν εὐσυνειδησία του. Παράλληλα παρότρυνε ὅλους τοὺς συμπατριώτες τοῦ Στ. Ἰωάννου νά δείξουν τήν ἀπαιτούμενη ὑπακοή ἀλλά καί συμπαράσταση, ἐπειδὴ πίστευε πῶς ἡ συμμετοχή τοῦ ἔμπειρου προεστοῦ στήν ἀναούσταση καί ἀνασυγκρότηση τῆς "ἀφανι-

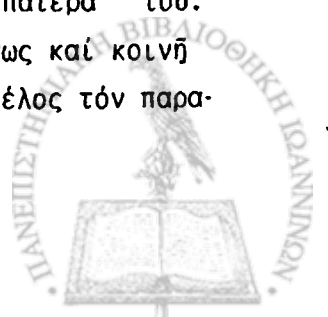
νισμένης" πόλης θά ήταν αποφασιστική.²²¹

Δυστυχώς όμως τά γεράματα από τή μιά καί οί τελευταίες κακουχίες από τήν ἄλλη²²² κατέβαλαν σημαντικά τόν Ἰωάννου, ὥστε ὅταν προσβλήθηκε ἀπό βαρύ κρουολόγημα ἀργότερα, ἐξαιτίας τῆς ὑγρασίας πού ἀντιμετώπιζε πηγαίνοντας κάθε τόσο στό Νησί γιά τίς διοικητικές ὑποθέσεις τῆς κοινότητας,²²³ ὁ ὀργανισμός του δέν ἀντέξε στίς ἐπιπλοκές τῆς ἀρρώστιας καί παραδόθηκε εὐκολα στό θάνατο στίς 15 Νοεμβρίου τοῦ ἴδιου ἔτους (1823).²²⁴

Τό πένθος γιά τήν ἀπώλειά του ὑπῆρξε παλλαϊκό. Στήν κηδεία του παραβρέθηκε πάνω ἀπό 3.000 κόσμος, Χριστιανοί, Τούρκοι καί Ἑβραῖοι. Ὅλο αὐτό τό πλῆθος συγκεντρώθηκε μπροστά ἀπό τό σπίτι γιά νά συνοδεύσουν τό νεκρό στό μακρινό του ταξίδι.²²⁵ Ἀλλά καί ὅλες οί συλλυπητήριες καί παρηγορητικές ἐπιστολές πού κατέφθαναν τόσο στή γυναίκα του ὅσο καί στό γιό του Σωτήρη, πού τήν ἐποχή αὐτή βρισκόταν στήν Κέρκυρα γιά σπουδές, ἦταν διαποτισμένες ἀπό βαθιά θλίψη καί πόνο γιά τό χαμό τοῦ συμπολίτη τους, τοῦ συνανθρώπου τους, ὁ ὁποῖος κατὰ γενική ὁμολογία ὑπρέτησε γιά ἄρκετό χρόνο τήν πατρίδα του πιστά καί θυσιάστηκε πάνω στό καθῆκον.²²⁶

Ἀλλά πρὶν καλά-καλά κοπάσουν οί θρῆνοι γιά τό θλιβερό αὐτό γεγονός, οί συντεχνίες ἐντελῶς αἰφνιδιαστικά ἐξέλεξαν στή θέση τοῦ μακαρίτη τό γιό του Σωτήρη Σταύρου, ἐπιθυμώντας προφανῶς νά δώσουν συνέχεια στήν ἐπιτυχημένη προῦπηρεσία τοῦ πατέρα του. Τήν ἀπόφασή τους μάλιστα αὐτή ἀνακοίνωσαν στόν Ἀχμέτ πασά, μουτεσελλίμη τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, πού ἐκεῖνες τίς μέρες βρισκόταν στήν Πρέβεζα. Τρεῖς μέρες ἀργότερα ἀπό τήν πράξη τους αὐτή καί μιά βδομάδα ἀπό τό θάνατο τοῦ Σταύρου, στίς 21 Νοεμβρίου τοῦ 1823, ἔφθασε στά Γιάννινα ἡ ἐπικυρωτική ἐγγραφή διαταγή τοῦ Ἀχμέτ πασά, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ Σωτήρης Σταύρου διοριζόταν προεστής τῆς πόλης μέ τίς εὐλογίες μάλιστα τῆς τουρκικῆς διοίκησης.²²⁷

Τήν ἴδια μέρα πού πῆραν τό μπουγιουρντί τῆς τοπικῆς ἐξουσίας οί συντεχνίες ἀπευθύνθηκαν μέ ἐπιστολή τους στόν ἀνύποπτο καί ἀπληροφόρητο Σωτήρη Σταύρου πού βρισκόταν ἀκόμη στήν Κέρκυρα.²²⁸ Στήν ἐπιστολή τους αὐτή τοῦ μετέφεραν ἀρχικά τίς πιό θερμές συλλυπητήριες εὐχές γιά τό θάνατο τοῦ ἀγαπημένου τους συμπολίτη καί πατέρα του. Στή συνέχεια οί συντεχνίες τοῦ ἀνακοίνωσαν ὅτι "ὁμοφώνως καί κοινῇ ἐκλογῇ" τόν προόριζαν γιά τή θέση τοῦ πατέρα του καί τέλος τόν παρα-

καλοῦσαν ν' ἀνταποκριθεῖ στό κάλεσμά τους καί νά προσφέρει υτίς ὑ-
πηρεσίες του στήν κοινότητα τῶν Ἰωαννίνων σ' αὐτό τό δύσκολο καί ἐ-
πικίνδυνο μεταβατικό στάδιο.

Παράλληλα παρακάλεσαν τό Μητροπολίτη καί τόν Ταχήρ Ἀμπάζη νά
γράψουν στό νεώτερο γιό τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ὁ ἕνας μέ τό κύρος
τῆς ἐκκλησίας καί ὁ ἄλλος στό ὄνομα τῆς φιλίας πού τόν συνέδεε μέ
τόν πατέρα του γιά νά τόν ἐπηρεάσουν θετικά καί νά τόν πιέσουν ἐμ-
μέσα ν' ἀποδεχθεῖ τήν προτασή τους, τήν ὁποία μ' αὐτό τόν τρόπο ἐπιση-
μοποιούσαν.²²⁹

Τόσο ὁ Μητροπολίτης ὅσο καί ὁ Ταχήρ Ἀμπάζης, συνηγόρησαν στό
αἷτημα τῶν συντεχνιῶν καί ἔγραψαν ξεχωριστά ὁ καθένας στό Σωτήρη
Σταύρου.²³⁰ Στίς ἐπιστολές τους, ἀφοῦ πρῶτα τόν παρηγοροῦσαν γιά
τό θάνατο τοῦ πατέρα του, στή συνέχεια τοῦ ἐξηγοῦσαν τούς λόγους γιά
τούς ὁποίους ἔπρεπε νά ἀποδεχθεῖ τήν τιμητική πρόταση τῶν συμπατριω-
τῶν του.

Ὁ Σωτήρης Σταύρου δέν ἔσπευσε νά δώσει ἀπάντηση, κατα-
φατική ἢ ἀρνητική, στήν πρόσκλησή τους. Τήν ἴδια στάση κράτησε καί
στό μπουγιουρντί τοῦ Ἀχμέτ πασᾶ πού κατέφθασε σέ λίγες μέρες στήν
Κέρκυρα. Ἡ διστακτικότητα τοῦ Σ. Σταύρου προερχόταν ἀπό τήν ἐκκρεμό-
τητα μερικῶν οἰκογενειακῶν ὑποθέσεων του, ἐμπορικῆς ὑφῆς,
καί ἀπό τίς ἀνώμαλες συνθηκες πού ἐπικρατοῦσαν τότε στό Γιάννινα.

Ἔτσι, πρίν ἀπαντήσει στούς συμπολίτες του, θεωρησε ἀναγκαῖο νά
συμβουλευθεῖ τό μεγαλύτερο ἀδελφῶ του Γεώργιο Σταύρου. Στό σχετικό
γράμμα πού τοῦ ἀπέστειλε γιά τό σκοπό αὐτό ἐξιστοροῦσε μέ κάθε λεπτο-
μέρεια στό "σεβαστό ἀδερφῶ του" τά τελευταῖα γεγονότα πού εἶχαν δια-
δραματισθεῖ στόν ἠπειρωτικό χῶρο. Παράλληλα τοῦ ἐκμυστηρευόταν τίς
λιγοστές ἐπιφυλάξεις του γιά τήν ἀποδοχή τοῦ ἀξιώματος, πού πήγαζαν
ἀπό τίς ἀνώμαλες συνθηκες τῶν καιρῶν καί οἱ ὁποῖες τόν ὀδηγοῦσαν σέ
μιᾶ μικρή ἀναβολή τοῦ "μισεμοῦ του" γιά ἕνα διάστημα δύο μηνῶν πε-
ρίπου.²³¹

Δυό μέρες ἀργότερα ἀπάντησε στή μητέρα του,²³² στούς συμπατριῶτες
του, στό Μητροπολίτη, στόν Ταχήρ Ἀμπάζη καί στόν Ἀχμέτ πασᾶ²³³ ταυτό-
χρονα.

Στήν ἐπιστολή πρός τή μητέρα του, ὅπου μιλοῦσε πιά ἐλεύθερα
καί ἀνοιχτά, ἀφνε νά ἐνοηθεῖ πώς ἡ ἀποδοχή τῆς δημόσιας θέσης ἦταν
σίγουρη καί ἡ ἀφιξή του στό Γιάννινα ἦταν ζήτημα χρόνου πιά.

Στήν έπικοινωνία του μέ τούς συμπατριώτες του ήταν πιό προσεκτικός και συγκρατημένος.²³⁴ Αφοῦ τούς εύχαριστοῦσε γιά τά θερμά τους συλλυπητήρια και τούς εύγνωμονοῦσε γιά τήν τιμή μέ τήν όποία τόν άξίωσαν τούς πληροφοροῦσε ότι δέν εΐχε κανένα λόγο ν' άρνηθεΐ τήν πρόσκλησή τους.

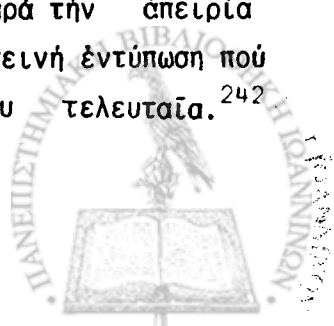
Όμως ή άναπόφευκτη συνάντησή του μέ τό μεγαλύτερό του άδερφό γιά τό διακανονισμό τών έμπορικῶν ύποθέσεων τής "συντροφίας" τοῦ πατέρα τους, μιá και ό μοναδικός πόρος τής οίκογενείας τους ήταν τό έμπόριο, τόν καθήλωναν προσωρινά στήν Κέρκυρα.

Τέλος στήν ίδια έπιστολή τούς παρακινούσε στό άναγκαΐο χρονικό διάστημα πού θά μεσολαβοῦσε γιά νά συναντηθεΐ προσωπικά μέ τόν άδερφό του, αφοῦ ή έπικοινωνία μέ άλληλογραφία εΐχε καταστεΐ σχεδόν άδύνατη έξαιτίας τών λαζαρέτων,²³⁵ νά εκλέξουν προσωρινά άλλο πρεεστό μέχρι νά πάει ό ίδιος στά Γιάννινα.

Με παρομοιο περιεχομενο παρουσιαζονταν και οι υπολοιπες επιστολές τοῦ Σωτήρη Σταύρου πρós τό Μητροπολίτη,²³⁶ τόν Ταχήρ,²³⁷ και τόν Αχμέτ πασά²³⁸. Τόν τελευταΐο μάλιστα τόν εύχαριστοῦσε ιδιαίτερα και γιά τήν άποστολή τοῦ "ύψηλοῦ μπουγιουρντιοῦ" πρós τόν κατή έπέντη²³⁹ σύμφωνα μέ τό όποιο άπαγόρευε στον όποιοδήποτε νά πειράξει τό σπίτι τοῦ πατέρα του, αλλά και γιά τήν τιμή μέ τήν όποία άξίωσε αυτόν, ένα σκλάβο του, επικυρώνοντας τήν άπόφαση τών συντεχνιών.

Λίγες μέρες άργότερα σέ άλλη έπιστολή πρós τόν άδερφό του Γεώργιο Σταύρου²⁴⁰ φαινόταν άρκετά χαρούμενος γιά τόν όριστικό έρχομό του και τοῦ ανέφερε ότι ανέβαλε πάλι τήν ήμερομηνία τής άναχώρησής του γιά τά Γιάννινα μέχρι νά συναντηθοῦν.

Στό μεταξύ οΐ συμπολίτες του, άνυπεράσπιστοι και άκέφαλοι, προχώρησαν στήν εκλογή προσωρινοῦ προεστοῦ πραγματοποιώντας έτσι και τήν έπιθυμία τοῦ Σωτήρη Σταύρου. Ό Γεώργιος Μανοβάρδας, πραγματευτής, κρίθηκε ως ό πιό κατάλληλος γιά τήν προσωρινή κατάληψη τής δημόσιας αὐτῆς θέσης. Ό Σωτήρης Σταύρου, όταν πληροφορήθηκε τήν εκλογή τοῦ Μανοβάρδα, παραδέχτηκε, σέ έπιστολή του πρós τόν Κωνσταντίνο Χαραμή, ότι δέν μπορούσε νά γίνει καλύτερη επιλογή.²⁴¹ Στήν ίδια έπιστολή άκόμη παρουσίαζε τόσο τήν έλευσή του στα Γιάννινα όσο και τήν άνάληψη τών δημόσιων καθηκόντων του "παραβέβαιη" και κοντινή, παρά τήν άπειρία του πρós τίς κοινοτικές ύποθέσεις και παρά τήν άλγεινή έντύπωση πού τοῦ προξένησε ή συμπεριφορά μερικῶν συμπολιτῶν του τελευταΐα.²⁴²

Τελικά, ύστερα από αρκετές ἀμφιταλαντεύσεις ἀντί γιά τά Γιάν-
νινα, ὁ Σωτήρης Σταύρου, βρέθηκε στή Σύρα, ἀπορρίπτοντας ἔτσι τήν τιμητι-
κή πρόταση τῶν συμπατριωτῶν του, οἱ ὁποῖοι ἤλπιζαν μέχρι τήν τελευταία
στιγμή πῶς τελικά θά τόν εἶχαν κοντά τους.

Πολλοί εἶναι οἱ λόγοι πού ἔπαιξαν ἀρνητικό ρόλο καί ἀνέτρεψαν
στό τέλος τήν ἀρχική ἀπόφαση τοῦ Σωτήρη Σταύρου, ὅπως φαίνεται ἀπό
τήν συνεχιζόμενη ἀλληλογραφία του στό ἴδιο κατάστιχο. Ὅπωςδῆποτε ἀ-
νασταλτικό ρόλο ἔπαιξε ἡ φτώχεια καί ἡ ἀνέχεια πού μάστιζαν τήν ἐπο-
χή αὐτή τά Γιάννινα, γεγονός πού ὀδήγησε τούς συμπολίτες του σέ ἀπρό-
σμενες καί ἀδικοιολόγητες πράξεις, οἱ ὁποῖες ἀποσκοπεῦσαν βέβαια στή
σωτηρία τους, ἀλλά δέν ἔπαιναν νά περιέχουν μέσα τους σπέρματα ἀδικίας
καί διχόνοιας. Ὅπως ἄφησε νά ἐνοηθεῖ κι ὁ ἴδιος, σέ μερικές μεταγενέ-
στερες ἐπιστολές του, τόν ἐνόηλησε ἰδιαίτερα ἡ συμπεριφορά μερικῶν
βαροσλήδων πρὸς τήν οἰκογένειά του στά Γιάννινα, οἱ ὁποῖοι πάνω ἀπ' ὅ-
λα φάνηκαν τελείως ἀγνώμονες καί ἀχάριστοι γιά τίς ὑπηρεσίες καί
τίς ἐκδουλεύσεις πού τούς εἶχε προσφέρει κάποτε ὁ πατέρας του.

Ἐνα ποσοστό εὐθύνης γιά τήν ἀρνητική τελικά ἀπόφαση τοῦ Σωτήρη
Σταύρου, μοιράζονταν καί οἱ διάφοροι ἔμποροι καί τεχνίτες ^{Γιαννιω-}
τες, πού εἶχαν καταφύγει λίγα χρόνια πρὶν στήν Κέρκυρα. ²⁴³ Μερι-
κοί μάλιστα ἀπ' αὐτούς μέ τήν πείρα ὄχι μόνο τῆς ἡλικίας τους ἀλλά
καί τῆς προῦπηρεσίας τους σέ δημόσιες θέσεις ²⁴⁴, μαντεύοντας καλύ-
τερα ἀπό κάθε ἄλλον τίς δυσάρεστες μελλοντικές ἐξελίξεις γιά τήν ἀ-
γαπημένη τους πόλη, πῆσαν φορτικά τόν Σωτήρη Σταύρου νά ἀποφύγει τό
ἀξίωμα τοῦ προεστοῦ, ἀφου μόνο πίκρες καί βάσανα θά τοῦ πρόσφερε τήν
ἐποχή αὐτή. Γι' αὐτό ἄλλωστε τόν ἐμπόδισαν νά μεταβεῖ, ἔστω καί γιά λί-
γο, στά Γιάννινα ²⁴⁵, ὅπου φοβοῦνταν ὅτι ἡ γνωστή ἐπιρροή πού ἀσκοῦσε πά-
νω του ἡ μητέρα του ²⁴⁶ θά ἔπαιζε καταλυτικό ρόλο στίς λιγοστές ἐπι-
φυλάξεις του.

Ἐτσι ὁ Γεώργιος Μονοβάρδας παρέμεινε στή θέση τοῦ προεστοῦ, ὑ-
πηρετώντας πιστά τούς συμπολίτες του ὡς τά 1826. Ἀπό τό 1826 ὡς τό
1828 δέν δέχτηκε κανεῖς νά ἀναλάβει τό "προεστηλίκι" τῶν Ἰωαννίνων
παρά τίς ἀπεγνωσμένες προσπάθειες τῶν βαροσλήδων, μέ ἀποτέλεσμα νά
τούς ἐκπροσωπεῖ κάποιος Ἰσμαήλ, πιθανόν τουρκικῆς καταγωγῆς, διορισμέ-
νος ἀπό τήν τοπική ἐξουσία. ²⁴⁷

Ἀπό τό 1828 ὡς τό 1847 ὑπηρετήσαν στό ἀξίωμα τοῦ προεστοῦ,
ἐκλεγμένοι κανονικά ἀπό τό "κοινόν τῆς πόλεως" οἱ παρακάτω: ²⁴⁸

1828-1831	Σπύρος Χριστοδούλου
1832-1836	Κωνσταντίνος Ζωΐδης
1837-1838	Ίωάννης Νάγιου
1839-1840	Γεώργιος Γκόβελας
1840-1845	Άλέξιος Φίλιου
1845-1846	Κωνσταντίνος Δημητρίου
1846-1847	Δημήτρης Θεμελής

Λίγο πριν από την επανάσταση του 1854 βλέπουμε πώς οί συντεχνίες μέ τούς προύχοντες έξακολουθοῦν νά έλέγχουν τήν κοινότητα τῶν Ίωαννίνων.²⁴⁹

Έκτός ὅμως ἀπό τόν έλεγχο στους κατά καιρούς κοινοτικούς έκπροσώπους οί συντεχνίες έξακολουθοῦσαν νά έχουν τήν άμеше έποπτεία στή διαχείριση τῶν κοινῶν τῆς πόλης μέ τούς βεκίληδες τους.²⁵⁰ Έτσι συχνά βρίσκουμε συντεχνίτες έλεγκτές μοναστηριακῶν προσόδων,²⁵¹ διοικητικά μέλη τῆς διαχείρισης του Ταμείου τῶν Έλεῶν, έπιτρόπους του Νοσοκομείου, έφόρους άπορων "κορασίων" καί έπιτρόπους του "Πτωχοδοχείου".²⁵² Επίσης άπαραίτητη προϋπόθεση για τήν άποστολή έμβασμάτων ἀπό τούς όμογενεΐς ήπειρωτες του έξωτερικού άποτελοῦσε ή παροχή ύπογραφῆς τῶν συντεχνιῶν στίς αντίστοιχες αίτήσεις, άφου έκτός ἀπό τά άλλα ό τομέας αὐτός ήταν δικῆς τους άρμοδιότητας. Έτσι κάθε χρόνο, στίς άρχές ή στά μέσα ανάλογα, γίνονταν έκλογές για τήν άνάδειξη τῶν κατάλληλων προσώπων, τά όνόματα τῶν όποίων κοινοποιοῦσαν στους συμπατριῶτες τους τῆς διασποράς.²⁵³

Οί θέσεις τους αὐτές τούς έδιναν τή δυνατότητα ἀλλά καί τό δικαίωμα νά παρατηροῦν μέ άνεση καί λεπομέρεια κάθε τι πού εΐχε σχέση μέ τήν πολιτική καί κοινωνική ζωή του τόπου.

Άπό τίς πιό χαρακτηριστικές περιπτώσεις δυναμικῆς έπέμβασης τῶν συντεχνιῶν, μέ χαρακτήρα λαϊκῆς έξέγερσης, εΐναι αὐτή πού πραγματοποιήθηκε τό Σεπτέμβριο του 1847, ένάντια στον προεστό καί στους διαφόρους έπιτρόπους τῶν έλεῶν τούς έπονομαζόμενους "κασσαδῶρους". Οί έπίτροποι για αρκετά χρόνια, έκτός του προεστοῦ πού άκόμη δέν εΐχε κλείσει χρόνο στή θέση του, προέβαιναν σέ άσκοπες σπατάλες καί καταχρήσεις σέ μιá έποχή πού τό χρῆμα ήταν όχι μόνο δυσεύρετο ἀλλά καί ιδιαίτερα πολύτιμο για τούς κατοίκους τῆς πόλης.²⁵⁴

Ή αλόγιστη καί προσχεδιασμένη διασκόρπιση τῶν χρημάτων, πού

στή συντριπτική τους πλειοψηφία προέρχονταν από δωρεές τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἡπείρου, προκάλεσε ἀρχικά τὴν ἔντονη δυσφορία τοῦ μεγαλοεργέτη Νικόλαου Ζωσιμᾶ. Αὐτός τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στήριζε οἰκονομικά, θὰ λέγαμε, τὴν κοινωνικὴ πολιτικὴ τῆς χριστιανικῆς κοινότητας. Πολύ σύντομα μάλιστα ἡ δυσανασχέτησή του τὸν ὀδήγησε στὴ διακοπὴ τῆς χρηματικῆς του βοήθειας, τόσο σημαντικῆς καὶ ἀπαραίτητης γιὰ τοὺς δοκιμαζόμενους συμπολίτες του.²⁵⁵

Ὅπως ἦταν φυσικό, οἱ βαροσλῆδες μπροστὰ στὴν ἀνεπάντεχη συμφορὰ πού τοὺς βρῆκε, μὲ τὴν παύση τῶν χρηματικῶν αὐτῶν χορηγήσεων, ἀντέδρασαν ἔντονα ἐναντίον τῶν καταχραστῶν. Οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ πρωτομάστορες τῶν συντεχνιῶν ζήτησαν τὴν ἄμεση ἐπέμβαση τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ τῆς Ἡπείρου Σαῦτ πασᾶ γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ προεστοῦ καὶ τῶν ἐφοροεπιτρόπων. Ταυτόχρονα οἱ συντεχνίες προχώρησαν σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ μέτρα γιὰ τὴν προσωρινὴ θεραπεία τοῦ κακοῦ καὶ τὸν ἐξευμενισμό τοῦ Ν. Ζωσιμᾶ. Ἔτσι ἀντικατέστησαν τὸν προεστό Γεώργιο Γκόβελα καὶ στὴ θέση του ἐξέλεξαν ὁμόφωνα τὸν Ἀλέξη Φίλιο, ἀπάλλαξαν τοὺς ἐπιτρόπους ἀπὸ τὰ καθήκοντά τους καὶ διόρισαν ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ ἐρευνησε σὲ βάθος τὴν ὑπόθεση, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν σχετικῶν καταστίχων καὶ τὴν κλήτευση τῶν πρωταιτίων στό διευρυμένο τώρα μητροπολιτικὸ δικαστήριο.²⁵⁶

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ παρουσία πολλῶν ἀτόμων στό δικαστήριο, τόσο ἀπὸ τοὺς ἐνάγοντες ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς ἐναγόμενους, ἐμπόδιζε τὴν πρόοδο τῶν ἐργασιῶν τῶν συνεδριάσεων, ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὰ δύο ἀντίδικα μέρη νὰ ἐκλέξουν ἐλεύθερα καὶ ἀνεπηρέαστα ἀπὸ τρεῖς ἀντιπροσώπους πού θὰ συνέχιζαν οἱ πρῶτοι τὸ ἔργο τῆς ἐπιτροπῆς καὶ οἱ δεῦτεροι τὴν ἀπολογία τῶν ἀναπολόγητων συνενόχων τους. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κατηγορῶν ἐκλέχτηκαν οἱ συντεχνίτες Κωνσταντῖνος Τζουκαλᾶς, Ἀναστάσιος Παναγιώτου καὶ Διαμαντῆς Κονιτζιώτης καὶ ἀπὸ τοὺς κατηγορούμενους οἱ Νικόλαος Τζίνης, Γεώργιος Δημ. Ζήση καὶ Μιχαὴλ Γκόβελας.

Οἱ ἐργασίες τῆς ὀλιγομελοῦς ἐπιτροπῆς δὲν προχώρησαν μὲ τὸν ἀναμενόμενο ρυθμό. Αἰτία ἦταν οἱ παρευρισκόμενοι θεατές πού ἡ ἀναγκάση καὶ ἡ περιέργεια τοὺς συγκέντρωνε καθημερινὰ στό δικαστήριο. Ἔτσι ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ κατόρθωσε ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα νὰ καταλήξει σὲ ὀρισμένα συμπεράσματα, ἀφοῦ στό μεταξύ προστέθηκε καὶ νέα τριμελὴς ἀντιπροσωπευτικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς ἐγκριτότερους κατοίκους τῆς πόλης πού δὲν ἀνήκαν στὴν ἐμπορικὴ ἢ βιοτεχνικὴ τάξη της.²⁵⁷

Τελικά τόσο τό πόρισμα τοῦ δικαστηρίου ὅσο καί ἡ ἔρευνα τῶν καταστίχων ἦταν καταδικαστικά γιά τοὺς κατηγορούμενους, ἀφοῦ ἀποκαλύφθηκαν ἀτασθαλίες καί καταχρήσεις πού ἔφθασαν τίς 175.000 γρόσια.

Τό σημαντικό αὐτό παθητικό γιά τή χριστιανική κοινότητα ἀποφασίστηκε ἀρχικά, κάτω ἀπό τήν ἔξαψη τῶν παθῶν, νά ἐξωλήσουν οἱ καταχραστῆς, συμβάλλοντας ὁ καθένας ἀνάλογα μέ τήν οἰκονομική του κατάσταση.²⁵⁹ Ἀργότερα ὅμως, ὅταν ἠρέμησαν τά πράγματα καί οἱ συντεχνίες διαπίστωσαν ὅτι οἱ περισσότεροι καταχραστῆς δέν μπορούσαν νά ἀνταποκριθοῦν στήν ὑποχρέωση αὐτή, τοὺς ἔδωσαν μερική ἄφεση ἁμαρτιῶν παράβλεποντας τίς προηγούμενες ἀποφάσεις τους, γιά νά ἀποκατασταθεῖ κάποια ὁμόνοια ἀνάμεσά τους.²⁶⁰ Τό αἰτιολογικό τῆς μερικῆς ἀπαλλαγῆς συνοψιζόταν στό ὅτι πολλοί ἀπ' αὐτούς δέν ἐνήργησαν ἀπό δόλο ἀλλά ἀπο ἄγνοια.

Οἱ ἐμπειρίες αὐτές τοὺς δίδαξαν ὅτι στό μέλλον οἱ ἐπίτροποι ἔπρεπε ὑποχρεωτικά νά ὑπογράψουν ἕνα ἐπίσημο ἔγγραφο, στό ὁποῖο θά δηλωνόταν περίπου ὅτι, ὅποιος στό μέλλον συλλαμβανόταν καταχραστής ἐκούσιος ἢ ἀκούσιος στά ἱερά χρήματα τῶν ἐλεῶν, θά τιμωροῦνταν παραδειγματικά καί θά ἀποζημίωνε μέχρι τό τελευταῖο γρόσι τήν κάσα τῶν Ἐλεῶν.²⁶¹

Ἀνάμεσα στίς πολιτικές λειτουργίες τῶν συντεχνιῶν ξεχωριστή θέση καταλαμβάνει ἀδιαφιλονίκητα καί ἡ διάδοση καί ἐνστάλαξη τῆς Μεγάλης Ἰδέας στά Γιάννινα.

Τό πρόβλημα τῆς ἀπελευθέρωσης καί τῆς ἐνσωμάτωσης τῆς Ἠπειροῦ μέ τήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ἄν καί φαινόταν δύσκολο καί πολύπλοκο παρέμενε πάντα ἀνοιχτό.²⁶² Τίς λιγοστές κρυφές ἐλπίδες τῶν Ἠπειρωτῶν ἦρθε νά ξεθάψει ἡ διάδοση τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Τή Μεγάλη Ἰδέα ἐνστερνίστηκαν ἀρκετοί Γιαννιώτες, ἄν καί κατά τή διάρκεια τῆς μῆσῆς τους παρατηρήθηκαν ἀπερισκεψίες καί ἐπιπολαιότητες πού τοὺς ἐξέθεσαν ἀνεπανόρθωτα στά μάτια τοῦ ἐχθροῦ.²⁶³

Τήν ἐποχή αὐτή διοικοῦσε τήν Ἠπειρο ὁ Ρουστέμ πασάς, ἄντρας πανοῦργος καί διορατικός. Ἔτσι ἡ ἀπροκάλυπτη διάδοση τῆς Μεγάλης Ἰδέας δημιούργησε σοβαροὺς κινδύνους γιά τή ζωή πολλῶν κατοίκων τῆς πόλης, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους μάλιστα περιλαμβάνονταν οἱ "ἐγκριτότεροι" Ἰππαιτίος γιά τήν ἐπιπόλαιη καί ἀφελή στάση σ' ἕνα τόσο σοβαρό ἐθνικό ζήτημα θεωρήθηκε ὁ Ἕλληνας πρόξενος Ρωσέτος. Αὐτός, σύμφωνα μέ τόν ἄλλο πρόξενο τῶν Ἰωαννίνων Κλέριτζη, ἐκμυστηρεύτηκε τό περιεχό-

μενό της, ίσως από υπερβολικό ένθουσιασμό και ζήλο, στον ίδιο τον Ρουστέμ πασά. Ο τουρκός βαλής φαίνεται πως, προσποιούμενος τον αδιάφορο, κατόρθωσε να του άποσπάσει ζωτικής σημασίας πληροφορίες, που δεν άφηναν κανένα περιθώριο για παρανοήσεις ή παρερμηνείες.

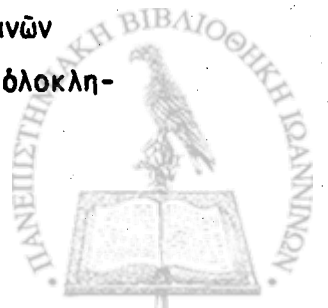
Έτσι ο Ρουστέμ πασάς, άφου πρώτα συγκέντρωσε τά άπαραίτητα ένοχοποιητικά στοιχεία, ζήτησε να παρουσιαστεί προσωπικά στην Πύλη για να ένημερώσει τό Σουλτάνο σχετικά μέ τήν έκταση τής συνωμοσίας στην Ήπειρο, που περιείχε μέσα της έπαναστατικά σπέρματα. Παρόλο όμως που ο Ρουστέμ κρατούσε στά χέρια του άδιάσειστα ντοκουμέντα οί κατηγορούμενοι κατόρθωσαν μέ τή βοήθεια του παρασκηνίου, του πιο άποτελεσματικού μέσου σέ παρόμοιες περιπτώσεις, να άποφύγουν τελικά τήν ένοχοποίηση. ²⁶⁴

Τό γεγονός βέβαια αυτό δεν άπάλλαξε τήν Ήπειρο από τον χαρακτηρισμό ως τής πιο επικίνδυνης και ύποπτης περιοχής για τήν ασφάλεια τών δυτικών συνόρων τής αυτοκρατορίας. Οί έπαληθεύσεις ήρθαν γρήγορα, άφου κατέφθασε κατάσκοπος, μεταμφιεσμένος μάάλιστα, για να διαπιστώσει από κοντά τίς διαθέσεις τών ύποδούλων στον ήπειρωτικό χώρο. Όμως παρά τίς άρνητικές έντυπώσεις του άπεσταλμένου της ή Ύψηλή Πύλη δεν σταμάτησε να ενδιαφέρεται και να παρακολουθεϊ μέ προσοχή τίς εξέλιξεις τής περιοχής. Αναμφισβήτητη άπόδειξη άποτελει ο διορισμός στή θέση του Γενικού Διοικητή τής Ήπείρου, μετά τήν άποχώρηση του Ρουστέμ πασά, του Ίσμαήλ πασά, έγγονου του Άλή του Τεπελενλή. Τό γεγονός αυτό θά έδινε στην Πύλη τό δικαίωμα του έλέγχου του άλβανικού στοιχείου, σέ περίπτωση συνεργασίας Έλλήνων και Άλβανών σέ μιá πιθανή κοινή εξέγερσή τους. ²⁶⁵

Τελικά ή διάδοση τής Μεγάλης Ίδέας, παρά τά προφυλακτικά μέτρα τής Πύλης, απέδωσε τούς καρπούς της μέ τήν έπανάσταση του 1854. ²⁶⁶

β) Κοινωνική δραστηριότητα

Παράλληλα μέ τίς οικονομικές και πολιτικές τους δραστηριότητες οί συντεχνίες έπαιξαν στό μεγαλύτερο διάστημα τής περιόδου αυτής βασικό ρόλο στή διαμόρφωση τής κοινωνικής ζωής τής πόλης. Οί πρωτοφανείς όμως καταστροφές, που δικίμασαν τά μέλη τών συντεχνιών, τόσο κατά τήν πολιορκία του Άλή όσο και άργότερα μέ τήν πανούκλα, ύποχρέωσαν τίς συντεχνίες, άρχικά, σέ μιá περιστολή τών κοινωνικών δαπανών τους προς τά φτωχά έξωσυντεχνιακά μέλη ²⁶⁷ και στή συνέχεια στην ολοκλη-

ρωτική σχεδόν περικοπή τους.

Τό βάρος τῆς περίθαλψης καί τῆς συνδρομῆς ἀνέλαβε τό Ταμεῖο Ἐλεῶν τῆς πόλης, πού τό διατηροῦσαν ἀκμαῖο χρηματικά οἱ τακτικές καί γενναῖες εὐεργεσίες τῶν ὁμογενῶν Ἠπειρωτῶν τῆς διασποράς.²⁶⁸ Ἔτσι τά ἔξοδα φυλακῆς τῶν φτωχῶν, ἡ προστασία τῶν ὄρφανῶν, ἡ παροχή βοηθημάτων γενικά καί οἱ προικοδοτήσεις ἀπόρων κοριτσιῶν πέρασαν κάτω ἀπό τή μέριμνα καί τή φροντίδα τῶν διαχειριστῶν τῆς κάσας τῶν Ἐλεῶν.²⁶⁹ Μάλιστα, στά δύσκολα χρόνια 1823-1828 ἀλλά καί ἀργότερα, ἀρκετά μέλη τῶν συντεχνιῶν κατέφυγαν στά Ἐλέη, ζητώντας ὄχι μόνο χρηματική βοήθεια μέ μορφή δανείων καί ὁμολόγων ἀλλά καί συμμετοχή στίς διάφορες διανομές πού γίνονταν τά Χριστούγεννα, τίς Ἀπόκριες καί τό Πάσχα.²⁷⁰

Δέν ἔπαυαν βέβαια οἱ συντεχνίτες, ὅταν οἱ οἰκονομικές τους δυνατότητες τό ἐπέτρεπαν, νά προβαίνουν σέ διάφορες φιλανθρωπικές πράξεις. Ἡ κύρια ὁμως προσφορά τους στόν τομέα αὐτό πρὸς τοὺς συμπολίτες τους περιορίστηκε μόνο στά ποσά τῶν διαθηκῶν. Ἔτσι μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου ἀποκλείονταν ὄλο καί πιά πολύ τά μή συντεχνιακά μέλη καί ἡ κοινωνική μέριμνα τῶν συντεχνιῶν περιοριζόταν ἀποκλειστικά σχεδόν στό στενότερο κύκλο τῶν φτωχῶν μελῶν τους εἴτε γιά "ξεφυλακιάτικα" τους εἴτε γιά χρηματική βοήθεια τῶν οἰκογενειῶν τους στίς χρονιᾶδες μέρες εἴτε τέλος γιά προίκιση τῶν κοριτσιῶν τους.²⁷¹

Αἰτία τῆς ὑποχρεωτικῆς αὐτῆς μεταστροφῆς τῶν συντεχνιῶν ὑπῆρξε ἀναμφισβήτητα ἡ συνεχιζόμενη οἰκονομική τους δυσπραγία. Τό γεγονός ἀποδεικνύεται ἀλλωστε ἀπό τήν σταθερή ἐτήσια αὐξηση τῶν συντεχνιῶν πού ἔβρισκαν ἀνακούφιση στίς φορολογικές τους ὑποχρεώσεις ἀπό τό Ταμεῖο τῶν Ἐλεῶν καί τή συμμετοχή τους στίς διάφορες χρηματικές χορηγήσεις τοῦ παραπάνω ταμείου, σέ μιά ἐποχή μάλιστα πού τό ἐμπόριο καί οἱ τέχνες παρουσίαζαν κάποια κίνηση.²⁷²

Οἱ σχετικοί ὀνομαστικοί κατάλογοι πού διασώθηκαν στό ΑΜΙ παρουσιάζουν μιά αὐξηση ἀπό χρόνο σέ χρόνο, γιά τήν περίοδο 1835-1839, 50%²⁷³. Ἄν ἀναλογισθοῦμε λοιπόν πῶς οἱ μόνιμοι χριστιανοί κάτοικοι τῆς πόλης δέν ξεπερνοῦσαν τήν ἐποχή αὐτή τίς 5.000 (800 οἰκογένειες) σύμφωνα μέ μιά πρόσφατη ἀπογραφή τους,²⁷⁴ παρατηροῦμε ὅτι ἀρχικά τό $\frac{1}{10}$ καί ἔπειτα τό $\frac{1}{5}$ σχεδόν τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ δοκιμαζόταν ἀπό μεγάλη ἀνέχεια καί φτώχεια. Ἔτσι παρ' ὅλη τήν ὑλική τους συμπαράσταση ἀπό τά ἀγαθοεργά καταστήματα ἀρκετοί

Γιαννιώτες μόλις πού άντεπεξέρχονταν στις βασικές άνάγκες τής ζωής.

Πρός τό τέλος τής περιόδου αύτής παρατηρούμε ακόμη ότι οι συντεχνίες άνανεώνουν μιά άλλη σημαντική κοινωνική τους λειτουργία πού φαίνεται πώς άσκοούσαν κι άπό παλιότερα και ή όποία έδινε νέα διάσταση στον ευρύτερο κοινωνικό ρόλο τών συντεχνιών.²⁷⁵ Ή λειτουργία αύτή τούς έδινε τό δικαίωμα νά συμμετέχουν άποφασιστικά, καθοριστικά θά λέγαμε, στην έκτίμηση τής νυφικής προίκας. Στόν έγγραφο κανονισμό πού ψηφίστηκε για τό σκοπό αυτό στή γενική συνέλευση τών προυχόντων και τών προκρίτων τών συντεχνιών τής 28^{ης} Ιουνίου 1845²⁷⁶ καθορίζονταν τά νέα προικώα ποσά, σύμφωνα μέ τις διαμορφωμένες τάξεις τών χριστιανών τής πόλης, προσαρμοσμένα στα συρρικνωμένα οικονομικά τους. Στόν ίδιο κανονισμό τους άνάμεσα στα άλλα θεσπιζόταν επίσης ως άπαραίτητη προϋπόθεση για τό διακανονισμό τής προίκας ή παρουσία δύο συντεχνιακών μελών. "Έτσι, πριν άρχίσει ακόμη ή άπαρίθμηση τών άρθρων, στο προόμιο του κειμένου αναφερόταν ότι " ... ή έκτίμησης τής προικός άπό τουδε θέλει γίνεται έν τή Άγιωτάτη Μητροπόλει άπό δύο άτομα Ίσναφίου και άπό δύο Μαχαλετζίδων τής κόρης έν εύσυνειδησία και άμεροληψία ...".²⁷⁷

Ή είσαγωγική αύτή παράγραφος του έγγραφου είναι πολύ σημαντική, γιατί άποδεικνύει, ότι οι συντεχνίες, παρά τήν παρακμή τους έξασκοούσαν πλήρη σχεδόν έλεγχο, τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνική ζωή του τόπου, άφου σε μιά άπό τις πιο σημαντικές έκφάνσεις τής ανθρώπινης ζωής, όπως είναι ό γάμος, ή παρουσία τους θεωρείται ως βασική προϋπέθεση για τήν προώθηση του μυστηρίου αυτού.²⁷⁸ Η εύσυνειδησία και ή αντικειμενικότητα τών έκτιμητών συντεχνιτών θά έπαιζαν ουσιαστικό άν όχι άποφασιστικό ρόλο στην εύτυχή κατάληξη του συνοικεσίου.

Θρησκευτική δραστηριότητα

Στό θρησκευτικό τομέα οι συντεχνίες, παρά τις γνωστές περιπέτειές τους, άναπτύσσουν έντονες δραστηριότητες πού μπορούν νά συνοψισθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Ή πρώτη αναφέρεται στην άνοικοδόμηση ή έπισκευή τών εκκλησιών πού είχαν καταστραφεί σχεδόν όλες τους στην περίοδο τής πολιορκίας του Άλή πασα άπό τά σουλτανικά στρατεύματα και στην άνέγερση νέων ή δεύτερη στις έντονες αντιθέσεις τους μέ τούς κατά καιρούς Μητροπολίτες τών Ίωαννίνων, πού κατέληξαν

στήν έξωση μερικῶν ἀπό αὐτοῦς.

Ἐνοικοδόμησις, ἐπισκευή καί ἀνέγερσις ἐκκλησιῶν

Ὅπως ἀναφέραμε καί παραπάνω, στήν πολιορκία τοῦ Ἀλῆ ὄλεσ σχεδόν οἱ γιαννιώτικες ἐκκλησίες ἔπαθαν σημαντικές καταστροφές εἴτε ἀπό τίς πυρκαγιές εἴτε ἀπό τοὺς βομβαρδισμούς.²⁷⁹ Ἀκόμη καί οἱ ἐκκλησίες τοῦ Νησιοῦ δέν ἀπέφυγαν τήν καταστροφική μανία τῶν πολιορκητῶν, ὅταν οἱ τελευταῖοι ἔκαναν στίς 30 Ἀπριλίου τοῦ 1821 ἀπόβασιν στό Νησί γιά νά ἀνακόψουν τήν τροφοδοσίαν διὰ μέσου τῆς λίμνης²⁸⁰ τοῦ κλεισμένου στό κάστρο Ἀλῆ πασᾶ.

Ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων δικαιολογώντας τή μετάβασιν τοῦ Ἀλῆ στό Νησί καί εἰδικότερα στό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα, ὅπου ἀνάμεινε τό φερμάνι τοῦ Σουλτάνου, ἀναφέρει ἐπιγραμματικά τά ἑξῆς: "... καί ἔτζι στίς 20 τήν Παρασκευή ἔδωκε πίστιν εἰς τά προβλήματα τῶν βασιλικῶν... μόνα νά σηκωθῆ νά πηγαίνῃ στό νησί νά καρτερέσῃ, στόν Παντελεήμονα (ἐπειδή αὐτό τό μοναστήρι εἶχεν ἀπομείνει ἀχάλαγο)...".²⁸¹

Γιά τίς τέσσερες μεγάλες ἐκκλησίες τῆς πόλης Μητρόπολη (Ἁγιος Ἀθανάσιος), Ἁγιο Νικόλαο ἀγορᾶς, Ἁγία Μαρίνα καί Περίβλεπτο, χρειάστηκαν οἱ γενναῖες εἰσφορές τῶν ξενιτεμένων συμπατριωτῶν τους γιά νά τοὺς ξαναδώσουν ὄχι μόνο τήν παλιά τους μορφή ἀλλά ἴσως καί καλύτερη.²⁸²

Στίς ἐκκλησίες, ὅπου ἀφιερωτές ἦταν οἱ διάφορες συντεχνίες, παρατηρήθηκαν οἱ παρακάτω δραστηριότητες:

Ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος τοῦ Νησιοῦ, ἐκκλησία τῆς συντεχνίας τῶν κρασοπούλων καί χαντζήδων, ἀνιογραφήθηκε σχεδόν ἀπό τήν ἀρχή, ὅπως μᾶς μαρτυρεῖ ἡ ἀκόλουθη μικρογράμματη ἐπιγραφή πού ὑπάρχει στό ὑπέρθυρο τοῦ κυρίως ναοῦ: "1824 μετὰ τόν χαλασμόν ἐδιορθόθη ἡ ἱστορία διὰ συνδρομῆς τοῦ κύρ Βαγγέλη Κρασοπούλου."²⁸³

Οἱ γουναράδες ἐπισκεύασαν τίς τοιχογραφίες τοῦ προφήτη Ἡλία στά Καρδαμίτσια²⁸⁴ καί τοῦ ὁμώνιμου ναοῦ στό Νησί ἀμέσως μετὰ τήν πτώσιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἀργότερα, καί συγκεκριμένα τό 1847, ὅταν κατέρβευσε ὁ προφήτης Ἡλίας στά Καρδαμίτσια,²⁸⁵ ἀπό τήν πολυκαιρία, παρ' ὅτι ἡ συντεχνία τῶν γουναράδων κατόρθωσε νά πετύχει τήν ἔκδοσιν τοῦ σχετικοῦ φερμανιοῦ γιά τήν ἀναστήλωσίν της, δέν προχώρησε τελικά στίς ἀπαιτούμενες ἐργασίας ἐξαιτίας τῆς ἀνέχειας πού μᾶστιζε ὄχι μόνο

τούς γουναράδες αλλά και γενικότερα τόν έμπορικό και βιοτεχνικό κόσμο τής πόλης τήν έποχή αυτή.

Έντύπωση πάντως προκαλεί τό γεγονός ότι παρά τή σημαντική χρηματική προσφορά πού δέχτηκε ή συντεχνία τών Γουναράδων τό 1845, δωρεό του άείμνηστου εύεργέτη Γεωργίου Χατζηκώστα,²⁸⁶ οι έργασίες γιά τήν άνοικοδόμηση τής έκκλησίας δέν είχαν άρχίσει μέχρι τό 1877, όποτε ή συντεχνία έπανήλθε ζητώντας μέ τήν παλιά άδεια ν' άρχίσει τό χτίσιμό της.²⁸⁷

Η πρώτη δικαιολογία πού θά περίμενε κανείς γιά τή χρονική αυτή μετάθεση ήταν, πώς, παρά τήν προσφορά του Χατζηκώστα, τό συνολικό ποσό τών χρημάτων δέν έπαρκοϋσε γιά τήν ολοκλήρωση τών έργων της. Τή σωστή άπάντηση στό πρόβλημα όμως πιστεύουμε ότι δίνει ό Ιωάννης Λαμπρίδης, ό όποιος άναφέρει κατηγορηματικά πώς τά χρήματα του Γεωργίου Χατζηκώστα χάθηκαν στη χρεοκοπία τών Σ. Σιαμούτα και Σ. Κομπατή, διοικητικών μελών τής συντεχνίας τών γουναράδων.²⁸⁸ Υποχρεωτικά λοιπόν, μετατέθηκε ό χρόνος τής άνέγερσης τής έκκλησίας μέχρις ότου συγκεντρωθεί τό άναγκαίο χρηματικό ποσό. Άλλωστε ή έναλλακτική λύση του έκκλησιασμού τών γουναράδων στον προφήτη Ηλία του Νησιού²⁸⁹, δέν έκανε τό πρόβλημα τής άνοικοδόμησης τής έκκλησίας επιτακτικό και άμεσο.

Τό Μάιο του 1843 ή συντεχνία τών τακλιαντζήδων άρχισε μέ πρωτοστάτη τόν πρωτομάστορα της Νούσια Χρυσό²⁹⁰ τήν άναστήλωση τής έκκλησίας του Αγίου Νικολάου Κοπάνων πού έμεινε μισοερειπωμένη από τήν καταστροφή του Άλη πασα,

Η προσπάθεια του τελευταίου, πού διετέλεσε επίσης γιά πολλά χρόνια επίτροπος τής έκκλησίας αυτής πριν τήν καταστροφή της,²⁹¹ ύπηρξε πραγματικά συγκινητική. Άν και ό ίδιος προσωπικά τό 1831 στην πυρκαγιά τής πόλης από τούς άλβανούς ληστές είχε χάσει όλη σχεδόν τήν περιουσία του,²⁹² κατόρθωσε μαζί μέ τούς όμοτέχνους του, πού κι αυτοί δέν βρίσκονταν σε καλύτερη μοίρα εξαιτίας τών δυσμενών χρονικών και τοπικών συνθηκών, νά συγκεντρώσει ένα σεβαστό χρηματικό ποσό. Άλλωστε ή έκκλησία αυτή δέν είχε άλλους πόρους από βακουφικά κτήματα ή δωρεές άκινήτων,²⁹³ έκτός από τίς έτήσιες εισφορές τών μελών τής συντεχνίας τών τακλιαντζήδων, πού τήν έποχή αυτή τό άνώτατο όριο πού μπορούσαν νά φτάσουν τό χρόνο ήταν τά 500 γρόσια.²⁹⁴

Οι έργασίες τής άνοικοδόμησης άρχισαν τό Μάιο του 1843 και μέσα σε ένα έξάμηνο οι μαστόροι είχαν προχωρήσει μέχρι τό τζιατζέ²⁹⁵

Ὁ ἀπολογισμός τῶν ἐξόδων πλησίασε τίς 300.000 καί γιά νά ἀποτελειώ-
σει ὁ ναός σύμφωνα μέ τούς ὑπολογισμούς τῶν εἰδικῶν χρειάζοταν ἀκόμη
80.000 γρόσια, ποσό πού ἦταν ὅμως ἀδύνατο νά ἐξοικονομηθεῖ μόνο ἀπό
τά πενιχρά ἔσοδα τῶν συντεχνιῶν.²⁹⁶ Μοναδική λύση στό ἀδιέξοδο πού
εἶχαν περιέλθει τότε οἱ τακτιαντζήδες ὑπῆρξαν οἱ ἕκτακτοι ἔρανοι ἀπό
τούς συμπατριῶτες τους τοῦ ἐξωτερικοῦ, τῶν ὁποίων πρόσφατο παράδειγμα
ἀποτελοῦσαν οἱ Ζωσιμάδες.

Ἄρχισε τότε μιὰ ἀληθινή ἐκστρατεία γιά τήν ἀνεύρεση τῶν ἀνα-
γκαίων χρημάτων. Ἀπευθύνθηκαν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα στούς διε-
σπασμένους στό ἐξωτερικό ὁμογενεῖς τους, ζητώντας χρηματικές ἐνι-
σχύσεις καί συμπάρασταση στό θεάρεστο αὐτό ἔργο, προσπαθώντας νά ἀν-
γίξουν τά πατριωτικά καί θρησκευτικά τους αἰσθήματα. Τούς ὑπενθύμιζαν
ἀκόμη διὰ τά ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν θά ἀναγράφονταν στήν κτητορική
πλάκα τῆς ἐκκλησίας καί θά μνημονεύονταν ἀπό τούς ἱερεῖς της αἰώ-
νια.²⁹⁷ Τελικά, παρά τίς ἐκκλήσεις τους, παρατηρήθηκε μιὰ γενική ἀπρο-
θυμία γιά ἀνταπόκριση στό αἴτημά τους αὐτό. Μόνο ὁ Γεώργιος Χατζηκώ-
στας, ἐκτός ἀπό τά 500 γρ. πού εἶχε προσφέρει ἀρχικά γιά τό φερμάνι
τῆς ὁδίας γιά τήν ἀνοικοδόμηση τῆς ἐκκλησίας, ἄφησε στή διαθήκη του
3.000 γρόσια τό 1845.²⁹⁸ Τό ποσό αὐτό ὕστερα ἀπό τίς ἀπαραίτητες δια-
τυπώσεις ἔφθασε στά Γιάννινα καί εἰσπράχτηκε ἀπό τό Νούσια Χρυσό
στις 3 Ἰουνίου τοῦ 1847.²⁹⁹

Οἱ ἐργασίες στό ἐσωτερικό τῆς ἐκκλησίας περατώθηκαν τό 1845,
ὅπως φαίνεται ἀπό τήν κτητορική ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ,³⁰⁰ ἀλλά καί ἀπό
σχετική ἐπιστολή τοῦ Νούσια Χρυσοῦ πρὸς τό θεοδόσιο Λαμπαδάριο.³⁰¹
Στήν ἐπιστολή αὐτή ὁ πρωτομάστορας τῶν τακτιαντζήδων, γεμάτος περηφά-
νεια καί συγκίνηση, ἀνακοίνωσε στόν ἀνεψιό τοῦ Νικόλαου Ζωσιμά διὰ τήν
ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικόλαου Κοπάνων ἦταν σχεδόν ἔτοιμη γιά λειτουρ-
γία. Ἀπόμεινε μόνο ἡ ἀγορά μερικῶν ἱερῶν σκευῶν, ἀμφίων καί πολυε-
λαίων. Ὁ Νούσιος Χρυσός πέθανε 13 χρόνια ἀργότερα εὐτυχισμένος πού
κατόρθωσε νά δεῖ νά ἐκπληρώνεται τό μεγάλο του ὄνειρο.³⁰²

Πρὸς τά τέλη τῆς τέταρτης δεκαετίας τοῦ 19^{ου} αἰῶνα χτίζονται
ἀπό τίς συντεχνίες τῶν τερχήδων καί τῶν σιδεράδων δύο νέες ἐκκλησί-
ες στήν περιοχή τῆς Κασικᾶς.

Ἡ μία, σύμφωνα μέ τήν ἐπιγραφή πού ὑπάρχει στήν ἐντοιχιζομένη
πλάκα πάνω ἀπό τήν εἰσοδο τοῦ κυρίως ναοῦ καί κάτω ἀπό τό σημεῖο

του σταυρού,³⁰³ οικόδομήθηκε τό 1837 από τούς ραφτάδες τών Ιωαννίνων προς τιμή τής προστάτιδάς τους Ἁγίας Παρασκευῆς.

Στό τέλος τής ἴδιας ἐπιγραφῆς εἶναι γραμμένο τό ὄνομα τοῦ Ἰωάννη Χατζηκώστα, χωρίς νά ἀναφέρονται ἄλλα στοιχεῖα, πού θά μᾶς βοηθοῦσαν νά διαπιστώσουμε τί ἀκριβῶς ἀντιπροσώπευε γιά τή συντεχνία τών ραφτάδων τό πρόσωπο αὐτό καί τί ρόλο ἔπαιξε στήν ἀνοικοδόμηση τής ἐκκλησίας.

Ἀπό τή μελέτη τών φορητῶν εἰκόνων πού στολίζουν τό τέμπλο τοῦ μοναστηριοῦ καί κυρίως ἀπό τήν εἰκόνα τής Ἁγίας Παρασκευῆς ἐπισημαίνεται πώς ὁ Ἰωάννης Χατζηκώστας ἦταν ἀδερφός τοῦ εὐεργέτη Γεωργίου Χατζηκώστα.³⁰⁴ Ὁ Ἀναστάσιος Γούδας μᾶς βοηθάει νά συμπεράνουμε πώς ὁ Ἰωάννης Χατζηκώστας ὑπῆρξε πραγματικά ὁ πρωτότοκος γιός τής οἰκογένειας τοῦ Κωνσταντίνου Χατζηκώστα, ἀλλά δέν διευκρινίζεται μέ πιό ἐπάγγελμα ἀσχολήθηκε.³⁰⁵ Τό πιό πιθανό εἶναι νά ἐξασκοῦσε τήν τέχνη τοῦ τερζῆ καί νά ὑπῆρξε ὁ οὐσιαστικός δωρητής τής ἐκκλησίας, ἀφοῦ κατά πάγια τακτική ὄχι μόνο στίς κτητορικές ἐπιγραφές τών ἐκκλησιῶν ἀλλά καί γενικότερα ἀναφέρονται τά ὀνόματα τών ἀφιερωτῶν.

Ἄλλωστε ὅλες οἱ φορητές εἰκόνες τοῦ τέμπλου τής Ἁγίας Παρασκευῆς μέ χρονολογία 1843 κ.ἔ. εἶναι προσφορά τοῦ Ἰωάννη Χατζηκώστα καί τών ἀδερφῶν του Γεωργίου καί Ἀναστασίου. Ἀλλά καί ἡ μεταγενέστερη γενναία προσφορά τοῦ Γεωργίου Χατζηκώστα στήν ἐκκλησία αὐτή ἀπό 3.000 γρόσια ὀφείλεται ἀναμφισβήτητα στό στενό συγγενικό δεσμό τους.³⁰⁶

Δυό χρόνια ἀργότερα, τό 1839, χτίστηκε καί ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου στήν Κατσικιά ἀπό τή συντεχνία τών χαλκιάδων καί σιδηρουργῶν, προς τιμή τοῦ προστάτη τής Ἁγίου, ὅπως φαίνεται καί ἀπό τήν κτητορική πλάκα στήν εἰσοδο τοῦ κυρίως ναοῦ.³⁰⁷

Διενέξεις συντεχνιῶν-μητροπολιτῶν

Ὁ ρόλος πού διεδραμάτισαν οἱ συντεχνίες στίς ἀλλεπάλληλες ἀπομακρύνσεις τών Ἀρχιερέων ἀπό τό μητροπολιτικό θρόνο τών Ἰωαννίνων στό χρονικό διάστημα 1834-1840 ὑπῆρξε ἀποφασιστικός.

Ἀποτελεῖ κοινή διαπίστωση ὅτι οἱ συντεχνίες γενικότερα ἤρθαν πολλές φορές σέ ἀντίθεση καί ἀνοιχτή ρήξη μέ τήν ἡγεσία τοῦ κλήρου τοῦ τόπου τους, τούς διάφορους δηλ. μητροπολίτες, παρά τήν ἔντονη

θησκευτικότητα πού χαρακτηρίζει τά συντεχνιακά μέλη.³⁰⁸ Στις περισσότερες μάλιστα άναμετρήσεις αυτές νικητής άναδείχτηκε ό συντεχνιακός κόσμος.

Έξετάζοντας προσεκτικά τό "έπιδημικό" αυτό φαινόμενο μπορούμε νά φτάσουμε στό συμπέρασμα ότι βασική του αίτία ύπήρξε ή συμπεριφορά του έκάστοτε μητροπολίτη άπό τό πρόσωπο του όποιου όχι μόνο οί συντεχνίτες αλλά γενικότερα οί χριστιανοί περίμεναν θαλπωρή και προστασία και όχι καταχρήσεις και σκάνδαλα. Ός έκφραστής του χριστιανισμού είχε βέβαια τό δικαίωμα αλλά και τήν ήθική ύποχρέωση όχι μόνο νά καθοδηγεί, αλλά και νά περιθάλλει τό ποίμνιό του και νά έξομαλύνει τίς τυχόν διενέξεις τών χριστιανών αντί νά τίς ύποδαυλίζει.

Έτσι οί άντιλαϊκές πράξεις και έέργειες του Άρχιερέα τους, σέ συνδυασμό μέ τή βαθιά θησκευτική τους πίστη, πού σ'αυτές τίς περιπτώσεις έπαιζε, άντίστροφα, άρνητικό ρόλο, και ή προκλητικά άδιάφορη στάση του σέ ζωτικά τους προβλήματα, άπογοήτευε και έξερέθιζε ταυτόχρονα τό πλήθος μέ τελική άπόληξη τήν κήρυξη άνοιχτοϋ πολέμου έναντίον του.

Είναι πολύ χαρακτηριστικό τό γεγονός ότι σέ χρονικό διάστημα έφτά έτών (1834-1840) τό Πατριαρχείο, ύστερα άπό έντονη πίεση πού δέχτηκε άπό τούς κατοίκους τών Ίωαννίνων, άπομάκρυνε μέ συνοδική άπόφαση τρείς μητροπολίτες τής έπαρχίας αυτής. Τό 1834 τόν Ίωακείμ άπό τό Μελένικο,³⁰⁹ τό 1838 τόν Ίωακείμ άπό τή Χίο³¹⁰ και τό 1840 τόν Ίωαννίκιο άπό τό Ρέθυμνο Κρήτης.³¹¹ Μάλιστα για τήν έξωση του δεύτερου μητροπολίτη οί γιαννιώτες έπιβαρύνθηκαν μέ 125.000 γρόσια.³¹

Άλλά και για τόν έπόμενο μητροπολίτη, τόν Ίωαννίκιο άπό τό Ζαγόρι, οί πληροφορίες πού έφθασαν μέχρι τίς μέρες μας δέν είναι καθόλου κολακευτικές.

Τό 1847 ό Νούσιος Χρυσός, του όποιου ή μεγάλη θησκευτικότητα δέν άμφισβητείται, σέ έπιστολή του προς τόν θεοδόσιο Λαμπαδάριο καταφέρονταν μέ τά πιο σκληρά λόγια για τόν ποιμενάρχη του. Άντί ως κεφαλή τής έκκλησίας, έλεγε, νά υπερασπίζεται τούς φτωχούς ήταν ό πρώτος "άπάντων τών κακών". Είχε σχηματίσει κόμμα μέ μερικούς Γιαννιώτες και δέν έκανε τίποτε άλλο παρά νά εκμεταλλεύεται και νά καταχράται τά χρήματα τών ευεργετών.³¹³

Έξι χρόνια άργότερα ή άπατηλή έκθεση πού δόθηκε στή δημοσιότητα για τήν εκμίσθωση τών μοναστηριακών κτημάτων στή Βλαχία δημιούργησε

οξύτερες διαμάχες ανάμεσα στον μητροπολίτη Ἰωαννίκιο καί τούς χριστιανούς κατοίκους τῆς πόλης σύμφωνα μέ ἔκθεση τοῦ Ἑλληνα πρόξενου τῶν Ἰωαννίνων.³¹⁴ Στόν ἔλεγχο πού πραγματοποιήθηκε ἀποκαλύφθηκε νέα ἀπάτη 20.000 φλωρίων ἀπό τόν μητροπολίτη Ἰωακείμ τό Χίο, τωρινό Κυζήκου, καί ὁ τωρινός Ἀρχιερέας κλήθηκε σέ λογοδοσία ἀπό τό λαό, τήν ὁποία ἀπέφευγε συστηματικά.

Μάλιστα ὁ πρόξενος φοβόταν καί συγκρούσεις κλήρου καί χριστιανῶν τῶν Ἰωαννίνων, οἱ ὁποῖες θά ἔφεραν ὄνειδος καί κατασχύνη στή Μεγάλη Ἐκκλησία. Ἀλλά ἡ μητροπολίτης καλυμμένος, ἔχοντας τήν ἰδιοτελή προστασία τοῦ Πατριαρχείου καί τοῦ φαναριώτικου κύκλου, συνέχιζε τή φατριαστική καί σκανδαλώδη διαγωγή του ἐπιτιθέμενος μάλιστα ἀπροκάλυπτα καί ἀσύστολα ἐναντίον τῆς μερίδας τῶν πολιτῶν πού ζητοῦσε τήν ἀμειψή περιστολή τῶν καταχρήσεων, τήν τακτοποίηση τῶν μοναστηριακῶν προσόδων καί τόν ἔλεγχο τῶν σχετικῶν λογαριασμῶν.

Ἡ κατάσταση εἶχε φτάσει σέ τέτοιο σημεῖο ὥστε συνέβαινε τό ἐξῆς παράδοξο· ὑπῆρχε ποιμενάρχης χωρίς ποίμνιο καί ποίμνιο χωρίς ποιμενάρχη. Τελικά, κάτω ἀπό τήν ἀπειλή γενικότερης σύρραξης καί κυρίως φοβούμενος γιά τήν τύχη τοῦ θρόνου του ὁ Ἀρχιερέας, τόν ὁποῖο ὁ Ἑλληνας πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων δέν δίστασε νά κατηγορήσει γιά ἀντιχριστιανική διαγωγή, ἀναγκάστηκε νά ὑποκύψει στά αἰτήματα τῶν χριστιανῶν καί νά δώσει στή δημοσιότητα ὅλους τούς λογαριασμούς τῶν μοναστηριακῶν ἐσόδων στίς 24 Ἰουνίου 1853.

Ἡ ἐπιτροπή, πού ὁρίστηκε νά πραγματοποιήσει τόν ἔλεγχο, μέ σύνθεση στήν ὁποία πλειοψηφοῦσαν συντριπτικά οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συντεχνιῶν, διακήρυξε πώς ἦταν προσιτό σέ κάθε πολίτη, ἀν τό ἐπιθυμοῦσε, νά παρευρεθεῖ στίς ἐργασίες της καί νά ἐπαληθεύσει τό πόρισμά της μετά τή λήξη τοῦ ἔργου της.³¹⁵

Μέ πρόταση ἐπίσης τῆς ἐπιτροπῆς, πού ἐγινε ἀποδεκτὴ ἀπό ὅλους τούς κατοίκους τῆς πόλης δεσμευόταν ἀπό ἐδῶ καί στό ἐξῆς ὁ ἐκάστοτε μητροπολίτης καί τὰ μέλη πού θά διαχειρίζονταν κάθε φορά τίς μοναστηριακές προσόδους νά παραδίνουν ἐτήσια σέ "κοινή θέα" τούς λογαριασμούς τῶν ἐσόδων αὐτῶν. Ἔτσι μιά ἀνώμαλη κατάσταση, πού εἶχε γίνει σχεδόν μόνιμη καί ἐπέτεινε τίς ἀσχημες χρονικά συγκυρίες γιά τήν οἰκονομική κατάσταση τῶν συντεχνιῶν καί τήν οἰκονομία τοῦ τόπου γενικότερα, ὑποχώρησε μπροστά στήν ἐπίμονη προσπάθεια καί συνετησμένη στάση τῶν βαροσλήδων.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Γ '

ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ 1856 ΩΣ ΤΗΝ ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΤΟΥ 1869. Η ΣΥΡΡΙΚΝΩ-
ΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ.

Ἡ περίοδος αὐτή ἔχει ὡς χαρακτηριστικό γνώρισμα τή μονιμοποίη-
ση ὄλων τῶν ἀρνητικῶν παραγόντων πού δροῦσαν καταλυτικά πάνω στό
συντεχνιακό θεσμό καί σέ προέκταση στά οἰκονομικά τῶν συντεχνιῶν. Μπο-
ροῦμε νά ὑποστηρίξουμε μέ σιγουριά ὅτι, τήν ἐποχή αὐτή πραγματοποιή-
θηκαν οἱ περισσότερες διεργασίες πού ἀργότερα θά ἐμφανίσουν τό συν-
τεχνιακό σύστημα ἀναιμικό, ἀνίσχυρο, καί τελικά ἀνώφελο καί ἄχρηστο
γιά τά μέλη τῶν συντεχνιῶν.

1. Ἡ ἔκδοση τοῦ Hatt-i-Humayun τοῦ 1856 καί οἱ ἐπιπτώσεις του
στόν οἰκονομικό τομέα.

Ἡ δύσκολη γιά τίς συντεχνίες αὐτή φάση ἐγκαινιάζεται μέ τίς
εὐρύτερες μεταρρυθμίσεις, τίς γνωστές ὡς Τάνζιματ, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦ-
σαν συνέχεια καί ὀλοκλήρωση τοῦ hatt-i serif τοῦ 1839. Ὅπως εἶναι
γνωστό, στίς 6/18 Φεβρουαρίου 1856 ὁ σουλτάνος Ἄβδούλ Μετζίτ, ὑλο-
ποιώντας τίς δεσμευτικές γιά τήν Πύλη ἀποφάσεις τῆς συνθήκης τῶν Πα-
ρισίων¹, ἐξέδωσε τό αὐτοκρατορικό διάταγμα τοῦ hatt-i humayun².
Σύμφωνα μ'αὐτό οἱ ὑποσχέσεις γιά τό σεβασμό τῆς τιμῆς καί τῆς
περιουσίας τῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου, ἀδιάκριτα ἀπό τάξη καί θρησκευ-
μα, ἐπαναφέρονταν καί καθιερώνονταν οὐσιαστικότερα μέτρα γιά τήν ἐγ-
γύηση πλιό θετικῶν ἀποτελεσμάτων τῆ φορά αὐτή. Ἐξακολουθοῦσε ἀκόμη
νά βρίσκεται σέ ἀδράνεια τό σύστημα ἐνοικίασης τῶν φόρων, ἐκτός ἀπό
τούς φόρους τῆς δεκάτης, καί γινόταν λόγος γιά τήν ἀναδιοργάνωση τῆς
δικαιοσύνης.

Ἀποφασιστικό ὅμως σταθμό στήν κατοπινή πορεία τῶν ὑποδούλων
τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀποτελοῦσαν ἀναμφισβήτητα τόσο ἡ κατάρ-
γηση τῆς διάκρισης ἀνάμεσα σέ χριστιανούς καί μουσουλμάνους ὅσο καί
ἡ πολιτική, θρησκευτική καί φορολογική ἰσότητα ὄλων τῶν ὑπηκόων.

Ἡ ἐξαγγελία καί ἡ γνωστοποίηση τῶν μεταρρυθμίσεων συνάντησε
ὅμως τήν ἀντίδραση τόσο τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν ὅσο καί τῶν Τούρ-

κων. Οί πρώτοι γιατί έβλεπαν πώς στήν πράξη οί περισσότερες από αυτές ήταν άνεφάρμοστες, ένώ παράλληλα έλλόχευε ό κίνδυνος τής όλοκληρωτικής τους ένταξης στόν τουρκικό μηχανισμό. Οί δεύτεροι γιατί δέν μπορούσαν νά συνηθίσουν στήν ιδέα ότι οί χθεςινοί ύποτελεείς θά γίνονταν αυτόματα ισότιμοι στίς ύποχρεώσεις τους καί τά δικαιώματά τους .

Πιο πολύ βέβαια άντέδρασαν οί "Παλαιότουρκοι", πού στήν συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν άμόρφωτοι όπαδοί του συντηρητισμού καί τής μισαλλοδοξίας. Άλλωστε, τή συμπεριφορά τους αυτή όχι μόνο τήν έπιδοκίμαζε τό μουσουλμανικό ίερατείο,³ αλλά προσπαθοῦσε νά τή μεταδώσει καί στίς διάφορες διοικητικές καί στρατιωτικές άρχές τής όθωμανικής αύτοκρατορίας, πού ήταν έπωμισμένες μέ τήν έφαρμογή καί τήν τήρηση τών άρθρων του διατάγματος αυτού, μέ άπώτερο σκοπό τόν τορπιλισμό καί τή ματαίωσή του.

Άντίθετα ή Πύλη, στήν προσπάθειά της νά έπιτύχει τήν όσο τό δυνατό καλύτερη καί πιστή έφαρμογή τών έξαγγελθέντων μέτρων, πληροφορήσε τήν Έλληνική Πρεσβεία στήν Κωνσταντινούπολη ότι έπιθυμοῦσε νά γνωρίσει τίς άντιδράσεις τών ύπηκόων της. Για τό σκοπό αυτό ζήτησε τή μεσιτεία του Έλληνα πρέσβη για τήν ύποβολή σχετικών έκθέσεων από τούς προξένους της, όπου θά συνοψίζονταν οί έντυπώσεις τους από τήν έφαρμογή τών μεταρρυθμίσεων στους ύποδούλους χριστιανούς.⁴

Παρόλο πού οί περισσότερες από τίς έκθέσεις τών Έλλήνων προξένων ήταν άρνητικές⁵ καί παρά τή συνεχιζόμενη αντίδραση τών ανατισμένων συντηρητικών μουσουλμανικών μαζών καί του κλήρου δέν μπορούμε νά άπορρίψουμε τίς μεταρρυθμίσεις αυτές ως τελείως άσύμφορες για τούς χριστιανούς ούτε νά καταδικάσουμε άνεπιφύλακτα τό άναμορφωτικό αυτό έργο τής τουρκικής κυβέρνησης.

Άντίθετα μπορούμε νά ίσχυρισθοῦμε ότι τόσο τό νομοθέτημα αυτό όσο καί τό προηγούμενο του 1839 έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο στην οικονομική καί κοινωνική συμπεριφορά τών "άλύτρωτων", καθώς καί στή διαμόρφωση τής έθνικης τους συνείδησης.⁶

Μέ τίς μεταρρυθμίσεις αυτές διαμορφωνόταν μία νέα "έλληνο-όθωμανική" άστική τάξη πού κοντά στό χριστιανικό χαρακτήρα της καί τίς έλληνικές βλέψεις άποκτοῦσε τώρα καί μία "όθωμανική ισότητα", στό πλαίσιο τής όποίας άνοίγονταν νέες προοπτικές αλλά καί καινούριες άνακολουθίες.

Στόν οικονομικό τομέα, μέ τό ελεύθερο πεδίο δράσης στό εμπόριο καί τή βιομηχανία καί τά προνόμια πού παραχωροῦνταν στό ξένο κεφάλαιο, τό hatt-ı-Humayun δημιουργοῦσε πολύ εὐνοϊκές συνθήκες στήν χριστιανική ἐμπορική κυρίως τάξη, πού ἔκανε τό μεσάζοντα ἀνάμεσα στήν τουρκική οἰκονομία καί τό ξένο κεφάλαιο.

Κάποιος, πού θά ἤθελε νά ὑποβαθμίσει τή σπουδαιότητα τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, θά μπορούσε νά ἰσχυρισθεῖ ὅτι τό φαινόμενο πού προαναφέραμε δέν ἔγινε παραδεκτό κι οὔτε ἐφαρμόστηκε ἰσότιμα σ' ὄλες τίς περιφέρειες τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

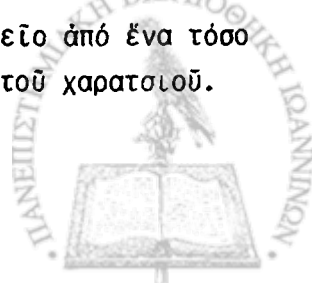
Ἄν ὅμως σέ κάποιες ἀπομακρυσμένες περιοχές τῆς αὐτοκρατορίας οἱ πεποιθήσεις τῶν ἀξιωματούχων τῆς δέν συμβάδιζαν μέ τίς νέες ιδέες, γι' αὐτό δέν εὐθύνονταν ἀπόλυτα οἱ πρωτεργάτες καί οἱ ὑποστηρικτές τῶν μεταρρυθμίσεων. Ἔτσι μπορούμε νά ὑποστηρίξουμε πώς, οἱ μεταρρυθμίσεις ἄν δέν καλυτέρεψαν οὐσιαστικά τήν κατάσταση τῶν περισσότερων χριστιανῶν ὑποδούλων, τουλάχιστον δέν τήν χειροτέρεψαν.

α) Ἡ ἐπιβολή νέων φόρων.

Ἀνάμεσα στά πολλά ἄρθρα τοῦ hatt-ı humayun περιλαμβάνονταν καί μερικά πού τροποποιοῦσαν τό μέχρι τότε φορολογικό σύστημα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Μέ τά νέα φορολογικά μέτρα, πού σύμφωνα μέ τήν ἐξαγγελία τῆς Πύλης σκόπευαν στή δικαιότερη ἐπιβολή καί κατανομή τῶν φόρων, ἐπιβάλλονταν καινούριοι φόροι, ἐνῶ ταυτόχρονα καταργοῦνταν παλιοί, στούς ὑπηκόους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, στούς ὁποίους φυσικά περιλαμβάνονταν καί οἱ Γιαννιώτες. Οἱ κυριότερα ἀπό τοὺς νέους φόρους ἦταν ὁ στρατιωτικός, ὁ κτηματικός καί τό Καραγιομπρούκ.

1) Bedel-i-askeri ἢ iane-i askeriye (Στρατιωτικός φόρος)

Ὁ φόρος αὐτός ἀντικατέστησε τόν προσωπικό ἢ κεφαλικό φόρο, τό γνωστό ὡς cizye, πού σάν φόρος ὑποτέλειας, μετά τήν ἰσότητα τῶν ὑπηκόων, ἔπαυε νά ἰσχύει. Τήν κατάργηση ἄλλωστε τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ζητοῦσαν ἐπίμονα, μετά τό Τανζιμάτ τοῦ 1839 καί τήν καινούρια κατάσταση, πού εἶχε δημιουργηθεῖ μέ τήν ἰσοτιμία χριστιανῶν καί μουσουλμάνων, οἱ δυτικοί διπλωμάτες στήν Κωνσταντινούπολη.⁷ Τήν πρότασή τους αὐτή ἔκανε ἀρχικά ἀποδεκτή ἡ Πύλη, μέ τήν προϋπόθεση βέβαια νά μεθοδευτεῖ κάποια φόρμουλα, ὥστε νά μή στερηθεῖ τό βασιλικό ταμεῖο ἀπό ἕνα τόσο σημαντικό χρηματικό ποσό μέ τήν ὀριστική ἐξάλειψη τοῦ χαρατσιοῦ.

Τελικά ή λύση βρέθηκε, με εἰσρημο τρόπο μάλιστα, όταν, με τις μεταρρυθμίσεις του 1856, οι χριστιανοί υπήκοοι υποχρεώνονταν για πρώτη φορά σε στρατιωτική υπηρεσία σύμφωνα με τα νέα δεδομένα. Έπειδή όμως ούτε οι χριστιανοί επιθυμούσαν να υπηρετήσουν στον τουρκικό στρατό ούτε και την Πύλη συνέφερε στην ουσία να έχει στις τάξεις της χριστιανούς στρατιώτες⁸, αποφασίστηκε να πληρώνουν οι χριστιανοί ένα είδος φόρου ισάξιο περίπου του κεφαλικού για την άπαλλαγή τους από τις στρατιωτικές υποχρεώσεις τους.

Τό διάταγμα με τό όποιο επιβλήθηκε ό στρατιωτικός φόρος, γνωστό ως *islâhat fermânî*,⁹ εκδόθηκε τό 1856 και έτσι αυτόματα και ταυτόχρονα, άζημίωτα για την τουρκική κυβέρνηση, μετατρέπονταν ό κεφαλικός φόρος (*cizye*) σε στρατιωτικό (*bedel-i-askeri*). Ό στρατιωτικός φόρος ήταν έξίσου γνωστός και με τά όνόματα *iane-i askeriye*, *nizamiye*, *imdatiye* και *bedelat*.¹⁰

Σύμφωνα λοιπόν με τό άρθρο 26 του *Hatt-i-Humayun*, οι χριστιανοί είχαν τό δικαίωμα να εξαγοράζουν τή στρατιωτική τους υπηρεσία (θητεία)¹¹. Η τουρκική κυβέρνηση μάλιστα άπαίτησε τήν άναδρομική εφαρμογή του επίδικου άρθρου. Στην ουσία όμως ζητούσε για τό 1855 τήν καταβολή του προσωπικού και στρατιωτικού φόρου ταυτόχρονα, γεγονός που προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις του χριστιανικού πληθυσμού.

Στά Γιάννινα, όπως άποδεικνύεται από τις άρχειακές πηγές, υπερίσχυσαν οι αξιώσεις τής τουρκικής κυβέρνησης, άφου οι χριστιανοί κάτοικοι τής πόλης ύποκύπτοντας άναγκάστηκαν να πληρώσουν τή χρονιά αυτή και τους δύο φόρους, τόν "τζετζιγιέ", προσωπικό φόρο από 82. 125 γρόσια και, τόν "έανέ άσκεριέ", στρατιωτικό από 96.653 γρόσια.¹²

Έπειδή μάλιστα στην καταμέτρηση τών άτόμων "νουφουζίων" συνυπολογίστηκαν και πολλοί έτερόχθονες Γιαννιώτες, που είχαν κτήματα και κατοικοῦσαν εκεί, ό στρατιωτικός φόρος τής πόλης παρουσίασε μιá αύξημένη άναλογία τό πρώτα χρόνια σε σχέση με τό ντόπιο πληθυσμό.

Για τό σκοπό αυτό οι αυτόχθονες Γιαννιώτες άπευθύνθηκαν στην τοπική τουρκική διοίκηση παρακαλώντας την να συμπεριληφθούν και οι "ξένοι" στη φορολογία αυτή, γιατί διαφορετικά, τόνιζαν, θ' άναβίωνε τό παλιό καθεστώς τής άνισης φορολογικής μεταχείρισης. Άλλωστε τήν τροπολογία αυτή ύπαγόρευε και ή οίκονομική κατάσταση τών βαροσλήδων, στην άντοχή τών όποιων δέν μπορούσε να πειραματίζεται ό κατακτητής. Σε άν-

τίθετη περίπτωση, πληροφοροῦσαν τὸν βαλὴ τους ὅτι φαινόταν ἀναπόφευκτη μιὰ νέα ἀπογραφή τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλης, γιὰ νὰ διαπιστωθοῦν οἱ πραγματικές φορολογικές δυνατότητες τοῦ χριστιανικοῦ της στοιχείου.¹³

Ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων φαίνεται ὅτι τελικὰ πραγματοποιήθηκε νέα καταγραφή. Μάλιστα, ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἀναγνώρισε τὸ δικαίωμα αἴτημά τους καί ἐλάττωσε τὸ φόρο μὲ ἓνα ποσό πού κυμαινόταν γύρω στὰ 6.000 γρόσια, χωρὶς νὰ ὑπολογισθεῖ καί ἡ φυσιολογικὴ αὔξηση τοῦ γηγενοῦς πληθυσμοῦ στό διάστημα πού μεσολάβησε ἀνάμεσα στίς δύο ἀπογραφές.¹⁴

Ὁ φόρος αὐτός ἀρχίζε νὰ εἰσπράττεται ἀπὸ τὸ 15^ο ἔτος τῆς ἡλικίας καί ἐξακολουθοῦσε μέχρι τὸ 75^ο. Στό κάθε ἀρσενικό ἄτομο ἀναλογοῦσε τὸ ποσό τῶν 37 γροσιῶν καί 1¹/₂ παρὰ τὸ χρόνο.

Ἔτσι βλέπουμε πὼς γιὰ τὸ ἔτος 1859 οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων, πού στήν ἀπογραφή τοῦ 1852 ἔφταναν στόν ἀριθμὸ 2380¹⁶, πλήρωςαν γιὰ τὸ ἔτος αὐτὸ στρατιωτικὸ φόρο 91.744,20 γρόσια, δηλ. χαμηλότερο ἀπὸ τὸ 1856 κατὰ 4909 γρόσια, πράγμα πού ἔδινε προσωπικὴ συμμετοχὴ τοῦ καθένα στόν φόρο αὐτὸ γύρω στὰ 38¹/₂ γρόσια.¹⁷

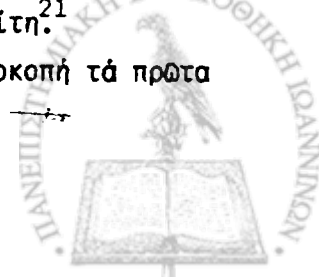
2. Κτηματικός φόρος (Vergi)

Ὁ φόρος αὐτός ἐπιβλήθηκε γενικὰ γιὰ τὰ ἀστικά καί ἀγροτικά κτήματα τῶν μουσουλμάνων καί χριστιανῶν ὀθωμανῶν ὑπηκόων. Εἰσπράττανταν μὲ βάση τὴν ὑποτιθέμενη περιουσία τῶν φορολογούμενων, εἴτε κινητὴ, εἴτε ἀκίνητη, εἴτε ἐμπορικὴ ἦταν αὐτή.¹⁸ Ἀνερχόταν σέ 4% γιὰ τὰ κτήματα καί τὰ οἰκόπεδα καί 5% γιὰ τὰ σπίτια. Ἐπιπλέον ἐπιβαρύνονταν οἱ φορολογούμενοι μὲ 2,5% στό σύνολο τοῦ φόρου, γιὰ τὰ ἐξοδα τῆς εἰσπραξίης του (φοροεισπράκτορες).¹⁹

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐφαρμογῆς του, ἀλλὰ καί μερικὰ χρόνια ἀκόμη ἀργότερα, μέχρι τὸ 1873 συναντοῦμε τὸ φόρο αὐτὸ συνήθως μὲ τὴν ὀνομασία τεμετοῦ βεργκιού (temettü vergisi), ὅπου προφανῶς ἔχει συγχωνευθεῖ μὲ τὸν φόρο temettü (φόρος ἐπιτηδεύματος) καί ἀναλογοῦσε ἀπὸ 10 μέχρι 15% γιὰ τὸν φορολογούμενο, ἀνάλογα, κατὰ τόπους.²⁰

Ὁ τεμετοῦ, ὅπως καθορίστηκε ἀργότερα, μετὰ τὸν ὀριστικὸ διαχωρισμὸ του ἀπὸ τὸ vergi, ἐπιβάρυνε τὴν πρόσοδο πού προέκυπτε μόνον ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα ἐμπόρου, βιοτέχνη (βιομηχάνου) καί τεχνίτη.²¹

Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ τεμετοῦ βεργκιού γινόταν κατ' ἀποκοπὴν τὰ πρῶτα

χρόνια. Τήν εϋθύνη γιά τήν δίκαιη καί άντικειμενική κατανομή του άνα-
λάμβαναν οί Μουχτάρηδες καί Άζάδες²¹ ράθε κοινότητας ή συνοικίας μέ
βάση τά κατάστιχα (δεφτέρια) πού καταρτίζονταν γιά τό σκοπό αύτό.²²

Ή έφαρμογή του όμως άργησε νά πραγματοποιηθεΐ στό Γιάννινα
καί δημιούργησε άρχικά εϋλογες άπορίες κι άργότερα τά παράπονα τών
κατοίκων τής πόλης. Γιά τό λόγο αύτό άπευθύνθηκαν πρῶτα στό τοπικό
"μετζιλήσι" (συμβούλιο) μέ mazbatá^{22α} έκθέτοντας τά παράπονά τους. Στή
συνέχεια προσέφυγαν στήν τοπική έξουσία, τόν Χουσνή πασά, μέ ίnhá^{22β} καί
τόν παρακαλοϋσαν νά μέσολάβησει γιά τήν έπίσπευση τής έκδοσης ύψη-
λής αύτοκρατορικής διαταγής γιά μιά νέα καταγραφή του χριστιανικού
πληθυσμού του βαροσιου καί γιά τήν έφαρμογή του τεμετου καί στήν πό-
λη τους πάνω στις νέες βάσεις.²³ Ύπενθύμιζαν άκόμη στόν τουρκο βα-
λή, ότι τό παλιό φορολογικό σύστημα του maktu ήταν τελείως άσύμφο-
ρο γιά τούς συντεχνίτες, μιά καί στήν πόλη κατοικοϋσαν τώρα άρκετοί
"ξένοι" συνάδελφοί τους, οί όποιοι άπαλλάσσονταν άπό τή συνεχιζόμενη
φορολογική του άφαίμαξη.

Όμως ή άναμενόμενη μεσολάβηση του βαλή ή δέν πραγματοποιήθηκε
καθόλου ή ή ύποστήριξη του αίτήματός τους ήταν αδύναμη καί έπιφανει-
ακή, άφου λίγο άργότερα οί Γιαννιωτες μέ νέα πανομοιότυπη άναφορά
τους άπευθύνονταν τώρα πρός τό Πατριαρχείο τής Κωνσταντινούπολης ζη-
τώντας τή μεσιτεία του στήν Ύψηλή Πύλη.²⁴

Γιά νά σιγουρευτοϋν οί συντεχνίες ότι τή φορά αύτή ή άναφορά
τους θά έφθανε στόν προορισμό της, τήν έστειλαν μέ άνθρωπο τής έμπι-
στοσύνης τους, τόν Γιαννακό Άγγελίδη, μέ τόν όποιο προχώρησαν καί στή
σύνταξη ιδιωτικού συμφωνητικού.²⁵ Σύμφωνα μ' αύτό ό Άγγελίδης άνα-
λάμβανε τήν ύποχρέωση νά μεταφέρει στήν Κωνσταντινούπολη τήν άναφο-
ρά τών βαροσλήδων, μέ άντιμισθία 6 όθωμανικές λίρες τό μήνα γιά 6-
σο χρονικό διάστημα χρειαζόταν νά έκπληρώσει τήν άποστολή του.

Όταν έφαρμόστηκε όμως τό νέο φορολογικό σύστημα οί άντιδρά-
σεις τών συντεχνιών κυρίως γιά τό βεργί ύπήρξαν ποικίλες καί έντο-
νες. Στήν έπιβολή του φόρου έναντιώνονταν κυρίως τά μέλη τών σιν-
τεχνιών πού είχαν έρθει ως έποικιοι στό Γιάννινα καί είχαν άγορασμέ-
να ή νοικιασμένα έργαστήρια καί έμπορεύονταν ή εργάζονταν ως τεχνίτες
στήν πόλη.²⁶ Μέ τήν πρόφαση ότι πολλοί άπ' αύτούς ήταν άπό άλλα σαν-
τζάκια, καζάδες, ναχιλιέδες καί χωριά,²⁷ καί έπομένως ό,τι τούς άναλογώ-
σε άπό τό φόρο αύτό στό Γιάννινα έπρεπε νά διορθωθεΐ γιά νά πληρώ-

σουν τό αντίτιμο τῆς κτηματικῆς τους περιουσίας στήν ιδιαίτερη πα-
τρίδα τους, ἀρνοῦνταν νά καταβάλουν τό φόρο αὐτό στους ταξιλητάρηδες.

Ἡ στάση τους προβλημάτισε ιδιαίτερα τόν τουρκο βαλή Ἀκίφ πα-
σά, ὁ ὁποῖος, ἐπειδή δέν εἶχε τήν ἀνάλογη πείρα ἐξαιτίας τῶν καινούρι-
ων φορολογικῶν μέτρων, ἀπευθύνθηκε στους εἰδήμονες τοῦ Μεντζιλισιού.²⁸

Ἐκεῖνοι τοῦ ἀπάντησαν ὅτι πραγματικά, οἱ περισσότεροι ἀπό τούς συν-
τεχνίτες πού ἀρνοῦνταν νά καταβάλουν τό φόρο, ἦταν ἀπό τά γύρω χω-
ριά τοῦ Ζαγοριού, Κουρέντων, Μαλακασίου, ἀπό καζάδες ἐξαρτώμενους ἄμε-
σα ἀπό τό βιλαέτι Ἰωαννίνων καί ἀπό τά σαντζάκια τοῦ Ἀργυρόκα-
στρου, τοῦ Μπερατιοῦ καί τῆς Ἄρτας.

Τά μέλη τοῦ παραπάνω συμβουλίου ἀνέφεραν ἀκόμη στόν Ἀκίφ πα-
σά ὅτι, πρίν ἀπό τίς μεταρρυθμίσεις, τό τωρινό προσδιορισμένο βεργί ἦ-
ταν ἐνσωματωμένο στό φόρο μακτου, ὁ ὁποῖος ἐπιβαλλόταν κατ'ἀποκοπή καί
ἡ διανομή του γινόταν πάνω σέ 700 γιαννιώτικους "χανέδες".^{28α} Ἀλλά καί
μετά τήν εἰσαγωγή τοῦ Τάνζιματ τό μαχτού (maktu) ἐξακολουθοῦσε νά
ἐπιβάλλεται μέ τήν παλιά του μορφή. Ἔτσι ὁ ζητούμενος τώρα
φόρος βεργί (vergi), πού ἐπέφερε ἀναμφισβήτητα νέες διαφοροποιήσεις
καί ἀντιφάσεις, συναντοῦσε ἀνυπέρβλητες δυσκολίες στήν κανονική του
εἰσπραξη καί νά χρεώνεται τό βαρόσι μέ μεγάλη ποσότητα ἀπό καθυστε-
ρούμενα.²⁹

Ὁ τουρκος βαλής διέταξε τότε τούς ὑπαλλήλους τοῦ συμβουλίου νά
καλέσουν ὅλους τούς κατοίκους τῆς πόλης καί νά τούς ρωτήσουν ἂν ἔχουν
καμιά ἀπόδειξη (σενέτι), σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἀποδεικνυόταν ὅτι αὐτοί
ὑποβάλλονταν στό μαχτού. Πραγματικά, προσκλήθηκαν ὅλοι οἱ βαροσληδες καί
ἀπάντησαν ἀρνητικά στό παραπάνω ἐρώτημα τῆς τοπικῆς ἐξουσίας. Ἀκόμη
καί ἡ ἔρευνα πού διατάχτηκε λίγο ἀργότερα στά τοπικά κατάστιχα δέν
διαφώτισε καθόλου τή θολή κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε πάνω στό ἐπίμα-
χο θέμα.

Παρ' ὅλα αὐτά ὅμως μερικοί "ἐρμπάπι βακούφιδες" (εἰδήμονες)
ἐπέμειναν ὅτι καί μετά τό 1856, μέ τήν ἐφαρμογή δηλ. τῶν νέων φορο-
λογικῶν μέτρων, τό μαχτού δέν καταργήθηκε³⁰ σύμφωνα ὅμως μέ τίς φορολο-
γικές διακηρύξεις τοῦ Hatt-i-Humayun, τό μαχτού ἦταν ἀντίθετο πρὸς
τά νέα φορολογικά μέτρα, πού μόλις εἶχαν θεσπισθεῖ, καί ἔπρεπε νά κα-
ταργηθεῖ.³¹

Μπροστά στή συγκεχυμένη καί ἀσαφῆ αὐτή κατάσταση ὁ τουρκος βα-
λής πῆρε τίς παρακάτω ἀποφάσεις ἐλπίζοντας πώς θά δώσει ἐφικτές λύ-

σεις στό πρόβλημα: όσοι συντεχνίτες έξουσίαζαν σπίτια και κτήματα βαροσλήδων, πού από τήν έποχή τής πτώσης του Άλη είχαν εγκαταλείψει τά Γιάννινα έξαιτίας τών φτώχειας και τής ανέχειάς τους, τόσο τό βεργί τών σπιτιών και τών κτημάτων αυτών, όσο και τό βεργί οποιασδήποτε άλλης ιδιοκτησίας, έπρεπε νά τό έπωμισθοῦν ως τωρινοί έξουσιαστές ή ιδιοκτήτες τους. Επίσης, μελλοντικά, αν κάποιος για οποιαδήποτε αίτια έφευγε από τά Γιάννινα για νά κατοικήσει άλλοῦ και πουλούσε τήν περιουσία του, ο αγοραστής και νέος ιδιοκτήτης ήταν υποχρεωμένος νά καταβάλλει τόν ανάλογο κτηματικό φόρο.³²

Για τήν πρώτη περίπτωση ήταν αναγκαίο από τά πράγματα νά γίνει μιá έπιτόπια εξέταση για νά έντοπισθοῦν οί ιδιοκτήτες και αγοραστές τους και νά υπολογισθεῖ τό βεργί από τή χρονολογία τής αγοράς. Η αναδρομική έίσπραξη του φόρου αυτού, πού θά γινόταν σύμφωνα μέ τό 8^ο άρθρο τής σχετικής διακοίνωσης τής Πύλης για τή σύναξη τών καθυστερούμενων, προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων και άντεγκλήσεων τών υπηκόων μέ τήν τοπική έξουσία.³³

Έκεῖνοι προπαντός πού είχαν αγοράσει πρίν 40 ή 30 χρόνια τά σπίτια και τίς περιουσίες τών ντόπιων βαροσλήδων, ανάμεσα στους οποίους συμπεριλαμβάνονταν και πολλοί προύχοντες, αρνούνταν επίμονα τήν αναδρομική καταβολή του φόρου αυτού. Η μόνη παραχώρηση τήν οποία δέχονταν νά κάνουν οί έτερόχθονες συντεχνίτες ήταν νά καταβάλουν τό βεργί από τή μέρα πού θά τελείωνε ή νέα σχετική καταγραφή, ή οποία πραγματοποιόταν τήν έποχή εκείνη.

Ο τουρκος όμως διοικητής δ έταξε τούς αρμόδιους φοροεισπράκτορες νά εισπράξουν τό φόρο αυτό "έως τό ψηλόν λεπτόν" από τή χρονολογία πού οί τελευταῖοι είχαν αγοράσει τά κτήματα, τά σπίτια και τίς υπόλοιπες ιδιοκτησίες τους. Ο τουρκος βαλής τούς τόνιζε ακόμη πώς στό έξής, αφού ολοκληρωνόταν ή ένεργούμενη καταγραφή από τούς πραγματωγνώμονες τής κυβέρνησης του. Δέν θά άνεχόταν τήν παραμικρή παρασπονδία από μέρος τους. Πίστευε άλλωστε ότι ή αντικειμενική εκτίμηση τών κτημάτων και τής προσόδου τών έμπορικῶν και βιοτεχνικῶν έπαγγελμάτων από τούς απεσταλμένους τής Πύλης, αν δέν έξάλειψε, θά περιόριζε σημαντικά τό αίσθημα τής άδικίας στους βαροσλήδες.³⁴

Βλέποντας οί περισσότεροι από τούς ιδιοκτήτες καταστημάτων, άλλό και οί έμποροι και οί βιοτέχνες, ότι δέν μπορούσαν ν'άποφύγουν τό

βεργί προσπάθησαν νά περάσουν στην ελεύθερη Ελλάδα ή σέ άλλες περιοχές τής Τουρκίας, ώστε επιστρέφοντας νά εφοδιασθούν μέ ελληνικό διαβατήριο, πού θά τούς έξασφάλιζε τήν προστασία του Έλληνα πρόξενου στά Γιάννινα στό ζήτημα αυτό.³⁵

Έπειδή όμως τό τουρκικό κράτος ψήφισε σύντομα νόμο, σύμφωνα μέ τόν όποιο κανένας ξένος υπήκοος δέν μπορούσε νά διατηρεί στην κατοχή του κτηματική περιουσία χωρίς νά πληρώνει τόν ανάλογο κτηματικό φόρο, οί πρόσκαιροι μετανάστες προνόησαν καί έγραψαν τά περιουσιακά τους στοιχεία στό όνομα τών γυναικών τους, τίς όποιες οί όθωμανικές αρχές θεωρούσαν όθωμανούς υπηκόους (ραγιαδίτσες).³⁶

Ύστερα από όρισμένες άμφιταλαντεύσεις, πού δικαιολογημένα παρουσίασε, ό τοπικός διοικητής μπροστά στή διαμορφούμενη κατάσταση καί σύμφωνα μέ τίς όδηγίες τής κεντρικής έξουσίας άπάντησε σ'αυτούς πού μόλις είχαν άποκτήσει τήν ελληνική υπηκοότητα ότι όχι μόνο όφειλαν νά άποδώσουν τό βεργί τής ιδιαιτέρας τους πατρίδας, αλλά υποχρεώνονταν νά άποτίσουν καί ξεχωριστό βεργί για τόν τόπο τής προσωρινής διαμονής τους.³⁷

Οί διαμαρτυρίες τους, πρός τόν τούρκο βαλή, μέσω του Έλληνα πρόξενου, έμειναν χωρίς αντίκρουσμα, άφοϋ ή προϊστάμενη άρχή τους στην ούσία ούτε ένέκρινε ούτε έπικροτούσε τήν τακτική αυτή.³⁸

Έτσι όλοι οί βαροσλήδες άναγκάστηκαν νά καταβάλουν τό όφειλόμενο βεργί τό όποιο για τό διάστημα 1856-1861 ήταν 464.383,20 γρόσια.

Άμέσως παρακάτω παραθέτουμε ένα πίνακα πού φανερώνει αναλυτικά τά ποσά πού καταβλήθηκαν από τούς βαροσλήδες για τό φόρο βεργί καί τό στρατιωτικό φόρο στό χρονικό διάστημα 1855-1861.³⁹

Πίνακας του κτηματικού καί στρατιωτικού φόρου τής πόλης τών Ίωαννίνων για τό χρονικό διάστημα (1271) 1855-(1277) 1861.

Έτη	Κτηματικός (Vergi)		Είδος φόρου Στρατιωτικός (Iane-i askeriye)	
	γρ.	γρ.	γρ.	γρ.
1855	66.340,20	66.340,20	96.653,27	96.653,27
1856	66.340,20	66.340,20	96.653,27	96.653,27
1857	66.340,20	66.340,20	96.653,27	96.653,27
1858	66.340,20	66.340,20	96.653,27	96.653,27

1859	γρ. 66.340,20	γρ. 91.744,20
1860	66.340,20	91.744,20
1861	66.340,20	91.744,20
Σύνολο γρ.464.383,20		γρ. 661.848,20

3) Καραγιομπρούκ' (kara gümrükleri)

Ὁ φόρος αὐτός ἀνήκε στήν ομάδα τῶν τελωνειακῶν δασμῶν καί ἐπιβαλλόταν γιά πρώτη φορά, τουλάχιστον στήν Ἡπειρο, στά προϊόντα πού μεταφέρονταν γιά ἐμπορικούς λόγους στό ἐσωτερικό τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπό τήν Ξηρά.⁴⁰

Ἄναλογος φόρος, *sevahil gümrükleri*, ἐπιβαλλόταν καί στά ἐμπορεύματα πού διακινούνταν στό ἐσωτερικό τῆς Τουρκίας ἀπό τή θάλασσα.⁴¹

Στά Γιάννινα εἰδικότερα ὁ δασμός τοῦ "καραγιομπρούκ'", πού ἐπιβλήθηκε τό 1861, ἀνερχόταν στό 8% ἐπί τῆς ἀξίας τῶν ἐγχώριων προϊόντων πού προορίζονταν γιά τό ἐσωτερικό τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.⁴²

Στήν ἐπιβολή τοῦ φόρου αὐτοῦ οἱ βαροσλήδες ἀντέδρασαν ἄμεσα. Ἀπευθύνθηκαν στόν πατριάρχη Ἰωακείμ Β' μέ ἱκετήρια ἀναφορά τους στίς 23 Αὐγούστου 1861, παρακαλώντας τον νά μεσιτεύσει στό Σουλτάνο γιά τήν ἐξάλειψη τοῦ δασμοῦ αὐτοῦ, μιά καί γιά πρώτη φορά παρουσιαζόταν ὁ φόρος αὐτός στήν περιοχὴ τους.⁴³

Ὅμως παρά τίς προσπάθειές τους τό καραγιομπρούκι ἐφαρμόστηκε μέ κάθε λεπτομέρεια καί ἀκρίβεια⁴⁴, ἀφοῦ ἡ Πύλη φαινόταν ἀποφασισμένη νά μὴν μετακινηθεῖ οὔτε στό ἐλάχιστο ἀπό τίς διακηρύξεις της μέχρι τήν ὀριστικὴ παγίωση τοῦ νέου φορολογικοῦ συστήματος.

β) Προσπάθειες τῶν συντεχνιῶν γιά τήν ἀποφυγὴ τῶν φόρων.

1) Ἄμεσες ἐνέργειες

Τά νέα φορολογικὰ μέτρα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης δέν ἔφεραν καμιὰ βελτίωση στό φορολογικὸ πρόβλημα τῶν συντεχνιῶν. Ἀντίθετα, νομίζουμε πῶς τό περιέπλεξαν ἀκόμη περισσότερο καί ὀδήγησαν τά μέλη τῶν συντεχνιῶν σέ φορολογικὸ καί σέ προέκταση οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο.

Οἱ βαροσλήδες, ἀφοῦ οἱ ἀπόπειρες πού ἔκαναν γιά τήν ἐξεύρεση κάποιας λύσης μέ τήν τοπικὴ ἐξουσία γιά τόν κάθε φόρο ξεχωριστὰ ἀ-

ποδείχτηκαν άγονες, έστρεψαν τό βάρος τών προσπαθειών τους προς τό Σουλτάνο, τόν Πατριάρχη καί τούς συμπατριώτες τους για ένιαία άντιμετώπιση του φορολογικού προβλήματος.

Άπροσδόκητους συμπαριστάτες στίς ένέργειές τους αυτές βρήκαν τούς όθωμανούς καί Έβραίους κατοίκους τής πόλης, πού ή μεγάλη τους πλειοψηφία βρισκόταν τότε σέ άθλια οικονομική κατάσταση άντίστοιχη μ' εκείνη τών χριστιανών. Έκμεταλλευόμενοι οί Γιαννιώτες τήν άπόγνωση τών περισσότερων άλλοθρήσκων τους, δέν δυσκολεύτηκαν νά τούς προσεταιρισθοῦν καί νά προχωρήσουν σέ μιá κοινή ίκετήρια άναφορά (άρτζιχάλι), τήν όποία υπέβαλλαν προς τό Σουλτάνο Άβδούλ Άζίζ-Χάν. Σέ γενικές γραμμές μέ τήν άναφορά τους ζητούσαν από τόν "ύπέρτατο άνακτα" νά έξαντλήσει καί τά τελευταία όρια τής φιλανθρωπίας του, τής εύσπλαχνίας του καί τής έπιείκειάς του στίς φορολογικές τους έπιβαρύνσεις.⁴⁵ Για νά δώσουν μάλιστα μεγαλύτερη έμφαση στήν ένέργειά τους αυτή, Έκριναν σκόπιμο ν' άναθέσουν σέ Τουρκο γιαννιώτη τή μεταφορά τής άναφοράς στήν Κωνσταντινούπολη. Κατάλληλος για τήν άποστολή αυτή θεωρήθηκε κάποιος Όσμάν Θεγγας.⁴⁶

Παράλληλα, άπευθύνθηκαν προς τόν Πατριάρχη καί τούς συμπατριώτες τους στήν Κωνσταντινούπολη ζητώντας από τόν πρώτο ένεργητική συμμετοχή για τήν κατάρνηση του νέου φορολογικού συστήματος καί από τούς δεύτερους τήν ουσιαστική συνδρομή τους.

Ίδιαίτερα άπαιτούσαν από τόν ποιμενάρχη τους ουσιαστική καί άμεση βοήθεια πού συνοψιζόταν στήν άποτελεσματική μεσολάβησή του προς τό Σουλτάνο για τήν έλάφρυνση τών φορολογικών τους ύποχρεώσεων.

Σέ έπιστολή τους ,στίς 23 Αυγούστου 1861,⁴⁷ οί συντεχνίες ύπενθύμιζαν στον Πατριάρχη πώς ή προγενέστερη θητεία του στο γιαννιώτικο μητροπολιτικό θρόνο, τίς άπάλλασσαν από τήν ύποχρέωση τής λεπτομερειακής γεωγραφικής τοποθέτησης καί ιστορικής περιγραφής τής περιοχής τους.

Οί τελευταίες όμως δυσμενείς τοπικές αλλά καί γενικό ερα οικονομικές συνθήκες, σέ συνδυασμό μέ τά γεγονότα πού είχαν έπακολουθήσει μετά τήν τελευταία του άπομάκρυνση από τά Γιάννινα, έπέβαλλαν μιá σύντομη περιγραφή τής τραγικής κατάστασης πού έπικρατούσε τριγύρω τους. Του έκμυστηρεύονταν άκόμη ότι τό νέο φορολογικό σύστημα τίς όδηγοῦσε σέ όλοσχερή έξαθλίωση καί καταστροφή "διά τό

άνεπιεικές καί τήν αύστηρά εφαρμογή αὐτοῦ" χωρίς οὐσιαστική μελλον-
τικά ὠφέλεια ἀπό τήν τουρκική κυβέρνηση. Μάλιστα οἱ μισθοί τῶν κατα-
γραφῶν, πού εἶχαν καταφθάσει τελευταῖα ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη καί
οἱ ὅποιοι δέν λάμβαναν καθόλου ὑπόψη τους τίς ἀνάγκες καί τήν ἀθλι-
ότητα τῆς περιοχῆς, κόστιζαν τά 2/3 τῶν ἐτήσιων συνολικῶν φορολογι-
κῶν τους ὑποχρεώσεων.

Πληροφοροῦσαν ἀκόμη τόν Πατριάρχη γιά τήν κοινή ἀναφορά τῶν
τριῶν ἔθνῶν τῆς πόλης, χριστιανῶν, τούρκων καί ἐβραίων, μέ τήν ὁποία ἱ-
κέτευαν τό Σουλτάνο νά ἀποσύρει τό νέο φορολογικό σύστημα ἢ τουλάχισ-
στον νά τό προσαρμόσει στήν ἀθλια οἰκονομική τους κατάσταση. Τό νέο
αὐτό σύστημα εφαρμοζόμενο μέ τά μέτρα καί τά σταθμά, πού ἴσχυαν γιά
εὐφορότερες καί πλουσιότερες περιοχές, σέ λίγο καιρό θά ἀποξήρανε καί
τήν τελευταία ἰκμάδα τοῦ ἐμπορίου καί τῶν τεχνῶν, θά ὀδηγοῦσε τήν πό-
λη τους στήν πιό οἰκτρή ἔνδεια καί θά καθιστοῦσε τοὺς συντεχνίτες πο-
λύ σύντομα "πένητας πενήτων".⁴⁸

Τέλος τόν παρακαλοῦσαν, ὡς φιλόστοργος πατέρας τους, νά διερμη-
νεύσει καί νά ὑποστηρίξει τά αἰτήματά τους ὅπου καί μέ ὅποιους τρό-
πους νόμιζε ὁ ἴδιος καλύτερους.⁴⁹

Ἀπό τοὺς συμπατριῶτες τους ζητοῦσαν νά ἐξαντλήσουν καί τά τε-
λευταῖα θεμιτά μέσα πού διέθεταν γιά νά ἐπηρεάσουν θετικά τοὺς αὐλι-
κοὺς ἀξιωματούχους τοῦ μεγάλου Βεζίρη.⁵⁰

Φαίνεται ὅμως πῶς τόσο οἱ ἐνέργειες τῶν συμπατριωτῶν τους, ὅ-
σο καί τοῦ Πατριάρχη, δέν ἀπέδωσαν τά ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα, ἀφοῦ
ἕνα χρόνο ἀργότερα βλέπουμε ὅτι συγκροτήθηκε στά Γιάννινα δωδεκα-
μελῆς ἐπιτροπή παραπόνων μέ σκοπό νά ἐπισκεφθεῖ προσωπικά τό Σουλτά-
νο, ὕστερα ἀπό τίς ἀκαρπες συζητήσεις τους μέ τήν τοπική ἐξουσία πά-
νω στό θέμα αὐτό.⁵¹

Ἡ ἐπιτροπή, ὀποτελούμενη ἀπό 4 χριστιανούς, 4 μουσουλμά-
νους καί 4 ἐβραίους, ἀναχώρησε γιά τήν Κωνσταντινούπολη τόν Ἰούλιο
τοῦ 1862. Δυστυχῶς οἱ πηγές δέν μᾶς διέσωσαν τίς κινήσεις καί τά ἀ-
ποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς.⁵²

Πάντως ἂν κρίνουμε ἀπό τήν ἀφιξη ἐπιτροπῆς στά Γιάννινα, τόν
Σεπτέμβριο τοῦ 1863, ἀπό ἀνώτερους ὑπαλλήλους τῆς Πύλης, μέ ἐπικεφα-
λῆς τόν Σουπχῆ Μπέη, μακροπρόθεσμα πρέπει τό ἔργο τῆς πρώτης ἐπιτροπῆς
νά θεωρηθεῖ ἐπιτυχημένο.⁵³ Ὁ τούρκος μπέης μαζί μέ τήν ἀκολουθία του
ἐφθασαν στήν πόλη μέ ἐντολή τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νά ἐξετάσουν τή γενι-

κότερη κατάσταση τῆς περιοχῆς καί νά ἀκούσουν τά παράπονα τῶν κατοίκων της γιά νά εἰσηγηθοῦν ἀνάλογα τίς τυχόν δυνατές βελτιώσεις, κυρίως τοῦ φορολογικοῦ συστήματος.

2) Ἐμμεσες ἐνέργειες

Ἡ βαθιά οἰκονομική κρίση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπό τή μιὰ καί ἡ συνεχιζόμενη συρρίκνωση τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῶν ὑπηκόων της εὐρύτερα ἀλλά καί εἰδικότερα τῶν γιαννιωτῶν συντεχνιῶν ἀπό τήν ἄλλη, συμπτώματα τῶν γενικότερων δυσμενῶν χρονικῶν συγκυριῶν, ἀποτελεῶσαν τοὺς δύο ἰσχυροὺς ἀντίποδες τοῦ νέου φορολογικοῦ συστήματος. Ἐτσι ὅσο ἐξακολουθοῦσε ἡ κατάσταση αὐτή, ἦταν ἀδύνατο νά βρεθεῖ ἀνάμεσά τους κάποιος, ἔστω καί πολύ μικρό, σημεῖο ἐπαφῆς γιά τήν προώθηση τοῦ φορολογικοῦ προβλήματος.

Γρήγορα λοιπόν, κατανόησαν οἱ βαροσλῆδες πῶς ἔπρεπε νά προσανατολισθοῦν σέ ἄλλες κατευθύνσεις καί νά ἀνακαλύψουν νέους τρόπους καί μέσα φορολογικῆς διαφυγῆς. Ὁ δρόμος αὐτός, παρ' ὅτι ἦταν ἀρκετά περιπλοκος καί δυσχερής, προτιμήθηκε ἀπό μερικούς συντεχνίτες ἀφοῦ δέν ὑπῆρχε περιθώριο γιά ἄλλη ἐκλογή.

Ἡ μέθοδος πού διάλεγαν συνήθως γιά τή φορολογική τους ἀπαλλαγὴ ἦταν ἡ ἀπόκτηση τῆς ἐλληνικῆς ὑπηκοότητας. Συγκεκριμένα ἀρκετοὶ Γιαννιωτῆς, ἀλλά καί Ἡπειρωτῆς γενικότερα, προσπαθοῦσαν μέ κάθε τρόπο νά περάσουν στήν Ἑλλάδα.⁵⁴ Ἐκεῖ, ἀφοῦ παρέμειναν γιά μερικό χρονικό διάστημα, ἐπέστρεψαν πάλι στά Γιάννινα κατοχυρωμένοι πίσω ἀπό τό ἐλληνικό διαβατήριον, μέ τό ὅποιο στό μεταξύ εἶχαν ἐφοδιασθεῖ. Ἐχοντας τή θερμὴ ὑποστήριξη τοῦ ἐλληνικοῦ προξενείου ἀρνοῦνταν νά καταβάλουν τοὺς ὀφειλόμενους φόρους στήν τοπική τουρκική ἐξουσία, ἐπικαλούμενοι τίς πρόσφατες ἐμπορικές συνθήκες μεταξὺ τῆς Ἑλλάδας καί Τουρκίας γιά τοὺς ὑπηκόους τους.⁵⁵

Φαίνεται πῶς τό φαινόμενο αὐτό στήν Ἡπειρο εἶχε πάρει μεγάλες διαστάσεις καί ἀπασχόλησε σοβαρά τόσο τίς προξενικές ἀρχές τῶν Ἰωαννίνων καί τῆς Κωνσταντινούπολης, ὅσο καί τήν τοπική ἐξουσία στά Γιάννινα καί τόν ὑπουργό τῆς Πύλης Ἀαλή πασά ἀντίστοιχα, ἂν κρίνουμε ἀπό τή σχετική ἀλληλογραφία πού διασώθηκε μέχρι τίς μέρες μας. Σύμφωνα μάλιστα μέ πληροφορίες πού ἀντλοῦμε ἀπό ἔκθεση τοῦ αὐστριακοῦ προξενου στά Γιάννινα J. Zwiedinek πρὸς τόν Ἰπουργό ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας κόμητα von Beust, μόνο στά Γιάννινα οἱ ἐγκαταστημέ-

νες μέ ελληνική υπηκοότητα οίκογένειες πρὸς τὰ τέλη τοῦ 1868 ξεπερνοῦσαν τίς 2.000 ψυχές, ἐνῶ σ' ὀλόκληρη τὴν Ἠπειρο ἔφταναν στίς 4.500.⁵⁶

Οἱ συντονισμένες προσπάθειες τῆς ἐλληνικῆς Πρεσβείας στήν Κωνσταντινούπολη, νά περιορίσει καί νά ὑποβαθμίσει τό μέγεθος τοῦ προβλήματος δέν ἀπέδωσαν πολλά. Τό πρόβλημα ἄλλωστε εἶχε παραδεχθεῖ ἐπίσημα στήν ἀλληλογραφία του καί ὁ Ἑλληνας πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων, Γεώργιος Πάκμωρ, πρὸς τόν Πρέσβη του στήν Πόλη.

Σέ ἐπιστολή του, στίς 5-10-1861, ὁ πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων ἐξακολουθοῦσε νά παραπονεῖται τόσο στήν προϊσταμένη του ἀρχή ὅσο καί στήν ἐλληνική πρεσβεία τῆς Κωνσταντινούπολης ὅτι οἱ χριστιανοί τῆς περιοχῆς προσπαθοῦσαν νά ἀποκτήσουν τὴν ἐλληνική υπηκοότητα, ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο λόγο ἢ σκοπό, ἀλλά γιὰ νά ἀποφεύγουν τοὺς τουρκικοὺς φόρους. Ἐφοδιασμένοι μέ ἐλληνικά διαβατήρια, μέ τὴ μέθοδο πού προαναφέραμε, ἐξασφάλιζαν ὑποχρεωτικά τὴν προστασία του "διὰ πᾶν θεμιτόν καί ἀθέμιτον".⁵⁷

Γνώστης τῶν πραγματικῶν γεγονότων, ἀπὸ τοὺς πληροφοριοδότες του τούρκους βαλῆδες τῶν Ἰωαννίνων, καί ἀποφασισμένος νά θεραπεύσει ὀριστικά τὴν ἐπικίνδυνη πληγὴ πού ἀνοιγόταν γιὰ τό τουρκικὸ κράτος, ὁ Ἀσλή πασάς ἀπέστειλε τό 1861 ἐγκύκλιο πρὸς τό Γενικὸ διοικητὴ τῆς Ἠπείρου Ἀκίφ πασά, ἡ ὁποία, σέ γενικές γραμμές, ἀνέφερε τὰ ἑξῆς:⁵⁸

Σέ ὄσους χριστιανοὺς ὀθωμανοὺς ὑπηκόους πού εἶχαν περάσει στήν Ἑλλάδα καί παρέμειναν σ' αὐτὴ χρονικὸ διάστημα μικρότερο ἀπὸ τρία χρόνια ἢ σ' ὄσους χωρὶς κἂν νά πατήσουν τό πόδι τους στό ἔδαφος τῆς παρουσιάζονταν μέ ἐλληνικά διαβατήρια καί ἀξίωσαν νά ἀπαλλαγῶν φορολογικά, ἡ τουρκικὴ διοίκηση ὀφείλε νά ἀπορρίπτει τό αἴτημά τους αὐτό ὡς παράλογο καί νά τοὺς ὑποβάλλει σέ ὄλους τοὺς "νενομισμένους" φήρους.

Ὅσοι πάλι χριστιανοὶ ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι εἶχαν διαμείνει συνεχῶς στήν Ἑλλάδα πάνω ἀπὸ τρία χρόνια, αὐτοὶ ἔπρεπε νά θεωροῦνται διαφιλονικούμενοι καί τὰ ὀνόματά τους νά σημειώνονται σέ εἰδικὸ κατάλογο γιὰ νά συζητηθοῦν ἀργότερα οἱ περιπτώσεις τους σέ ἐπίπεδο πρέσβων.

Ἀκόμη, ὁ τούρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, παράγειλλε στίς τοπικές κυβερνητικές ἀρχές τῶν Ἰωαννίνων νά θεωροῦν ὡς ὀθωμανοὺς ὑπηκόους τοὺς χριστιανοὺς Γιαννιώτες πού ἀνῆκαν στήν πρώτη τάξη καί νά τοὺς ζητοῦν νά ἐκπληρώσουν ὄλες τίς φορολογικές τους ὑποχρεώσεις. Οἱ ἄλλοι, αὐτοὶ δηλ. πού ἐντάσσονταν στὴ δεύτερη κατηγορία, ἀν εἶχαν κτήματα ἢ συμπεριλαμβάνονταν σέ κάποια συντεχνία διευκρίνιζε ὅτι ἔπρεπε νά ὑποβληθοῦν στήν καταβολὴ τοῦ κτηματικοῦ φόρου καί τῶν δικαιωμάτων τῆς συντεχνίας (ἔσνάφ τεσκερέ).⁵⁹ Τέλος ὁ Ἀσλή πασάς ἐπιθυμοῦσε

νά τοῦ ἀποσταλεῖ ἀπό τόν Γενικό Διοικητή τῶν Ἰωαννίνων ὀνομαστικός κατάλογος ὄλων τῶν ἀτόμων αὐτῶν, πρώτης καί δεύτερης κατηγορίας.

Τή στάση αὐτή τῆς Πύλης, ἐκτός ἀπό τοῦς λόγους σκοπιμότητας, ὑπαγόρευαν καί οἱ πολυάριθμες καταχρήσεις πού γινόταν κατά τήν ἔκδοση τῶν ἑλληνικῶν διαβατηρίων σέ γενικότερη κλίμακα. Τό γεγονός αὐτό μάλιστα ἀνάγκασε καί τόν ἴδιο τόν Ἕλληνα πρέσβη στήν Κωνσταντινούπολη Π. Δεληγιάννη νά παραδεχθεῖ τήν ἔκταση τῶν πλαστογραφιῶν καί παραχαράξεων στά ὑποτιθέμενα ἑλληνικά διαβατήρια καί νά δικαιολογήσει ἀπόλυτα τά αὐστηρά μέτρα τῆς Πύλης γιά τόν περιορισμό τῶν καταχρήσεων, ἄσχετα ἂν αὐτό βέβαια δυσκόλευε ἀφάνταστα τίς διαδικασίες ἐκείνων πού ἔπρεπε πραγματικά νά ἀλλάξουν ὑψηκότητα.⁶⁰

Ἡ διαμάχη ὅμως ἀνάμεσα στίς ἑλληνικές προξενικές ἀρχές καί τήν τουρκική τοπική ἐξουσία ἐξακολουθοῦσε ἀκατάπαυστα,⁶¹ μιά καί ἡ τακτική αὐτή τῶν Ἑλλήνων συνεχιζόταν συστηματικά καί ἡ πολιτική τῆς Πύλης παρουσιαζόταν ιδιαίτερα αὐστηρή καί ἄτεγκτη στό θέμα αὐτό. Ἐσι ἡ ἀντιδικία δέν ἄργησε νά μεταφερθεῖ καί σέ ἐπίπεδο ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν Ἑλλάδας καί Τουρκίας, τῶν ὁποίων τό συνδυετικό κρίκο ἀποτελοῦσε ὁ πρέσβης τῆς πρώτης στήν Πύλη Π. Δεληγιάννης.

Γιά τό λόγο αὐτό ὁ ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ἄσλή πασάς ἀπευθύνθηκε στόν Δεληγιάννη ζητώντας του νά μεσολαβήσει, μέ τήν ἐπιρροή πού εἶχε, στόν Γιαννιώτη πρόξενο γιά νά σταματήσουν τά ἀπαράδεκτα, ὅπως τά χαρακτήριζε, γεγονότα πού διαδραματίζονταν στά Γιάννινα, γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἑλληνικῆς ὑψηκότητας.⁶²

Στή σχετική του ἐπιστολή ἀνέφερε στόν Ἕλληνα πρέσβη ὅτι ἕνας μέγας ἀριθμός χριστιανῶν ὀθωμανῶν ὑπηκόων, πού εἶχαν γεννηθεῖ καί κατοικοῦσαν στήν ἐπαρχία τῶν Ἰωαννίνων, περνοῦσαν γιά ἕνα σύντομο χρονικό διάστημα σέ μερικές πόλεις τῆς Ἑλλάδας ἢ σέ ὀρισμένες περιοχές τῆς Τουρκίας γιά ἐμπορικές ὑποθέσεις ἢ σχετικές μέ τίς τέχνες τους. Λίγο ἀργότερα, στήν ἐπιστροφή τους, ἐμφανίζονταν ὡς κάτοχοι ἑλληνικῶν διαβατηρίων, τά ὁποῖα χορηγοῦνταν ἀπό τίς διάφορες ἑλληνικές προξενικές ἀρχές, ἀποκτώντας ἔτσι τό προνόμιο τῆς ἑλληνικῆς ἐξάρτησης.

Οἱ αὐτοκρατορικές ἀρχές τῶν Ἰωαννίνων, θεωρώντες δικαιολογημένα τίς ἀφειώσεις αὐτές τῆς ἑλληνικῆς ὑψηκότητας ἀπαράδεκτες καί ἀβάσιμες, τίς ἀπέρριπταν ὡς καθαρές ἐφευρέσεις. Παρ' ὅλα αὐτά ὅμως ὁ ἀριθμός τῶν ὑποψήφιων ἑλλήνων ὑπηκόων διαρκῶς αὔξανε, γεγονός πού εἶχε ὡς πρῶ-

τη συνέπεια τήν παράλυση τῆς δύναμης τῆς τοπικῆς διοίκησης καί τῆ δημιουργία πολυάριθμων καθημερινῶν δυσκολιῶν, συχνά ἀξεπέραστων, ἀνάμεσα στόν τούρκο βαλή καί τόν Ἕλληνα πρόξενο στά Γιάννινα.

Γιά νά δοθεῖ τέλος, στό ἀνησυχητικό αὐτό φαινόμενο, συνέχιζε ὁ Ἀαλή πασάς, ὁ γενικός διοικητής τῶν Ἰωαννίνων, εἶχε προσκαλέσει ἐπανειλημμένα, προφορικά καί γραπτά, τόν Ἕλληνα πρόξενο νά τοῦ παραδώσει ἕνα κατάλογο ὄλων τῶν ἀτόμων, πού ἰσχυρίζονταν ὅτι εἶναι Ἕλληνες ὑιήκοοι. Ἔτσι θά ἐξέταζαν ἀπό κοινοῦ τά ἐπίσημα ἔγγραφα καί τά πρόνομια τῆς ὑπηκότητας πάνω σέ νομικές βάσεις, στηριγμένες στό πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου, τῆς 18^{ης} Ἰανουαρίου 1836.⁶³

Παρ' ὅλα ὅμως τά διαβήματα τοῦ βαλή τῆς Ἠπείρου καί τίς συχνές παραστάσεις του, ὁ Ἕλληνας πρόξενος ἐξακολουθοῦσε νά παραμένει ἀμετακίνητος ἀπό τήν ἀρχική του θέση καί νά ὑποστηρίζει ἀνεξέλεγκτα καί ἀβάσιμα τούς τίτλους τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Πρίν προβεῖ λοιπόν ὁ ὑπουργός ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας σέ ὁποιαδήποτε ἐνέργεια σχετική μέ τά γεγονότα αὐτά, περίμενε πρῶτα κάποια ἀπάντηση καί ἐξήγηση ἀπό τόν Ἕλληνα Πρέσβη στήν Πόλη.

Ὁ Δεληγιάννης, ἀφοῦ ἐνημερώθηκε σχετικά, τόσο ἀπό τόν πρόξενο τῶν Ἰωαννίνων ὅσο καί ἀπό τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀπάντησε στόν Ἀαλή πασά στίς 25 Νοεμβρίου / 7 Δεκεμβρίου 1866.⁶⁴

Στήν ἐπιστολή του ὁ Ἕλληνας πρέσβης ὑποστήριζε ὅτι, σύμφωνα μέ διασταυρωμένες πληροφορίες, ὁ κυβερνητικός ἐκπρόσωπος τῆς Πύλης στά Γιάννινα εἶχε μεγαλοποιήσει τά γεγονότα, ἀφοῦ ὁ ἀριθμός τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων στήν περιοχή αὐτή δέν εἶχε ἀύξηθεῖ οὔτε μέ τούς τρόπους οὔτε μέ τίς διαστάσεις πού ὑποστήριζε ὁ τούρκος βαλής τῆς Ἠπείρου. Στή συνέχεια διαβεβαίωσε τόν τούρκο ὑπουργό τῶν ἐξωτερικῶν ὅτι θά ἐφιστοῦσε γιά μιᾶ ἀκόμη φορά τήν προσοχή τῆς προξενικῆς ἀρχῆς στά Γιάννινα νά ἀποφεύγει συστηματικά στό μέλλον νά δημιουργεῖ, χωρίς λόγο, παράπονα στήν τοπική ἐξουσία, προστατεύοντας ἄτομα πού δέν ἔφεραν τά ἀπαραίτητα ἀπό τίς πρόσφατες συμφωνίες καί συνθήκες τῶν δύο χωρῶν δικαιολογητικά ἔγγραφα. Τέλος, ὁ Ἕλληνας πρέσβης πίστευε πώς τό πρόβλημα αὐτό θά λυνόταν τελικά μόνο μέ τήν ὀριστική διευθέτηση τοῦ ζητήματος τῆς ἑλληνικῆς ὑπηκότητας σέ γενικότερη κλίμακα.⁶⁵

Ἀφοῦ διαπίστωσε ἡ τουρκική κυβέρνηση τήν ἀδιάλλακτη στάση

της ελληνικής πάνω στο ζήτημα αυτό μεθόδευσε νέο τρόπο για να περιορίσει ξμμεσα τό φαινόμενο αυτό. Αποφάσισε να ζητεῖ στό άμεσο μέλλον καί από τούς Έλληνες ύπηκόους, πού ζοῦσαν καί εργάζονταν στό τουρκικό έδαφος, όμοιους ή παραπλήσιους φόρους μ'αυτούς στούς όποιους υποβάλλονταν οί χριστιανοί όθωμανοί ύπήκοοι, μέ άναδρομική μάλιστα ισχύ, μεταφέροντας έτσι τό δικό της πρόβλημα στά κατά τόπους ελληνικά προξενεία. Έτσι βλέπουμε πώς οί Γενικοί Διοικητές της Ήπειρου άρχισαν να άπαιτοῦν από τούς Έλληνες ύπηκόους της περιοχής τήν εἰσπραξη τοῦ κτηματικού φόρου (vergı),⁶⁶ τοῦ ἰσνάφ τεσκερέ,⁶⁷ τοῦ γιουμιγέιν ντουκακίν (yemııye dekâkıın)⁶⁸ καί τοῦ τεμετοῦ βεργκιοῦ.⁶⁹

Οί προξενικές άρχές της Ήπειρου αἰφνιδιάστηκαν από τίς άπρόσμενες καί σοβαρές φορολογικές άπαιτήσεις της τοπικής διοίκησης καί έσπευσαν να ζητήσουν τή συμβουλή τοῦ ύπουργείου τους καί της ελληνικής Πρεσβείας στην Κωνσταντινούπολη για τό μελλοντικό χειρισμό τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ ζητήματος.

Τόσο τό Ύπουργείο Έξωτερικῶν της Ελλάδος όσο καί ή Ελληνική Πρεσβεία της Πόλης άπάντησαν πώς έπρεπε να τηρήσουν μια στάση άναμονής καί ταυτόχρονα παρελκυστικής τακτικής μέχρι να έκδηλωθοῦν οί άληθινές προθέσεις της Πύλης. Σέ περίπτωση πού δέχονταν έντονες καί επίμονες πιέσεις από τήν τοπική τουρκική έξουσία, παρακινούσαν τούς Έλληνες προξένους τους να ακολουθήσουν τό παράδειγμα καί τή συμπεριφορά τῶν πρόξενων τῶν άλλων Δυνάμεων, Άγγλων, Γάλλων καί Ρώσων, πού τηρήσαν για ύπηκόους τους στό θέμα αὐτό.

Τελικά τό μέτρο της Πύλης άποδείχτηκε άρκετά άποτελεσματικό. άφοῦ περιόρισε σε μεγάλο βαθμό τήν αύξηση τῶν Έλλήνων ύπηκόων στά Γιάννινα. Όμως δέν στάθηκε ικανό να έξαλείψει τίς αντιδικίες άνάμεσα στις έκάστοτε αυτοκρατορικές καί ελληνικές προξενικές άρχές για τή διεκδίκηση της ύπηκοότητας όρισμένων χριστιανῶν της πόλης. Αντίθετα μπορούμε να ποῦμε πώς τά μέτρα αὐτά της Πύλης σκλήρυναν τή στάση τοῦ ελληνικοῦ προξενείου, τό όποιο έπηρέαζαν σημαντικά οί διαμαρτυρίες τῶν παρεπιδημούντων Ίονίων ύπηκόων για τίς φορολογικές επίβαρύνσεις της τουρκικής κυβέρνησης. Οί τελευταῖοι είχαν πολιτογραφηθεῖ πρόσφατα Έλληνες πολίτες μετά τήν ένωση τῶν Έπτάνησων μέ τήν Ελλάδα.⁷⁰

Βλέπουμε λοιπόν ότι, παρ'όλες τίς προσπάθειες τῶν γιαννιώτικων συντεχνιῶν καί τῶν Ήπειρωτῶν γενικότερα, τό νέο φορολογικό σύστημα

της οθωμανικής αυτοκρατορίας παρέμεινε τελικά ακλόνητο και άμετακίνητο. Αν προσθέσει κανείς ακόμη και τούς παλιούς φόρους, δηλ. τὰ τελωνειακά τέλη, τὸ φόρο Σφρυγιδας ἢ Σήμανσης καὶ τὸ Μπάτσο Παζάρ; εὐκολα θὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι οἱ πολυπληθεῖς καὶ ἐπαχθεῖς φορολογικὲς ὑποχρεώσεις τῶν γιαννιωτῶν συντεχνιῶν, σὲ συγκερασμὸ μὲ τὴν αὐξανόμενη οἰκονομικὴ δυσπραγία τῆς περιοχῆς, τούς ὀδηγοῦσαν μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια ἀρχικὰ σὲ ἐπαγγελματικὸ μαρασμὸ καὶ ἀφανισμό καὶ ἔπειτα σὲ πτώχευση καὶ χρεοκοπία.

2. Ὁ Νόμος τῶν Βιλαετιῶν καὶ οἱ συνέπειες του γιὰ τὸ συντεχνιακὸ θεσμὸ.

Στὰ πλαίσια τῶν εὐρύτερων μεταρρυθμίσεων τῆς οθωμανικῆς αυτοκρατορίας ἐντάσσεται καὶ ὁ σχετικὸς νόμος τῶν Βιλαετιῶν, πού ἐκδόθηκε τὸ 1865.⁷¹ Σύμφωνα μὲ τὸν Νικ. Πανταζόπουλο, γιὰ τὴ θέσπιση τοῦ νόμου αὐτοῦ χρησιμοποιήθηκε ὡς πρότυπο ἀπὸ τὸ τουρκικὸ Κράτος τὸ σύστημα τῶν τριῶν βαθμῶν αὐτοδιοίκησης τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἡπείρου, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ σύστημα τῆς τοπικῆς ἀποκέντρωσης.⁷²

Πρὶν ὅμως προχωρήσουμε στὴν ἐξέταση καὶ τὴ διεξοδικότερη ἀνάλυση τῶν συνεπειῶν τοῦ νόμου τῶν Βιλαετιῶν γιὰ τὸ συντεχνιακὸ θεσμὸ, θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ κάνουμε μιὰ παρένθεση γιὰ νὰ γνωρίσουμε τίς κυριότερες διατάξεις του.

Ὁ νόμος τῶν Βιλαετιῶν ἀναγνώριζε τὴν κοινότητα ὡς τὸ πλιό βασικὸ κύτταρο τοῦ νέου διοικητικοῦ συστήματος τῆς οθωμανικῆς αυτοκρατορίας. Ἰδιαιτέρως γιὰ τίς πόλεις, οἱ συνοικίες (Συνοικιακές Μουχταροδημογεροντίες), σύμφωνα μὲ τὸ νέο νόμο, ἀποτελοῦσαν ἐκλογικὰ σώματα πού ψήφισαν στὴν ἐτήσια γενικὴ ἐκλογικὴ συνέλευση τῶν κατοίκων καὶ ἀναδείκνυσαν τούς μουχτάρηδες, δημογέροντες καὶ ἀζάδες.

Οἱ ἐκλογεῖς ἔπρεπε ἀπαραίτητα νὰ εἶναι ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, ἄσχετα μὲ τὸ θρήσκευμα πού πρέσβευε ὁ καθένας τους. Ἄλλωστε, μὲ τὰ Τάνζιματ τῶν 1839 καὶ 1856 ὅλοι οἱ ἀλλόθρησκοι ὑπήκοοι τοῦ τουρκικοῦ κράτους εἶχαν ἀποκτήσει ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τούς μουσουλμάνους. Δικαίωμα ψήφου ("τοῦ ἐκλέγειν"), εἶχε κάθε ὀθωμανὸς ὑπῆκοος πού εἶχε συμπληρωμένα τὰ 18 του χρόνια καὶ πλήρωνε ἐτήσια στὸ τουρκικὸ δημόσιο ἄμεσο φόρο τὸ λιγότερο 50 γρόσια. Δικαίωμα ἐκλογιμότητας, ("τοῦ ἐκλέγεσθαι"), ὁποῖος εἶχε περάσει τὸ 30^ο ἔτος καὶ ἡ καταβολὴ τῶν προσωπικῶν ἄμεσων φόρων του ξεπερνοῦσε τὰ 100 γρόσια. Τὸ διοικητικὸ

συμβούλιο τῆς κοινότητος (Μετζιλίσι Ἰδαρέ) συγκροτοῦνταν ἀνάλογα ἀπό 3 μέχρι 12 δημογέροντες. Σ' αὐτό ἐπίσης συμμετεῖχαν αὐτοδίκαια καί οἱ θρησκευτικοί ἀρχηγοί τῆς ἀμεσης περιοχῆς. Οἱ κοινοτικοί ἀρχοντες ἐκλέγονταν γιά ἕνα ἔτος, χωρίς ὅμως νά ὑπάρχει κανένας περιορισμός γιά συνεχή ἐπανεκλογή τους.⁷³

Σέ γενικότερες γραμμές, οἱ κοινότητες εἶχαν θρησκευτική καί πολιτική αὐτοτέλεια καί οἱ δημογεροντίες ἀσκοῦσαν διοικητικές, δικαστικές καί φορολογικές λειτουργίες.

Τόσο ὅμως ὁ νόμος τῶν Βιλαετιῶν γενικότερα, ὅσο καί ὁ καινούριος τρόπος διανομῆς καί εἰσπραξῆς τῶν φόρων, πού ἀπέρρεε ἀπό τήν ἐφαρμογή του εἰδικότερα, ἐπληττε σημαντικά, ἄν ὄχι καίρια, τήν αὐτοδιοίκηση τῶν συντεχνιῶν.

Ὅπως ἀναφέρθηκε καί παραπάνω,⁷⁴ ἡ κατανομή καί ἡ εἰσπραξη τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν φόρων, πού ἀφοροῦσαν τοὺς συντεχνίτες, ἦταν ἀποκλειστικά ἔργο τῶν συντεχνιῶν. Τό διοικητικό συμβούλιο δηλ. κάθε συντεχνίας, ἀφοῦ πρῶτα γνώριζε τό φορολογικό της μερίδιο πού ἔπρεπε νά πληρώσει ἀνάλογα σ' ἕνα ἐξάμηνο, στή συνέχεια κανόνιζε τό φόρο τοῦ κάθε μέλους της σύμφωνα μέ τήν φοροδοτική του ἱκανότητα. Τή γνωστοποίηση τῶν φόρων ἔκανε στίς συντεχνίες συνήθως τό ἀνώτατο γενικό συντεχνιακό συμβούλιο (λόντζα).

Μέ τά νέα συστήματα ὅμως οἱ περισσότεροι φόροι καθορίζονταν ἀπό τοὺς Ἀζάδες καί τοὺς Μουχτάρηδες καί εἰσπράττονταν κατὰ συνοικίες,⁷⁵ γεγονός πού ἐξασθένιζε ἀναμφισβήτητα τήν αὐτοτέλεια τῶν συντεχνιῶν. Ταυτόχρονα ἀνοίγε ἐπικίνδυνους δρόμους γιά τή διατήρηση τῆς ἀνεξαρτησίας τους, ἀλλά καί τῆς συνοχῆς τους, μέ τή δημιουργία κοινωνικῶν βαθμίδων καί τάξεων μέσα στοὺς συντεχνιακοὺς κόλπους.

Σέ συνδυασμό μάλιστα μέ τό συνεχιζόμενο οἰκονομικό μαρασμό τῶν περισσότερων συντεχνιῶν, πού ἔμμεσα εἶχε δυσμενῆ ἀντίκτυπο στόν κοινωνικό περίγυρο τῆς πόλης καί τόν ἀριθμητικό τους περιορισμό μέ τήν ὀριστική μετανάστευση συντεχνιακῶν μελῶν ἢ μέ τήν ἀπόκτηση τῆς ἑλληνικῆς ὑπηκοότητας μερικῶν συντεχνιῶν,⁷⁶ ὁ συντεχνιακός ἔλεγχος στά κοινά τῆς πόλης ἀρχισε νά ὑποχωρεῖ προοδευτικά καί ἡ συντεχνιακή ἀκτινοβολία νά περιορίζεται σέ ἕνα πολύ στενό κύκλο ἀνθρώπων.

Ἀντίθετα, ἡ συνοικία, ὡς "ἐνδοκοινοτική ἀρχή", μέ τίς διανομές καί τίς εἰσπράξεις τῶν φόρων στοὺς "μαχαλιῶτες" ἢ "μαχαλατζήδες" καί μέ ἄλλες, περιορισμένες βέβαια, διοικητικές ἐξουσίες ἀρχισε νά γίνεται

μιά κοινωνική ομάδα ολοένα πιο σφιχτή και ανεξάρτητη, πού στο έσωτε- ρικό της κοινότητας είχε τη δική της έκλογική παρουσία και επηρέα- ζε αποφασιστικά την τελική έκλογή των Μουχτάρηδων και 'Αζάδων στην έτήσια γενική συνέλευση των συμπολιτών τους.⁷⁷

'Η εφαρμογή του νόμου των Νομαρχιών στην 'Ηπειρο ανατέθηκε στον βαλή της 'Ετέμ πασά, ό οποίος προχώρησε στις προκαταρκτικές έρ- γασίες μέ τόσο πολιτικό φανατισμό, ώστε δημιούργησε τεράστιες αντι- πάθειες όχι μόνο σέ χριστιανούς αλλά και σέ τούρκους, οδηγώντας τους πρώτους σέ πολύ δύσκολη και μειονεκτική θέση.⁷⁸

'Ο 'Ετέμ πασάς κάνοντας όχι μόνο άπλή παρερμηνεία στή σωστή έ- φαρμονή του καταστατικού νόμου των Βιλαετίων, αλλά και κατάχρηση των δικαιωμάτων του, έθετε σέ ίση μοίρα περίπου όλο τό χριστιανικό πλη- θυσμό της 'Ηπείρου μέ την ισραηλιτική κοινότητα, πού αριθμούσε 3.000 ψυχές, στην αντιπροσωπευτική έκλογή των μελών των διαφόρων συμ- βουλιών τα όποια κατονόμαζε ό παραπάνω νόμος.⁷⁹ Αποτέλεσμα της πρωτο- φανούς αυτής αύθαιρεσίας ήταν νά ξεσπάσουν έντονες διαμάχες μεταξύ των κατοίκων της πόλης και κυρίως ανάμεσα στους προύχοντες και τους πρόκριτους από τη μία και στα μέλη των Συμβουλιών από την άλλη μέ άλληλοσυκοφαντίες και άλληλοδιαβολές.

Κάτω από την πίεση των γεγονότων ό τουρκος πασάς αναγκάστηκε νά έκδώσει "βεζυρική" έγκύκλιο, προσπαθώντας νά συγκαλύψει και νά δι- καιολογήσει τά πράγματα. Στην έγκύκλιο αυτή, πού άπηύθυνε προς όλους τους Γιαννιώτες, ανέφερε μεταξύ άλλων και τά έξής: "... είναι περιτ- τόν νά έξηγηθεϊ περισσότερο προς ύμās ότι μεταξύ των προυχόντων και μελών του Συμβουλίου έκάστης πόλεως διά παντός τρέχει κάποιο μί- σος και πάθος και προχωρούν εις τόν Τοπικόν Διοικητήν διά την ιδιο- τέλεια και ώφέλεια... και εϊνε αϊώνια συνήθεια νά προβάλουν άνύπαρ- κτα και σκανδαλώδη προβλήματα...."⁸⁰

Οί προσπάθειες του νέου Διοικητή 'Αχμέτ Ρασίμ πασά για τη διόρθωση των άδικιών του προκατόχου του, σχετικά μέ την εφαρμογή του συστήματος των Βιλαετίων, δέν φάνηκαν νά αποδίδουν τους άναμενόμε- νους καρπούς. "Άλλωστε, ό τομέας στον όποιο είχε στρέψει την προσοχή του ό τουρκος βαλής ήταν άδιάφορος για τους συντεχνίτες. άφού δέν ει- χε καμιά σχέση μέ τό νεοσύστατο συντεχνιακό τους πρόβλημα."⁸¹

"Έτσι τό συντεχνιακό μέλλον διαγραφόταν άβέβαιο και έπισφαλές μέ την προσθήκη ενός νέου καταλυτικού παράγοντα στή δομή και την

πλαση τῶν συντεχνιῶν, σέ συνδυασμό μάλιστα μέ τήν ὀλοκληρωτική ἐκράτηση ὄλων τῶν ἀρνητικῶν παραγόντων, ἐνάντια στήν ἀνοδική πορεία ἣς ἐμπορική καί βιοτεχνική διαστρωμάτωσης.

3. Ἡ οἰκονομική συρρίκνωση τῶν συντεχνιῶν.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπό τίς ἐπιπτώσεις τῶν μεταρρυθμίσεων τόσο στίς φορολογικές ὑποχρεώσεις ὅσο καί στήν αὐτέλεια τῶν συντεχνιῶν, ^{το} πρέπει νά παραδεχθοῦμε πῶς τό παλιό οἰκονομικό σφρίγος τῶν περισσώτερων συντεχνιακῶν μελῶν παραχωροῦσε συνεχῶς τή θέση του στήν οἰκονομική δυσπραγία καί τόν οἰκονομικό μαρασμό.

Μόνο λίγες συντεχνίες ἐξακολουθοῦσαν νά ἔχουν, σέ μικρογραφία, τήν παλιά τους μορφή καί μιὰ σκιώδη ἀκτινοβολία, σέ σύγκριση μέ ἐκείνη τῶν περασμένων χρόνων. Ἀνάμεσά τους καί στήν πρώτη σειρά ἡ συντεχνία τῶν γουναράδων, πού ἐξακολουθοῦσε τίς ἐμπορικές της δραστηριότητες πρός τήν ἐξωτερική ἀγορά.⁸² Ἀκολουθοῦσαν οἱ ταμπάκηδες μέ τά ὀνομαστά τους δέρματα⁸³ καί οἱ τζαρτζήδες. Δέν ὑστεροῦσαν ὅμως κυθόλου καί οἱ ραφτάδες, πού οἱ παραδοσιακές τους ἐνδυμασίες (φέρμελη, σελάχι, τουζλούκια) ἔβρισκαν ἀκόμη ἀπήχηση ὄχι μόνο ἀνάμεσα στούς χριστιανούς καί τούς Ἀλβανούς τῆς περιοχῆς τους, ἀλλά ἀκόμη καί στούς ἀνδρες τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς.

Τήν προτίμηση τῆς φορεσιᾶς, μέ ἐλληνική τεχνοτροπία ἀπό τούς τούρκους φρουρούς, διαπίστωσε καί ὁ νεοφερμένος τότε γενικός Γραμματέας τοῦ ἐλληνικοῦ προξενείου στή Γιάννινα Θ. Κανελλόπουλος, ὅπως μαρτυρεῖ σέ ἀναφορά του πρός τό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδας,⁸⁴ ὅπου ἀνάμεσα στή ἄλλα γράφει καί τά ἑξῆς: "... Ἡ στολή αὐτῶν... τήν ὁποίαν εἶδον κατά τήν ἐπέτειον εἰς τόν θρόνον ἀναβάσεως τῆς Α.Α.Μ τοῦ Σουλτάνου εἶναι καθαρῶς ἐλληνική, φόρεμα (μεϊτάν) ἐξ ἐρυθροῦ ἐριούχου πλουσίως χρυσοκεντημένου, περικνημίδας (τουσλούκια) χρυσοποιήτους, φέρουσι εἰς τήν ζώνην σελάχι χρυσοκέντητον.."

Σέ δεύτερη μοίρα ἔρχονταν οἱ χρυσοχόοι, οἱ τσαρουχάδες, οἱ καποτάδες καί βαρδακουλάδες καί οἱ καζάζηδες καί ἱμπρισιμάδες, ὅσοι βέβαια ἀπό τίς συντεχνίες τῶν δύο τελευταίων ἐπαγγελμάτων εἶχαν ἀντέξει στόν ἀνισο ἑβραϊκό ἀνταγωνισμό.

Γιά τούς πρώτους ὁ περιηγητής Auguste Viquesnel μᾶς πληροφορεῖ ὅτι συναρμολογοῦσαν ἀλβανικά πιστόλια ἐπάργυρα μέ τήν τέχνη τοῦ

savat (montes en argent savate), πού κόστιζαν 273 γαλλικά φράγκα, καί πιστόλια επίχρυσα, φλωροκαπνισμένα ή μαλαματοκαπνισμένα μέ τή βέργα τους, τά όποια πωλοῦσαν 358 γαλλικά φράγκα τό καθένα⁸⁵. Οί γιαννιώτες χρυσοχόοι κατασκεύαζαν ακόμη καί τά ἐξῆς κυνηγετικά εἶδη: φυσινγιοθηκές σέ τέχνη savat μέ τιμή 212 γαλλικά φράγκα τό ζευγάρι, φυσικοθηκές φλωροκαπνισμένες, πού πωλοῦσαν πρός 50 φράγκα τήν κάθε μιά, κουτί λαδιού γιά τά ὄπλα μέ ἀλυσίδα καί μέ ἐπαργύρωμα σέ τέχνη savat 26 φράγκα τό καθένα καί ἐπαργυρωμένα μαχαίρια σέ τέχνη savat μέ ἀλυσίδα, πού ἀξίζε 60 φράγκα τό καθένα.⁸⁶

Τέλος οἱ ἀργυροχρυσοχόοι τῆς πόλης ἐδειχναν ἰδιαίτερη ἐπίδοση καί μαεστρία στήν κατασκευή ἀσημένιων λιγενόμπρικων, τά όποια, γιά τήν κομψότητα καί τήν ψηλή τιμή τους, ἀγοράζονταν ἀπό πλούσιες χριστιανικές, ὀθωμανικές καί ἐβραϊκές οἰκογένειες⁸⁷ καί δωρίζονταν συνήθως σέ τούρκους ἀξιωματούχους.

Οἱ τσαρουχάδες ἐξακολουθοῦσαν νά συνιστοῦν μιά πολυμελή συντεχνία, πού δεχόταν συχνά μεγάλες παραγγελίες γιά τήν κατασκευή τσαρουχιῶν τῶν ἀνδρῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ.⁸⁸

Οἱ καπάδες συνέχιζαν νά κατασκευάζουν ἀγροτικές, ποιμενικές καί ναυτικές κάπες μέ ρυθμό πολύ πιά χαλαρό ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ἰακώβου. Τό γεγονός ὅμως αὐτό δέν περιόριζε ἀπαραίτητα σέ μεγάλο βαθμό τόν ἀριθμό τῶν μελῶν τῆς συντεχνίας τῶν καπάδων. Τά ἐργαστήρια πού εἶχαν ἀπομείνει ἀπασχολοῦσαν σημαντικό ἀριθμό συντεχνιῶν. Τά προϊόντα τῶν ὁποίων γίνονταν ακόμη περιζήτητα καί ἀνάρπαστα στά Βαλκάνια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ περίπτωση τοῦ μεγαλοεπιχειρηματία καποτά Κώστα Μπίτζου ἀπό τό Συρράκο, ὁ ὁποῖος ὡς τό 1860, σύμφωνα μέ τήν Ἰακώβου Χατζημιχάλη,⁸⁹ κρατοῦσε στά Γιάννινα περίφημο καποτάδικο ἐργαστήρι πού ἐπάνδρωναν σαράντα τεχνίτες καλφάδες, μεσίτες γιά τά μαλλιά καί συνεργεῖα ἀπό ὑφάντρες. Ἡ ἐτήσια παραγωγή τοῦ ἐργαστηρίου αὐτοῦ ξεπερνοῦσε τά ⁹⁰ χίλια κομάτια πού διασκορπίζονταν σέ ὅλη τήν βαλκανική χερσόνησο.

Παραθέτουμε ἐδῶ ἕναν πίνακα τῶν ἐργαστηρίων πού ὑπῆρχαν στή γιαννιώτικη ἀγορά κατά τό 1862. Τά στοιχεῖα τοῦ πίνακα αὐτοῦ ἀντλήσαμε σχεδόν αὐτοῦσια ἀπό μιά στατιστική ἐκθεση πού ἔστειλε ὁ Γάλλος πρόξενος E. Wiet στά Γιάννινα πρός τό Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας τή χρονιά ἐκεῖνη.^{90α}

υπόσταση τῶν συντεχνιῶν, σέ συνδυασμό μάλιστα μέ τήν ολοκληρωτική ἐπικράτηση ὅλων τῶν ἀρνητικῶν παραγόντων, ἐνάντια στήν ἀνοδική πορεία τῆς ἐμπορικῆς καί βιοτεχνικῆς διαστρωμάτωσης.

3. Ἡ οἰκονομική συρρίκνωση τῶν συντεχνιῶν.

Ἄνεξάρτητα ὅμως ἀπό τίς ἐπιπτώσεις τῶν μεταρρυθμίσεων τόσο στίς φορολογικές ὑποχρεώσεις ὅσο καί στήν αὐτέλεια τῶν συντεχνιῶν, ¹το πρέπει νά παραδεχθοῦμε πῶς τό παλιό οἰκονομικό σφίγγος τῶν περισσώτερων συντεχνιακῶν μελῶν παραχωροῦσε συνεχῶς τή θέση του στήν οἰκονομική δυσπραγία καί τόν οἰκονομικό μαρασμό.

Μόνο λίγες συντεχνίες ἐξακολουθοῦσαν νά ἔχουν, σέ μικρογραφία, τήν παλιά τους μορφή καί μιὰ σκιώδη ἀκτινοβολία, σέ σύγκριση μέ ἐκείνη τῶν περασμένων χρόνων. Ἀνάμεσά τους καί στήν πρώτη σειρά ἡ συντεχνία τῶν γουναράδων, πού ἐξακολουθοῦσε τίς ἐμπορικές της δραστηριότητες πρός τήν ἐξωτερική ἀγορά. ⁸² Ἀκολουθοῦσαν οἱ ταμπάκηδες μέ τά ὀνομαστά τους δέρματα ⁸³ καί οἱ τζαρτζήδες. Δέν ὑστεροῦσαν ὅμως κυθάλου καί οἱ ραφτάδες, πού οἱ παραδοσιακές τους ἐνδυμασίες (φέρμελη, σελάχι, τουζλούκια) ἔβρισκαν ἀκόμη ἀπήχηση ὄχι μόνο ἀνάμεσα στούς χριστιανούς καί τούς Ἀλβανούς τῆς περιοχῆς τους, ἀλλά ἀκόμη καί στούς ἀνδρες τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς.

Τήν προτίμηση τῆς φορεσιᾶς, μέ ἑλληνική τεχνοτροπία ἀπό τούς τούρκους φρουρούς, διαπίστωσε καί ὁ νεοφερμένος τότε γενικός Γραμματέας τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου στή Γιάννινα Θ. Κανελλόπουλος, ὅπως μαρτυρεῖ σέ ἀναφορά του πρός τό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδας, ⁸⁴ ὅπου ἀνάμεσα στή ἄλλα γράφει καί τά ἑξῆς: "... Ἡ στολή αὐτῶν... τήν ὁποῖαν εἶδον κατά τήν ἐπέτειον εἰς τόν θρόνον ἀναβάσεως τῆς Α.Α.Μ τοῦ Σουλτάνου εἶναι καθαρῶς ἑλληνική, φόρεμα (μεῖτάν) ἐξ ἐρυθροῦ ἐριούχου πλουσίως χρυσοκεντημένου, περικνημίδας (τουσλούκια) χρυσοποιήτους, φέρουσι εἰς τήν ζώνην σελάχι χρυσοκέντητον.."

Σέ δεύτερη μοῖρα ἔρχονταν οἱ χρυσοχόοι, οἱ τσαρουχάδες, οἱ καποτάδες καί βαρδακουλάδες καί οἱ καζάζηδες καί ἱμπρισιμάδες, ὅσοι βέβαια ἀπό τίς συντεχνίες τῶν δύο τελευταίων ἐπαγγελμάτων εἶχαν ἀντέξει στόν ἀνισο ἑβραϊκό ἀνταγωνισμό.

Γιά τούς πρώτους ὁ περιηγητής Auguste Viquesnel μάς πληροφορεῖ ὅτι συναρμολογοῦσαν ἀλβανικά πιστόλια ἐπάργυρα μέ τήν τέχνη τοῦ

savat (montes en argent savate), πού κόστιζαν 273 γαλλικά φράγκα, καί πιστόλια επίχρυσα, φλωροκαπνισμένα ή μαλαματοκαπνισμένα μέ τή βέργα τους, τά όποια πωλοῦσαν 358 γαλλικά φράγκα τό καθένα⁸⁵. Οί γιαννιώτες χρυσοχόοι κατασκεύαζαν ακόμη καί τά έξῆς κυνηγετικά εἶδη: φυσιγγιοθήκες σέ τέχνη savat μέ τιμή 212 γαλλικά φράγκα τό ζευγάρι, φυσικοθήκες φλωροκαπνισμένες, πού πωλοῦσαν πρός 50 φράγκα τήν κάθε μιά, κουτί λαδιού γιά τά όπλα μέ αλυσίδα καί μέ έπαργύρωμα σέ τέχνη savat 26 φράγκα τό καθένα καί έπαργυρωμένα μαχαίρια σέ τέχνη savat μέ αλυσίδα, πού άξιζε 60 φράγκα τό καθένα.⁸⁶

Τέλος οί άργυροχρυσοχόοι τῆς πόλης έδειχναν ιδιαίτερη έπίδοση καί μαεστρία στήν κατασκευή άσημένιων λιγενόμπρικων, τά όποια, γιά τήν κομψότητα καί τήν ψηλή τιμή τους, αγοράζονταν από πλούσιες χριστιανικές, όθωμανικές καί έβραϊκές οίκογένειες⁸⁷ καί δωρίζονταν συνήθως σέ τούρκους άξιωματούχους.

Οί τσαρουχάδες έξακολουθοῦσαν νά συνιστοῦν μιά πολυμελή συντεχνία, πού δεχόταν συχνά μεγάλες παραγγελίες γιά τήν κατασκευή τσαρουχιών τών άνδρῶν τοῦ άυτοκρατορικοῦ στρατοῦ.⁸⁸

Οί καπάδες συνέχιζαν νά κατασκευάζουν άγροτικές, ποιμενικές καί ναυτικές κάπες μέ ρυθμό πολύ πιό χαλαρό από τήν έποχή τοῦ 'Αλῆ πασά. Τό γεγονός όμως αυτό δέν περιόριζε άπαραίτητα σέ μεγάλο βαθμό τόν άριθμό τών μελῶν τῆς συντεχνίας τών καπάδων. Τά έργαστήρια πού εἶχαν άπομείνει άπασχολοῦσαν σημαντικό άριθμό συντεχνιῶν. τά προϊόντα τών όποίων γίνονταν ακόμη περιζήτητα καί άνάρπαστα στά Βαλκάνια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα άποτελεῖ ή περίπτωση τοῦ μεγαλοεπιχειρηματία καποτά Κώστα Μπίτζου από τό Συρράκο, ό όποῖος ως τό 1860, σύμφωνα μέ τήν 'Αγγελική Χατζημιχάλη,⁸⁹ κρατοῦσε στά Γιάννινα περίφημο καποτάδικο έργαστήρι πού επάνδρωναν σαράντα τεχνίτες καλφάδες, μεσίτες γιά τά μαλλιά καί συνεργεία από ύφάντρες. 'Η έτήσια παραγωγή τοῦ έργς στηρίου αὐτοῦ ξεπερνοῦσε τά ⁹⁰χιλία κομάτια πού διασκορπίζονταν σέ όλη τήν βαλκανική χερσόνησο.

Παραθέτουμε έδῶ έναν πίνακα τών έργαστηρίων πού ύπῆρχαν στή γιαννιώτικη αγορά κατά τό 1862. Τά στοιχεῖα τοῦ πίνακα αὐτοῦ άντλήσαμε σχεδόν αὐτούσια από μιά στατιστική έκθεση πού έστειλε ό Γάλλος πρόξενος E. Wiet στά Γιάννινα πρός τό 'Υπουργεῖο 'Εξωτερικῶν τῆς Γαλλίας τή χρονιά εκείνη.^{90α}

Έργαστήρια στό γιαννιώτικο παζάρι κατά τό έτος 1862.

Εΐδος	Άριθμός
Μερτζάρικα	154
Μπακάλικά	101
Καφενεΐα	25
Κρασοπουλιά	58
Ρακοπουλιά	14
Καπνοπωλεΐα	33
Ψωμάδικα (Φοῦρνοι)	55
Ψαράδικα	13
Ραφτάδικα εὐρωπαϊκῆς μόδας	12
Ραφτάδικα ντόπιας μόδας	43
Καπάδικα	24
Καζάζικα καί Ίμπρισιμάδικα	45
Παπουτζήδικα εὐρωπαϊκῆς μόδας	29
Παπουτζήδικα ντόπιας μόδας	96
Βαφιάδικα	6
Όπλοποιεΐα	4
Πεταλωτήρια	22
Σελλάδικα (Σαμαράδικα)	3
Τενεκτζήδικα	9
Σιδεράδικα	25
Χρυσοχοεΐα	26
Παλιατζήδικα	12
Μποσταντζήδικα	10
Έργαστήρια ζωνῶν	94
Γουναράδικα	19
Ρολογάδικα	6
Ζαχαροπλαστεΐα	9
Υφαντουργεΐα	6
Κουρεΐα	27
Μπρουτζάδικα	16

Ύαλουργεΐα	7
Φαρμακεΐα	7
Χασάπικα	26
Χάνια	50
Ξυλάδικα	10
Κηροποιεΐα	2
Ταμπάκικα	64
Σαπουνοποιεΐα	1
Σαράφικα	1
<hr/>	
Σύνολο 1164	

Ύπό μΐά πρώτη ΐξεΐταση τοϋ πίνακα διαπιστώνουμε οτι ΐχει πραγματοποιηθεΐ μΐά διαφοροποίηση στόν αριθμό τών μελών όλων σχεδόν τών συντεχνιών σέ σύγκριση μέ τόν αντίστοιχο τής ΐποχής τοϋ Ύλη πασα. Ύτσι βλέπουμε οτι ΐχουν αύξηθεΐ σημαντικά τά μέλη τών παρακάτω συντεχνιών: Μερτζάρηδων, Μπακάληδων, Ύρτοποιών, Τακλιαντζήδων καΐ Ταμπάκηδων. Ύντίθετα ΐχουν μειωθεΐ τά μέλη τών συντεχνιών τών Μποσαντζήδων, τών Καπάδων καΐ Βαρδακουλάδων καΐ τών Γουναράδων.

Ύξιοσημείωτος ακόμη ΐίναι ο διαχωρισμός πού κάνει ο Γάλλος πρόξενος στά μέλη τών συντεχνιών τών Ραφτάδων καΐ τών Παπουτζήδων. Σύμφωνα μΐ αυτόν από τά 55 συνολικά ραφτάδικα τής πόλης τά 43 κατασκευάζουν ένδυμασΐες ΐγχώριες ένώ τά υπόλοιπα 12 ακολουθοϋν τήν ΐυρωπαϊκή τεχνοτροπΐα. Ύπό τά 125 παπουτζήδικα τά 29 διαθέτουν παπούτσια προσαρμοσμένα στις ΐπαιτήσεις τής ΐυρωπαϊκής μόδας. Τά υπόλοιπα 96 κατασκευάζουν παπούτσια μέ τόν παλιό παραδοσιακό τρόπο πού ΐκανοποιεΐ τό μεγαλύτερο μέρος τοϋ αγοραστικού κοινοϋ. Τέλος πολύ σημαντικό ΐίναι τό γεγονός οτι αναφέρονται γΐα πρώτη φορά στά Γιάννινα τά παρακάτω ΐργαστήρια: Ύαλουργεΐα, Ρολογάδικα, Παλιατζήδικα καΐ Σαπουνοποιεΐα.

Οΐ γενικότερες οΐκονομικές συνθήκες, ΐλλά καΐ οΐ ΐΐδικότερες τοπικές καΐ χρονικές συγκυρίες, σμΐκρναν δλο καΐ περισσότερο τά πλαίσια μέσα στά οπία ΐπρεπε νά κινοϋνται οΐ Γιαννιΐτες ΐμποροι καΐ βιοτέχνες.

Μετά τήν ΐπανάσταση τοϋ 1854 παρατηρήθηκε γΐα μερικά χρόνια μεγα η ΐκρίβεια στή γιαννιΐτικη ΐγορά, πού ΐρχόταν σέ πλήρη ΐντίθεση

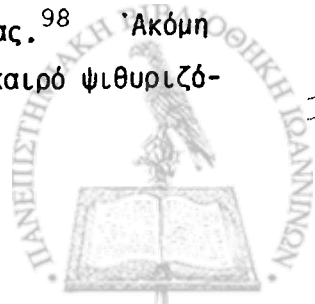
μέ τις οικονομικές δυνατότητες του μεγαλύτερου μέρους του αγοραστικού της κοινού. Η ακρίβεια αυτή οφειλόταν στη σταθερή έλλειψη των υποζυγίων που χάθηκαν στον πόλεμο,⁹¹ αλλά και στις δυσκολίες που συναντούσαν τα υπόλοιπα ζώα κατά τη μεταφορά των εμπορευμάτων, εξαιτίας της κακής κατάστασης των μεγάλων εμπορικών δρόμων προς την Άρτα και τη Σαγιάδα,⁹² και τον πολλαπλασιασμό των ληστρικών συμμοριών.⁹³

Αποκαλυπτική για τη μεγάλη αυτή ακρίβεια είναι η αναφορά του νεοφερμένου τότε Έλληνα πρόξενου στα Γιάννινα Κ. Ράμφου, ο οποίος έκθετοντας την γενικότερη κατάσταση της πόλης στο Υπουργείο Εξωτερικών έδειχνε να εκπλήσσεται από τις τιμές της γιαννιώτικης αγοράς. Έτσι ανάμεσα στ' άλλα έγραφε ότι τα οικιακά σκεύη και τα είδη ένδυμασίας και υπόδησης είχαν τριπλάσια αξία από τα αντίστοιχα των Αθηνών και ότι οι τιμές των τροφίμων κυμαίνονταν στα ίδια ή παρόμοια επίπεδα με εκείνες της πρωτεύουσας του Ελληνικού κράτους. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα σημείωνε τα γυναικεία πέδιλα, που στην Αθήνα πωλούνταν 1¹/₂ δραχμή τό ζευγάρι, ενώ στα Γιάννινα τα ίδια ακριβώς πέδιλα κόστιζαν 6¹/₂ δραχμές τό ζευγάρι.⁹⁴

Στό μεταξύ δέν έλειπαν και τα ειδικότερα δυσμενή γεγονότα. Τή νύχτα της 20^{ης} Ιουλίου 1856 ξέσπασε μεγάλη πυρκαγιά στην πόλη, στην τοποθεσία "Πλάτανος". Η πυρκαγιά αυτή, βοηθούμενη από τον άνεμο και την παντελή έλλειψη πυροσβεστικών μέσων από τους χριστιανούς, αποτέφρωσε μέσα σε λίγες ώρες έκτός από τα 50 σπίτια και πάρα πολλά εργαστήρια και χάνια της άμεσης περιοχής (συνοικίας). Ο πρόχειρος απολογισμός της ζημιάς σύμφωνα με τους πρώτους εκτιμητές ξεπέρασε τα 2.000.000 γρόσια.⁹⁵

Μέ τό πέρασμα του χρόνου ή άθλια οικονομική κατάσταση της περιοχής έτεινε να αποκτήσει μόνιμο χαρακτήρα. Ο νέος βαλής της Ηπείρου, Ακίφ πασάς,⁹⁶ που χαρακτηρίστηκε από τους υπόδουλους της περιοχής ως δεύτερος Αλή πασάς, για την πολιτική του, συνετέλεσε ώστε ν' αποκτήσει ο τόπος μεγαλύτερη δυστυχία και απογύμνωση.⁹⁷

Ύστερα από την απομάκρυνση του Ακίφ πασά και την άφιξη του νέου διοικητή Χουσνή πασά, ο οποίος είχε ξαναδιοικήσει τό πασαλίκι αυτό, οι κάτοικοι των Ιωαννίνων και της Ηπείρου γενικότερα περίμεναν καλύτερευση των συνθηκών ζωής, αφού ο Χουσνή πασάς αν μή τί άλλο, θεωρούσαν άπληγής διώκτης της ληστείας.⁹⁸ Ακόμη πίστευαν πως ο νέος βαλής θά ύλοποιούσε τις από πολύ καιρό ψιθυριζό-

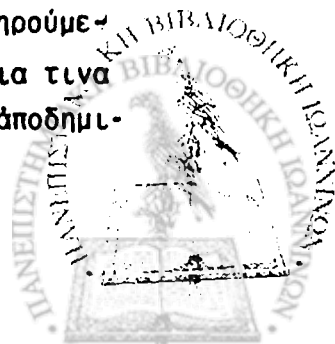
μενες ανεπίσημες πληροφορίες για την επικείμενη κατασκευή άμαξιτης όδοῦ από τά Γιάννινα πρὸς τήν Ἄρτα.

Ὅπως σημειώσαμε καί παραπάνω, ἕνας ἀπό τούς λόγους πού τά οἰκονομικά τῶν συντεχνιῶν χειροτέρευαν συνεχῶς ἦταν ἡ ἔλλειψη στοιχειώδους συντήρησης τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν δρόμων. Αὐτό εἶχε ὡς ἀμεσο ἀποτέλεσμα τήν αὔξηση τῶν ἀγωγιῶν καί σέ προέκταση τήν ἀνύψωση τῶν τιμῶν στά εἴδη τῆς γιαννιώτικης ἀγορᾶς καί τήν ἀπομάκρυνση τοῦ ἀγοραστικοῦ κοινοῦ.

Ἄν καί ἡ καλύτερευση τοῦ δρόμου αὐτοῦ ἀποτελοῦσε ἐπιτακτική ἀνάγκη ὄχι μόνο γιά τήν ὁμαλή διακίνηση τοῦ ἐμπορίου στήν Ἠπειρο, ἀλλά καί γιά τή σωστή ἀμυντική προετοιμασία καί πολεμική ἐτοιμότητα τῆς τοπικῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, οἱ τοῦρκοι διοικητές ἀδιαφοροῦσαν ἢ ἀμελοῦσαν ἕνα τόσο σημαντικό ζήτημα.⁹⁹ Κάποιες προσπάθειες, πού ἄρχισαν τόν Ἰούλιο τοῦ 1869, ἐμείναν ἡμιτελεῖς¹⁰⁰ σύμφωνα μέ τήν ἔκθεση τοῦ αὐστριακοῦ προξένου στά Γιάννινα Zwiedinek πρὸς τόν κόμητα von Beust.¹⁰¹

Τήν ἴδια χρονιά ἄρχισε καί ἡ κατασκευή τοῦ τουρκικοῦ στρατώνα στά Γιάννινα ὁ ὁποῖος εἶχε πυρποληθεῖ πρὶν ἀπό μερικά χρόνια.¹⁰² Ἡ δαπάνη γιά τό οἰκοδόμημα αὐτό προὑπολογίστηκε σέ 25.000.000 γρόσια.¹⁰³ Τό ποσό ἀποφασίστηκε ἀπό τόν Ρασήμ πασά, γενικό διοικητή τῆς Ἠπείρου νά τό ἐπωμισθοῦν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς. Ἔτσι, ἕνα κακό προηγούμενο πού πήγαινε νά ἀναβιώσει, ὁ θεσμός τῶν κονακίων καί ξεπεράστηκε σχετικᾶ ἀνώδυνα ἀπό τούς Γιαννιώτες, ἀντισταθμίστηκε ἀπό τήν ἐπώδυνη, ἰδιαίτερα τήν ἐποχὴ ἐκείνη, ἔκτακτη εἰσφορά τους γιά τή μερική κάλυψη τῶν ἐξόδων τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Κοντά λοιπόν στίς βαριές φορολογικές ὑποχρεώσεις καί τή γενικότερη ὀσχημη κατάσταση ἦρθε νά προστεθεῖ καί ἡ ἀνέγερση τοῦ κυβερνητικοῦ στρατώνα γιά νά ἀποστραγγίσει τά ἄθλια οἰκονομικά τους καί νά τούς βυθίσει ἀκόμη περισσότερο στή μιζέρια καί τήν ἀπόγνωση.¹⁰⁴

Πολύ παραστατικά ἀπέδιδαν τήν ἀπελπιστική τους θέση οἱ Γιαννιώτες ἐπαγγελματίες σέ ἐπιστολή τους πρὸς τό Πατριαρχεῖο τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1869, παρακαλώντας τόν ποιμενάρχη τους νά μεσιτεύσει στό Σουλτάνο γιά τήν ἐλάφρυνση τῶν φορολογικῶν τους ὑποχρεώσεων. Ἔτσι, ἀνάμεσα στά ἄλλα, ἔγραφαν καί τά ἑξῆς: "... οἱ δ' ἐν τῇ πόλει διαβιοῦσι συντηρούμενοι ἐν λιτότητι καί αὐστηρᾷ οἰκονομίᾳ, οἱ μὲν μετερχόμενοι ἄθλια τινα ἐπιτηδεύματα, οἱ δὲ μικρεμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καί πλεῖστοι δ' ἀποδημι-

κῶν διακινδυνεύσεων, διότι ἡ ἀθλιότης τῆς γῆς, τό πολυδάπανον τῆς δια-
μετακομίσεως, τό ἐπισφαλές τῆς πορείας, ἡ δυσχέρεια τῶν ὁδῶν καί ἡ σπά-
νις τοῦ χρηματικοῦ περιώρισε τήν βιομηχανίαν καί τόν ἐμπορικόν κύκλον
εἰς στενώτατα ὄρια ὥστε πολλοστημόριον τῶν κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων οί-
κονομεῖ τήν λιτότητα τῆς συντηρήσεώς του ...".¹⁰⁵

Ἐπίσης, σέ ἐμπιστευτική ἀναφορά του, ὁ Ρῶσος πρόξενος τῶν Ἰω-
αννίνων πρὸς τό στρατηγό Κοβαλέφσκι, ἀναφερόμενος στήν πόλη αὐτή τήν
ἀποκαλεῖ δυστυχημένη πόλη πού εἶχε τή μορφή περισσότερο στρατιωτικοῦ
καταυλισμοῦ παρά πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ.¹⁰⁶

Τήν ἐποχή αὐτή ἄρχισαν νά καταφθάνουν στά Γιάννινα τά πρῶτα ἀ-
νησυχητικά μηνύματα τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης. Ἀπό τίς ἐκθέσεις
τῶν αὐστριακῶν προξένων διαπιστώνουμε ὅτι τό αὐστριακό ἐμπό-
ριο εἶχε εἰσχωρήσει γιά καλά στόν ἠπειρωτικό χῶρο. Οἱ αὐστριακοί πρό-
ξενοι, von Chiarì ἀρχικά καί j. Zwiedinek ἀργότερα, ἦταν παραπάνω ἀπό
σίγουροι πῶς, ἂν καλύτερευε ὁ ἐμπορικός δρόμος Ἰωαννίνων-Ἄρτας καί
ἂν οἱ αὐστριακές βιομηχανίες προσάρμοζαν κάπως τά προϊόντα τους στίς
ἀνάγκες καί τίς ἀπαιτήσεις τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ τῆς Ἠπείρου, τά
αὐστριακά προϊόντα θά κατέκλυζαν τίς ἠπειρωτικές ἀγορές.¹⁰⁷

Τό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας δέν ἔμεινε ἀσυγκίνητο ἀ-
πό τίς ἀναφορές τῶν προξενικῶν του ἀρχῶν στά Γιάννινα. Ζήτησε ἀπό τούς
προξένους νά τοῦ ἀποστείλουν ἐτήσιες ἐμπορικές στατιστικές ἐκθέσεις
γιά τά προϊόντα τῆς χώρας τους, γιά τίς ὁποῖες ὅμως οἱ τελευταῖοι δή-
λωσαν ἀδυναμία, ἐπειδή ἡ στατιστική καταγραφή τῶν προϊόντων ἦταν ἀγνω-
στη γιά τίς τουρκικές τελωνειακές ἀρχές.¹⁰⁸

Μόνο γιά τά λιμάνια Πρέβεζας καί Αὐλώνας ὑπῆρχαν στατιστικοί πί-
νακες γιά τά αὐστριακά ἐμπορεύματα πού εἰσέρχονταν στήν Ἠπειρο μέ
τά ἀτμόπλοια τῆς ἐταιρείας Lloyd.¹⁰⁹ Ἀλλά ἡ ἀξία τῶν πινάκων αὐτῶν ἦ-
ταν πολύ περιορισμένη καί μόνο ἐνδεικτικά μπορούσαν νά χρησι-
μοποιηθοῦν, ἀφοῦ στά παράλια τοῦ ἠπειρωτικοῦ χώρου ὑπῆρχαν καί ἄλλα
λιμάνια, ὅπου μικρότερα ἰστιοφόρα πλοῖα μετέφεραν ἕνα σημαντικό ἀριθμό
αὐστριακῶν ἐμπορευμάτων.¹¹⁰ Ἐτσι ἡ ποσότητα τῶν εἰσαγόμενων αὐστρια-
κῶν προϊόντων δέν μπορούσε νά ὑπολογισθεῖ οὔτε κατά προσέγγιση.

Παρ' ὅλα αὐτά ὅμως ὁ Zwiedinek δέν ἔπαυε νά τονίζει σέ κάθε
του ἐκθεση πρὸς τό αὐστριακό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ἀλλά καί τόν
αὐστριακό Πρέσβη στήν Κωνσταντινούπολη τήν εὐνοϊκή συγκυρία γιά τήν
πύκνωση τῶν αὐστριακῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν στήν περιοχή.¹¹¹

4) Ἡ πυρκαγιά τῶν Ἰωαννίνων (1869)

Τὴν ὀριστικὴ παρακμὴ τῶν συντεχνιῶν, πού θά ἀκολουθοῦσε μερικὴ χρόνια ἀργότερα, προετοίμασε κατὰ κάποιον τρόπο ἡ τρομακτικὴ πυρκαγιὰ πού ξέσπασε στὴν ἀγορὰ τῆς πόλης τὸν Ἰούλιο τοῦ 1869. Στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ πυρπόληση τῆς ἀγορᾶς, πού ὑποκινήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν βαλὴ τῆς Ἡπειροῦ Ρασήμ πασά.¹¹²

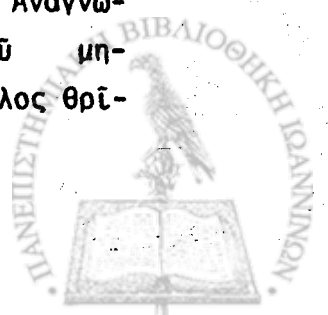
Ὁ τοῦρκος διοικητής, ἐπιθυμοῦσε νὰ προσδώσει μιὰ ἐμφανίσιμη παρουσία στὴ γιαννιώτικη ἀγορὰ, ὅπου κυριαρχοῦσαν οἱ ξύλινες παράγκες καὶ οἱ στενοὶ βρώμικοι δρόμοι. Γι' αὐτὸ προσπάθησε ἐπανειλημμένα νὰ πείσει τοὺς κατόχους τῶν ξύλινων ἐργαστηρίων νὰ προβοῦν σέ κάποια ἀνακάινισή τους μὲ πλιό στέρεο οἰκοδομήσιμο ὑλικό ἢ νὰ τὰ μεταφέρουν σέ ἄλλο χῶρο μὲ τὴ χρηματικὴ ἐπιχορήγηση τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. Σέ ὅλες ὁμως τίς ἐπαφές πού εἶχε μαζί τους συνάντησε τὴν πεισματικὴ ἀντίδραση τόσο τῶν χριστιανῶν ὅσο καὶ τῶν τοῦρκων ἐπαγγελματιῶν.¹¹³

Ἀποφασισμένος νὰ ἐκτελέσει τὸ σχέδιό του, χωρὶς παράλληλα νὰ κινήσει τίς ὑποψίες τῶν Γιαννιωτῶν ἐναντίον του, ὁ Ρασήμ πασάς ἔφυγε δῆθεν γιὰ περιοδεία στὴ Θεσσαλία, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ διοικητὴ τῆς Ἡπειροῦ, ἐνῶ λίγο ἀργότερα, τὰ μεσάνυχτα τῆς 28^{ης} πρὸς τὴν 29^η Ἰουλίου, ἡ ἀγορὰ παραδινόταν στίς φλόγες.

Τὸ πρῶτο κατὰστημα πού πῆρε φωτιά, κατὰ τὸν Β. Πυρσινέλλα,¹¹⁴ ἦταν τοῦ Δημ. Κρυστάλλη, πατέρα τοῦ γνωστοῦ ποιητῆ Κώστα Κρυστάλλη. Ὁ κυβερνητικὸς στρατός, πού ἔτρεξε στὸν τόπο τῆς πυρκαγιᾶς, ἀντὶ νὰ βοηθήσει τοὺς ἀλλόφρονες χριστιανούς, τοὺς ἐμπόδιζε νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ προβοῦν στὴν παραμικρὴ προσπάθεια γιὰ τὴν κατάσβεσή της.

Ἔτσι ἡ φωτιά, ἀνενόχλητα, κατέκαψε πάνω ἀπὸ 1800 ἀκίνητα. Ἀνάμεσά τους ἦταν 20 χάνια καὶ 43 φοῦρνοι, καφενεῖα καὶ οἶνοπωλεῖα. Ὁ τελικὸς ἀπολογισμὸς τῆς συμφορᾶς αὐτῆς τῶν ἐμπόρων καὶ βιοτεχνῶν τῆς πόλης ἀνῆλθε, σύμφωνα μὲ τίς πρῶτες ἐκτιμήσεις, σέ 600.000 τουρκικὲς χρυσές λίρες. Ὁ Ρασήμ πασάς ὁμως ἀποτίμησε τὴ ζημιὰ τους αὐτὴ σέ 7.500 χρυσές λίρες, τίς ὁποῖες καὶ διέθεσε στοὺς πυροπαθεῖς.¹¹⁵

Ὁ ἀφανισμὸς τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῆς πόλης ὑπῆρξε ὀλοκληρωτικὸς καὶ οἱ συνέπειες τῆς πυρκαγιᾶς ἔβαζαν σέ νέες δοκιμασίες τίς γιαννιώτικες συντεχνίες. Τὸ μέγεθος καὶ τίς διαστάσεις τῆς καταστροφῆς ἀποτύπωσε ἀνάγλυφα ὁ συμπατριώτης τους δάσκαλος Ἀναγνώστης Ἰω. Παπᾶς σέ ἐνθύμησή του πού διασώζεται στὸ παράφυλλο τοῦ μνηναίου Σεπτεμβρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου Δραγοψᾶς: "... ἐγενε μεγάλος θρῖ-

νος και εκλιγαν ο κοσμος μι μιγαλο χαλι δστε οπου εβαλθικαν μερικι να ζουρλαθουν απο τον στεναγμων τουτον οπου ελιόθηκε το παζαρι ολο απο την φλογαν κε εζιμιωσε ο κοσμος μιλιουνια φλουρια...". 116

Τήν επόμενη μέρα τής πυρκαγιάς οί μηχανικοί του πασαλικοῦ ἔκαναν τό πρώτο ρυμοτομικό σκαρίφημα τής νέας αγοράς τῶν Ἰωαννίνων, προσαρμοσμένο στίς ἀπαιτήσεις του Ρασήμ πασᾶ.

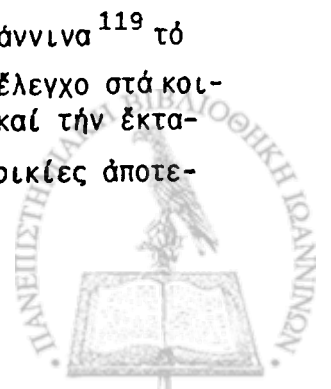
Λίγο καιρό ἀργότερα ἄρχιζαν νά χτίζονται τά νέα λιθόκτιστα ἐργαστήρια, φτωχικά καί λιτά, ἀντικατοπτρίζοντας τήν ἐλεεινή οἰκονομική κατάσταση τῶν συντεχνιακῶν μελῶν καί ἐξαντλώντας τά τελευταῖα πενιχρά χρηματικά τους ἀποθέματα. Ἔτσι, στήν οὐσία ἡ ἀλλαγὴ πού πραγματοποιήθηκε στό γιαννιώτικο παζάρι δέν ἦταν μεγάλη, ἀφοῦ οί περισσότεροι δρόμοι παρέμειναν πάλι στενοί καί σκοτεινοί.¹¹⁷

5) Ἡ συμβολή τῶν συντεχνιῶν στή διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καί θρησκευτικῆς ζωῆς τῆς πόλης (1856-1869).

Στό ἴδιο διάστημα ἡ δράση τῶν συντεχνιῶν στόν πολιτικό, κοινωνικό καί θρησκευτικό τομέα τῆς πόλης ἦταν πολύ περιορισμένη καί σέ μερικές περιπτώσεις μάλιστα ἀνύπαρκτη. Σ' αὐτό ἀναμφισβήτητα συνετέλεσε ἡ οἰκονομική καχεξία τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν συντεχνιακῶν μελῶν καί οί ἐπιπτώσεις γενικότερα τῶν κυβερνητικῶν μεταρρυθμίσεων του 1856.

Μέχρι τή θέσπιση του συστήματος του Νόμου τῶν Βιλαετιῶν, πού ἀλλάξε βασικά τή διοικητική ὀργάνωση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οί συντεχνίες ἐξακολουθοῦσαν νά ἔχουν τό προβάδισμα σέ ὅλα σχεδόν τά διοικητικά ὄργανα τῆς γιαννιώτικης κοινότητας. Ἰδιαίτερα ἐνισχυμένοι ἐξῆλθαν οί συντεχνίτες ἀπό τούς ἀγῶνες τους ἐναντίον τῶν διάφορων μητροπολιτῶν, ἀποσπώντας ἔτσι τόν πλήρη ἔλεγχο στά ἀγαθοεργά καταστήματα τῆς πόλης. Χαρακτηριστικό εἶναι τό γεγονός ὅτι τό ἔγγραφο σύμφωνα μέ τό ὁποῖο ἀναδεικνύονταν κάθε χρόνο οί ἐπίτροποι τῶν διαφόρων διαχειριστικῶν ἐπιτροπῶν τῶν κληροδοτημάτων, γιά νά εἶναι ἔγκυρο, ἔπρεπε νά φέρει ἀπαρσία, ἐκτός ἀπό τίς ὑπογραφές τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων καί τίς ὑπογραφές τῶν πρωτομαστόρων τῶν συντεχνιῶν.¹¹⁸

Μετά τήν ἐφαρμογή του νόμου τῶν Βιλαετιῶν στά Γιάννινα ¹¹⁹ τό 1869 οί συντεχνίες δέν ἔπαψαν τελείως νά ἀσκοῦν κάποιο ἔλεγχο στά κοινοτικά ἀλλά ὁ ρόλος τους δέν εἶχε τήν ἀποφασιστικότητα καί τήν ἐκταση πού αὐτές ἐπιθυμοῦσαν. Μέ τά νέα δεδομένα ὅμως οί συνοικίες ἀποτε-

λοῦσαν ἐκλογικά σώματα, πού ἀναδείκνυαν μέ τήν ψήφο τους κάθε χρόνο τούς μουχτάρηδες, δημογέροντες καί ἀζάδες τῶν Ἰωαννίνων. Ἔτσι, ἐκτός ἀπό μερικές συνοικίες, ὅπου οἱ "μαχαλιῶτες" ἦταν στήν συντριπτική τους πλειοψηφία συντεχνίτες¹²⁰ στίς ὑπόλοιπες βλέπουμε πώς δύσκολα ὑπέρι- σχυε τό συντεχνιακό στοιχεῖο, μέ ἀποτέλεσμα ἡ αὐτοτέλεια τῶν συντεχνι- ῶν νά δέχεται ἰσχυρά πλήγματα^{120α}.

Οἱ συντεχνίες λοιπόν ἔχαναν ὀλοένα καί περισσότερο τό πρόνό- μιο τῆς διοικητικῆς καθοδήγησης τῆς πόλης καί δημιουργοῦσαν στούς συμπολίτες τους σοβαρά ἐρωτηματικά γιά τήν πραγματική ἰσχύ τοῦ συ- ντεχνιακοῦ θεσμοῦ. Ἔτσι ὀδηγοῦνταν, ἐκτός ἀπό τήν οἰκονομική παρακμή σέ μιά δομική κρίση, ἀφοῦ πολλά συντεχνιακά μέλη μέ τίς συντελούμενες κοινωνικές διαφοροποιήσεις ἐξαρτιόνταν ἢ συνέπλεαν μέ ἐξωσυντεχνια- κά πρόσωπα.

Βρισκόμαστε στό προστάδιο τῶν κομματικῶν διαμορφώσεων στά Γιάν- νινα, τῶν ἔντονων ἀντιθέσεων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, πού θά ἐνσαρκωθοῦν λίγο ἀργότερα σέ δύο μεγάλα κόμματα, τήν "Κόσσα" καί τή "Βλιώρα".¹²¹

Τήν ἴδια περίοδο ἡ κοινωνική πρόνοια τῶν συντεχνιῶν περιορί- στηκε ἀποκλειστικά καί μόνο πρός τά μέλη τους. Ἀλλά καί σ' αὐτά ἀκόμη δέν παρουσίαζε τό πλάτος καί τό ὕψος τῶν προηγούμενων χρόνων. Τό μεγα- λύτερο ποσοστό τῶν βοηθημάτων πρός τούς συντεχνίτες ἢ τά μέλη τῶν οἰ- κογενειῶν τῶν συντεχνιακῶν μελῶν προερχόταν τώρα ἀπό δωρεές, κυρίως διαθηκῶν τῶν συναδέλφων τους. Ὅμως καί οἱ συνδρομές αὐτές τίς περισ- σότερες φορές χορηγοῦνταν ἔμμεσα.

Γιά παράδειγμα, ὁ εὐκατάστατος μπακάλης Νικόλαος Ζῶης ἢ Ζβίγκος στή διαθήκη του, πού συνέταξε στά Γιάννινα τό 1856, ἄφηνε 4.000 γρόσια, γιά νά κατατεθοῦν στά ἑλέη τῆς Μητρόπολης μέ τόκο 8% καί μέ τήν ἐξῆς προϋπόθεση: ὁ ἐτήσιος τόκος τους, 320 γρόσια, νά μοιράζεται ἀπό δύο ἢ τρία καταξιωμένα ἄτομα τῆς συντεχνίας του, "τούς καλύτερους τοῦ ἰσοναφίου", τό Πάσχα στίς φτωχικές οἰκογένειες τῶν συναδέλφων τους.¹²²

Παρά τή συνεχιζόμενη αἱμορραγία τῶν συντεχνιῶν σέ μέλη, ἐξαιτίας τόσο τῆς ἀπόκτησης τῆς ἑλληνικῆς ὑπηκοότητας μερικῶν ὄσο καί τῆς προ- σωρινῆς ἢ ὀριστικῆς ἀποδημίας τῶν ὑπολοίπων στήν Ἑλλάδα καί προπαν- τός στή Δ. Στερεά, ὁ συνολικός ἀριθμός τῶν συντεχνιῶν αὐξαινόταν ἀντί νά ἐλαχιστοποιεῖται! Ἡ ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ, πού πραγματοποιήθηκε τό 1856 ἀπό τήν τουρκική κυβέρνηση γιά τή στρατιωτική ὑπηρεσία καί τούς σχετικούς φόρους, ἐπιβεβαίωσε τό παράδοξο αὐτό γεγονός, ἀφοῦ καταμέτρη- σε 4387 ἄρρενες χριστιανούς, 2018 τούρκους καί 1515 ἑβραίους.¹²³

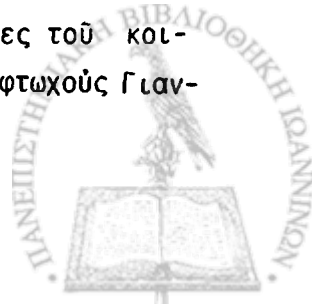
Ἐάν μάλιστα συμμεριστοῦμε τήν ἀποψη τοῦ πληροφοριοδότη μας πάνω στό θέμα αὐτό Κωνσταντίνου Ἀραβαντινοῦ, ὅτι τό 1/10 περίπου τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ προσπαθοῦσε καί τά κατάφερνε νά ξεφεύγει ἀπό τίς στρατιωτικές ἀπογραφές, τότε ὁ πληθυσμός τῆς πόλης κατανέμονταν τελικά ὡς ἑξῆς: χριστιανοί 10.000 ὀθωμανοί 5000 καί ἑβραῖοι 3000.¹²⁴

Ἡ διπλάσια σχεδόν αὐτή αὔξηση τοῦ γιαννιώτικου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ σέ διάστημα 15 ἐτῶν, σέ συνδυασμό μάλιστα μέ τή συνεχιζόμενη ἀπώλεια τῶν συντεχνιῶν σέ μέλη, ὅπως προαναφέραμε, δέν μπορεῖ μέ κανένα λόγο νά ἀποδοθεῖ μόνο στά πλαίσια τῆς φυσιολογικῆς αὔξησης τοῦ γηγενοῦς γιαννιώτικου στοιχείου.

Ἀσφαλῶς βρισκόμαστε μπροστά σ' ἕνα μεγάλο κύμα ἀστυφιλίας, πού ὀφείλεται σέ δύο βασικούς λόγους: α) στίς ἀσχημες συνθήκες ζωῆς, πού ἐπικρατοῦσαν στήν ὑπαιθρο καί β) στήν ἐλπίδα καί τήν προσδοκία μιᾶς καλύτερης καί ἀσφαλέστερης ζωῆς στήν ἔδρα τοῦ πασαλικιοῦ, τά Γιάννινα, ἐπειδῆ ἐδῶ οἱ νεοφερμένοι ἀποκτοῦσαν τό προνόμιο νά συμμετέχουν στίς διανομές τῶν χρηματικῶν χορηγήσεων τῶν εὐεργετῶν. Σ' αὐτό τοῦς διευκόλυνε ἀφάνταστα καί ἡ ἄρση θεμελιώδους συντεχνιακοῦ φραγμοῦ, πού ἐμπόδιζε τήν ἀνεξέλεγκτη καί ἀνεπιθύμητη αὔξηση τῶν συντεχνιακῶν μελῶν. Ἔτσι, οἱ περισσότεροι ἀπό τοῦς νέους συντεχνίτες ἀνοίγοντας μιά μικροεμπορική ἐπιχείρηση ἢ ἀσκώντας κάποια τέχνη ἀποκτοῦσαν τό δικαίωμα τῆς ἐλεοδότησης, πού δέν τό εἶχαν στό χωριό τους, ἐξαιτίας τῆς συσσώρευσης τῶν εὐεργετικῶν βοηθημάτων στά Γιάννινα καί ἀπέφευγαν ταλαιπωρίες καί δοκιμασίες, πού ἦταν ἀγνωστες στήν πόλη.

Στό φαινόμενο αὐτό συνέβαλε ἀκόμη ἀποφασιστικά καί ὁ ἔλεγχος πού ἀσκοῦσαν μέχρι τότε οἱ συντεχνίες στήν διαχείριση τῶν κληροδοτημάτων καί ἡ σύσταση τοῦ Ταμεῖου τῶν Ἐλεῶν.¹²⁵ Χαρακτηριστικό εἶναι τό γεγονός ὅτι οἱ ἐπίτροποι-διαχειριστές τῶν διαφόρων διαθηκῶν τῶν ἡπειρωτῶν τῆς διασπορᾶς δέν προχωροῦσαν στήν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν τῶν διαθηκῶν, ἄν τά ὀνόματα τῶν ἐσῶρων καί ἐπιτρόπων τῶν ἀγαθωεργῶν καταστημάτων τῶν ἐλεῶν στά Γιάννινα δέν ἦταν ἐπικυρωμένα μέ τίς ὑπογραφές τῶν "προϊσταμένων τῶν ἰσναφίων".¹²⁶

Παράλληλα μέ τήν "ἐκλαΐκευση" τῶν Μοναστηριακῶν κτημάτων τῆς Βλαχίας, ὕστερα ἀπό ἐπίμονη ἀπαίτηση πολλῶν συντεχνιῶν ἀλλά καί ἑλλων συμπολιτῶν τους ἡ διαχείρισή τους πέρασε στά χέρια τῆς "δευτέρας τῶν πολιτῶν τάξεως", ἡ ὁποία ἀνταποκρίθηκε στίς προσδοκίες τοῦ κοινοῦ.¹²⁷ Οἱ χρηματικές χορηγήσεις καί διανομές πρὸς τοῦς φτωχοῦς Γιαν-

νιώτες, οί φορολογικές τους άνακουφίσεις καί γενικότερα οί κοινωνικές προσφορές, παρ' ότι ό άριθμός τών φτωχών αύξανόταν συνεχώς, δέν μειώθηκαν στό ελάχιστο.

Ή συμβολή τών συντεχνιών στή θρησκευτική ζωή τής πόλης ύπήρξε καί σ' αυτό τό σύντομο χρονικό διάστημα σημαντική.

Στίς άρχές τής περιόδου αύτής, καί πιά συγκεκριμένα τό 1856,¹²⁸ πραγματοποιειίται ή άνοικοδόμηση τής έκκλησίας του 'Αρχιμανδρειου, τής όποίας ή κατεδάφιση άρχισε τό 1852.¹²⁹ Ή καθυστέρηση στήν έναρξη τών έργασιών πιθανόν νά όφείλεται σέ έλλειψη χρημάτων, έπειδή ό ναός κατεδαφίστηκε πρόωρα καί έσπευσμένα ως έτοιμόρροπος καί επικίνδυνος για τό έκκλησίασμα.

Όπως άποδεικνύεται καί άπό τόν σχετικό κώδικα,¹³⁰ πού διέσωσε άναλυτικά τά ποσά πού δαπανήθηκαν για τήν άνέγερση του 'Αρχιμανδρειου στό χρονικό διάστημα άπό 7 'Απριλλίου 1858 μέχρι 12 Νοεμβρίου 1859, ή άνέγερση άρχισε τό 1858, παρ' ότι τό σχετικό συμφωνητικό μεταξύ τών έπιτρόπων τών 4 έκκλησιών τής πόλης άπό τή μία καί του κάλφα, πρωτομάστορα, τών μαστόρων 'Ανασελιτζώτη Δημ. Κωνσταντίνου άπό τήν άλλη έγινε τό Δεκέμβριο του 1852.¹³¹

Στό χωρίς άρίθμηση πρώτο φύλλο του παραπάνω κώδικα, πού έπιγράφεται "άφιερώματα". διαβάζουμε: "όσα άπό πόρτες μηζηστενίου τά όποία έσύναξαν καί άφιέρωσαν οί μπεζηστενλίδες".

20 ζευγάρια ντουσημά μακρύ πρόσ	3.40= 70
53 " " όμοια κατότερα πόος	3 = 159
	σύνολο 229

'Ανάμεσα έπίσης στους άφιερωτές τής έκκλησίας αύτής περιλαμβάνεται καί ή συντεχνία τών τζιαρτζήδων, όπως μάς πληροφορεί ό άγνωστος γραφέας του φύλλου αύτου, αλλά καί όλόκληρου του κώδικα, σημειώνοντας: "άπό ίσνάφι τσιαρτζίδων έπλήρωσαν άργάτες καί έκουβάλισαν πέτρα μαύρη καί κλουσέδες¹³³ καί πουρή¹³⁴ άπό χαντάκι Φέρους έως Φώτου σιμιντζή καί έως τσιουκανέλη όμπροστά καί σημειώνονται εις μνημόσυνον αύτών".

Συντεχνιακή προσφορά παρατηρούμε άκόμη καί στό ναΐσκο πού ύψώθηκε πάνω άπό τόν τάφο του νεομάρτυρα 'Αγίου Γεωργίου τών 'Ιωαννίνων καί πλάϊ στό ίερό του 'Αγίου 'Αθανασίου, γνωστού ως Μητρόπολη. Ή συντεχνία πού συμμετέχει ένεργά στήν άγιογράφηση του τέμπλου του ναΐσκου αύτου είναι τών Κρασπούλων καί Χαντζήδων.

Έτσι, δύο φορητές εικόνες του τέμπλου, ή Παναγία ή βρεφοκρατούσα και ο Ίησους Χριστός, που φιλοτεχνήθηκαν από το ζωγράφο Κωνσταντίνο Θεοδοσίου τον Ίανουάριο του 1863 είναι προσφορά του "Συναφίου τών Χαντζίδων και Κρασοπούλων", όπως ένδεικτικά αναγράφεται στη βάση τών εικόνων αυτών. Άλλά και στην εικόνα που βρίσκεται στο παραπόρτι του ναυδρίου του νεομάρτυρα, όπου απεικονίζεται ένας άλλος γιαννιώτης νεομάρτυρας, ο "Άγιος Ίωάννης" ο έξ Ίωαννίνων", έργο και αυτό του Θεοδοσίου, διαβάζουμε: "Δέσεις τῶν δούλων του θεού του Συναφίου τών Κρασοπούλων 1863 Ίανουαρίου 28"¹³⁵. Τέλος, ή τρίτη φορητή εικόνα του τέμπλου, όπου απεικονίζεται ο Ίωάννης ο Πρόδρομος, κι αυτή είναι δωρεά τών συντεχνιτῶν Κρασοπούλων Γεωργίου Μιχαήλ και Άνδρέα Καρακίτziu, Ζιτσαίων.

Πραγματικό μυστήριο αλλά και άπορία προκαλεί ή προσφορά αυτή τών Κρασοπούλων και Χαντζιδῶν. Όπως έχουμε προαναφέρει, τά μέλη τής συντεχνίας αυτής έκκλησιάζονταν στη μονή του Ίωάννη του Πρόδρομου στο Νησί. Πρόσφατα μάλιστα ή ίδια συντεχνία είχε άφιρώσει στην παραπάνω έκκλησία τόν Κεντρικό πολυέλαιο που σώζεται μέχρι τις μέρες μας και φέρει τήν έξης έπιγραφή: " + ΑΦ(ΙΕ)Ρ(Ω)Μ(Α) ΤΟΥ Σ(Υ)Ν(Α)Φ(ΙΟΥ) ΚΡΑΣΟΠ(ΟΥ)Λ(ΩΝ) ΖΟΥΜΟΥΓΑΝΙ ΤΟΥ ΠΑΝΣΙΩΤΑΤΟΥ: ΣΕΡΑΦΕΙΜ/ ΕΠΙΤΡΟΠΕΒΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΖΟΥΜΟΥΓΑΝΙ ΑΝΑΣΤ/ΑΣΙ(ΟΥ) ΚΑΥΖΥΛΙΔΑ ΖΕΙ(Τ)ΖΕΩΝ: 1858".

Η πιθανότητα να έκκλησιάζονταν τά μέλη τής συντεχνίας αυτής έναλλακτικά, πότε στη μία έκκλησία και πότε στην άλλη, άπορρίπτεται από τό γεγονός ότι ο ναΐσκος του Άγίου Γεωργίου τών Ίωαννίνων μόλις και μετά βίας μπορούσε να στεγάσει 30 άτομα. Τήν πιθανή σκέψη ότι, από τό πρόσφατο μαρτύριο του Άγίου οί Κρασοπούλοι και Χαντζίδες όδηγήθηκαν στην χειρονομία τους αυτή, άπομακρύνει ή χρονική άπόσταση, που μεσολαβεί από τό θάνατο του Άγίου τό 1838 μέχρι τή δωρεά τών εικόνων τό 1863.

Μία πιο προσεκτική εξέταση τών εικόνων του τέμπλου και τής πόρτας τής μικρής πύλης άποδεικνύει ότι, έκτός από τις δύο εικόνες, που συνοδεύουν πάντα τόν προστάτη άγιο τής έκκλησίας, δηλ. τήν Παναγία και τό Χριστό, οί υπόλοιπες δύο αναφέρονται ή μία στον "Άγιο Ίωάννη τόν Πρόδρομο και ή άλλη στο νεομάρτυρα "Άγιο Ίωάννη τών Ίωαννίνων". Από τούς δύο συνώνυμους αυτούς Άγίους ο πρώτος άποτελούσε και τόν προστάτη τους "Άγιο." Έτσι ή μόνη λογική έξήγηση φαίνεται να είναι πως τά

μέλη τῆς συντεχνίας δώρισαν τίς εἰκόνες αὐτές στό 'ναῖσκο τοῦ νεομάρτυρα Ἁγίου Γεωργίου τιμώντας τόν Ἅγιό τους.

Στήν ἴδια περίοδο παρατηρεῖται πάλι καί μιá ἀντίθεση συντεχνιῶν καί κλήρου χωρίς ὁμως τίς διαστάσεις τῶν προηγούμενων ἐτῶν.

Ἄν καί τό χρονικό αὐτό διάστημα δέν εἶχαμε φανερές καί ἔντονες διαμάχες ἀνάμεσα στούς χριστιανούς Γιαννιώτες καί τό μητροπολίτη τους, δέν μπορούμε νά ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ἔλειψαν ἔντελῶς οἱ ἀντιδικίες μεταξύ τους. Βασική αἰτία τῶν διενέξεων κι αὐτή τή φορά τά μοναστηριακά κτήματα.

Ἔτσι στίς ἀρχές τοῦ 1861 πρωτομάστορες τῶν συντεχνιῶν καί ἄλλοι Γιαννιώτες πρόκριτοι ἀπευθύνθηκαν στόν Ἀρχιερέα τους ζητώντας τήν ἐκλογή τῆς μοναστηριακῆς διοίκησης πού γιά ἓνα ὀχτάμηνο παρέμεινε κενή, μέ ἀποτέλεσμα νά παρεμποδίζεται τό ἔργο τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐλεῶν καί νά παραμένουν χριστιανοί χωρίς συνδρομή.¹³⁶ Σέ ἀντίθετη περίπτωση δήλωναν κατηγορηματικά ὅτι θά βρίσκονταν στή δυσάρεστη θέση νά προσφύγουν στή "Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν", γιατί δέν ἀνέχονταν ἄλλο νά παραμένουν τά διάφορα ἀγαθοεργά καταστήματα τῆς πόλης τους παραλυμένα.¹³⁷

Ἡ ἀδιάλλακτη στάση τῶν συντεχνιῶν καί τῶν ὑπόλοιπων χριστιανῶν τῆς πόλης ἔφερε τά ποθητά ἀποτελέσματα, ἀφοῦ ἓνα χρόνο ἀργότερα, τό 1862, κατορθώθηκε ἡ "ἐκκαίκευση" τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων τῆς Βλαχίας. Ἡ "πέτρα τοῦ σκανδάλου" θά ἐκλείψει ὀριστικά μέ τήν κατοπινή συνετή διαχείριση τῶν μοναστηριακῶν προσόδων.¹³⁸

Πέντε χρόνια ἀργότερα, καί πιό συγκεκριμένα τά Χριστούγεννα τοῦ 1867, διαδραματίστηκε ἓνα σημαντικό γεγονός σέ βάρος τῆς συντεχνίας τῶν ἀρτοποιῶν, στό ὁποῖο ἀποδείχτηκε γιά μιá ἀκόμη φορά ἡ βαθιά θρησκευτική πίστη τοῦ συντεχνιακοῦ στοιχείου.¹³⁹

Ἐκείνη τή χρονιά συνέπεσε νά γιορτάζεται μαζί μέ τά Χριστούγεννα καί τό τουρκικό Ραμαζάνι καί ἡ τριήμερη ὑποχρεωτική ἀργία τῶν ἀρτοποιῶν δημιουργοῦσε πολλά προβλήματα στόν κανονικό ἀνεφοδιασμό τῶν τούρκων κατοίκων τῆς πόλης σέ ψωμί.¹⁴⁰ Παράλληλα, τίς ἴδιες μέρες συνέπεσε καί ἡ ἐπιστροφή τῶν ἀπολυόμενων ἐφέδρων στρατιωτῶν, ρεντίφδων,¹⁴¹ στά πατρικά τους χῶματα. Οἱ περισσότεροι ἀπό τοῦς ἐφέδρους αὐτούς, πρὶν περάσουν στά χωριά τους, στάθμευσαν στά Γιάννινα, ἀνάλογα μιá καί δυό μέρες, γιά νά προμηθευτοῦν τό ἀναγκαῖο ψωμί καί τά ἀπαραίτητα τρόφιμα γιά τό ὑπόλοιπο ταξίδι τοῦ γυρισμοῦ τους.

Ἔτσι τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων, τελευταία μέρα πού ἡ Γιαν-

νιώτικη αγορά ήταν άνοιχτή, παρατηρήθηκε μεγάλος συνωστισμός μπροστά στους φούρνους και υπερβολική ζήτηση ψωμιού, πού ήταν αδύνατον να καλύψουν τὰ άρτοποιεία τής πόλης.¹⁴²

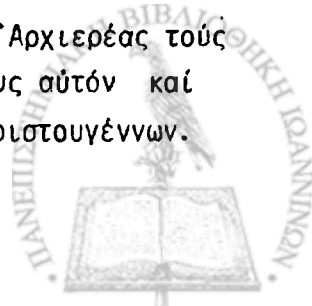
Ό Γενικός Διοικητής τής Ήπειρου Έτέμ πασάς, άν και από τή φύση του πράος χαρακτήρας, έπηρεασμένος προφανώς από τούς συμβούλους του και ιδίως από τόν κατή και τόν καϊμμακάμη τής πόλης, φανατικούς μουσουλμάνους, κάλεσε τήν ίδια μέρα στό Διοικητήριο τὰ μέλη του διοικητικού συμβουλίου τής συντεχνίας τών άρτοποιών. Έκει, μέ έχθρικό ύφος τὰ διέταξε νά πείσουν τούς συναδέλφους τους νά παραμείνουν άνοιχτοί και τίς έπόμενες τρεῖς μέρες τών Χριστουγέννων, για νά προμηθεύουν ψωμί στους τούρκους κατοίκους τής πόλης και κυρίως στους έφέδρους στρατιώτες.

Ό πρωτομάστορας τής συντεχνίας άπάντησε στόν τουρκο βαλή ότι δέν δεχόταν νά καταστρατηγήσει ούσιαστική άπαγορευτική διάταξη, όχι μόνο τής συντεχνίας του αλλά γενικότερα όλων τών συντεχνιών. Σύμφωνα μέ τή διάταξη αυτή παρέμειναν κλειστά όλα τὰ έργαστήρια τής πόλης τίς Κυριακές και μερικές σπουδαίες γιορτάσιμες μέρες του Χριστιανισμού, όπου ανάμεσά τους πρωταρχική θέση είχαν οί μέρες τών Χριστουγέννων. Έπομένως άδικα έπέμενε, γιατί ή άπάντησή τους θά ήταν άρνητική, οποιαδήποτε πίεση κι άν δέχονταν.

Ό πρωτομάστορας τής συντεχνίας τόνισε ακόμη στόν Έτέμ πασά ότι, κι άν δέν υπήρχε αυτό τό έμπόδιο, πάλι για πρακτικούς λόγους ήταν αδύνατο, άν όχι άκατόρθωτο, νά παρασκευασθεῖ ψωμί, αφού οί περισσότεροι τεχνίτες και τό μεγαλύτερο μέρος του βοηθητικού εργατικού προσωπικού τών φούρνων άπουσίαζαν στά χωριά τους, για νά γιορτάσουν τὰ Χριστούγεννα μαζί μέ τούς δικούς τους. Μόνο για τήν τρίτη μέρα τών Χριστουγέννων υπήρχε κάποια μικρή έλπίδα κι αυτή περιορισμένη.

Ό τουρκος Βαλής, όπως ήταν φυσικό, δέν θεώρησε βάσιμες και έπαρκεις τίς δικαιολογίες του διοικητικού συμβουλίου τής συντεχνίας τών άρτοποιών και διέταξε τὰ μέλη του νά συνεννοηθοῦν μέ τούς υπόλοιπους συναδέλφους τους για νά βρεθεῖ κάποια λύση, ώστε νά μήν κλείσουν οί φούρνοι τίς μέρες αυτές.

Τὰ μέλη του προεδρείου όμως, παρακούοντας τίς έντολές του Έτέμ πασά, κατευθύνθηκαν άμέσως στό Μητροπολίτη και του άνακοίνωσαν τό σχετικό διάλογο πού είχαν μέ τόν τουρκο βαλή. Ό Αρχιερέας τούς ύποσχέθηκε άμεση και συνεχή ύποστήριξη στόν άγώνα τους αυτόν και τούς άπαγόρευσε νά άνοίξουν και τήν τρίτη μέρα τών Χριστουγέννων.

Έτσι, στή νέα προκαθορισμένη συνάντηση πού είχαν μέ τόν τούρκο πασά οί εκπρόσωποι τής συντεχνίας τών άρτοποιών δέν προέκυψε καμιά πρόοδος πάνω στό θέμα καί ό Έτέμ πασάς όργανισμένος διέταξε τή σύλληψη τους καί τήν άμεση έξορία τους στό Μπεράτι.

Η ενέργεια του τούρκου βαλή θεωρήθηκε από τό σύνολο του χριστιανικού πληθυσμού σκανδαλώδης καί άνεπίτρεπτη επέμβαση τής τοπικής έξουσίας στήν έλεύθερη άσκηση τών θρησκευτικών τους καθηκόντων, τελείως αντίθετη πρός τίς έξαγγελίες τής κεντρικής τουρκικής κυβέρνησης.

Μέ πρωταγωνιστές τό Μητροπολίτη καί τόν άναπληρωτή του Ρώσου πρόξενου Beluzerkovich άρχισε μιά επίπονη προσπάθεια για τήν άνατροπή τών αποφάσεων του Έτέμ πασά. Γρήγορα ζητήθηκε καί ή επέμβαση τόσο του Αυστριακού πρόξενου Zwiedinek όσο καί του αντίστοιχου Άγγλου Stuart. Άν καί δέν έπιτεύχθηκε κοινή προξενική διαμαρτυρία για τήν άστοχη ενέργεια του τούρκου βαλή, τελικά ό Έτέμ πασάς, μπροστά στήν ήλεκτρισμένη άτμόσφαιρα πού άρχισε νά δημιουργεΐται από τό φανατισμένο χριστιανικό πλήθος καί μέ τή θετική παρέμβαση του ρώσου πρόξενου, άναγκάστηκε ν' άνακαλέσει τήν έξορία τών τριών μελών του διοικητικού συμβουλίου τής συντεχνίας τών άρτοποιών.

Η επάνοδος τών έξόριστων τή δεύτερη μέρα τών Χριστουγέννων καί ή παρουσία τους στά Γιάννινα έπαιξε καταλυτικό ρόλο στό έξεγερμένο λαϊκό χριστιανικό αίσθημα.¹⁴³

Παράλληλα ή συντεχνία τών άρτοποιών συμφώνησε νά περιορισθεί άρχικά τουλάχιστον, σέ μιά έγγραφη διαμαρτυρία πρός τίς προξενικές άρχές τής πόλης για τήν άπαράδεκτη βία πού άσκήθηκε στά μέλη του διοικητικού συμβουλίου τής συντεχνίας.

Άντίθετα ό Μητροπολίτης, κινούμενος ίσως καί από προσωπικά έλατήρια, σέ συγκέντρωση πού πραγματοποιήθηκε στή Μητρόπολη παρέσυρε τούς συνέδρους νά άπευθύνουν άναφορά πρός τήν Ύψηλή Πύλη, καυτηριάζοντας τή συμπεριφορά του τούρκου βαλή, καί ταυτόχρονα νά διακόψουν κάθε έπικοινωνία μέ τήν τοπική διοίκηση μέχρι νά φθάσει ή σχετική κυβερνητική άπάντηση. Άκόμη κατηχήθηκαν καί τά χριστιανικά μέλη του μικτού δικαστηρίου νά άπέχουν συστηματικά από τά καθήκοντά τους.

Λίγους μήνες άργότερα, στις 12 Μαΐου 1868, έφθασε σουλτανική διαταγή πού άνήγγειλε τήν πτώση καί τήν απομάκρυνση του Έτέμ πασά από

τῆ θέσῃ τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ τῆς Ἠπείρου ¹⁴⁴. Τὴν ἐνέργεια αὐτὴ τῆς Ἐπισημίας Πύλης, πού χαιρετίστηκε μὲ πρωτοφανή ἐνθουσιασμό ἀπὸ τοὺς χριστιανούς κατοίκους τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Μητροπολίτης καὶ οἱ προσκείμενοι κύκλοι τοῦ τὴν ἀπέδωσαν στίς ἐπίμονες παραστάσεις τους πρὸς τὴν Κεντρικὴ τουρκικὴ Κυβέρνηση γιὰ τὸ ἐπεισόδιο τῆς ἐξορίας τοῦ προεδρείου τῆς συντεχνίας τῶν ἀρτοποιῶν.¹⁴⁵

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΜΗ ΚΑΙ Η ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΠΕ - ΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (1870-1912)

Ἡ παραπάνω περίοδος ὀριοθετεῖ τὸ τελευταῖο στάδιο τῆς ζωῆς τῶν γιαννιώτικων συντεχνιῶν. Στὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα ὀλοκληρώθηκαν ὅλες οἱ διεργασίες πού εἶχαν ὡς στόχο τὴν ὑπονόμευση καὶ τὴ διάλυση τοῦ συντεχνιακοῦ συστήματος, μὲ ἀποτέλεσμα, ἡ χρησιμότητά του νὰ εἶναι περιορισμένη, ἂν ὄχι μηδαμινή, καὶ τελικὰ ἐπιζήμια γιὰ τὰ συντεχνιακὰ μέλη.

Μὲ τὴν ὄλο καὶ μεγαλύτερη ἀνάπτυξη παραγωγῆς τῶν προϊόντων καὶ τὴ διεύρυνση τῆς ἀγορᾶς, ὁ συναγωνισμὸς, συνδυάζοντας παλιές καὶ νέες μορφές, γίνεται τὴν ἐποχὴ αὐτὴ προοδευτικὰ ὄλο καὶ πιὸ σύνθετος καὶ δυνατὸς καταστρέφοντας ὄλους τοὺς τεχνητοὺς φραγμοὺς καὶ τὰ ἐμπόδια τῶν συντεχνιῶν, πού παρουσιάζονται τώρα ἀδύναμες καὶ ἀνίκανες νὰ ἐμποδίσουν ἢ νὰ περιορίσουν τὴ δράση του. Ἔτσι, μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποστηρίξει ὅτι, ἐνῶ οἱ συντεχνίες δημιουργήθηκαν γιὰ νὰ χτυπήσουν τὸν συναγωνισμὸ, τελικὰ ὑπέκυψαν σ' αὐτόν.

1. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ

1. Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση στὴν Εὐρώπη καὶ ὁ ἀντίκτυπος τῆς στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν Ἰωαννίνων.

Τὰ αἷτια τῆς ὀριστικῆς παρακμῆς καὶ ἀποσύνθεσης τῶν γιαννιώτικων συντεχνιῶν εἶναι πολλὰ καὶ σύνθετα. Τὴν πρώτη ὁμῶς θέση καταλαμβάνει ἀνάμεσά τους ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση.

Οἱ συνέπειες τῆς ἐπανάστασης αὐτῆς στὴν ἡπειρωτικὴ ἀγορὰ καὶ ἰδιαιτέρως στὰ Γιάννινα ὄρχισαν νὰ γίνονται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὄλο καὶ πιὸ ἐντονες καὶ πιεστικές. Ἡ βραδύτητα τῆς δραστηκῆς ἐπενέργειας τοῦ σημαντικότερου ἴσως οἰκονομικοῦ γεγονότος τοῦ 19^{ου} αἰῶνα ὀφείλεται ἀναμφίβολα στὸ γεγονὸς ὅτι τὰ Γιάννινα ἀλλὰ καὶ ὄλοκληρη ἡ Ἠπειρος βρίσκονταν ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατοχὴ ἡ ὀποία συντηροῦσε ὄλα τὰ ἀντίθετα καὶ ἀρνητικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ντόπιας βιομηχανίας.¹

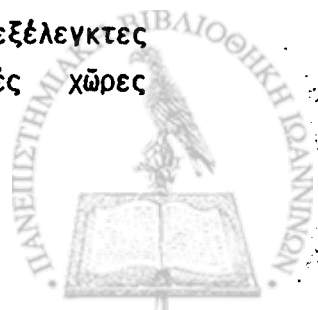
Παραθέτουμε ἐδῶ ἕναν πίνακα μὲ τίς κυριότερες "βιομηχανίες" πού ὑπῆρχαν στὴν Ἠπειρο κατὰ τὸ 1875.^{1α}

Πίνακας τῶν κυριοτέρων βιομηχανιῶν στήν Ἠπειρο κατά τό 1875.

Καταστήματα	Ἀριθμός Κα- στημάτων		Παραγωγή		Ἀριθ. Ἐργατῶν	Μεροκά- ματο
	ὑπάρχο- ντα	Σέ δραστη- ριότητα	Ποσότητα	Ἀξία (φράγκα)		
Ἐργαστήρια μάλλινων ὑφα- σμάτων	300	200	344.000 m.	1.001.500	200	1,50
Ἐργαστήρια κατασκευῆς σειρητιῶν	30	20	9.000 gr	230.000	40	1,50
Σαπυνοποιεῖα	3	3	30.000 Kgr	25.000	6	1,50
Ἀλατωρυχεῖα	5	5	10.000.000	2.000.000	120	2
Ἐργαστήρια Καπνοῦ (Καπνός γιά κάπνισμα)	6	6	18.000	72.000	6	2,50
Καπνός γιά Ταμπάκο	12	11	65.300	359.000	32	1,5
Βυρσοδεψεῖα (Δέρματα γιά σόλες)	12	9	15.000 κομ- μάτια	950.000	25	2
(Δέρματα μα- ροκινά	25	20	40.000 - -	120.000	25	2

Ἀπό τίς ἀρχές ὅμως τῆς περιόδου κι ὕστερα οἱ ἀνεξέλεγκτες εἰσαγωγές βιομηχανικῶν προϊόντων ἀπό τίς δυτικές εὐρωπαϊκές χώρες

σέ συνδυασμό μέ τήν παντελή έλλειψη άνταγωνιστικότητας τών συντεχνι-
ών στόν ήπειρωτικό χώρο ,όδήγησαν τίς περισσότερες βιοτεχνικές συν-
τεχνίες,πού άποτελοῦσαν τή σπονδυλική στήλη τής άστικής οίκονομίας,
σέ ολοκληρωτική καταστροφή καί άφανισμό. Ή περιορισμένη σέ έκταση καί
άσθενική σέ μέγεθος αντίδραση τών βιοτεχνών δέν έμπόδισε τήν έξαφάνι-
ση τών παραδοσιακών μορφών τής βιοτεχνίας καί τήν άθρόα διείσδυση τών
δυτικών βιομηχανικών προϊόντων στή γιαννιώτικη άγορά. Όλες οί προσπά-
θειες τών τότε βιοτεχνών τής πόλης γιά τήν προσαρμογή τους στίς νέες
άπαιτήσεις τών καταναλωτών ύπήρξαν άπό πρίν καταδικασμένες καί κατά
συνέπεια άνεπιτυχείς.

Χαρακτηριστικό άκόμη παράδειγμα προσπάθειας γιά τή διάσωση τής
βιοτεχνίας άποτελεῖ ή παρακάτω ένέργεια τής συντεχνίας τών ταμπά-
κηδων .Παρ'ότι τά έμπορεύματά της είχαν άκόμη μεγάλη πέραση στή ντό-
πια καί ξένη άγορά,ή συντεχνία αύτή προχώρησε στήν άποστολή ενός νεα-
ροῦ μέλους της στό Παρίσι,γιά νά σπουδάσει τή γαλλική μέθοδο κατεργα-
σίας τών δερμάτων.²

Οί έλλιπεις πληροφορίες πού έχουμε άπό τόν έπωμισμένο μέ τήν
έποπτεία τοῦ νεαροῦ ταμπάκου³ μάς διαβεβαιώνουν ότι ο ύπότροφος
τής παραπάνω συντεχνίας συνάντησε άρκετές καί μεγάλες δυσκολίες στήν
πορεία τών σπουδών του.⁴ Δυστυχώς οί σχετικές άρχειακές πηγές δέν
δίνουν τή δυνατότητα νά διαπιστώσουμε,άν τελικά ο νεαρός αύτός
βυρσοδέψης ολοκλήρωσε τίς σπουδές του ή τίς άφησε άναγκαστικά
στή μέση. Πάντως,άν κρίνουμε άπό τή μεταγενέστερη ολοκληρωτική έπικρά-
τηση τής παλιᾶς μεθόδου τής έπεξεργασίας τών δερμάτων,⁵ τό πιό πιθα-
νό είναι νά μήν περάτωση ο μαθητευόμενος τίς σπουδές του,μιά καί ή
γαλλική μέθοδος παρέμεινε τελικά άγνωστη στά Γιάννινα.

Άπό τήν άλλη μεριά έλειπαν όλότελα οί οίκονομικοί πόροι
στούς Γιαννιώτες έμπορους καί βιοτέχνες γιά νά προχωρήσουν σταδια-
κά σέ μιά ύποτυπώδη έκβιομηχάνιση,άνταγωνιστική στά προϊόντα τών εὔ-
ρωπαϊκών βιομηχανιών,μέσα στα πλαίσια βέβαια τοῦ δυνατοῦ. Μάλιστα
μετά τή συνθήκη τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878,⁶ μέ τήν όποία έπιβλήθηκε τό
σύστημα τοῦ έλεύθερου έμπορίου στα Βαλκάνια,⁷ προεξοφλήθηκε ή άποτυ-
χία κάθε προσπάθειας τής τοπικής άστικής κεφαλαιοκρατικής τάξης
(μπουρζουαζίας),πού άλλωστε δέν είχε καί τήν άνάλογη άπαιτούμενη οί-
κονομική δύναμη ν'άντισταθει στό νέο καθεστώς.

Ὁ Ζῶτος Β.Δ.Μολοσσός μᾶς παρουσιάζει τὰ Γιάννινα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μὲ 40.000 πληθυσμό, 5.000 σπίτια καὶ 1000 ἐργαστήρια μὲ ἀγορά⁸. Ἡ ἀλήθεια ὡστόσο εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν πρώτη ἐντύπωση πού θά σχημάτιζε κανεὶς μὲ τὴν παράθεση τῶν ἐντυπωσιακῶν αὐτῶν ἀριθμῶν σέ ψυχές καὶ ἐργαστήρια.

Ἔτσι, φυσιολογικά οἱ περισσότεροὶ βιοτέχνες, ἀνήμποροὶ νὰ ἀντιδράσουν στὸν ἐπερχόμενο κίνδυνο, παρέμειναν ἀπλοὶ θεατὲς τοῦ καταστροφικοῦ ἔργου πού προκαλοῦσε ἡ ἐξάπλωση τῶν προϊόντων τῶν εὐρωπαϊκῶν βιομηχανιῶν. Ἀναγκαστικά λοιπὸν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἡ ἀγορὰ τῶν Ἰωαννίνων περιοριζόταν ὅλο καὶ πιο στενά πλαίσια, τὸ καταναλωτικὸ της κοινὸ γινόταν ὅλο καὶ πιο φτωχὸ καὶ περιορισμένο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ βυθίζονται καὶ τὰ μέλη τῶν συντεχνιῶν στὴ μιζέρια καὶ τὴν ἀπόγνωση.

Ἄμεσο καὶ οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα τῶν συνεπειῶν τῆς βιομηχανικῆς ἀνάπτυξης καὶ τῶν θλιβερῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦσαν στὴν περιοχή ἦταν ἡ δομικὴ ἀλλαγὴ πού συντελέστηκε στό μέχρι τότε συντεχνιακὸ μοντέλο. Στὸ ἐξῆς ἀρκετές συντεχνίες, κυρίως βιοτεχνικές, θά παρουσιάζονται διασπασμένες, χωρισμένες σέ συντεχνία ὑπαλλήλων, πολυπληθέστερη, καὶ συντεχνία ἀφεντικῶν, ὀλιγομελῆ.

Ἔτσι, στὴν παραβίαση τοῦ κλειστοῦ ἀριθμοῦ τῶν συντεχνιῶν καὶ στίς ὑπολειπουσύντες τῶν περιοριστικῶν τους ἀρχῶν ἦρθε νὰ προστεθεῖ καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῶν θέσεων τῶν συντεχνιακῶν μελῶν σέ ἀφεντικά καὶ ὑπαλλήλους, πρᾶγμα πού στὴν οὐσία δημιουργοῦσε δύο συντεχνιακὰ ὑποκατάστατα μὲ ξεχωριστὰ συμφέροντα καὶ ἐπιδιώξεις, ἀλλὰ καὶ διακαιώματα τὸ καθένα.

Ὁ τομέας ὅμως τῶν συντεχνιῶν πού ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση ἐπληξε καίρια ἦταν ἀναμφισβήτητα ὁ οἰκονομικός. Ἡ οἰκονομικὴ ἐξαθλίωση τῶν συντεχνιῶν ἀντικατοπτρίζοταν τόσο ἄμεσα πάνω στοὺς συντεχνίτες ὅσο καὶ ἔμμεσα πάνω στὴν ἀγορὰ καὶ εὐρύτερα στὴ ζωὴ καὶ τὴ μορφή τῆς πόλης.

Οἱ περισσότερες βιοτεχνικές συντεχνίες ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζουν πολὺ ἐντονα τίς χαρακτηριστικὲς ἐνδείξεις τῶν δύσκολων καιρῶν πού διέρχονταν. Ἡ μέχρι τότε ἀειθαλὴς συντεχνία τῶν γουναράδων ἀρχισε νὰ παρουσιάζει ἀνησυχητικὰ συμπτώματα γιὰ τὸ μέλλον της. Μερικὰ μέλη της, ἀπὸ τὰ λίγα πού εἶχαν ἀπομείνει, τὰ ὅποια εἶχαν προβεῖ σέ ἐσωτερικὰ δάνεια ἀπὸ τὰ πενιχρά κεφάλαια τῆς συντεχνίας τους, ἀδυνατοῦν νὰ τὰ ξεχρεώσουν καὶ ἀρνοῦνται νὰ τὰ ἐξοφλήσουν στὰ καθορισμένα χρονικὰ

πλαίσια πού τούς είχε θέσει για πολλοστή φορά ό διαχειριστής τής συντεχνιακής περιουσίας τών γουναράδων.⁹

Έπίσης, άρκετά μέλη τής συντεχνίας τών κηροπωλών ή λαμπαδοποιών αναγκάζονται νά νοθεύσουν τό ύλικό μέ τό όποιο κατασκεύαζαν τίς λαμπάδες καί τά κεριά. Τό φαινόμενο φαίνεται ότι είχε πάρει άπρόβλεπτες διαστάσεις, άφοϋ όδήγησε τή συντεχνία αύτή στη λήψη άναγκάίων μέτρων όχι μόνο για τήν καταστολή αλλά καί τήν πρόληψη τής νόθευσης τού προϊόντος από μερικά μέλη της.

Γιά τό σκοπό αύτό, ύστερα από κοινή άπόφαση τών συντεχνιτών της, τά μέλη τού διοικητικού συμβουλίου τής συντεχνίας αύτής¹⁰ προχώρησαν στη σύνταξη συμφωνητικού έγγραφου τόν Ιούνιο τού 1883, μέ τό όποιο διόριζαν "κεχαγιάδες τού ίσαναφίου τους" δύο συναδέλφους τους, τόν Χριστόδουλο Βογά καί τόν Αντρέα Χατζή. Οί τελευταίοι θά έπαιρναν ως άποζημίωση για τίς ύπηρεσίες τους αυτές πέντε παράδες τήν όκά για όση ποσότητα κεριού θά αγοράζε ό κάθε όμότεχνός τους άπό τούς ντόπιους ή τούς ξένους έμπορους. Τό χρηματικό αύτό ποσό θά βάρυνε τούς πωλητές καί σε περίπτωση πού κάποιος άπ'αυτούς άρνούνταν νά τό καταβάλει ύποχρεωνόταν νά τό πληρώσει ό άγοραστής - μέλος τής συντεχνίας τους. Έπί πλέον οί δύο κεχαγιάδες θά άμείβονταν ό πρώτος μέ 3 όθωμανικές λίρες τό χρόνο καί ό δεύτερος μέ τίς τρεις άπό τίς πέντε παράδες τήν όκά τού κεριού πού έπρεπε νά καταβάλει ό προμηθευτής τού έμπορεύματος τήν ώρα πού διέθετε τό προϊόν του.

Κανένα μέλος τής συντεχνίας τους δεν είχε τό δικαίωμα νά αγοράσει κεριό χωρίς νά τό έξετάσουν προηγούμενα οί δύο κεχαγιάδες ή τουλάχιστον ό ένας άπ'αυτούς καί νά άποφανθούν για τήν καθαρότητα τού έμπορεύματος. Όποιος μάλιστα κηροπώλης ή λαμπαδοποιός συλλαμβανόταν νά αγοράζει νοθευμένο έμπόρευμα "έν γνώσει του" καί τό νά τό πουλά έπειτα στό άγοραστικό κοινό ύποχρεωνόταν από τή συντεχνία του στην καταβολή ποινικής ρήτρας πέντε όθωμανικών λιρών. Όμως, παρά τίς άπαγορευτικές αυτές διατάξεις, μερικοί συντεχνίτες έξακολουθούσαν νά πουλούν νοθευμένο έμπόρευμα, μέ άποτέλεσμα νά παρατηρούνται στίς έκκλησίες πάμπολλες λιποθυμίες καί αίφνίδιοι θάνατοι άτόμων από τίς άναθυμιάσεις τών κεριών καί τών λαμπάδων.

Η συντεχνία έπειδή άδυνατούσε νά έλέγξει τήν κατάσταση αναφέρθηκε στό Δημαρχείο, ύπάλληλος τού όποίου κατάσχεσε μιά άπό τίς νοθευμένες λαμπάδες. Ακόμη ή συντεχνία προσέφυγε στό μητροπολίτη Ίωαν-

πρόνιο καί τοῦ ζήτησε νά μεσιτεύσει στόν τούρκο εἰσαγγελέα τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων Χασάν Μπέη Ἐφέντη, ὥστε νά ἐπιβάλλει τό δυνατό συντομότερο τίς δέουσες νομικές κυρώσεις.¹¹

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ ἀρμόδιες τουρκικές ἀρχές δέν ἔλαβαν σοβαρά ὑπόψη τους τίς καταγγελίες τῶν κηροπωλῶν ἢ ἀμέλησαν καί ἀδιαφόρησαν γιά τό ζήτημα αὐτό, ἀφοῦ λίγο ἀργότερα ὁ μητροπολίτης ἐπανέρχεται μέ νέα ἀναφορά του στόν Χασάν Μπέη Ἐφέντη γιά τό ἴδιο θέμα. Στήν ἀναφορά του μάλιστα ὁ Ἀρχιερέας τῶν Ἰωαννίνων τόνιζε πῶς ἡ καταστολή τῆς παραπάνω κατάχρησης τῆ φορά αὐτή ἦταν αἷτημα ὄχι μόνο τῆς συντεχνίας τῶν λαμπαδοποιῶν ἀλλά καί ὁλόκληρης τῆς χριστιανικῆς κοινότητας.¹²

Παρ' ὅλες ὅμως τίς προσπάθειες τῶν κηροπωλῶν καί λαμπαδοποιῶν ἡ ἀνικανότητα καί ἡ ἀνυποληψία τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς συντεχνίας τους ἀπό τή μιά, γεγονός πού ὀφειλόταν ἀναμφισβήτητα στή γενικότερη παρακμή τοῦ συντεχνιακοῦ θεσμοῦ, καί ἡ ἀδιαφορία τῶν ἀρμόδιων τουρκικῶν ἀρχῶν ἀπό τήν ἄλλη, διαιώνισαν τήν κατάσταση.

Ἀλλά καί ἡ συντεχνία τῶν σιδηρουργῶν, ἀκολουθώντας τή γενικότερη μοίρα τῶν βιοτεχνικῶν συντεχνιῶν, δέν κατόρθωσε νά ἀποφύγει τίς δυσάρεστες ἐπιπτώσεις τῆς ἀνέχειας καί τῆς χρεοκοπίας τῶν μελῶν τῆς. Ἀποκαλυπτική εἰκόνα τῆς οἰκτρῆς οἰκονομικῆς κατάστασης τῶν συντεχνιῶν αὐτῶν, παρά τούς ἔμμεσους πόρους πού διέθετε ἡ συντεχνία τους ἀπό τίς δωρεές προγενεστέρων μελῶν τῆς καί τά λίγα κτήματα πού εἶχε στήν κατοχή τῆς, παρουσιάζει ἡ διάρθρωση τοῦ ἐγγράφου συμφωνητικοῦ πού ἐγένε στίς 14-8-1886 ἀνάμεσα στό ἀντιπρόσωπο τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῶν σιδηρουργῶν καί χαλκιάδων μέ τήν ἰδιότητα τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας τους, τόν Ἅγιο Δημήτριο Κατσικᾶς, καί τόν παπά πού ἤθελαν νά ἐφημερεύει στήν ἐκκλησία τους αὐτή.¹³

Σύμφωνα μέ τό παραπάνω συμφωνητικό οἱ ἐπίτροποι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μέ κοινή συναίνεση ὄλων τῶν συναδέλφων τους, παραχωροῦσαν τήν ἐκμετάλλευση τῶν χωραφιῶν πού ὑπῆρχαν γύρω ἀπό τό ναό αὐτό: „τό ἴμορον τῶν ὀλιγίστων χωραφιῶν τῶν κειμένων περίξ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας, ἡ στόν παπά Χρῆστο Ἀλεξίου, μέ τήν ὑποχρέωση ὁ τελευταῖος νά τούς λειτουργεῖ κάθε Δεσποτική καί Θεομητορική γιορτή, τίς Κυριακές καί τίς μέρες πού τιμοῦσαν τίς μνήμες τῶν πιό γνωστῶν ἀγίων.

Πάρα πολύ ἀπογοητευτική καί ἀπαισιόδοξη εἰκόνα τῆς βιοτεχνίας τῶν Ἰωαννίνων καί γενικότερα τῆς Ἠπείρου παρουσιάζει ἡ σχετική μέ

τά οικονομικά της περιοχής έκθεση του Διευθύνοντος Γραμματέα του Προξενείου Ἰωαννίνων Α.Πόττεν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν γιὰ τὸ ἔτος 1888.¹⁴ Αναφερόμενος ἀοχικά στοὺς ταμπάκηδες πληροφοροῦσε τὴν προϋσταμένη του ἀρχὴ ὅτι ὑπῆρχαν στὸν ἠπειρωτικὸ χῶρο πολὺ λίγα βυρσοδεψεῖα καὶ μάλιστα "ἀρχέτυπα", πού κατεργάζονταν μόνο μικρὰ δέρματα, τὰ ὁποῖα ὁμως ἐξακολουθοῦσαν νὰ διατηροῦν τὴν καλὴ τους φήμη τόσο στὴν ἐσωτερικὴ ὡς καὶ στὴν ἐξωτερικὴ ἀγορά.¹⁵

Ἄλλὰ καὶ γιὰ τοὺς καζάζηδες καὶ λιμπρισιμάδες οἱ διαπιστώσεις τοῦ γραμματέα τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου στὰ Γιάννινα ἦταν δυσάρεστες. Ὅσοι ἀκόμη χριστιανοί, Γιαννιωτὲς κυρίως, ἀσκοῦσαν αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα εἶχαν περιοριστεῖ στὰ στενὰ ἠπειρωτικὰ πλαίσια, παράγοντας πάρα πολὺ λιγοστὲς ποσότητες ἐμπορεύματος, ἀφοῦ οἱ πιὸ πολλές ἠπειρωτικὲς οἰκογένειες ἦταν φτωχὲς καὶ προσπαθοῦσαν μόνες τους, ἔστω καὶ κατώτερα, νὰ κεντήσουν τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐνδυμασίας τους.¹⁶

Ἡ παραγωγὴ τῶν ἀμπάδων, μὲ τοὺς ὁποίους κατασκευάζονταν οἱ ποιμενικὲς καὶ ναυτικὲς κἀπες, εἶχε ἐλαττωθεῖ σημαντικὰ καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Α.Πόττεν μόνο 100 δέματα ἀπὸ κἀπες ἐξάγονταν τῶρα στὴν Ἑλλάδα.¹⁷

Ἐπίσης, οἱ λιγοστοὶ χρυσοχόοι τῆς περιοχῆς παρασκεύαζαν, πάντοτε κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ Πόττεν, μερικὰ ἀργυρὰ κοσμήματα γιὰ περιορισμένη χρῆση, χωρὶς δυστυχῶς νὰ κατονομάζονται τὰ εἶδη τους.¹⁸

Τέλος ἡ σκωληκοτροφία τῆς Ἠλείρου, παρά τὰ πλεονεκτήματα πού παρουσίαζε ἢ καλλιέργειά της, εἶχε πάρα πολὺ μικρὴ παραγωγὴ σὲ μετὰξι, ἰδιαίτερα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀπὸ κάποια ἀσθένεια ἢ ὁποῖα εἶχε καταστρέψει τὰ περισσότερα μεταξοσκωληκοτροφεῖα τῆς περιοχῆς.¹⁹

Ἐντελῶς ἀντίθετη ἦταν ἡ εἰκόνα πού ἔδινε ὁ Α.Πόττεν στὴν παραπάνω ἐκθεσὴ του γιὰ τὶς ἀθρόες εἰσαγωγὲς τῶν εὐρωπαϊκῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν. Μάλιστα ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ προξένου τῶν Ἰωαννίνων σημείωνε σὲ εἰδικὴ παράγραφο τὰ εἰσαγόμενα βιομηχανικὰ προϊόντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλλάδα κατεῖχε ἓνα μικρότατο ποσοστὸ ἕξαιτίας τῆς περιορισμένης βιομηχανικῆς τῆς ἀνάπτυξης, σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη, πού εἶχαν προοδεύσει σημαντικὰ στὴ βιομηχανία καὶ καθιστοῦσαν τὰ προϊόντα τους ἀσυναγώνιστα.

Τὰ πιὸ συνηθισμένα ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτὰ ἦταν: διάφορα ὑφάσματα, βαμβακερά, μάλλινα, λινὰ καὶ τσίτια (indiennes). πού ἀπουσίαζαν ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴ παραγωγὴ καὶ ἡ διάθεσή τους δὲν ἦταν καθόλου προβληματικὴ.

Οί έτοιμες ένδυμασίες (costumes confectionnes) , οί χλαΐνες,τά νήματα καί τά άτεχνα ψιλικά είδη,τά διάφορα κατεργασμένα δέρματα,τά σαπούνια,τά κεριά,τά γεωργικά έργαλεία καί τέλος τά διάφορα είδη σιδηρικῶν καί ύαλουργίας συμπλήρωναν τόν μακροσκελή κατάλογο τῶν βιομηχανικῶν εὐρωπαϊκῶν προϊόντων πού κυκλοφοροῦσαν στήν ήπειρωτική άγορά, τῆς όποίας τή βάση καί τόν πυρήνα άπορρόφησης άποτελοῦσαν άναντίρρητα τά Γιάννινα (παζάρι).²⁰

Άλλά καί ή κατάσταση τῆς γιαννιώτικης άγορᾶς ήταν πέρα γιά πέρα άποθαρρυντική. Τήν άποκαρδιωτική εικόνα πού παρουσίαζε τό γιαννιώτικο παζάρι στά τέλη τοῦ 19^{ου} αἰώνα περιγράφει άνάγλυφα ή ήπειρωτική έφημερίδα " Φωνή τῆς Ἡπειρου".²¹ Στό σχετικό της άρθρο άνέφερε ότι στήν άγορά, πού κάποτε δέσποζε στά Βαλκάνια καί παρουσίαζε μιά ποικιλία συναλλαγῶν μέ τούς έλληνικούς καί ξένους έμπορικούς οἰκους καί καταστήματα τοῦ έξωτερικοῦ, τώρα δέν άπέμεναν παρά μόνο έλάχιστα καλά καταστήματα. Τά υπόλοιπα ήταν έργαστήρια φτωχικά καί προβληματικά ,όπου πωλοῦνταν τά στερεότυπα προϊόντα τῶν μπισταντζήδων καί τῶν τσαρουχάδων καί διάφορα ύφάσματα κατώτερης ποιότητας. Άντίθετα συμπλήρωνε ό άρθρογράφος τῆς παραπάνω έφημερίδας - ύπῆρχε μιά πληθώρα άπό καφενεΐα καί κρασοπουλιά δυσανάλογη πρός τόν πληθυσμό τῆς πόλης.

Άπό τίς άρχές τοῦ 20^{ου} αἰώνα καί ως τήν άπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων παρατηροῦμε ότι ή άγορά τῆς πόλης κατακλύζεται τόσο άπό τά αὐστριακά όσο κι'άπό τά ίταλικά βιομηχανικά προϊόντα.

Λίγα χρόνια πιά πρίν καί συγκεκριμένα άμέσως μετά τόν πόλεμο τοῦ 1897 σέ στατιστικό πίνακα, ένδεικτικό τῶν εἰσαγόμενων εὐρωπαϊκῶν προϊόντων τῆς χρονιᾶς εκείνης, πού έστειλε ό Ἄγγλος πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων Roberts, στήν κυβέρνησή του²² διαπιστώνουμε πώς ύπάρχει μιά ίσορροπία ανάμεσα στήν άξία τῶν έξαγωγῶν πρός τήν Ἡπειρο τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Έτσι ή Ἄγγλία έξάγει στήν περιοχή αὐτή έμπορεύματα άξίας 1.540.000 γροσιῶν , ή Αὐστρία 1.375.000 γρ. , ή Γερμανία 1.155.000 γρ. , ή Ἰταλία 1.133.000 γρ. καί , τέλος, ή Γαλλία πραγματοποιεῖ έξαγωγές άξίας 990.000 γροσιῶν.²³

Ἡ ίσορροπία αὐτή θά άνατραπεῖ τά άμέσως έπόμενα χρόνια γιά λόγους πού δέν ήταν καθόλου άσχετοι μέ τίς πολιτικές σκοπιμότητες τῆς έποχῆς. Ἡ αὐστριακή καί ή ίταλική προπαγάνδα, πού τήν περίοδο αὐτή δει-

χνουν ιδιαίτερη δραστηριότητα στον ευρύτερο βαλκανική χώρο,²⁴ ήταν αδιανόητο να εξαιρέσουν την περιοχή της Ήπειρου. Ένα από τα σπουδαιότερα μέσα της προπαγάνδας ήταν και το εμπόριο.

α) Διείσδυση του αυστριακού εμπορίου στα Γιάννινα

Όπως είχαμε την ευκαιρία να τονίσουμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο ή αυστριακή κυβέρνηση είχε έκδηλώσει έντονο ενδιαφέρον για την προώθηση των προϊόντων της στην ήπειρωτική αγορά.²⁵ Για το σκοπό μάλιστα αυτό είχε προηγηθεί μακρά αλληλογραφία με τους προξένους της στα Γιάννινα.

Η προσπάθειά της συνεχίστηκε και στα επόμενα χρόνια και μάλιστα σε έντατικό ρυθμό. Γύρω στα 1885 είχε σέ δλα τά επίνεια της Ήπειρου ταχυδρομεία εφοδιασμένα με έπιταγές, πού τό ποσό τους ανερχόταν σε 3.000.000 φράγκα τό χρόνο. Ένω παράλληλα έλεγχε τό μεγαλύτερο τμήμα των εισαγωγών του Βιλαετιού.²⁶ Τά αυστριακά άτμόπλοια της εταιρείας Lloyd άγκυροβολούσαν σε δλα τά λιμάνια της ήπειρωτικής θάλασσας από την Αύλινα, τους Αγίους Σαράντα, τή Σαγιάδα και την Πάργα ως την Πρέβεζα και τή Σαλαώρα.

Μερικά χρόνια άργότερα, και συγκεκριμένα τό 1908, ιδρύθηκε στα Γιάννινα παράρτημα της "Αύστροανατολικής Έμπορικής Έταιρίας" πού έδρευε στή Βιέννη, με ιδρυτικά κεφάλαια 10.000 χρυσά φράγκα, τά όποια κάλυψαν οί αυστριακές τράπεζες ως θυγατρική τους εταιρεία.²⁷ Οί πρώτες ενέργειες του νεοσύστατου αυστριακού ιδρύματος στην Ήπειρο ήταν να αύξήσει την προμήθεια των αυστριακών εμπορευμάτων στην περιοχή. Για τό σκοπό μάλιστα αυτό ύποσχόταν στον έμπορικοβιοτεχνικό κόσμο της πόλης, ότι θά έπακολουθοϋσε άνάλογη άπορρόφηση των ήπειρωτικών προϊόντων από την αυστριακή αγορά.

Τά κυριότερα εισαγόμενα αυστριακά προϊόντα ήταν: α) βιομηχανικά: ζάχαρη, οίνοπνεύματα, μύρα, κονιάκ, ξυλεία οίκοδομών, σιδηρικά, μέταλλα, ύφασματα μάλλινα, μεταξωτά και βαμβακερά, χειροτεχνήματα, παιχνίδια, χαρτικά, χρώματα, σχοινιά, έπιπλα, γυαλικά και λάστιχα. Η άξία των ειδών αυτών πλησίαζε τά 3.100.000 χρυσά φράγκα. β) έμπορικά: καφές, άκατέργαστα δέρματα Άμερικής, Αίγύπτου και Βαταβίας, ρύζι και φαρμακευτικά είδη. Η συνολική τους άξία έφθανε τό 775.000 χρυσά φράγκα.²⁸ Έτσι τό σύνολο των βιομηχανικών και έμπορικών αυστριακών προϊόντων περνούσε τά 3.900.000 χρυσά φράγκα.

β) Διεξόδυση τοῦ ἰταλικοῦ ἐμπορίου

Στίς ἀρχές τοῦ 20^{ου} αἰώνα (1903) ἰδρύθηκε στά Γιάννινα τό "Ἰταλικό Ἐμπορικό Προακτορεῖο" τό ὁποῖο, ὅπως καί τό ἀντίστοιχο αὐστριακό Ἴδρυμα, ἐξυπηρετοῦσε καί πολιτικούς σκοπούς. Ἡ ἰταλική κυβέρνησις, στήν προσπάθειά της νά προσανατολίσει καί νά προσηλυτίσει τοὺς ἐπαγγελματίες Γιαννιώτες καί γενικότερα τοὺς ἠπειρώτες, ἐνίσχυε τοὺς ἰταλοὺς ἐπιχειρηματίες στήν Ἠπειρο μέ κάθε τρόπο. Τήν κίνησις τοῦ ἰδρύματος αὐτοῦ βοήθοῦσε σημαντικά καί ἡ τακτική ἐβδομαδιαία γραμμή τῆς ἰταλικῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρείας "Puglia" ἡ ὁποία εἶχε θέσει σέ κατώτερη μοῖρα τήν αὐστριακή "Lloyd".²⁹

Μέσα στά πλαίσια τῆς προσπάθειας γιά τή γρήγορη καί σταθερή ἐξάπλωσις τῆς ἰταλικῆς προπαγάνδας στήν Ἠπειρο περιλαμβάνονται καί οἱ προτάσεις τοῦ ἰταλοῦ πρόξενου στά Γιάννινα Millelire πρὸς τήν Κυβέρνησίν του.³⁰ Πιο συγκεκριμένα, ὁ ἰταλός πρόξενος πρότεινε στήν κυβέρνησίν του τά ἑξῆς:³¹ α) νά ἰδρυθεῖ στά Γιάννινα Βιοτεχνική Σχολή στήν ὁποία θά διδάσκονταν οἱ παρακάτω τέχνες: ὑποδηματοποιία, ὠρολογοποιία, σιδηρουργική καί λεπτουργική.³² β) νά ἰδρυθεῖ στήν ἴδια πόλη Ταμιευτήριον, στό ὁποῖο ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι νά καταθέτουν τίς τυχόν καθημερινές τους ἀποταμιεύσεις, καί γ) νά ἐκδοθοῦν γραμμάτια "εἰς διαταγήν" μέ τά ὁποῖα οἱ φτωχότεροι κάτοικοι τῆς πόλης νά ἀγοράζουν τό καθημερινό ψωμί τῆς οἰκογενείας τους. Τά γραμμάτια αὐτά θά ἐξαργύρωνε τό ἰταλικό προξενεῖο "ἅμα τῇ ἐμφανίσει".³³

Ἀπό τά προτεινόμενα μέτρα, πού ἀποσκοποῦσαν ἀναμφισβήτητα στήν ἐνίσχυσις τῆς ἰταλικῆς προπαγάνδας καί πού γρήγορα ὑλοποιήθηκαν, τό πρῶτο εἶχε ξεχωριστή σημασία γιά τίς βιοτεχνικές συντεχνίες τῶν Ἰωαννίνων, ἀφοῦ ἀποσκοποῦσε ἕνα μέρος τοῦ μελλοντικοῦ μαθητευόμενου συντεχνιακοῦ προσωπικοῦ. Ἐπιπλέον, τό δυναμικό αὐτό ὕστερα ἀπό λίγα χρόνια θά τό ἐξαπέλυε ἡ παραπάνω Σχολή στή Γιαννιώτικη ἀγορά, ἔτοιμο καί ἱκανόν νά διεκδικήσῃ τά ἴδια δικαιώματα ἐργασίας μέ τοὺς ὑπόλοιπους ὁμοτέχνους τους συντεχνίτες. Ἦταν ἕνα ἀκόμη σοβαρό πλήγμα γιά τόν συντεχνιακό θεσμό πού βρισκόταν πιά σέ ἀποσύνθεσις.

Παράλληλα, ἡ ἰταλική κυβέρνησις θέσπισε μερικά εὐνοϊκά μέτρα γιά τοὺς Ἰταλοὺς ἐπιχειρηματίες πού ἐμπορεύονταν στήν Ἠπειρο, ἀπό τά ὁποῖα τά βασικότερα ἦταν: ἡ ἀτελής ἐξαγωγή τῶν ἐμπορικῶν προϊόντων πού προορίζονταν εἰδικά γιά τήν Ἠπειρο καί ἡ ἐπιχορήγησις τῶν ἐξαγωγῶν γιά τήν ἴδια περιοχὴ ἀπὸ τό Δημόσιο Ἰταλικό Ταμεῖο.³⁴

Τά βιομηχανικά Ιταλικά προϊόντα πού εισάγονταν στην Ήπειρο καί ειδικότερα στά Γιάννινα στην πρώτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα ήταν: νήματα, τών όποιων ή εισαγωγή προηγούμενα άνηκε άποκλειστικά στην Άγγλία * μεταξωτά ύφάσματα πού, πρίν ίδρυθεῖ τό Πρακτορεῖο ,εισάγονταν στή συντριπτική τους πλειοψηφία άπό τή Βιέννη* ύφάσματα βαμβακερά πού μέχρι τότε ήταν σχεδόν άγνωστα στην περιοχή (ιταλική μόδα)* ύφάσματα μάλλινα* σχοινιά πού άντικατέστησαν τά άντίστοιχα άγγλικά, σερβικά καί αυστριακά* μετάξι άκατέρναστο, πού άνασπλήρωνε τίς άντίστοιχες εισαγωγές άπό τήν Προύσσα ,τή Θεσσαλονίκη καί τήν Κωνσταντινούπολη* λινάρι καί λινά ύφάσματα , άποκλειστικότητα ώς τότε τών Άγγλων, καί τέλος χειροτεχνήματα μέταλλα καί κυρίως σιδηρικά, κεραμίδια ,οίνοπνευματώδη, πετρέλαιο καί χαρτικά.

Τά είδη τών Ιταλικών έμπορικών έπιχειρήσεων συνοψίζονταν στά παρακάτω: άλευρα, πού μέχρι τότε εισάγονταν άπό τή Μασσαλία, τή Ρουμανία καί τή Βουλγαρία* ρύζι ,καφέδες Σάντος καί Ρίο, άγνωστοι μέχρι πρίν άπό λίγα χρόνια* διάφορα άποικιακά * δέρματα Άφρικής, δέρματα βουβάλων Βαταβίας, βοδινά Τύνιδας καί Άλγερίας καί, τέλος, κατεργασμένα βοδινά έρματα Άμερικῆς.³⁵

Προχωρώντας σέ μία πρόχειρη άποτίμηση τῆς έμπορικῆς δραστηριότητας του Ιταλικού μονοπωλίου παρατηρούμε ότι, άπό τό 1837 ώς τό 1908, οί εισαγωγές τους στην Ήπειρο αύξήθηκαν άπό 1.133.000 γρόσια σέ 3.900.000 χρυσά φράγκα, σέ βάρος κυρίως του άγγλικού καί του αυστριακού έμπορίου.

II. Ή διατήρηση τών προηγούμενων άονητικῶν παραγόντων γιά τή δόξα τών συντεχνιών.

α) Φόροι

Έκτός άπό τούς φόρους πού αναφέραμε στό προηγούμενο κεφάλαιο, δηλ. τό στρατιωτικό, τό τεμετού βεργκιού, πού τώρα χωριζόταν σέ δύο ιδιαίτερους φόρους , τό τεμετού καί βεργκιού, καί τό κρασονόμι, καί πού όλοι τους παρουσίαζαν κάποια ποσοτική αύξηση, έχουμε καί άλλους νέους φόρους τήν περίοδο αύτή. Άπό τούς φόρους αύτούς οί σπουδαιότεροι ήταν:

1) Δημοτικοί Φόροι

Ή σύσταση του γιαννιώτικου τουρκικού Δημαρχείου άνάγεται στό έτος 1870³⁶ καί όφείλεται στό εύρύτερο πρόγραμμα τών τουρκικών με-

ταρρυθμίσεων.³⁷ Σύμφωνα με τό σχετικό νόμο, τή φροντίδα τής πόλης ἀναλάμβαναν οί δημοτικές ἀρχές, πού κατά πάγια τακτική ἀποτελοῦνταν ἀπό τούρκους.³⁸

Ἐνάντια στήν ἐξοδα τοῦ Δήμου, συγκαταλέγονταν καί τά πρόστιμα, πού ἐπέβαλλαν συχνά καί ἀνεξέλεγκτα οί δημαρχιακοί ὑπάλληλοι στούς καταστηματαρχές τής ἀγορᾶς, περισσότερο γνωστά ὡς "τζετζάδες", καί τά ὁποῖα κυμαίνονταν ἀπό 25 ὡς 75 γρόσια.³⁹

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τής ἀσυδοσίας τῶν τούρκων ὑπαλλήλων τοῦ δήμου, πού ἔφθαναν στό σημείο νά ἀφαιροῦν ὀλόκληρα σφάγια ἀπό τούς γιαννιώτες κρεοπῶλες μέ διάφορες μεθόδους, εἶναι καί τό ἑξῆς: Στήν τυπική ἀγορανομική ἐπίσκεψη, πού πραγματοποιοῦσαν σέ τακτές ἡμερομηνίες στά κρεοπωλεῖα τής πόλης, οί ὑπάλληλοι αὐτοί διάλεγαν στήν τύχη ἓνα σφαχτό καί τό ὀδηγοῦσαν μαζί μέ τόν χασάπη στό Δημαρχεῖο γιά ἐπιθεώρηση δῆθεν ἀπό τόν ἀρμόδιο τούρκο κτηνίατρο. Ὁ γιατρός, εἰδοποιημένος ἀπό πρίν, ἀπουσίαζε ἀπό τό γραφεῖο του καί ὁ κρεοπῶλης ἀναγκαζόταν νά ἀφήσει τό ἐμπόρεμά του γιά νά ἐπανέλθει ἀργότερα. Ὅταν ὅμως, ὕστερα ἀπό λίγες ὥρες ἐπέστρεφε γιά νά τό παραλάβει, οί δημαρχιακοί ὑπάλληλοι τοῦ ἀπαντοῦσαν ὅτι τό σφάγιο βρέθηκε μολυσμένο, ἐνῶ στήν πραγματικότητα τό εἶχαν μοιραστεῖ μεταξύ τους.⁴⁰

Ἀργότερα, καί συγκεκριμένα δύο χρόνια πρίν τήν ἀπελευθέρωση, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ μιᾶ ἄλλη ἡπειρωτική ἐφημερίδα τῶν Ἰωαννίνων, ἡ "Ἡπειρος", οί χριστιανοί κάτοικοι τής πόλης ὑποχρεῶνόνταν ἀπό τό Δῆμο νά εἰσφέρουν ἐτήσια 4 γρόσια. Ἡ καταβολή τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ ὅμως γινόταν μέ μεγάλη ἀπροθυμία ἀπό τούς Γιαννιώτες καί ὕστερα ἀπό πολλές πιέσεις τῶν τούρκων χωροφυλάκων.⁴¹

2. Φόρος ὀδοποιΐας

Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἡ ἐκθεση τοῦ Ἄγγλου πρόξενου στά Γιάννινα Roberts⁴², ὅλοι οί κάτοικοι τοῦ βιλαετιοῦ, ἀπό 16 χρόνων καί πάνω, εἶχαν ὑποχρεωθεῖ ἀπό τό 1852 σέ ἐτήσια καταβολή 12 πιάστρων ὁ καθένας τους γιά τή συντήρηση τῶν δρόμων.⁴³

Ὁ φόρος αὐτός συνεχίστηκε νά καταβάλλεται ὡς τήν ἀπελευθέρωση, παρά τό γεγονός ὅτι ἐλάχιστα καί ἀσήμαντα συγκοινωνιακά ἔργα, πραγματοποιήθηκαν γιά τήν ἀντιμετώπιση καί διευκόλυνση τῶν νέων μέσων μεταφορῶν. Ἀντίθετα μάλιστα, οί περισσότεροι ἐμπορικοί δρόμοι παρέμειναν σέ πρωτόγονη μορφή.⁴⁴

3. Φόρος νιά τά υποζύγια.

Ἄν καί ὁ φόρος αὐτός ἐπηρέαζε ἀρνητικά καί ἄμεσα μόνο τή συντεχνία τῶν ἀγωγιατῶν ἀπό τό συντεχνιακό χῶρο, ἔμμεσα εἶχε σοβαρές ἐπιπτώσεις σ' ὄλο τόν ἐμπορικό καί βιοτεχνικό κόσμο, γιατί ἀντανακλούσε ἐπιζήμια στήν αὔξηση τοῦ ἀγωγιού.

Σέ μιά ἐποχή πού καί ἡ παραμικρή φορολογική ἐπιβάρυνση εἶχε ὀλέθριες συνέπειες γιά τόν ἀποδεκατισμένο οἰκονομικά χριστιανό φορολούμενο, ἦταν ἐπόμενο πώς ἡ καταβολή τοῦ φόρου αὐτοῦ θά μεταβιβαζόταν μέ ἔντεχνο καί ἀφανή τρόπο ἀπό τούς ἀγωγιάτες, κατόχους τῶν ἀλόγων καί τῶν μουλαριῶν, στούς ἐμπορευόμενους κατοίκους τῶν Ἰωαννίνων μέ τήν ἀνάλογη ἐπιβάρυνση τῶν μεταφορικῶν.⁴⁶

Τήν κατάσταση ἔκανε πιά ἀφόρητη ὄχι μόνον ἡ συνεχιζόμενη ἀριθμητική καί ποσοτική αὔξηση τῶν φόρων, σέ συνδυασμό πάντοτε μέ τήν αὐξανόμενη οἰκονομική καχεξία τῶν συντεχνιακῶν μελῶν, ἀλλά καί οἱ φορολογικοί τουρκικοί μηχανισμοί τόσο στήν κατανομή ὅσο καί τήν εἰσπραξη τῶν διαφόρων φόρων.⁴⁷

Ἡ τακτική αὐτή ἀπέβλεπε σκόπιμα στήν οἰκονομική ἀπογύμνωση καί στήν πλήρη ἐξουθένωση τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου, ἐπειδή ἡ τοπική τουρκική διοίκηση εἶχε ἐπισημάνει μερικές ἀσυνήθιστες καί ἀνεπιθύμητες πολιτικές κινήσεις τῶν χριστιανῶν μετά τή συνθήκη τοῦ Βερολίνου.⁴⁸

Πρωτοφανή γιά τά δημοσιονομικά τῶν λαῶν χαρακτηρίζουν σέ ὑπόμνημά τους⁴⁹ οἱ ἠπειρώτες τῆς Ἀθήνας τή φορολογία πού ὑφίστανται οἱ συμπατριῶτες τους, γιά τό γεγονός κυρίως ὅτι ἐξαναγκάζονταν στήν καταβολή καί τοῦ φόρου τῶν συμπατριωτῶν τους πού εἶχαν μεταναστεύσει.

Πρέπει ἀκόμη νά τονίσουμε ὅτι, κοντά στούς τακτικούς φόρους, πού προαναφέραμε, προσθέτονταν κάθε τόσο καί διάφοροι ἔκτακτοι φόροι, πού ἐπιβάλλονταν γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν πουλάριθμων ἔκτακτων ἀναγκῶν τῆς φθίνουσας οἰκονομικά καί ἑδαφικά ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.⁵⁰

Ἡ τοπική τουρκική διοίκηση, αὐστηρή καί ἀνελέητη στό ζήτημα τῆς κανονικῆς εἰσπραξης τῶν φόρων, δέν δίσταζε νά φυλακίζει ἄρκετούς χριστιανούς, ὄχι μόνο μέ τή δικαιολογία τῆς φορολογικῆς ὀφειλῆς, ἀλλά καί μέ τήν κατηγορία τῆς ἐχθρικῆς διάθεσῆς τους πρὸς τό τουρκικό καθεστῶς.⁵¹

β) Κονάκια

Ἦστερα ἀπό μιά μεγάλη περίοδο ἀποφυγῆς τῶν "κονακιῶν" μέ τή

διπλή, από τὰ θεμέλια, ανέγερση τοῦ στρατώνα Ἰωαννίνων, ὁ θεσμός ἐπανεμφανίζεται τὴν περίοδο αὐτὴ μὲ νέα μορφή, λιγότερο ἐπώδυνη. Ἀντὶ, ὅπως γινόταν παλιότερα, νὰ ὑποχρεώνονται οἱ Γιαννιώτες σὲ ἀναγκαστικὴ φιλοξενία τῶν τούρκων στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματούχων, τώρα μὲ τὰ κονάκια ἐπιβαρύνονται μόνο χρηματικά. Μιὰ τριμελὴς ἐπιτροπὴ χριστιανῶν, τούρκων καὶ ἐβραίων ἦταν ἐπιφορτισμένη γιὰ τὴν ἐξεύρεση καταλυμάτων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἔτσι, νοικιάζονταν μερικὰ σπίτια, μὲ ἀδρότατα ἐνοίκια, ἐπαρκῆ ἀπὸ ἀποψη χώρου γιὰ τὸν καταυλισμὸ τῶν τούρκων στρατιωτῶν. Τὸ συνολικὸ χρηματικὸ ποσὸ τῶν ἐνοικίων αὐτῶν κατανεμόταν μὲ τὴ μορφή αὐθαίρετου φόρου σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλης ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ τους δυνατότητα.⁵²

Ὁ θεσμὸς αὐτός μὲ τὴ μορφή τοῦ ἔμμεσου φόρου συνεχίστηκε μέχρι τὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰῶνα⁵³ καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ διατηρήθηκε ὡς τὴν ἀπελευθέρωση.

Τὴ γενικότερη ἀπογοητευτικὴ κατάσταση τοῦ ἐμπορίου τῆς περιοχῆς συντηροῦσαν καὶ τροφοδοτοῦσαν ἐπίσης καὶ ἄλλοι βασικοὶ ἀρνητικοὶ παράγοντες, ὅπως ἡ ληστεία, ἡ ἔλλειψη τῶν συγκοινωνιακῶν δικτύων καὶ ἡ ἀπουσία τῶν ἐμπορικῶν πανηγυριῶν.

γ) Ληστεία

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶχε προσλάβει ἐπικίνδυνες διαστάσεις ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς προαπελευθερωτικῆς περιόδου. Ἡ θρασύτητα πού ἐπιδείκνυαν οἱ ληστές ἦταν ἀρκετὰ προκλητικὴ. Ἐφθάναν στό σημεῖο νὰ ληστεύουν τοὺς περαστικούς χριστιανούς ὄχι μόνο σὲ περιοχές καὶ διαβάσεις ἀπομακρυσμένες ἀπὸ τὴν πόλη τῶν Ἰωαννίνων, ἔδρα τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ σὲ πολὺ κοντινὲς τοποθεσίες γύρω ἀπ' αὐτή. Ἡ ἀδιαφορία τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν εἶχε ὀδηγήσει σὲ μεγάλη ἀπόγνωση τοὺς ἐπαγγελματίες τῆς ἀγορᾶς.

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ληστρικῆς θρασύτητας ἀποτελεῖ ἡ περίπτωση τοῦ γνωστοῦ Ἡπειρώτη γιατροῦ, ἱστοριοδίφου καὶ συγγραφέα Ἰω. Λαμπρίδη, ὁ ὁποῖος μεταμφιεσμένος σὲ ἀπλό χωρικὸ λίγο πρὶν φθάσει στὴν πόλη, στὴν ἀντίπερα ὄχθη τῆς λίμνης, δέχτηκε ἐπίθεση ἀπὸ ἀπόσπασμα ληστῶν πού ἐπιδίωξε ν' ἀρπάξει ὅλα τὰ ζῶα τῆς συνοδείας του. Τελικὰ ἡ ἀπόπειρα αὐτὴ ματαιώθηκε,⁵⁴ ἀφοῦ πρῶτα βέβαια οἱ ληστές ἀποζημιώθηκαν ἀδρότατα.

Ἡ συχνότητα τῶν ληστρικῶν γεγονότων ἦταν τόσο μεγάλη καὶ ἐντο-

νη τήν εποχή αὐτή, ὥστε σπάνια ἐρχόταν κανένας χωρικός γιά προμήθει-
ες ἀπό τή γιαννιώτικη ἀγορά. Ἐμπορος, ἀπό τοὺς πλοῦ ονομαστοὺς τῆς πό-
λης, εἶχε ὀφειλέτες στήν ἐπαρχία μέ ποσά πού πλησίαζαν τίς 2.000 τουρ-
κικὲς λίρες, ἀλλά δέν τολμοῦσε νά ἐπισκεφθεῖ τοὺς ὀφειλέτες του γιά
νά τὰ ζητήσει ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς ληστές. Γιά τόν ἴδιο λόγο οὔτε καί
οἱ χρεῶστες τοῦ παραπάνω ἐμποροῦ δέν τολμοῦσαν νά ἔρθουν στά Γιάννι-
να, γιά νά ἐξοφλήσουν τό χρέος τους καί νά ζητήσουν νέο ἐμπόρευμα. Ἀ-
κόμη, ὅσοι τυχόν Γιαννιώτες βρίσκονταν στίς παρυφές τῆς πόλης, μέ τό
βασιλεῖμα τοῦ ἡλίου ἔπρεπε νά ἀποσυρθοῦν μέσα σ' αὐτή, ἀν ἤθελαν νά ἀ-
ποφύγουν δυσάρεστες περιπέτειες καί ἐκπλήξεις.⁵⁵

Οἱ ληστοσυμμορίες συνέχισαν. τό ἐξολοθρευτικό ἔργο τους ὀ-
χι μόνο γιά τοὺς Γιαννιώτες ἀλλά καί γιά ὀλόκληρο τόν Ἠπειρωτικό
λόγος τήν ἀπελευθέρωσή.⁵⁶ Πιθανότατα, τήν ἐντονη δράση τῶν τουρκοαλβανι-
κῶν συμμοριῶν, πού τρομοκρατοῦσαν ὕπαιθρο καί πόλεις καί ἀπέβλεπαν κα-
τά ἓνα μεγάλο ποσοστό στὸν ἀφελληνισμό τῆς Ἠπείρου, νά ἐπεδίωκε καί
νά ὑπέθαλπε ἡ ἴδια τουρκικὴ διοίκηση.⁵⁷ Μέ τήν πρόφαση μάλιστα τοῦ
νέου νόμου γιά τήν καταστολή τῆς "ληστανταρσίας" παραχωροῦνταν ὑπερ-
ξουσίες στήν τουρκικὴ ἀστυνομία μέ ἀποτέλεσμα νά συλλαμβάνονται καί
νά φυλακίζονται ἄτομα ἀνεύθυνα, πού στήν οὐσία ἦταν πολιτικοί κρατού-
μενοι.⁵⁸

δ) Ἐμπορικοὶ δρόμοι

Παρά τίς πομπώδεις ἐξαγγελίες τῆς τουρκικῆς διοίκησης, πού ἦδη
περιγράψαμε σχετικὰ μέ τήν κατασκευή σύγχρονων συγκοινωνιακῶν
δικτύων, κατάλληλων γιά τίς ἐμπορικὲς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς, ἡ
κατάσταση τῶν δρόμων παρέμεινε ἡ ἴδια. Οὔτε κι ἡ νέα φορολογία τῆς ὀ-
δοποιΐας δέν κατόρθωσε νά ἐπιφέρει τίς κατάλληλες καί σημαντικὲς ἀλ-
λαγές πού ὄλοι οἱ χριστιανοὶ προσδοκοῦσαν.⁵⁹

Οἱ παλιές ὀδικὲς ἀρτηρίες, πού ξεκινοῦσαν ἀπό τὰ Γιάννινα καί
κατέληγαν ἢ μία στήν Ἄρτα, μέ προέκταση τήν Πρέβεζα, καί ἡ ἄλλη στή
Σαγιάδα μέ προέκταση τώρα τοὺς Ἄγιους Σαράντα, ἐξακολουθοῦσαν νά εἶ-
ναι οἱ καλύτερες καί κυριότερες γιά τή γρήγορη καί ὀμαλή κίνηση
τοῦ ἐμπορίου.⁶⁰

Τό ὑπόλοιπο ἐσωτερικὸ ὀδικὸ δίκτυο τῆς Ἠπείρου, μέ κέντρο τὰ
Γιάννινα καί ἀπόληξη τό Μέτσοβο, τοὺς Φιλιάτες, τήν Παραμυθιά, Πάργα καί
τό Μπεράτι, ἐξακολουθοῦσε νά παρουσιάζεται σέ πρωτόγονη μορφή.⁶¹

περιοχές αυτές στο μεγαλύτερο διάστημα του χρόνου απομονώνονταν εμπορικά από τὰ Γιάννινα καί άλλες πόλεις, έπειδή τὰ νερά τῶν ποταμῶν κατέστρεφαν τίς γέφυρες, τίς όποῖες έκτιζαν συνήθως άνειδίκευτοι έργάτες.⁶²

Ό τύπος τῆς έποχῆς φιλοξένησε πάμπολλα άρθρα καί διέθεσε πολλές σελίδες γιά τὰ συγκοινωνιακά προβλήματα καί τίς προσπάθειες πού έγιναν γιά τή λύση τους. Από τίς πιό σημαντικές πληροφορίες, πού μάς παραδίδει, είναι ότι οἱ κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων ζήτησαν τήν κατασκευή σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἰωαννίνων-Πρέβεζας.⁶³ Ἀκόμη διασώζει τίς άποτυχημένες προσπάθειες γιά τή δημιουργία σιδηροδρομικοῦ δικτύου στην Ἡπειρο μέ κέντρο τὰ Γιάννινα καί άξονες τό Μοναστήρι καί τήν Αὐλώνα από τή μιά καί τή Σκόδρα καί τήν Πριζρένη από τήν άλλη.⁶⁴

Ἔτσι, ἡ έμπορική έπικοινωνία τῶν Ἰωαννίνων, παρά τή γενικότερη μεταβολή τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, έξακολουθοῦσε νά γίνεται μέ τίς θαλάσσιες άτμοπλοϊκές γραμμές,⁶⁵ πού άπόληγαν στην Ἄρτα (Σαλαώρα), Πρέβεζα, Ἄγιους Σαράντα ἢ έκκλινοῦσαν άντίστροφα.

Κάτω από τίς δυσμενεῖς αυτές συγκοινωνιακές συνθήκες, σέ συνδυασμό μάλιστα μέ τίς γενικότερες άσχημες χρονικές καί τοπικές συγκυρίες, ἦταν πολύ φυσικό νά μήν ύπάρχει καμιά ώθηση στό έμπόριο.

ε) Ἐμπορικά πανηγύρια. Προσπάθεια γιά άνασύσταση τῆς έμποροπανήγυρης στά Γιάννινα.

Ἐνας άκόμη άνασταλτικός παράγοντας στην έμπορική δραστηριότητα τῆς περιοχῆς ἦταν καί ἡ άτόνηση τῶν έμπορικῶν πανηγυριῶν.⁶⁶ Ἡ τουρκική διοίκηση, στην προσπάθειά της νά δημιουργήσει εὐνοϊκές συνθήκες γιά τήν άναθέρμανση τοῦ έμπορίου στά Γιάννινα κυρίως, αλλά καί στίς γύρω περιοχές έπανάφερε τό θεσμό τῆς έμποροπανήγυρης στά 1893.⁶⁷ Στά Γιάννινα τό τελευταῖο έμπορικό πανηγύρι εἶχε γίνει λίγο πρίν τήν μεγάλη πυρκαγιά πού έπαθε ἡ πόλη στην πολιορκία τοῦ Ἄλῆ πασά από τὰ σουλτανικά στρατεύματα, τόν Αὐγουστο τοῦ 1820.

Ό Χαΐρη Πατσαντᾶς, δήμαρχος τῶν Ἰωαννίνων εκείνη τήν έποχή, προσπάθησε νά άνασυστήσει τόν Αὐγουστο τοῦ 1893 τήν όνομαστή έμποροπανήγυρη τῆς "Πωγωνιανῆς", χωρίς όμως έπιτυχία. Παρά τήν προπαγάνδα τῶν τουρκικῶν άρχῶν καί τίς προετοιμασίες τοῦ άναγκαίου χώρου, πού θά δέχόταν τούς έμπόρους καί τό άγοραστικό κοινό,⁶⁸ αλλά καί τόν πανηγυρικό τόνο πού έδωσαν στά έγκαίνιά της οἱ τουρκοί έπίσημοι, οἱ έμπορικές συναλλαγές κυμάνθηκαν σέ πολύ μέτρια επίπεδα.⁶⁹

Ἡ ἀποτυχία τοῦ ἐμπορικοῦ πανηγυριοῦ ἀποδόθηκε στό γεγονός ὅτι, γινόταν γιά πρώτη φορά ὕστερα ἀπό 70 χρόνια καί τό ἀγοραστικό κοινό εἶχε ξεσυνθίσει καί δίσταζε νά προχωρήσει σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς ἀγοραπωλησίες. Τόν ἐπόμενο χρόνο τό πανηγύρι αὐτό ἐπαναλήφθηκε χωρίς καμιά ἰδιαίτερη ἐπιτυχία. Μάλιστα τή φορά αὐτή περιορίστηκε σέ καθαρό ζωπάζαρο.⁷⁰

Ἡ νέα αὐτή ἀποτυχία τῆς ἐμποροπανηγυρῆς κατέδειξε γιά μιὰ ἀκόμη φορά τήν οἰκονομική καχεξία καί ἀνέχεια τῶν κατοίκων τῆς Ἡπείρου ἀπό τή μιὰ, καί τή φτώχεια καί γύμνια τῆς γιαννιώτικης καί γενικότερα τῆς ἠπειρώτικης ἀγορᾶς σέ ποικιλία, σέ ποσότητα καί σέ ποιότητα, ἀπό τήν ἄλλη.

III. Ἡ ἐμφάνιση νέων ἀρνητικῶν παραγόντων γιά τό ἐμπόριο καί τίς τέχνες.

Οἱ νέοι παράγοντες πού ἐπηρέασαν ἀρνητικά τήν οἰκονομία τοῦ τόπου καί ἰδιαίτερα τῶν συντεχνιῶν ἦταν ὁ πόλεμος τοῦ 1897, ἡ ἀπουσία τραπεζικοῦ συστήματος στά Γιάννινα καί, τέλος, ἡ ὑπερβολική αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλανόδιων τεχνιτῶν καί μικροπωλητῶν.

α) Πόλεμος τοῦ 1897

Ὁ ἀτυχος πόλεμος τοῦ 1897, πού, εἶχε τραγικές συνέπειες γιά ὅλοκληρη τήν Ἑλλάδα, ἀφῆσε πολλές καί δυσάρεστες ἐμπειρίες, ἔμμεσες βέβαια, καί στούς Γιαννιώτες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης⁷¹ στό πῶς εὐαίσθητο καί εὐπαθές σημεῖο τους, τό οἰκονομικό. Οἱ ἐπιπτώσεις, πού δημιουργήσε ὁ πόλεμος αὐτός στόν οἰκονομικό τομέα τῆς περιοχῆς, διασώθηκαν ἀπό ἕναν οὐδέτερο παρατηρητή, τόν Ἄγγλο πρόξενο στά Γιάννινα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Roberts.⁷² Ἡ ἀντικειμενικότητα τῶν πληροφοριῶν τοῦ Ἄγγλου προξένου νομίζουμε ὅτι ἐγγυᾶται σχεδόν ἀπόλυτα τήν ἀκρίβεια καί τήν ἀλήθεια τῶν σχετικῶν γεγονότων τῆς περιόδου ἐκείνης.

Οἱ διαπιστώσεις στίς ὁποῖες ἐφῆσσε ὁ πρόξενος τῆς Ἄγγλιας δείχνουν καθαρά τίς δυσμενέστετες ἐπιπτώσεις πού εἶχε τό σημαντικό αὐτό πολεμικό γεγονός στήν ἐμπορική καί βιοτεχνική τάξη τῆς γιαννιώτικης πόλης.

Κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου τά Γιάννινα ἀποκλείστηκαν ἐπί τέσσαρις μῆνες καί τά ἐμπορεύματα παρέμειναν στά τρία λιμάνια τῆς Ἡπεί-

ρου, τήν Πρέβεζα, τήν Σαλαώρα καί τούς "Αγίους Σαράντα. Ἄλλά κι ὅταν ἀργότερα δόθηκαν πάλι τά λιμάνια ἐλεύθερα στό ἐμπόριο, δέν ὑπῆρχαν τά ἀναγκαῖα μεταφορικά μέσα, γιατί ὅλα τά ὑποζύγια καί τά κάρρα εἶχαν ἐπιταχθεῖ μέ τή βία γιά τίς μεταφορικές καί νοσοκομειακές ἀνάγκες τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἔτσι ὁ ἀποκλεισμός παρατάθηκε ἕμμεσα γιά ἄλλους πέντε ἢ ἕξι μῆνες.

Στό παραπάνω διάστημα παρατηρήθηκαν περιορισμένες συναλλαγές στό γιαννιώτικο πεζάρι κι αὐτές μικροεμπορικῆς μορφῆς. Παράλληλα, σημειώθηκε μεγάλη αὔξηση, σχεδόν τριπλάσια ἀπό τόν περασμένο χρόνο, στίς τιμές τοῦ σιταριοῦ, βρίζας, καλαμποκιοῦ καί βουτύρου.

Ἄλλά ἡ σημαντικότερη ἐπιβάρυνση, πού προξένησε ὁ πόλεμος τοῦ 1897 στόν ἐμπορικό κόσμο τῶν Ἰωαννίνων, ἦταν ἡ ὑπερβολική καί ὑπέρογκη ὑψωση τῶν κομίστρων, μέ ἀποτέλεσμα νά καθίσταται προβληματική ἡ διακίνηση τῶν προϊόντων τῆς ἀγορᾶς. Οἱ Γιαννιώτες καταστηματάρχες ἔφθασαν στό σημεῖο νά πληρώσουν τό ἀγῶγι τοῦ ἀλόγου ἢ τοῦ μουλαριοῦ, πού κι αὐτό μέ δυσκολία κατάφερναν νά βροῦν, γιά τίς διαδρομές Πρέβεζα - Γιάννινα, Σαλαώρα-Γιάννινα καί Ἄγιοι Σαράντα-Γιάννινα 1 λίρα ἀγγλική, 1 σελίνι καί 8 πέννες.⁷³

β) Ἄνυπαρξία πιστωτικοῦ συστήματος στά Γιάννινα.

Ἀπό τά τέλη ἀκόμη τοῦ 19^{ου} αἰῶνα ὁ Ἄγγλος πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων Roberts εἶχε ἐπισημάνει τίς θλιβερές συνέπειες πού εἶχε γιά τούς ἀσχολούμενους μέ τό ἐμπόριο καί τίς τέχνες Γιαννιώτες ἡ ἔλλειψη ἑνός τραπεζικοῦ συστήματος.⁷⁴ Τό γεγονός αὐτό ἀποκοτοῦσε μεγαλύτερη βαρύτητα, ἂν λάβουμε ὑπόψη πῶς ἡ γιαννιώτικη ἀγορά ἐξακολουθοῦσε νά δέχεται λίγο πρὶν τήν ἀπελευθέρωση πάνω ἀπό τό 50% τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν τῆς Ἠπείρου.⁷⁵

Ἔτσι, ἀναγκαστικά οἱ περισσότεροι ἔμποροι καί βιοτέχνες δανείζονταν μέ γραμμάτια ἀπό διάφορους τοκογλύφους μέ παράνομο ποσοστό τόκου 3-4% τόν μήνα.⁷⁶ Μάλιστα, ὅταν τό ζητούμενο χρηματικό ποσό ξεπερνοῦσε τίς 40 λίρες Ἀγγλίας δηλ. τά 4.500 γρόσια, ὁ δανειστής ζητοῦσε ἐνέχυρο κτηματική περιουσία διπλάσιας ἀξίας ἀπό τό ποσό πού θά δάνειζε.⁷⁷

Ἄλλά τό βασικότερο μειονέκτημα πού προέκυπτε ἀπό τήν ἔλλειψη Τράπεζας στά Γιάννινα ἦταν ἡ δυσκινησία καί δυσκαμψία τοῦ ἐμπορίου

καί σέ προέκταση ή άτελής μορφή διεξαγωγής του. Έτσι, όλες οί πληρωμές στά εισαγόμενα είδη γίνονταν άμεσα καί οί λιγοστοί έμποροι τών Ίωαννίνων δέν είχαν νά λαβαίνουν άπό τίς εύρωπαϊκές άγορές καί άναγκάζονταν νά κάνουν καταθέσεις γιά τά εισαγόμενα εύρωπαϊκά προϊόντα. Μόνο έπιταγές τραβηγμένες στά Γιάννινα ή τραβηγμένες στήν Εύρώπη καί σταλμένες στά Γιάννινα γίνονταν άποδεκτές.⁷⁸ Τό πιστωτικό όμως αυτό σύστημα ήταν άσύμφορο γιά τούς έμπορους, άφοϋ περιόριζε στό ελάχιστο τό έμπορικό κέρδος.

Λίγα χρόνια άργότερα, στίς άρχές του 20^{ου} αιώνα, διαπιστώνουμε πώς όλες σχεδόν οί συναλλαγές είχαν περάσει σέ Ίσραηλίτες τραπεζίτες τοκογλύφους.⁷⁹ Γιά τήν αντιμετώπιση τής άσφυκτικής κατάστασης στήν όποία είχαν περιέλθει οί Γιαννιώτες έμπορευόμενοι άπό τήν άπουσία τραπεζικού καταστήματος⁸⁰, παρατηρήθηκαν κάποιες προσπάθειες δύο χρόνια πρίν τήν άπελευθέρωση, αλλά ήταν πολύ άργά πιά. Τό Ύποκατάστημα τής Τράπεζας Άθηνών πού ίδρύθηκε στά Γιάννινα τό 1910 άναγκάστηκε άπό τά πράγματα νά κλείσει πολύ σύντομα⁸¹.

Ε. Γ. Νίφρος
Σ. 33
(21-12-1903)

γ) Μετανάστευση

Ός ένα άπό τά σημαντικά αίτια, άπεύθυνο γιά τόν οίκονομικό μαρασμό του τόπου, οί σύγχρονοι μέ τά οίκονομικά γεγονότα τής έποχής μελετητές θεωρούσαν τό μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα, πού στίς άρχές του αιώνα μας είχε προσλάβει στήν Ήπειρο τή μορφή μαζικής φυγής.

Είναι άλήθεια πώς μετά τό 1895 τό μέχρι τότε παρατηρούμενο μεταναστευτικό ρεύμα άρχισε νά διογκώνεται καί στό χρονικό διάστημα 1902-1907 γνώρισε μεγάλη έξαρση. Γύρω στά 1906 οί σχετικές πηγές άναφέρουν ότι τό 30% του ήπειρωτικού πληθυσμού είχε μεταναστεύσει.⁸² Στά 1908-1909 ή μετανάστευση παρουσίασε μία ύφεση πού όφειλόταν στό νέο νόμο στρατολογίας τών μή μουσουλμάνων, γιά νά γίνει πάλι έντονη τήν υπόλοιπη περίοδο πού μεσολάβησε ως τήν άπελευθέρωση. Οί κύριες έστίες πού δέχονταν τούς μετανάστες ήταν, έκτός άπό τό ελληνικό κράτος, οί Η.Π.Α., ό Καναδάς καί ή Άργεντινή.⁸³ Επιπλέον ή έξοδος καί ή φυγή του χριστιανικού στοιχείου τώρα είναι τίς περισσότερες φορές μόνιμη καί όριστική καί όχι προσωρινή καί πρόσκαιρη όπως τά προηγούμενα χρόνια. Οί περισσότεροι μάλιστα μετανάστευαν γιά νά άντεπεξέρχονται στίς φορολογικές ύποχρεώσεις του τόπου τους. Στή μαζική φυγή τους συνετέλεσε άναμφισβήτητα ή αδιάλλακτη σιόση τής τουρκικής κυβέρνησης

στό ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς ὑπηκούτητας καί ἡ τακτική τῆς νά ἀπαιτεῖ ἀπό τοὺς Ἕλληνες ὑπήκουος φόρους, παραπλήσιους καί παρόμοιους μέ ἐκεῖνους πού πλήρωναν οἱ χριστιανοί ὀθωμανοί ὑπήκοοι⁸⁴. Ἄμεσο ἀποτέλεσμα ἦταν νά παρατηρηθεῖ μεγάλη ἔλλειψη ἐργατικῶν χεριῶν καί νά διπλασιασθοῦν ἢ νά τριπλασιασθοῦν τά ἡμερομίσθια.

Εἶναι περιττό νομίζω νά τονισθεῖ ὅτι οἱ πρῶτοι πού πλήρωσαν τὸ ἀντίτιμο τῆς μετανάστευσης ἦταν οἱ ἔμποροι καί οἱ βιοτέχνες τῆς γιαννιώτικης ἀγορᾶς.

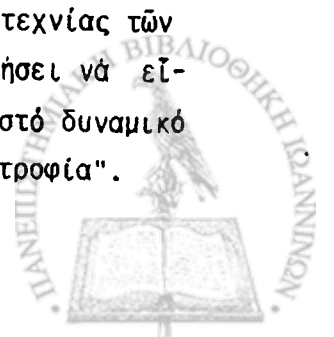
δ) Πλανόδιοι τεχνίτες καί ἔμποροι.

Ἄν καί τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἐρχόταν σέ κατώτερη μοῖρα ἀπὸ ἀποψη σημαντικότητας, ἐξαιτίας κυρίως τοῦ ἐπαγγέλματος πού ἀσκοῦσαν οἱ περισσότεροι πλανόδιοι τεχνίτες καί ἔμποροι, δέν ἔπαυε νά δημιουργεῖ προβλήματα στίς ἀντίστοιχες ἐπαγγελματικές (ἐμπορικές καί βιοτεχνικές) συντεχνίες ἢ τουλάχιστον σέ ἀρκετά μέλη τῶν συντεχνιῶν αὐτῶν.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ πλανόδιοι ἐπαγγελματίες,⁸⁵ χωρὶς νά εἶναι ἐνσωματωμένοι σέ κάποια συντεχνία, εἶχαν τὴν δυνατότητα ἀλλὰ καί τὴν ἐλευθερία νά διαλέγουν μόνοι τους τίς προοπτικές καί τίς συνθήκες δουλειᾶς. Τὸ "προνόμιο" αὐτὸ τοὺς ἔδινε τὴν εὐχέρεια νά ἀπαγκιστρῶνται ἀπὸ τίς δύσκολες οἰκονομικές καταστάσεις, πού γνώριζαν οἱ ἀντίστοιχοι συντεχνίτες ὁμότεχνοι. Ἀντίθετα τά μέλη τῶν συντεχνιῶν καθηλωμένα στὸ χῶρο τους περίμεναν τὸν πελάτη ἐνῶ οἱ πλανόδιοι πήγαιναν νά τὸν συναντήσουν κυρίως στά ἡπειρωτικά χωριά.

Ἡ μὴ ἔνταξή τους σέ κάποια συντεχνία ἔδινε ἀκόμη στοὺς πλανόδιους τεχνίτες καί ἔμπορους μερική φορολογική ἀπαλλαγὴ, σέ φόρους κυρίως πού εἶχαν σχέση μέ τὴν ἀσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός τους. Τὸ γεγονός αὐτὸ, σέ συνάρτηση μέ τὴν κινητικότητα καί τὴν ἐλαστικότητα τοῦ ἐπαγγέλματός τους, δημιουργοῦσε δικαιολογημένα τὰ παράπονα τῶν ὁμοτέχνων τους σύντεχνιτῶν.⁸⁶ Ἀρκετά μέλη, ἐπειδὴ δέν ἔβρισκαν καμμία ἀνταπόκριση στὸ δίκαιο αἴτημά τους, προτίμησαν ν' ἀπαρνηθοῦν τὴν ἀνεπαρκῆ συντεχνιακὴ προστασία καί ν' ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα τῶν πλανόδιων τεχνιτῶν καί ἐμπόρων.⁸⁷

Ἀποκαλυπτικὸ γιὰ τίς συνέπειες πού εἶχε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πλανόδιου πάνω στίς συντεχνίες εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς συντεχνίας τῶν καλαντζήδων, ἡ ὁποία στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας εἶχε καταστήσει νά εἶναι ἡ πιὸ ὀλιγομελὴς συντεχνία στά Γιάννινα μέ 4-5 μέλη στὸ δυναμικὸ τῆς.⁸⁸ Στὴν οὐσία πρόκειται πλέον γιὰ καλαντζίδικη "συντροφία".

2. Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΜΑΡΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΚΑΙ Η ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥΣ.

Τήν πρώτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα ολοκληρώνεται ή οικονομική έξαθλίωση τής συντριπτικής πλειοψηφίας τών συντεχνιτών. Άψευδείς μάρτυρες τής οικονομικής κατάπτωσης τών συντεχνιακών μελών είναι τόσο ή εικόνα πού παρουσίαζε ή γιαννιώτικη αγορά καί ευρύτερα ή πόλη τήν εποχή αυτή όσο καί οί διαθήκες καί τά προικοσύμφωνα τών περισσότερων συντεχνιτών, πού βρίσκονται καταχωρισμένα στους σχετικούς κώδικες τής τοπικής Μητρόπολης καί αναφέρονται σ'αυτό τό χρονικό διάστημα.

α) Άγορά

Οί πληροφορίες πού έχουμε γιά τή μορφή καί τήν κίνηση τής γιαννιώτικης αγοράς λίγο πρίν τήν άπελευθέρωση είναι άποκαρδιωτικές.

Άν καί τά Γιάννινα έξακολουθοῦσαν νά διατηροῦν τόν πληθυσμό τους σέ ένα επίπεδο σχετικά σταθερό,⁸⁹ παρά τήν αίμορραγία τής μετανάστευσης, ή ποιοτική στάθμη τής ζωής τών κατοίκων τους συνεχώς υποβαθμιζόταν.

Στίς άρχές του 1909 ολοκληρή ή πόλη καί ιδιαίτερα τό τμήμα τής αγοράς δέν διέφερε πολύ άπό τήν εικόνα πού περιέγραψε ό Rouquerville στίς άρχές του προηγούμενου αιώνα.⁹⁰ Έξακολουθοῦσε δηλ. νά είναι σκοτεινή, μέ ένα μακρύ κεντρικό δρόμο, πλακόστρωτο τώρα,⁹¹ καί σπία φτωχικά καί σκοτεινά κατασκευασμένα άπό άθλια ύλικά.

Τά εργαστήρια, άκολουθώντας καί αυτά τόν γενικότερο κανόνα, παρουσίαζαν μεγάλη στενότητα χώρου, όπου οί λιγοστοί τεχνίτες έξασκοῦσαν τά φτωχικά τους επαγγέλματα καί οί έμποροι τό μικρεμπόριο ή τίς μικροεπιχειρήσεις τους, πού παρ'όλα αυτά έπαρκοῦσαν στίς ανάγκες του πολύ φτωχικού πληθυσμού τής γύρω περιοχής.⁹²

Άλλά οί πληροφορίες πού διασώθηκαν γιά τήν έμπορική κίνηση τής γιαννιώτικης αγοράς τήν εποχή αυτή άποδεικνύουν ότι είχε περιοριστεί σέ πολύ αύστηρά τοπικά πλαίσια.

Η οικονομική κίνηση τής αγοράς, όπως σκιαγραφείται τό 1908,⁹³ παρουσιάζεται μειωμένη, μέ παθητικό άνάμεσα στίς είσπραγωγές καί έξαγωγές άνερχόμενο στό 2.300.000 γρόσια.⁹⁴ Άξιοσημείωτο είναι τό γεγονός ότι άπό τά έξαγόμενα είδη κανένα δέν προέρχεται άπό τό συντεχνιακό χώρο. Τό έλλειμμα αυτό καλυπτόταν συνήθως στό μεγαλύτερο μέρος του

ἀπό τὰ ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν πρὸς τοὺς δικοὺς τους στὰ Γιάννινα ἢ στὴν Ἑπειρο γενικότερα καὶ τίς καταθέσεις τῶν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων.⁹⁵

Τὸ ἐμπόριο τῆς πόλης, παρ' ὅτι διεξαγόταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, στὴν οὐσία ἐλεγχόταν ἀπὸ τοὺς ἐβραίους, οἱ ὁποῖοι παρουσίαζαν συντριπτικὴ ὑπεροχὴ στὴ διεύθυνση τοῦ ὑποτυπώδους τραπεζικοῦ συστήματος καὶ ἔτσι σὲ προέκταση μεταβάλλονταν σὲ βασικούς ρυθμιστὲς τῆς ἀγορᾶς.⁹⁶

β) Διαθῆκες-Προικοσύμφωνα

Ὅλες σχεδὸν οἱ διαθῆκες τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν ἐμπόρων, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις, στὰ χρόνια πού προηγήθηκαν τῆς ἀπελευθέρωσης εἶναι πολὺ ἀποκαλυπτικὲς γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε ἀνάμεσά τους.

Οἱ διαθέτες συντεχνίτες τὸ μόνο πού κατόρθωναν νὰ ἀφήνουν στοὺς στενοὺς συγγενεῖς τους ἢ σὲ ἄλλα ἀγαπημένα τους πρόσωπα ἦταν τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης τους καὶ ἀρκετὰ βερεσέδια.⁹⁷ Στὴν καλύτερη περίπτωση τὰ συντεχνιακὰ μέλη ἐγκατέλειπαν πολὺ ἀσήμαντα ποσά, πού μόλις ἐπαρκοῦσαν γιὰ τὴν ταφή τους καὶ κανένα μνημόσυνο.

Ἄλλὰ καὶ τὰ προικοσύμφωνα τῶν συντεχνιτῶν, πού καταχωρίζονταν σὲ κώδικες ἢ σὲ λυτὰ ἐγγράφα τῆς Μητρόπολης Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸ 1870 κι ὕστερα, σὲ σύγκριση μ' ἐκεῖνα πού συντάσσονταν στὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνα ἀπὸ τοὺς συναδέλφους τους τότε, καὶ λίγα εἶναι καὶ φτωχὰ σὲ περιεχόμενο.

Παράλληλα μὲ τὸν οἰκονομικὸ μαρασμό ὄλων σχεδὸν τῶν συντεχνιακῶν μελῶν πραγματοποιεῖται καὶ ἡ ἀποσύνθεση τῶν συντεχνιακῶν δομῶν. Οἱ βαθιὲς καὶ μεγάλες ἀλλαγές πού ἔχουν ἐπέλθει μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τόσο πάνω στὴ δομὴ τῶν συντεχνιῶν ὅσο καὶ στὸ σύστημα λειτουργίας τους, σὲ συνάρτηση μὲ τὴν αὐξανόμενη οἰκονομικὴ καχεξία τῶν μελῶν τους ἀπὸ τίς συνεχεῖς φορολογικὲς ἀφαιμάξεις καὶ τοὺς ἄλλους ἀρνητικὸς παράγοντες, πού ἀντιστρατεύονταν βασικὲς συνθηκὲς καὶ προοπτικὲς τῆς προώθησης τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν τεχνῶν, εἶχαν ὡς φυσικό καὶ ἀναπόφευκτο ἐπακόλουθο τὴν παρακμὴ καὶ τὴν πλήρη ἀποσύνθεσί τους.

Βασικὲς περιοριστικὲς ἀρχές τῶν συντεχνιῶν, πού μέχρι τότε εἶχαν ἀποδειχθεῖ πολὺτιμος προστατευτικὸς θώρακας γιὰ τὴν ὑπαρξή τους,

είχαν εξασθενήσει και άπονήσει,πατροπαράδοτες και παραδοσιακές καταστατικές διατάξεις είχαν άγνοηθεί ή καταπατηθεί επανειλημμένα,μέ άποτέλεσμα ό πριν λίγο καιρό άπρόσβλητος συντεχνιακός χώρος νά παρουσιάζεται τώρα άρκετά εύάλωτος και ουσιαστικά άνίκανος νά προστατέψει τά συμφέροντα τών άτόμων πού λειτουργούσαν μέσα σ'αυτόν.

Άλλά για τήν όριστική και άμετάκλητη παρακμή τών ήδη διαβρωμένων συντεχνιακών δομών εύθύνεται,άποκλειστικά σχεδόν,ό άσυναγώνιστος άνταγωνισμός τών εύρωπαϊκών βιομηχανιών. Όλες οί προσπάθειες πού έγιναν για τόν περιορισμό του,καταδικασμένες άπό πριν,έμειναν,όπως ήταν φυσικό,χωρίς άποτέλεσμα. Ό άνταγωνισμός, πού ως τότε έλεγχόταν σχετικά και έμποδιζόταν ίκανοποιητικά άπό τά άνάλογα συντεχνιακά μέτρα, δυνάμωσε τώρα τή δράση του μέ τόν κατακλυσμό τών βιομηχανικών ειδών ξένης προέλευσης. Η συντεχνιακή όργάνωση άποδεικνυόταν άδύναμη και άνίκαμη ν'άντιπαραταχθεί και ν' άντιπυλαίσει στό φαινόμενο του άνταγωνισμού τό όποιο συνδυάζοντας,παλιές και νέες μορφές γινόταν όλο και πιο πολύπλοκο και ίσχυρό καταστρέφοντας στό πέραςμά του όλους τούς μέχρι τότε άμυντικούς μηχανισμούς τών συντεχνιών.Οί τεχνητοί φραγμοί και τά άλλα τεχνητά έμπόδια τών συντεχνιών, άνίσχυρα πλέον, δέν μπορούν ν' ανακόψουν τήν καταστροφική πορεία πού ακολουθεί ύποχρεωτικά ό συντεχνιακός θεσμός.

Στίς άμεσες και πολύ έπιζήμιες συνέπειες πού προκάλεσε τό φαινόμενο αυτό για τίς συντεχνίες περιλαμβάνεται και ό άθέμιτος και άνελέητος συναγωνισμός,πού άρχισε νά παρατηρείται άνάμεσα στά μέλη τών συντεχνιών μέ τήν όριστική χαλάρωση τών αντίστοιχων περιοριστικών λειτουργιών.

Μόλο πού οί συντεχνιακοί κανόνες,σέ πολλές περιπτώσεις, πρόβηλαν έμπόδια στό συναγωνισμό,αυτός διεύρυνε όλο και περισσότερο τή δράση του και είσχωρούσε όλο και πιο βαθιά στους κόλπους τής συντεχνιακής όργάνωσης.⁹⁸ Έτσι σιγά-σιγά έκδηλώνόταν άνάμεσα στα συντεχνιακά μέλη μια διαφοροποίηση πού συνοδευόταν άπό διαμάχες,καυγάδες και έριδες.Σέ όλες σχεδόν τίς βιοτεχνικές κυρίως συντεχνίες βάθαινε ό διαχωρισμός άνάμεσα στα πλούσια και φτωχά μέλη,δημιουργούνταν όλο και μεγαλύτερη περιουσιακή άνισότητα και τελικά διαμορφώνονταν δύο άντιμαχόμενα στρατόπεδα :οί πλούσιοι,πού εύκολα άρχικά και πιο δύσκολα άργότερα διατηρούσαν τήν ύπαρξή,τους και οί φτωχοί συντεχνίτες,

πού· αποτύγχαναν και αρκετές φορές εγκατέλειπαν ακόμη και τό επάγγελμά τους και προλεταριοποιούνταν, φθάνοντας στο τελευταίο σκαλοπάτι τής μιζέριας και τής ανέχειας.

Τά στενά συντεχνιακά πλαίσια βρίσκονταν δλο και πιό πολύ σε αντίφαση μέ τίς ανάγκες τής καπιταλιστικής ανάπτυξης στά τέλη του 19^{ου} και τίς αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ό διαρκής φόβος του συντεχνίτη νά μή διαταραχθεί ή μονοπωλιακή του θέση στο επάγγελμα επαληθεύταν πέρα για πέρα τώρα, γιατί ακριβώς ό συναγωνισμός τήν περίοδο αυτή υπέσκαπτε συνεχώς τό συντεχνιακό σύστημα και αποτέλεσε έναν από τούς πιό βασικούς και κύριους λόγους τής παρακμής και διάλυσης τών συντεχνιών.

Άπ' τήν άλλη μεριά όμως ό φόβος του συναγωνισμού κρατούσε, τουλάχιστον τά περισσότερα χρόνια τής περιόδου αυτής, τόν συντεχνίτη μέσα στην συντεχνία, από τήν όποία απεγνωσμένα ζητούσε βοήθεια.

Μάταια όμως, γιατί τά συντεχνιακά θεμέλια είχαν αρχίσει νά κλονίζονται τώρα και από μέσα, νά διαβρώνονται συνεχώς και μοιραία τελικά νά πέφτουν. Ό συντεχνιακός θεσμός, πού δημιουργήθηκε για νά χτυπήσει κυρίως τόν συναγωνισμό, αδύναμος και αναιμικός τώρα αναγκαζόταν νά παραδοθεί σ' αυτόν.

Άλλά όχι μόνο τίς σχέσεις μεταξύ τών συντεχνιτών. μά και τίς σχέσεις ανάμεσα στους μαστόρους από τή μία και τούς κάλφες και τά τσιράκια από τήν άλλη αρχίζουν τήν περίοδο αυτή βαθιές αντιθέσεις, πού γίνονται σιγά σιγά όγεφύρωτες μέ τήν ανεξέλεγκτη είσαγωγή τών βιομηχανικών ειδών και κατά συνέπεια τό δυνάμωμα του ανταγωνισμού. Ή πατριαρχική ατμόσφαιρα, πού βασίλευε πάντοτε ανάμεσα στους μαστορες και τούς βοηθούς τους, εξαφανίστηκε.

Γιά νά άντεπεξέλθουν τίς νέες καταστάσεις, πού έθεταν σε επικίνδυνη τροχιά τό επάγγελμά τους, οί μαστοροι μεγάλωναν τήν έκμετάλλευση πάνω στο βοηθητικό προσωπικό τους, τούς κάλφες και τά τσιράκια, παρατείνοντας τό ώράριο εργασίας,⁹⁹ μειώνοντας τήν άμοιβή τους¹⁰⁰ και εφαρμόζοντας μία σειρά από διάφορα άλλα καταπιεστικά μέτρα. Ή θέση του κατώτερου συντεχνιακού προσωπικού γίνεται δλο και πιό άνυπόφορη.

Κάτω από τίς συνθήκες αυτές οί μαθητευόμενοι και κυρίως οί κάλφες κατανόησαν ότι μόνο μέ σθεναρή και πλατιά αντίσταση θά κα-

τόρθωναν νά ἀπαλλαγούν ἢ, τουλάχιστον, νά περιορίσουν τήν ἐκμετάλλευση τῶν ἐργοδοτῶν τους. Γι' αὐτό ἀκριβῶς τό λόγο οἱ ἐργάτες δημιουργοῦν τίς δικές τους συντεχνιακές ὀργανώσεις μέ σκοπό τήν ἀμοιβαία ὑποστήριξη καί ἀλληλοβοήθεια τῶν μελῶν τους, ἀλλά κυρίως τήν προστασία τῶν συμφερόντων τους, πού τήν ἐποχή αὐτή συνεχῶς καταπατοῦνταν ἀπό τά ἀφεντικά τους.

Ἡ διάσπαση τῶν περισσότερων συντεχνιῶν σέ κεφαλαιούχους ἐργοδότες καί σέ ἐργάτες-ὑπαλλήλους γίνεται ἀναπόφευκτα στίς ἀρχές τοῦ αἵωνα μας.

Ἔτσι, στό μνημόσυνο τοῦ μητροπολίτη Κορυτσᾶς Φώτιου, θύμα τοῦ Μακεδονικοῦ προαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα, πού πραγματοποιήθηκε στά Γιάννινα, ἀνάμεσα στίς συντεχνίες πού κατέθεσαν στεφάνια, ὡς ἐλάχιστο φόρο τιμῆς στό νεκρό, ἦταν: ἡ συντεχνία τῶν βυρσοδεψῶν καί ἡ ὑπαλληλία τῶν βυρσοδεψῶν ἡ συντεχνία τσαρουχάδων καί ἡ ὑπαλληλία τσαρουχάδων.¹⁰¹

Πέντε χρόνια ἀργότερα, παρατηροῦμε ὅτι στό μνημόσυνο τοῦ μητροπολίτη Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ, μάρτυρα καί αὐτοῦ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνα, πού ἔγινε στά Γιάννινα, κατέθεσε χωριστά στεφάνια ἡ συντεχνία τῶν ὑπαλλήλων ὑποδηματοποιῶν καί σκυτέων ἀπό τή συντεχνία τῶν ὑποδηματοποιῶν καί διαφορετικό στεφάνι ἡ συντεχνία τῶν ὑπαλλήλων σανδαλοποιῶν ἀπό τή συντεχνία τῶν σανδαλοποιῶν.¹⁰²

Ἔτσι, λίγο πρὶν ἀπό τήν ἀπελευθέρωση, τόσο οἱ συντεχνικές δομές, πού παρουσίαζαν ὅλα τά συμπτώματα τῆς παρακμῆς καί τῆς ἀποσύνθεσης, ὅσο καί οἱ οἰκονομικές δυνατότητες τῶν συντεχνιτῶν, πού κυμαίνονταν σέ πολύ μέτρια ἐπίπεδα, συνέθεταν μιὰ πολύ θλιβερή εἰκόνα γιά τό γιαννιώτικο συντεχνιακό χῶρο.

Οἱ ἐλάχιστες περιοριστικές πρακτικές καί τά δικαιώματα παρεμβατισμοῦ γιά μιὰ γενικότερη ἐποπτεία τοῦ συντεχνιακοῦ κόσμου ὑποχωροῦν σιγά σιγά ἢ ἐξαφανίζονται κάτω ἀπό τή γενικότερη ἀτόνηση καί ὑπολειτουργία τοῦ συντεχνιακοῦ συστήματος. Τό Διοικητικό συμβούλιο τῶν συντεχνιῶν ἐπαινέβαινε συνήθως γιά νά καθορίσει τίς τιμές πώλησης τῶν ἐμπορευμάτων τόσο ἀπό τά συντεχνιακά ὅσο καί ἀπό τά ἐξω-συντεχνιακά μέλη.¹⁰³ Ἐπίσης, σέ περίπτωση πού κάποιος συντεχνίτης γιά ὁποιοδήποτε λόγο πουλοῦσε τό κατάστημα μαζί μέ τό ἐμπόρευμά του σέ ἄλλο συνάδελφό του, γιά νά προχωρήσει ἡ ἀγοραπωλησία, ἔπρεπε ἀπαραίτητα νά γίνει πρῶτα ἡ καταγραφή καί ἡ ἐκτίμηση τῶν πραγμάτων τοῦ ἐργαστηρίου ἢ τοῦ καταστήματος ἀπό τό προεδρεῖο τῆς ἀντίστοιχης συντεχνίας.¹⁰⁴

Ἡ ἀπελευθέρωση θά ἐπικυρώσει καί τυπικά τήν πτώση καί τή διάλυση τῶν συντεχνιῶν, πού οὐσιαστικά εἶχε συντελεστεῖ ἄρκετά χρόνια πρίν.

Ἀμέσως μετά τήν ἀπελευθέρωση οἱ διάφοροι ἐπαγγελματίες τῶν Ἰωαννίνων θά ὀργανωθοῦν σέ σωματεῖα, πού θά φέρουν βέβαια τόν τίτλο τῆς συντεχνίας, ἀλλά θά ἀπέχουν πολύ ἀπό τό παλιό συντεχνιακό σύστημα καί θά διέπονται ἀπό μιὰ νέα "συντεχνιακή νοοτροπία". Τά καταστατικά τους βέβαια θά στηρίζονται σέ ἀρκετές παλιές συντεχνιακές διατάξεις, ἀλλά τά ἄρθρα τους θά ἀναγραφοῦν πάνω σέ νέες βάσεις καί ἀπαιτήσεις προσαρμοσμένες στά καινούρια δεδομένα.

Μερικά χρόνια ἀργότερα, τό 1924, θά ἰδρυθεῖ ἀπό τά σωματεῖα τῶν ἐργοδοτῶν ἐπαγγελματιῶν στά Γιάννινα Ὀμοσπονδία μέ τήν ἐπωνυμία "Ὀμοσπονδία Ἐπαγγελματιῶν Ἠπειροῦ", πού θά ἔχει ὡς ἔδρα τά Γιάννινα.¹⁰⁵

Διαβάζοντας κανεῖς μέ προσοχή τό καταστατικό τῆς ὀμοσπονδίας αὐτῆς θά συναντήσῃ σέ πολλά σημεῖα ἀρκετές ὁμοιότητες μέ παλιότερους συντεχνιακοὺς κανόνες, καθώς καί πολλά ἄλλα συντεχνιακά ὑπολείμματα ἐξωτερικῆς ὁμως μορφῆς.

3. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΑΣΗ ΤΩΝ ΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ

Τήν περίοδο αὐτή τόσο οἱ πολιτικο κοινωνικές δραστηριότητες τῶν συντεχνιῶν ὅσο καί οἱ ἀντίστοιχες θρησκευτικές παρουσιάζονται πολύ περιορισμένες καί ταυτόχρονα ὑποτονικές. Ἀκολουθώντας καί στοὺς τομεῖς αὐτοὺς οἱ συντεχνίες μιὰ φθίνουσα πορεία, πού ὀφειλόταν ἀναμφίβολα στήν οἰκονομική καί δομική τους παρακμή καί ἀποσύνθεση, δέν ἔχουν νά ἐπιδείξουν τίποτε τό ἀξιόλογο στό τελευταῖο στάδιο τῆς ὑπαρξῆς τους. Παρ' ὅλα αὐτά δέν σταμάτησαν μέχρι τήν τελευταία στιγμή νά συμβάλουν κατά τή δύναμή τους, στήν πολιτική, κοινωνική καί θρησκευτική ζωή τοῦ ἄμεσου γύρου τους.

Ὁλόκληρη τήν περίοδο αὐτή τό σύστημα τῶν Βιλαετιῶν ἐξακολουθεῖ νά ἀντιπροσωπεύει καί νά ὑπηρετεῖ τή διοικητική ὀργάνωση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Τόσο ἀπό ἓνα ἔγγραφο, σχετικό μέ τόν τρόπο διενέργειας ἐκλογῶν τῶν χριστιανῶν, πού ἐπισημάνουμε στό AMI καί ἀναφέρεται στίς ἀρχές τοῦ τελευταίου τέταρτου τοῦ 19^{ου} αἰ.,¹⁰⁶ ὅσο καί ἀπό ἄλλες ἀνέκδοτες ἢ δημοσιευμένες πηγές στά τέλη τῆς προαπελευθερωτικῆς περιόδου, παρατη-

ρούμε ότι τά δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των εκλογέων στά Γιάννινα παραμένουν σχεδόν οι ίδιες. Τό γεγονός αυτό διατηρούσε μέ τή σειρά του τίς "κοινοτικές" δραστηριότητες των συντεχνιών σέ πολύ στενά και συγκεκριμένα πλαίσια.

Στίς άρχές τής περιόδου αύτής, μέ τήν όποία γιά μεγάλο χρονικό διάστημα συνέπεσε και ή άρχιερατεία του Ίωαννίνων Σωφρόνιου (1869-1889), καθιερώθηκε και ή λαϊκή ψήφος. Τότε μάλιστα ιδρύθηκε και δεύτερη Δημογεροντία μέ τό όνομα "Δημογεροντία τής Έπαρχίας", στήν όποία επέτρεψε ό μητροπολίτης Σωφρόνιος νά έκδικάζει τίς μεταξύ των έπαρχιωτών ύπάρχουσες διαφορές και παραχώρησε σ' αύτή δικαιώματα πού τήν προστάτευαν άπό τήν άνέμιξη τής Δημογεροντίας τής πόλης.¹⁰⁷

Γιά τήν κατάργηση τής Δημογεροντίας αύτής οι Γιαννιώτες έκαναν άρκετές και σοβαρές προσπάθειες κατά τήν άρχιερατεία του Γρηγορίου (1889-1902), χωρίς άποτέλεσμα.¹⁰⁸ Τελικά, μόλις τό 1908 οι άρμοδιότητες των τριών Δημογεροντιών συγκεντρώθηκαν σέ μία, πού όνομάστηκε "Ένιαία Δημογεροντία".

Έκεί όμως πού οι συντεχνίες κατόρθωσαν νά διατηρήσουν άπαραβίαστα σχεδόν τά δικαιώματά τους ή Έφοροεπιτροπέα των Ίωαννίνων, σωμα διοικητικό και διαχειριστικό των έσόδων τής κοινότητας.

Η έφοροεπιτροπή έκλεγόταν έτήσια άπό έκλογείς πού προέρχονταν άπό τήν τάξη των προκρίτων και των "έγκριτοτέρων" των συντεχνιών και άντιπροσώπευαν όλόκληρη τή γιαννιώτικη χριστιανική κοινότητα.¹⁰⁹ Οι παραπάνω έκλογείς άπαγορευόταν αύστηρά νά έλεοδοτούνται άπό τό ταμείο έλεών τής πόλης, πράγμα άλλωστε πού άποτελούσε και τό μοναδικό έμπόδιο στήν έκλογή τους.¹¹⁰ Τό γεγονός όμως αύτό απέκλειε τούς φτωχούς συντεχνίτες, πού συνήθως έλεοδοτούνταν, και περιόριζε σημαντικά τόν αριθμό των ύποψήφιων εκλογέων συντεχνιτών.

Έντονη πολιτικο στρατιωτική δράση άνέπτυξαν οι συντεχνίες τόσο κατά τά τελευταία χρόνια τής προαπελευθερωτικής περιόδου των Ίωαννίνων όσο και κατά τή διάρκεια τής πολιορκίας τους κάτω άπό τίς όδηγίες και τίς κατευθύνσεις τής "Α' Διευθύνσεως" τής "Ήπειρωτικής Έταιρείας".¹¹¹

Όπως είναι γνωστό, ή παραπάνω Έταιρεία συστήθηκε στίς 25 Μαρτίου 1906 στήν Άθήνα άπό τόν ύπομοίραρχο Σπυρομίλιο και άλλες έξέχουσες ήπειρωτικές προσωπικότητες. Σκοπός τής Ήπειρωτικής Έταιρείας ήταν ή "άπελευθέρωση τής φιλιτάτης... Ήπείρου...", όπως χαρακτηρι-

στικά αναφέρει τό 33⁰ καί τελευταῖο ἀρθρο τοῦ κανονισμοῦ της. Γιά τήν καλύτερη μάλιστα λειτουργία τῆς Ἑταιρείας αὐτῆς ἀποφασίστηκε ἀπό τούς ἰδρυτές της καί συνεργάτες τους ἡ δημιουργία τριῶν Διευθύνσεων στά τρία πιά ἀκμαῖα κέντρα τῆς ὑπόδουλης περιοχῆς, πού θά στεγάζονταν στά οἰκεία προξενεῖα καί θά διοικούνταν ἀπό εἰδικούς ἀντιπροσώπους τῆς Ἑταιρείας, κατά κανόνα ἀξιωματικούς. Ἔτσι, ἡ Α' Διεύθυνσις ἰδρύθηκε στά Γιάννινα, ἡ Β' στήν Πρέβεζα καί ἡ Γ' στό Ἀργυρόκαστρο. Ἡ δύναμη τῆς Α' Διευθύνσεως ἀποτελοῦνταν στά μέσα τοῦ 1909 ἀπό ἕξι τμήματα καί δώδεκα κύκλους μέσα στά Γιάννινα καί 80 περίπου ὀμάδες στήν ὑπαιθρο. Οἱ κύκλοι τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων ἐπανδρώνονταν σχεδόν ἀποκλειστικά ἀπό συντεχνίτες, μέ τήν ἴδια συντεχνιακή προέλευση μάλιστα οἱ περισσότεροι.¹¹²

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀνδραγαθίας ἐπίσης ἀποτελεῖ ἡ πράξη τοῦ βυρσοδέψη Γεώργιου Ζωγράφου ἢ Μακαρώνη, σημαιοφόρου τῆς συντεχνίας τῶν ταμπάκηδων. Τό παλικάρι αὐτό τό Μάϊο τοῦ 1909 κατόρθωσε μόνο του, μέ τήν ἀπειλή τοῦ μαχαιριοῦ του, νά τρέψει σέ φυγή 15 περίπου ἔφεδρους τούρκους στρατιῶτες (ρεντίφιδες), πού εἶχαν ὀρμήσει πάνω του γιά νά τοῦ ἀρπάξουν τήν ἑλληνική σημαία.¹¹³

Τρία χρόνια ἀργότερα, ὁ τολμηρός βυρσοδέψης ἔπεσε στόν πόλεμο τοῦ 1912 στή θέση Σκάλα Παραμυθιάς.¹¹⁴

Εἶναι νομίζω περιττό νά τονίσουμε ὅτι τήν περίοδο αὐτή ἡ κοινωνική πρόνοια τῶν συντεχνιῶν, ἀκόμη καί γιά τά μέλη τους, εἶχε περιορισθεῖ σημαντικότερα. Ἐξαθλιωμένοι οἰκονομικά οἱ περισσότεροι συντεχνίτες ὄχι μόνο δέν ἦταν δυνατόν νά ἀνταποκριθοῦν στίς ταμειακές τους ὑποχρεώσεις πρός τή συντεχνία τους, προορισμένες γιά κοινωνικούς σκοπούς, ἀλλά μέ πολλή δυσκολία κατόρθωναν νά συντηροῦνται καί αὐτοί καί οἱ οἰκογένειές τους.

Ἀντίθετα, ὁ ἀριθμός τῶν συντεχνιῶν πού ζοῦσαν κυρίως ἀπό τίς συχνές χρηματικές συνδρομές καί τίς φορολογικές ἐλαφρύνσεις τοῦ Ταμείου τῶν Ἐλεῶν τῆς πόλης εἶχε ἀπό καιρό ὑπερκεράσει τόν ἀντίστοιχο τῶν μή ἐλεοδοτουμένων.¹¹⁵ Ἡ μόνη προσφορά, πού κατόρθωσαν νά πραγματοποιήσουν μερικές συντεχνίες στό χρονικό αὐτό διάστημα, ἦταν τά περιορισμένα χρηματικά ποσά πού διέθεσαν τόν Φεβρουάριο τοῦ 1901 γιά τήν ἀνοικοδόμηση τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς.¹¹⁶

Στόν σχετικό κατάλογο, ὅπου σημειώνονται τά ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν, συναντοῦμε τό "ἰσνάφι τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Σαράτζιδων" μέ προ-

σφορά 100 γρόσια' τό "Ισνάφι τῶν παντοπωλῶν" μέ 50 γρόσια καί τέλος τούς "τῆς μικτῆς ἐπιτροπῆς πρόκριτους ἔμπορους καί τραπεζίτες τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων" μέ 300 γρόσια.¹¹⁷

Ἄκόμη παρατηροῦμε ὅτι ἀπό τίς ἀρχές τῆς περιόδου αὐτῆς ἡ συντεχνία τῶν ἀρτοποιῶν ἐνισχύει ἐτήσια τήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη, πού βρίσκεται στό Λυκοτρίχι, μέ 100 γρόσια ἐτήσια.¹¹⁸

Στά χρόνια αὐτά συναντοῦμε ἐπίσης τίς συντεχνίες καί σέ πρωτόγνωρες κοινωνικές λειτουργίες, ἀγνωστες μέχρι τότε, ἐπειδή πολύ πιθανό νά μή διασώθηκαν οἱ σχετικές πηγές.

Ἔτσι στίς 27 Νοεμβρίου 1886 στήν κηδεῖα τοῦ γυμνασιάρχου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Σπυρ. Μανάρη, συγκεντρώθηκαν ὅλες οἱ συντεχνίες γιά νά τιμήσουν τό νεκρό δάσκαλο, πού γιά πολλά χρόνια ὑπηρετήσε πιστά τό λειτουργημά τοι.¹¹⁹

Στίς 7 Δεκεμβρίου 1889 οἱ συντεχνίες βγῆκαν σέ προὑπάντηση τοῦ νέου μητροπολίτη Γρηγόριου. Κάθε συντεχνία κρατοῦσε ξεχωριστά γιά λάβαρο ἓνα σταυρό στολισμένο μέ βάγια, στόν ὁποῖο διακρινόταν ὀλοκάθαρα τό ὄνομα τῆς συντεχνίας.¹²⁰

Στά 1906, στό μνημόσυνο τοῦ μητροπολίτη Κορυτσᾶς Φωτίου καί μερικά χρόνια ἀργότερα, στίς 20 Ὀκτωβρίου 1911, στό μνημόσυνο τοῦ μητροπολίτη Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ, πού πραγματοποιήθηκαν στά Γιάννινα, οἱ συντεχνίες κατέθεσαν στεφάνια.¹²¹

Ὅπως καί στά προηγούμενα χρόνια ἔτσι καί τώρα οἱ συντεχνίες προσπαθοῦν, ἔστω καί μέ τά πενιχρά οἰκονομικά μέσα πού διαθέτουν, νά μήν παραμελήσουν τή συντήρηση τῶν ἐκκλησιῶν τους.

Ἔτσι, στά πλαίσια αὐτά, τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1891 "ἐδιορθώθη ἅπασα ἡ ζωγραφία" τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰωάννη τοῦ Πρόδρομου στό Νησί μέ χρηματική συνδρομή ἀποκλειστικά τοῦ Ἰωάννη Παπαζήση, Μετσοβίτη, πού ἀνῆκε στή συντεχνία τῶν χαντζήδων.¹²²

Ἀπόρροια τῆς βαθιάς θρησκευτικότητας τῶν συντεχνιῶν ἦταν καί ἡ παρακάτω ἐνέργεια τῶν Γουναράδων.

Ἡ συντεχνία αὐτή ζήτησε καί πέτυχε τήν ἐκδοση τοῦ σχετικοῦ φερμανιοῦ γιά τήν ἀναστήλωση τῆς ἐκκλησίας τοῦ προμήτη Ἡλία στά Καρδαμίτσια, πού εἶχε καταρρεύσει ἀπό τήν πολυκαιρία τό 1847.¹²³ Ὅμως λίγα χρόνια ἀργότερα, τό 1890, ἀγνωστο γιάτί, διαπιστώνουμε πώς οἱ ἐργασίες γιά τήν ἀνέγερση τοῦ μοναστηριοῦ αὐτοῦ δέν εἶχαν προχωρήσει καθόλου.

Ἀντίθετα μάλιστα ὁ χώρος τῆς ἐκκλησίας εἶχε καταπατηθεῖ ἀπό κάποιον τοῦρκο κτηνοτρόφο τῆς γειτονικῆς συνοικίας Ζεβαδιέ, ὁ ὁποῖος τὴν εἶχε μεταβάλλει σὲ στάνη γιὰ τὰ πρόβατά του.¹²⁴ Ἡ πράξη αὐτή, δὲν ἐμπόδιζε μόνο τοὺς γουναράδες καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανούς κατοίκους τῆς περιοχῆς νὰ προσέλθουν γιὰ προσκύνημα στὴν ἐκκλησία τους τὶς Κυριακές καὶ τὶς γιορτές ἀλλὰ ἀποτελοῦσε ταυτόχρονα καὶ μεγάλη προσβολή γιὰ τὴ θρησκεία τους.

Ἔτσι οἱ γουναράδες ἀπέστειλαν ἔντονη διαμαρτυρία στὸν μητροπολίτη Γρηγόριο καὶ ταυτόχρονα ζήτησαν τὴ μεσιτεία του στὸν τοῦρκο βασιλὴ τῶν Ἰωαννίνων γιὰ τὴν ἄμεση ἐξάλειψη τοῦ "ἀνοσιουργήματος". Πραγματικά ὁ μητροπολίτης ἀνέφερε ἀμέσως τὸ γεγονός στὴν τοπικὴ διοίκηση ἀπαιτώντας τὴν ἄμεση ἀπομάκρυνση τῆς στάνης ἀπὸ τὸν ἱερό χώρο τοῦ μοναστηριοῦ, πρᾶγμα πού φαίνεται ὅτι πραγματοποιήθηκε τελικά.¹²⁵

Ἡ ἀνέγερση τῆς ἐκκλησίας ὅμως, ἐξαιτίας ἀσφαλῶς τῆς κακῆς οἰκονομικῆς κατάστασης τῶν γουναράδων, συνεχῶς ἀναβαλλόταν μὲ ἀποτέλεσμα, ὡς τὴν ἀπελευθέρωση τουλάχιστον, οἱ σχετικὲς ἐργασίες νὰ μὴν ἔχουν προχωρήσει καθόλου.

Ἀποκαλυπτικὸ ἀκόμη γιὰ τὴ βαθιὰ θρησκευτικὴ πίστη τῶν συντεχνιῶν εἶναι καὶ τὸ παρακάτω γεγονός.

Ἡ συντεχνία τῶν σιδηρουργῶν, ἐπειδὴ ἀδυνατοῦσε νὰ καλύψει μὲ τὰ χρήματα τοῦ ταμείου της τὰ ἐξοδα τοῦ ἑφημέριου τῆς ἐκκλησίας της, τοῦ "Ἁγίου Δημήτριου Κασικᾶς, προτίμησε νὰ χάσει τὰ μοναδικὰ της ἐσοδα πού τῆς ἔδιναν τὰ λιγοστά χωράφια, πού περιέζωναν τὸ μοναστήρι καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσε γιὰ φιλανθρωπικούς σκοπούς καὶ νὰ τὰ παραχωρήσει ὡς ἀντιμίσθιο στὸν παπὰ Χρῆστο Ἀλεξίου. Ὁ τελευταῖος ἀναλάμβανε τὴν ὑποχρέωση νὰ λειτουργεῖ τὰ μέλη της στό μοναστήρι τοῦ "Ἁγίου Δημητρίου ὄλες τὶς Κυριακές καὶ τὶς γιορτές (Δεσποτικὲς, Θεομητορικὲς, Ἁγίων).¹²⁶

Τὸ 1900 τὸ "ρουφέτι" τῶν χρυσοχόων πρόσφερε τὴν εἰκόνα τῆς κοίμησης τῆς Θεοτόκου στὸν ἱερό ναὸ τῆς Περιβλέπτου Ἰωαννίνων, ἡ ὁποία καὶ τοποθετήθηκε στό τέμπλο του καὶ σώζεται ὡς τὶς μέρες μας.¹²⁷

Στὴν ἐκκλησία αὐτή, τὸν ἴδιο χρόνο, οἱ παπουτζῆδες προσφέρουν εἰκόνα, πού ἀπεικόνιζε τοὺς 40 μάρτυρες.¹²⁸ Ὅπως ἡ προηγούμενη ἔτσι καὶ αὐτή, φιλοτεχνημένη ἀπὸ τὸν ἀγιογράφο Θεοδόσιο (Σπ. Γιούση) τοποθετήθηκε στό τέμπλο της.

Στά πλαίσια τῆς θρησκευτικῆς δραστηριότητος τῶν συντεχνιῶν ἀνάγεται ἐπίσης καί ἡ ἱδρυση θρησκευτικῆς Ἀδελφότητος τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1910 μέ τήν ἐπωνυμία "Ἅγιος Κοσμᾶς".¹²⁹

Σκοπός τῆς ἀδελφότητος αὐτῆς, "ἦν συνέπηξεν αὐθορμήτως τό θρησκευτικόν αἶσθημα τοῦ λαοῦ τῆς Ἀγορᾶς", ἦταν: α) ἡ διάδοσις τοῦ ἱεροῦ κηρύγματος καί τοῦ Μυστήριου τῆς ἐξομολόγησις, τόσο στήν πόλιν, ὅσο καί στήν ἐπαρχία· β) ἡ ἀποστολή κυριακοδρομιῶν καί ἄλλων ἱερῶν βιβλίων στήν ἐπαρχία καί ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν στήν ἐκκλησία ἢ εἰς τό Σχολεῖο ἀπό τόν παπά ἢ τόν δάσκαλο τοῦ χωριοῦ ἀντιστοιχᾶ· γ) ἡ σύστασις λαϊκῆς βιβλιοθήκης "ἠθικοθρησκευτικῆς" γιά ψυχαγωγία τῶν μελῶν τους καί δ) ἡ βελτίωσις τῶν πόρων τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ἡ διάδοσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καί ἡ ἠθικοποίησις τῶν ἀδελφῶν τους.

Γιά τήν καλύτερη λειτουργία τῆς Ἀδελφότητος μάλιστα ἀπευθύνθησαν στόν μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γερβάσιο, ζητώντας ἐτήσια χρηματική συνδρομή ἀπό 100 εἰκοσόφραγκα, ἡ ὅποια ἐγένετο ἀρχικά ἀποδεκτή ἀπό τόν Ἀρχιερέα.¹³⁰

Δυστυχῶς οἱ πληροφορίες γιά τήν πορεία τοῦ ἔργου τῆς Ἀδελφότητος διακόπτονται στό σημεῖο αὐτό. Ἄσχετα ὅμως μέ τό ἄν ἐπιτεύχθηκε ὁ τελικός στόχος τῶν "χριστιανῶν τῆς ἀγορᾶς", τό γεγονός καί μόνο ὅτι, σέ μία ἐποχή ὅπου τά οἰκονομικά τους βάδιζαν ἀπό τό κακό στό χειρότερο, δέν δίστασαν νά ἐνισχύσουν ὕλικά καί ἠθικά τό θεσμό αὐτό γιά τό γενικότερο καλό τοῦ συνόλου, εἶναι νομίζουμε ἀξιόπαινο.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ὁ συντεχνιακός θεσμός στά Γιάννινα ἐξακολουθοῦσε νά λειτουργεῖ ὀλόκληρο τόν 19^ο αἰώνα πάνω σέ ἕνα σύστημα πού εἶχε γεννηθεῖ καί καθιερωθεῖ στους προηγούμενους αἰῶνες. Σύμφωνα μέ τό σύστημα αὐτό οἱ συντεχνίες τῆς πόλης ἦταν ὀργανωμένες ἔτσι πού νά ἐμποδίζουν τόν ἀνταγωνισμό, ὁ ὁποῖος, ἂν ἔμενε ἐλεύθερος, θά δημιουργοῦσε ἀνισότητα καί διχόνοια ἀνάμεσα στά μέλη τους καί, σέ προέκταση, ἐμπόδια στήν ὀμαλή λειτουργία τους.

Στά πρῶτα χρόνια τῆς περιόδου πού ἐξετάζουμε ἡ προμήθεια τῶν συντεχνιῶν σέ πρῶτες ὕλες καί γενικότερα ἡ τροφοδοσία τῆς γιαννιώτικης ἀγορᾶς γινόταν κανονικά. Παράλληλα, τά συντεχνιακά προϊόντα διοχετεύονταν ὀμαλά τόσο στήν ἐσωτερική ὄσο καί τήν ἐξωτερική ἀγορά. Μεγάλο μέρος τῶν προϊόντων αὐτῶν ἀπορροφοῦσαν ἐπίσης τά ἐμπορικά πανηγύρια.

Ἀπό τά μέσα περίπου τῆς δευτέρης δεκαετίας τοῦ 19^{ου} αἰώνα ἀρχισαν νά παρουσιάζονται τά πρῶτα δυσοῶνα καί ἀνησυχητικά συμπτώματα γιά τό μέλλον τῆς οἰκονομικῆς πορείας τῶν γιαννιώτικων συντεχνιῶν. Οἱ λόγοι πού ὀδήγησαν τίς συντεχνίες αὐτές σέ χρόνια κρίση ἦταν τρεῖς:

Ὁ πρῶτος ὀφειλόταν στό μεγάλο ἱστορικό γεγονός τῆς μετάβασης ἀπό τήν φεουδαρχία στόν καπιταλισμό, πού εἶχε ὡς ἀμεσο ἀποτέλεσμα τήν παραβίαση τοῦ κλειστοῦ ἀριθμοῦ τῆς συντεχνίας. Ἡ ἐκπόρθηση τοῦ κυριότερου ὀχυροῦ τῆς συντεχνιακῆς δομῆς μέ προέκταση τήν κατάργηση τῆς ὕποχρεωτικῆς μαθητείας τοῦ μελλοντικά ὀλοκληρωμένου συντεχνίτη εἶχε καταλυτικές συνέπειες γιά τό συντεχνιακό θεσμό. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ἀκόμη τό γεγονός ὅτι τά ἄτομα πού ἐνσωματώνονταν στίς συντεχνίες, παραβιάζοντας τό status αὐο τῶν συντεχνιακῶν ἐθίμων, ἦταν κυρίως τοιφλικιώτες, οἱ ὁποῖοι κάτω ἀπό τήν πίεση διαφόρων τοπικῶν καί γενικῶν ἀρνητικῶν παραγόντων ὀδηγοῦνταν στήν ἐνέργεια αὐτή. Ἡ προνομιακή μεταχείριση τῶν νέων αὐτῶν συντεχνιακῶν μελῶν ἀπό τή μεριά τοῦ κατακτητῆ (Ἀλή πασά) ζημίωνε ἀφάνταστα τά ὕπόλοιπα ὀμότεχνα μέλη τους μέ ἀποτέλεσμα πολλά ἀπό αὐτά νά μεταναστεύουν. Ἐτσι μάταια οἱ συντεχνίες ἀγωνίζονταν νά βροῦν ἡ νά δημιουργήσουν νέα δυνατά στηρίγματα ἀνάμεσα στά φεουδαρχικά κατάλοιπα καί τά σπάργανα τοῦ καπιταλισμοῦ.

Ὁ δεῦτερος λόγος προερχόταν ἀπό τό σύνθετο καί δυσεπίλητο ὀσο-

ρολογικό πρόβλημα τῶν συνεχνιῶν τό ὁποῖο, συνυφασμένο μέ τήν ἀναχρονιστική στίμα (φορολογική κλίμακα) τοῦ βιλαετιοῦ, δημιουργοῦσε μεγάλα καί ἀξεπέραστα προβλήματα στά παλιά συντεχνιακά μέλη. Τό πρόβλημα αὐτό παρ' ὄλες τίς προσπάθειες τῶν συνεχνιῶν παρέμεινε ἄλυτο.

Τέλος, ὁ τρίτος λόγος ἀναγόταν στόν ἐβραϊκό ἀνταγωνισμό, πού τήν περίοδο αὐτή ἄρχισε νά γίνεται ἰδιαίτερα ἀπειλητικός.

Τή δύσκολη θέση τῶν συνεχνιῶν ἤρθε νά ἐπιδεινώσει ἀκόμη περισσότερο ὁ "χαλασμός" τους, πού συντελέστηκε στήν περίοδο τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀπό τά κυβερνητικά στρατεύματα (Αὔγουστος 1820-Ἰανουάριος 1822). Οἱ ἀνεπανόρθωτες ζημιές καί οἱ μεγάλες κακουχίες πού υπέστησαν οἱ βαροσλήδες στό διάστημα αὐτό ἐπηρέσσαν ἀποφασιστικά τήν κατοπινή τους πορεία καί προδιέγραψαν, ὡς ἓνα σημεῖο, τήν τύχη τοῦ συντεχνιακοῦ συστήματος στά Γιάννινα.

Ἀλλά καί μετά τήν πτώση τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (Ἰανουάριος 1822) γιά μιά δεκαετία περίπου οἱ συντεχνίες γνώρισαν φοβερές δοκιμασίες καί σχεδόν ὑπολειπτοῦσαν. Τά αἴτια πού ἔδωσαν στίς συντεχνίες τῶν Ἰωαννίνων ἀσχημη τροπή καί τίς ἔφεραν σέ κατάσταση διάλυσης καί ἀποσύνθεσης ἦταν: α) ἡ πανούκλα πού γιά μεγάλο χρονικό διάστημα (Μάιος 1822-Νοέμβριος 1823) σκόρπισε τό θάνατο στά Γιάννινα καί ἀνάγκασε ὄλους σχεδόν τοῦς Γιαννιώτες συντεχνίτες πού εἶχον ἐπιστρέψει στήν πόλη νά ξαναφύγουν στήν ὕπαιθρο γιά νά γλυτώσουν τή ζωή τους. Στό διάστημα αὐτό τά πάντα εἶχαν παραλύσει ὄχι μόνο στά Γιάννινα ἀλλά καί στίς γύρω περιοχές· β) ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση πού εἶχε ἔμμεσα δυσμενέστατες ἐπιπτώσεις, οἰκονομικές καί μή, στά μέλη τῶν συνεχνιῶν· γ) ἡ ληστεία πού, ἐνῶ στά χρόνια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἶχε ὑποχωρήσει καί ἐξαφανισθεῖ τελείως, ἀναζωπυρώθηκε τήν περίοδο αὐτή καί ἄρχισε νά δημιουργεῖ σοβαρά καί ἔντονα προβλήματα στήν ὁμαλή διακίνηση τοῦ ἐμπορίου στήν περιοχή· δ) τό ἐπίμαχο φορολογικό ζήτημα, πού ὄχι μόνον ἐξακολουθοῦσε νά βασανίζει τοῦς συντεχνίτες, ἀλλά ἐπιπλέον τώρα τοῦς δημιουργοῦσε ἀξεπέραστα οἰκονομικά προβλήματα σέ συνάρτηση μάλιστα μέ τή φοβερή συρρίκνωση τῶν οἰκονομικῶν τους. Παράλληλα, οἱ φόροι στό χρονικό αὐτό διάστημα ὄχι μόνο δέν δημιουργοῦσαν εὐνοϊκές συνθήκες γιά τήν ἐπίλυση τοῦ φορολογικοῦ προβλήματος, ἀλλά ἀντίθετα τό ἔκαναν ἀκόμη πιά ὄξυ καί πιεστικό.

Ἀκόμη ἡ ἀπροθυμία τῶν γιαννιωτῶν προσφύγων νά ἐπιστρέψουν στήν πόλη τους ἐπέτεινε τίς διαστάσεις τῆς ἀπροσδόκητα βαριᾶς φορο-

λογίας τῶν συντεχνιακῶν μελῶν πού εἶχαν κιόλας ἐπιστρέψει στά Γιάν-
νινα.Οἱ συντεχνίες ἐπίσης τήν ἐποχή αὐτή δέν διέθεταν τά μέσα ἀλλά
καί τούς πόρους γιά νά πιστώσουν τά μέλη τους ὅπως γινόταν προγενέστε-
ρα.Γιά τό λόγο αὐτό ἀκριβῶς οἱ βιοτέχνες, ἔμποροι καί ἄλλοι ἐπαγγελμα-
τίες ἦταν ὑποχρεωμένοι νά ἀπευθύνονται στούς διάφορους γιαννιώτες το-
κογλύφους γιά τήν ἐξεύρεση τῶν ἀναγκαίων χρηματικῶν ποσῶν τόσο γιά
τήν ἐκπλήρωση τῶν φορολογικῶν τους ὑποχρεώσεων ὅσο καί γιά τήν πρό-
δο τῆς δουλειᾶς τους.

Ἐστερα ἀπό μιά περίοδο προσωρινῆς ἀνασυγκρότησης τῶν συντεχνι-
ῶν, ὅπου ὅμως οἱ φόροι ἐξακολουθοῦσαν νά ἐπιβάλλονται μέ σταθερό ρυθ-
μό, ὁ συντεχνιακός θεσμός διέρχεται μιά νέα κρίση τόσο οἰκονομική ὅσο
καί θεσμική πού δυστυχῶς ἐμελλε νά εἶναι καί ὀριστική. Τά αἷτια τῆς
νέας αὐτῆς ὀξείας κρίσης ἦταν τόσο ἡ ἀναβίωση τῶν παλιῶν ἀρνητικῶν
παραγόντων γιά τήν ἀπρόσκοπτη δράση τῶν συντεχνιῶν ὅσο καί ἡ ἐμφάνι-
ση νέων. Ἀνάμεσα στούς τελευταίους ξεχωρίζουν οἱ μεταρρυθμίσεις (Hatt-
i-Sherif) τοῦ 1839, πού ἐπληξαν κυρίως τούς πρωτομάστορες καί τά ἄλλα
ἀνώτερα διοικητικά μέλη τῶν συντεχνιῶν, ἀποσπώντας τους σημαντικά προ-
νόμια, καί ἡ Ἡπειροθεσσαλική ἐπανάσταση τοῦ 1854 πού ἔφερε μιά γενι-
κότερη ἀναστάτωση στήν Ἡπειρο καί νέκρωσε σχεδόν τό ἐμπόριο καί
τίς τέχνες τῶν Ἰωαννίνων γιά ἕνα μεγάλο διάστημα.

Ἡ ἔκδοση τοῦ Hatt-i-Humayun τοῦ 1856 εἶχε ἐπίσης δυσμενεῖς
ἐπιπτώσεις τόσο στά οἰκονομικά ὅσο καί τά θεσμικά πλαίσια τῶν συντε-
χνιῶν. Στά οἰκονομικά ἔχουμε νέους φόρους δυσβάστακτους καί ἀφόρητους
γιά τή δεινή τότε θέση τῶν συντεχνιακῶν μελῶν, ἐνῶ στά θεσμικά πλαίσια
παρατηροῦμε ἰσχυρά πλήγματα στήν αὐτοδιοίκηση τήν αὐτονομία καί αὐτο-
δυναμία τῶν συντεχνιῶν. Τό πλήγμα αὐτό προέρχεται ἀπό τίς συνοικίες,
πού ἀναλαμβάνουν τή διανομή καί τήν εἰσπραξη τῶν περισσότερων φόρων
καί παίζουν ἀποφασιστικό ρόλο στήν ἐκλογή τῶν "κοινοτικῶν ἀρχόντων".

Τῆ δεινή γενικά θέση τῶν συντεχνιῶν ἔκανε ἀκόμη πιά ἀπελπιστι-
κή ἡ πυρκαγιά τῶν Ἰωαννίνων τό 1869 πού εἶχε ὡς ἐπίκεντρο τήν ἀγορά
τῆς πόλης. Οὐσιαστικά ἀπό ἐδῶ καί στό ἐξῆς ἐγκαινιάζεται μιά περίοδος
κατά τήν ὁποία οἱ συντεχνίες προσπαθοῦν, μάταια ὅμως, νά δημιουργήσουν
τίς ἀπαραίτητες εὐνοϊκές προϋποθέσεις καί συνθῆκες, γιά ν' ἀντεπεξέλ-
θουν μέ ἐπιτυχία στούς καινούριους καί ἰσχυροῦς ἀντιπερισπασμούς πού
δοκιμάζουν στό τελευταῖο στάδιο τῆς ὑπαρξῆς τους.

Ἡ ἐξασθένιση καί ἡ ἀποσύνθεση τῶν συντεχνιῶν πού μέχρι τώρα γίνονταν προοδευτικά, παρουσίασε ξαφνικά στά τελευταῖα χρόνια τοῦ 19^{ου} αἰῶνα μιά ἀλματώδη πορεία, πού ἦταν κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάπτυξης τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων, τό ἀποκορύφωμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξε ἡ βιομηχανική ἐπανάσταση.

Οἱ γιαννιῶτες συντεχνίτες ἔχουν ἀνάγκη τώρα ἀπό μιά συντεχνιακή ὀργάνωση πού θά μπορούσε νά τοῦς δώσει ἕνα ἀποτελεσματικό ὄπλο στόν ἀγῶνα τους ἐναντίον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν, καί κυρίως τῆς Αὐστρίας καί τῆς Ἰταλίας, ὁ ὁποῖος ὑπερκέραζε προοδευτικά τό ἕνα μετά τό ἄλλο ὄλα τά συντεχνιακά τους προνόμια καί καρπωνόταν τήν μέχρι τότε ἀποκλειστικότητα τους πάνω στήν ἐσωτερική ἀγορά.

Οἱ συντεχνίες ὅμως παρουσιάζονταν ἀδύναμες καί ἀνίσχυρες μπροστά στά νέα δεδομένα μέ ἀποτέλεσμα τά στενά καί ἀναχρονιστικά πλαίσια τους νά βρίσκονται ὄλο καί πῶς πῶς ἀντίθεση καί σύγκρουση μέ τίς κοινωνικο-οἰκονομικές ἀνάγκες τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας.

Ὁ συναγωνισμός πού ἄρχισε νά παρατηρεῖται ἀνάμεσα στά συντεχνιακά μέλη, ὡς ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα τῆς ἀθρόας εἰσοδοῦ τῶν εὐρωπαϊκῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν, προξένησε βαθιές καί ριζικές ἀλλαγές στούς κόλπους τῆς συντεχνιακῆς ὀργάνωσης. Ἀποτέλεσμα ὄλων αὐτῶν τῶν διεργασιῶν καί ἀντιφάσεων, τόσο ἀνάμεσα στούς ἴδιους τοῦς συντεχνίτες ὅσο καί ἀνάμεσα στό ἀνώτερο καί κατώτερο δυναμικό τῶν συντεχνιῶν, ὑπῆρξε ἡ διάσπαση τῶν συντεχνιῶν καί τελικά ἡ πλήρης παρακμή καί ἀποσύνθεσή τους. Σ' αὐτό συνετέλεσαν ἀκόμη ἀποφασιστικά: α) ὁ πόλεμος τοῦ 1897 μέ τίς γνωστές ἀνασταλτικές ἐπιπτώσεις στήν περιορισμένη πιά κίνηση τῆς γιαννιώτικης ἀγορᾶς· β) ἡ ἀνυπαρξία πιστωτικοῦ ἰδρύματος πού δυσκόλευε ἀπάνταστα ὄχι μόνο τά φτωχά καί καταχρεωμένα συντεχνιακά μέλη ἀλλά καί τοῦς ὑπόλοιπους συναδέλφους τους πού στεροῦνταν τό ἀπαιτούμενο χρηματικό κεφάλαιο στήν ἐξεύρεση τῶν ἀναγκαίων χρημάτων γιά τήν ὀμαλή λειτουργία τῆς τέχνης τους ἢ τήν προώθηση τοῦ ἐμπορίου τους· γ) ἡ ἔξαρση τῆς ληστείας· δ) ἡ ἀνθισση τῶν πλανόδιων ἐπαγγελματιῶν πού ἐπιδρούσε ἀρνητικά σέ μερικές κατηγορίες συντεχνιῶν.

Παράλληλη πορεία ἀκολούθησαν καί οἱ πολιτικές, κοινωνικές καί θρησκευτικές δραστηριότητες τῶν συντεχνιῶν, πού ἐξαρτιόνταν βέβαια ἀμεσα καί οὐσιαστικά ἀπό τά οἰκονομικά τους. Ἐνῶ στήν ἀρχή οἱ συντεχνίες ἐλέγχουν σχεδόν ὀλοκληρωτικά τό κοινοτικό συμβούλιο τῶν Ἰωννίων, μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου καί ἰδίως μετά τό Νόμο τῶν Βιλαετιῶν πε-

ριορίζεται ουσιαστικά ή συμμετοχή τῶν ἐκπροσώπων τους σ' αὐτό. Τό ἴδιο παρατηρεῖται καί στίς κοινωνικές δραστηριότητες τῶν συντεχνιῶν ὅπου ἀρχικά ἡ κοινωνική τους προσφορά ἐπεκτεινόταν καί σέ ἐξωσυντεχνιακά μέλη, ἐνῶ προοδευτικά ὑποχωρεῖ, συρρικνώνεται καί περιορίζεται ἀποκλειστικά καί μόνο στά μέλη της.

Στά ἴδια τέλος πλαίσια κινοῦνται καί οἱ θρησκευτικές δραστηριότητες τῶν συντεχνιῶν, ἄν καί τό θρησκευτικό τους συναίσθημα παραμένει βαθύ καί ἰσχυρό ὡς τό τέλος.

Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων θά ἐπικυρώσει τυπικά τήν ἐξαφάνιση τοῦ παλιοῦ συντεχνιακοῦ συστήματος, ἐνῶ, παράλληλα, θά ἐγκαινιάσει ἕνα καινούριο "συντεχνιακό" θεσμό, ὁ ὁποῖος θά παρουσιάζει ὅμως περισσότερες ὁμοιότητες μέ τή δομή τῶν ἀντίστοιχων σωματείων καί συλλόγων τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας παρά μέ τήν παλιά διάρθρωση τῶν προαπελευθερωτικῶν συντεχνιῶν.

Λίγα χρόνια ἀργότερα, καί συγκεκριμένα τό 1924, τά σωματεῖα-συντεχνίες τῶν Ἰωαννίνων θά ἰδρῦσουν τήν "Ὁμοσπονδία τῶν Ἐπαγγελματιῶν Ἰωαννίνων". Πολλά ἀπό τά σωματεῖα καί τοῦς συλλόγους, αὐτούς σώζονται μέχρι σήμερα. Τά καταστατικά τους, πού βρίσκονται καταχωρημένα στό Ἐπαγγελματικό καί Βιοτεχνικό Ἐπιμελητήριο τῶν Ἰωαννίνων θυμίζουν τή συνέχιση τοῦ παλιοῦ συντεχνιακοῦ θεσμοῦ ἀλλά μόνο ὡς πρὸς τόν τίτλο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΩΝ

1. Οί μελέτες της 'Αγγελικῆς Χατσημιχάλη εἶναι οἱ παρακάτω: α) 'Ηκειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη, ΗΧ 5(1930) σ. 253-264, β) Οἱ συντεχνίες. Τὰ Ἰονάφια, 'Ανάτυκο ἀπὸ τὴν ἐκετηρίδα 'Ανωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς 2(1949-1950) σ. 3-22, γ) Μορφές ἀπὸ τὴ σωματειακὴ ὀργάνωση τῶν Ἑλλήνων στὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Οἱ συντεχνίες-τὰ Ἰονάφια "L'Hellenisme contemporain" ἀναμν. τόμος 1453-1953 σ. 279-303, δ) Τὰ χρυσοκλαβαρικὰ-συρματέϊνα, συρμακέσινα κεντήματα, Mellanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τ. 2, Athènes 1956, σ. 447-499, ε) Τὸ Ἰονάφι τῶν Γουναράδων "Συνεταιριστής" ἀριθμ. 104-106, σ. 83-87, καὶ στ) Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη, "ΝΕ" ΝΗ 2(1975) σ. 468-512.

2. Δημ. Σαλαμάγκια, Τὰ Ἰονάφια καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἐπὶ Τουρκοκρατίας στὰ Γιάννινα, ἀνάτυκο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ ΗΕ Γιάννινα 1959.

3. Κων/νου Φωτόπουλου, Τὰ Ἰονάφια τῶν πατσηδῶν καὶ κονταρτζήδων τὰ καλὰ χρόνια στὰ Γιάννινα, "Ἡκειρωτικὸν Ἡμερολόγιον" 1 (1979), σ. 67-88.

4. Τὸ ἀρχεῖο τῆς παραπάνω συντεχνίας βρισκόταν τότε στὴν κατοχὴ τοῦ προέδρου τῆς καὶ στεγαζόταν στὰ γραφεῖα τοῦ σημερινοῦ ὁμώνυμου σωματείου στὴν Καλούτσιανη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1. Για τις σωματειακές αυτές οργανώσεις των 'Ελλήνων βλ: γενικά στοῦ Νικ. Π α ν τ α ζ ο κ ο ὕ λ ο υ , 'Ελλήνων συσσωματώσεις κατά τήν τουρκοκρατίαν, 'Ανάτυκο ἀπό τό περιοδικό "Γνώσεις", 'Αθήναι 1958, σ. 11-13. Τοῦ Ἰδίου, Community laws and customs of Western Macedonia under ottoman Rule, "Balkan Studies" 2(1961)σ.1-4.
2. Για τις θρησκευτικές ἐνώσεις πού ἔφεραν τό ὄνομα ἀδελφότητες ἢ ἀδελφάτα βλ. 'Ἐλένης Β ο υ ρ α ζ έ λ η - Μ α ρ ι ν ά κ ο υ , Αἱ ἐν θράκη συντεχνίαι τῶν 'Ελλήνων κατά τήν Τουρκοκρατίαν, Θεσσαλονίκη 1950, σ.23-25. Π α ν τ α ζ ο κ ο ὕ λ ο υ , 'Ελλήνων συσσωματώσεις, σ. 13-14. Τοῦ Ἰδίου, Community laws, σ.4-6. 'Ακ. Β α κ α λ ό κ ο υ λ ο υ , 'Ιστορία τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ, Θεσσαλονίκη 1964, τ. Β', σ. 314 .
3. Στις πολιτικές συνενώσεις περιλαμβάνονταν κατά κύριο λόγο οἱ κοινότητες' βλ. Π α ν τ α ζ ο κ ο ὕ λ ο υ , 'Ελλήνων συσσωματώσεις, σ.14-26 καί σ. 28-30, ὅπου καί ἡ σχετική βιβλιογραφία. Τοῦ Ἰδίου, Community laws, σ. 6-7. Β α κ α λ ό κ ο υ λ ο υ , 'Ιστορία, τ. Β', σ. 279-307). Συνενώσεις μέ πολιτικό χαρακτήρα ἀποτελέσαν καί οἱ διάφορες μυστικές ὀργανώσεις ("ἐταιρεῖες") πού εἶχαν γιά σκοπό τήν ἀκελευθέρωση τοῦ "ἔθνους μέ χαρακτηριστικό παράδειγμα τή φιλική 'Εταιρεία' βλ. Π α ν τ α ζ ο κ ο ὕ λ ο υ , 'Ελλήνων συσσωματώσεις, σ. 27, σημ. 23, ὅπου καί ἡ σχετική βιβλιογραφία. Πρβλ. Στέφ. Π α κ α δ ό κ ο υ λ ο υ , Τό "Σχέδιον Γενικόν" τῆς φιλικῆς 'Εταιρείας καί οἱ ἐπαφές μέ τοὺς Σέρβους, "Μακεδονικά" 17(1977) σ. 40-53.
4. Τά στρατιωτικά σώματα ἐκπροσωποῦνταν στή στεριά ἀπό τά καπετανάτα μέ τοὺς ἀρματολούς καί τοὺς κλέφτες καί στή θάλασσα ἀπό τοὺς κουρσάρους βλ. Π α ν τ α ζ ο κ ο ὕ λ ο υ , 'Ελλήνων συσσωματώσεις, σ.16-17 καί σ. 31, σημ. 38-47. Τοῦ Ἰδίου, Community laws, σ. 9-10. Για τό θεσμό τῶν ἀρματολικιῶν ἰδιαίτερα, βλ. στοῦ Β α κ α λ ό κ ο υ λ ο υ , 'Ιστορία τ. Β' σ. 314-336.
5. Για τις ὀργανωμένες μορφές οἰκονομικῆς ζωῆς ἐκτός ἀπό τις συντεχνίες τῶν βιοτεχνῶν βλ. στοῦ Π α ν τ α ζ ο κ ο ὕ λ ο υ , 'Ελλήνων συσσω-

ματώσεις, σ. 18-19 καί σ. 34-35,σημ. 49-53. Στο βιβλίου Community laws, σ. 7-8.

6. 'Ο αριθμός τῶν συντεχνιῶν καί ὁ τρόπος λειτουργίας τους γίνεται γνωστός ἀπό τό 'Επαρχικό βιβλίον τοῦ Λέοντα τοῦ ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ (886-912) Βλ. σχετικά, J.N. i c o l e, Λέοντος τοῦ Σοφοῦ τό ἐπαρχικόν βιβλίον, Ge- nève 1893. Α.Χ ρ ι σ τ ο φ ι λ ο κ ο Ὑ λ ο υ, Τό 'Επαρχικόν βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καί αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ, 'Αθήναι 1935. Georg O s t r o g o r s k y, 'Ιστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τ. Β' 'Αθή- να 1979 σ. 128-130 καί σ. 295-296. Speros V r y o n i s, Byzantine Δη- μοκρατία and the guilds in the eleventh Century, "Dumbarton Oaks Pa- pers" 17(1963),σ. 289-314.

7. Βλ. Χ ρ ι σ τ ο φ ι λ ο κ ο Ὑ λ ο υ, Τό 'Επαρχικόν Βιβλίον,σ.44- 45, ὅπου καί ἡ σχετική βιβλιογραφία.

8. Χ ρ ι σ τ ο φ ι λ ο κ ο Ὑ λ ο υ, ὁ.κ.,σ. 38.Τοῦ βιβλίου,Ζητήματά τι- να ἐκ τοῦ 'Επαρχικοῦ Βιβλίου, "'Ελληνικά" 11(1939) σ. 134.

9. Χ.Ε Ὑ ε λ κ ῦ δ η, Οἰκονομική καί κοινωνική 'Ιστορία τῆς 'Ελλάδος, 'Αθήναι 1950,σ. 23-24. Παν Πα πα γ α ρ Ὑ φ α λ λ ο υ, 'Η διάρθρωση τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας καί τῶν θαλασσίων μεταφορῶν στήν 'Ελλάδα πρὶν καί μετὰ τήν ἐκανάσταση τοῦ '21, 'Αθήνα 1977,σ. 14.

10. Zija Shkodra, Les esnaf ou corporations dans la vie urbaine balka- nique des XVII-XVIII siècles, "S.A"12 (1975),τεῦχ. 2,σ. 51.

11. Κων. Μ έ ρ τ ζ ι ο υ, Σταχυολογήματα ἀπό τά κατάστιχα τοῦ Νοταρίου Κρήτης Μιχαήλ Μαρᾶ (1538-1578), "Κρητικά Χρονικά" ΙΕ'-ΙΣΤ' (1961-1962) τεῦχ. 2,σ. 290.

12. Λεων. Ζ ὠ η, Αἱ ἐν Ζακύνθῳ συντεχνίαι, ἐν Ζακύνθῳ 1893,σ. 26.

13. Β ο υ ρ α ζ έ λ η-Μ α ρ ι ν ά κ ο υ, Αἱ ἐν Θρόκη συντεχνίαι,σ.58- 59.

14. Βλ. S h k o d r a, Les esnaf, σ. 61.

15. 'Ο καθής (kadı) έκτός από τό αξίωμα του δικαστή άσκοϋσε καί τή γενική έποπτεία πάνω στις συντεχνίες (βλ. Βασ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, 'Η Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία κατά τόν 'Εβλιγιά Τσελεμπί, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 83-85 καί σ. 369).

16. 'Ο mühtesip ή mühtesip aga μέ καθήκοντα άστυνομικά εζχε κύρια άποστολή του νά τιμωρεϋ τους τεχνίτες καί έμπόρους που παραβίαζαν τους κανονισμούς των συντεχνιών. Ήταν δηλ. ένα είδος άγορανόμου καί ταυτόχρονα βοηθός του καθή (βλ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, δ.π., σ. 95-96). Για τή σχέση ανάμεσα στό mühtesib καί στό βυζαντινό "έπαρχο" βλ. στοϋ Sp. V r y o n i, The Byzantine Legacy and ottomans Forms, "Dumbarton Oaks Papers" 23-24 (1969-1970) σ. 285, δκου καί ή σχετική βιβλιογραφία. 'Ο mühtesib συνεργαζόταν για τήν επίβλεψη των καζαριών καί των άγορών μέ τό miri subaşisi (σούμπαση του θησαυροφυλακίου), που εζχε κι αυτός άστυνομικές άρμοδιότητες καί βρισκόταν κάτω από τις διαταγές του καθή (βλ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, δ.π., σ. 374).

17. 'Ο N. Τοδορον, ύκοστηρίζει τή γενική άποψη πως όλες σχεδόν οι βαλκανικές πόλεις, έκτός από τήν Κωνσταντινούπολη, 'Αδριανούπολη καί Θεσσαλονίκη, καταστράφηκαν από τους τουρκικούς πολέμους του ΙΔ' καί ΙΕ' αιώνα καί εζχαν μεταβληθεϋ σε άγροτικές (βλ. N. T o d o r o n, Μετάβαση από τόν φεουδαλισμό στόν καπιταλισμό, στόν τόμο "Η οίκονομική δομή των βαλκανικών χωρών στά χρόνια της όθωμανικής κυριαρχίας" έκδ. Μέλισσα, 'Αθήνα 1979 σ. 266).

18. 'Η λέξη έσνάφ εζναι τουρκική (βλ. Ν.Π. 'Α ν δ ρ ι ώ τ η, 'Ετυμολογικό Λεξικό της κοινής Νεοελληνικής, έκδ. β', Θεσσαλονίκη 1967, σ. 107). Προέρχεται μάλλον από τήν άραβική λέξη σένφ, μέ πληθυντικό σίνεφ που σημαίνει: α) τάξη, είδος, καί β) συντεχνία (βλ. Ν. Μ ο σ χ ό π ο υ λ ο υ - Μαν. Γ ε δ ε ώ ν, στό λήμμα έσνάφι, ΜΕΕ 11(1934) σ. 637. Βασ, Μ υ σ τ α - κ ι δ ο υ, Τά έσνάφια, ήτοι ρουφétια της Θεσσαλονίκης, " Ημερολόγιον Θεσσαλονίκης, 1932, σ. 281). Για τις διάφορες παραλλαγές της λέξης, όπως έσνάφ, ίσινάφι, έσυνάφι, συνάφι, έσνάφ, συνάφεια βλ. στης Β ο υ ρ α ζ έ - λ η - Μ α ρ ι ν ά κ ο υ, Αί έν θράκη συντεχνίαι, σ. 79. Βλ. ακόμη στης

Ἄγγ. Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η, Μορφές ἀπό τή σωματειακή ὀργάνωση τῶν Ἑλλήνων στήν ὀθωμανική αὐτοκρατορία. Οἱ συντεχνίες - τά ἑσνάφια. "L' Hellenisme contemporain" ἀναμν. τόμος 1453-1953, σ. 281.

19. Ἡ λέξη rufet ἢ urfet εἶναι ἀραβική καί σημαίνει σύνδεση, συνέ-
νωση ἀνθρώπων πού ἀσκοῦν κάποια τέχνη μέ σκοπό τό κέρδος. Ἡ λέξη ρο-
φέτι ἢ ρουφέτι δέν ἔχει καμμιά σχέση μέ τή λέξη ρουσφέτι, ἡ ὁποία προ-
έρχεται ἀπό τήν ἀραβική rishvet καί σημαίνει ἐκδούλευση, δωροδοκία
(βλ. Χ. Ν. Φ ι λ α δ ε λ φ έ ω ς, Ρουφέτιον καί ρουσφέτιον, "Παρνασσός"
1 (1877) σ. 651-654. - Σπ. Λ ά μ π ρ ο υ, Ἄνύπαρκα ὀνόματα, "Παρνα-
σσός" 1 (1877) σ. 497-505. - Μ υ σ τ α κ ί δ ο υ, Τά ἑσνάφια τῆς Θεσσαλο-
νίκης, σ. 281-282. - Β ο υ ρ α ζ έ λ η - Μ α ρ ι ν ά κ ο υ, Αἱ ἐν Ἑράκῃ
συντεχνίαι, σ. 78-79).

20. Τό φαινόμενο αὐτό παρατηρήθηκε στά Βαλκάνια, ἰδιαίτερα τόν 18^ο
αἰῶνα, ὅπου στήν Ἑλλάδα, Ρουμανικές χῶρες (Μολδαβία, Βλαχία, Τρανσυλβα-
νία) Σερβία, Βουλγαρία καί Ἀλβανία ἀπομακρύνονται ὡς ἐπαγγελματική
ὀρολογία τῆς συντεχνιακῆς ὀργάνωσης ἀντίστοιχα οἱ λέξεις συντεχνία
ἢ σωματειο, breasia, communita ἢ zünft, bratstvo καί τή θέση τους
καίρουν οἱ λέξεις esnaf ἢ isnaf καί rufet. Μέ τόν πρῶτο ὄρο χαρα-
κτηρίζονταν οἱ πύσπουδατες συντεχνίες καί μέ τό δεύτερο οἱ λιγό-
τερο σημαντικές (βλ. G. S e r b a n, Le rôle économique des villes
roumaines au XVII et XVIII siècles. Le contexte de leurs relations a-
vec l' Europe du sud-est, "Studia Balcanica" 3 (1970) σ. 144).

21. Τό συνολικό ἀριθμό τῶν συντεχνιῶν τῆς Πόλης δέν μπορούμε νά τόν
καθορίσουμε μέ μεγάλη ἀκρίβεια, γιατί οἱ σχετικές μαρτυρίες γύρω ἀπ'
αὐτές παραλλάσσουν ὄχι μόνο ἀπό συγγραφέα σέ συγγραφέα, ἀλλά καί σέ
διαφορετικά ἔργα τοῦ ἴδιου συγγραφέα. Ἔτσι π.χ. παρατηροῦμε ὅτι ὁ Ἄλ.
Π α σ κ ά τ η ς στό ἔργο του "Ἰγκόμνημα περί τοῦ Γραικικοῦ Νοσοκο-
μείου τῶν Ἑπτά Πύργων, Ἐν Ἀθήναις 1862" σ. 415-419 τίς ἀνεβάζει σέ κε-
ρρισσότερες ἀπό 100, ὁ Βασ. Μ υ σ τ α κ ί δ η ς (Τά ἑσνάφια τῆς Θεσ-
σαλονίκης, σ. 275) γύρω στίς 150 καί ὁ Νικ. Π α π α δ ό π ο υ λ ο ς
(Ἐρμῆς Κερδῶνος, ἦτοι Ἐμπορική Ἐγκυκλοκαίδεα, ἐν Βενετίῃ 1815, τ. Δ'
σ. 427) πάνω ἀπό 150. Ἀντίθετα ὁ Μ. Γ ε δ ε ώ ν στά ἔργα του "Αἱ
φάσεις τοῦ παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, ἐν Κωνσταντινουπόλει

1910 σ. 68." , "Μνεία τῶν πρό ἐμοῦ, μέρος Β', 'Εν Ἀθήναις 1934, σ. 181, καί " Ἀλληλεγγύη συντεχνιῶν" Νέος Πολιτὴν , παράρτημα Ἐκκλησιαστικῆς Ἀλήθειας, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1919, σ. 382-384, τὺς ἀπαριθμεῖ σέ 70, 100 καί 120 ἀντίστοιχα. Ἰστοῦσο, παρά τὺς ἀντιφατικὰς πληροφορίες, μπορεῖ κανεὺς, ἔχοντας ὑπόψη τοῦ τὺς ἀξιομειώσεις ποὺ γίνονταν καθε τὸσο στὰ πρόσωπα τοῦ συντεχνιακοῦ χώρου, ἀνάλογα μέ τὺς ἀνάγκες τῆς ἀγορᾶς, νὰ ὑποστηρίξει ὅτι ὁ μέσος ὅρος τῶν ἀριθμῶν τῶν συντεχνιῶν τῆς Πόλης κυμαινόταν ἀπὸ 120-150.

22. Βλ. Shkodra, Lesesnaf, σ. 57. Πρβλ. καί H. Schurtz, Türkische bazare und Zünfte, "Zeitschrift für Sozialwissenschaften" Berlin 6(1903) σ. 697.

23. Βλ. Β ο υ ρ α ζ έ λ η - Μ α ρ υ ν ά κ ο υ, Αὐ ἐν θράκη συντεχνίαι, σ. 51.

24. Σ τ α λ ί δ η, Τά ἐπαγγέλματα στήν Ἐδεσσα, σ. 26-28.

25. Γιά τὴν ἕδρυση καί λειτουργία τῆς Συνεταιριστικῆς Ἐνώσεως τῶν Ἀμπελακίων γενικὰ βλ. F. Boulanger, Ambelakia ou les associations et les municipalités helléniques, avec documents confirmatifs, Paris 1875. Λ. Μ ο υ λ ο ύ λ η, Ἱστορία τοῦ ἀρχαίου Συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων, "Βοηθός τῶν Συνεταιρισμῶν" 1(1919) τεύχ. 8, 9, 11.-Γ. Ν. Φ ι λ α ρ έ τ ο υ, Συνεργατικὸς συνεταιρισμὸς Ἀμπελακίων, Ὑδρας, Σκετσῶν, Ψαρῶν. Ἀθήναι 1927. Θ. Τ ζ ω ρ τ ζ ά κ η Ὁ Συνεταιρισμὸς τῶν Ἀμπελακίων καί ἡ σύγχρονος συνεταιριστικὴ κίνησις εἰς τὴν χώραν μας, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸν "Ὁ Συνεργατισμὸς", Θεσσαλονίκη 1932. Τοῦ ἕδρου Ὁ Συνεταιρισμὸς τῶν Ἀμπελακίων καί οἱ σύγχρονοι Συνεταιρισμοὶ ἐν Ἑλλάδι, "Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος" Ἀθήναι 3/7/1932.-Κ. Δ. Κ α ρ α β έ δ α, Ἡ κοινοτικὴ Πολιτεία, Ἀθήναι 1935. Ζ. Π α π α ν τ ω ν έ ο υ, Τά Ἀμπελάκια, ἐφημ. "Ἐλευθέρου Βήμα" Ἀθήναι, 28-29/11/1937. Φ. Μ ι χ α λ ό π ο υ λ ο υ, Τά Ἀμπελάκια, ὁ πρῶτος Συνεταιρισμὸς τῆς Εὐρώπης, ἐφημ. "Ἡ Καθημερινή" Ἀθήναι 4/11-18/4/1938 καί 2/5/1938. Ν. Α. Β έ η, Τά Θεσσαλικά Ἀμπελάκια καί τὰ Ἑλληνικά Γράμματα, σειρά ἀπὸ 28 ἀρθρα δημοσιευμένα στήν ἐφημ. "Πρωτῶν" τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ 15/8/1943 ὡς

19/4/1944.-Κ. Κ ο υ κ ί δ η, Τό πνεύμα τοῦ Συνεργατισμοῦ τῶν νεώτε-
ρων Ἑλλήνων καί τ' Ἀμπελάκια, ὁ πρῶτος Συνεταιρισμός τοῦ κόσμου, Ἀθη-
ναί 1948.-Η.Π. Γ ε ω ρ γ ί ο υ, Νεώτερα στοιχεῖα περὶ τῆς ἱστορίας
καί τῆς Συντροφιάς τῶν Ἀμπελακίων, Ἀθηναί 1950. Τοῦ ἔδλου, Ἱστορία
καί Συνεταιρισμός τῶν Ἀμπελακίων, Ἀθηναί 1951.-Γιάννη Κ ο ρ δ ά-
τ ο υ, Τά Ἀμπελάκια καί ὁ μῦθος γιά τό συνεταρισμό τους, Ἀθηναί
1955.-Κ. Λ ε ο ν τ ῑ δ η, Τά Ἀμπελάκια, πατρίς θεσμῶν κοινωνικῶν,
"Ἀγροτική Οἰκονομία" 6(1957) περίοδος Β', τεύχ. 9, Ἰανουάριος-Μάρτι-
ος.-Ν. Μ ο υ τ σ ό κ ο υ λ ο υ, Τά Θεσσαλικά Ἀμπελάκια, "Ἡώς" Ἀ-
θηναί 1966, τεύχ. 92-97.-Χρ. Ἀ ν α γ ν ω σ τ ι ά δ η, Ἡ οἰκονομική
διάρθρωσις καί ἡ νομική μορφή τοῦ Συνεταιρισμοῦ Ἀμπελακίων, Θεσ-
σαλονίκη 1973.-D.M a ν r o g i a η η i s, Recherches documentaires
sur l'Association coopérative d'Ampélakia effectuées dans les archi-
ves francaises et grecques et les récits de voyageurs, Paris 1967.
Τοῦ ἔδλου L' Association coopérative d' Ampelakia. Contribution à
l'histoire sociale du mouvement coopératif grec (1780-1966), Athènes
1975.

26. Ἀπό τά κίό καλιά καταστατικά θεωροῦνται τῶν χρυσοχόων (1662) καί
τῶν γουναράδων (1669) τοῦ Ἐλμπασάν (βλ. Shkodra, Esnafet Shqiptare,
Tirane 1973, σ. 184), καί τῶν ἀμπατζήδων τῆς Φιλιππούπολης (1685) ἄλ-
Μ. Ἀ κ ο σ τ ο λ ῑ δ ο υ, Τά ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου
τῶν Ἀμπατζήδων, ΑΘΛΓΘ 3 (1936-37) σ. 57.

27. Ἀπό τό ἰταλικό loggia, ὁμοσπονδία συντεχνιακή, κἀτι παρόμοιο μέ
τήν jurande (βλ. Shkodra, Les esnaf, σ. 59).

28. Ἡ βαρύτερη τιμωρία πού μποροῦσε νά ἐπιβληθεῖ στόν παραβάτη, ὅ-
ταν ἀρνιόταν νά ἐκτελέσει ἀπόφαση τῆς συντεχνίας σχετική μέ τήν ποι-
νή πού τοῦ εἶχε ἀνακοινώσει ὁ πρωτομάστορας, ἦταν τό ὀριστικό διώξιμο
καί ἡ διαγραφή του ἀπό τή συντεχνία μέ τό αἰτιολογικό τῆς ἐπιζήμιας
συμπεριφορᾶς. Ταυτόχρονα ἔχανε ὀριστικά καί τελεσίδικα τή συντεχνιακή
του ἰδιότητα. Ὁ τιμωρημένος μέ ἀποκλεισμό ἀπό τή δύναμη τῆς συντε-
χνίας χαρακτηριζόταν, στό Σεράγεβο καί στή Σκόδρα, ὡς ἐξόριστος τοῦ
kemer ἢ τοῦ testir (βλ. Shkodra, Esnafet, σ. 134) ἢ ἀφοριζόταν δημό-
σια, πράγμα πού γινόταν συνήθως στήν Ἑλλάδα, τήν Ἀλβανία καί τήν Κρι-

μαΐα (βλ. Μαν.Γ ε δ ε ώ ν, 'Αλληλεγγύη συντεχνιῶν, σ. 375. G.V a j - d a , Les corps de métiers en Turquie d'après deux publications de Vl. Gordlevskij, "Revue des Etudes islamiques", Paris 1934, τεύχ. 1, σ. 87). Τήν ἕδρα ποιητή γιά παρόμοια παραπτώματα σημειώνει καί ὁ Π. Ἄραβαντινόσ στο ἔργο του "Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου", ἐν Ἀθήναις 1856, τ. Β', σ. 260 .

29. Ἐκτός ἀπό τοὺς πνευματικούς ἀρχηγούς τῶν συντεχνιῶν μέ τόν τίτλο αὐτό ἀποκαλοῦνταν ἀκόμη ἀπό τοὺς τούρκους καί οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηριῶν καί οἱ προεστοὶ τῶν χωριῶν (βλ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η , Ἡ Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία, σ. 375).

30. Βλ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η , ὁ.π., σ. 93-94 καί 370.

31. Ὁ παῖρ ἦταν βοηθός τοῦ καθῆ καί ἀσκοῦσε παρόμοια καθήκοντα (Δ η μ η τ ρ ι ά δ η , ὁ.π., σ. 86 καί 372).

32. Στά Γιάννινα τόν συναντοῦμε καί ὡς μπάστ ὀστά (başıusta) βλ. Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α , Τά ἰσνάφια καί τά ἐπαγγέλματα ἐπί Τουρκοκρατίας στά Γιάννινα, Ἀνάτυπο ἀπό τό περιοδικό Η Ε Γιάννινα 1959. σ. 38. Πολύ συνηθισμένο ἦταν τό φαινόμενο ν' ἀποκαλεῖται ὁ πρωτομάστορας μέ μιὰ λέξη πού τό δεύτερο συνθετικό τῆς φανέρωνε τό εἶδος τῆς συντεχνίας καί τό πρῶτο, κοινό γιά ὅλους τοὺς πρωτομάστορες, τό ἀξίωμα του. π.χ. ἀρχιγουναρᾶς (τουρκ. κλουρκτζήμπασης), ἀρχιβυρσοδέφης βλ. στοῦ C. S e r b a n , Le rôle économique, σ. 144. Γιά τίς διάφορες ὀνομασίες τοῦ πρωτομάστορα βλ. Β ο υ ρ α ζ έ λ η - Μ α ρ ι ν ά κ ο υ , Αἰ ἐν θράκη συντεχνίαί, σ. 100-103 .

33. Ὁ yigitbaşı μαζί μέ τοὺς yigit (παλικάρια) ἐκτελοῦσε τίς ἀποφάσεις τῆς συντεχνίας βλ. Ν. Μ ο σ χ ο π ο ύ λ ο υ - Μαν.Γ ε δ ε ώ ν στο λῆμμα ἑσνάφι, ΜΕΕ 11(1934) σ. 637. Πρβλ. καί Gabriel Baer, Μονοπώλιο καί περιοριστικές πρακτικές τῶν τουρκικῶν συντεχνιῶν, στόν τόμο "Ἡ οἰκονομική δομή τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν", σ. 599.

34. Για τις αρμοδιότητες του mütevellî βλ. στο *Δ η μ η τ ρ ι ά δ η* 'Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, σ. 221 και 371. Βλ. ακόμη στους Hamilton G i b b-Harold B o w e n, *Islamic Society and the West. Islamic Society in the Eighteenth Century*, London-N.York-Toronto, τ. 1 μέρος 2, 1957, σ. 170-172.

35. *Δ η μ η τ ρ ι ά δ η*, δ.π., σ. 363. G i b b -B o w e n, δ.π., τ. 1 μέρος 2 (1951), σ. 87 και 349. Για την εξέλιξη της σημασίας της λέξης στους τουρκικούς λαούς βλ. EI, Paris 1960, τ. 2, σ. 116-17.

36. Τό φερμάνι αυτό πρωτόφερε στό φως της δημοσιότητας ό Βούλγαρος συγγραφέας-ιστορικός D.A. I h ĉ i e v , μέ τή μελέτη του *Esnafski dokumenti i esnafski organizacii v tursko vreme* (Ντοκουμέντα και όργάνωση των συντεχνιών τήν τουρκική περίοδο), στό *Spisanie na bälgarsko-to ikonomičesko društvo*, Σόφια 1907, τ. III, σ. 446 κ.έξ.

37. Βλ. D.A. I h ĉ i e v , δ.π., σ. 448.

38. D.A. I h ĉ i e v , δ.π., σ. 447-448.

39. Ο όρος τσερακλίκι κέρασε στή γλώσσα της έποχής ως είδος παροχής ύπηρεσίας (... λοιπόν και αύθις σκλαβικώς σās παρακαλώ μερχαμετλου έφέντημ νά κάμητε αυτό τό τσερακλίκι είς τόν σκλάβον σας...) ΑΑΠ, φ. 16, άρ. 117, έπιστολή άγνωστου προς 'Αλή πασά: Πρβλ. και 'Ιω. Μ α κ ρ υ γ ι ά ν ν η , 'Απομνημονεύματα, έκδ. Καραβία, είσαγωγή σχόλια Σκ. 'Ασ-δραχά, σ. 19.

40. Βλ. Β ο υ ρ α ζ έ λ η -Μ α ρ ι ν ά κ ο υ , Αί έν θράκη συντεχνίαί σ. 86-87. Πρβλ. και S h k o d r a , *Les esnaf*, σ. 65.

41. Μέ τόν ίδιο περίπου τρόπο ό χριστιανός γεωργός ή δουλοκάροικος δέν μπορούσε νά έγκαταλείψει τή γη χωρίς τήν έγκριση του σπαχή ή του *ciftlig-sahibi* βλ. Β α κ α λ ό π ο υ λ ο υ , 'Ιστορία Ν.Ε., τ. Β, σ. 28 Πρβλ. και S h k o d r a , *Les esnaf*, σ. 66.

42. Μ. Κ α λ λ ι ν δ έ ρ η , Αί συντεχνίαί της Κοζάνης επί τουρκοκρατίας, έν Θεσσαλονίκη 1958, σ. 35-36 και 47.

43. Τό τσιράκι ἀποκαλοῦνταν ἀκόμη ἐξιαμπές, μαθητής καί μαθητούδι (βλ. Β ο υ ρ α ζ έ λ η - Μ α ρ ι ν ά κ ο υ , Αί ἐν θράκη συντεχνίαι, σ. 86. Βλ. ἀκόμη καί Μ. 'Α π ο σ τ ο λ ύ δ ο υ , Τά ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλικπουκόμενι ἐσναφίου τεκτόνων, ΑΘΛΓΘ 1(1934-35), σ. 118, σημ. 8). Στά 'Επτάνησα ὀνομαζόταν ὑπηρέτης καί παιδίον (βλ. Α. Ζ ώ η , Αί ἐν Ζακύνθῳ συντεχνίαι, σ. 24). Παιδί καί δοῦλο τό συναντοῦμε στήν Κοζάνη (βλ. Μ. Κ α λ λ ι ν δ έ ρ η , Αί συντεχνίαι Κοζάνης, σ. 35-36 καί 47).

44. Γιά τό χρόνο τῆς μαθητείας τοῦ τσιρακιοῦ γενικά βλ. S h k o d r a , Les esnaf, σ. 66. Halil I n a l c i k , 'Ο σχηματισμός κεφαλαίου στήν 'Οθωμανική αὐτοκρατορία στόν τόμο "Ἡ οἰκονομική δομή τῶν βαλκανικῶν χωρῶν" σ. 511. Κ α λ λ ι ν δ έ ρ η , Αί συντεχνίαι Κοζάνης σ. 29.

45. 'Ο κάλφας ὀνομαζόταν καί λαουρέντες στά 'Επτάνησα (βλ. Π. Χ ι ώ τ η , 'Ιστορικά ἀπομνημονεύματα τῆς Νήσου Ζακύνθου, 'Εν Κερκύρα 1858, τ. Β', σ. 407).

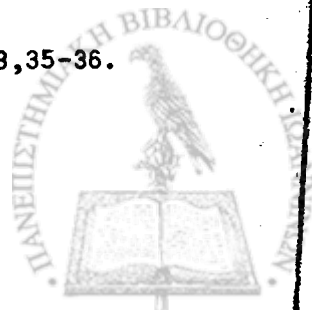
46. 'Ο βοηθός ἐργαζόταν ἀπό τό πρῶτό μισοφέγγισμα μέχρι ἀργά τό βράδυ χωρίς σχεδόν διακοπή ἐκτός ἀπό τό λιγόλεπτο διάλειμμα γιά τό μεσημεριάτικο κολατσιό (βλ. V a j d a , Les corps de métiers en Turquie, σ. 85. Nicola V u č o , Raspadanje esnafa u Srbiji ('Ἡ παρακμή τῶν συντεχνιῶν στή Σερβία) τ. Β' Βελιγράδι 1954, σ. 253-255. Κων/νου Φ ω τ ό κ ο υ λ ο υ , Τά ἰσνάφια τῶν πακίσηδων καί κονταρτζήδων τά παλιά χρόνια στά Γιάννινα, 'Ἡπειρωτικόν 'Ἡμερολόγιον, 1(1979) σ. 72-73.

47. Nicola V u č o , Raspadanje esnafa, τ. Β', σ. 320. S h k o d r a , Les esnaf, σ. 67. G. V a j d a , Les corps de métiers, σ. 85. 'Αναστ. Γ ο ύ δ α , Βίοι παράλληλοι, Μιχαήλ Τοσίτζας καί ἀδελφοί τ. Δ', 'Αθήναι 1871, σ. 152.

48. Συρμαγιές= χρηματικό κεφάλαιο (τουρκ. sermaye).

49. I h c i e v , Esnafski dokumenti, σ. 448

50. Κ α λ λ ι ν δ έ ρ η , Αί συντεχνίαι τῆς Κοζάνης, σ. 28, 35-36.

51. Β ο υ ρ α ζ έ λ η-Μ α ρ ι ν ά κ ο υ ,Αί έν θράκη συντεχνία,σ84

52. 'Ο χρηματικός αυτός δασμός,ύποχρεωτικός κάθε πορά για τήν έγγραφή του νέου μέλους στη συντεχνία,άποκαλούνταν ακόμη φιλειά καί μαστοριά.Μέ κιά μεγάλη συχνότητα συναντάμε τούς ὄρους αυτούς στη θράκη (βλ. Β ο υ ρ α ζ έ λ η-Μ α ρ ι ν ά κ ο υ,ὀ.π.,σ. 85) 'Η ἐπικρατέστερη ὀνομασία πάντως σ'ὀλόκληρη τήν ὀθωμανική αὐτοκρατορία ἦταν "τεστήρι". 'Εξαίρεση δέν ἀποτελεῖ ρῦτε ἡ "Ἡκειρος καί μάλιστα τά Γιάννινα,ὀπως ἐσφαλμένα σημειώνει ἡ Βουραζέλη-Μαρινάκου,ὀτι κατά λάθος ὀ Π. 'Αραβαντινός (Χρονογραφία τῆς 'Ἡκειρου τ. β' σ. 260) ἀποκαλεῖ τό χρηματικό αὐτό τέλος "τεστήρι". Αὐτό ἐπιβεβαιώνεται,χωρίς καμιά ἐπιφύλαξη,καί ἀπό ἀνέκδοτο ἔγγραφο τοῦ ΑΣΙ,στις ἀρχές τοῦ 19⁰⁰ αἰώνα,ὀκου ἀνάμεσα σ'ἄλλα ὀ ἔδλιος ὀ Σταύρος 'Ιωάννου,προεστός τότε τῆς κόλης,γράφει: "... τό ἐσυναφι δέν δέχεται ἄλλον χωρίς νά γύνη κάλφας καί τοῦ δοθῆ τεστῦρι νά ἀνοῦξη ἀργαστήρι..." (βλ. ΑΣΙ,Φ Πολιτεία 'Ιωαννίνων-'Ισνάφια). 'Ακόμη καί ὀ Δ.Σαλαμάγκας (Τά Ἰσνάφια καί τά ἐπαγγέλματα ,σ. 38) σημειώνει ὀτι ἡ χρηματική ἐγγυοδοσία για τήν ἐγγραφή καί τήν παραχώρηση ἀδειας ἀποκαλεῖται,παραφθαρμένα,ντιστουρ ,κοσό που κυμαινόταν ἀπό 5-10 χρυσές ὀθωμανικές λίρες.Τήν παραλλαγμένη κάπως αὐτή ὀνομασία παρετυμολογεῖ ἡ 'Αγγελική Χατζημιχάλη (Οἱ συντεχνίες .Τά Ἰσνάφια, 'Ανάτυπο ἀπό τήν ἐκετηρύδα 'Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολῆς Πειραιῶς. 2(1949-1950),σ. 19) ἀπό τῆ διφθέρα καί τήν ἐρμηνεύει ἐπακόλουθα ὡς κώδικα. "Ὄσο για τῆ λέξη "μπασκαλίτικο" ὑπάρχει βέβαια σ'τά Η Χ 14 (1939),σ. 62,ἀρ. ἔγγρ. 34,για τόν ἀντίστοιχο ὀρο "τεστήρι" που πολύ φυσικά ὀδήγησε τῆ Βουραζέλη -Μαρινάκου σ'τό συμπέρασμα ὀτι σ'τά Γιάννινα καί γενικότερα σ'τήν "Ἡκειρο υἰοθετοῦνταν ἡ ὀρολογία αὐτή. 'Η κιά πιθανή ἐκδοχή εἶναι νά παρασύρθηκε αὐτός που ἔγραφε τῆ διαταγή τοῦ 'Αλη πασᾶ σ'τά ἔλληνικά κατά ὑπαγορευση του,ἀπό τῆ λέξη "μπασκαλής" που προηγείται σ'τό ἔγγραφο,ὀρος που ἀποβιόταν συνήθως σ'τόν κάλφα,ὀταν ἀποκτοῦσε τόν τίτλο τοῦ ἀρχιτεχνύτη.βλ. στοῦ Μ. Κ α λ λ ι ν ὀ έ ρ η ,Αί συντεχνία τῆς Κοζάνης,σ. 28,35. Πρβλ. 'Α π ο σ τ ο λ ῦ ὀ ο υ,Τά ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν 'Αμπατζήδων, ΑΘΛΓΘ,7(1940-41) σ. 24.

53. Για τῆ συν'θεια αὐτή βλ. σ'τῆς 'Αγγ. Χ α τ ζ η μ ι χ ᾶ λ η, Οἱ συντεχνίες.τά Ἰσνάφια,σ. 17.βλ. ἀκόμη στοῦ S h k o d r a,Les esnaf

σ. 68. Διαφορετική άποψη για τό έργο αυτό μάς δύνει ό Β i a n c h i , τ. Α' 1835,σ. 312,αναφέροντας χαρακτηριστικά τά έξής:"teferrudj,certains fêtes ou foires que les corps de métier se donnaient tous les dix ou vingt ans,pour célébrer la maîtrise de tous les apprentis du même métier,qui pendant ce long espace de temps étaient passés maîtres.Cet usage paraît tombé en désuétude".

54. S h k o d r a ,Les esnaf,σ.68, Β ο υ ρ α ζ έ λ η-Μ α ρ ι ν ά κ ο υ ,Αί έν θράκη συντεχνίαι,σ. 85. 'Αγγ. Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η,Οί συντεχνίες τά ίσνάφια,σ.17.Της Ίδίας ,Μορφές από τή σωματειακή όργάνωση τών 'Ελλήνων,σ. 291.

55. Βλ. Β ο υ ρ α ζ έ λ η-Μ α ρ ι ν ά κ ο υ ,Αί έν θράκη συντεχνίαι, σ. 93.Πρβλ. καί I n a l c i k , 'Ο σχηματισμός κεφαλαίου,σ. 511.

56. 'Ο σκανδαλώδης τρόπος μέ τόν όποιο εύνοούνταν μερικοί ύποπήφιοι έξηγεεται από τό γεγονός ότι οί νέοι αυτού τεχνύτες,άποκτώντας τή ζώνη κυριότητας,θά δούλευαν στό μέλλον συνεταιρικά μέ τούς έκπαιδευτές τους μέ τούς όποιους συγγένευαν (βλ. V u ć o,Raspadanje esnafa,σ.278, S h k o d r a ,Les esnaf,σ. 66-67.Inalcik,ό σχηματισμός κεφαλαίου, σ. 511-512).

57. S h k o d r a ,Les esnaf,σ. 66.

58. Βλ. Κ. Μ i k l o s i c h-I.Μ ü l l e r,Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana,τόμ. Ε',Βιέννη 1887,σ. 81.Πρβλ. καί Π. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ ,Χρονογραφία, τ.Β' ,σ. 301.

59. S h k o d r a ,Les esnaf,σ. 53.

60. Για τά προνόμια αυτά βλ. στοϋ Κ. "Α μ α ν τ ο υ , 'Η άναγνώρισις ύπό τών Μωεμαθανών θρησκευτικων δικαιωμάτων τών Χριστιανών καί ό όρισμός του Σινάν πασα, Η Χ 3(1930),σ. 208 Πρβλ. στοϋ Ίδίου , Οί πρενομιακοί όρισμοί του Μουσουλμανισμού ύπέρ τών Χριστιανών " 'Ελληνικά" 9 (1936) ,σ. 119-120.

61. E. V l o r a, Bisedime mbi historinë bujqësore të Shqipërisë. (Συζητήσεις πάνω στην αγροτική ιστορία της 'Αλβανίας) Τύρανα 1949, σ. 12.

62. I. Φ ι λ ή μ ο ν ο ς, Δοκίμιον ιστορικόν περί της Φιλικης 'Εταιρείας, έν Ναυκλίφ 1834, σ. 17. Π. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ς, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 226. S h k o d r a, Esnafet, σ. 38. Τοῦ ἔδλου, Les esnaf, σ. 53.

63. S h k o d r a, Les esnaf, σ. 55-56

64. Γιά τήν ἐκανάσταση τοῦ Διονύσιου τοῦ Σκυλόσοφου καί τίς συνέπειές της στό χριστιανικό πληθυσμό της πόλης βλ. Β α κ α λ ό π ο υ - λ ο υ, 'Ιστορία Ν.Ε., τ. Γ, σ. 348-351.

65. Βλ. Κ. Ρ ά μ φ ο υ, Αί τελευταίαι ἡμέραι τοῦ 'Αληκασῆ, 'Αθῆναι 1897, σ. 2. Βλ. ἀκόμη Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α, Τά ἰσάφια καί τά ἐπαγγέλματα, σ. 16

66. Καί ἀπό καλιότερα τά 'Εκτάνησα, ἡ Κάτω 'Ιταλία καί Σικελία καί κυρίως ἡ κλούσια καί ἰσχυρή Βενετία ἀποτελοῦσαν τό κυριότερο καταφύγιο τῶν 'Ηκειρωτῶν. Βλ. Μαρίας Ν υ σ τ α ς σ κ ο ὕ λ ο υ - Π ε λ ε κ ῆ - δ ο υ, 'Ἡ 'Ηκειρος στά χρόνια της Τουρκοκρατίας καί ἡ ἐθνική ἀναγέννηση, 'Ιωάννινα 1982, σ. 9.

67. Βλ. Βασ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, 'Ἡ ἔδρυσις τῶν 'Ιωαννίνων καί ἡ ὀνομασία αὐτῶν, 'Ανάτυπον ἀπό τόν Ἡ'τόμο της "Η.Ε" 'Ιωάννινα 1959, σ. 57. Βλ. καί Λέανδρου Β ρ α ν ο ὅ σ η, 'Ιστορικά καί τοπογραφικά τοῦ Μεσαιωνικοῦ κάστρου τῶν 'Ιωαννίνων, 'Αθῆναι 1968, σ. 32-33. Τό 1612 κρατηρεῖται ἐκίσης μετοικεσία Γιαννιωτῶν στήν Κοζάνη (βλ. Κ α λ λ υ - δ έ ρ η, Συντεχνίαί Κοζάνης, σ. 11).

68. Jakob S p o n - George W h e l e r, Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, fait aux annes 1675 et 1676 par Jacob Spon Docteur Medicin Agreggé à Lyon, et George Wheler Gentihomme Anglois, A Lyon MDCLXXVII, τ. Α', σ. 140.

69. Γιά τήν περιγραφή τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλά καί τῆς Ἠπείρου γενικότερα ὁ Ἑβλιγιά ἀναφέρεται στόν ὄγδοο τόμο τοῦ "ὄδοιπορικοῦ" τοῦ (σ. 637-687) (βλ. Χρ. Σ ο ὕ λ η, Ταξίδι Τούρκου περιηγητοῦ στήν Ἠπειρο, "Ἠπειρωτικά Γράμματα" 1944, τεύχ. 5, σ. 161-166, τεύχ. 6, σ. 197-200, τεύχ. 7-8 σ. 241-252.

70. Σημαντικότερη εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ ὅτι οἱ νέοι Γιαννιώτες φοροῦσαν παπούτσια μέ κίτρινη ἀπόχρωση. Τό κίτρινο χρῶμα ὅμως ἐπιτρεπόταν μόνο σέ ὀθωμανούς καί προνομιούχους ὑπηκόους σύμφωνα μέ τόν Νικ. Παπαδόπουλο (Ἑρμῆς ὁ κερδῶς, τ. Α', σ. 125-126). "Ἔτσι, ἂν δεχθοῦμε τήν ἀποψη τοῦ Νικ. Παπαδόπουλου ὡς σωστή, ὀδηγούμεστε στό συμπέρασμα πῶς ἕως πάλι τά Γιάννινα εἶχαν ἀποκτήσει κάποια μορφῆς προνόμια.

71. Τό ἔργο τοῦ Ἑβλιγιά Τσελεμπή τιτλοφορεῖται Seyahatname ("Ταξιδιωτικό") ἢ Tarih-i-Seyyah ("Ἱστορία τοῦ Ταξιδιοῦ"). Περισσότερα γιά τό ἔργο καί τή ζωή τοῦ Τούρκου περιηγητῆ βλ. Δ η μ η τ ρ ι ἄ δ η, Ἡ Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία, σ. 1-8.

72. Κ. Μ έ ρ τ ζ ι ο υ, "Μικρός Ἑλληνομνήμων" τ. Β', "Ἡ.Ε" 8 (1959) σ. 269.

73. Emmanuel le Roy L a b u r i e, Histoire et Climat, Annales 14 (1959) τεύχ. 1, σ. 3-34.

74. Γνώμαι ἠθικά καί πολιτικά, ἔτι δέ συμβουλαί καί προστάγματα θεῶν τε καί πνευματικά, αἰνύματα τινα, καί στίχοι Καρκινικοῦ καί ἕτεροι στίχοι περιέχοντες τά εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, τά Μηνολόγια ἄλλοι στίχοι εἰς ἀρετάς καί κακίας πρὸς τοῖς δέ ὁ ἔπαινος Ἰωαννίνων καί ἡ τοῦ Πιλᾶτου κατά τοῦ Χριστοῦ θεοστεγῆς ἀπόφασις. Ἡ ὑπερβολική ψυχρότης γενομένη ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων λίμνῃ, συντεθεῖσαι παρά τοῦ ἐν Ἱερομονάχους καί Πνευματικοῦ Πατράσι σοφωτάτου Κύρ Παῖσιου τοῦ μικροῦ ἐκ τῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τούπικλην Βησσαρίωνος Ἱερᾶς Μονῆς, πρὸς ὠφέλειαν τῶν μετιόντων νουνεχῶς. Νῦν τε τό πρῶτον τυπωθεῖσαι καί ἐπιμελῶ τε διορθωθεῖσαι Ἐνετίησιν 1778 ἀψη. Τό ποίημα εἶχε πρωτογραφεῖ τό 1698 καί εἶχε δοθεῖ ὁτὸ Σερμπάνο Σουγδουρή χρυσοχόο, καταγόμενο ἀπό οἰκογένεια

κού έβγαζε όνομαστους χρυσοχόους (βλ. Κ. Μ έ ρ τ ζ ι ο υ, 'Η οίκογένεια των Γλυκέων ή Γλυκήδων ,Κατάλογος των έκδόσεων Ν.Γλυκέως Η.Χ 10(1935) σ. 101-105).

75. Βλ. Π. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία, τ. Α',σ. 231, αν και ή παρομοίωση των 'Ιωαννίνων με τή Μασσαλία μās φαίνεται λιγάκι υπερβολική.

76. 'Ιω. Λ α μ π ρ ύ δ η, "Ηπειρωτικά Μελετήματα"Έκδοση 'Εταιρείας'Ηπειρωτικών Μελετών, 'Ιωάννινα 1971, τεύχ. Α',σ. 87

77. Σπ. Λ ά μ π ρ ο υ, 'Η λύμνη των 'Ιωαννίνων και αί επί της νησί-δος αύτης μοναί,"Ν.Ελ" 11(1914) σ. 20-21.

78. Βλ. Κ. Μ έ ρ τ ζ ι ο υ ,Τό έν Βενετία 'Ηπειρωτικόν 'Αρχετον"Η.Χ" 11(1936) σ. 257-284.Πρβλ. και Βασ. Κρεμμυδά, 'Ιστορία του έλληνικοϋ έμπορικοϋ οίκου Βενετίας Σελέκη και Σάρρου,Μιά στατιστική προσέγγιση, "θησαυρίσματα" 12(1975) σ. 171-199.

79. Βλ. Γιάννη 'Α ν τ ω ν ι ά δ η, 'Ιωάννου Οίκονόμου Λαρισσαίου (1783-1842), 'Επιστολαί διαφόρων, 'Αθήνα 1964,σ. ρκε'.Βλ. άκόμη Β α - κ α λ ό π ο υ λ ο υ,Πηγές της 'Ιστορίας του Νέου 'Ελληνισμού,τ. Β' (1669-1812),Θεσσαλονύκη 1977,σ. 133-135.

80. Γιά τς δραστηριότητες των έμπόρων των 'Ιωαννίνων και γενικότερα των 'Ελλήνων της περιλοχης όλόκληρο σχεδόν τον 18^ο αιώνα βλ. τήν πρόσφατη μελέτη του Γ.Σ ι ο ρ ό κ α ,Τό Γαλλικό Προξενείο της 'Αρτας (1702-1789) 'Ιωάννινα 1981,σ.275-282 και 360-361.

81. Σ. Β ό ρ ε ι ο υ,Τό έλληνικό έμπορικό ναυτικό κατά τό 18^ο αιώνα , Φλάμμα-'Αθήναι 1940,σ. 11.Πρβλ. και Γ. Σ ι ο ρ ό κ α ,Τό Γαλλικό Προξενείο της 'Αρτας (1702-1789), 'Ιωάννινα 1981,σ. 195 και 275-8.

82. G.L.A r š,Albanija i Epir v Konže XVIII- načale XIX v., Moskva 1963 μετάφρ. 'Υπουργείου 'Εξωτερικών της 'Ελλάδος:'Η 'Αλβανία και

ή "Ηπειρος κατά τὰ τέλη τοῦ 18^{ου} -ἀρχῆς 19^{ου} αἰῶνος..Τὰ πασαλίκια τῆς Δυτικῆς Ἀλβανίας ἐπὶ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Μόσχα, ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν ΕΣΣΑ-Ἰνστιτούτου Ἱστορίας 1963, σ. 116.

83. Βλ. Λέοντος Μελᾶ, Ἡπειρωτικὲς σελίδες, Μιά οἰκογένεια, μιὰ ἱστορία, Ἀθήναι 1967, σ. 172-173.

84. Βλ. Τάσου Βορνᾶ, Ἀλή πασᾶς Τεκελενλής, τύραννος ἢ ἰδιοφυῆς πολιτικός; Ἀθήνα 1978, σ. 89-90.

85. Βλ. G. V a u d o n c o u r t, , Memoirs in the Ionian Islands, London 1816, σ. 100. R. A. D a v e n p o r t, The life of Ali pacha of Tepeleni, vizier of Epirus, London 1837, σ. 66.

86. Βλ. Κώστα Καυροφύλα, Ὁ Ἀλῆς ὅπως τὸν εἶδαν οἱ περιηγηταί, Ἀθήναι (ἄ.ἔ), σ. 83, ὅπου συνοφίζονται οἱ πληροφορίες τῶν περιηγητῶν γιὰ τὸ γιαννιῶτικο ἐμπόριο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ Α' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Τό κτδ αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελούν οί Σουλῳτες.

2. Βλ. είσαγωγή σ. 21-22.

2α. Τά στοιχεία γιά τή σύνταξη του πίνακα αυτού άντλήσαμε από τά κατάστιχα 22,24,26,27,28 καί 31 του ΑΣΙ.

2β. Κρίνουμε σκόπιμο νά τονίσουμε έδώ ότι δέν προχωρήσαμε στή διάκριση τών συντεχνιῶν σέ συντεχνίες έμπόρων (έμπορικές) καί συντεχνίες τεχνιτῶν (βιοτεχνικές). Μιά τέτοια διάκριση κού θά ήταν άσφαλῳς πάρα πολύ χρήσιμη στάθηκε άδύνατο νά πραγματοποιήσουμε γιά τόν έξής λόγο. Πολλοί βιοτέχνες έγκατεστημένοι στό καζάρι διέθεταν τά προϊόντα τους οί ἔδιοι καί θά ήταν πραγματικά πολύ δύσκολο ν' αποφασίσουμε αν πολλοί απ'αυτούς ήταν "τεχνίτες" ή έμποροι. Γιά παράδειγμα τά μέλη τής συντεχνίας τών γουναράδων καί τών τακλιαντζήδων άσχολούνταν όχι μόνο μέ τήν κατασκευή τών αντίστοιχων συντεχνιακῶν προϊόντων αλλά καί μέ τό έμπόριό τους. Ακόμη στους σχετικούς φορολογικούς κώδικες του ΑΣΙ συναντούμε αρκετούς γουναράδες καί τακλιαντζήδες ν' αλλάζουν συχνά θέση ως φοροϋπόχρεοι. Έτσι άλλοτε τους βρίσκουμε στή στήλη τών πραγματευτῶν καί άλλοτε δηλώνονται κανονικά ως μέλη τής συντεχνίας τους.

3. Τή συντεχνία αυτή τή συναντούμε καί μέ άλλες όνομασίες, όπως τζαρτζύδες, τζερτζήδες, τζαρτζαύριδες (βλ. 'Αγγ. Χατζημιχάλη Ρακτάδες, Χρυσορακτάδες καί Καποτάδες, 'Ανάτυπο από τό άφιέρωμα στή μνήμη του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 'Αθήνα 1960, σ. 471). Όλες αυτές οί παραλλαγές φαίνεται πώς προέρχονται από τήν τουρκική λέξη *çarşı* κού σημαίνει αγορά καί συνήθως είναι τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τής έμπορικής καί βιοτεχνικής δραστηριότητας τής κάθε πόλης (βλ. N. Todorov, *Quelques aspects de la structure ethnique de la ville médiévale balkanique*, στον τόμο "La ville balkanique sous les ottomans, Variorum Reprints, London 1977 σ. 43.

4. Για τὰ διάφορα εἶδη καί τίς ὀνομασίες τῶν ἐμπορευμάτων βλ. Ἄγγ. Χ α τ ζ η μ ι χ ἄ λ η, Τά χρυσοκλαβαρικά-συρματέϊνα,συρμακέσικα κεντήματα ,Mellanges offerts à Octave et Melpo Merlier,τ. 2, Athènes 1956, σ. 472,σημ. 1 .

5. Βλ. Σωκρ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἡπειρωτικόν ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, "Η.Χ" 14(1939) σ. 52,ὅπου ὁ Σαλήχ μπέης,ὁ νεώτερος ἀπό τοῦς τρεῖς γιούς τοῦ Ἄλῆ πασᾶ,προστάζει τόν Σταύρο Ἰωάννου,προεστό τῆς κοινότητος τῶν Ἰωαννίνων,νά ὑποστηρίξει τόν Γιάννη Καπά,ἀδελφὸ τῆς βάργας του,ν' ἀνοῖξει "ἀργαστήρι τσαρτζίδικον".

6. Μερτζάρης = φιλικατζής (ἰταλ. merciáio)

7. Ἰω. Βηλαρά, Ὀνομαστικὸ τῆς ρομέηκης γλώσσας "Ἄπειρα Ἰω. Βηλαρά σ.393

7α. Τῆ συντεχνία αὐτῆ συναντοῦμε καί μέ τό ὄνομα πολίτες ἐργαστηριαροῖ.Μαζύ μέ τίς συντεχνίες τῶν τακλιαντζήδων ,τῶν σαράτσηδων,τῶν καζάζηδων (χριστιανῶν καί ἐβραίων) ,μερτζάρηδων,τσαρτσήδων,καπάδων καί ζαρδακουλάδων,μουταφτσήδων καί μποσταντζήδων προχώρησαν στή σύναψη θανείου μέ μιὰ κοινότητα ἀγροτική,ἀσφαλῶς κάτω ἀπό τήν πίεση τοῦ Ἄλῆ πασᾶ.Βλ. Sp. A s d r a c h a s,Quelques aspects des économies villageoises au début du XIXe siècle: fiscalité et rentes foncières,Aspects du changement social dans la campagne greque,Ἐπιθεώρηση Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν,Numéro Spécial,1981, σ. 170-171 ,σημ.21.

8. Βλ. Ἄγγ. Χ α τ ζ η μ ι χ ἄ λ η, Τό ἰσνάφι τῶν Γουναράδων, περ. "Συνεταιριστής" ἀριθμ. 104-106, 1955,σ. 84.

9. Τά κατάστιχα αὐτά τοῦ ΑΣΙ εἶναι τὰ ὑπ'ἀριθμ. 24,26,27,28 καί 31,

σύμφωνα με την ἀρίθμηση πού τούς ἔδωσε ὁ Σωκρ. Κουγέας.

10. Τό νοῦρκι ἢ νούρκα ἢ ἐνουόρις εἶναι ζῶο ἀμφύβιο (τουρκ. su-samur, Γαλλ. Matre aquatique). Βλ. Π. Χ α ρ ῥ ὀ σ η, 'Αλληλοδιπλογραφία, ἥτοι σύγγραμμα ἐμπορικόν ἐπί τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἐμπορίου καί τῶν διπλογραφικῶν αὐτῶν βιβλίων, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1837, σ. 9.

11. Κακούμι εἶναι ἡ δημώδης ὀνομασία τοῦ ζώου λευκοῦκτις (ἐρμελίνη ἢ ἐρμίνα). Τίς γοῦνες ἀπό τά ζῶα αὐτά τίς ὀνόμαζαν κακουμόγονες (βλ. 'Αθαν. 'Υ ψ η λ ἄ ν τ ο υ, Τά μετά τήν 'Αλωσιν 1453-1787, σ. 707. Πρβλ. καί Γ ο Ὑ δ α, Βίοι Παράλληλοι, τ. 4, σ. 153), ὅπως ἀπό τά σαμούρια τίς ἀποκαλοῦσαν σαμουρόγονες (βλ. 'Υ ψ η λ ἄ ν τ ο υ, ὁ. π., σ. 649, 795) καί ἀπό τά κοντύκια κοντικόγονες (βλ. Κ ο υ γ ἔ α, Τό ἠπειρωτικόν ἀρχεῖ-ον, σ. 166, ἀρ. ἐγγρ. 12).

12. Εἶναι τά petitgris πού ζοῦν κυρίως στή Σιβηρία (Κ. Μ ἔ ρ τ ζ ι -ο υ, Τό ἐν Βενετία 'ἠπειρωτικόν 'Αρχεῖον, σ. 261, σημ. 1). Γιά τά ζῶα αὐτά, καθώς καί γιά διάφορες ἄλλες συγγενικές τους κατηγορίες βλ. Φε-λίξ Μ π ω ζ ο Ὑ ρ, Πίνακας τοῦ ἐμπορίου τῆς 'Ελλάδος στήν Τουρκοκρα-τία (1787-1797), τ. 2 Παρίσι, ἔτος VIII, μετάφρ. 'Ελένης Γαρίδη, εἰσαγω-γή, ἐπιμέλεια σχολιασμοῦ Τάσου Βουρνᾶ, ἔκδ. Τολίδη, 'Αθήνα 1974, σ. 224.

13. Γιά τά εἶδη τῶν ζῶων πού τό δέρμα τους χρησιμοποιόταν στή γουνα-ρική βλ. Π. Ε ἰ ὅ θ υ μ ῦ ο υ, 'Αλφαβητάριον 'Απλοελληνικόν, Βιέννη 1807 σ. 37. Πρβλ. Β η λ α ρ ᾶ, 'Απαντα, σ. 393.

14. Γιά τά εἶδη γουναρικῶν πού προέρχονταν ἀπό τή Ρωσία βλ. Μ π ω -ζ ο Ὑ ρ, Πίνακας τοῦ ἐμπορίου τῆς 'Ελλάδος, σ. 221-226.

15. 'Από τό ἐμπόριο τῆς γούνας πλούτισαν πάρα πολλοί 'ἠπειρώτες γου-ναράδες. 'Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ὁ Ζῶης Καπλάνης, οἱ Ζωσιμάδες, ὁ Γ. Γοργόλης, ὁ Κρεμμύδης, οἱ Λέγγαροι (βλ. Χ α τ ζ η μ ε χ ἄ λ ῆ, Τό ἰσνά-φι τῶν Γουναράδων, σ. 84-85), ὁ Γ. Χατζηκώστας (βλ. Λ α μ π ρ ῥ ὀ δ η, 'ἠ-πειρωτικά 'Αγαθοεργήματα, μέρος Β', σ. 23), οἱ Μελάδες (βλ. Μ ε λ ῆ,

Μιά οίκογένεια, σ. 45) ο πατέρας του φιλικού 'Αθανάσιου Τσακάλωφ, Νικηφόρος Τσακάλωφ (βλ. Σπ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, 'Ιστορία 'Αλλή πα-
σα του Τεκελενλή, 'Εν 'Αθήναις 1895, σ. 439) οί αδερφού Τουσίζα (βλ.
Γ ο υ δ α, Βύου, τ. Δ', σ. 151 κ.έ.) και ο Γεώργιος Καρακώστογλου (βλ.
'Απομνημονεύματα 'Ηπειρώτου, "Παρνασσός" 2(1883) σ. 966). Οί περισσότε-
ροι άπ'αυτούς αναδειχθηκαν σέ σπουδαίους εύεργέτες όχι μόνον τών 'Ι-
ωαννίνων και τής 'Ηπείρου αλλά και όλόκληρης τής 'Ελλάδας.

16. Για τόν τρόπο κατεργασίας τής γούνας στά Γιάννινα, αλλά και γενι-
κότερα βλ. Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η, Τό Ίσνάφι τών Γουναράδων, σ. 86.
Πρβλ. και Κων/νου Φ α λ τ ά ρ τ ς, Οί κλανόδιοι ήπειρώται τεχνύται
και ή έθνική μας ύπόθεσις, έν 'Αθήναις 1928, σ. 27.

17. 'Η μεγάλη κατανάλωση τής γούνας όφειλόταν στό γεγονός ότι ή έν-
δυμασία της ήταν δεύγμα πλούτου και πολυτέλειας μέ αποτέλεσμα νά συ-
νηθίζεται από χριστιανούς και μουσουλμάνους, πολύτες και κληρικούς,
Ίνδρες και γυναΐκες, άνεξάρτητα από τήν κοινωνική τάξη στην όποία ά-
νήκε τό κάθε άτομο.

18. Ταμπάκης = βυρσοδέψης (τουρκ. tabak).

19. Βλ. Φ α λ τ ά ρ τ ς, Οί κλανόδιοι ήπειρώται τεχνύται, σ. 25.

20. 'Ο Β. Κ ρ ε μ μ υ δ α ς στη μελέτη του, "Τό έμπόριο τής Πελοπον-
νήσου στό 18^ο αιώνα (1715-1792), 'Αθήνα 1972 σ.195", αναφέρει δύο ποιό-
τητες βελανιδιού: τό camara και τό χοντρό. 'Εκτός όμως από τό βελανί-
δι οί βυρσοδέψες χρησιμοποιούσαν και στουμπισμένες φλούδες ή ρίζες
πυρναριού. Μάλιστα μερικά βυρσοδεφεΐα είχαν ειδικούς μύλους για
τό σκοπό αυτό (βλ. Κ α λ λ ι ν δ έ ρ η, Αί συντεχνύαι τής Κοζάνης, σ.46).
'Ακόμη ο 'Αγγλος περιηγητής Μ. L e a k e (Travels in the Morea, τ. Α', σ.
346-347) μάς πληροφορεΐ ότι στην Καλαμάτα οί βυρσοδέψες χρησιμοποι-
ούσαν μαζί μέ τά βελανίδια και σκινόφυλλα.

21. Χαρακτηριστική σχετικά μ'αυτό είναι μια έπιστολή γραμμένη στην
Κέρκυρα, ή όποία άνάμεσα στα άλλα αναφέρει και τά εξής: "... ο θεοδω-

ρης σῆς χαιρετᾶ, ὁ ὄποιος δουλεύει ἐδῶ τὴν τέχνην ταμπάκης καὶ περβα-
τεῦ καὶ μαζεύει τὰ σκυλόσκατα τῶν Κορφῶν..." βλ. ΓΑΚ-ΑΓΒ, Ἄρχαιοθή-
κη ἀνατολικῆς πλευρᾶς, φ. 80, Ἐπαγγέλματα-Συνάφια-Ρουφέτια.

22. Γενικά γιὰ τὴ μέθοδο ποὺ ἀκολουθοῦσαν οἱ βυρσοδέφες στὴν κατερ-
γασία τῶν δερμάτων σ' ὀλόκληρη σχεδὸν τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία βλ.
Ἡ α κ α δ ὅ π ο υ λ ο υ, Ἐρμῆς ὁ Κερδῶς, τ. Α', σ. 124-127.

23. βλ. φ α λ τ ᾶ ῦ τ ς, Οἱ κλανόδιοι ἠκειρωταί τεχνῶνται, σ. 25-26.

24. Τὸ κρινοκόκκι εἶναι ζωῦφιο ποὺ ζεῦ ἐπιφανειακά πάνω στὸ πουρνά-
ρι. Ἀφθονοῦσε ἐκτός ἀπὸ τὴν ἠκειρο (περιφέρειες Ἰωαννίνων καὶ Πα-
ραμυθιάς) καὶ στὴν Πελοπόννησο μὲ ἀποτέλεσμα οἱ δύο αὐτές περιοχές
(ἰδίως ἡ ἠκειρος) νὰ πραγματοποιοῦν τὸν 18^ο καὶ 19^ο αἰῶνα σημαντι-
κὲς ἐξαγωγὲς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Τύνιδα (βλ. Π. Ἄ -
ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 403. βλ. ἀκόμη καὶ Μ έ ρ -
τ ς ι ο υ, Τὸ ἐν Βενετία ἠκειρωτικὸν Ἄρχεῖον, σ. 257, σημ. 1) Τὰ κρι-
νοκόκκια, γιὰ νὰ γίνουν κατάλληλα γιὰ βάψιμο, ἔπρεπε, μετὰ τὴ συλλογὴ
τους, νὰ ἀπλωθοῦν στὸν ἥλιο ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα μέχρι νὰ ξεραθοῦν
τελεῶς.

25. Μπακάμι= Δέντρο τοῦ ὄποιου τὸ ξύλο χρησιμοποιεῖται καὶ στὴ βα-
φικῆ, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἰατρικῆ, γιὰ τὸ κόκκινο χρῶμά του. βλ. ΜΕΕ
2(1972) σ. 712. Σὲ ἓνα ἀποδεικτικὸ γράμμα ποὺ σώζεται στὸ ΑΣΙ, μὲ ἡ-
μερ 31-8-1815, φαίνεται πὺς ἀνάμεσα στὰ ἔξ ἐσνάφια ποὺ ἀγόρασαν κόκ-
κινο μπακάμι ἦταν καὶ τῶν ταμπάκηδων (βλ. ΑΣΙ, φ. Πολιτεία Ἰωαννί-
νων, φόροι-Ἐσνάφια -Λάσσα, στὸ ἐξῆς ΑΣΙ, φ. ΠΙ-ΦΕΛ).

26. Λάκκα=κοκκινόχρωμο ρετσίνι, ἀδιάλυτη στὸ νερὸ χρωστικὴ οὐσία· ἀ-
πὸ τὸ γαλλικὸ laque (βλ. ΜΕΕ 15(1938) σ. 721).

27. βλ. Ζ ώ τ ο υ Β. Δ. Μ ο λ ο σ σ ο υ, Δρομολόγιον τῆς ἑλληνικῆς
χερσονήσου, ἐν Ἀθήναις 1903, τ. 4, τεύχ. 4, σ. 398, σημ. 4. Πρβλ. καὶ
φ α λ τ ᾶ ῦ τ ς, Οἱ κλανόδιοι ἠκειρωταί τεχνῶνται, σ. 25.

28. Γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὄποιος οἱ βυρσοδέφες τῶν Σαλῶνων ἐπεξεργάζο-

νταν καί ἔβαφαν τά τομάρια κίτρινα βλ. Σπ. Ἀ σ δ ρ α χ ᾱ, Πραγματικότητες ἀπό τόν ἑλληνικό 18^ο αἰώνα, "Ἐποχές" 3(1964), τεύχ. 13 (Μάιος) σ. 90-91.

29. Βλ. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Χρονογραφία τ. Α', σ. 233.

30. Βλ. ἄρθρο ἀνώνυμου μέ τίτλο: Ἡ γιαννιώτικη βιοτεχνία τῶν δερμάτων. Ἡ σκληρή ἐργασία τῶν "ταμπάκων", τί θά ἠδύνατο καί θά ἔπρεπε νά γύνη. Ἐφημ "Ἡκείρος, 15 Φεβρουαρίου 1935, ἀρ. φ. 7837/220.

31. Στά Γιάννινα τά ταμπάκια βρῖσκονταν στήν ἀνατολική πλευρά τῆς λύμνης στήν τοποθεσία Σκάλα (βλ. Ἀλεξ. Κ ο υ τ σ α λ έ ξ η, Διαφέροντα καί περιέργα τινα ἱστορήματα, Ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ '21, Ἐκμ. Ἐμμανουήλ Πρωτοφάλλη, ἔκδ. οἴκος Γ. Τσουκαλά, "Βιβλιοθήκη" ἀρ. 7, Ἀθήνα 1956, σ. 225. Πρβλ. καί Φ α λ τ ᾱ ῖ τ ς, Οἱ κλανόδιοι ἠπειρώται τεχνῶται, σ. 25). Ὁ Δημ. Σ α λ α μ ᾱ γ κ α ς ὑποθέτει πῶς πλὴν καλιά τά βυρσοδεφεῖα ἦταν ἐγκατεστημένα πρός τή μεριά τοῦ παραλύμνιου μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας τῆς Ντουραχάνης βλ. Σ α λ α μ ᾱ γ κ α ς, Τά ἰσνάφια καί τά ἐπαγγέλματα, σ. 38. Στή Θεσσαλονίκη ὁ Cousinery (Voyage dans la Macédoine, Paris 1831, τ. Α', σ. 50-51) ἀναφέρει ὅτι τά ταμπάκια βρισκόνταν ἔξω ἀπό τά τεῖχη, στήν περιοχή τοῦ ὄρχαιου λιμανιοῦ καί ὁ γύρω χῶρος σέ μεγάλη ἀκτίνα ἔμεινε ἀκατοίκητος, γιατί ἦταν ἀνθυγιεινός καί μολυσμένος. Τά ἴδια μᾶς πληροφορεῖ καί γιά τά ταμπάκια τῆς Ζακύνθου ὁ Λ. Ζώης, ὄκου καί οἱ προβλεπτές τοῦ νησιοῦ μέ ἀλλεπάλληλες διαταγές ἀπομάκρυναν πρός τό μέρος τῆς θάλασσας τοὺς βυρσοδέφες οἱ ὅποιοι γιά οἰκονομικούς λόγους ἤθελαν νά ἔχουν τά βυρσοδεφεῖά τους μέσα στήν πόλη. (Βλ. Ζ ώ η, Αἱ ἐν Ζακύνθῳ συντεχνίαι, σ. 54-57).

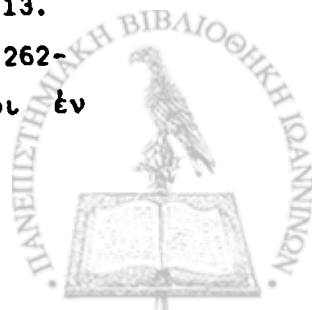
32. Σέ ἀρκετά ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς συναντᾶμε τοὺς χρυσοχόους μέ τήν ὀνομασία κουγιουμτζήδες, καί προέρχεται ἀπό τήν τουρκική λέξη *куγучу*, καί τζιλοβαερτζήδες ἢ τζιλοβαραῖοι βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό Ἡπειρωτικόν ἄρχεῖον, σ. 71. Βλ. ἀκόμη καί ΑΣΙ, Κατάστιχο 23, σ. 6.

33. Ἀπό τίς πλὴν ὀνομαστές γιαννιώτικες οἰκογένειες χρυσοχῶν θεωρεῖται ἡ οἰκογένεια τῶν Σουγδουρήδων, ἡ ὁποία ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 17^{οῦ}

αίωνα συνέχισε από γενεά σε γενεά την τέχνη του χρυσοχόου. Οί Σουγδουρ-
ρηδες έπιδίδονταν κυρίως στην έγχάραξη σχεδίων με λουλούδια με άπο-
τέλεσμα τόν 18^ο αιώνα να παραμείνει παροιμιώδης για τά έργα τους ή
φράση "τά σουγδουρά λουλούδια" (βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογρα-
φία, τ. Β', σ. 263, σημ. 1. Βλ. άκόμη και Σκ. Σ τ ο υ π η, Οί "Ξένοι έν
Κερκύρα, Κέρκυρα 1960, έκδ. Β', σ. 141-142). Στα έγγραφα μας που άνα-
φέρονται στη συντεχνία των χρυσοχών κατά τόν 19^ο αιώνα δέν συναν-
τήσαμε τό έπώνυμο αυτό. Δυστυχώς παραμένουν άκόμη άγνωστα τά αίτια.
της άπότομης διακοπής της τόσο μακροχρόνιας και τόσο σημαντικής πα-
ραδοσιακής τέχνης τους.

34. Μοναδικός και άνεκανάλητος στην έπιχρύσωση των εύαγγελιο-
καλυμμάτων ύπηρεξε άναντίρρητα ό 'Αθανάσιος Τσιμούρης ή Τζιμούρης, ό
άρχιχρυσόχος του 'Αλη πασα βλ. Ντ. Κ ο ν ό μ ο υ, 'Ηκειρώτες στη Ζά-
κυνθο, 'Ισ ίνινα 1964, σ. 25-28. Πρβλ. και Πόκης Ζ ώ ρ α, Δύο μεγάλοι
μαστόροι του άσημιού, 'Αθανάσιος Τζιμούρης-Γεώργιος Διαμαντής Μπάφας,
'Αθήνα 1972, σ. 8-17, όκου και ή σχετική βιβλιογραφία). 'Εξίσου σπου-
δαίος ήταν και ό Διαμαντής Μπάφας που παρουσίασε άφθαστο σε τέχνη
και μεγαλετο έργο στη Ζάκυνθο, όκου κατέφυγε μετά την καταστροφή των
Καλαρυτών (βλ. Ντ. Κ ο ν ό μ ο υ, ό. π., σ. 19-24; Πρβλ. και Πόκης Ζώ
ρ α, ό. π., σ. 18-26). 'Ονομαστός ύπηρεξε άκόμη ό Δημ. Παπαγεωργίου
για την έπιδεξιότητα και άνεση που έδειχνε κατά την σφυρηλασία των
άργυρών δίσκων και των σιελών. 'Αποκαλυπτικό για τς ίκανότητες του
είναι τό γεγονός που μās διασώζει ό Κωνσταντίνος Κρυστάλλης (βλ. Κ.
Κ ρ υ σ τ ά λ λ η, 'Απαντα, Πρόλογος, είσαγωγή, έπιμέλεια Γ. Βαλέτα, 'Αθή-
ναι 1959, σ. 612). Διακρίθηκε έπίσης στην τέχνη αυτή ό Σκ. Πακαμό-
σχος του όποιου ό γιός Βασίλης μαζί με τούς όμοτέχνους του, γιους προ-
φανώς του Δημ. Παπαγεωργίου, μετά την καταστροφή των Καλαρυτών μετα-
νάστευσαν στην Κέρκυρα και πρόκοφαν, ιδιαίτερα ό πρώτος στην τορευτι-
κή και οί δεύτεροι στην άργυροτεχνία, ιδίως στην κατασκευή μεγάλων
άργυρών δίσκων (βλ. Σκ. Λ ά μ π ρ ο υ, Τορευτόν άγγεϊον καλαρυτιώ-
τικής τέχνης, Ν. Σλ. 3(1906) σ. 440-442). Γενικότερα για τούς άσημουρ-
γούς και τούς χρυσοχούς των Καλαρυτών, αλλά και της 'Ηκειρού εύ-
ρύτερα βλ. Κ. Φ α λ τ ά τ ς, Οί κλανόδιοι τεχνίτες στην 'Ελλάδα,
" 'Ελληνικά Γράμματα" τ. Γ' άρ. 1(25), 16 'Ιουνίου 1928, σ. 11-13.
Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η, 'Ηκειρωτική λαϊκή τέχνη, Η. Χ 5(1930) σ. 262-
263. Κ ρ υ σ τ ά λ λ η, ό. π., σ. 612-13. Σ τ ο υ π η, Οί "Ξένοι έν

Κερκύρα, σ. 97, 141-142, 160. Νικ. Παπακώστα, 'Ηπειρωτικά', 'Αθήναι 1967, τ. Α', σ. 200.-Χατζημιχαλάη, 'Ελληνική λαϊκή τέχνη, "ΝΕ" ΝΗ 2(1975) σ. 510-512.-Δημ. Σταμέλου, Νεολληνική λαϊκή τέχνη, 'Αθήνα 1975, σ. 20-33. Πρόσφατη μελέτη για τους χρυσοχόους τῶν Καλαρρυτῶν ἔγραψε ἡ Άννα Τριανταφυλλοῦ μετὸν τίτλο Les orfèvres de Kalarytes, Paris 1979.

35. Βλ. ὑπ. ἀρ. 877 καὶ 878 / 10 καὶ 12-2-1818 ἀναφορὲς τοῦ Χατζηπούρη Παπάζογλου πρὸς τὸν 'Αλή πασά σχετικὲς μετὴν ἐπιχρύσωση πιστολιῶν, ΑΑΠ, φ. 16, 'Αναφοραὶ 'Ελλήνων πρὸς 'Αλή πασά. Βλ. ἀκόμη V i q u e s n e l, Voyage dans la Turquie d'Europe, τ. 1, Paris 1868, σ. 307.

Κοιυγέα, Τὸ ἠπειρωτικὸν ἀρχεῖον, σ. 71, ἀρ. ἐπιστ. 50. Ligor M i l βιβλιοκρισία στό ἔργο τοῦ S h k o d r a, Esnafet, "SA" 14(1977) τεῦχ. 2, σ. 224.

36. Δ. Χάσιώτου, Διατριβαὶ καὶ ὑπομνήματα περὶ 'Ηπείρου, 'Αθήνησιν 1887, σ. 29.

37. Χατζημιχαλάη, 'Ηπειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη, σ. 262-263.- Τῆς Ἰδίας, 'Ελληνικὴ λαϊκὴ τέχνη, σ. 510, ὅπου ἀναφέρονται τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοσμικῶν ἀντικειμένων ποὺ ἐπεξεργάζονται αὐτοί.

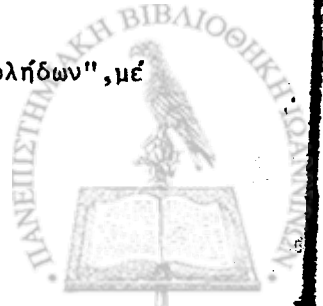
38. Τακλιαντζής=κατασκευαστὴς ἢ πωλητὴς σκουφῶν (τουρκ. takkesi). 'Ο Μυστακίδης (Τὰ ἐσνάφια τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνάτυπο, σ. 5) ὑποστηρίζει πὺς ὁ τακίης εἶναι λευκὸ σκουφὶ ποὺ φοριέται κάτω ἀπὸ τὸ φέσι.

39. Βλ. Κοιυτσάλεξη Διαφέροντα καὶ περιέργα τινα ἱστορήματα, σ. 216.

40. Βλ. Χατζημιχαλάη, Ραπτάδες-χρυσορράπτες, σ. 470.

41. Βλ. Κοιυτσάλεξη, ὀ.π., σ. 216.

42. Βλ. ἀποδεικτικὸ γράμμα τῶν Μαντζέλου καὶ Σιλόζιου 'ἐσναφλήδων", μετ

ημερομηνία 31 Αυγούστου 1815, όπου ο Άλφης υποχρεώνει τη συντεχνία τους να παραλάβει 189 φέσια φράγκικα προς 20 περίπου γρόσια τό ένα, (ΑΣΙ,ΦΠΙ,ΦΕΛ).

43. Βλ. Χ α τ ζ η μ ε χ ά λ η, Τά χρυσοκλαβαρικά, σ. 26.

44. Βλ. απόσπασμα φορολογικού καταλόγου, μέ ήμερ. 31 Μαρτίου 1820, ΑΣΙ,Φ.ΠΙ,ΦΕΛ.

45. Πιθανότατα προέρχεται από τό βενετσιάνικο vardacuōr. 'Ο Giuseppe B o e r r i o, Dizionario del dialetto veneziano, Venezia 1856, σ. 778, σημειώνει για τή λέξη αυτή. "Sorta di farsetto, cioè di vestimento da uomo che cuopre il busto; ed è probabilmente quello che ancora portano i nostri pescatori sopra la camicia". Πρόκειται δηλ. για τους κατασκευαστές ενός είδους κάπας που τή φορούσαν οί ναυτικοί και οί φαράδες, για να τους καλύπτει κυρίως τό στήθος. Οί κάπες αυτές είχαν χαρακτηριστικό γνώρισμα τό μικρό μέγεθος, που συνήθως έφθάνε μέχρι τή μέση αυτού που τή φορούσε.

46. Για τους καποτάδες του Συρράκου, Καλαρρυτιών και Μετσόβου και ιδιαιτέρα για τή δραστηριότητά τους βλ. Κ ρ υ σ τ ά λ λ η, Άπαντα, τ. 2, σ. 608-614.

47. Χ α τ ζ η μ ε χ ά λ η, Ρακτάδες-Χρυσορράπτες, σ. 451.

48. Χ α τ ζ η μ ε χ ά λ η, δ. κ., σ. 451, σημ. 33.

49. Χ α τ ζ η μ ε χ ά λ η, δ. κ., σ. 451. Οί ζέλοι στη Θεσσαλονίκη, Θράκη, Κωνσταντινούπολη λέγονταν καραμκατζήδες.

50. Καζάκης = μεταξουργός (τουρκ. kazaz)

51. Ίμπρισιμάς = μεταξουργός (τουρκ. ibrişim = μετάξινο νήμα).

52. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικό άρχελο, σ. 84, "...όλον τό άλσι-βερσίσι τό έκαναν οί Ρωμαίοι καζάκηδες όπου ήτον και πολλοί και κυ-

Βερνημένοι...".

53. Για τή διαφορά κού ύπάρχει ανάμεσα στήν τέχνη τοῦ τερζῆ καί τοῦ συρμακέση βλ. Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η, Τά Χρυσοκλαβαρικά, σ. 25-34. Εἰδικά γιά τούς τερζῆδες βλ. Φ α λ τ ά ὺ τ ς, Κακοτάδες-Τερζῆδες καί Καζάκηδες "Ἑλληνικά Γράμματα" 1 Ιουλίου 1928 σ. 69 Για τούς συρμακέσηδες βλ. Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η, Ἡπειρωτική λαϊκή τέχνη, σ. 259.

54. Βλ. ΓΑΚ-ΑΒΓ, φ. 80, ὅπου ύπάρχει τό ἐξῆς ἀχρονολόγητο ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς προφανῶς ἀποδελτιωμένο ἀπό τόν ὕδιο τό Γιάννη Βλαχογιάννη "... Δουλεύουν δύο κολλά προκομένοι τερζοτακεντζῆδες Ἰωαννῆται, ἡ τέχνη τῶν ὀκείων δέν ἤμπορεῖ ἄλλος νά τήν κάμῃ λοιπόν ἂν ἔχετε νά φτιάσετε τύκοτας φορέματα...".

55. Βλ. Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η, Ραπτάδες-Χρυσορράτες, σ. 473. Τῆς ὕδρας, Ἑλληνική λαϊκή τέχνη, σ. 495. - Φ ά λ τ α ὺ τ ς, Κακοτάδες-Τερζῆδες, σ. 69.

56. Βλ. Φ ω τ ό κ ο υ λ ο υ, Τά ἰσνάφια τῶν Πακίσηδων, σ. 83.

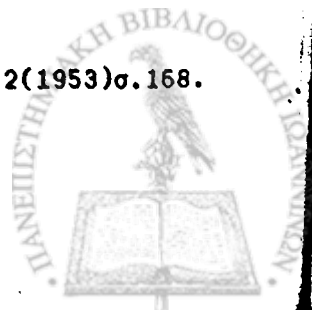
57. Βλ. Φ ω τ ό κ ο υ λ ο υ, ὁ.π., σ. 83.

58. Ἡ ἀναφορά αὐτή τῶν κακουτζῆδων πρὸς τόν Ἄλῆ κασά ἔγινε τό 1815 καί φέρει τήν ἐξῆς ὀκισθογράφηση, κίθανότατα ἀπό τόν Σταύρο Ἰωάννου, προεστό τότε τῆς κόλης: "... ἀρτελιχάλι τῶν κακουτζῆδων ὀκοῦ ἔμειναν ὀλύγοι", ΑΣΙ, φ. ΠΙ, Ἰσνάφια.

59. Βλ. Φ ω τ ό κ ο υ λ ο υ, Τά ἰσνάφια τῶν Πακίσηδων, σ. 71.

60. Βλ. ἀπόσπασμα τῆς ὑπ. ἀρ. 242/5-10-1821 ἐπιστολῆς τοῦ Σταύρου Ἰωάννου πρὸς τόν Ἀναστάση Κοντουρά, ὅπου ἀναφέρονται τά ἐξῆς: "...ε-αν αὐτοῦ εὐρισκετε κανενας κοντουρας ἰωαννιτης και εχει φελον και τα λικα δια να μου καμη ενα ζευγαρι κοντουραδες τον χιμονα παραγγιλε του..." (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 52)

61. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, Λαογραφικά σχεδιάσματα, "ΗΕ" 2(1953)σ. 168.

62. Βλ. Χ α τ ρ η μ ι χ ά λ η, 'Ελλ. Λαϊκή τέχνη, σ. 504-505.
63. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, Λαογραφικά σχεδιάσματα, σ. 168.
64. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, Τά Ισνάφια και τά επαγγέλματα, σ. 17.
65. 'Αρκετοί από τους άγωγιάτες ήταν Μετσοβίτες. Τό φαινόμενο αυτό έρμηνεύεται από τό γεγονός ότι αυτοί μόνο κατάφεραν κατά τή διάρκεια τοϋ χειμώνα νά μετακινοϋν τά έμπορεύματα από τά Γιάννινα προς τό Βορρᾶ καί αντίστροφα ξεκερνώνοντας τ'ς άνυκέρβλητες για τους άλλους δυσκο- λίες στό σημειο τής σημερινής Κατάρας' βλ. 'Αθ. Π ε τ ρ ῦ δ ο υ, Νεο- ελληνικά ανάλεκτα φιλολογικοϋ Συλλόγου "Παρνασσός" 'Αθῆναι 1871, τ. Α' μέρος Β', σ. 57. Γενικά για τους άγωγιάτες στην έποχή τοϋ 'Αλή πασᾶ βλ. L e a k e, Travels in Northern Greece, τ. Α, London 1835, σ. 425-26.
66. Για τόν τρόπο που μετέφεραν οι άγωγιάτες τά έμπορεύματα από τήν 'Αρτα καί τό δρόμο που ακολουθοϋσαν βλ. Henry H o l l a n d, Travels in the Ionian Isles, Alabnia, Thessaly, Macedonia etc, during the years 1812 and 1813, London 1819, (second edition), τ. Α', σ. 125-126.
67. Για τήν έτυμολογία τής λέξης βλ. Arno M e h l a n , 'Εμπορικοί δρόμοι στά Βαλκάνια κατά τήν Τουρκοκρατία, στόν τόμο " Η οίκονομική δομή τῶν βαλκανικῶν χωρῶν", σ. 405, σην. 289.
68. Βλ. Arno M e h l a n, ὀ.π., σ. 385.
69. Βλ. άναφορά τῶν πακουτζήδων προς τόν 'Αλή πασᾶ, ΑΣΙ, Φ.ΠΙ 'Ισνάφια.
70. Φ ω τ ὀ κ ο υ λ ο υ, Τά Ισνάφια τῶν πακίσηδων, σ. 83-84.
71. Δέν γνωρίζουμε άν καί κατά πόσο ή συντεχνία αυτή έλεγχε τή δια- κίνηση τοϋ χόρτου καί στα ύπόλοιπα τμήματα τής 'Ηκείρου έκτός από τήν περλοχή τής πόλης:
72. Τά μέλη της τά συναντοϋμε καί μέ τήν όνομασία ζαρζαβατσηδες.

73. Βλ. ΑΣΙ Κατάστιχο 7 σ.18, όπου χαρακτηριστικά αναφέρονται τὰ ἑξῆς:
"1819 Ὀκτωβρίου α^η : ὅσα κατά τὸ μπουγιουρδὺ κληρωμῆ τῶν μπουσταντζή-
δων εἰς τὸ Μπιστονόπουλον δι' ἓν μῆνα γρ. 250".

74. Ὁ L e a k e ἀναφέρει πὺς οἱ φαράδες τοῦ νησιοῦ μονοκωλοῦσαν τὴν
ἀλιεῖα τῆς λίμνης καταβάλλοντας στὸν Ἄλη πασά 15.000 πιάστρα τὸν
χρόνον. Ἐπιπλέον πλήρωναν τὸ καθιερωμένο χαράτσι καὶ ἐφοδίαζαν τὸ σε-
ράϊ μὲ καυσόξυλα (βλ. L e a k e, Travels in Northern Greece, τ. 4, σ.
154-155).

75. Καζαντζῆς = χαλκωματᾶς, χαλκουργός (τουρκ. kazancı)

76. Καλαντζῆς = γανωματῆς, γανωτής (τουρκ. kalaycı).

77. Βλ. ἔφημ. "Αὐγή", 3 Δεκεμβρίου 1866. Βλ. ἀκόμη ἔφημ. "Παλιγγενε-
σία" 4 Σεπτεμβρίου 1881, ὅπου στὸ σχετικὸ ἄρθρον γιὰ τὰ "Ἄγραφα ἀνα-
φέρονται τὰ ἑξῆς: "... Εἰς τὸ διαμέρισμα Πετρίλου τῶν Ἀγρᾶφων ἑπτὰ
χωρῖα ὀνομάζονται καλαντζοχώρια ἔνεκα τοῦ ἐπαγγέλματος..."

78. Βλ. φ ἄ λ τ α ῦ τ ς, Οἱ κλανόδοι ἠπειρῶται τεχνῖται, σ. 14-15.

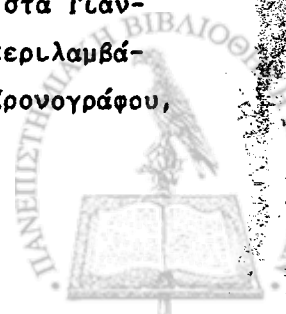
79. Βλ. φ ἄ λ τ α ῦ τ ς ὀ.π., σ. 15.

80. Βλ. Χ α τ ζ η μ ι χ ἄ λ η, Ἑλλ. λαϊκὴ τέχνη, σ. 510.

81. Γενικὰ γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κουρέα στὴν Τουρκία βλ. Ignac Mouradja
D' O h s s o n, Tableau gēneral de l'Empire Ottoman, τ.4 Paris, σ. 125.
Βλ. ἀκόμη A. L C a s t e l l a n, Lettres sur la Morée l'Hellespont et
Constantinople (2me édition) τ.1 Paris 1820, σ. 249.

82. Σιμιτζῆς = κουλουρᾶς (τουρκ. simitçi).

83. Πιθανόν στὴ συντεχνία αὐτὴ νὰ ἦταν ἐνσωματωμένοι ἢ νὰ ἀποτελοῦ-
σαν παρακλάδι τῆς καὶ οἱ μυλωνάδες ποὺ εἶχαν μύλους κοντὰ στὰ Γιάν-
νια. Συνήθως στίς συντεχνίες ποὺ εἶχαν σχέση μὲ τὸ ἀλεύρι περιλαμβά-
νονταν καὶ οἱ μυλωνάδες (βλ. Γ ε δ ε ώ ν, Ἀποσημειώματα Χρονογράφου,

'Αθηναι 1932,σ. 278-279).

84. Βλ. Σεραφεύμ Μάξιμου, 'Η αύγή του έλληνικοϋ καπιταλισμοϋ, Τουρκοκρατία 1685-1789, έκδ. 3^η, 'Αθήνα 1973,σ. 46.Βλ. άκόμη,Σιλορόκα, Τό Γαλλικό προξενείο της "Αρτας,σ.

85. Βλ. Στ. Μπέττη,Παλαιολογραφικά έπαρχίας Κουρέντων "ΗΕ" 14 (1965) σ. 50.

86. 'Αλμκάνης = κεταλωτής (τουρκ. nalbant).

87. Τουτουντζής = καπνοκώλης,καπνοπαραγωγός (τουρκ. tütücü)

88. Μιντερās=κακλωματās (τουρκ.minder).

89. Τά βαρόσια ήταν συνήθως τμήματα έξω από τό κάστρο τών πόλεων,στά όποια έμειναν οί χριστιανοί (έμποροι καί τεχνίτες),οί όνομαζόμενοι βοροσληδες (Σούλη,Ταξίδι τούρκου περιηγητή,τεύχ. 7-8,σ. 247,σημ.6. Δημητριάδης, 'Η Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία,σ. 376,σημ. 3. Traian Stoianovich, 'Ο κατακτητής όρθόδοξος βαλκάνιος έμπορος,στόν τόμο "Η οίκονομική δομή τών βαλκανικών χωρών" σ. 325. Είδικότερα για τά Γιάννινα βλ. Βηλαρά, "Απαντα,σ. 393.

90. S h k o d r a,Les esnaf,σ. 54.

91.Βλ. L' empire ottoman illustré.Constantinople ancienne et moderne;illustrée d' après les dessins pris sur les lieux par Thomas Aillon,Esq. Précédées d'un essai historique sur Constantinople et de la description des monuments de Constantinople et des sept églises de l'Asie Mineure.Par. M.M. Léon Galibert et G.Pelée collaborateurs de la revue britannique,troisième série,σ. 50-51.

92. Έκτενή περιγραφή της γιαννιώτικης άγοράς μάς δύνουν κυρίως οί περιηγητές που έπισκέφθηκαν την "Ηκλειρο επί 'Αλη κασσιός άρχές του 19^{ου} αί.;J.C.Hobhouse, A journey through Albania and other provinces Turkey in Europe and Asia to Constantinople during

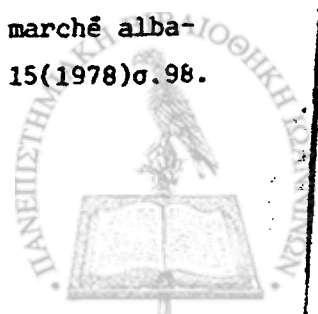
the years 1809 and 1810, London 1813, τ. Α', σ. 69. -H o l l a n d, Travels in the Ionian Isles, London 1815, τ. Α', σ. 190-191. Th. H u g - h e s, Travels in Sicily, Greece and Albania, London 1820, τ. Α', σ. 453. Βλ. ακόμη F. P o u q u e v i l l e, Voyage dans la Grèce, Paris 1820, τ. Α', σ. 118. -Ibrahim M a n z o u r E f e n d i, Mémoires sur la Grèce et l'Albanie pendant le gouvernement d'Ali-pacha, Paris 1827, σ. 2-3. -Β η λ α ρ ā, Ἄκαντα, σ. 393-394. -Λ ά κ κ α, Ἀθανάσιος Λιδωρίκης, σ. 878. -Τοπογραφία Ἰωαννίνων (ἓνα ἄγνωστο κείμενο τοῦ Ἀθ. Ψαλίδα). Εἰσαγ. ἐπιμ.σχόλια Ἄγγ. Παπακώστα, "Ὁ Νέος Κουβαράς" ἔτος Γ' 1965, Ἀθήναι 1966, σ. 117.

93. Τό çarşı εἶναι ἡ κινδύνη συνηθισμένη λέξη γιὰ τὴν ἀγορὰ μετὰ τὸ καζάρι. Ἰδιαίτερα γιὰ τὰ Βαλκάνια βλ. T o d o r o v, La ville balkanique, σ. 43.

94. Ἡ ὀνομασία τοῦ τμήματος αὐτοῦ τῆς ἀγορᾶς μετὰ τὴν λέξη meydan συναντᾶται κινδύνη σκάνια (βλ. S h k o d r a, Les esnaf, σ. 54). Ὁ Β η λ α ρ ā s (Ἄκαντα σ. 393) τὴν ἀποκαλεῖ καὶ φόρο, λέξη κινδύνη προέρχεται, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ τὸ λατινικὸ forum κινδύνη σημαίνει ἀγορὰ.

95. Στὰ μπεζεστένια στεγάζονταν συνήθως οἱ συντεχνίες κινδύνη κατασκευάζαν καὶ ἐμπορεύονταν κυρίως κοσμήματα ἢ σπουδαῖα χειροτεχνήματα καὶ ὑφάσματα γιὰ τὴν καλύτερη προφύλαξή τους ἀπὸ τὴς καιρικῆς συνθῆκης, ἀλλὰ προπαντὸς ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς πυρκαγιᾶς (βλ. Β η λ α ρ ā, Ἄκαντα σ. 394). Στὸ γιαννιῶτικον βαρόσι ὑπῆρχαν δύο μπεζεστένια θολογυριστά. Τὸ καλιό (βλ. Κοσμᾶ θ ε σ κ ρ ω τ ο Ὑ καὶ Ἀθαν Ψ α λ ῖ δ α, Γεωγραφία Ἀλβανίας καὶ Ἠπειροῦ, Ἰωάννινα 1964, σ. 52) καὶ τὸ καινούριο (βλ. ΑΣΙ, Κώδικας 23, φορολογικὸς κατάλογος χρυσοχόων. Βλ. ακόμη Κ ο υ γ έ α, Τὸ ἡπειρωτικὸν ἀρχεῖον, σ. 106-107, ἀρ. ἐγγρ. 115 καὶ σ. 108-109, ἀρ. ἐγγρ. 118). Γιὰ τὰ μπεζεστένια γενικότερα βλ. I n a l c i k, Ὁ σχηματισμὸς κεφαλαίου, σ. 526, σημ. 17.

96. Ἡ παράδοση, σύμφωνα μετὰ τὴν ὀκοῖα οἱ συντεχνίες ἐμπορεύονταν τὰ προϊόντα τους σὲ ξεχωριστοὺς δρόμους, φαίνεται κινδύνη κληρονομήθηκε κινδύνη θανότατα ἀπὸ τὸ Βυζάντιον (βλ. S h k o d r a, Aspects du marché albanais durant la période de la renaissance nationale, "Σλ." 15(1978) σ. 98.

97. 'Ο Στ. 'Ιωάννου, στον Κώδικα 5 του ΑΣΙ, όπου σημείωνε ιδιόχειρα τὰ προσωπικά του έξοδα, αναφέρει στη σ. 13 ανάμεσα στα άλλα τὰ εξής: "... τὸ ἐνοικίασα τὸ ἐργαστήρι μου (στον πακουτζή) ὅπου εἶναι εἰς τὸ τέλος τῶν πακουτζήδικων διὰ γρ. 60..."

98. Σαλαμάγκας, Λαογραφικά σχεδιάσματα, σ. 706-707. Στὴ μελέτη του αὐτὴ ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ ἐντοπίσει καὶ νὰ ἀποκαταστήσει στὴ συνέχεια τὴν τοποθεσίαν καὶ κατεῖχε τότε ξεχωριστὰ ἢ κάθε συντεχνία, στὴ νεώτερη ρυμοτομία τῆς πόλης, πράγμα καὶ κατόρθωσε νὰ ἀποδώσει κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος.

99. Βλ. Πυρσινέλλα, 'Η ἕδρα τῶν Ἰωαννίνων, σ. 59.

100. Hughes, Travels in Sicily, τ. Α', σ. 453.

101. Βλ. ἐπιστολὴ F. Rouqueville πρὸς ΜΑΕ, ΑΜΑΕ, Jannina, 2(1808-1809), f. 155^r καὶ 160^{r-v}. Πρβλ. καὶ Λάππα, 'Αθ. Λιδωρῆκης, σ. 880.

102. Κουγέα, Τὸ ἠπειρωτικὸν ἀρχεῖον, σ. 108-109.

103. Κουγέα, ὁ.π., σ. 106-107.

104. Κουγέα, ὁ.π., σ. 107.

104α. Οἱ κηρὲς στίς ὁδοὺς στηριχθήκαμε γιὰ νὰ συντάξουμε τοὺς κύνακες αὐτοὺς εἶναι: α) Γιὰ τὰ χρόνια 1812-1814 τὰ ΑΜΑΕ, Jannina, τ. 5-8 καὶ τὰ ΑΝΓ, F 12 -1849b, Commerce extérieur - Rapports de Consuls: Prévessa. β) Γιὰ τὰ ἔτη 1819-1820 ἡ μελέτη τοῦ Σ. Κουγέα, Τὸ ἠπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, ΗΧ 14(1939), σ. 97-98 καὶ 108 καὶ γ) Γιὰ τὸ ἔτος 1822 τὸ ΑΣΙ Φ.ΠΙ-ΘΕΛ.

104β. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἔλλειψη τοῦ ἀγγλικοῦ νομίσματος ἀπὸ τὴ γιαννιῶτικὴ ἀγορά.

105. Holland, Travels in the Ionian Isles, London 1818, second edition, τ. Β', σ. 47-48.

106. Βλ. C.R. C o c k e r e l l , Travels in southern Europe and the Levant, 1810-1817: the journal of C.R. Cockerell R.A, edited by his son, Samuel Pepys Cockerell, London 1903, σ. 235.

107. Imbrahim M a n z o u r, Mémoires sur la Grèce, σ. 1.- 'Α ρ α - β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 248, Ζαχ. Τ σ ι ρ π α ν λ η, "Άγνωστο ύπόμνημα για τήν πόλη τῶν 'Ιωαννίνων (1878)", 'Ηπειρωτικό 'Ημερολόγιο, 'Ιωάννινα 3 (1981) σ. 22.

108. Σέ σχετικό κατάλογο τοῦ ΑΣΙ, Φ.ΠΙ, ΦΕΛ, μέ ἡμερομηνία 15 'Απριλίου 1819 ἀναφέρονται τά ὄνόματα 18 γουναράδων, 39 ταμπάκων καί 9 'Εβραίων, καζάζηδων καί ἱμπρισιμάδων, πού ἐξασκοῦσαν τό ἐπάγγελμα τους στά σπύτια τους. 'Η χρησιμοποίηση μέρους τοῦ σπιτιοῦ γιά ἐργαστήρι ἦταν ἀπό τά συνηθισμένα φαινόμενα. Μάλιστα σέ μερικές περιοχές τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τά προϊόντα τῶν ἐργαστηριῶν αὐτῶν πωλοῦνταν σέ μεγαλύτερη τιμή ἀπό τά ἀντίστοιχα τῆς ἀγορᾶς (βλ. I n a l c i k , 'Ο σχηματισμός κεφαλαίου, σ. 511).

109. Βλ. ΑΣΙ, Φ.ΠΙ, ΦΕΛ.

110. Βλ. ΑΣΙ, Κώδικες 22, 24, 26, 27, 28, 31.

111. "Άγγελου Π α π α κ ῶ σ τ α, Τοπογραφία 'Ιωαννίνων, σ. 117.

112. 'Από τά 20 φεσιάτικα ἦταν καί μερικά τούρκικα χωρίς νά ἀναφέρονται ὁ ἀριθμός τους.

113. Στό σχετικό ἔγγραφο σημειώνεται μέσα σέ παρένθεση : "μαζί τοῦρκοι καί ρωμαῖοι".

114. Στόν ἀριθμό αὐτό περιλαμβάνονται καί τὰ τούρκικα μπα²⁶⁴.- Ν.
'is

114α. Γιά νά συντάξουμε τόν παραπάνω πίνακα ἐπεξεργαστήκαμε τά σχετι-
κά στοιχεῖα πού περιέχονταν στά διάφορα certificats d'origine στοὺς
κώδικες τοῦ AMAE, Jannina, τ.1-8.

114β. Μὲ τό εἶδος τῶν δερμάτων αὐτῶν πού ἔμοιαζαν μέ τὰ φημισμένα
δέρματα τῆς Κόρντοβας προμηθεύονταν κυρίως ἡ ἀγορά τῆς Θεσσαλονίκης.
(Βλ. Ν. S v o r o n o s, Le commerce de Salonique, σ. 267). Τόν 18^ο αἰ-
ῶνα ἐκίσης μεγάλες κοσμήτες cordouans φορτώνονταν ἀπὸ τὰ γαλλικά
καράβια στό λιμάνι τῆς Ἄρτας. (Βλ. Γ. Σ ι ο ρ ό κ α, Τό Γαλλικό Προ-
ξενεῖο τῆς Ἄρτας, σ. 274).

115. Νά σημειωθεῖ πῶς μιλάμε γιά τὰ μεγάλα καί σημαντικά πανηγύρια.

116. Γιά τό μεγαλύτερο ὄγκο τῶν συναλλαγῶν στά ἐμπορικά πανηγύρια
ἀπὸ τίς ἀγορές τῶν πόλεων βλ. Μ ά ξ ι μ ο υ, Ἡ αὐγή τοῦ ἑλλ. καπι-
ταλισμοῦ, σ. 21-22 .

117. Βλ. Μ ά ξ ι μ ο υ, ὁ.π., σ. 49.

118. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἡπειρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 55-56.

119. Βλ. Ἄ σ δ ρ α χ ὦ, Μηχανισμοὶ τῆς οἰκονομίας τῶν ἐλληνικῶν περι-
οχῶν, ΙΕΕ, ΙΑ(1975), σ. 173. Πρβλ. καί ἐπιστολή Rouqueville πρὸς τόν Mi-
nistre du Commerce et des Manufactures, AMAE, Jannina, 2(1808-1809)φ.15Ḃ.

120. Βλ. V a u d o n c o u r t, Memoirs on the Ionian Islands, σ.101

121. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 138. Ἄλλὰ καὶ κρίν ἀπὸ τὴν καταστροφή τῆς Δικαλίτσας καὶ τῆ μεταφορά τῆς ἐμποροκα- νήγυρης τῆς στή σημερινή πρωτεύουσα τῆς Ἡεῖρου γινόταν στὰ Γιάννι- να ἐμπορικὸ πανηγύρι ἀπὸ τὴς 26 Ὀκτωβρίου μέχρι τὴς 8 Νοεμβρίου. Αὐ- τό τὸ μνημονεῦει καὶ τὸ συμπληρωματικὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρόνικου Παλαιολόγου. Παραμένει ὅμως ἄγνωστος ὁ χρόνος πού ἔπαψε νά λειτουρ- γεῖ τὸ πανηγύρι αὐτό, ὅπως ἀγνωεῖται καὶ ὁ χρόνος τῆς μεταφορᾶς τῆς ἐμποροκαπήγυρης τῆς Πωγωνιανῆς στὰ Γιάννινα (Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 251, σημ. 1. -Βρανοῦσση, Ἱστορικά καὶ το- πογραφικά, σ. 29. -Σαλαμάγκια, Ἐνα καλιό πανηγύρι, ΗΕ 8(1953) σ. 890-891. -Σταύρου Γκατσόπουλου, Ἡ ἐμποροκαπήγυρις "Πω- γωνιανῆ" καὶ ἡ πάλαι ποτέ ἀκμάσασα πόλις Δικαλίτσα, ΗΕ 9(1960) σ. 142-149 καὶ 220-228).

122. Βλ. Μέρτζιου, Χρονολογικοὶ Πίνακες τῶν Πασσάδων Ἰωαννί- νων "ΗΕ" 16(1967), σ. 549.

123. Ὁ W. Turner παραβρέθηκε στὴν ἐμποροκαπήγυρη τῆς "Πωγωνια- νῆς" τὸ 1812, τὴν ὁκοῖα τοποθετεῖ ὅμως στὴς ἀρχές Σεπτεμβρίου. Τῆ χρο- νιά αὐτὴ ἐξαιτίας τῆς κανούκλας στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ Μάλτα, ἦ- ταν κερλορισιμένη ἡ κίνησή της (βλ. W. Turner, Journal of a tour in the Levant, London 1820, τ. Α', σ. 144). Γιὰ τὰ ἐμπορικὰ πανηγύρια πού διεξάγονταν στὰ Γιάννινα βλ. Κ. Μέρτζιου, "Ἡ Ἄρτα εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας", Σκουφᾶς 3(1962-67) σ. 204.

124. Βλ. Μέρτζιου, Χρονολογικοὶ πίνακες Πασσάδων, σ. 549. Γιὰ τὴν ἴδια ἐμποροκαπήγυρη (Μουχούστιον ἢ Βουκοῦσι ἢ Κατζικοκάζαρο) ἀ- πὸ τὴς 14-21 Σεπτεμβρίου βλ. Ξενοῦλοῦ, (=Τσοῦτσηλου), Δοκί- μιον, σ. 154.

125. Βλ. Ζώτου Μολοσσοῦ, Δρομολόγιον, τ. 4, τεῦχ. 1, σ. 46.

126. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 104. -Ν. Βέη, Ὁ Χριστόφορος Βαλααμίτης καὶ τὸ βραχὺ χρονικόν αὐτοῦ, ΗΧ 1 (1926) σ. 71, σημ. 2. Ἀπὸ δύο ἔγγραφα, ἀρ. 18 καὶ 19, τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἀρχεῖ- ου, πού δημοσίευσσε ὁ Κουγέας στὰ ΗΧ 14(1939) σ. 43, φαίνεται πὺς τὸ πανηγύρι τοῦ Μαυρονόρους τελοῦνταν τὸν Ὀκτώβριο.

127. Μέρτζιου, Τό έν Βενετία ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 264.- Ν. G, S v o r o n o s, Le commerce de Salonique au XVIII siēcle, Paris 1956, σ. 210. 'Α ν τ ω ν ι ά δ η, 'Ιωάννου Οίκονόμου, σ. ρκζ'.

128. Βλ. Μέρτζιου, Τό έν Βενετία ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 273. Βλ. άκόμη S v o r o n o s, Le commerce de Salonique , σ. 210.

129. Τό πανηγύρι αυτό διαδέχτηκε τό καλιό ξακουστό πανηγύρι τής Ητόλιανης, στο όποιο αναφέρεται πολύ διεξοδικά ό 'Εβλιγιά Τσελεμπή στο όδοιορικό του (βλ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, 'Η Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία, σ. 342-349. - Μέρτζιου, Τό έν Βενετία ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 282). 'Η διαδοχή αυτή πραγματοποιήθηκε τόν 19^ο αιώνα (βλ. 'Α σ ό ρ α χ α, Μηχανισμοί τής οίκονομίας, σ. 173).

130. Βλ. S v o r o n o s, Le commerce de Salonique, σ. 210.

131. Για τό πανηγύρι αυτό, καθώς καί για όσα προαναφέρα βλ. 'Α σ ό ρ α χ α, Μηχανισμοί τής οίκονομίας, σ. 172-173.

132. Βλ. S v o r o n o s, Le commerce de Salonique, σ. 208.

133. Χαρακτηριστικό παράδειγμα άποτελεεί τό σχετικό έγγραφο πού διέσωσε ό Γιάννης Βλαχογιάννης (ΓΑΚ-ΑΓΒ, φ. 80), τοϋ όποιου άπόσπασμα παραθέτουμε: "Διά τοϋ παρόντος άποδεικτικου συμφωνητικού τε καί βεβαιωτικού έμμαρτύρου γραμματος δηλον γίνεται ότι ό κύρ λάσκαρης δημητρίου καί κύρ διαμαντής Χ" 'Ιωάννου άσυμφώνησαν άλλήλους διά νά κάμουν συντροφίαν τής γουναρικής τέχνης ήτοι τοϋ ταξειδίου (καί μισεύει σύν θεῷ άγύῳ ό κύρ διαμαντής διά τό πανηγύρι) ό όποιος καί βάσει σεργαγιέ έδικό του άσπρα μετρητά επί χειρας..."

134. Γ ο ύ δ α, Βύοι Παράλληλοι, τ. 3, σ. 84.- Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η Τό Ισνάφι τῶν Γουναράδων, σ. 85.- Γιάννη Λ υ μ π ε ρ ό π ο λ ο υ, Παναγιώτης Ν. Χατζηνίκου-Κουιτζιότης (ό εύεργέτης), 'Ηπειρωτικό 'Ημερολόγιο, 3(1981) σ. 280-285.

134α. Βλ. έπιστολή Η. Rouqueville προς ΜΑΕ, Σαλαώρα, 19 Νοεμβρίου 1817 στο ΑΜΑΕ, Αρτα, 4 (1814-1836), φ. 173^τ.

135. Ένδιαφέρουσα περιγραφή για τόν τρόπο μεταφοράς τών έμπορευμάτων από τήν Άρτα προς τά Γιάννινα μέ τά παραβάγια τών άγωγιατών μās δύνει ό Η ο l l a n d, Travels in the Ionian Isles, τ. Α', σ. 125-126.

136. Βλ. Μ ά ξ ι μ ο υ, Έ αυγή του έλληνικού καπιταλισμού, σ. 46.

136α. Έ επιστολή αυτή έχει ήμερομ. 24 Νοεμβρίου 1812. Βλ. ΑΝΦ, F 12-1849b, Commerce extérieure-Rapports des consuls: Prévessa.

136β. Έ στατιστικοί αυτοί κύνακες στέλνονταν κάθε τρίμηνο. Βλ. ΑΜΑΕ, Jannina τ. 5-8.

137. Βλ. Β. Π. Κ ο υ γ ι τ έ α, Πραγματεία τοπογραφική, ιστορική καί έθνολογική τής Άνω Άλβανίας ή Έλλυρίας, Κάτω Άλβανίας ή Μακεδονικής Έλλυρίας καί Έκεύρου, έν Άθήνας 1905, σ. 17.

138. Στην κίνηση του λιμανιού αυτού σημαντικό ρόλο έκαιζε ή Κέρκυρα. Τό νησί αυτό από καλιότερα χρησιμοποιούσαν οί Βενετοί ως άποθήκη διαμετακομιστικού έμπορίου μέ τόν έλάχιστο φόρο 1⁰/0. Μάλιστα οί Έλληνες έμποροι τής Άρτας καί τών Έωαννίνων πού έστελναν έμπορεύματα μέ βάρκες από τή Σαγιαάδα για να φορτωθούν εκεί μέ προορισμό τή Βενετία δέν πλήρωναν ούτε τό 1⁰/0 (βλ. Σ ι ο ρ ό κ α, Τό Γαλλικό Προξενείο, σ. 187, σημ. 1). Άλλά καί στη συνέχεια, όλόκληρο σχεδόν τόν 19⁰ αιώνα, ή Κέρκυρα χρησιμοποιόνταν ως άποθήκη έμπορευμάτων.

139. Χαρακτηριστικό είναι τό απόσπασμα τής έπιστολής του Στ. Έωάννου από τό Μονοδένδρι Ζαγορίου προς τόν Κώστα Τζαβέλα, μπακάλη στο Σκάλω-

μα Σαγιόδας, μέ ημερομ. 26 'Οκτωβρίου 1822: "... εἰς τό ἐξῆς χαλνῶν-
τας ὁ καιρός δύσκολα ἔρχονται παραβάνια ἀπό ταῖς λάσκαϊς..." (βλ.
ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 86, ἀρ. ἐπιστ. 410).

139α. Σέ certificat d'origine τοῦ 1813 τόν συναντοῦμε ὡς route
commerciale de Bosnie. βλ. ΑΜΑΕ τ. 8 (Septembre 1813-Décembre 1814)
φ. 221^Τ.

140. Γιά τό δεύτερο αὐτό δρομολόγιο βλ. σχετική ἰδιόχειρη σημείωση
τοῦ Στ. 'Ιωάννου, ΑΣΙ, Κατάστιχο 5, σ. 31.

140α. 'Η ἀπόσταση πού ἔπρεπε νά διανύσει κάποιος γιά νά φθάσει ἀπό
τά Γιάννινα στή Θεσσαλονίκη ἦταν τότε 60 λεύγες. βλ. Cosnt. V a c a l a
p o u l o s, Tendances caractéristique du commerce de la Bosnie et
le rôle économique des commerçants Grecs au début du XIXe siècle,
"Balkan Studies" 20 (1979) σ. 110.

141. βλ. Κ ο υ γ ι τ έ α, Πραγματεία τοπογραφική, σ. 17 -18. - Φ ά λ-
τ ά ζ ι ς, Οἱ κλανόβιοι ἠκειρωταί τεχνύται, σ. 7. 'Αλλά κυρίως βλ.
θέμις Χ α τ ζ η γ ε ω ρ γ ί ο υ, 'Η ἀποδημία τῶν ἠκειρωτῶν, Λαογρα-
φική μελέτη, "ἠκειρωτική Βιβλιοθήκη, 'Αθήναι 1958, σ. 64. - M e h l a n
Οἱ ἐμπορικοί δρόμοι στά Βαλκάνια σ. 376. Πρέκει ἀκόμη νά σημειώσουμε
ἐδῶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπό τοὺς παραπάνω δρόμους εἶχαν ὡς ἀκόληξη
τήν Ἄρτα.

141α. Τά στοιχεῖα τοῦ κίνακα αὐτοῦ ἀντλήσαμε σχεδόν αὐτούσια ἀπό μιᾶ
ἐπιστολή τοῦ Rouqueville πρὸς τόν ΜΑΕ, μέ ημερομ. 24 Δεκεμβρίου 1812.
βλ. ΑΜΑΕ, Jannina 6 (août 1812-mars 1813) φ. 274^Τ-278^Τ).

142. 'Επί τουρκοκρατίας οί φόροι διαιροῦνταν γενικά σέ τακτικούς ἢ νόμιμους κού εἶχαν ὡς πηγή τό κοράνι, καί σέ πολιτικούς ἢ αὐθαίρετους, κού δέν προβλέπονταν ἀπ' αὐτό, ἀλλά ἐπιβάλλονταν μέ αὐτοκρατορικά διατάγματα (βλ. Π α ν τ α ζ ο τ ο ὕ λ ο υ Κοινοτικός βίος εἰς θετταλομαγνησίαν ἐπί Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 30-31).

143. Γιά τό χαραῖσι γενικά βλ. ΕΙ, τ. 4, σ. 1062-1087.

144. 'Από τό φόρο αὐτό ἐξαιροῦνταν τά παιδιά, οί γέροι, οί γυναῖκες, οί ἀνάπηροι καί οί κληρικοί· βλ. Μ. Σ α κ ε λ λ α ρ ὶ ο υ, 'Η Πελοπόννησος κατά τήν δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821), 'Αθήνα 1978, ἀνατύπωση σ. 55

145. 'Η ὀνομασία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου μέ τόν ὄρο αὐτό ἦταν ἡ κίό συνηθισμένη στήν 'Ηπειρο καί ἰδιαίτερα στά Γιάννινα L e a k e, Travels in Northern Greece, τ. 4, σ. 632.- ΑΜΙ, Λογιστικόν 1863-1866, τ. 14. " . Τό βασιλικόν ταμεῖον (χαζνές) ἀκατεῖ, 1863 Μαρτίου 10, ἀπό τζετζελιέ (προσωπικό φόρο) τῶν 271 ἢ 855". Γενικότερα γιά τόν φόρο αὐτό βλ. ΕΙ, τ. 2, σ. 573-580.

146. Στό κοσό αὐτό πρέπει νά προστεθεῖ κι ἐκεῖνο κού προερχόταν ἀπό τήν ἐπιβολή τοῦ φόρου βοστίνα. 'Ο φόρος αὐτός, κού κατά τόν π. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ὸ ἐπιβλήθηκε γιά πρώτη φορά στά Γιάννινα τό 1700 μέ τήν ὀνομασία "Γιοβά χαραῖσι", προοριζόταν ἀρχικά γιά κάθε χριστιανικό ἀγόρι ἀπό τή στιγμή κού θά γενιόταν μέχρι νά φθάσει 12 χρονῶν, ὀπότε κιά κερνοῦσε στήν κατηγορία αὐτῶν κού ὑποβάλλονταν στό χαραῖσι. Μέ τόν καιρό ὅμως ἡ βοστίνα ἀρχισε νά εἰσπράττεται καταχρηστικά καί μετά τό δωδέκατο χρόνο παραμένοντας σ' ὄλη του τή ζωή. 'Ανερχόταν σέ 13 παράδες γιά τά παιδιά, 40 παράδες γιά τούς νέους (ἄγαμους) καί 80 παράδες γιά τούς ἐνήλικες (παντεμένους). Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ὸ, Χρονογραφία, τ. Α, σ. 232-33. σημ. 3.

147. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ὸ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 249. Βλ. ἀκόμη Α. Andréadès, Ali pacha de Tébèlin, économiste et financier, "Α ν δ ρ ε ἄ δ ο υ ἔργα", τ. Α', 'Αθήναι 1938, σ. 740.

148. Γενικά γιά τό nuzul βλ. S v o r o n o s, Le commerce de Salonique, σ. 46 καί σημ. 3. Gibb-B o w e n, Islamic Society, τ. 1, μέρ. Β', σ. 30. σημ. 5 καί 6. τ. 1. μέρ. Α'. σ. 135. σημ. 2.- B. A. C v e t k o v a Contribution à l'etude des impôts extraordinaires (avariz - i divaniye ve tekâlif örfiye) en Bulgarie sous la domination turque. l'im-pôt "nuzul" . "Rocznik Orientalistyczny" 13 (1959). σ. 57-65.- Δ η - μ η τ ρ ι ά δ η . 'Η κεντρική καί Δυτική Μακεδονία. σ. 214. 372. 377. "ΕΙ" τ. 1. σ. 878.

149. Βλ. Β α κ α λ ό κ ο υ λ ο υ, 'Ιστορία Ν.Ε., τ. 3, σ. 345.

150. Βλ. ΑΣΙ. Κατάστιχο 10. σ. 118.

151. Βλ. Κ ο υ γ έ α . Τό ήκειωτικόν άρχετον. σ. 189-190.

152. Βλ. ΑΣΙ. Κατάστιχο 10. σ. 118. όπου αναφέρονται χαρακτηριστικά τά έξής: Τό νοζούλι ήταν πάντοτε γρ: 2160.

Ό ντουσιμές ήγουν τό στρώσιμο

των κονακίων γρ. 50

σύνολο γρ. 2210

153. " Έρριχναν είς τούς Μαχαλέδες τό νοζούλι καί τό έσύναζεν ό χα-ρατζής" βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 118.

154. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 116, όπου ό γραμματικός της "πολιτείας" 'Ιωαννίνων σημειώνει χαρακτηριστικά τά έξής:

"Σημεύσις πώς έμοιράζονταν τό Νοζούλι

δσλι νοζούλι βαροσίου δσπ(ρα) 183.005.

ήκράμι Νουζουλαςή " 12.000

155. Βλ. A n d r é a d é s, L' administration financière de la Grèce sous la domination turque, " Ανδρεάδου Έργα", 'Αθήναι 1938, τ. Α , σ. 691. Πρβλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 285.

156. Βλ. έπιστολή τοϋ Η. Pouqueville πρός τόν Ministre du Commerce et des Manufactures a Paris, μέ ήμερ. 22 Αύγουστου 1813, ANF F12-1849b, Com-

merce extérieure-Prevesa. Πρβλ καὶ H o l l a n d, Travels, τ. Α' ,σ.167

157. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 5, σ. 31.

158. F. P o u q u e v i l l e, Voyage dans la Grèce, τ. Α', σ. 127
ΑΣΙ, Φ. ΠΙ, 'Ιονάφια, 'Απόσπασμα ἀχρονολόγητης ἔκθεσης τοῦ Στ. 'Ιωάννου
πρὸς τὸν 'Αλή πασά.

159. L e a k e, Travels in Northern Greece, τ. 4, σ. 231.- ΑΣΙ, Φ. ΠΙ,
'Ιονάφια, 'Απαντητικὴ ἐπιστολὴ ἀχρονολόγητη τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς
τὸν 'Αλή πασά.

160. Βλ. L e a k e, Travels in Northern Greece, τ. 4, σ. 231. Βλ. ἀκόμη
Julien B e s s i è r e s, Mémoire sur la vie et la puissance d'Ali pa-
cha, visir de Jannina A Paris 1820, σ. 43

161. Βλ. 'Ιω. Λ α μ π ρ ὶ ὀ η, 'Ηπειρωτικὰ ἀγαθοεργήματα, Ζαγοριακά, σ. 47.

162. Βλ. Εὐρ. Σ ο ὕ ρ λ α, Κώστα Γραμματικός, ΗΧ 13(1938) σ. 65 ὅ-
που ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: " 1817 ἢ πρωτύτερα ἢ ὕστερότερα, δὲν ἐνθυμοῦ-
μαι καλὰ τὸν χρόνον εἶχαμεν πᾶρει ἀπ' τὸν 'Αλή πασά ἡλιτζάμι τὰ
Σκαλώματα τῆς τζαμουριᾶς, τὸ ἴβάρι τοῦ Βοθρωτοῦ καὶ τὸ Κουμέρκι 'Ιω-
αννίνων καὶ λοιπὰ δι' ἓνα χρόνον.. καὶ ἔδωσαν ἀρκετὸν κέρδος καὶ δὲν
μᾶς ἔδωσαν τίποτες, νὰ ἐμβῆτε σύντροφοι καὶ εἰς τὴν δευτέραν χρονιάν
ὅπου τὰ ἐκράτησεν μόνος του καθὼς διαλαμβάνουν τὰ εἰς χεῖρας του
συντροφικὰ γράμματα μας καὶ σημειῶ τὴν ὑπόθεσιν διὰ ρέγουλαν τῶν
παιδιῶν. Μάλιστα ὁ 'Αλή πασάς' ἐπειδὴ δὲν τοῦ εἶχε ξεκληρώσει τὸ
συμφωνητικὸν ἡλιτζάμι τῆς δευτέρας χρονιᾶς εἶχε φυλακώσει τὸν εἰρη-
μένο Νικ. Γιάνκου, ἔπειτα ἦλθεν ἡ πολιορκία καὶ ὁ χαλασμός τοῦ 'Αλή
πασά καὶ ἔμεινεν ἔτσι..."

163. 'Η δευτέρα ὀνομασία εἶναι καὶ ἡ κινδ συνθηλισμένη τὴν περὶοδο αὐ-
τῆ (βλ. ΑΣΙ, Φ. ΠΙ -ΦΕΛ, " τοῦ κατῆ ἐφέντη διὰ τὸν ἰμζᾶν τοῦ ζηντζι-
ριέ γρ. 2.000"). Βλ. ἀκόμη 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Χρονογραφία, τ. Β'
σ. 286.

164. Βλ. Tableau de nouveaux réglemens de l'empire Ottoman, composé

par Mahmoud R a y f E f f e n t i, Constantinople 1798, σ. 13. Βλ. ἄ-
κόμη Voyage en Grèce de Xavier S c r o f a n i, Sicilien, fait en 1794
et 1795, traduit de l'Italien par. J.P. Branvillain, Paris -Strasbourg
1801, τ. 3, σ. 107.

165. Στό ΑΣΙ, κατάστιχο 10, σ. 118, σώζεται ὁ ἀναλυτικὸς λογαριασμὸς
τοῦ κρασονομίου γιὰ τὸ σαντζάκι τῶν Ἰωαννίνων μὲ τὴν ἔνδειξη " ση-
μειώματα ἀναγκαῖα διὰ τὴν πολιτείαν". Τὴ σημείωση αὐτὴ θεωρήσαμε ἀπα-
ραίτητο νὰ τὴ μεταφέρουμε ἐδῶ.

Τὸ μὲρ τὸ βασιλικὸν λαμβάνει κάθε χρόνον	Γρ: 12.500
Ὁ κατὴς Ἰωαννίνων διὰ τὸ ἕμζάν ὅτι ἐκληρώθη	2.000
Ὁ κιατίκης τοῦ μεχκεμέ διὰ νὰ τὸ ἀπερῶση εἰς τὸ κᾶϊντι	100
	<hr/>
	Γρ: 14.600
Ὁ μουκασύρης ὅκου ἔρχεται διὰ τοῦτο	1250
τοῦ αὐτοῦ διὰ τὸ γεμεκλίκι του	300
τοῦ ταξιτάρη ὅκου συνάζει τὰ ἄσκρα	40
	<hr/>
Σύνολο	Γρ: 16.190

166. Ἡ διανομὴ γινόταν ὡς ἑξῆς:

Καζᾶς Ἄρτας	Γρ: 7036
" Γρεβενῶν	1002
" Βεντζίων	501
" Κόνιτσας	261,20
Ναχαγιές Ζύτσας	261,20
	<hr/>
Σύνολο	Γρ: 9062

Καζᾶς Γιαννίνων	
Ζαγόρι	Γρ: 3081
Βαρόσι	2165
Μαλακᾶσι	242,20
Καλαρρύτες	198,20
Ἑβραῖοι	95
	5782
	<hr/>
	14.844

Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 118.

167. Ἡ ἀναλογία τοῦ βαροσιοῦ κυμαίνονταν σέ σταθερά ἐπίπεδα. βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 6, σ. 13, ὅπου ὁ γραμματικός τοῦ βαροσιοῦ σημειώνει στήλη τῶν ἐξόδων: "1817 Ὀκτωβρίου 26, ἀπό τό βαρόσι ὅσα ἡ ἀναλογία του ὄλου τοῦ δευτερίου διά τοῦτον τόν χρόνον, γρ. 2165".

168. Γιά τό maktu γενικώτερα βλ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, Ἡ Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία, σ. 92, 144, 370. -ΕΙ, τ. 2, σ. 577. Γιά τήν ἠπειρο εἰδικότερα βλ. τήν ὑπ' ἀριθ. 263/30-11-1846 ἔκθεση τοῦ ὑποπροξένου Ἰωαννίνων Τηλεσφόρου Κλέριτζη πρὸς τό Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. ΑΥΕ-1846- 36/2, Προξενεῖα καί Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος (εἰς Ἰωάννινα), ὅπου ὁ φόρος αὐτός παρουσιάζεται ὡς σημεῖο ὑποταγῆς τοῦ ραγιά ἀμέσως μετὰ τήν ὑποδούλωσή του πού εἰσπράττονταν ἀπό τό διοικητή ἢ τόν τοπάρχη τῆς περιοχῆς.

169. βλ. τήν ὑπ' ἀριθμ. 259/7-11-1821 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τοὺς ἐπιστάτες τοῦ Ζαγορίου, ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 56. βλ. ἀκόμη Κ ο υ γ έ α, Τό ἠπειρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 102-103. Πρβλ. καί Ἀ ρ α β α ν τ ι - ν ο Ὅ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 285-286.

170. Χαζιριές= προετοιμασία (τουρκ. hazir = ἔτοιμος).

171. Τουρκική ὀνομασία τῶν Ἰωαννίνων βλ. L e a κ e, Travels in Northern Greece, τ. 4, σ. 165.

172. Ἰκράμι= φιλοφροσύνη, περιποίηση, προσφορά, φιλοδώρημα, κέρασμα (τουρκ. ikram).

173. Ὀλουφές ἢ λουφές =μισθός, ἀντιμισθία, μισθοτροφοδοσία (τουρκ. ulüfe).

174. Μεντζίλι χάρτζι= ταχυδρομική ὑπηρεσία (τουρκ. menzil=σταθμός, ταχυδρομεῖο, harc= δαπάνη, έξοδο).

175. Χουσμέτι= ὑπηρεσία (τουρκ. hizmet).

176. Μπουκασίρης = ό σουλτανικός έπιθεωρητής στα χρόνια του 'Αλη πασα αλλά και άργότερα (τουρκ. mubassir ή bübasir) (βλ. Ε. Μ π ό γ- κ α, Τουρκικές λέξεις σε παλιότερα έλληνικά κείμενα, 'Αθήνα 1958, σ. 40)
177. Γεμεκλήκι = σιτηρέσιο, τρόφιμο (τουρκ. yemeklik).
178. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 9, σ. 19, και Κατάστιχο 10, σ. 117.
179. 'Η παράθεσή τους γίνεται με χρονολογική σειρά.
180. 'Ο φόρος αυτός έπιβλήθηκε για την άνέγερση φρουρίου στο Βελιγράδι και έχει άμεση σχέση με τη σερβική επανάσταση στη πρώτη της φάση. (βλ. Α τ š , 'Η 'Αλβανία και ή 'Ηπειρος, σ. 120).
181. Τό αρχικό ποσό του φόρου ήταν 120.000 γρόσια και άργότερα προστέθηκαν 10.000 γρ. για τόν μπουκασίρη και 5.000 γρ. για τά έξοδα τροφής του και της συλλογής του φόρου (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 118).
182. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 118.
183. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 23, σ. 5. Βλ. άκόμη Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικό άρχεζον, σ. 86.
184. Βλ. Α τ s , 'Η 'Αλβανία και ή 'Ηπειρος, σ. 120.
185. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 23, σ. 5.
186. 'Αναφέρεται και ως καλιά ταμιρύ, (βλ. Φ ι λ ή μ ο ν ο s, Δοκίμιου ιστορικό, σ. 21). 'Εκίσης τόν συναντοϋμε και ως καλιά ταμιριού (βλ: Α- ρ α β α ν τ ι ν ο θ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 285).
187. Βλ. σχετικά έγγραφα στο ΑΣΙ, ΦΠΙ-ΦΕΛ.-ΑΣΙ, ΦΠΙ - 'Ισνάφια, Βιλαέτι (στο έξης ΙΒ).-ΑΣΙ, Φ. Σωτηρίου Σταύρου. -Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικό άρχεζον, σ. 86.
188. Βλ. σχετικό έγγραφο με ήμερομηνία 4 Μαΐου 1816 στο ΑΣΙ, Φ. ΠΙ - ΦΕΛ.

189. Βλ. σχετική σημείωση με ήμερομ. 16 'Ιουλίου 1816 στο ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΦΕΛ.-ΑΣΙ,Κατάστιχο 6,σ. 42. -Κ ο υ γ έ α,Τό ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 93-94 καί 97.

190. Στα έτήσια αυτά ποσά του βαροσιού για τό φόρο αυτό καταλήξαμε ύστερα από την έπεξεργασία των σχετικών στοιχείων των έγγραφων,του ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΦΕΛ,Φ.ΠΙ-ΙΒ καί των δημοσιευμένων έγγραφων από τον Κουγέα (Τό ήπειρωτικόν άρχεον,σ. 93-94 καί 97).

191. Τό φόρο αυτό τον συναντούμε καί ως γλακάκ μερισί(βλ. Φ ε λ ή - μ ο ν ο ς, Δοκίμιον ιστορικόν,σ. 21).

192. Βλ. την ύπ'άρθ. 259/17-11-1821 έπιστολή του Στ. 'Ιωάννου προς τους έπιστάτες του Ζαγοριού, 'Ιωάννη Ρέσο, 'Αναστάσιο Μπακόλα καί Γεώργιο Κωνσταντίνου(ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ. 56).

193.Βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχο 6,σ. 21.-Βλ. άκόμη Κ ο υ γ έ α,τό ήπειρωτικόν άρχεον,σ. 87.

194. Βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχο 6,σ. 42.

195. Βλ. Φ ε λ ή μ ο ν ο ς,Δοκίμιον ιστορικόν,σ. 21.

196. Νεφέρι = άτομο (τουρκ. nefer)

197. Βλ. σχετική έγγραφη σημείωση με ήμερομηνία 10 'Ιουνίου 1818 στο ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ.

198. Βλ. ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ, δ.κ.

199.Βλ. ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ, δ.κ.

200. Βλ. σχετική σημείωση του ταξιλυτάρη της κοινότητας 'Ιωαννίνων κολού κακκά με ήμερομ. 10 'Ιουνίου 1818 στο ΑΣΙ,Φ.ΠΙ -ΙΒΙ.

201. "Όταν οί Γιαννιώτες ήθελαν νά λύσουν τά δύσκολα προβλήματά τους

που ανέκυπταν από ενέργειες της 'Υψηλής Πύλης, έπικαλούνταν πάντα τη βοήθεια των Ζαγορισίων, έπειδή αυτού είχαν σημαντικές προσβάσεις στους άξιωματούς της τουρκικής αύλης.

202. Βλ. τήν ύπ' αριθμ. 259/17-11-1821 έπιστολή του Στ. 'Ιωάννου προς τους έπιστάτες του Ζαγοριουστό ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 56.

203. Βλ. Μ ε λ α, Σελίδες της 'Ηκεύρου, 'Αθηναι 1963, σ. 90-92.

204. Τήν έπιστολή αυτή μου διέθεσε από τό προσωπικό του άρχετο ό θεος μου, δάσκαλος και λαογράφος, Κώστας Λαζαρίδης από τό Κουκούλι Ζαγορίου· αίσθάνομαι τήν ύποχρέωση νά τόν εύχαριστήσω κι από τή θέση αυτή θερμότατα.

205. Βλ. Μ ε λ α, Σελίδες της 'Ηκεύρου, σ. 93-94.

206. Βλ. Μ ε λ α, δ. κ.

207. Βλ. σχετικά στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ.

208. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήκειρωτικό άρχετον, σ. 96.

209. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήκειρωτικό άρχετον, σ. 104-105. Πρέπει νά σημειώσουμε έδω πώς ή διανομή του είσπρακτέου κοσοθ έγινε μέ νέα φορολογική κλίμακα, ή όποία παρουσίαζε μείωση στό κοσοστό συμμετοχής των Καλαρρυτών και αύξηση στην άναλογία των υπόλοιπων τμημάτων του καζε. Για τήν καλύτερη κατανόηση της διαφοροποίησης αυτής άντιπαραθέ-
τουμε τίς δύο φορολογικές κλίμακες:

'Ισχύουσα (παλιά) φορολογική κλίμακα
στό 500 γρόσια

Ζαγόρι	γρ: 266,9
Βαρόσι	" : 188,12
Καλαρρύτες	" : 20,22
Μαλακάλι	" : 17
'Εβραίοι	" : 7,37

σύνολο γρ: 500

Προσωρινή(νέα)
στό 500 γρόσια

γρ: 268,10
" : 189,16
" : 17,5
" : 17,7
" : 8,2

σύνολο γρ. 500

210. Τά στοιχεία αυτά άντλήσαμε από διάφορα σχετικά μέ τό φόρο αυτό έγγραφα του ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ, καί Φ.ΠΙ-ΦΕΛ. Τά έγγραφα αυτά φέρουν αντίστοιχα ήμερομηνίες 26 Μαρτίου 1819 καί 10 Φεβρουαρίου 1820.Είςπράκτορας του φόρου αυτού αναφέρεται κάποιος Χαζύραγας Γιάσκας.

211.Βλ. Ρ ο υ ρ ε ν ι λ λ ε, Histoire de la régénération de la Grèce, Paris 1826, τ. 1, σ. 272, σημ. 1.

212. Βλ έπιστολή, άχρονολόγητη, τών γουναράδων προς τόν Στ. Ίωάννου, στό ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΦΕΛ.

213. Για τό λόγο αυτό νομίζουμε ότι ό τρίτότοκος γιός του Άλη, άκυνόμενος στόν Στ. Ίωάννου, ζητάει νά μήν κειραχτεΰ, για τό "αύθεντικό ταΐμι καί κάθε δουλειά του ρουφετιού" ό άδελφός της βάγλας του Γιάννης Κακός τσαρτζής από τούς γιαννιώτες "μαγιζιώτες". (Βλ. Κ ο υ γ έ α, τό ήπειρωτικό άρχεΐον, σ. 52).

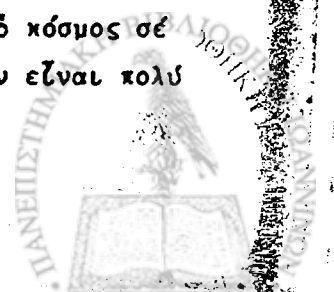
214. Για τήν έφαρμογή του φόρου αυτού σέ άλλες περιοχές της Ελλάδας, χωρίς νά γνωρίζουμε μέ άκρίβεια τίς διαστάσεις ή τή σκοπιμότητά του βλ. Τ u r n e r , Journal of a tour in the Levant, τ. Α', σ. 433-434. Βλ. άκόμη ύπ' άριθμ. 1323/22-9-1829 έπιστολή του τούρκου διοικητή της Άρτας Ταΰρ βελή προς άγνωστο μέλη στό ΑΑΠ,Φ.30.

215. Λ ά κ κ α, Άθαν.Λιδωρικής, σ. 882.

216. Βλ. παράγραφο β' άχρονολόγητης έγγραφης σημείωσης του Στ. Ίωάννου μέ τίτλο : "όσας βοηθείας έκαμα είς τό βαρόσι από τόν καιρόν όκου έγινα προεστώς" (ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

217. Βλ. παράγραφο γ' της παραπάνω σημείωσης όκου αναφέρονται τά έξής: "οί πραγματευταί όκου έδιναν καφέν ταΐμι μέ τήν μεσιτιάν μου έσηκώθη τοϋτο τό βαρόσι" (ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

218.Βλ. έπιστολή τών συντεχνιών προς τόν Άλή, μέ ήμερομ. 13 Μαρτίου 1813, ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ, όκου ανάμεσα στ' άλλα γράφουν: "... ότι ό κόσμος σέ τοϋτο τό βάχτι χωριστά από τά ταΐνια όκου έχουν νά λάβουν εΐλαι πολυ

δυσκολεμένος από τὰ πολλά κεσάτια καί μεγάλαις ἀκρίβειαῖς...".

219. Βλ. ἀναφορά τῆς 14^{NS} Μαρτίου 1813 τῶν συντεχνιῶν πρὸς τόν Ἰωάννη μέ ἰδιόχειρη ὀκισθογράφῃ τοῦ Στ. Ἰωάννου : "Ἀρτελιχάλι ἀπὸ τὰ ρουφέτια καί λογαριασμοὺς ὅσοι ἔχουν νὰ λαμβάνουν ταῦνι". (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΦΕΛ). Πρέπει νὰ σημειώσουμε ἐδῶ πὺς τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἔχει ἄμεση σχέση με τὸ παραπάνω ἔγγραφο τῆς 13 Μαρτίου 1813. Βλ. ἀκόμη καί ἔγγραφο με ἡμερ. 23 Σεπτεμβρίου 1818 ὅπου γίνεται λεπτομερῆς καταγραφή 3 δε-φτεριῶν τοῦ βαροσιῦ Ἰωαννίνων (ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΦΕΛ).

220. Τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακα αὐτοῦ ἀντλήσαμε σχεδόν αὐτοῦσια ἀπὸ ἔγγραφο τοῦ ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΦΕΛ, με ἡμερ. 14 Μαρτίου 1813.

221. Μαζὶ Χριστιανοὺ καί Ἑβραῖοι.

222. Γιὰ τὴ διανομὴ καί τὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων αὐτῶν βλ. κίὸ πάνω σ. 48- 53.

223. Ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλ. stima καί σημαίνει ἐκτίμηση,τά-ξη,βαθμίδα,σκάλα βλ. Δ.Σάρρου,Ζαγοριακῶν θεσμῶν Ἑρευνα,Η.Χ 2(1927) σ. 300.

224. Ἡ συνηθισμένη στίμα γιὰ τόν καζά Ἰωαννίνων, ὑπολογισμένη στὰ 500 γρόσια, ἔχοντας δηλ. ὡς φορολογικὴ μονάδα τὸ κουγκί, παρουσίαζε τὴν ἀκόλουθη ἀναλογία γιὰ τὰ φορολογούμενα μέρη:

Ζαγόρι	γρ: 266,9
Βαρόσι	" : 188,12
Μαλακᾶσι	" : 20,22
Καλαρρύτες	" : 17
Ἑβραῖοι	" : 7,37

Γρ: 500

Ἡ ἀναλογία αὐτὴ στὰ 100 γρόσια ἦταν: Ζαγόρι 53,10 Βαρόσι 37,26 , Μαλακᾶσι 4,5 , Καλαρρύτες 3,16 , Ἑβραῖοι 1,23, σύνολο γρ: 100. Βλ. ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΦΕΛ, πρβλ. καί Κ ο υ γ έ α, Τὸ ἡκείρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 84.

225. Πολύ ένδιαφέρον και συνάμα πολύ κατατοπιστικό για τόν τρόπο μέ τόν όποιο κατανέμονταν οί φόροι στόν καζά 'Ιωαννίνων είναι τό άχρο-
νολόγητο έγγραφο πού βρίσκεται στό ΑΣΙ και έπιγράφεται "τάξις και
δύκαιον". Από τό έγγραφο αυτό μεταφέρουμε έδω ένα χαρακτηριστικό ά-
πόσπασμα : "Εν βιλαέτι (έδω μέ τή σημασία τοῦ καζά) διαιρεΐται εΐς
Ναχαέδες και εΐς Βαρόσι από τό όποιον λαμβάνει τήν όνομασίαν.. Τό
Βιλαέτι έχει στίμμαν και κατ'αυτήν μοιράζει τά βασιλικά και αύθεντι-
κά δοσίματα και άλλα όποῦ ως βιλαέτι πληρώνει. Τά μέλη τοῦ βιλαετίου
ήγουν βαρόσι και ναχαέδες άφ'οῦ λάβουν τήν αναλογίαν τους από τό κοι-
νόν δευτέρη προσθέτουν και τά ζδια τους και τά μοιράζουν καθώς τό έ-
χουν συνήθειαν..." (βλ. ΑΣΙ, φ. ΠΙ-ΙΒΙ).

226. 'Η διαίρεση στις δύο αυτές χρονικές περιόδους είναι έπηρεασμέ-
νη προφανώς από τό συνηθισμένο στόν έλληνικό λαό χωρισμό τοῦ γεωργι-
κοῦ έτους σε παρόμοια έξάμηνα. Στο έτος αυτό ή έναρξη τοῦ πρώτου έ-
ξαμήνου συμπύπτει μέ τήν άνοιξιάτικη γιορτή τοῦ 'Αγίου Γεωργίου και
τοῦ δευτέρου μέ τή φθινοπωριάτικη γιορτή τοῦ 'Αγίου Δημητρίου.

227. Στην ούσία και ή τρίτη αυτή κατηγορία τών φορολογούμενων βαροσ-
λήδων ήταν έμποροι και βιοτέχνες "έσαφληδες" πού βρίσκονταν εΐτε μό-
νιμα εΐτε προσωρινά στό έξωτερικό για τις έμπορικές τους ύποθέσεις.
Ρίχνοντας μιá γρήγορη ματιά στους φορολογικούς καταλόγους τής έπε-
χής στη στήλη "σπητιάτικα" ξεχωρίζουμε άμέσως τους Ζωσιμάδες, τό Δημ.
Χαραμή, τό Χατζή Πολύξου, Χατζή Ζούκα, Χατζηνικό, όλους δηλ. τους κατοπι-
νούς ευεργέτες τών 'Ιωαννίνων αλλά και τής ιδιαίτερης πατρίδας τους
(βλ. ΑΣΙ, κατάστιχο 24, 25, 27, 28. Βλ. άκόμη και κατάστιχο 7, σ. 17).

228. Για να διαπιστωθεΐ ή αύξηση ή ή ελάττωση τών φορολογουμένων
και κυρίως ή δεύτερη πού πέρχονταν από τους θανάτους ή τις μετανα-
στεύσεις τών βαροσλήδων.

229. Τέτοιες περιπτώσεις πού άπαιτούσαν τήν άμεση άναπροσαρμογή τοῦ
φορολογικοῦ καταλόγου, γνωστοῦ και ως "μάνα", προέκυπταν μετά από πο-
λέμους, μεγάλες και καταστροφικές πυρκαγιές και όμαδικούς θανάτους, ό-
φειλόμενους σε μεταδοτικές ασθένειες (π.χ. πανούκλα).

230. Για τή σύνταξη του πίνακα αυτού στηριχθήκαμε στα στοιχεία που αντλήσαμε από άχρονολόγητο έγγραφο του ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΙΒΙ. Πρέπει όμως να σημειώσουμε πως το έγγραφο αυτό μπορούμε να το προσδιορίσουμε χρονολογικά στη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα. Τότε δηλ. και προεστός του βαροσίου ήταν ο Στ. Ίωάννου, μιά και το δημόσιο αυτό έγγραφο είναι γραμμένο από το χέρι του τελευταίου.

231. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 31. Στο κατάστιχο αυτό, και στην ουσία πρόκειται για φορολογικό κατάλογο που αναφέρεται σε τρία εξάμηνα ('Αγιογεωργίσι 1817, 'Αγιοδημητρήσι 1817, 'Αγιογεωργίσι 1818) ή διαπίστωση αυτή επικυρώνεται κατά τρόπο αναντίρρητο.

232. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 23, σ. 5: "γρ.: όλα όμοθ 370 άτινα οί τερζίδες και μπακάλιδες λέγουν πως τά εζχαν πληρώσει εις άπερασμένα δευτέρια τά δέ γρ. 75 της Σωσάννας Συκά άπεδείχθη όποθ ό πάνος Σιοκόλης (φοροεισπράκτορας) να εζχεν πάρη περισσότερα και τά έδέχθη χρέος του".

233. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 54-55.

234. Για τή λέξη αυτή βλ. Μ κ ό γ κ α, Τουρκικές λέξεις, σ. 63. Βλ. άκόμη Ίω. Γ λ ι α ν ν ό κ ο υ λ ο υ, Κοινότητες, "ΙΕΕ" ΙΑ (1975) σ. 142.

235. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 84, άρ. έγγρ. 82.

236. Όλόκληρο τό κατάστιχο 31 -φορολογικός κατάλογος του ΑΣΙ είναι ένας άφευδής μάρτυρας της διαδικασίας που άκολουθοϋσαν οί συντεχνίες για τή συλλογή των φόρων.

237. Σύμφωνα με σημείωμα που συναντήσαμε στο κατάστιχο του ΑΣΙ, πιθανότατα παραποδοτημένο, ή έπιστασία της συλλογής των φόρων από κάθε συντεχνία μεταβιβάζεται τον Ίούλιο του 1820 από τον Άρβανιτογιάννη γουναρά, στον Άναστάση Γκοργκόλη, κάλι γουναρά, "εις τό να συνάξη τά έξοδα από τά έσυνάφια και λοιπούς του βαροσίου κατά τήν στίμμαν όποθ διορισθη κάθε έσυνάφι...".

238. Στην έποχή του Άλη ό κιδ γνωστός "ταξιληντάρης" του "ναχάε"

Ίωαννίνων ήταν ὁ Νικόλαος Κακπᾶς (βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχα,22,23,24,26,27, 28 καί 31). Πέθανε τό Νοέμβριο τοῦ 1822 (βλ. ἐπιστολή Ἀναστασίου Μπέρκου πρὸς τόν Στ. Ίωάννου,μέ ἡμερ. 11 Ίανουαρίου 1823, ΑΣΙ,φ. Σταύρου Ίωάννου 1822-1823).Σέ μερικά ἀπό τὰ παραπάνω κατάστιχα τοῦ ΑΣΙ συναντοῦμε καί δεύτερο "ταξιλητάρη" τό Σαλήχη Μποροβήλη.

239. Ἀπό τίς 20.000 καί πλέον γρόσια μέ τίς ὅποιες φορολογοῦνταν ἐτήσια (στά δύο δεφτέρια) οἱ κάτοικοι τοῦ κατᾶ Ίωαννίνων (Βαρόσι, Ἐβραῖοι, Ζαγόρι, Μαλακάσι, Καλαρρύτες) οἱ 140.000 μέ 150.000 γρόσια προορίζονταν γιά τόν Ἀλή πασά καί τούς γιούς του. Ἀπό τό ποσό αὐτό οἱ 130.000 γρ. ἦταν τό πάγιο ποσό τοῦ πακτι καί οἱ ὑπόλοιπες 10.000 ἢ 20.000 γρ. προέκυπταν ἀπό τὰ ἔκτακτα δῶρα πού προκαταβολικά πρόσφεραν οἱ φορολογούμενοι γιά τούς γάμους καί τίς συχνές διασκεδάσεις (ζιαφέτια) κυρίως τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἀλή καί τῶν αὐλικῶν του ἀξιωματούχων (βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχα 23,24,26,27,28 καί 29. Η ο 1-1 a n d,Travels in the Ionian Isles,sec. ed. τ. Α, London 1819, .168. V a u n d o n c o u r t,The Ionian Islands,σ. 278-279).

240. βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχα 24,26,27,31.

240α. Μπεκαγιές=ὑπόλοιπα (τουρκ.bakaya καί bekaya).

241. βλ. σχετικό σημείωμα μέ ἡμερομ. 21 Μαρτίου 1820 στό ΑΣΙ,φ.ΠΙ-ΦΕΛ: "ἀπό τό ὕστερον μιντάτι αὐτό τὰ ἐσνάφια κληρώνουν γρ. 2086."

241α. Ίμιντάτι=βοήθεια,ἀρωγή (τουρκ. imdat).

242. βλ. Κώστα Λ α ζ α ρ ῑ δ η,Τά "κοινά μεζάτια" στό Ζαγόρι (αὐθεντικά καί βασιλικά δοσίματα),Γιάννινα 1977,σ. 15-16.

242α. Μκόρτζι=χρέος,ὀφειλή (τουρκ.borç).

243. βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχο 23,σ. 11:"Διά ὄσα τοῦ Γιάννη Χάτζιου καί Τζιατζιάνη καληκαργιάτικα εἰς σύναξιν μπεκαγιαῶν."

244. βλ. Λ α ζ α ρ ῑ δ η,Τά "κοινά μεζάτια" στό Ζαγόρι,σ. 19-21.

245. Γιά τίς ἀβανίες γενικά βλ. A n d r ē a d ē s,L' administration financière,σ. 696-699.

246. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 259/17-11-1821 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τοὺς ἐπιστάτες τοῦ Ζαγορίου, ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 56. Βλ. ἀκόμη Κουγέα, Τὸ ἡπειρωτικὸν ἀρχεῖον, σ. 82-83.

247 Ὀνταλούκι = δεκάτη, προμήθεια 10% (τουρκ. ondalik).

248. Βλ. σχετικὸ ἔγγραφο σημείωμα μετ' ἡμερ. 6 Ἀπριλίου 1815, στὸ ΑΣΙ Φ.ΠΙ-ΦΕΛ. Βλ. ἀκόμη ΑΣΙ, Κατάστιχο 5, σ. 28, 104-105, 117-118, 125, 127, 214, 246. Ἡ αὐθαίρετη καὶ ἀδίκη αὐτὴ φορολογία ὥθοῦσε συχνά τῆς παραπάνω συντεχνίες στὴν ἀπόκρυψη σημαντικοῦ μέρους ἀπὸ τὴν προμήθεια τῶν δερμάτων, κατόλου τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχαν, μετ' τὴν πιθανὴ ἀποκάλυψη τῆς "παράνομης" πράξης τους, νὰ τιμωρηθοῦν παραδειγματικά ἀπὸ τὸν Ἀλή, ὅπως ἔγινε μετ' τὴ συντεχνία τῶν ταμπάκων (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 4, σ. 117 " 1815 "Ὅσα συναίξω ἀπὸ αὐθεντικὰ τομάρια τὰ ὅποια οἱ ταμπάκοι δέν τὰ ἐφανεύωσαν καὶ ὕστερα τὰ ἠῦραμεν καὶ τὰ ἐπλήρωσαν καὶ διὰ τὴν πεδύαν μένει εἰς τὸ χέρι τὸ αὐθεντικὸν νὰ ἀποφασίσῃ". Πρὸ βλ. ἀκόμη σ. 146 τὸ ἔδικο κατάστιχο τοῦ ΑΣΙ).

249. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 6, σ. 47. Βλ. ἀκόμη Κατάστιχο 10, σ. 51 στὸ ΑΣΙ.

250. Γιά τοὺς γάμους τοῦ Σαλήχ πασᾶ βλ. H u g h e s , Travels in Sicily, σ. 262. - M a n z o u r , Mémoires sur la Grèce, σ. 130. Σπ. Ἀρὰβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀληπασᾶ, σ. 498. - Ν. Σωτηριάδου, Γάμοι καὶ γαμήλια δῶρα εἰς τὴν αὐλήν τοῦ Ἀληπασᾶ, "Ἐπετηρὴς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός" ἔτος δέκατο, περίοδος δευτέρα, ἐν Ἀθήναις 1914 σ. 211-218. - Ἀθηνᾶ γόρα (μητροπολίτου Παραμυθίας), Νέος Κουβαρῆς, "ΗΧ" 4(1929) σ. 37. - Νικ. Πατσέλη, Ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ καὶ ὁ κλοῦτος τοῦ Ἀληπασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, Ἀθήνα 1936, σ. 14.

251. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 5, σ. 30 καὶ 256. Βλ. ἀκόμη κατάστιχο 7, σ. 17.

252. Βλ. Κουγέα, Τὸ ἡπειρωτικὸν ἀρχεῖον, σ. 70-71. Τὸ ποσὸ αὐτὸ δέν ἐκπλήρωσαν ἀμέσως ὅλες οἱ συντεχνίες γιὰ τὴν ἐξακολουθοῦσαν νὰ χρωτοῦν καὶ τὸ 1814 (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 29, σ. 51 καὶ Κατάστιχο 23, σ. 12 "διὰ ὅσα μεκκαγλιέδες αὐθεντικοῦ σιταριοῦ").

253. ΑΣΙ, Κατάστιχο 34, όπου αναγράφονται αναλυτικά οι όκαδες σιτα-
ριού με τις όποιες έπιβαρύνθηκε ό κάθε συντεχνίτης ξεχωριστά.

253α. Τά στοιχεία του πίνακα άντλήσαμε από τό Κατάστιχο 34 του ΑΣΙ

254. Βλ. M a n z o u r, Mémoires sur la Grèce, σ. 341-342. Βλ. ή κόμη
καί Λ α μ π ρ ύ δ η, 'Ηπειρωτικά Μελετήματα, τεύχ. 2, σ. 43.

255. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, 'Ιστορία 'Αληκασά, σ. 360.

256. Βλ. Λ α μ π ρ ύ δ η, 'Ηπειρωτικά Μελετήματα, τεύχ. 2, σ. 43.

257. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 7, σ. 17 καί κατάστιχο 30, σ. 2; "1819 'Ιουλίου
α^η όσα έδωκε του Βεζύρη διά τόν μαντέν (ύπόθεση) της Πάργας από μέ-
ρος όλου του Βαρωσίου ... γρ. 2500".

258. Κυριάκου Σ ι μ ό κ ο υ λ ο υ, Ξένοι ταξιδιώτες στην 'Ελλάδα,
1810-1821, 'Αθήνα 1975, τ. Γ₂, σ. 174, σημ. 5.

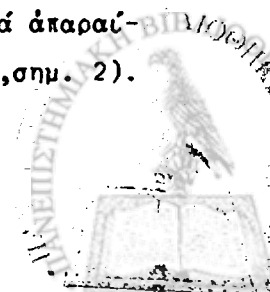
259. Βλ. 'Ιστορία της κολιορκίας των 'Ιωαννίνων 1820-1822, Είςγ. Σημ.
'Αγγελου Π α κ α κ ώ σ τ α, "Νέος Κουβαράς" Έτος Β', 'Αθήνα 1962, σ. 57

260. 'Ο F. Ρ ο υ q u e v i l l e αναφέρει πώς ή λέξη άγγαρεία είναι
κανάρχαια καί έχει τήν προέλευσή της από τήν 'Ανατολή. Κατά τή γνώ-
μη του πάντα ό θεσμός αυτός είναι δημιούργημα των δεσποτικών καί
άπολυταρχικών κυβερνήσεών της (βλ. Ρ ο υ q u e v i l l e, Histoire de
la régénération, τ. Α', σ. 274-275, σημ. 1, όπου δύνεται καί ή σχετική
έτυμολογία της λέξης).

261. Βλ. 'Α ν ω ν υ μ ο υ, 'Ελληνική Νομαρχία, έκδ. Γ', 'Αθήνα 1957,
σ. 143. Βλ. ή κόμη L e a k e, Travels in Northern Greece, τ. 4, σ. 232.

262. Βλ. Π α κ α κ ώ σ τ α, 'Ιστορία της κολιορκίας των 'Ιωαννίνων, σ. 53-4.

263. "Όπως μās πληροφορεϋ ό I n a l c i k οί κυβερνήσεις της 'Εγγύς
'Ανατολής προσπαθοϋσαν με κάθε μέσο νά αύξήσουν τήν παραγωγή των πε-
ριοχών τους καί νά αναπτύξουν τό έμπόριο πραγματοποιώντας τά άπαραί-
τητα έργα (βλ. I n a l c i k, 'Ο σχηματισμός κεφαλαίου, σ. 525, σημ. 2).

264. Βλ. Στ. Μ κ έ τ τ η, Παλαιογραφικά Κουρέντων, σ. 57, ένθύμηση ύπ' άρ. 44. Βλ. άκόμη, Β ρ α ν ο ύ σ η, 'Ιστορικά καί τοπογραφικά, σ. 7-8.

265. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεζον, σ. 114, άρ. Έγγρ. 131.

266. Τό φρούριο αυτό έκτισε ό 'Αλή πασάς γύρω στά 1807 (βλ. 'Α ρ α - β α ν τ ι ν ο υ, 'Ιστορία 'Αλή πασα, σ. 294, σημ. 2, όπου, έκτός άπό τή μαρτυρία για τήν άνέγερσή του, παρέχονται κληροφορίες για τή θέση του, τήν όχύρωσή του καί τή σκοπιμότητα τοϋ κύργου αυτού).

267. 'Η άναφορά αυτή τών συντεχνιών φέρει τήν έξης όπισθογράφηση: "1818 'Αρτσιχάλι τών έσναφίων όπου δέν δέχονται τόν Μπαρούχον διά έργάτμκασην" (βλ. ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ).

268. Πολύ άποκαλυπτική για τόν άπάνθρωπο τρόπο συμπεριφοράς τοϋ Μπαρούχου πρós τούς συντεχνύτες είναι ή σχετική άναφορά τών συντεχνιών πρós τόν 'Αλή που βρύσκεται στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ, της όποιás άπόσπασμα παραθέτουμε έδώ: "... τοϋ έδόσαταν έναν χρησόν μουγλορτην διά νά σταθι άργάτμκασις άπάνου εις τούς άργάταις καί άφουτόταις στέκεται έος τήν σημερον καί δευτέρια μάς ρήχνει συχνότατα καί μαζόνου άσπρα άπό όλα τά έσηνάφια καί μάς κάμνει μεγάλα μαστράφια καί άφανισμόν της όρφάνιας καί κέρνει τόν κόσμον σβάρνα μέ καληκάρια παιδοκόπια καί δαρμούς άμάν έφέντη μας.."

269. Βλ. τή σχετική άναφορά τών συντεχνιών πρós τόν Στ. 'Ιωάννου μέ ήμερ. 19 Αύγουστου 1819 στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ.

270. Τό Έγγραφο αυτό, μέ ήμερ. 14 'Ιουλίου 1820, φέρει στό κάτω δεξιά μέρος του τήν έξης σημείωση: "Γράμματα ή κοπέιας άναφερόμενα διά τά λάσσα καί διά τήν πολιτείαν".

271. Βλ. ΑΣΙ, λυτό Έγγραφο μέ ήμερ. 14 'Ιουλίου 1820, δ. κ.

272. Βλ. 'Α ν ω ν ύ μ ο υ, 'Ελληνική Νομαρχία, σ. 143.

273. Βλ. 'Απαντητική Έκθεση, άχρονολόγητη, τοϋ Στ. 'Ιωάννου πρós τόν 'Αλή πασα, ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ.

274. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 118: "... ὅσα ἐκόστισεν τό στρώσιμον κονακίων Χαρέζ ἀγᾶ.. ὁ ντουσεμές ἤγουν τό στρώσιμον κονακίων γρ. 50". Πρβλ. Καί ΑΣΙ, Κατάστιχο 7, σ. 17. Γιά τή χρήση καί τή σημασία τῆς λέξης "ντουσεμές" ἢ "ντουσιμέ" στήν ἐποχή τοῦ 'Αλᾶ πασᾶ βλ. Μ π ό γ κ α, Τουρκικές λέξεις, σ. 51.

275. 'Από τόν τρόπο φιλοξενίας τοῦ 'Αλή ἔμεινε ἐνθουσιασμένος καί ὁ λόρδος Βαγρον, ὅπως μαρτυρεῖ σέ σχετική του ἐπιστολή πρὸς τή μητέρα του βλ. Σ ι μ ό π ο υ λ ο υ, Ξένοι ταξιδιωτές στήν 'Ελλάδα (1800-1810) 'Αθήνα 1975, τ. Γ₂, σ. 19-20.

276. Βλ. 'Α ν ω ν ύ μ ο υ, 'Ελληνική Νομαρχία, σ. 143, σημ. 1.

277. Βλ. ἀχρονολόγητο σημείωμα τοῦ Στ. 'Ιωάννου στό ὅποιο ἀναφέρονται οἱ προσφορές του πρὸς τό βαρόσι (ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ).

278. Βλ. σχετικό ἔγγραφο μέ ἡμερ. 14 'Ιουλίου 1814 στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ.

279. Βλ. ἔγγραφο σημείωμα στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΛ "... κοναξίδων ὅλα ὁμοῦ γρ. 2300 ἀπό 1817 φεβρουαρίου 19 ἕως 1818 αὐγούστου 18, μήνες 18...".

280. Βλ. ἀναφορά συντεχνιῶν τόν 'Ιούλιο τοῦ 1814 πρὸς τόν 'Αλή πασᾶ στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΛ.

281. 'Η ἀναφορά αὐτή φέρει τήν ἐξῆς ὀπισθογράφηση: 'Αναφορά τῶν ρουφετιῶν κατὰ τῶν κονακτιζίδων βλ. ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΛ.

282. Βλ. τήν ὑπ. ἀριθ. 345/7-8-1822 ἐπιστολή τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τόν Δημήτριο 'Αθανασίου (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 73-74).

283. Βλ. σχετικό σημείωμα μέ ἡμερ. 8 Αὐγούστου 1818 στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΛ: " τοῦ πάνου ἀντωνίου καί θανάση ντεβόλια κοναξίδων...".

284. Βλ. τήν ὑπ' ἀριθ. 170/8-8-1822 ἐπιστολή τοῦ Σπύρου Κολοβοῦ γραμματικοῦ τῆς πολιτείας πρὸς τόν Στ. 'Ιωάννου (Κ ο υ γ έ α, τό ἡεπρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 134-135). Στή σύντομη αὐτή ἐπιστολή του ὁ Κο-

λοβός παραξενεύεται για τή συμπεριφορά του Ντεβόλια,τόν όποιο όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ό Στ. 'Ιωάννου είχε "άποσκεπάσει τόσαις φο-
ραίς από τά σικαέτια (παράκονα) όπου Έκαναν έναντίον του τά έσνάφια".

285. Βλ. Έκθεση του Στ. 'Ιωάννου προς τόν 'Αλή (άχρονολόγητη), Παράρ-
τημα Έγγρ. IV.

286. Τό φαίνόμενο της παραβίασης του κλειστού άριθμού των συντεχνιών παρουσιάζει στις άρχές του 19^{ου} αιώνα (1800-1825) μεγάλη έκταση και συχνότητα. Στή Λάρισα (ώς τό κλό κρώϊμο στάδιο) ό Μ.Μ.Π α κ α ὺ ω ά ν ο υ , προλογίζοντας τήν έκδοση του Γιάννη 'Αντωνιάδη, 'Ιωάννου Οίκο-
νόμου Λαρισσαίου (1783-1842), 'Επιστολαί διαφόρων, 'Αθήνα 1964, σ ρ κ α ' , ύποστηρίζει κώς οί συντεχνίες καύουν νά είναι κλειστές γύρω τά 1800. Στήν Πελοπόννησο (ώς τό κλό προχωρημένο στάδιο) λίγο μετά τήν έκρηξη της έκανάστασης του 21 και τήν άκελευθήρωση της Τριπολιτσάς, οί πρω-
τομάστορες 15 συντεχνιών της πρώτης έλεύθερης πόλης του Μοριά παρα-
κονοϋνται στην έλληνική διοίκηση για τήν είσβολή Σπαρτιατών συντεχνι-
τών στους "Έργαστηριοτόκους τους" και ζητοϋν τήν άπαγόρευση της έγκα-
ταστασης τους γιατί διαφορετικά "εΐμεθα βιασμένοι νά κάμωμεν πράγμα
άτακτον και έναντιον εις τά καθήκοντα ... της διοικήσεως" Βλ. ΓΑΚ-
ΑΓΒ, Φ.80, 'Επαγγέλματα-Συνάφια-Ρουφέτια, 'Υποφ. Πελοπόννησος. Για τήν
δοκιμασία του θεσμοϋ αύτου και γενικότερα τήν οίκονομική κρίση στον
έλλαδικό χώρο τήν περίοδο αύτή βλ. Βασ. Κ ρ ε μ μ υ δ ᾱ , 'Η οίκονομι-
κή κρίση στον έλλαδικό χώρο στις άρχές του 19^{ου} αιώνα και οί έπιπτώ-
σεις της στην έκανάσταση του 1821 "Μνήμων" 6(1976-77)σ. 18-20.

287. Βλ. Έκθεση, άχρονολόγητη, του Στ. 'Ιωάννου προς τόν 'Αλή . πασά
ΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ.

288. Για τίς επιδράσεις των περιοριστικών λειτουργιών των συντεχνι-
ών πάνω στη συμπεριφορά του κεφαλαίου βλ. 'Α σ δ ρ α χ ᾱ , Μηχανισμοί
της οίκονομίας, σ. 164-165.

289. Βλ. Δ.Κ. Τ σ ο π ο τ ο υ , Γη και γεωργού της Θεσσαλίας κατά τήν
τουρκοκρατίαν, 'Αθήνα 1974 (άνατύπωση), σ. 199-229. Βλ. άκόμη 'Α σ δ ρ α -
χ ᾱ , Μηχανισμοί της οίκονομίας, σ. 161.

274. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 118: "... ὅσα ἐκόστισεν τό στρώσιμον κονακίων Χαρές ἀγά.. ὁ ντουσεμές ἤγουν τό στρώσιμον κονακίων γρ. 50". Πρβλ. Καί ΑΣΙ, Κατάστιχο 7, σ. 17. Γιά τή χρήση καί τή σημασία τῆς λέξης "ντουσεμές" ἢ "ντουσιμέ" στήν ἐποχή τοῦ 'Αλᾶ πασᾶ βλ. Μ π ό γ κ α, Τουρκικές λέξεις, σ. 51.

275. 'Από τόν τρόπο φιλοξενίας τοῦ 'Αλή ἔμεινε ἐνθουσιασμένος καί ὁ λόρδος Byron, ὅπως μαρτυρεῖ σέ σχετική του ἐπιστολή πρὸς τή μητέρα του βλ. Σ ι μ ό π ο υ λ ο υ, Ξένοι ταξιδιωτές στήν 'Ελλάδα (1800-1810) 'Αθήνα 1975, τ. Γ₂, σ. 19-20.

276. Βλ. 'Α ν ω ν ύ μ ο υ, 'Ελληνική Νομαρχία, σ. 143, σημ. 1.

277. Βλ. ἀχρονολόγητο σημείωμα τοῦ Στ. 'Ιωάννου στό ὅποιο ἀναφέρονται οἱ προσφορές του πρὸς τό βαρόσι (ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ).

278. Βλ. σχετικό ἔγγραφο μέ ἡμερ. 14 'Ιουλίου 1814 στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ.

279. Βλ. ἔγγραφο σημείωμα στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΑ "... κοναξίδων ὅλα ὁμοῦ γρ. 2300 ἀπό 1817 φεβρουαρίου 19 ἕως 1818 αὐγούστου 18, μῆνες 18...".

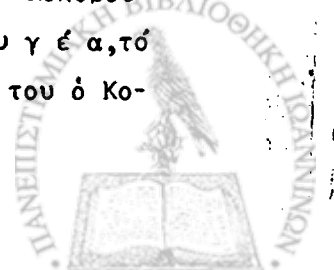
280. Βλ. ἀναφορά συντεχνιῶν τόν 'Ιούλιο τοῦ 1814 πρὸς τόν 'Αλή πασᾶ στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΑ.

281. 'Η ἀναφορά αὐτή φέρει τήν ἐξῆς ὀπισθογράφηση: 'Αναφορά τῶν ρουφετιῶν κατὰ τῶν κονακτιζίδων βλ. ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΑ.

282. Βλ. τήν ὑπ. ἀριθ. 345/7-8-1822 ἐπιστολή τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τόν Δημήτριο 'Αθανασίου (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 73-74).

283. Βλ. σχετικό σημείωμα μέ ἡμερ. 8 Αὐγούστου 1818 στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΑ: " τοῦ πάνου ἀντωνίου καί θανάση ντεβόλια κοναξίδων...".

284. Βλ. τήν ὑπ' ἀριθ. 170/8-8-1822 ἐπιστολή τοῦ Σπύρου Κολοβοῦ γραμματικοῦ τῆς πολιτείας πρὸς τόν Στ. 'Ιωάννου (Κ ο υ γ έ α, τὸ ἠεπρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 134-135). Στή σύντομη αὐτή ἐπιστολή του ὁ Κο-

λοβός παραξενεύεται για τη συμπεριφορά του Ντεβόλια,τόν όποσο όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Στ. 'Ιωάννου είχε "άποσκεπάσει τόσαις φορμαίς από τά σικαέτια (παράκονα) όπου έκαναν έναντίον του τά έσνάφια".

285. Βλ. Έκθεση του Στ. 'Ιωάννου προς τον 'Αλή (άχρονολόγητη), Παράρτημα έγγρ. IV.

286. Τό φαίνόμενο της παραβίασης του κλειστού αριθμού των συντεχνιών παρουσιάζει στις αρχές του 19^{ου} αιώνα (1800-1825) μεγάλη έκταση και συχνότητα. Στή Λάρισα (ώς τό κλό πρώϊμο στάδιο) ό Μ.Μ.Π α π α υ ω ά ν ο υ , προλογίζοντας την έκδοση του Γιάννη 'Αντωνιάδη, 'Ιωάννου Οίκονόμου Λαρισσαίου (1783-1842), 'Επιστολαί διαφόρων, 'Αθήνα 1964, σ ρκα', υποστηρίζει πως οι συντεχνίες παύουν νά είναι κλειστές γύρω τά 1800. Στήν Πελοπόννησο (ώς τό κλό προχωρημένο στάδιο) λίγο μετά την έκρηξη της επανάστασης του 21 και την άπελευθέρωση της Τριπολιτσάς, οι πρωτομάστορες 15 συντεχνιών της πρώτης έλεύθερης πόλης του Μοριά παρακονοϋνται στην έλληνική διοίκηση για την είσβολή Σπαρτιατών συντεχνιών στους "έργαστηριοτόπους τους" και ζητοϋν την άπαγόρευση της έκκαταστασης τους γιατί διαφορετικά "εΐμεθα βιασμένοι νά κάμωμεν πράγμα άτακτον και έναντιον εις τά καθήκοντα ... της διοικήσεως" Βλ. ΓΑΚ-ΑΓΒ, φ. 80, 'Επαγγέλματα-Συνάφια-Ρουφέτια, 'Υποφ. Πελοπόννησος. Για την δοκιμασία του θεσμού αυτού και γενικότερα την οίκονομική κρίση στον έλλαδικό χώρο την περίοδο αυτή βλ. Βασ. Κ ρ ε μ μ υ δ α , 'Η οίκονομική κρίση στον έλλαδικό χώρο στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και οι έκπτώσεις της στην επανάσταση του 1821 "Μνήμων" 6(1976-77)σ. 18-20.

287. Βλ. Έκθεση, άχρονολόγητη, του Στ. 'Ιωάννου προς τον 'Αλή . πασά ΓΙ, φ. ΠΙ-ΙΒΙ.

288. Για τίς έκιδράσεις των περιοριστικών λειτουργιών των συντεχνιών πάνω στη συμπεριφορά του κεφαλαίου βλ. 'Α σ δ ρ α χ α , Μηχανισμοί της οίκονομίας, σ. 164-165.

289. Βλ. Δ.Κ. Τ σ ο π ο τ ο υ , Γη και γεωργού της Θεσσαλίας κατά την τουρκοκρατίαν, 'Αθήνα 1974 (ανάπτυξη), σ. 199-229. Βλ. άκόμη 'Α σ δ ρ α χ α , Μηχανισμοί της οίκονομίας, σ. 161.

290. Βλ. T o d o r o v, "Όφεις μετάβασης από τόν φεουδαλισμό στον καπιταλισμό στα βαλκάνια έδάφη τής όθωμανικής αύτοκρατορίας, στον τόμο " 'Η οίκονομική δομή", 'Αθήνα 1979, σ. 273.

291. Είδικά για τήν προνομιακή μεταχείριση τών Ζαγορισίων πού έργάζονταν στα Γιάννινα, εΐτε ως έμποροι εΐτε ως τεχνίτες, βλ. τό άρθρο 11 τών προνομιακών όρισμών του Ζαγορίου (Λ α μ π ρ ύ δ η, 'Ηπειρωτικά Μελετήματα, τεύχ. 9^ο, μέρος Β', σ. 85.) Τά προνόμια αύτά εΐχαν χορηγηθεΐ στους Ζαγορισίους πριν από τόν 'Αλή και τά σεβάστηκε και ό ζιδιος, έξαιτίας προφανώς τής στενής φιλίας του μέ τόν προεστό του Ζαγοριουΐ 'Ιωαννουΐτσο Καραμεσίνη και στή συνέχεια μέ τό γιό του 'Αλέξη Νοΐτσο, αλλά και τής συμπάθειας πού έτρεφε γενικότερα προς τούς κατοίκους του τμήματος τής 'Ηπείρου.

292. Για τό άκριβές ποσό πού πλήρωνε ό κάλφας για να γίνει μάστορας βλ.είσαγωγή σ.13,σημ.52.

293. "Αν αναλογισθοΐμε ότι τά μέλη τής συντεχνίας ήταν ύποχρεωμένα να θυσιάζουν τό 1/3 του χρόνου στις γιορτάσιμες μέρες (βλ. Μ π ω ρ ο υ ρ, Πύνακας του έμπορίου, σ. 236,σημ. 1, διαπιστώνουμε εύκολα πως ή έκπρόσθετη άπώλεια χρόνου μέ τίς άγγαρεΐτες δημιουργοΐσε σοβαρά οίκονομικά προβλήματα στους συντεχνίτες.

294. Μόνο προς τό τέλος τής δευτέρας δεκαετίας κάτω από τό μέγεθος τής άδικίας άποφασΐστηκε να άποζημιώνονται από τά ταμεία τών συντεχνιών οί συντεχνίτες πού συμμετεΐχαν σε άγγαρεΐτες, βλ. παραπάνω, σ.73,σημ. 271.

295. Βλ. άπαντητική έκθεση (άχρονολόγητη) του Στ. 'Ιωάννου προς τόν 'Αλή πασά (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

296. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικό άρχείο, σ. 83, άρ. έγγρ. 81, όπου αναφέρονται ανάμεσα στ' άλλα και τά έξης: "... έκενοι οποΐ πρό 4 χρόνων έπλήρωναν 100 (γρόσια) τώρα πρέπει να πληρώνουν 200..."

297. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο ,31. Στο κατάστιχο αυτό, τό όποιο στην ούσια είναι φορολογικός κατάλογος όλόκληρου τοϋ έτους 1817 καί τοϋ πρώτου εξαμήνου τοϋ 1818, σημειώνεται κάθε φορά ξεχωριστά ή προσθήκη 30⁰/0 κάτω από τή συνολική φορολογική όφειλή τοϋ κάθε συντεχνύτη.
298. Βλ. Έκθεση (άχρονολόγητη) τοϋ Στ. 'Ιωάννου προς τόν 'Αλή πασά, στο ΑΣΙ, φ. ΠΙ-ΙΒΙ. Βλ. άκόμη Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεϊον, σ. 82.
299. Βλ. τήν παραπάνω Έκθεση τοϋ Στ. 'Ιωάννου προς τόν 'Αλή πασά, (ΑΣΙ, φ. ΠΙ-ΙΒΙ).
300. 'Ο Βασύλειος Ράδος, άπ'τό Τσεκέλοβο Ζαγοριου, χρημάτισε προεστός τοϋ Ζαγοριου τό Έτος 1785 (βλ. Λ α μ π ρ ύ δ η , 'Ηπειρωτικά Μελετήματα, Ζαγοριακά, τεϋχ. 9^ο, μέρος Β', σ. 26. -βλ. άκόμη Λ α ς α ρ ύ δ η , 'Ο έθνικός άγωνιστής Κων/νος Ράδος καί οί έθνικοί εύεργέτες από τό Τσεκέλοβο, Γιάννινα 1971, σ. 7-8).
301. Βλ. παραπάνω σ. 63 σημ. 223.
302. "Αν λάβουμε υπόψη μας ότι ή στύμα αυτή είχε καθοριστεί μετά τήν καταστροφή τών 'Εβραίων, που είχε σημειωθεί τό 1760, μπορούμε να συμπεράνουμε χωρίς έκφυλάξεις ότι ή ζωή της στύμας ξεπερνούσε τό μισό αιώνα (βλ. τήν ύπ'άρειθ. 259/17-11-1821 έπιστολή τοϋ Στ. 'Ιωάννου προς τούς έπιστάτες τοϋ Ζαγοριου, ΑΣΙ, Κατάστιχο Β, σ. 56 κ.έ.).
303. Τά αΐτια που όδήγησαν τόν τοϋρκο βαλή Σουλεϊμάν πασά τόν 'Αργυροκαστρίτη, δισέγγονο τοϋ 'Ασλάν Πασά τοϋ Α', στην ένέργειά του αυτή μας είναι άγνωστα. Λιγοστά στοιχεία για τή συμπεριφορά του καί τή στάση του άέναντι στους ύπόδουλούς του στο σύντομο χρονικό διάστημα της έξουσίας του (1759-1762) μας δύνει ό 'Α ρ α β α ν τ ι ν ό ς στη Χρονογραφία του, τ. Α', σ. 253-254.
304. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεϊον, σ. 140.
305. Βλ. Κ ο υ γ έ α, ό.κ., σ. 140-141.

306. Τά 30.000 φορτώματα κρασιού και ρακιοῦ μετατρεπόμενα σέ ὀκάδες ἔδιναν τόν ἐκπληκτικό ἀριθμό 2.400.000 ὀκάδες, παίρνοντας ὑπόψη ὅτι τό φόρτωμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κυμαίνόταν ἀπό 80 - 90 ὀκάδες. Ἄν 2.400.000 αὐτές μικτές ὀκάδες κρασιού και ρακιοῦ, φορολογούμενες μέ 2 παράδες ἢ καθεμιά, θά ἔδιναν 120.000 γρόσια. Στήν πραγματικότητα ὁμως τό τελικό χρηματικό ποσό θά ἦταν μεγαλύτερο, ἀφοῦ οἱ δύο παράδες στό ρακί ἀναλογοῦσαν στό λίτρο και ὄχι στήν ὀκά και ἡ διαφορά γραμμαρίων ἀνάμεσα στίς δύο αὐτές μονάδες μέτρησης βάρους ἦταν ἀρκετά σημαντική πρὸς ὄφελος βέβαια τοῦ φοροσυλλέκτη.

307. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἡκλειρωτικό ἀρχεῖον, σ. 140-141, ἔγγραφο μέ ἐνδειξη ΙΑΕΒ, 10593.

308. Ἐἶναι ἓνα ἀπό τά λιγοστά ἔγγραφα στό ὄκοιτο, ἐκτός ἀπό τά ὀνόματα τῶν συντεχνιῶν, μνημονεύονται και ὀνόματα συντεχνιῶν.

309. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἡκλειρωτικό ἀρχεῖον, σ. 84-85.

310. Βλ. Κ ο υ γ έ α, ὀ.π., σ. 84.

311. Βλ. Κ ο υ γ έ α, ὀ.π., σ. 85.

312. Βλ. παραπάνω σ. 55 σημ. 159.

313. Οἱ συντεχνίες φοβόνταν κυρίως μήπως χάσουν τήν ἀλβανική πελατεία ἢ ὀκοία ἀπορροφοῦσε ἀπό τίς περισσότερες τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐμπορευμάτων τους (βλ. ἔκθεση ἀχρονολόγητη τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τόν Ἰωάννη, ΑΣΙ, φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

314. Βλ. Ἀ σ δ ρ α χ ἄ, Μηχανισμοί οἰκονομίας, σ. 165.

315. Βλ. ἀπαντητική ἔκθεση (ἀχρονολόγητη) τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τόν Ἰωάννη πρὸς τόν Ἰωάννη, ΑΣΙ, φ.ΠΙ-ΙΒΙ.

316. Ἡ νόθευση τοῦ ἐμπορεύματος, σέ πολύ περιλορισμένα μάλιστα ποσοστά, ἀποτελοῦσε τήν ἔσχατη λύση γιά τούς συντεχνίτες, γιατί ἡ ἀποκάλυ-

λυφή της θα έκέσυρε άρχικά τήν προβλεπόμενη κοινή της συντεχνίας γιά τής περιπτώσεις αυτές καί στή συνέχεια τήν τιμωρία του 'Αλλή, έπτός βέβαια άπό τήν προσωπική δυσφήμιση του νοθευτή. Γι' αυτό καί ο άριθμός τέτοιων ένεγγελών ήταν άσήμαντος.

317. Βλ. άπαντητική έκθεση (άχρονολόγητη) του Στ. 'Ιωάννου προς τόν 'Αλή πασά (ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ).

318. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήκειρωτικό άρχεζον, σ. 83-84.

319. Βλ. Κ ο υ γ έ α, δ. κ., σ. 84.

320. Σέ καταγραφή, κού έγινε στις 15 'Απριλίου 1819, γιά τήν καταμέτρηση τών συντεχνιτών κού εζχαν τά έργαστήρια τους στά σπύτια τους, ανάμεσα στους χριστιανούς συντεχνίτες αναφέρονται καί 9 έβραιοι καζάζιδες "όσοι δουλεύουν τήν τέχνην εις τά όσπύτια των". Τά όνόματα τους εζναι: Γιαχουδάς Κοέν, καιδί Κωφογεσουλά, Σολομόν Σαώρ, καιδιά Μκαρούχου Γκούστη, 'Αβραάμ Κοέν, καιδί Χατζή Βραχά, καιδί Τεμπεσιένη, καιδί 'Οχάμ 'Ιτζάκ, Σαμπεθάς του 'Αχάμ Γιούλη (βλ. ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΛ). Γιá τήν όλοκληρωτική σχεδόν ύφαρπαγή του έπαγγέλματος αύτου άπό τους 'Εβραίους μέσα άπό τά χέρια τών χριστιανών βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήκειρωτικό άρχεζον, σ. 84. Βλ. άκόμη, Φ α λ τ ά ρ τ ς, Καποτάδες-Τερζήδες καί Καζάζηδες, σ. 69.

321. 'Ανάμεσα στά έκεισόδια αύτά ξεχωρίζουμε δύο μς κίό σημαντικά: τό πρώτο διαδραματίστηκε τόν 'Απρίλιο του 1851 καί προκάλεσε ξεχωριστή άναφορά του Σ. Ρωσέτου, προξένου του Ελληνικού Προξενείου της 'Ηκείρου καί 'Αλβανίας κού έδρευε στά Γιάννινα. (βλ. Ι. Ν. Ν ι κ ο λ α ρ ο υ, Ένα έκεισόδιο μεταξύ Χριστιανών καί 'Εβραίων, 'Ηκειρωτικό 'Ημερολόγιο, 'Ιωάννινα 1(1979), σ. 388-392). Τό δεύτερο καί κίό σοβαρό μιά είκοσαετία άργότερα, τόν Μάιο του 1872, κού άρχισε μέ άπλή διαμάχη έβραίων κρεοκωλών καί χριστιανοθάρτοπώλη, καί κατέληξε σέ κολλορκία τών έβραϊκών σκιτιών της όμώνυμης συνοικίας, άπό μανιασμένους χριστιανούς κού λιθοβολόσαν καί έσκαγαν τά τζάμια άπό τά παράθυρά τους καί τής κόρτες τους, φιλοξένησε στις σπηλές της ή έφημερίδα "Εθνοφύλαξ" τών 'Αθηνών, έτος ΙΑ', άρ. 2458, 1872, σ. 4.

322. Αύτες ήταν οί συντεχνίες τῶν γουναράδων, τῶν ταμπακῶν, τῶν τακλιαντζήδων, τῶν τερζήδων, τῶν χρυσοχόων, τῶν καπουτζήδων, τῶν τσαρουχάδων καί σαράτσηδων, δηλ. στό σύνολό τους σχεδόν βιοτεχνικές συντεχνίες, ἐκτός ἀπό τή συντεχνία τῶν τακλιαντζήδων κού τώρα εἶχε γνωρίσματα περισσότερο ἐμπορικά.

323. Πιό ἀναλυτικά, ἀπό τό συνολικό ποσό τῶν 34.000 γρ. οί 17.000 γρ. ἀφαιρέθηκαν ἀπό τό Μαχτοῦ (βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἠκειρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 103) καί οί ἄλλες 17.000 γρ. ἀπό τό γενικό ποσό τῶν διαφόρων ἄλλων "αὐθεντικῶν" φορολογικῶν ἐπιβαρύνσεων "γιά μαντέδες ἐκτός τοῦ Μαχτοῦ". Βλ. τήν ὑκ. ἀριθμ. 259/17-11-1821 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τοὺς ἐπιστάτες τοῦ Ζαγοριοῦ, στό ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 56κ.έ. Στήν ἴδια ἐπιστολή ἀναφέρεται ἀκόμη ὁ τρόπος καί ὁ τόκος κού πραγματοποιήθηκε τό γεγονός αὐτό.

324. Στά ὑπόλοιπα φορολογούμενα μέρη τοῦ καζᾶ ἡ ἀναλογία ἦταν: γιά τό Ζαγόρι γρ. 18104, Μαλακάσι γρ. 1397, Καλαρρύτες γρ. 1156, Ἐβραῖοι γρ. 539. Σύνολο γρ. 21196+12804 γρ. τοῦ Βαροσιοῦ = γενικό σύνολο = = 34.000 γρόσια.

325. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Ἱστορία Ἀλῆ κασᾶ, σ. 277.

326. Βλ. παραπάνω σ. 72, σημ. 266.

327. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Ἱστορία Ἀλῆ κασᾶ, σ. 294. Βλ. ἀκόμη Π α κ α κ ῶ σ τ α, Ἱστορία τῆς κολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων, σ. 53.

328. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἠκειρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 119.

329. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Ἱστορία Ἀλῆ κασᾶ, σ. 287.

330. Βλ. Γ α κ α κ ῶ σ τ α, Ἱστορία τῆς κολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων, σ. 62

331. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Ἱστορία Ἀλῆ κασᾶ, σ. 296-297.

332. Βλ. έπιστολή "άπό τούς είς τάς κέρυξ τών 'Ιωαννίνων εύρισκομέ-
νους 'Ιωαννίτας ζητοϋντες έλεος" μέ ήμερ. 17 Δεκεμβρίου 1820. στό ΑΣΙ,Φ.
ΠΙ-ΙΒΙ.

333. Κ ο υ γ έ α, Τό ήκειρωτικόν άρχεζον, σ. 285.

334. Βλ. Κ ρ ο σ τ ά λ λ η, Τό σημειωματάρι τοϋ Γεροκαλαμένιου, "Απαν-
τα, σ. 441.

335. Βλ. Κ ο υ τ σ α λ έ ξ η, Διαφέροντα καί περιέργα τινα έστορήματα,
σ. 241.

336. Βλ. έπιστολή τών γιαννιωτών προσφύγων πού κατέφυγαν στην "Άρτα,
μέ ήμερομηνία, 15 Φεβρουαρίου 1821, προς τόν Μητροπολίτη 'Ιωαννίνων στό
ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ. Πρβλ. έπίσης δύο έπιστολές τών ζδων προς τό Μπαλάνο
Πάλη στην Κωνσταντινούπολη, μέ ήμερομηνίες 1 καί 27 Μαρτίου 1821
άντίστοιχα, (ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΦΕΛ).

337. Βλ. 'Αχμέτ Μ ο υ φ ύ τ, 'Αλη πασάς ό Τεκελευλής (1744-1822) με-
τάφρ. άπό τά τουρκικά, Α.Ν. 'Ι ο ρ δ ά ν ο γ λ ο υ, Προλεγόμενα Σημει-
ώσεις Κώστα Β λ ά χ ο υ, 'Ιωάννινα 1980, σ. 125. 'Ο κύριος δγκος τών
προσφύγων κατέφυγε άργότερα στην Κέρκυρα (βλ. 'Ιστορικό 'Αρχείο
Κέρκυρας, 'Ιόνιον Κράτος, Φ. 240, Ν^ο 2. Registro di Stranieri arrivati
nell'Isola di Corfù da primo luglio 1821 fino 17 agosto, φ2^υ, 3^τ, 4^υ, 5^υ,
7^τ, 9^υ, 10^υ, 15^υ, 18^υ.).

338. Βλ. Π α κ α κ ώ σ τ α, 'Ιστορία της κολλορκίας τών 'Ιωαννίνων σ. 61

339. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, 'Ιστορία 'Αλη πασά, σ. 297.

340. Βλ. Κ ο υ τ σ α λ έ ξ η, Διαφέροντα καί περιέργα τινα έστορήμα-
τα, σ. 232.

341. Βλ. Κ ο υ τ σ α λ έ ξ η, δ.κ., σ. 232.

342. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, 'Ιστορία 'Αλη πασά, σ. 297.

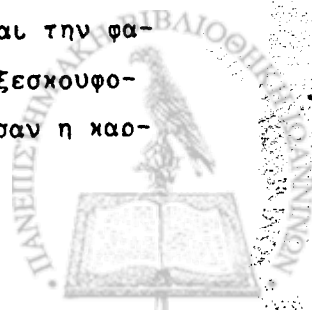
343. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 50: "Έως ..όπου έκάη τό βαρῶσι". - Ρο υ ρ α ν ε ν ι λ λ ε, Histoire de la rēgēnēration, τ. 2, σ. 107. - Κο υ τ σ α λ έ ξ η, Διαφέροντα καί περίεργα, σ. 233. - Ά ρ α β α ν τ ι ν ο υ, 'Ιστορία 'Αλή πασᾶ, σ. 298. - Κο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεϊον, σ. 13. - 'Ιστορία τῆς πολιορκίας τῶν 'Ιωαννίνων, σ. 65-66, 71 καί 99 σημ. 38.

344. Βλ. έπιστολή τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τόν Πατριάρχη Γρηγόριο τόν Ε', γραμμένη τό Σεπτέμβριο τοῦ 1820, στοῦ Κο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεϊον, σ. 235-236.

345. Βλ. έπιστολή τῶν προσφύγων γιαννιωτῶν στήν "Αρτα, μέ ήμερ. 15 Φεβρουαρίου 1821, πρὸς τόν Μητροπολίτη 'Ιωαννίνων καί τόν πραγματευτή Δημήτριο 'Αθανασίου, ὅπου ἀναφέρονται καί τά έξῆς: " Ένας δέν έχει τσαρούχια ... αὐτός ὅταν έχει τ' αρούχια περιπατεῖ έδῶ καί έκεῖ καί άγworάζει ψωμί ἢ γίνεται ζητουλᾶς...". ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΦΕΛ.

346. Οἱ "λασσοθέτες" αὐτοῦ ἦταν οἱ Ζωσιμάδες, 'Αργύρης, Ζούκας, Χατζηνύκου, Παναγ. Μελᾶς ἀπό τή Ρωσία, Νεοφύτου ἀπό τήν Πόλη, 'Ιω. Χριστοδούλου καί Κώνστας Γεωργίου ἀπό τή Βιέννη. Βλ. έπιστολή τῶν διασκορπισμένων γύρω ἀπό τά Γιάννινα γιαννιωτῶν πρὸς τόν 'Ιω. Σταύρου, μέ ήμερομ. 12-12-1820 (ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ)-Δύο έπιστολές τοῦ Σταύρου, τήν ὑπ' άρ. 158 πρὸς τοὺς έπιτρόπους τῆς έκκλησίας τοῦ 'Αρχιμανδρελοῦ καί ὑπ' άριθ. 159 πρὸς τόν μητροπολίτη Γαβριήλ, μέ ήμερ. 26-2-1821 στό ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 36. - 'Επιστολές τῶν προσφύγων Γιαννιωτῶν πού κατέφυγαν στήν "Αρτα, μέ ήμερ. 1/27-3-182", ΑΣΙ, Φ. ΠΙ, ΦΕΛ. 'Υπ' άρ. 179/31-3-1821 'Επιστολή τοῦ 'Ιω. Στούρου πρὸς τόν μητροπολίτη Γαβριήλ στό ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 39.

347. Βλ. έπιστολή τῶν γιαννιωτῶν προσφύγων, πού κατέφυγαν στήν περιοχή τῆς Δουρούτης, πρὸς τό Στ. 'Ιωάννου στήν "Αρτα, μέ ήμερομηνία 7 Δεκεμβρίου 1820 στό ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ. Χαρακτηριστικό ἀπόσπασμα τῆς έπιστολῆς αὐτῆς παραθέτουμε άμέσως παρακάτω: "... λιπον στοχαζομενοι οπου ερχονται χριστου γηνον και καμια κυβερνισι δεν βλεπομεν απο καγεναν αποφασισαμεν βλεποντας το μεγαλο παραπονο του πεδιον μας και την φαμιλια μας οπου ειναι ζαρκη και τα πεδια μας ξεπολιτα και ξεσκουφοτα και εχομεν τρις ημερες οπου περβατουμε με τα ποδαργια οσαν η καρ-

βαρλοτης και πηγαμαν στα γιαννινα να βρουμεν τον προεστον μας και τον δεσποτη και τους αρχοντες μας δια να μας ελιησουν και δενι βραμαν καγεναν παρακαλουμεν να μας προφτασεται εμας τους αμαθετους... δια να μην γινε κανας ξισκωμος.. το παρακονο θελα μας κανι να βγουμεν στον βεζηρι...".

348. Βλ. την παραπάνω έπιστολή των διασκορκισμένων γιαννιωτών προς τον Στ. 'Ιωάννου, ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΙΒΙ. Βλ. ακόμη την έπιστολή των γιαννιωτών που κατέφυγαν στην "Αρτα μέ ήμερ. 1-3-1821 (ΑΒΙ, Φ.ΠΙ-ΦΕΛ).

349. Βλ. έπιστολή Στ. 'Ιωάννου προς τον Πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε' στο Ο Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 235-236.

350. Βλ. έπιστολή των προσφύγων γιαννιωτών που διέμειναν προσωρινά στην "Αρτα προς τον 'Ισμαήλ πασά, μέ ήμερ. 14-11-1820 (Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 123).

351. Βλ. έπιστολή του 'Ισμαήλ πασά προς τους Γιαννιωτες στην "Αρτα μέ ήμερ. 14-11-1820 (Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 122).

352. Βλ. έπιστολή του Μκαλάνου Πάλη προς τον μητροπολίτη 'Ιωαννύνων Γαβριήλ και τους πρόκριτους της πόλης μέ ήμερ. 26-11-1820 (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

353. Βλ. έπιστολή "των έν "Αρτει διατριβόντων" προς τό Μκαλάνο Πάλη στην Κωνσταντινούπολη, μέ ήμερ. 1-3-1821 (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΦΕΛ).

354. Βλ. έπιστολή του Μκαλάνου Πάλη προς τον Στ. 'Ιωάννου μέ ήμερομ. 1-1-1821 (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

355. Βλ. την παραπάνω έπιστολή του Μκαλάνου Πάλη προς τον Στ. 'Ιωάννου (ΑΣΙ-Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

356. Βλ. την παραπάνω ύποσημεύση ύπ' άρ. 346.

357. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν άρχεον, σ. 286.

358. Βλ. Κ ο υ γ έ α, ὁ.π., σ. 285 καὶ 287.
359. Βλ. τὴν πρόσφατη μελέτη τοῦ Κώστα Β λ ά χ ο υ, 'Η ἐκανάσταση Σερ-
ράκου - Καλαρρυτῶν στὰ 1821, ΗΕ ('Αφιέρωμα 1821-1971 'Ιωάννινα ,
'Οκτώβριος 1971, σ.177-184.
360. Βλ. Κ ο υ τ σ α λ έ ξ η, Διαφέροντα καὶ περιέργα τινα ἱστορήματα
σ. 255.
361. Βλ. Κ ο υ τ σ α λ έ ξ η, ὁ.π., σ. 245-246.
362. Βλ. Κ ο υ τ σ α λ έ ξ η, ὁ.π., σ. 240.
363. Βλ. Κ ο υ τ σ α λ έ ξ η, ὁ.π., σ. 258 καὶ 261-262.
364. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἠπειρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 315.
365. Βλ. Κ ο υ γ έ α, ὁ.π., σ. 315-316.
366. Βλ. ἐπιστολή τῶν ἐπιστατῶν τοῦ Ζαγοριοῦ, 'Ιωάννη Ρέσσου, 'Αναστά-
σιου Μπακόλα καὶ Γεωργίου Κωνσταντίνου πρὸς τὸ Στ. 'Ιωάννου μὲ ἡμερ.
13-11-1821 (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).
367. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 259/17-11-1821 ἐπιστολή τοῦ Στ. 'Ιωάννου
πρὸς τοὺς παραπάνω ἐπιστάτες τοῦ Ζαγοριοῦ (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 56 κῆ).
368. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 256/7-11-1821 ἐπιστολή τοῦ Σωτηρίου Σταύρου
πρὸς τοὺς "αὐταδέλφους" 'Αθανασίου. πραγματευτές στὰ Μπιτόλια (ΑΣΙ, Κα-
τάστιχο 8, σ. 55) ὅπου ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἀναφέρει: "... εἶναι τῶρα κέντε ἡ-
μέραις ὅπου ἦλθον ἔως ἐδῶ σταλμένος ἀπὸ τόν σεβαστόν μου πατέρα εἰς
προσκύνησιν τοῦ ὑψηλοτάτου βεζύρ Χουρσίτ πασιᾶ ἐφεντός μας, ἐκεῖδι,
καὶ ὁ πατήρ μου ἀσθενής ᾧν δέν ἠδύνατο διὰ νά κατέβη..." Βλ. ἀκόμη
τὴν ὑπ' ἀριθμ. 258/7-11-1821 ἐπιστολή τοῦ Σωτηρίου Σταύρου πρὸς τόν
ἐμπορικὸ οἶκον τοῦ πατέρα του Στ. 'Ιωάννου στή Βιέννη (ΑΣΙ, Κατάστιχο
8, σ. 56).

369. Βλ. Διαταγή του Χουρσūt πασά προς τον Στ. 'Ιωάννου με ήμερ. 21-1-1822 (ΑΣΙ,Φ. Σταύρου 'Ιωάννου 1822-1823).

370. Βλ. υπ'άρθμ. 431/2-1-1823 έπιστολή του Στ. 'Ιωάννου προς τον Ταχίρ 'Αμπάξην(ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ. 88).Βλ. άκόμη 'Α ρ α β α ν τ ι - ν ο υ,Χρονογραφία,τ. Β',σ. 259.

371. Βλ. τήν παραπάνω έπιστολή του Στ. 'Ιωάννου προς τον Ταχίρ 'Αμπάξην (ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ.88) όπου ο Στ. 'Ιωάννου αναφέρει ανάμεσα στ'άλλα καί τά έξης: "έγώ έδούλεβα έννεα χρόνους τό βαρσκι με κόπους καί κιστά..."

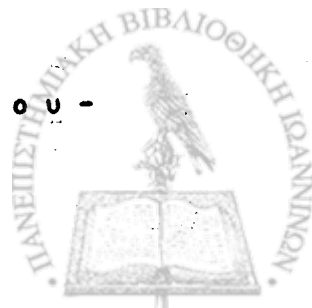
372. Βλ. Κ ο υ γ έ α,Τό ήπειρωτικό άρχεζον,σ. 34.

373. Βλ. Κ ο υ γ έ α,δ.κ., σ. 133 άρ. έγγρ. 167.

374. Τό 1812 ο Στ. 'Ιωάννου είχε παντρέψει τήν κόρη του 'Αλεξάνδρα με τον καεσοβίτη 'Αλέξη Νοϋτσο,προεστό του Ζαγοριου,γιό του 'Ιωαννούτσου Καραμεσίνη,άπό τους πρωτεργάτες της παρασκηναικής κίνησης για τήν κατάληψη της έξουσίας του πασαλκιοϋ 'Ιωαννίνων άπό τον 'Αλή πασά τό 1788. 'Από τότε χρονολογείται ή έσχυρή καί στενή φιλική σχέση που αναπτύχθηκε ανάμεσα στον 'Αλή καί τά μέλη της οίκογένειας του 'Ιωαννούτσου καί ιδιαίτερα με τον γιό του 'Αλέξη. 'Ο δεσμός αυτός θά κρατήσει ως τις τελευταίες μέρες του 'Αλβανου τοκάρχη (βλ. Κωνσταντίνου Β α ρ ζ ώ κ α, 'Αλέξης Νοϋτσος ,Γιάννινα 1971,σ. 33.Βλ. άκόμη Χριστίνας Κ ύ τ σ ο υ- Π ε τ ο ύ λ η, 'Αλέξης Νοϋτσος, 'Αθήνα 1976,σ. 10).

375. 'Ο Στ. 'Ιωάννου,που τήν έποχή αυτή πλησίαζε τά 70,διατηροϋσε άκόμη τό σκουδατο έμπορικό του οίκο στη Βιέννη,με σημαντικό παρακλάδι στο Ζέμουν (Σερβίνο) της Γιουγκοσλαβίας (βλ. Κ ο υ γ έ α,Τό ήπειρωτικό άρχεζον,σ. 32-33. Βλ. άκόμη Στ. Μ π έ τ τ η,Σταϋρος 'Ιωάννου Τσακαλάμος, "ΗΕ" 19(1970) σ. 680 όπου φωτίζονται κι άλλες πτυχές της ζωής του).

376. Για τά καθήκοντα που άπέρρεαν άπό τή θέση του αυτή βλ. Κ ο υ -

γ έ α, Τό ήπειρωτικό άρχεΐον, σ. 34-35.

377. Βλ. Κ ο υ γ έ α δ.κ., σ. 133

378. Βλ. Δ.Ν. Σ κ ι ώ τ η, 'Από ληστής κασάς. Τά πρώτα βήματα στην άνοδο του 'Αλή Πασά τών Γιαννίνων (1750-1784), " θησαυρίσματα" 6 (1969) σ. 259.

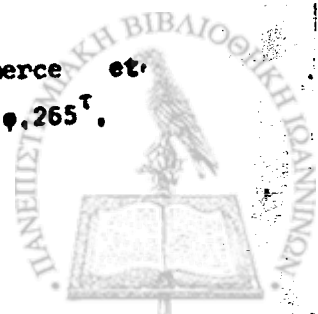
379. Βλ. έπιστολή (άχρονολόγητη) του Στ. 'Ιωάννου προς τόν 'Αλή, (ΑΕΙ Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

380. 'Η άγάπη που έτρεφε ό γιαννιώτικος λαός για τό πρόσωπό του άποδεικνύεται κι από τό άκόλουθο γεγονός. Όταν τό Σεπτέμβριο του 1816 ό Σταύρος άρρώστησε βαριά και κινδύνεφε σοβαρά, οί κάτοικοι τής πόλης έκαναν άλλεπάλληλες άγρυπνίες προσευχόμενοι να ξαναβρεΐ γρήγορα τήν ύγείά του (βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικό άρχεΐον, σ. 35).

381. Δέν λησμονούσε ποτέ πως στην έμποροβιοτεχνική τάξη είχε στηριχτεί για να καταλάβει τήν έξουσία και ότι άκόμη ή ζδια τόν βοήθησε λίγα χρόνια άργότερα όταν διαβάλλονταν έκίμονα στον Σουλτάνο από τήν 'Αϊσέ Χανούμ, γυναίκα του προκατόχου του στο άξίωμα αυτό (βλ. παραπάνω σ. 13).

382. Παρόμοια αντίδραση συντεχνιών έναντίον τής τοπικής έξουσίας παρατηρήθηκε και στο 'Ελμκασάν τής 'Αλβανίας τό 1740, όπου κι έκει οί συντεχνίες κατόρθωσαν ν'ανοίξουν τους κρατικούς σιτοβολώνες (βλ. S h k o d r a, Esnafet, σ. 245). 'Εξεγέρσεις συντεχνιών για διαφορετικούς λόγους κάθε φορά σημειώθηκαν κι άλλες στα Βαλκάνια, από τίς όποιες ή πιο σημαντική ίσως είναι ή "έπανάσταση τών ρουφετιών" στο Βουκουρέστι τό 1765 έναντίον τής κεντρικής έξουσίας. Σχετικά βλ. Δ. Σ ά ρ ρ ο υ, Χρονογραφικά σημειώματα, ΔΙΕΕ 5(1889) σ. 571.- Α ά μ π ρ ο υ, 'Ενθυμήσεων, ήτοι χρονικών σημειωμάτων συλλογή πρώτη, "ΝΕΛ" 7(1910) σ. 232.- Şt. O l t e a n u-C. Ş e r b a n, Meşteşugurile din Ţara Româneasca şi Moldova în evul mediu, Bucureşti 1969, σ. 305.

382α. Βλ. έπιστολή F.Pouqueville προς τόν Ministre du Commerce et des Manufactures à Paris, στο ΑΜΑΕ, Jannina, 26-6-1813, τ. 7, φ. 265^τ.

383. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Ἱστορία Ἀλῆ κασᾶ, σ. 359.

384. Γιά τήν κερλοχὴ τοῦ βρισκόταν ἡ ἐκκλησία καὶ τὶ ἀκριβῶς ἀντικω-
σώπευε γιὰ τοὺς κατοίκους τοῦ καζᾶ Ἰωαννίνων βλ. ἐπιστολὴ βαροσλή-
δων πρὸς τὸ Σουλτάνο, μέ ἡμερ. 12 Δεκεμβρίου 1819 (ΑΣΙ-Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

385. Βλ. Κατάστιχον τῆς ἐκκλησίας Χρυσοβύτζης" (ΑΣΙ, Κατάστιχο 41).

386. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τὸ ἠκειρωτικὸν ἀρχεῖον, σ. 91 καὶ 98.

387. Βλ. ἐπιστολὴ συντεχνιῶν πρὸς τὸν Στ. Ἰωάννου, μέ ἡμερ. 23 Μαρ-
τίου 1823 (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

388. Βλ. παραπάνω σ. 66.

389. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 9, σ. 30 καὶ 37, ὅπου στὸ συγκεντωρικὸ λογαρι-
ασμὸ τῶν ἐξόδων τοῦ βαροσιοῦ ἀναφέρεται, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, καὶ τὸ ποσό
τοῦ δαπανήθηκε γιὰ τὸ νοίκι φυλακῆς τῶν γυναικῶν .Βλ. ἀκόμη ΑΣΙ, Κα-
τάστιχο 10, σ. 35, 38, 40. Πρβλ. καὶ ΑΣΙ, Κατάστιχο 23, σ. 11.

390. Βλ. ΑΣΙ Κατάστιχο 9, σ. 30, 37 καὶ 47. Στὴ σελίδα 47 τοῦ καταστί-
χου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: "ἀπὸ ἐξοδα φυλακῆς μερεμέτια καὶ γύρισμα".
Βλ. ἀκόμη ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 35.

391. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 44, ὅπου ὁ γραμματικὸς τοῦ βαροσιοῦ ση-
μειώνει "ὄσα διὰ 36 φάθας εἰς φυλακὴν..."

392. Βλ. Ἀ ν ω ν Ὑ μ ο υ, Ἑλληνικὴ Νομαρχία, σ. 145.

393. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 9, σ. 37, 47, ὅπου ἀναφέρονται χαρακτηριστικὰ
τὰ ἑξῆς, στὸ λογαριασμὸ ἐξόδων τοῦ βαροσιοῦ: " ἀπὸ ψωμί φυλακωμένων
γρ. 3.000". Βλ. ἀκόμη Κατάστιχο 10, σ. 50.

394. Βλ. ἐπιστολὴ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων, Σωφρονίου, πρὸς τὴν ἐπιτρο-
πὴ τῶν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων, μέ ἡμερ. 18 Ἰουνίου 1885 (ΑΜΙ, Φ. διὰ-
φορα λυτά ἔγγραφα).

395. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 9, σ. 35, ὅπου ἀναγράφεται: "ἐλεημοσύνη ὀρφανῶν.

Εἰς Βαρῶσι 'Ιωαννίνων. τόσα ἐπῆρε ἐπάνω του..." Βλ. ἀκόμη ΑΣΙ, Κατάστιχο 29, σ. 37. Μάλιστα εἶχαν ὀρίσει εἰδικό ἐπιστάτη κού θά φρόντιζε τή διανομή βοηθημάτων στά ὀρφανά (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 29, σ. 37).

396. Βλ. ἐπιστολή γιαννιωτῶν προσφύγων, μέ ἡμερ. 17 Δεκεμβρίου 1820, πρὸς τόν Στ. 'Ιωάννου (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΙΒΙ) ὅπου ἀνάμεσα στ' ἄλλα γράφουν στὸν κροεστὸ τους: "... να μην μινουν τα κιδια μας και ι φαμιλιες μας καρακονιμενι τον Χριστουγενον,,,".

397. Βλ. ἐπιστολή γιαννιωτῶν προσφύγων πρὸς τόν Μκαλάνο Πάλη μέ ἡμερ. 1 Μαρτίου 1821, στὸ ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΦΕΛ.

398. Βλ. ἐπιστολή γιαννιωτῶν προσφύγων πρὸς τόν Μκαλάνο Πάλη μέ ἡμερ. 27 Μαρτίου 1821 ὅπου ἀνα ζρονται καί τὰ ἐξῆς: "... ἐκειδὴ καί κλησιάζει τό Πάσχα... ὀθεν διὰ νά προφθάσωμεν καί καρηγορήσωμεν τοὺς δυστυχεῖς συμπατριώτας μας ἐδῶ εἰς τὰ 'Ιωάννινα..." ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΦΕΛ.

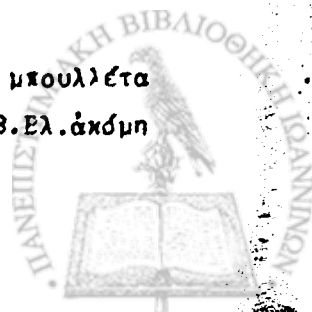
399. Στὴ Μητρόπολη σώζονται ἀρκετά λυτά ἔγγραφα σχετικὰ μέ τή διανομὴ τῶν Χριστουγέννων, ὅπου ἀναγράφονται ὀνομαστικὰ τὰ πρόσωπα κού ἐλεήθησαν καί τὰ κοσὰ κού πῆρε τό καθένα. Τό φαινόμενο αὐτό ἦταν συνηθισμένο σ' ὀλόκληρη τήν 'Ελλάδα (βλ. Β ο υ ρ α ζ έ λ η - Μ α ρ ι ν ά κ ο υ, Αί ἐν θράκη συντεχνίαί, σ. 161).

400. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἠκειρωτικόν ἀρχεῖον, σ. 285 καί 287.

401. Βλ. ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΦΕΛ: " Λογαριασμός μολυσμένων διὰ ὀσα ἔξοδα ἔγιναν διὰ μολυσμένους ἀπό τήν πανώλην 1815-1816. ὀσα διὰ ξεμολευτικά... ὀσα ἄσπρα τῶν κонаκίων ἐξοδεύθησαν διὰ τοὺς μολισμένους ... ὀσα ἀπό φωμί νοσεμένων...". Βλ. ἀκόμη ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 55 καί Κατάστιχο 23, σ. 11.

402. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 29, σ. 14, ὅπου καταγράφονται ἔξοδα τῶν λαζαρέτων.

403. Τίς προικοδοτήσεις αὐτές τίς ὀνόμαζαν τότε συνήθως μπουλλέτα (βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, Τά ἰσνάφια καί τὰ ἐπαγγέλματα, σ. 38. Ελ. ἀκόμη

Φωτόκολλο, Τά Ιστορία τῶν Παπικῶν, σ. 69).

404. Στό βαρόσι ὑπῆρχαν δύο γιατρού, ὁ .. Λουκάς καί ὁ ... Τρών (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 9, σ. 35, 40).

405. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 44.

406. Βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ἡπειρωτικόν ἄρχεον, σ. 37.

407. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 44, ὅπου ἀναγράφεται: διὰ τόν ἐνταφιασμόν τοῦ λάμπρου λύγδα ... γρ. 100".

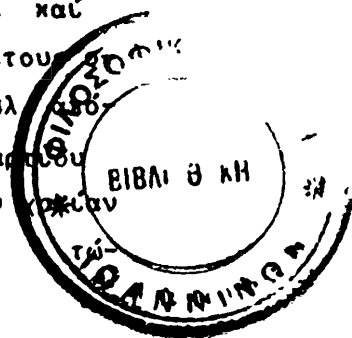
408. Στίς διαθήκες τῶν συντεχνιῶν, κού βρίσκονται διάσπαρτα καταχωρισμένες στούς κώδικες τῆς Μητρόπολης Ἰωαννίνων, συναντοῦμε συχνά σημαντικά κοσά γιά τό σκοπό αὐτό. Ἀπό τό 1871 κί ὕστερα μάλιστα σώζεται ὀλόκληρη σειρά ἀπό κώδικες μέ τά νόθα.

409. Βλ. ΑΜΙ, Φ. διάφορα λυτά ἔγγραφα.

410. Βλ. ἐπιστολή τῶν συντεχνιῶν πρὸς τό Στ. Ἰωάννου, μέ ἡμερομ. 17 Δεκεμβρίου 1820, (ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ), ὅπου ἀναφέρουν ἀνάμεσα στ' ἄλλα καί τά ἔξης: "... παρακαλοῦμεν νά μας προφτασῆται ἡμεῖς τοὺς ἀμαθικοὺς τῆ ἐμῆς καὶ ἐμῆς προφθειναμον αλοὺς κατα τὴν δυναμὴν μας...". Βλ. ἐπιστολή τῶν συντεχνιῶν πρὸς τόν Στ. Ἰωάννου μέ ἡμερ. 23 Μαρτίου 1823, ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ "... τῶρα ἀδυνατίσαμεν καί ἡμεῖς καί ἔχομεν νά βοηθήσουν ἄλλοι ἡμᾶς, καθὼς ἡμεῖς ἐκυβερνήσαμεν αὐτοὺς ἕως ἡρᾶ...".

411. Σώζεται ἀκόμη καί σήμερο ἡ σημαία τῆς συντεχνίας τῶν ἀρτοκοιῶν κού φέρει στό μέσον τῆς τήν εἰκόνα τοῦ προφήτη Ἠλία μέ τήν ἐπιγραφή: "Συντεχνία ἀρτοκοιῶν, ὁ Προφήτης Ἠλίας".

412. Τῆ μνήμη του γιόρταζαν στίς 20 Ἰουλίου. Ἡ πιθανότερη ἐκδοχή γιά τήν προτίμηση τῶν Γουναράδων στόν ἄγιο αὐτό εἶναι ὅτι ὁ προφήτης Ἠλίας χρησιμοποίησε μὴλωτές γιά ἐνδύματα (βλ. Κ α λ λ ε ν - ὀ ἔ ρ η, Συντεχνία Κοζάνης, σ. 27, σημ. 1).

413. Γιόρταζαν τή μνήμη του στὺς 6 Δεκεμβρίου
414. Γιόρταζαν τή μνήμη του στὺς 24 'Ιουνίου.
415. Γιόρταζαν τή μνήμη της στὺς 26 'Ιουλίου.
416. Γιόρταζαν τή μνήμη του τήν πρώτη Φεβρουαρίου.
417. Γιόρταζαν τή μνήμη του στὺς 2 Μαΐου.
418. Γιόρταζαν τή μνήμη του στὺς 18 'Ιανουαρίου.
419. Γιόρταζαν τή μνήμη τους στὺς 28 'Ιουνίου.
420. Γιόρταζαν τή μνήμη του στὺς 8 Μαΐου (βλ. Γ. Ο Ἰ κ ο ν ὄ μ ο υ, Τό Μπισδουνόπουλο καί τό πανηγύρι στὸν 'Αῦ Γιάννη, ΗΕ 6(1957) σ. 617,σημ. 6).
421. Τόν γιόρταζαν στὺς 26 'Οκτωβρίου.
422. Βλ. καταστατικό "γράμμα" τῆς συντεχνίας τῶν γουναράδων, ΑΜΙ, Βιβλίον Γ' τῶν καταχωρήσεων (1885-1905) σ. 322-324, πράξη ὑπ'ἀρ. 834, ὅπου ἀναφέρονται χαρακτηριστικά τὰ ἔξης: "... πρὸς τούτοις δέ διορίζομεν αὐτόν καί ἐπίτροπον τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν τοῦ προφ(ήτου) ἡλιοῦ εἰς Καρδαμίτσια καί τοῦ ὀμονύμου ἐν τῇ Νήσῳ ἀμφοτέρων ἀνέκαθεν ὑπαγομένων, διαχειριζομένων καί συντηρουμένων παρὰ τῆς ἡμετέρας συντεχνίας.."
Γιὰ τό μοναστήρι τοῦ προφήτη 'Ηλία στό Νησί βλ. ἀκόμη στοῦ Λ ἰ ἱ - μ π ρ ο υ, 'Η λίμνη τῶν 'Ιωαννίνων, σ. 10.
423. Βλ. ἐπιστολή τοῦ πρωτομάστορα τῆς συντεχνίας τῶν τακλιαντζήδων Νούσια Χρυσοῦ πρὸς τοὺς Σπ. καί Παν. Πάλη, μέ ἡμερον. 10 Νοεμβρίου 1843, ΕΑΜΙ, ἀρ. 11, Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν, Δωρεά Χ. Καρακάση, ὅπου ὁ Νούσιας Χρυσός ἐξομολογεῖται: "... ὁ μακαρίτης ἦτος συνεπίτροκός μου εἰς τήν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς Κοκάνους, ἡ ἐκκλησία αὐτή, νομίζω θά σᾶς εἶναι γνωστή, εἶνε τοῦ 'Ισναφιου μας...".

424. Βλ. απόσπασμα πρακτικῶν τῆς Δημογεροντίας τῶν Τριῶν Τμημάτων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Συνεδρία τῆς 15^{ης} Σεπτεμβρίου 1906, Βιβλίον πρακτικῶν τῆς Δημογεροντίας τῶν τριῶν Τμημάτων Ἰωαννίνων 1905-1909, σ. 156, πράξις ὑπ' ἀρ. 209, ὅπου ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἀναφέρονται καὶ τὰ ἑξῆς: " Ἀνεγνώσθη αἴτησις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς συντεχνίας τῶν ἐνταῦθα ἀρτοποιῶν... δι' ἧς οὗτοι δηλοῦσιν ὅτι ἡ ἱερά ἐκκλησία τοῦ Προφήτου Ἠλίου, ἡ κειμένη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Λυκοτριχίου, μεταξύ τῶν χωρίων Βάνιστας καὶ Δύσπερης μὴ ἔχουσα προσόδους ἀνέκαθεν ἀνετέθη τῇ συντεχνίᾳ τῶν ἐνταῦθα ἀρτοποιῶν, παρ' ἧς διετηρεῖτο καὶ ἔτι διατηρεῖται..." Βλ. ἀκόμη τὴν ἐπιστολὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Κρύας πρὸς τὴν Διοίκησην τῆς Συντεχνίας τῶν ἀρτοποιῶν, μέ ἡμερ. 24 Αὐγούστου 1966. (ΕΕΒΕΙ, κυτίου συντεχνίας ἀρτοποιῶν).

425. Βλ. Μ κ έ τ τ η, Παλαιογραφικά, σ. 50.

426. Βλ. Κ ρ υ σ τ ά λ λ η, σ. 526. Στὴ σημερινὴ ἐπίδοκτητὴ ἐκκλησία τους, τὸν Ἅγιο Δημήτριο Κατσικᾶς, οἱ τωρινοὶ καρφοκεταλωτῆδες ἀπόγονοι καὶ κληρονόμοι τῆς συντεχνίας τῶν ἀλμπάνηδων, ἔχουν γράψει μὲ κόκκινα γράμματα στὸ πράσινο φόντο τῆς αὐλόπορτας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου "Ἅγιος Ἀθανάσιος". Στὴν πράξιν τους αὕτῃ ὁδηγήθηκαν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι στὸ καταστατικὸ τῆς συντεχνίας τους ἀναφέρεται προστάτης ἅγιος ὁ "Ἀῦ θανάσης" καὶ ὄχι ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἀφοῦ ὅπως προαναφέραμε ὁ τελευταῖος ἦταν προστάτης τῆς συντεχνίας τῶν σιδηρουργῶν καὶ χαλκᾶδων.

427. Βλ. ἐπιστολὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς Ἁγίου Δημητρίου Κρύας πρὸς τὴν συντεχνίαν ἀρτοποιῶν τῶν Ἰωαννίνων, μέ ἡμερ. 24 Αὐγούστου 1966, (ΕΕΒΕΙ, κυτίου συντεχνίας ἀρτοποιῶν), ὅπου ἀναγράφονται καὶ τὰ ἑξῆς: "... ἡ συντεχνία σας ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν εἶχε ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς τῆς εἰς τὴν Κρύαν παρεκκλησίου τοῦ Προφήτου Ἠλίου, τοῦ ὁποῦ τὴν μὴ μὴν ἐόρταζεν κατ' ἔτος πανηγυρικώτατα διὰ τῆς μεταβάσεως σας εἰς αὐτὸ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν σας καὶ κληθὸς προσκυνητῶν ...".

428. Βλ. Λ α ζ α ρ ύ δ η, Τὸ πανηγύρι στὸν Ἅγιο Ἰωάννη στὸ Μελισδονόπουλο στὰ καλὰ τὰ χρόνια, ἐφημ. "Ἡκερωτικὸς Ἀγώνας", φ. 8-5-1957.

βλ. ἀκόμη, Ο ἰ κ ο ν ὄ μ ο υ, Τό Μπισδουνόπουλο, σ. 615-619.

429. βλ. Α α μ π ρ ῖ ὀ η, 'Ηκειρωτική Μελετήματα, σ. 77, σημ. 2.

430. Οἱ κρασοποῦλοι, οἱ χαντζήδες καί ἀγωγιάτες ἐκκλησιάζονταν στή Μονή τοῦ "Ἁγίου Γεωργίου" (Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου) στό Νησί τήν ὁποία καί συντηροῦσαν μόνοι τους. Μάλιστα σώζεται καί ἐπιγραφή μέ μεγαλογράμματη γραφή πάνω ἀπό τήν εἰσοδο τοῦ κυρίως ναοῦ, ὅπου φαίνεται πώς τό 1789 ἡ συντεχνία τους ἀνέλαβε τά ἔξοδα τῆς ἀγιογράφησης τῆς Μονῆς. Τήν ἔδρα ἐποχή κού "ἱστορήθηκε" ἡ ἀγιογραφία πρέκει νά ἀντι-καταστάθῃ καί τό παλιό τέμπλο μέ καινούριο "δι' ἐξόδων τοῦ ρουφετίου κρασοπούλλων" (βλ. 'Αναστασίας Τ ο ὕ ρ τ α, Νεκτάριος καί θεοφάνης οἱ Ἀφραάδες καί ἡ μονή Προδρόμου στό Νησί Ἰωαννίνων, "Η.Χ" 22 (1980) πίνακες 8α καί 8β).

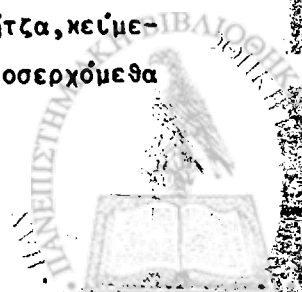
431. Μέλη τῶν συντεχνιῶν ὡς ἐπιτρόπους τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μητρόπολης Ἀρχιμανδρειοῦ, Ἀγίου Νικολάου ἀγορᾶς, Ἀγίας Μαρίας συναντοῦμε κο-λύ συχνά (βλ. ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά ἔγγραφα).

432. Τίς πληροφορίες αὐτές μοῦ ἔδωσε κρόθυμα ὁ αἰδεσιμότατος παπα Βαγγέλης Λυσγάρας ἀπό τήν Κατσικά.

433. βλ. ἀναφορά τῆς συντεχνίας κηπουρῶν μέ ἡμερ. 3-11-1867 στό ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά ἔγγραφα.

434. Στά ἔξοδα τοῦ βαροσιοῦ γιά τό 1812 (ΑΣΙ, Κατάστιχο 29, σ. 14) ἀνα-φέρονται ἀνάμεσα στά ἄλλα καί τά ἑξῆς: "ἀπό βοήθειαν εἰς τά εἰκονί-σματα εἰς Γαρδύκι".

435. βλ. ἐπιστολή βαροσιῶν πρὸς τό Σουλτάνο μέ ἡμερ. 12 Δεκεμβρί-ου 1819 (ΑΣΙ, φ. ΠΙ-ΙΒΙ) Ἐτήν ἐπιστολή αὐτή κού ὑπογράφουν ἐκτός ἀπό τοὺς πρωτομάστορες τῶν συντεχνιῶν ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γαβριήλ οἱ προεστοῦ Ἰωαννίνων καί Ζαγοριοῦ Στ. Ἰωάννου καί Ἀλ. Νοῦτσος. ἀνα-φέρονται καί τά ἑξῆς: "... ἐπειδή καί εἰς παλαιῶν χρόνων ... μᾶς εὐ-ρίσκεται μία ἐκκλησία εἰς τό χωρίον ὀνομαζόμενον Χρυσοβήτσα, κείμε-νον εἰς τόν ναχαγιέ τοῦ Μαλακασιοῦ, εἰς τήν ὁποίαν .. προσερχόμεθα

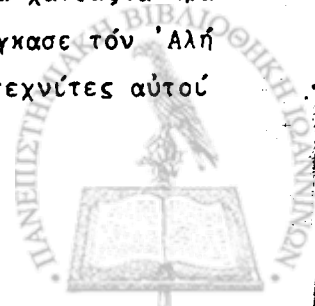
κατά διατεταγμένους καιρούς ὅλοι κοινῶς οἱ κάτοικοι ραγιάδες τοῦ
κατὰ καί τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἀηλοῦ μας (συ-
νηθείας μας)

436. Γιά τό πανηγύρι αὐτό καί τήν ἱστορία γενικότερα τοῦ μοναστηριοῦ
βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, "Ἡ κυρά ἡ Κουσιλοβίτσα" Γιάννινα 1956, σ. 5
κ.έξ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ , 'Ιστορία 'Αλῆ πασᾶ, σ. 595.
2. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ , ὁ.π., σ. 336.
3. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 37, σ. 1. Για τὸ θεσμό τοῦ μουτεσελίμη, πού κυβερνοῦσε τὴν πόλη σέ ἀκουσία τοῦ πασᾶ, βλ. S v o r o n o s. Le commerce de Salonique, σ. 141.
4. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ , 'Ιστορία 'Αλῆ πασᾶ, σ. 595.
5. Κατά τὸν P o u q u e n i l l e, Histoire de la régénération, τ. 4, σ. 65, ἡ πανώλη ἔκανε ταυτόχρονα τὴν ἐμφάνισή της στά Γιάννινα καὶ τὴν Παραμυθιά καὶ ἐξαπλώθηκε μέ καταπληκτικὴ ταχύτητα. Βλ. ἀκόμη καὶ στοῦ 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ , Χρονογραφία τ. Α', σ. 369.
6. Βλ. ὑπ. ἀριθμ. 349/8-8-1822 ἐπιστολὴ τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τὸν ἔμπορικὸ του οἴκο στὴ Βιέννη. (ΑΣΙ Κατάστιχο 8, σ. 75).
7. Βλ. ὑπ' ἀριθμ. 593/25-10-1823 ἐπιστολὴ τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τὸν Νικόλαο Ζωσιμά, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 113) - 'Επιστολὴ Νικ. Χριστοδούλου πρὸς τὸν Σωτ. Σταύρου, μέ ἡμερ. 18-11-1823, (ΑΣΙ, φ. Σωτηρίου Σταύρου) - 'Επιστολὴ Σωτηρίου Σταύρου πρὸς τὸν ἀδερφὸ του Γεώργιο μέ ἡμερ. 25 Νοεμβρίου / 5 Δεκεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 26^τ)
8. 'Η πρώτη ἐπιδημία παρατηρήθηκε τὸ 1815 (βλ. ΑΣΙ, φ. ΠΙ-ΙΒΙ). 'Η δευτέρα πρὸς τὰ τέλη τοῦ 1816, μετὰ τοὺς γάμους τοῦ μικρότερου γιοῦ τοῦ 'Αλῆ, Σαλήχ πασᾶ: "... καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ γάμου ἐφανερῶθη πανούκλα εἰς τὸν ἄγγλον Νικόλαον καὶ ἔτσι ἔκαμεν τοὺς καλεσμένους νά σκορπίσσουν..." (βλ. Π α π α κ ῶ σ τ α, 'Ιστορία τῆς πολιορκίας, σ. 54. Πρβλ. καὶ Λ ά π π α, 'Αθων. Λιδωρύκης, σ. 981). Τέλος ἡ τρίτη πανούκλα παρατηρήθηκε τὸν ἄπριλιο τοῦ 1820 (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 10, σ. 55). Ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἐπιδημίας αὐτῆς φαίνεται πὺς ἔκλεισαν ὅλα σχεδόν τὰ χάνια, τὰ κρασουλιά καὶ οἱ φοῦρνοι στά Γιάννινα, γεγονός πού ἐξανάγκασε τὸν 'Αλῆ νά ἐκδώσει σχετικὴ διαταγὴ γιὰ νά παραμείνουν οἱ συντεχνῆτες αὐτοῦ

στη θέση τους (βλ. Κ ο υ γ έ α, Τό ήπειρωτικόν ἄρχεον, σ. 111).

9. Πρέπει νά ἀναφέρουμε ἐδῶ πῶς οἱ γιαννιώτικες συντεχνίες εἶχαν δη-
μιουργήσει μιὰ ὑγειονομική ζώνη μέ λαζαρέτα, πού περιόριζε στό ἐλάχι-
στο τῆς πιθανότητες μετάδοσης τοῦ νοσήματος (βλ. Ἐγγραφο τοῦ Στ. Ἰ-
ωάννου, ἀχρονολόγητο, μέ τίτλο: ὄσας βοηθείας ἔκαμα εἰς τό βαρόσι ἀπό τόν
καιρόν ὁποῦ ἔγινε προεστὸς, ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-ΙΒΙ. Στό ἔδω ἔγγραφο γίνεται λόγος
καί γιὰ ἀκώθηση τῆς ἐκδόμηιάς σέ διάστημα 60 ἡμερῶν, χρόνος πού ἀποτε-
λεῖ ρεκόρ ἀκόμη καί γιὰ τῆς σύγχρονες τότε μεθόδους τῶν Εὐρωπαϊκῶν. Βλ.
ἀκόμη καί τήν ὑπ' ἀριθμ. 456/4-2-1823 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς
τόν Ταχῆρ ἀγά, ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 93).

10. Βλ. τήν ὑπ' ἀριθμ. 508/26-3-1823 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς
τῆς γιαννιώτικες συντεχνίες, ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 100-101).

11. Στήν ὑπ. ἀριθμ. 569/2-9-1823 ἐπιστολή του, (ΑΣΙ, Κατάστιχο, 8, σ. 110).
ὁ Στ. Ἰωάννου ἔγραψε στόν Νικ. Ζωσιμά στή Μόσχα ἀνάμεσα σι' ἄλλα καί
τά ἔξης γιὰ τήν ἐκδόμηιά αὐτή: "... ἡ πανούκλα ἔκοιτε 30 τήν ἡμέραν.."

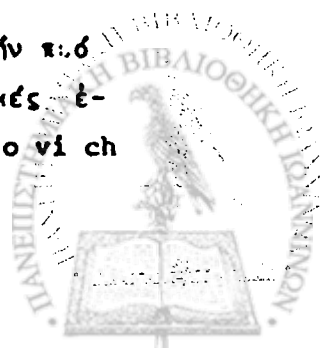
12. Βλ. τήν ὑπ' ἀριθμ. 529/28-4-1823 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς
τό μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γαβριήλ, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 105).

13. "Ὁλοῦστερνὸ ἀφανισμό τῆς γῆς" τήν ὀνομάζει ὁ Στ. Ἰωάννου στήν
ὑπ' ἀριθμ. 554/3-6-1823 ἐπιστολή του πρὸς τόν Ἀναστάσιο Μπέρο, (ΑΣΙ,
Κατάστιχο 8, σ. 108).

14. Βλ. ἐπιστολή τοῦ Μιχ. Παπαγεωργίου πρὸς τόν Στ. Ἰωάννου μέ ἡμε-
ρομ. 1 Νοεμβρίου 1822 (ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23).

15. Βλ. ἐπιστολή τοῦ Ἀναστ. Παπαφύλου πρὸς τό Στ. Ἰωάννου μέ ἡμε-
ρομ. 10 Μαρτίου 1823, ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23. Πρὸβλ. καί ἐπιστολή
Νικ. Βρετοῦ πρὸς Στ. Ἰωάννου, (ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23).

16. Ἡ ὑκαίθρος πού ἦταν πάντοτε ἀραιοκατοικημένη ἐξασφάλιζε τήν πι.ὸ
τέλεια γιὰ τήν ἐποχή μόνωση (βλ. Εασ. Παναγιωτόπουλου, Δημογραφικὲς ἐ-
ξελεύσεις, ΙΕΕ, ΙΑ (1975) σ. 153-154. Βλ. ἀκόμη Traian S t o i a n o ν i c h

Ὁ κατακτητῆς ὀρθόδοξος Βαλκάνιος ἔμπορος, "Ἡ οἰκονομικὴ δομὴ" σ. 296).
Γιὰ τοὺς λοιμοὺς κατὰ καιροὺς ἔπληξαν τὰ Βαλκάνια ἀπὸ τὸ 15^ο ὡς
τὸν 19^ο αἰῶνα (βλ. M e h I a n , Οἱ ἐμπορικὸὶ δρόμοι, "Ἡ οἰκονομικὴ
δομὴ" σ. 377 καὶ 397, σημ. 126 καὶ 127).

17. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Ἀναστ. Πακπαφίλου πρὸς τὸ Στ. Ἰωάννου μὲ ἡμερ.
10 Μαρτίου 1823, (ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23).

18. Γιὰ τὴν πρωτοφανῆ ἀκρίβεια καὶ τὴν φοβερὴν πείνα ποὺ ἀκολούθησε,
ὥστε νὰ φθάσει τὸ φόρτωμα τὸ καλαμπόκι ἀπὸ 20 σέ 50 γρόσια καὶ νὰ κα-
ταντήσουν οἱ ἄνθρωποι σάν σκελετοὶ βλ. Χρ. Σ ο Ὑ λ η , Ἐπιγραφαὶ καὶ
ἐνθυμήσεις Ἑπειρωτικαί, ΗΧ 9(1934) σ. 113-114, ἀρ. ἐνθ. 124.

19. Γιὰ τὶς τρομακτικὰ διαστάσεις ποὺ εἶχε πάρει τὸ θλιβερὸ φαινόμε-
νο τῆς ζητιανιᾶς τῶν μολυσμένων, ποὺ πολλὰ φορὲς ἡ πείνα τοὺς ὠθοῦσε
σὲ παράλογες πράξεις, βλ. ἐπιστολὴ Νούσια Χρυσοῦ, πρωτομάστορα τῆς συν-
τεχνίας τῶν τακλιαντζήδων πρὸς τὸ Στ. Ἰωάννου μὲ ἡμερομ. 3 Μαρτίου
1823, (ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23).

20. Βλ. ἐπιστολὴ μητροπολίτη Γαβριὴλ πρὸς τὸ Στ. Ἰωάννου μὲ ἡμερ. 15
Μαρτίου 1823, (ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23). Πρβλ. καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 594 /
26-10-1823 ἐπιστολὴ τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τοὺς Ἰω. Μπούπα καὶ Λάμπρο
Πάλλη, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 113).

21. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Χρυσοῦ πρὸς τὸ Στ. Ἰωάννου μὲ ἡμερομ. 3 Μαρ-
τίου 1823, ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23.

22. Ἡ προσπάθεια τοῦ περιορισμοῦ καὶ καταστολῆς τῆς ἐπιδημίας, ἡ ὁ-
ποία φυσιολογικὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐξασθενεῖ ὕστερα ἀπὸ τὴν πολύμηνη
ὀρμητικὴ τῆς παρουσίας, φαίνεται πὺς ἄρχισε στὶς ἀρχὲς Ἀπριλίου τοῦ
1823 (βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Στ. Βασιλείου πρὸς τὸ Στ. Ἰωάννου μὲ ἡμερομ.
25 Μαρτίου 1823, ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23).

23. Ὁ τελικὸς ἀπολογισμὸς τῆς ἐπιδημίας αὐτῆς γιὰ τὴν πόλη τῶν Ἰωαν-
νίνων ἦταν 8.000 νεκροὶ χριστιανοὶ καὶ ὀθωμανοὶ μαζί (βλ. Ἀ ρ α -
β α ν τ ι ν ο Ὑ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 369).

24. Ένα μικρό ποσοστό, σέ σχέση μέ τόν κληθυσμό της, είχε περάσει στην έπαναστατημένη Ελλάδα καί πήρε μέρος στόν κοινό Άγώνα της Άνεξαρτησίας. Βλ. σχετικά στοϋ Τ σ ι ρ π α ν λ η, "Άγνωστο Υπόμνημα γιά τήν κόλη τών Ιωαννίνων, σ. 21.
25. Παρόμοιες καταστάσεις γνώρισε καί ή Θεσσαλία από τήν προετοιμασία τών τουρκικών στρατιών μέ κατεύθυνση τήν Α. Στερεά Ελλάδα καί τήν Πελοπόννησο.
26. Από τίς πιο σημαντικές έκστρατεες ήταν: τό 1822 τοϋ Χουρσίτ πασα καί μετά τοϋ Όμέρ πασα έναντίον τών Σουλτανών τήν ζδια χρονιά τοϋ Κλουταχή στή Δ. Στερεά μέ τελική απόληξη τήν πρώτη πολιορκία τοϋ Μεσολογγίου τό 1823 τοϋ Μεχμέτ Ρεσίτ πασα κάλι πρός τή Δ. Στερεά τό 1825 καί 1826, χρονικό διάστημα που καταναλώνεται στή δεύτερη πολιορκία τοϋ Μεσολογγίου, καί τέλος τό 1826-1827 έχουμε τήν έκστρατεία τοϋ Κλουταχή στήν Άν. Στερεά καί τήν Άττική.
27. Βλ. Ά ρ α β α ν τ ι ν ο ϋ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 392-394, όπου ανάμεσα στα τόσα άνυπόφορα δεινά τών χριστιανών γίνεται λόγος καί γιά τήν έξορία 5 γιαννιων προκρίτων.
28. Βλ. "Μκουγλουρντί τοϋ Κλουταχή πρός τούς προεστῶτες τοϋ ναχιγιέ της Παλαιοκώγωνης" μέ ήμερ. 31 Ιουλίου 1828, (ΑΜΙ, "Εγγραφα Δελβινακίου)
29. Βλ. Ά ρ α β α ν τ ι ν ο ϋ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 289-290.
30. Όπως είναι γνωστό ή πολιορκία αύτή άρχισε τόν Άπρίλιο τοϋ 1825 καί τελείωσε μέ τήν ήρωική έξοδο τών πολιορκημένων τόν Άπρίλιο τοϋ 1826.
31. Άλεξ. Δ ε σ π ο τ ό π ο υ λ ο υ, "Η έπανάσταση κατά τό 1828. Οί έξελίξεις τοϋ έλληνικοϋ ζητήματος καί οί ένέργειες τοϋ Καποδίστρια στο διπλωματικό πεδίο ώς τόν Αύγουστο. ΙΕΕ, ΙΒ(1975) σ. 499-500 καί 502.
32. Έφη Ά λ α μ α ν η, "Η έπανάσταση κατά τό 1828. Ό Άγώνας στήν Κρήτη ΙΕΕ, ΙΒ(1975) σ. 494.

33. Βλ. Μπουλιουρντί του Κλουταχί προς τους προεστούς της έπαρχίας Πωγωνιανής μέ ήμερ. 31 'Ιουλίου 1828, (ΑΜΙ, "Έγγραφα Δελβινακίου).

34. Βλ. Α. Β ρ α ν ο ύ σ η, Δύο ύπομνήματα του Ψαλίδα προς τον Καποδίστρια, "ΗΕ" 1(1952) σ. 469.

35. Βλ. έπιστολή των γιαννιώτικων συντεχνιών προς τον Κλουταχί, μέ ήμερομ. 28 Δεκεμβρίου 1828, ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά έγγραφα.

36. Βλ. Μπουλιουρντί του Κλουταχί προς όλους τους ραγιάδες του καζά 'Ιωαννίνων, μέ ήμερ. 30 Δεκεμβρίου 1828, (ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά έγγραφα).

37. Παρόμοιο Έγγραφο για τον καθορισμό της άμοιβής του άγωγίου μέ άλογο κοινοποίησε ο γιός του Κλουταχί, 'Ιμήν πασάς, στον βοεβόδα 'Αρτας και όλους τους μουσελίμηδες της τοπαρχίας του, μέ ήμερ. 5 Φεβρουαρίου 1830. Σύμφωνα μέ τή διαταγή αυτή τό άγωγή από τήν Πρέβεζα ως τήν 'Αρτα καθορίζεται σέ 10 γρόσια τό χειμώνα και 8 τό καλοκαίρι και από τήν 'Αρτα ως τά Γιάννινα σέ 12 και 10 γρόσια αντίστοιχα (βλ. 'Αρχεΐο Κων/νου Φρόντζου, Κατάλοιπα Κώστα Γραμματικοϋ).

38. Για τίς δυσμενείς έπιπτώσεις της ληστείας στο έμπόριο και τους δρόμους η τοποθεσίες που συνήθως διάλεγαν οι ληστές για να δράσουν βλ. M e h l a n, Οί έμπορικοί δρόμοι, "Η οίκονομική δομή" σ. 377 και 398, σημ. 140.

39. 'Ο πασάς αυτός βρισκόταν συνέχεια από τό 1822 μέχρι τό 1830 σέ διάφορες μακροχρόνιες και έπίπονες έκστρατείες (Δυτική και 'Ανατολική Στερεά, 'Αττική και Μπιτόλια).

40. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 379-382, όπου και μνημονεύονται τά όνόματα των διαφόρων ληστών που δρασαν στον καζά 'Ιωαννίνων.

41. Βλ. Τ σ ι ρ κ α ν λ η, "Άγνωστο ύπόμνημα, σ. 21.

42. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 386-387.

43. Βλ. Στέφ. Παπαδόπουλου, 'Η Εκανάσταση στη Δ.Στερεά Έλλάδα, Θεσσαλονίκη 1962, σ.148 καί 164-165, σημ. 3.

44. Βλ. Άραβαντινοϋ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 387-388.

45. 'Ο τότε προεστός τών 'Ιωαννίνων Άλέξιος Φύλιου, γράφοντας τόν Νοέμβριο τοϋ 1843 πρὸς τόν Μιχαήλ Ξανθό γιά τίς ὑποθέσεις τῆς πόλης, ἀνέφερε ἀνάμεσα στά ἄλλα: "... ὁ κ.Νούσιας Χρυσός..δυσκολεύεται μεγάλως..έκελδή καί δέν εἶνε ἐκεῖνος ὡς τόν ἠξεύρατε, ἔχασε εἰς τῶν ἀλβανιτῶν τήν κυρκαγιάν ὑπέρ τά τετρακόσιας χιλιάδας Γρόσσια .."(βλ.ΕΑΜΙ Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν, ἀρ. 11).

46. Βλ. Πύνακα σ. 43. Πρβλ. καί τήν ὑπ'ἀριθμ. 398/15-10-1822 ἐπιστολή τοϋ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τόν Κ.Τζαβέλλα, μπακάλη (ΑΣΙ, Κατάστ.8, σ.84).

47. 'Εντύπωση προκαλεῖ τό γεγονός ὅτι ὁ τοῦρκος μκέης δέν κατέφυγε στούς σχετικούς κώδικες τοϋ μεχκεμέ, ὅκου ἀσφαλῶς ὑπῆρχαν καταγραμμένοι ὅλοι οἱ φόροι στήν τουρκική γλώσσα. Πολύ πιθανόν οἱ κώδικες αὐτοῦ νά ἀκολούθησαν τή γενικότερη τύχη τῶν κωδίκων τῶν 'Ιωαννίνων πού κήηκαν ἢ χάθηκαν κατά τή διάρκεια τῆς κολλορκίας τοϋ 'Αλλῆ ἀπό τά κυβερνητικά στρατεύματα (βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 158/26-2-1821 ἐπιστολή τοϋ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τοὺς θεοδ. καί Δημήκουρέλη, ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 35).

48. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 302/15-4-1822 ἐπιστολή τοϋ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τόν Χουσεῖν μκέη, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 69).

49. Μέχρι τότε ἡ διανομή καί ἡ εἰσπραξη τῶν φόρων γινόνταν σέ δύο ἐξάμηνα βλ. παραπάνω σ. 63.

50. Βλ. ἐπιστολή τοϋ Δημ. 'Αθανασίου πρὸς τόν Στ. 'Ιωάννου μέ ἡμερομ. 24 Αὐγούστου 1822, (ΑΣΙ, Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-1823).

51. Βλ. σχέδιο ἐπιστολῆς τοϋ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τοὺς Γιαννιῶτες πού ἔμειναν προσωρινά στό Τσεκέλοβο Ζαγορίου ἀπό τό φόβο τῆς πανώλης, μέ ἡμερομ. 25 Σεπτεμβρίου 1822, (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΦΕΛ).

52. Βλ. ἐπιστολή Στέργιου Νύτζου Στάμμου, Μετσοβίτη ἔμπορου, πρὸς τό

Στ. 'Ιωάννου, μέ ήμερ. 5 Νοεμβρίου 1822. στο ΑΣΙ, Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-23.

53. Για τό μαχτοῦ τοῦ 'Ομέρ Βρυώνη ἐπιβαρύνθησαν για ὄλο τό χρόνο μέ 110.000 γρόσια, ὄσα δηλ. ἀκριβῶς καί ἐκί ἐποχῆς τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, ἄν ἀφαιρέσουμε τοὺς ἐπιπλέον προσωπικούς φόρους τοῦ ἔδου καί τῶν γιῶν του Μουχτάρ καί Βελῆ που ἀνέρχονταν σέ 20 .000 γρ. (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 37, σ.1, ὄπου ἀναφέρεται χαρακτηριστικά ὁ τίτλος τοῦ δεφτεριοῦ: κοινόν χρονικόν δευτέρου ὄλου τοῦ βιλαετιού μας... ἀπό τόν ἀπερασμένον 'Ιανουάριον ὄπου ἤλθε τό πασαλίκη τοῦ αὐθεντός μας 'Ομέρπασα ἔως τόν ἐρχόμενον 'Ιανουάριον 1823).

54. Οἱ περισσότεροι Καλλαρυτινοί διασκορκίστηκαν ὄπως εἶναι γνωστό στά 'Επτάνησα μετά τήν ἐανάστασή τους τόν 'Ιούνιο τοῦ 1821. Βλ. παραπάνω σ.

54α. Μούλκι= κτήμα, ἀκίνητο, περιουσία (τουρκ. mülk).

55. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 36, σ. 7 ('Ιανουάριος 1823).

56. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 36, σ. 7 ('Ιανουάριος 1823).

57. Βλ. ἐπιστολή Στεφ. Βασιλείου πρὸς τό Στ. 'Ιωάννου, μέ ήμερομ. 2 Φεβρουαρίου 1823, (ΑΣΙ, Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-23). Πρβλ. καί ἐπιστολή τοῦ Κων/νου Χαραμη πρὸς τόν Στ. 'Ιωάννου μέ τήν ἔδου ήμερομηνία, στο ΑΣΙ, Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-23.

58. Βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 36, σ. 7 ('Ιανουάριος 1823).

59. Βλ. ἐπιστολή Νικ. 'Αργύρη πρὸς τό Στ. 'Ιωάννου μέ ήμερομ. 2 Φεβρουαρίου 1823, (ΑΣΙ, Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-23). Βλ. ἀκόμη τήν ὑπ' ἀριθμ. 454 /4-2-1823 ἐπιστολή τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τό Στ. Βασιλείου, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 92) Πρβλ. ἀκόμη καί ἐπιστολή Στ. 'Ιωάννου πρὸς Στεφ. Βασιλείου, μέ ήμερομ. 11 Φεβρουαρίου 1823, (ΑΣΙ, Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-23).

60. Βλ. τήν ὑπ' ἀριθμ. 454/4-2-1823 ἐπιστολή τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς τό Στ. Βασιλείου ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 92).

61. Βλ. τήν ὑπ' ἀριθμ. 302/15-4-1822 ἐπιστολή τοῦ Στ. 'Ιωάννου πρὸς

τόν Κουσεΐν πασά,(ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ. 68).

62. Βλ. έκπστολή Στεφ.Βασιλείου πρὸς Στ.Ίωάννου ,μέ ἡμερομ. 2 Φεβρουαρίου 1823,(ΑΣΙ,Φ.Στ.Ίωάννου 1822-23).

63. Βλ. έκπστολή Στ. Ίωάννου πρὸς Στ.Βασιλείου μέ ἡμερομ. 11 Φεβρουαρίου 1823,(ΑΣΙ,Φ.Στ.Ίωάννου 1822-1823).

64. Βλ. έκπστολή Στ.Ίωάννου πρὸς Στ.Βασιλείου ὀ.π.

65 Βλ. τήν ὑκ'ἀριθμ. 455/4-2-1823 έκπστολή τοῦ Στ.Ίωάννου πρὸς τό Σουλεϊμάν πασά,(ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ. 93).

66. Βλ. τήν ὑκ'ἀριθμ. 456/4-2-1823 έκπστολή τοῦ Στ.Ίωάννου πρὸς τόν Ταχίρ ἀγά,(ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ.93).

67. Βλ. έκπστολή Στ.Ίωάννου πρὸς Στ. Βασιλείου,μέ ἡμερομ. 11 Φεβρουαρίου 1823,(ΑΣΙ,Φ.Στ.Ίωάννου,1822-23).

68. Βλ. σχέδιο έκπστολής Στ.Ίωάννου πρὸς τό μητροκολύτη Ίωαννύνων Γαβριήλ,μέ ἡμερ. 11 Φεβρουαρίου 1823,(ΑΣΙ,Φ.Στ.Ίωάννου 1822-23).

69. Βλ. έκπστολή τῶν συντεχνιῶν πρὸς τό Στ.Ίωάννου,μέ ἡμερομ. 23 Μαρτίου 1823(ΑΣΙ,Φ.ΠΙ-ΙΒΙ).

70. Βλ. τήν ὑκ'ἀριθμ. 506/26-3-1823 έκπστολή τοῦ Στ.Ίωάννου πρὸς τοὺς Κων/νο Ἀθανασίου,Κυριάκη Μιζινο,Σκύρο Πλέσιο καί Ἀναστάσιο Μκαρούτα στό ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ.100.Ταυτόχρονα ὁ Στ.Ίωάννου δέχτηκε παρῶμοια πρόσκληση ἀπό τόν Στεφ. Βασιλείου καί τόν Σουλεϊμάν πασά (βλ. τίς ὑκ'ἀριθμ. 508 καί 509 /26-3-1823 έκπστολές τοῦ Στ.Ίωάννου πρὸς τοὺς Στεφ.Βασιλείου καί Σουλεϊμάν πασά ἀντίστοιχα,ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ. 101)

71. Βλ. τήν παραπάνω έκπστολή τῶν συντεχνιῶν πρὸς τό Στ. Ίωάννου μέ ἡμερομ. 23 Μαρτίου 1823.

72. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 508/26-3-1823 ἀπαντητική ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τὶς συντεχνίες,(ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ.100-101).

73. Βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχο 30,σ. 6 ,ὅπου ὁ Στ. Ἰωάννου σημειώνει ἰδιόχειρα:
". 1823 ἀπριλίου 18 ὅσα ὅταν ἐκατέβην διὰ ἐπιδιόρθωσιν τῆς στίμμας εἰς Ἰωάννινα καὶ εἰς τὴν νησί γρ. 377".

74. Μιὰ ἀπὸ τὶς πολλές ὀνομασίες τῶν μονάδων διανομῆς τοῦ φορολογικοῦ ποσοῦ. Ἀπὸ τὶς πλεονάζουσες φορολογικὲς μονάδες εἶναι ἀκόμη τὰ τζάκια, οἱ καπνοὶ,τὰ νοικοκυριά καὶ τὰ στεφάνια.

75. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 554/9-6-1823 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τὸν Ἀναστάσιο Μπέρκο στό ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ.108.

76. Βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχο 36,σ. 9 (Ἰανουάριος 1823)

77. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 553/9-6-1823 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τὸν Πέτρο Μελά,γαμπρό του,(ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ. 107).

78. Βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχο 36,σ. 8 (Ἰανουάριος 1823).

79. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ,Χρονογραφία,τ. Β',σ. 186,ὅπου δίνεται καὶ τὸ γενικὸ ποσοῦ τοῦ καζᾶ γιὰ τοὺς φόρους αὐτοὺς.

80. Ὁ φόρος αὐτός ἰδιαίτερα τώρα ποὺ εἶχε παρατηρηθεῖ αἰσθητὴ μείωση στό ἀνθρώπινο στοιχεῖο,διόγκωνε τὶς φορολογικὲς ὑποχρεώσεις τῶν συντεχνιακῶν μελῶν,γιατὶ ἐπιβάλλονταν κατ' ἀποκοπή χωρὶς νὰ ἐξετάζεται καθόλου ἡ αὔξηση ἢ ἐλάττωση τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου τῆς πόλης. Ἀντίθετα οἱ ὑπόλοιποι φόροι παρουσίαζαν κάποια σχετικὴ ἀναλογία ἀνάμεσα στὰ ποσὰ καὶ στόν πληθυσμό.

81. Βλ. παραπάνω σ. 41.

82. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ,Χρονογραφία τ. Β',σ. 286.

83. Ὁ Ἀραβαντινός ἐσφαλμένα παρουσιάζει τὴν ἀμοιβή τοῦ Κατῆ,ἀνερχο-

μενη έτήσια σέ 28.000 γρόσια,ώς πρόσθετο φόρο τής περιόδου αύτης.Τό ίδιο ποσό πλήρωναν τό χρόνο στόν κατή των 'Ιωαννύνων οί κάτοικοι τοϋ αντίστοιχου καζά κι από κρίν. Βλ.σχετικό σημείωμα μέ ήμ.9-4-1820(ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-ΦΕΛ).

84. Μουφτής = έρμηνευτής των νόμων (τουρκ. müfti ή müftü)

84α. Βλ. Π. 'Α ρ α β α ν τ ι ω ο ϋ,Χρονογραφία, τ. Β', σ. 288-289.

85. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ϋ,Χρονογραφία, τ. Β',σ. 288-289.

86. 'Ο Π. 'Αραβαντινός ύπολογίζει τήν έπιβάρυνση στό όλικό ποσό έξαρ-
χης κατά οίκογένειες, πράγμα που νομίζουμε πώς δέν εύσταθει, άφου σύμ-
φωνα μέ τίς άρχειακές μας πηγές ή κατανομή των φόρων, τακτικων και έκ-
τακτων, γινόταν στόν καζά πρώτα κατά τμήματα και ύστερα κατά οίκογένει-
ες.Αυτό ελχεως άποτελεσμα τά ποσοστά συμμετοχης κάθε οίκογένειας νά
διαφοροκοιούνται από τμήμα σέ τμήμα .Έτσι, ένω κατά τόν 'Αραβαντινό
φαίνεται πώς τό κάθε σπύτι τοϋ καζά 'Ιωαννύνων πλήρωσε 130 γρόσια τό
χρόνο στό δικαστημα των 8 αύτων έτων (1822-1829), άνεξάρτητα σέ κοινό να-
χυλιέ άνηκε τό σπύτι, τά πράγματα ελναι διαφορετικά.Στά Γιάννινα π.χ.
ή κάθε οίκογένεια έπιβαρύνθηκε μέ 444 γρ. τό χρόνο,στό Ζαγόρι μέ 200
γρ., στους Καλαρρύτες και τό Συρράκο 271 γρ. .στό Μαλακάσι 38 γρ. και
τέλος ή κάθε έβραϊκή οίκογένεια έπιβαρύνθηκε μέ 70 γρόσια.

87. 'Ο έποικισμός των 'Ιωαννύνων έγινε μετά τό 1830 και προοδευτικά
(βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ϋ,Χρονογραφία, τ. Β',σ. 270-271).

88. Τό εμπόριο εκείνη τήν έποχή ιδιαίτερα παρουσίαζε μεγάλη δυσκαμ-
ψία (βλ. έπιστολή τοϋ Σωτ.Σταύρου προς Φύλακτο Νικολάου και Συντρο-
φία στό Ζέμον, 1/13 Μαρτίου 1824,ΑΣΙ,Κατάστιχο 11,φ. 39^v).

89. Βλ. έπιστολή 'Αναστασίου Παπαφύλου προς Στ. 'Ιωάννου μέ ήμερομ.10
Μαρτίου 1823,στην όποία αναφέρονται και τά εξής:".. ό κύρ Νούσιας
Χρυσός,ό όποιος πρώτα μοϋ ήλεγεν ότι βρίσκει αύτός δάνεια,τώρα όμως
μοϋ έδυσκόλεφεν πολύ τήν ύπόθεσιν... άκόμη ελχε έλπίδα και είς τά
καιδιά Μέτσο Μόνου και αύτά άρχισαν και έφυλάκωσαν τά καιδιά τοϋ
Νικ.Μύχου..",(ΑΣΙ,Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-23).

90. 'Από τό ποσό των 57.387 γρ. που ήταν ή αναλογία τοϋ βαροσιου

στό κοινό έτησιο δεφτέρι του καζã του 1822,τό Ζαγόρι ανακούφισε τους Γιαννιῶτες πληρώνοντας 25.000 γρ. για λογαριασμό τους καί οί 'Ε-
βραῖοι 2.750 (βλ. ΑΣΙ,Κατάστιχο 37,σ. 1,16 'Οκτωβρίου 1822).

91. Βλ. "Μπουγλουρντί Βεζύρ Ρεσίτ Μεχμέτ κασã ρούμελης 'Ιωαννύνων,
Ντελβίνου,Αυλώνας" μέ ήμερομ. 9 Μαΐου 1826,ΕΑΜΙ άρ. 21.

91α .Τεκλίφι=φόρος,ένόχληση (τουρκ.τέκλιφ).

92. Στο 'Ιστορικό 'Αρχεῖο Κέρκυρας καί ιδιαίτερα στό τμήμα του 'Ιονύ-
ου κράτους σώζονται άρκετοί φακέλοι ὅπου σημειώνονται από μιá έκτρο-
πή ,γνωστή περισσότερο ως έκτροπή τῶν ξένων, οί άφύξεις καί οί άνα-
χωρήσεις τῶν ξένων στην Κέρκυρα.Άνάμεσα στους φακέλους αυτούς έντοκίσα-
με μερικούς που άναφέρονται τόσο στους κατοίκους τῆς περιοχῆς ὅσο καί
στά χρόνια που μãς ένδιαφέρουν.Ιδιαίτερα για τους Γιαννιῶτες βλ.φ.245.
Commissione per li Stranieri,Registro nono da 12 Giugno 1825/fino li 26
genajo 1827,φ.φ 1^υ,6^υ,7^υ,10^υ,11^υ,12^τ,16^υ,17^τ,20^τ,21^τ,24^υ,28^τ,29^τ,30^υ,
36^τ,36^υ,39^τ,41^υ,43^υ,46^τ,47^υ,48^τ,54^υ,57^υ,58^τ,59^υ,62^{τ-υ},64^τ,82^υ,84^υ,85^τ,
86^υ,90^υ,98^υ,111^{τ-υ},114^τ,116^τ,118^υ,126^τ.-Registro 10 da primo febraio
1827/fino li 10 decembre 1827,φφ. 18^τ,32^τ,35^τ,35^υ,41^τ,53^τ,56^τ,65^υ,
73^υ,87^τ,109^τ,111^υ,130^υ,132^υ,133^υ,138^υ,140^μ.-Registro 11 da 11 dece-
mbre 1827/fino li 19 giugno 1828,φ.φ. 1^υ,9^τ,20^τ,24^τ,30^τ,34^υ,37^υ,58^υ,
65^υ,67^υ.

Οί περισσότεροι από τους πρόσφυγες συντεχνίτες γιαννιῶτες ήταν
κακοτάδες καί ένσωματώθηκαν στη συντεχνία τῶν Κακοτάδων-Γουναράδων
τῆς Κέρκυρας,ὅπου πρόσφεραν μέ τή σειρά τους άργότερα τό σχετικό χρη-
ματικό ποσό-δῶρο στους κυβερνητες τῆς Παναγίας τῶν Ξένων του νησιού
(βλ. Σπ.Σ τ ο υ π η, "Οί Ξένοι" έν Κερκύρα,β' έκδοση,Κέρκυρα 1960,σ.
62 καί 156).

93. Βλ. 'Ιστορικό 'Αρχεῖο Κέρκυρας,'Ιόνιο Κράτος,φ.245 ,Registro 9,
10, καί 11,ὅπου άρκετοί από τους πρόσφυγες γιαννιῶτες ήρθαν στην
Κέρκυρα από τή Ζάκυνθο.Πρβλ. καί Κο νό μ ο υ, 'Ηπειρῶτες στη
Ζάκυνθο,σ. 6- 18.

94. Μπουγλουρντί του Κλουταχῆ,μέ ήμερομ. 9 Μαΐου 1826(ΕΑΜΙ,άρ. 21),
μέ τό ὅποιο άπευθύνεται καί στους γιαννιῶτες που μένουν προσωρινά
τή Θεσπρωτία: "... ὅσοι εἴσθε φυγάτοι ὅκο τό βατάνι σας (πατρίδα)είς
Τζαμουρίαν...".

95. Βλ. Παπαδόπουλου, 'Η επανάσταση στη Δ.Στερεά Ελλάδα'. 148.

96. Βλ. Βρανούση, 'Αθανάσιος Ψαλίδας, "ΗΕ" 1(1952) σ. 469.

97. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 4: "Η εκκλησία της υπεραγίας θεοτόκου του άρχιμανδρέιου, 1830 'Ιουλλίου α, από τους βαροσληδες 'Ιωαννίταις όσα της χρωστούν από άσημικά. Γρ. 29,649,10". Τό ζδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε στα δύσκολα αυτά χρόνια και στο Καπέσοβο του Ζαγοριού (βλ. Κώδικα χωρίου Καπεσόβου φ 16^{Τ-Υ}).

97α. Μεζάτι=δημοκρασία (τουρκ. mezat)

98. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1837, σ. 3 και 8 όπου φαίνεται ότι οί βαροσληδες δανείστηκαν χρήματα από κλούσιους τουρκαλβανούς Γιαννιώτες τό Σεπτέμβριο του 1829 και τό Μάρτιο του 1829 με τόκους 15⁰/0 και 19⁰/0 τό χρόνο αντίστοιχα. Βλ. άκόμη Βρανούση, 'Αθαν. Ψαλίδας, σ. 469.

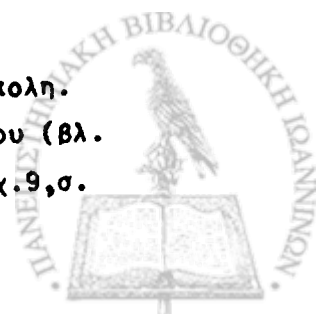
99. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 24, όπου μνημονεύεται ότι κάποιος 'Ελμάζαγας δάνεισε στις άρχές του 1830 τους βαροσληδες και ζαγορσίους με "κοινή όμολογία" 2.285 γρόσια με τόκο 24⁰/0 τό χρόνο.

100. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839 σ. 4, 5, 6, 7 όπου οί περισσότερες περιπτώσεις των δανείων που χορηγήθηκαν στους βαροσληδες στο χρονικό διάστημα 1827-1830 κυμαίνονται με τόκους ανάμεσα στο 1⁰/0 και 2⁰/0 τό χρόνο.

101. 'Από τή δεύτερη σελίδα ως και τήν όγδοηκοστή τρίτη του καθολικού αυτού βρίσκονται καταχωρημένα τά περισσότερα δάνεια που πραγματοποιήθηκαν από τους βαροσληδες συντεχύτες στο χρονικό διάστημα 1827-1834.

102. Είναι τό διάστημα που ό Κλουταχής άκουσίαζε στην έκστρατεία της Α.Στερεάς 'Ελλάδας και 'Αττικής (βλ. 'Αραβαντινοσ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 382).

103. Τό κύριο επάγγελμά του ήταν Τραπεζίτης στην Κωνσταντινούπολη. Διατέλεσε και για ένα διάστημα έπιστάτης (βεκύλης) του Ζαγοριού (βλ. Λαμπρύδη, 'Ηπειρωτικά Μελετήματα, Ζαγοριακά, μέρος Β', τευχ. 9, σ. 16).

104. Μεγαλέμπορος Μετσοβύτης.

105. Πρόκειται για τὸ γιό τοῦ Ἰασύμ μπέη (μπεῦζαντές). Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἐπικρατοῦσε ἡ συνήθεια ὁ γιός τοῦ μπέη νὰ ἀποκαλεῖται μπεῦζαντές.

106. Διατέλεσε ταξιλντάρης τοῦ βαροσιοῦ γιὰ κάμποσα χρόνια. Μαζὶ μὲ τὸν ἄλλο φοροεισπράκτορα Λιούρκα θεωρήθηκαν ὑπαίτιοι γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν πρώτων φορολογικῶν καταλόγων ποὺ συντάχθηκαν τὸ 1822 ἀπὸ τὸ Στ. Ἰωάννου (βλ. ἐπιστολὴ Στ. Ἰωάννου πρὸς τὸν Στ. Βασιλείου, μὲ ἡμερομ. 14-8-1822, ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23. Βλ. ἀκόμη ἐπιστολὴ Δημ. Μπουρέλη πρὸς Στ. Ἰωάννου μὲ ἡμερομ. 16 Φεβρουαρίου 1823, ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23).

107. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 8, 11, 21, ὅπου σημειώνονται τὰ ποσὰ τὰ ὅποια δανείστηκαν οἱ βαροσλήδες καὶ οἱ ἐτήσιοι τόκοι τῶν δανείων, στὸ χρονικὸ διάστημα 1829-1830.

108. Γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο οἱ συντεχνίες δάνειζαν στὰ μέλη τους χρηματικὰ ποσὰ (βλ. παραπάνω σ. 53).

109. Ἡ ὑπολειτουργία τοῦ ταμείου αὐτοῦ ὀφειλόταν στὶς ἀντίξοες τοκισκὲς ἀλλὰ καὶ γενικότερες συνθήκες, ποὺ ἐμπόδιζαν τὴ φυσιολογικὴ εἰσροὴ τῶν ξένων νομισμάτων τῶν εὐεργετῶν. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 594/26-10-1823 ἐπιστολὴ τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς Ἰω. Μπούμπα καὶ Α. Πάλλη στὸ ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 113. Βλ. ἀκόμη καὶ ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 8.

110. Βλ. Λ α μ π ρ ὺ δ η, Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα, τεύχ. 9^ο, σ. 82-86.

111. Βλ. Π α π α δ ὄ π ο υ λ ο υ, Ἡ ἐπανάσταση στὴ Δ. Στερεὰ Ἑλλάδα, σ. 131-132.

112. Βλ. Π α π α δ ὄ π ο υ λ ο υ, ὁ.π., σ. 132 σημ. 2.

113. Βλ. Π α π α δ ὄ π ο υ λ ο υ, ὁ.π., σ. 144-145.

114. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 229.

115. Βλ. AMI, Καθολικό 1827-1839, σ. 56, όπου σημειώνονται τὰ ἑξῆς:
" 1837 Ὀκτωβρίου 15. Ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον ὅσα ἔδωκαν διὰ τὰς
δύο σφαιρας ὁποῦ ἦλθαν ἀπὸ Πρέβεζαν μαζί με τὰ ἔξοδα, δηλ. δογάνα, ἰχι-
σάκι, ἀγώγιον κ.τ.λ. γρ:50".

116. Ὁ φόρος αὐτὸς ἀποδίδονταν στὸ mihtesir, σέ ὅποιες πόλεις βέβαι-
α ὑπῆρχε ὁ θεσμὸς αὐτός (βλ. Gibb-B o w e n, Islamic society, τ. 1, μέρ-
ος 2, σ. 15).

117. Πρέπει νὰ τονίσουμε ἐδῶ πῶς ὁ φόρος αὐτὸς ἦταν ἀπὸ τοὺς κινδύ-
νους, τουλάχιστον γιὰ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ, γιὰτὶ στὸ διάστημα τῆς ἐ-
κβολῆς του στὴν Ἠπειρο οἱ γειτονικὲς περιφέρειες πλήρωναν παρακλή-
σιους φόρους με διαφορετικὰ ὄνοματα. Ἔτσι, ὅταν 30 χρόνια ἀργότε-
ρα ὁ τοῦρκος πασὰς τῆς Λάρισας ἐπέβαλε στοὺς ἐκεῖ Ἕλληνες συντεχνίτες
φόρο με τὴν ἴδια ὀνομασία, τὸ γεγονός αὐτὸ θεωρήθηκε ὡς τοπικὴ φορολο-
γικὴ καινοτομία (βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1508/11-11-1861 ἀναφορὰ τοῦ Ἑλλη-
να προξένου τῆς Λάρισας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδας,
AYE -1861 - 49/2, Φορολογία καὶ κτήματα τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων καὶ
βιαιοπραγίαι κατ' αὐτῶν. Στὴν ἀναφορὰ του αὐτῆ ὁ πρόξενος ἀνέφερε ἀνά-
μεσα στ' ἄλλα γιὰ τὸ φόρο αὐτὸ καὶ τὰ ἑξῆς: "... ὁ φόρος αὐτὸς εἶναι
ἀπ' ἐκείνους οἷτινες εἰσπράττονται εἰς ἕνα μέρος τῶν ἐπαρχιῶν καὶ
τῶν ὀκωίων δὲν ἔχει ἀκριβῆ γνώσιν ἢ κεντρικὴ ἐξουσία..". Βλ. ἀκόμη
καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 478/8-3-1865 ἔγγραφη ἀπάντησι τοῦ πρώτου διερμηνέα
τῆς Ἑλλάδας στὴν Ὑψηλὴ Πύλη, Γ. Ραζή, πρὸς τὴ Βασιλικὴ Πρεσβεῖα Κων-
σταντινουπόλεως AYE-1862-Πρεσβεῖα Κωνσταντινουπόλεως φόρος NTAMΓKA
συντεχνιτῶν (1862-1865).

118. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὅ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 402, σημ. 1.

119. Ὁ φόρος αὐτὸς, παρ' ὅτι ἐπιβάλλεται στὴν Ἠπειρο γιὰ πρώτη φορὰ
τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, εἶναι ἀπὸ τοὺς κινδύ-
νους τουρκικοὺς φόρους. Ὁ Κα-
νοναμὸς τοῦ 1571 γιὰ τὴν Τρίπολη παρουσιάζει σὰν ξεχωριστὸ φόρο τὸ
kalem resmi ἀπὸ τὸν τελειωτικὸ φόρο (gümruk) με τὴν ὀνομασία der
âmed. Ἐκίσις ἢ δευτέρη συνηθισμένη ὀνομασία γιὰ τὸ φόρο αὐτὸ ἦταν καὶ
ἢ "bureau due" (βλ. Gibb-B o w e n, Islamic society, τ. 1, μέρος 2,
σ. 13, σημ. 7).

120. Σώζεται μέχρι σήμερα στην "Ηπειρο ή έξης παροιμιακή φράση σχετική με τό φόρο αυτό : "δέν έχει ντάμγκα αυτός για νά φαίνεται".

121. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 28/8-2-1851 άναφορά τοϋ πρόξενου 'Ιωαννίνων, Ρωσέτου, πρós τόν άντιστράτηγο Κ.Α Μεταξά, έκτακτο άπεσταλμένο καί πληρεξούσιο 'Υπουργό στην 'Υψηλή Πύλη (ΑΥΕ-1851-49/2, φόροι, Καταπιέσεις 'Ελλήνων). Βλ. άκόμη τήν ύπ'άριθμ. 33/9-1-1865 άναφορά τοϋ Γ.Ραζή πρós τήν Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως, ΑΥΕ-1862.-Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως, φόρος ΝΤΑΜΓΚΑ συντεχνιών (1862-1865). Πρβλ. καί 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ϩ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 230.

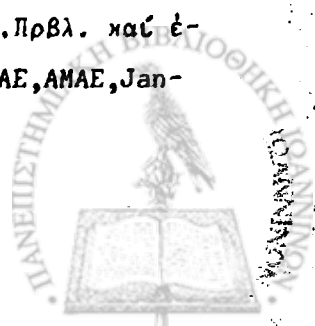
122. Για τό έμμεσο αυτό είδος φόρου, που έπιβαλλόταν στά προϊόντα έσωτερικού βλ. Gibb-B o w e n, Islamic Society, τ. 1, μέρος 2, σ. 8 .

123. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ϩ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 230.

124. Τό μέταλλο π.χ σφραγιζόταν για πρώτη φορά όταν τό άγόραζε ό μεταλλουργός. Στή συνέχεια για δεύτερη φορά όταν τό άγόραζε ό πεταλωτής καί τρίτη φορά σφραγιζόταν όταν κατασκευαζόταν τό κέταλο (βλ. Gibb-B o w e n, Islamic Society , τ. 1, μέρος 2, σ. 8) .

125. Πολύ ανάγλυφα μās δύνει τόν τρόπο έφαρμογής τοϋ φόρου αυτού πάνω στό δέρμα ό πρόξενος 'Ιωσήφ Βαρότσης σέ έπιστολή του πρós τό Χαρούλαο Τρικούπη γράφοντας τά έξής: "...Rien de plus onèreux, pour les pauvres artisans surtout que cet impôt du Damga. Par exemple, le peau vendue à un tanneur doit être timbrée; le vendeur devra payer 1 para par piastre, $2\frac{1}{2}$ /0. Cette peau sera tannée et vendue au cordonier ou bien elle sera emportée un second timbre, et un second droit; la peau façonnée en soulier portera un 3eme timbre et païre au fisc un 3eme droit..." (βλ. τήν ύπ'άριθμ. 46/28-6-1844 άναφορά τοϋ Βαρότση πρós τόν Σπ. Τρικούπη, Γραμματέα τοϋ Βασ. ΟΪκου καί τών έξωτερικών ύποθέσεων, ΑΥΕ-1844-37/13, Προξενικά).

126. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ϩ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 398. Πρβλ. καί έπιστολή τοϋ Γάλλου πρόξενου στά Γιάννινα Sabatier πρós ΜΑΕ, ΑΜΑΕ, Jannina , 10 (1846-1862), φ. 99^Υ

127. Για την προέλευση της λέξης βλ. Gibb-B o w e n, Islamic Society τ. 1, μέρος 2, σ. 7, σημ. 5.
128. Βλ. Gibb-B o w e n , δ.π., σ. 6.
129. Βλ. Nicoara B e l d i c e a n u, Le monde ottoman des Balkans (1402-1566) , Variorum, London 1976, σ. 244, σημ. 15.
130. Βλ. Gibb-B o w e n, Islamic Society, τ. 1, μέρος 2, σ. 8.
131. Βλ. την υπ. αριθμ. 1587/1851 βεζυρική διαταγή σέ μετάφραση, σχετική μέ τά δικαιώματα του Μκάτο'κασάρ', που άπευθύνθηκε στον 'Αλή Ριζάκασά, Γενικό Διοικητή της 'Ηκείρου (ΑΥΕ-1859-49/2, Φόροι, Καταπλέσεις 'Ελλήνων).
132. Πιό άναλυτικά για την έφαρμογή του φόρου αυτού στο 18 αιώνα βλ. Gibb-B o w e n, Islamic Society, τ. 1, μέρος 2, σ. 7. Εϊδικότερα για τά Βαλκάνια, σέ πιό παρωχημένη έποχή όμως, βλ. B a l d i c e a n u, Le monde ottoman, σ. 244.
133. 'Ο φόρος αυτός εξακολουθεϊ νά εισπράττεται καϊ τό 1858 άπό τους 'Ηκειρωτες, όπου φαίνεται άπό την υπ' αριθμ. 136/7-7-1858 έγγραφη άπάντηση του Γενικού Διοικητή της 'Ηκείρου 'Ακίφκασά προς τον Έλληνα πρόξενο της Αύλώνας, (ΑΥΕ-1858 , Β' 'Αρχετο, Προξενετο Αύλώνας).
134. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, τ. Β', σ. 287.
135. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, δ.π., σ. 287.
136. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, δ.π., σ. 287.
137. Βλ. την υπ' αριθμ. 207/13-7-1845 άναφορά του Κλέριτζη, πρόξενου των 'Ιωαννίνων, προς τό 'Υπουργετον 'Εξωτερικών της 'Ελλάδας ΑΥΕ-1845 36/2 Προξενετα καϊ 'Υποπροξενετα 'Ελλάδος εϊς 'Ηκειρον ('Ιωάννινα).

138. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 213/27-7-1845 Έκθεση τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ΑΥΕ-1845-36/2, Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἡπειρον (Ἰωάννινα). Γιά τὶς διατάξεις πού περιλάμβανε ὁ νέος νόμος στρατολογίας βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Χρονογραφία, τ. Α , σ. 405, σημ. 1.

139. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 263/30-11-1846 Έκθεση τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ὑ.Ε, ΑΥΕ-1846-36/2, Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα.

140. Βλ. ἀναφορὰ τῶν συντεχνιῶν πρὸς τὸ βαλὴ τῆς Ἡκείρου, Ἰμὴν πασά, μέ ἡμερομ. 26-3-1831 στό ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά ἔγγραφα.

141. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 286-287.

142. Βλ. D. U r q u h a r t, The spirit of the East, London 1838, τ. 1, σ. 207.

143. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 286-287.

144. Βλ. Β ρ α ν ο Ὑ σ η, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, σ. 468.

145. Βλ. Τ σ ι ρ κ α ν λ η, Ἄγνωστο Ὑπόμνημα γιά τήν κόλη τῶν Ἰωαννίνων, σ. 22.

146. Βλ. ἀναφορὰ (σέ μετάφραση) τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ τῆς Ἡκείρου Ἀ κήφ πασά πρὸς τήν Ὑψηλὴ Πύλη, μέ ἡμερομ. 12 Ρεβιούλ-ἀχήρ 1277 (1860) στό ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά ἔγγραφα.

147. Ἀλλά καὶ ὁ συντεχνιακὸς θεσμὸς στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα δέν εἶχε καλύτερη τύχη. Παρ' ὅτι, ὅταν κηρύχτηκε ὁ πόλεμος τῆς ἀνεξαρτησίας, οἱ Ἕλληνες ἔμποροι, βιοτέχνες καὶ ἄλλοι ἐπαγγελματίες, ἔθεσαν, ὅπως ἦταν φυσικό, εὐχάριστα στή διάθεση τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ τόσο ὑλικά κλοῦτη ὅσο καὶ ἀνθρώπινες ζωές δέν κατόρθωσαν νά ὀδηγήσουν τήν ὀργάνωση τοῦ κράτους σύμφωνα μέ τὶς φιλοδοξίες τους καὶ τὶς συνήθειές τους. Ἀντίθετα μάλιστα ἔβλεπαν τή νέα Ἑλλάδα νά ὀργανώνεται σέ μιὰ βάση τελεύως ξένη πρὸς τὶς ἐπιδιώξεις τους καὶ τὰ ἦθη τους. Ὁ κυβερνήτης

Ίωάννης Κακοδύστριος είναι πολύ αποκαλυπτικός για τη στάση που έμελλε να κρατήσει το επίσημο κράτος απέναντι στις συντεχνίες σε μία επιστολή του που απηύθυνε από το Ναύκλιο προς το Νικόλαο Γερεκάρη στην Πάτρα, με ημερομ. 14/26 Σεπτεμβρίου 1831. Χαρακτηριστικό απόσπασμα της παραπάνω επιστολής μεταφέρουμε εδώ: "...έξηγήσατέ μου -έγραφε ο Κακοδύστριος- όμοίως πώς ήμποροθμεν να πραγματοποιήσωμεν τήν ιδέαν ν' αποκατασταθούν τά Συνάφια. αλλά δέν πρέπει να τούς δώσωμεν τήν δύναμιν να συνιστώσιν έν σωμα,τό όκοιον να γνωμοδοτη καί να λαμβάνη μέρος εις πράγματα,διόλου άνούκεια προς τήν τέχνην ή έπιτηδευμάτων ουτε κάλιν να διοργανώσωμεν έν είδος Μονοπωλείου.Αί διακοινώσεις αύται θέλουν μένει μεταξύ μας,διότι κανείς δέν πρέπει να έχη ιδέαν περι αύτων άλλως θέλομεν κάμει περισσότερο κακόν παρά καλόν.

"Έχω κεκούθησιν εις τόν μυστηριώδη χαρακτηρα σας καί εις τόν προς όφελος της δημοσίας ύπηρεσίας ζήλον σας..." (βλ. ΓΑΚ,ΑΓ 13.Φ.80).

148. Η ύποτονικότητα των λειτουργιών αυτών αντικατοπτρίζεται ολοκάθαρα στη συντεχνία των ταμπάκων, από τις πιο μεγάλες και με άμιγεις γιαννιώτες πολύτες ως προς τη σύνθεσή τους. Σε έγγραφό τους με ημερ. 15 Σεφ. 1247 (1831) οι Ταμπάκηδες παρακονοούνταν στον Κατή των Ίωαννίνων, γιατί μερικοί από τους όμοτέχνους τους άθετοσαν βασικές άπαγορευτικές διατάξεις της συντεχνίας στην προμήθεια καί τήν πώληση δερμάτων καί τόν παρακαλοσαν να άπαγορεύσει στο μέλλον τήν είσοδο ξένου στοιχείου στη συντεχνία τους για να σταματήσει ή άνωμαλία αυτή (βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, Τά Ίσνάφια καί τά έπαγγέλματα, σ. 34).

149. βλ. Ίστορικό Άρχελο Κέρκυρας - Ίόνιο Κράτος Φ. 240, Commissione per li stranieri, ύποφ. 1, Registro di Stranieri esistenti nell' Isola par 18 aprile 1821 fino tutto giugno 1821. φφ. 14^τ, 15^υ, 23^τ, 27^τ, 28^υ, 34^τ, 35^υ, 37^υ, 44^τ, 67^τ, 69^υ, 73^τ, 74^τ, 76^υ, 77^υ, 81^υ, 82^υ, 84^υ, 85^υ, 89^τ, 90^υ, 91^υ, 101^τ, 107^τ, 117^τ, 118^υ, 119^τ, 123^τ, 124^υ, 127^τ, 135^υ. Όπως αναφέραμε καί στη σημείωση 92 στους φακέλους αυτούς καταχωροούνταν οι άφύξεις ή οι άναχωρήσεις των ξένων στο νησί από τήν "έκτροπή ξένων".

150. βλ. Ίστορικό Άρχελο Κέρκυρας - Ίόνιον Κράτος, Φ. 240, Commissione per li stranieri, ύποφ. 1 Registro di stranieri arrivati nell' Isola di Corfú da primo luglio 1821 fino 17 agosto, φφ 2^τ, 3^υ, 4^τ, 5^τ, 6^υ, 7^υ, 8^υ, 9^τ, 10^υ, 15^τ, 18^τ.

151. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 349/8-8-1822 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου πρὸς τὸν ἐμπορικὸ τοῦ οὔκο στή Βιέννη,(ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 75).

152. Βλ. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κέρκυρας-Ἰόνιον Κράτος φ. 241 , Ἀπρίλιος 1828-Ἰούνιος 1835 φ. 246 , Ἰούνιος 1828-Νοέμβριος 1832 φ.247 Νοέμβριος 1832 - Ὀκτώβριος 1846.Οἱ παραπάνω φάκελοι ποὺ τιτλοφοροῦνται "πρακτικὰ ἐπιτροπῆς ξένων" περιέχουν τὶς σχετικὲς πράξεις ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὴν ἀφιξη ἢ τὴν ἀναχώρηση κάποιου ξένου στήν Κέρκυρα. Πρβλ. καὶ φ.248 , Ἀλφαβητικὸς πίνακας τῶν ἀφιχθέντων ξένων ἐν Κερκύρα 1 Ἀπρίλιος 1828 - 13 Ὀκτωβρίου 1836.

153. Βλ. Παπαδόπουλου, Ἡ ἐπανάσταση στή Δ.Στερεά Ἑλλάδα, σ. 176-177.

154. Βλ. Παπαδόπουλου, ὁ.π., σ. 156-157.

155. Βλ. U r q u h a r t, The spirit of the East, τ. 1, σ. 206.

156. Βλ. U r q u h a r t, ὁ.π., σ. 207.

157. Βλ. U r q u h a r t, ὁ.π., σ. 207-208.

158. Γιά τὴν τέχνη τοῦ savat βλ. Ζώρα, Δύο μεγάλοι μαστόροι τοῦ ἀσημιοῦ σ. 28 σημ.28. Ἀποτελοῦνταν συνήθως ἀπὸ κράμα ἀργύρου, χαλκοῦ μολύβδου καὶ κεριοῦ τοῦ θειαφιοῦ ποὺ μοιάζει μέ μαῦρο σμάλτο. Τὸ σαβάτι χρησιμοποιοῦντο εὐρύτατα ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς γιαννιῶτες ἀργυροχρυσόχους ἀλλὰ καὶ τοὺς ἠπειρωτῆς γενικότερα.

159. Βλ. Νικ. Παπακώστα, Ἡπειρωτικά, τ. Α', σ. 200 καὶ σημ. 7.

160. Ἐνάντιον τοῖς ἐποίκοις τῶν Ἰωαννίνων σὲ 1830 ἀναφέρονται καὶ Καλαρρυτινοί. Βλ. ἀναφορὰ τοῦ τοπικοῦ τουρκικοῦ συμβουλίου πρὸς τὸν

Ίμην πασά, μέ ήμερον. 15 Ρεβλούλ -άχηρ 1831, στο ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά έγγραφα.

161. Στο ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 73 κ.έ. καταγράφονται οί τελευταί-ες δόσεις τών βαροσλήδων στο χρονικό διάστημα 17 Ίουλίου 1838- 30 Ώκτωβρίου 1839.

162. Τά Γιάννινα, ως έδρα τοϋ πασαλικιοϋ και ως μελλοντική πρωτεύου-σα της ελεύθερης Ήκειρου, συγκέντρωναν τίσ μεγαλύτερες και περισσότε-ρες δωρεές τών ήκειρωτών εύεργετών.

163. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, όπου αναφέρονται τά κοσά κού έστειλαν τήν α΄ Μαρτίου 1834 και 1832 αντίστοιχα οί έπίτροποι τοϋ Παύλου Χ΄ Πολύζου από Βιέννη και Παναγιώτη Ζούκα από Ρωσία για τό ταμελο έλεών και τά όκοτα δανείστηκαν οί βαροσλήδες μέ χαμηλούς τόκους.

164. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 15, 19, 25, 42, 46, 58, 65, 77, 76, 77, 79, 84, 85. Στίς σελίδες αυτές τοϋ παραπάνω κώδικα, καταγράφονται τά κοσά κού κλήρωνε τό ταμελο έλεών για τούς φτωχούς Γιαννιώτες, συντεχνίτες και μή, στο χρονικό διάστημα Ίανουαρίου 1835-Δεκεμβρίου 1839.

165. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 52, όπου αναφέρεται: " 1837 Μάιος 22 ... δσα έδωκαν δια τόν Βασιλικόν Στρατώνα (κισλάν) όκοϋ κτύζεται. ."

166. Βλ. Φιλίππου Σ ε γ κ ο υ ν η, 'Ανέκδοτος 'Αλληλογραφία τών Ζωσιμα-δών της κοινότητος Ίωαννίνων και τών έπιτρόπων του και άλλα έγγραφα εκ τοϋ 'Αρχείου Φύλλου, "ΗΧ", 6(1931) σ. 225.

167. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο ϋ, Χρονογραφία, τ. Β΄, σ. 230.

168. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 55, 68, 73, όπου φαίνονται τά κοσά κού κλήρωσε ή κοινότητα τών Ίωαννίνων, σέ τρεις δόσεις στο χρονικό διάστημα Μαΐου 1837-Δεκεμβρίου 1838 για νά έξοφλήσει τό χρέος της προς τό τουρκικό δημόσιο αναφορικά μέ τήν άνέγερση τοϋ στρατώνα.

169. Βλ. Δημ. Νικολαΐδου, 'Οθωμανικού κώδικες, έν Κωνσταντινουπόλει 1890, τ. Γ, σ. 2849-2854, όπου δημοσιεύεται αυτούσιο. Βλ. άκόμη Μιχ. Λάσκαρι, Τό 'Ανατολικόν Ζήτημα 1800-1923, τευχ. α', έν Θεσσαλονίκη 1948, σ. 130-132. Πρβλ. καί Ν. Βλάχου, 'Ιστορία των κρατών της Χερσονήσου τοϋ Αζμου 1908-1914, τ. 1, έν 'Αθήναις 1954, σ. 44.
170. Παρόμοια συμπεριφορά έδειξαν καί οί κάτοικοι της 'Αλβανίας (βλ. Kristo F r a s h e r i, Histoire d'Albanie, Tirana 1964, σ. 124-25).
171. Βλ. τήν ύπ' αριθμ. 28/8-2-1851 άναφορά τοϋ πρόξενου 'Ιωαννίνων, Ρωσέτου, πρός τόν Κ. Μεταξά, (ΑΥΕ-1851-49/2, Φόροι Καταπιέσεις 'Ελλήνων).
172. Βλ. τήν ύπ' αριθμ. 207/13-9-1845 έκθεση τοϋ πρόξενου 'Ιωαννίνων Κλέριτζη πρός τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών στό ΑΥΕ-1845-36/2 Προξενεία καί 'Υποπροξενεία 'Ελλάδος είς 'Ηπειρον ('Ιωάννινα).
173. Βλ. τήν ύπ' αριθμ. 54/26-4-1846 έκθεση τοϋ πρόξενου 'Ιωαννίνων Κλέριτζη πρός τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών στό ΑΥΕ-1846-36/2, Προξενεία καί 'Υποπροξενεία 'Ελλάδος είς 'Ιωάννινα.
174. Βλ. τήν ό.π., ύπ' αριθμ. 54/26-4-1846 έκθεση.
175. Βλ. S h k o d r a, Le marché albanais durant la période de la renaissance nationale "SA" 15(1978) σ. 95.
176. Βλ. S h k o d r a, ό.π., σ. 121-123. Βλ. άκόμη, 'Ανθιμου 'Αλεξούδου, Σύντομος ιστορική περιγραφή της 'Ιερās Μητροπόλεως Βελεγράδων, έν Κερκύρα 1868, σ. 156-157.
177. Βλ. τήν ύπ' αριθμ. 213/19-2-1857 άναφορά τοϋ πρόξενου 'Ιωαννίνων Γ. Πάκωρος, πρός τό Ραγκαβή, 'Υπουργό 'Εξωτερικών, (ΑΥΕ-1857-36/2, Προξενεία καί 'Υποπροξενεία 'Ελλάδος είς 'Ιωάννινα). Βλ. άκόμη καί τήν ύπ' αριθμ. 265/22-6-1857 έκθεση τοϋ υποπρόξενου Αύλώνας, Μιχ. Νικολαΐδη πρός τόν 'Υπουργό 'Εξωτερικών Α. Ραγκαβή, (ΑΥΕ-1857-36/2 Προξενεία καί 'Υποπροξενεία 'Ελλάδος είς Αύλώνα).

178. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία τ. Β', σ. 20.

179. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 213/26-9-1845 έκθεση του Κλέριτζη προς τό 'Υπουργετο 'Εξωτερικῶν, (ΑΥΕ-1845-36/2, Προξενετα καί 'Υποπροξενετα 'Ελλάδος εἰς 'Ηπειρον).

180. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 252. 'Ιδιαίτερα γιά τούς γουναράδες βλ. Καλλιόπης θ ε ο χ α ρ ὺ δ ο υ, Τό ἀρχοντικό του Μπασάρα στήν Καστοριά καί ἡ ἐμπορική δραστηριότητα τῆς οἰκογένειας στό ἀ' μισό τοῦ 19^{ου} αἰώνα, "Μακεδονικά" 19(1979) σ. 322.

181. Σύμφωνα μέ δημοσίευμα τῆς ἐφημερίδας "Φωνή τῆς 'Ηπείρου" φ.53 3-9-1891, ἐμπορικό πανηγύρι, μετά τήν καταστροφή τῆς πόλης κατά τήν πολιορκία τοῦ 'Αλῆ, ξανάγινε τό Σεπτέμβριο τοῦ 1893.

182. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 398, σημ. 2.

183. Βλ. παραπάνω σ. 48-51.

184. Τή διακίνηση τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν ἐμπορευμάτων καί προϋδόντων ἀλλά καί τῆς ἀλληλογραφίας ἀπό τά Γιάννινα πρὸς τίς βορειότερες ριοχέες τῶν Βαλκανίων, ἰδίως πρὸς τίς ρουμανικές χῶρες, καί ἀντίστροφα ἔκανε τό ὄνομαστό παραβάνι τοῦ Ρόβα (βλ. ἐπιστολή τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας τοῦ 'Αγίου Νικολάου Κοπάνων, Νούσια Χρυσοῦ καί 'Αναστάσιο Ντεβεκούση πρὸς τούς Σκυρ. καί Παν. Πάλη στήν Κωνσταντινούπολη. Στήν ἐπιστολή αὐτή μέ ἡμερομ. 10-11-1843 πού ἔστειλαν μέσω Βουκουρεστίου, ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἔγραψαν "Σᾶς βεβαλοῦμεν τό ἄνω ἀντιγραφόν μας ὅπου σᾶς ἐστάλη ἔκτοτε διὰ τοῦ Ρόβα Κυρατζῆ.." ΕΑΜΙ, Χειρόγραφον πρὸς Ζωσιμάδων

185. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 88/8-10-1851 έκθεση τοῦ Ρωσσέτου πρὸς τό 'Υπουργετο 'Εξωτερικῶν στό ΑΥΕ-1851-36/2 Προξενετα εἰς 'Ηπειρον ('Ιωάννινα).

186. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 88/8-10-1851 έκθεση ὁ.π.

187. Γιά τά βαθύτερα αἷτια τῆς ἀντίθεσής τους βλ. 'Ελευθερίας Νικολαΐδου, 'Η στάση τῆς Τουρκίας ἀέναντι στους 'Αλβανούς (μέ-

σα 19^{ου} αί.), "Δωδώνη" 8 (1979) σ. 103-104.

188. Οί κυριότεροι σταθμοί τῶν δερβενιῶν τῆς περιοχῆς Ἰωαννίνων ἦταν: τὰ Πέντε Πηγὰδια μὲ ἐτήσια εἰσφορά 14.500 γρόσια τὸ Ἐλευθεροχώρι Παραμυθιάς μὲ 21.500 γρόσια τὸ Ράϊκο (γέφυρα τοῦ Ράϊκου) μὲ 7.500 γρόσια τὸ Ξηρόβαλτο μὲ 14.000 γρόσια τὸ Μεσογέφυρο μὲ 10.200 καὶ τέλος ὁ σταθμὸς τῶν Βεντζῶν καὶ Γρεβενῶν μὲ εἰσφορά 107.900 γρόσια τὸ χρόνο (βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὡ, Χρονογραφία, τ. Β', σ. 398, σημ. 1).

189. βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 38/11-4-1853 ἔκθεση τοῦ πρόξενου Ἰωαννίνων Ρωσσέτου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν στὸ ΑΥΕ-1853-36/2 Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἥπειρον καὶ Ἀλβανίαν (Ἰωάννινα).

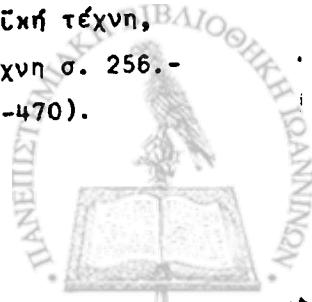
→ 189α.) βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Γάλλου πρόξενου στὰ Γιάννινα Ed, Grasset πρὸς Guizot MAE, Γιάννινα 18-2-1843, AMAE, Jannina, 9(1839-1845) φ. 245^τ.

190. βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 25/20-3-1852 ἀναφορὰ τοῦ Ε. Χουρμουζιάδη, πρόξενου Ἰωαννίνων, πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν (ΑΥΕ-1852-36/2 Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἥπειρον). Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀντιζηλιὰ ὀδηγοῦσε συχνὰ τὶς δύο φυλές σὲ ἔντονες διαμάχες καὶ ὑπέθαλπε καὶ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς. Σχετικὸ εἶναι καὶ σοβαρὸ ἐπεισόδιο τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καὶ διαδραματίστηκε ἀνάμεσά τους καὶ προκάλεσε τὴν ἐπέμβαση τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν (βλ. παραπάνω σ. 87).

191. Τὸ ἐμπορικὸ τρίγωνο τῆς γούνας μὲ τὴ μιά κορυφή στὰ Γιάννινα-Καστοριά-Κωνσταντινούπολη, τὴν ἄλλη στὴ Γερμανία καὶ τὴν τρίτη στὴ Μόσχα, ἐξακολουθοῦσε νὰ βρῖσκεται σὲ ἰσχὺ (βλ. θ ε ο χ α ρ ὺ δ ο υ, Τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Μπασάρα στὴν Καστοριά, σ. 322).

192. Ἡ συντεχνία αὐτὴ παρήκμασε ἀπὸ τὶς τελευταῖες στὰ Γιάννινα (βλ. ἐπιστολὴ τῆς συντεχνίας τῶν ταμπάκων πρὸς τὸ μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γερβάσιο, μὲ ἡμερομ. 3-5-1911, ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτὰ ἔγγραφα).

193. Σύμφωνα μὲ τὴ Χατζημιχάλη, μόνον ὁ Συρακιώτης κακοτάς Κώστας Μπίτζιος, μὲ τὸ πασίγνωστο ἐργαστήριό του στὰ Γιάννινα, εἶχε ἐτήσια παραγωγή χύλιες περὶκου χρυσοκεντημένες κάπες καὶ διοχέτευε σ' ὅλη τὴ βαλκανικὴ χερσόνησο (βλ. Χ α τ ζ η μ ι χ ἄ λ η, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη, Σκύρος, Ἀθήνα 1925, σ. -Τῆς Ἰδίας Ἡπειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη σ. 256.- Τῆς Ἰδίας, Ρακτάδες-χρυσορράπτες καὶ κακοτάδες, σ. 469-470).

194. Βλ. έκπστολή τοῦ Γάλλου πρόξενου Ed. Grasset πρὸς τὸν Guizot ΜΑΕ, Γιδάννινα, 6-3-1843 στὸ ΜΑΕ, Jannina, 9(1839-1845) φ. 248^{τ-ν}.
195. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 106/14-4-1845 τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἑξωτερικῶν, (ΑΥΕ-1845-36/2, Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).
196. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 263/30-11-1846 ἔκθεσι τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἑξωτερικῶν (ΑΥΕ-1846-36/2, Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).
197. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 25/20-3-1852 ἀναφορὰ τοῦ Ε. Χουρμουζιάδη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἑξωτερικῶν (ΑΥΕ-1852-36/2, Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἡπειρον).

198. Βλ. Κωνσταντίνου Φ ρ ό ν τ ζ ο υ, Ἡπειρωτικὰ ἔθιμα, ΗΕ 4(1955) σ. 317-321.

199. Παραθέτουμε ἓνα πολὺ κατατοπιστικὸ ἄρθρο, τὸ κ^ο, τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ: "Ὅταν κόπτοντας τὰ φορέματα τῆς νύφης ὁ Τερζῆς δέν ἔχει τὴν ἀδελαν νά περιέλθῃ εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ του καὶ τῆς νύφης καὶ τὰ συνάξῃ μέ τὸ φαλίδι ὁμοίως καὶ ὁ γούναρης καὶ ὁ μπαμπέρης δέν ἔχουν τὴν ἀδελαν νά παρουσιάσουν εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ γαμβροῦ, γούνα καὶ γιαιλί" (βλ. Φ ρ ό ν τ ζ ο υ, ὁ.κ., σ. 320).

200. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 263/30-11-1846 ἔκθεσι τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἑξωτερικῶν, (ΑΥΕ-1846-36/2 Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).
201. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 66/12-3-1845 ἀναφορὰ τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἑξωτερικῶν, (ΑΥΕ-1845-36/2, Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).
202. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 166/15-6-1845 ἀναφορὰ τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἑξωτερικῶν, (ΑΥΕ-1845-36/2, Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).

203. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 54/26-4-1846 ἀναφορά τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν,(ΑΥΕ-1846-36/2,Προξενεῖα καὶ Ἰποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).

204. Βλ. Ed. L e a r, Journals of a landscape painter in Albania, Illyria etc., London 1852, σ. 373-374.

205. Βλ. L e a r , ὁ.π., σ. 374.

206. Βλ. Ἄ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Χρονογραφία τ. Β', σ. 248-249. Βλ. ἀκόμη Τ σ ι ρ π α ν λ η, "Ἄγνωστο Ἰπόμνημα, σ. 22.

207. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 94/9-4-1853 ἔκθεση τοῦ προξένου Σ. Ρωσσέτου πρὸς τὴν Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως,(ΑΥΕ-1853-36/2, Προξενεῖα καὶ Ἰποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἡπειρον). Βλ. ἀκόμη καὶ ἀντίγραφο τῆς παραπάνω ἔκθεσης πρὸς τὸ Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν μέ ἀριθμ. 38/132/11-4-1853.

208. Ἐἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητο πὺς ἡ ἀμέριστη βοήθεια τοῦ Ταμεῖου Ἑλεῶν τῆς πόλης πρὸς τοὺς φτωχοὺς Γιαννιῶτες ὑπῆρξε τὸ οὐσιαστικότερο θέλγητρο γιὰ τὴ μεγάλη ἀστυφιλία πού παρουσιάστηκε ξαφνικά τὸν καιρὸ αὐτό. Ἰπῆρχαν βέβαια καὶ στὰ διάφορα χωριά τῆς Ἡπείρου σημαντικὲς δωρεὲς ἠπειρωτῶν εὐεργετῶν, ἀλλὰ τὰ ποσὰ αὐτὰ ἦταν πολὺ περιορισμένα σέ σχέση μέ τὰ ἀντίστοιχα τῶν Ἰωαννίνων. Ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ποσὰ πού διέθεσε τὸ Ταμεῖο τῶν Ἑλεῶν γιὰ νά ἀνακουφίσει φτωχὲς γιαννιώτικες οἰκογένειες, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες συμπεριλαμβάνονται καὶ συντεχνιακὲς, σέ διάφορα εἶδη φόρων (χαράτσια, Μακτοῦ, ἰκραμιέδες) διέσωσε τὸ καθολικὸ τῶν Ἑλεῶν τῶν ἐτῶν 1846-1856 (βλ. ΑΜΙ, Καθολικὸ τῶν ἐτῶν 1846-1856 Ἑλεῶν Ἰωαννίνων, φφ. 43^{Τ-Υ}, 97^Τ, 105^Υ, 109^Τ, 123^Υ, 141^Τ, 184^Τ).

209. Σέ ἐπιστολή του ὁ Νούσιας Χρυσός, πρωτομάστορας τῆς συντεχνίας τακλιαντζήδων, πρὸς τὸ θεοδόσιο λαμπαδάριο, ἀνεπιλό τῶν Ζωσιμαδῶν, μέ ἡμερομ. 15 Ὀκτωβρίου 1847 ἔγραφε ἀνάμεσα στὰ ἄλλα καὶ τὰ ἑξῆς:
"... καὶ σᾶς εἶδοποιῶ ὅτι τὰ πράγματα τῆς πατρίδος μας πηγαίνουν χειροτερεύοντα.. Ἐγὼ δέ ὡς γέρον καὶ φιλόπατρις καθήμενος ἀντικρὺς κλαίω

άδριακόπως καί έλεινολογῶ τήν δυστυχημένην πατρίδα καί τούς πτωχούς
ὡς τό κάλαο ὁ Δημόκριτος ἐν ἀθήναις .." (βλ. ΕΑΜΙ,Χειρόγραφο Ζωσιμα-
δῶν ἀρ. 11).

210. Γιά τήν ἐκανάσταση αὐτή βλ. γενικά στοῦ Δημ Κ α ρ α τ ζ έ ν η,
'Η ἐκανάστασις τῆς Ἄρτης τοῦ 1854, Ἀθήναι 1973.βλ. ἀκόμη Στέφ.
Π α κ α δ ὀ κ ο υ λ ο υ, Ἡ ἐκανάσταση στήν Ἠπειρο ΙΕΕ,τ. ΙΓ(1977)
σ. 148 κ.έ.

211. βλ. Σ ο Ὑ ρ λ α, Ἠπειρος καί Αὐστριακή Διπλωματία, ΗΧ 7(1932),
σ, 88-89.

212. Τελικά τόν ἐπόμενο χρόνο παρατηρήθηκε μεγάλη ἀκρίβεια στό
ἀλεύρι καί τό τυρὶ κού δέν μποροῦμε ὁμως νά τήν ἀποδώσουμε ὀλοκληρω-
τικά στήν ἐκανάσταση τοῦ 1854 (βλ. Σ ο Ὑ λ η, Ἐπιγραφαί καί ἐνθυμή-
σεις ἠπειρωτικά, "ΗΧ" 9(1934),σ. 121,ἀρ. ἐνθ. 159).

213. βλ. Σ ο Ὑ ρ λ α, Ἠπειρος,σ. 89.

214. βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 208/10-5-1858 ἔκθεσι τοῦ πρόξενου Κ.Ράμφου
πρὸς τόν Α.Ραγκαβή, ὑπουργό ἐπί τοῦ βασιλικοῦ Οἴκου καί τῶν Ἐξωτερι-
κῶν(ΑΥΕ-1858-36/2,Προξενεῖα καί Ὑποκροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).

215. Ἡ προχωρημένη ἡλικία τοῦ Στ. Ἰωάννου καί ἡ κλονισμένη ὑγεία του
σέ συνδυασμό μέ τίς δύσκολες συνθήκες κού ἐπικρατοῦσαν τήν ἐποχή ἐ-
κεῖνη στά Γιάννινα,δέν τοῦ ἐπέτρεπαν τήν ἀνάμειξή του στά διοικητικά
ζητήματα τῆς πόλης (βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 159/26-2-1821 ἐπιστολή τοῦ
Στ. Ἰωάννου πρὸς τό μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γαβριήλ,ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,
σ. 36.βλ. ἀκόμη ἐπιστολή τῶν Νούσια Χρυσοῦ καί Ἰω.Λάμπρου πρὸς τό
Στ. Ἰωάννου,μέ ἡμερομ. 16-4-1823,ΑΣΙ,Φ.Στ. Ἰωάννου 1822-23).

216. βλ. ἐπιστολή Στ. Ἰωάννου πρὸς τό γιό του Γεώργιο,μέ ἡμερομ. 8
Φεβρουαρίου 1822 στοῦ Κ ο υ γ έ α,Τό Ἠπειρωτικόν ἀρχεῖον,ΗΧ 14(1939)
σ. 13.βλ. ἀκόμη τήν ὑπ'ἀριθμ. 345/7-8-1822 ἐπιστολή τοῦ Στ. Ἰωάννου
πρὸς τό Δημ. Ἀθανασίου (ΑΣΙ,Κατάστιχο 8,σ. 73-74).

217. Βλ. έπιστολή Στ. Βασιλείου προς Στ. 'Ιωάννου, με ήμερομ. 14 'Οκτωβρίου 1822, (ΑΣΙ, Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-23).
218. Βλ. ύπ' αριθμ. 553/9-6-1823 έπιστολή του Στ. 'Ιωάννου προς τον Πέτρο Μελα, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ.107).
219. Βλ. την ύπ' αριθμ. 565/ 6-7-1823 έπιστολή του Στ. 'Ιωάννου προς τό μητροπολίτη Γαβριήλ, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ.109).
220. Βλ. αντίγραφο της σχετικής διαταγής του 'Ομέρ πασά με ήμερομ. 4 Αύγουστου 1823, (ΑΣΙ, Φ.Στ. 'Ιωάννου 1822-23).
221. Βλ. δ.κ.,
222. Όπως αναφέραμε καί πιο πάνω σημ.380 ό Στ. 'Ιωάννου εζχε προσβληθεε καί από την πανώλη.
223. Βλ. έπιστολή Νικ.Χριστοδούλου προς τον Σωτ. Σταύρου με ήμερομ. 18 Νοεμβρίου 1823 (ΑΣΙ, Φ.Σωτ.Σταύρου).
224. Βλ. έπιστολή Σωτ.Σταύρου προς Φώτου, με ήμερομ. 2/14 'Ιανουαρίου 1824, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 35^v). Πρβλ. καί έπιστολή του Σωτ. Σταύρου προς τον Μάρκο Δαμηράλη, με την ζδια ήμερομηνία, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 36^v).
225. Βλ. έπιστολή Σωτ. Σταύρου προς τον αδερφό του Γεώργιο, με ήμερομ. 10/22 Δεκεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 26^v).
226. Βλ. έπιστολή Νικ.Χριστοδούλου προς τό Σωτ.Σταύρου, με ήμερομ. 18 Νοεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Φ.Σωτ.Σταύρου) - Έπιστολή 'Αναστασίου Γιάνκα, άνεφλου του μητροπολίτη 'Ιωαννύνων Γαβριήλ, προς τό Σωτ.Σταύρου, με ήμερομ. 21-11-1823, (ΑΣΙ, Φ.Σωτ.Σταύρου) - Έπιστολή Κώστα Γραμματικού προς τό Σωτ.Σταύρου, με ήμερομ. 21 Νοεμβρίου 1823 (ΑΣΙ, Φ.Σωτ.Σταύρου) - Έπιστολή 'Ιωάννη Λάμπρου προς Σωτ.Σταύρου με την ζδια ήμερομηνία, (ΑΣΙ, Φ.Σωτ.Σταύρου). - Έπιστολή Νίτζου Στάμου προς Σωτ.Σταύρου, με ήμερομ. 21 Νοεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Φ.Σωτ.Σταύρου).

227. Βλ. κάρτα μουγιουρδίου 'Αχμέτ κασά με ήμερομ. 21 Νοεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Φ. Σωτ. Σταύρου).

228. Βλ. έπιστολή πρωτομαστόρων καί μελών τών συντεχνιών προς τό Σωτ. Σταύρου, με ήμερομ. 21 Νοεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Φ. Σωτ. Σταύρου).

229. Βλ. έπιστολή Σωτ. Σταύρου προς τόν άδελφό του Γεώργιο Σταύρου με ήμερομ. 10/22 Δεκεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 26^v).

230. Βλ. έπιστολή τοϋ μητροπολίτη Γαβριήλ προς τό Σωτ. Σταύρου, με ήμερομ. 21 Νοεμβρίου 1823 (ΑΣΙ, Φ. Σωτ. Σταύρου) Βλ. άκόμη έπιστολή τοϋ Ταχήρ 'Αμπάζη προς τόν ζόλο με ήμερομ. 21 Νοεμβρίου 1823, όπου σε ύστερόγραφο πρόσθετε ασκώντας έμμεση κίεση στο Σωτ. Σταύρου " τό μέν διά τήν κατρίδα σου τό δέ διά τό σκίτι σου καί τό τρίτον διά τήν τιμήν τοϋ γέροντος..", (ΑΣΙ, Φ. Σωτ. Σταύρου).

231. 'Ο Σωτ. Σταύρου, στην έπιστολή του αυτή προς τόν άδελφό του Γεώργιο Σταύρου, με ήμερομ. 10/22 Δεκεμβρίου 1823 έγραφε ανάμεσα στ' άλλα καί τά έξης: "... έπειδή δέν φθάνουν αυτά όπου κοινώς μου γράφουσιν έχω καί μερικά γράμματα από πολλούς, οί όποιοι έν ψ με παρακαλουν καί με παρακλινουσιν, έν ταυτῷ με φοβερίζουσιν..." (βλ. ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 26^v).

232. Βλ. έπιστολή Σωτ. Σταύρου προς τή μητέρα του, με ήμερομ. 2/14 Δεκεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 27^v).

233. Στην παραπάνω έπιστολή του ό Σωτ. Σταύρου έγραφε για τήν ύπόθεση αυτή "... ό έρχομός μου εζναι όγλήγορος καί άφευκτος...", (ΑΣΙ Κατάστιχο 11, φ. 27^v).

234. Βλ. έπιστολή Σωτ. Σταύρου προς τούς συμκολίτες του 2/14 Δεκεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φφ. 29^v-30^v).

235. Για τό έμπόδιο τών λαζαρέτων ό Σωτ. Σταύρου έγραφε στους συμπατριώτες του στην παραπάνω έπιστολή του (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 30^r): " καί μία τοιαύτη συναγροίκησης διά γραμμάτων εζναι δύσκολος νά γίνη έξ αίτίας

τῶν λαζαρέτων ὅπου καπνίζονται.."

236. Βλ. ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς τὸ μητροπολίτη Γαβριήλ μὲ ἡμερομ. 2/14 Δεκεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φφ. 30^ν-31^τ).

237. Βλ. ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς τὸν Ταχὴρ Ἀμπάζη, μὲ ἡμερομ. 2/14 Δεκεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φφ. 32^ν-33^τ), Πρβλ. καὶ ἐπιστολή τοῦ Ἰδίου πρὸς τὸν Ταχὴρ μὲ τὴν παραπάνω ἡμερομηνία, (ΑΣΙ, Φ. Σωτ. Σταύρου).

238. Βλ. ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς τὸν Ἀχμέτ πασᾶ, μὲ ἡμερομ. 2/14 Δεκεμβρίου 1823, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 33^ν). Πρβλ. καὶ ἐπιστολή τοῦ Ἰδίου πρὸς τὸν Ἀχμέτ, μὲ τὸ ἴδιο περιεχόμενο, γραμμένη στὴν 2/14 Δεκεμβρίου 1823 κτ. αὐτή, (ΑΣΙ, Φ. Σωτ. Σταύρου).

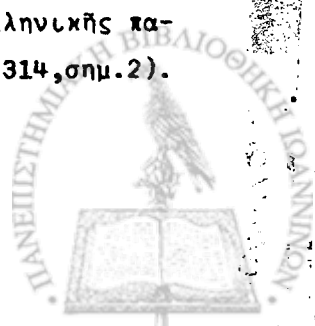
239. Βλ. σχετικὸ ἔγγραφο Ἀχμέτ πασᾶ πρὸς τὸν Κατή Ἰωαννίνων Χακίμ Ἐφέντη, μὲ ἡμερομ. 21-11-1823, (ΑΣΙ, Φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23).

240. Βλ. ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς τὸν ἀδερφό του Γεώργιο μὲ ἡμερομ. 24 Δεκεμβρίου 1823/5 Ἰανουαρίου 1824, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 34^ν).

241. Βλ. ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς τὸν Κων/νο Χαραμὴ μὲ ἡμερομ. 2/14 Ἰανουαρίου 1824, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φφ. 36^ν-37^ν).

242. Ὁ Σωτ. Σταύρου ἀνέφερε χαρακτηριστικὰ γιὰ τοὺς συμπατριῶτες του: "... ἐκεῖ ὅπου χρεωστοῦμεν μᾶς ζητοῦν ἐκεῖ δὲ ὅπου μᾶς χρεωστοῦν νὰ μὴ μᾶς δίσουν πὼς θέλει γίνεῖ τὸ πράγμα, ἡμεῖς ἐξ αἰτίας των ὑστερήθημεν τὸν σεβαστὸν πατέρα μου.." (βλ. ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς Κων/νο Χαραμὴ, μὲ ἡμερομ. 2/14 Ἰανουαρίου 1824, ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 37^τ).

243. Ἀνάμεσά τους ξεχώριζαν ὁ Κων/νος Μαρίνογλου καὶ ὁ Μκ. Πάλης. Ὁ πρῶτος μεγαλέμπορας καὶ τραπεζῆς ὑπερέτησε τὸν Ἀλή πασᾶ ὡς γραμματέας του στὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα. Μὲ τὴν κολλορκία τῶν Ἰωαννίνων τὸ 1821-1822 πέρασε στὴν Κέρκυρα κτ. ἀφοῦ παρέμεινε μερικὰ χρόνια ἐκεῖ ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀγκῶνα, ὅπου καὶ ἐγκαταστάθηκε μόνιμα (βλ. Γεωργίου Παπαγεωργίου, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Ἀγκῶνας κατὰ τὸν 19^ο αἰ. "Δωδώνη" 4(1975)σ. 314, σημ. 2).

Ὁ δεύτερος μεγαλέμπορος κι αὐτός στήν Κωνσταντινούπολη μέ ἀρκετές καί σημαντικές γυρωλιμίες στόν ἐμπορικό ἀλλά καί τό φαναριώτικο κύκλο τῆς Κωνσταντινούπολης (βλ. παραπάνω σ.92-94).

244. Βλ. ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς τόν Φώτου, μέ ἡμερομ. 2/14 Ἰανουαρίου 1824, ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 36^Τ. Βλ. ἀκόμη καί ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς μητροπολίτη Γαβριήλ μέ ἡμερομ. 2/14 Ἰανουαρίου 1824, ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 45^Υ.

245. Βλ. ἐπιστολή Σωτ. Σταύρου πρὸς τό φυλακτό Νικολάου καί Συντροφία στό Ζέμου, μέ ἡμερ. 1/13 Μαρτίου 1824 στό ΑΣΙ, Κατάστιχο 11, φ. 39^Υ, ὅπου ἀναφέρονται καί τά ἑξῆς: "... ἐγὼ ἐξ ἐκεῖνης τῆς στυγμῆς ἤθελα νά κηγαίνω ἀλλά μέ ἐμπόδισαν ὅλοι οἱ ἐδῶ φύλοι καί καλοθελήται καί βλαίως ἀέκων ἠναγκάσθην νά ὑπακούσω..".

246. Στήν ὑπ'ἀριθμ. 349/8-8-1822 ἐπιστολή του ὁ Στ. Ἰωάννου πρὸς τό σύντροφό του στόν ἐμπορικό του οἶκο στή Βλέννη, (ΑΣΙ, Κατάστιχο 8, σ. 75), ἔγραφε γιά τό μικρότερο γιό του Σωτήρη τά ἑξῆς: " αὐτός δέν ἔλαβεν τόλμην νά γυμνασθῆ νεώτερον τό ἐμπόριον ἐξ αἰτίας τῆς μητρὸς του ὁποῦ δέν τόν ἐξεχωρίζετο..".

247. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, ὅπου ὑπάρχει ἡ ἑξῆς σημείωση: " Ὁ Ἰσμαήλ πρῶην προεστὸς Βαρωσιοῦ, 1831 δεκεμβρίου 15, ὅσα ἀπὸ τοὺς Βαρωσιώτες Ἰωαννίτας ὅσα τοῦ χρωστοῦν σάλδος ἀπὸ τόν λογαριασμόν γρ. 50 398,20".

248. Τά ὀνόματα τῶν προεστῶν τά ἀντλήσαμε ἀπὸ τίς παρακάτω πηγές: ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 6, 7, 52. - Σ ε γ κ ο ὑ ν η, Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμαδῶν, "ΗΧ" 6 (1931) σ. 231, 244 καί "ΗΧ" 8 (1933), σ. 7. - ΑΜΙ, Καθολικόν τῶν ἐτῶν 1856-1846 τοῦ Ταμείου Ἐλεῶν φ. 26^Τ, 105^Υ, Φ ρ ὀ ν τ ζ ο υ, Ἡπειρωτικά Ἔθιμα, σ. 321.

249. Βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὑ, Χρονογραφία τ. Β', σ. 259.

250. Στό Καθολικό 1827-1839 τοῦ ΑΜΙ καί στή σ. 60 παρατηροῦμε ὅτι τό λογαριασμό τοῦ ταμείου ἐλεῶν τοῦ ἔτους 1838 μαζί μέ τοὺς ἐκτερό-

πους τῶν ἐκκλησιῶν καί τοῦ νοσοκομείου συνυπογράφουν καί οἱ "βεκύληδες τῶν Ἰωναφύων". Τά ὀνόματα τῶν "ἑσναφλήδων" αὐτῶν εἶναι : Σπ. Ζαρκαλῆς, Δημ. Ἰωάννου, Σπ. Χατζῆς, Δημ. Μπακάλαση, Στ. Μπαμπασύκας, Κων/νος Ντζέτζηκας, Γ. Συρμακέσης, Ἀναστ. Τζουάνος.

251. Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1840 ὀρίστηκε τριμελής ἐπιτροπή ἀπό συντεχνίες γιά νά ἐρευνήσει τίς ἀτασθαλίες πού εἶχαν κάνει οἱ διαχειριστές τῶν μοναστηριακῶν προσόδων καί νά συντάξει τό σχετικό πόρισμα (βλ. Σ ε γ κ ο ὑ ν η, Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία Ζωσιμάδων ΗΧ 6(1931) σ. 246-247).

252. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, ὅπου κάθε τόσο βλέπουμε μέλη συντεχνιῶν ἐπιτρόπους τῶν 4 μεγάλων ἐκκλησιῶν τῶν Ἰωαννίνων (Μητρόπολη, Ἅγιος Νικόλαος Ἀγορᾶς, Ἅγία Μαρίνα καί Περίβλεπτος) ἢ ἐπιτρόπους τοῦ Νοσοκομείου καί ἐφόρους ἀπόρων κοριτσιῶν νά υπογράφουν τοὺς σχετικούς λογαριασμούς κάθε ἐξάμηνο ἢ χρόνο ἀνάλογα. Βλ. ἀκόμη καί ΑΜΙ, Καθολικό τῶν ἐτῶν 1846-1856 τοῦ Ταμείου Ἐλεῶν, ὅπου ἀκολουθεῖται ἡ ἕδρα ἀκριβῶς διαδικασίᾳ στήν καταγραφή τῶν σχετικῶν λογαριασμῶν τοῦ ταμείου αὐτοῦ.

253. Βλ. ἐπιστολή Ν. Χρυσοῦ καί Ἰω. Λάμπρου πρὸς τό Στ. Ἰωάννου, μέ ἡμερομ. 6-3-1823 στό ΑΣΙ, φ. Στ. Ἰωάννου 1822-23. Χαρακτηριστικά ἔγραψαν "... καί ὅταν μᾶς στείλετε ταῖς ὁμολογίας ὑπογεγραμμένας ἀπ' αὐτοῦ, βάνωμε καί τά ρουφέτια ὅλα καί ὑπογράφονται ...".

254. Βλ. Σ ε γ κ ο ὑ ν η, Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμάδων, ΗΧ 6(1931) σ. 244, σημ. 1.

255. Βλ. Σ ε γ κ ο ὑ ν η, ὁ.π., σ. 242.

256. Βλ. Σ ε γ κ ο ὑ ν η, ὁ.π., σ. 244-245.

257. Τά μέλη τῆς νέας ἐπιτροπῆς αὐτῆς ἦταν: Δημ. Δρόσος, Ἰω. Λιάμπης, Νικ. Ἀθανασίου.

258. Βλ. Σ ε γ κ ο ὑ ν η, ὁ.π., σ. 242 καί 248-253.

259. Βλ. Σ ε γ κ ο υ ν η, δ.κ., σ. 253-257. Βλ. άπόμη και έπιστολή Ν. Χρυσού προς τό θεοδόσιο Λαμπαδάριο, μέ ήμερον. 15 'Οκτωβρίου 1847 (ΣΑΜΙ, Χειρόγραφον περι Ζωσιμαδών άρ.11)..

260. Βλ. Σ ε γ κ ο υ ν η, δ.κ., σ. 242.

261. Βλ. Σ ε γ κ ο υ ν η, δ.κ., σ. 243.

262. Βλ. τήν ύπ'άρθμ. 92/30-5-1846 Έκθεση του Κλέριτζη προς τό 'Υπουργετο 'Εξωτερικών στο ΑΥΕ-1846-36/2, Προξενετα και 'Υποπροξενετα 'Ελλάδος (εις 'Ιωάννινα).

263. Για τή διάδοση της Μεγάλης 'Ιδέας στην "Ηκειρο γενικότερα βλ. 'Ελευθερίας Ν ι κ ο λ α ῦ δ ο υ, 'Η στάση της Τουρκίας άπέναντι στους 'Αλβανούς, σ. 81-108.

264. Βλ. τήν ύπ'άρθμ. 55/25-2-1850 Έκθεση του Κλέριτζη προς τό 'Υπουργετο 'Εξωτερικών στο ΑΥΕ-1850-36/2, Προξενετα και 'Υποπροξενετα 'Ελλάδος (εις 'Ιωάννινα).

265. Βλ. Ν ι κ ο λ α ῦ δ ο υ, 'Η στάση της Τουρκίας, σ. 95-96.

266. Βλ. Ν ι κ ο λ α ῦ δ ο υ, δ.κ., σ. 107.

267. Βλ. παραπάνω σ. 102, σμ. 410.

268. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 8 και 11. όκου άναγράφονται τά κοσά κού προσφέρουν στο ταμετο έλεών ήκειρωτες της διασπορας. Βλ. άπόμη ΑΜΙ, Καθολικό τών έτων 1846-1856 τοΟ Ταμείου 'Ελεών, φφ 2^{Τ-Υ}, όκου βρίσκονται καταχωρημένα τά "λάδσα" Ρωσίας και Γερμανίας, και φ. 105^Υ, όκου σημειώνονται τά όνόματα άρκετων ευεργετων της έποχης.

269. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικό 1827-1839, σ. 25, όκου σημειώνεται: "όσα εις ξεκληρωμήν σκλάβων.. τριών πτωχών και μιας πτωχης σκλάβας..". Βλ. άπόμη ΑΜΙ, Καθολικό τών έλεών τών έτων 1846-1856, φφ 2^Υ, 26^Τ, 97^Υ, 98^Τ, 105^Υ, 109^Τ, 123^Τ, 141^Τ, 184^Υ, όκου σημειώνονται τά διάφορα χρηματικά κοσά κού χορη-

γήθησαν στους φτωχούς γιαννιῶτες στό χρονικό διάστημα 1846-1856 κυ-
ρίως γιά φορολογικές ἀνακουφίσεις, ἀλλά καί γιά χρηματικές διανομές,
πάντρεμα κοριτσιῶν καί γιά προστασία πτωχῶν.

270. Βλ. ΑΜΙ,Καθολικό 1827-1839,σ. .5,38,39,40,41, ὅπου εἶναι καταχω-
ρημένα τά ποσά καί τά ὀνόματα τῶν βαροσληδων στους ὀκοίους διανεμήθη-
καν αὐτά στίς δύο ἀπό τίς κίό μεγάλες γιορτές τῆς Χριστιανοσύνης(Χρι-
στούγεννα καί Πάσχα) στό χρονικό διάστημα 1834-1839.

271. Βλ. ΑΜΙ,φ. διάφορα λυτά ἔγγραφα. Ἀνάμεσα στά λυτά αὐτά ἔγγραφα
ὑπάρχουν διαθήκες συντεχνιῶν κού ἀφήνουν διάφορα ποσά γιά τήν ἐκπλή-
ρωση τῶν φιλανθρωπικῶν πράξεων κού ἀναφέραμε ἀμέσως παραπάνω.

272. Βλ. ΑΜΙ,Καθολικό 1827-1839,σ.15,25,39-40,46,58,64-65,67,74,79, ὅ-
που ἀναγράφονται ἀναλυτικά τά ὀνόματα τῶν Γιαννιωτῶν κού παίρνουν μέ-
ρος στίς ἐτήσιες χρηματικές διανομές τῶν Χριστουγέννων καί Πάσχα στό
χρονικό διάστημα 1834-1838. Ἔτσι, γιά παράδειγμα στή χρηματική διανομή
τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1835 παίρνουν μέρος 400 χριστιανοῦ Γιαννιῶτες,
ἐνῶ στήν ἀντίστοιχη διανομή τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1838 τά ἄτομα κού
εὐεργετοῦνται. φτάνουν τά 736.

273. Βλ. ΑΜΙ,Καθολικό 1827-1839 ,ὀ.κ.

274. Βλ. Ἄ ρ α β α ν τ ι ν ο Ὅ,Χρονογραφία,τ. Β ,σ. 286-287.

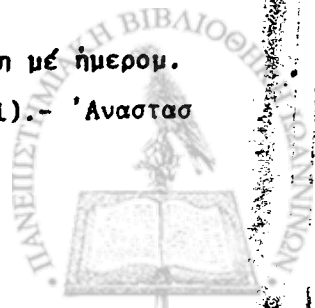
275. Βλ. φ ρ ό ν τ ζ ο υ, Ἡπειρωτικά Ἔθιμα,σ. 537.

276. Βλ. φ ρ ό ν τ ζ ο υ,ὀ.κ., σ. 318-321.

277. Βλ. φ ρ ό ν τ ζ ο υ, ὀ.κ., σ. 319.

278. Δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε πῶς αὐτή τήν ἐποχή ὁ γάμος μπορούσε νά
"χαλάσει" στήν παραμικρή ἀθέτηση τοῦ πατέρα ἢ τοῦ κηδεμόνα τῆς νύφης
ἀπό τά συμφωνημένα προικιά.

279. Βλ. ἐπιστολή Ν.Χρυσοῦ πρὸς τοὺς Σκυρ. καί Παν.Πάλλη μέ ἡμερομ.
10 Νοεμβρίου 1843!(ΕΑΜΙ,Χειρόγραφον κερὶ Ζωσιμαδῶν,ἀρ.11).- Ἄναστασ

Γ ο ύ δ α, Βίολογος Παράλληλοι, τ. Δ, 'Αθήναι 1871, σ. 102. - 'Ιστορία της κολλορκίας 'Ιωαννίνων, σ. 65-66.

280. Βλ. Παπακώστα, 'Ιστορία της κολλορκίας τών 'Ιωαννίνων, σ. 78-79.

281. Βλ. δ.κ., σ. 90.

282. Στίς χρηματικές δωρεές γιά τίς έκκλησίες τών 'Ιωαννίνων πρωτοστάτησαν οί Ζωσιμάδες (βλ. Σεγκούνη, 'Ανέκδοτος 'Αλληλογραφία τών Ζωσιμάδων, ΗΧ 6(1931) σ. 229-230. Βλ. άκόμη καί τήν κητορική έκ-γραφή τοϋ Ναοϋ της 'Αγίας Μαρίας) 'Ακολούθησε ό Γεώργιος Χατζηκώστας (βλ. Διαθηκαι τών άειμνήστων εύεργετών τών 'Ιωαννίνων έκδιδόμεναι υπό της έφορείας της έκτροπής επί τών έλεών της πόλεως, 'Αθήνησιν 1887, σ. 61).

283. Βλ. Α.Ξ υ γ γ ό κ ο υ λ ο υ, Μεσαιωνικά μνημενα 'Ιωαννίνων, "ΗΧ" 1(1926), σ. 57, σημ. 2. Βλ. άκόμη Τ ο ύ ρ τ α, Νεκτάριος καί Θεοφάνης οί 'Αφάράδες, σ. 87. Τόσο όμως ό Ξυγγόπουλος όσο καί ή Τουρτα κού εύθυγραμμίζεται μαζί του ύποστηρίζουν πώς τό πιθανότερο είναι νά έγινε ό "χαλασμός" της έκκλησίας αύτης άπό τά τουρκικά στρατεύματα κατά τή δολοφονία τοϋ 'Αλη πασα. 'Ο άκριβής χρόνος της καταστροφής της μονής τοϋ 'Ιωάννη τοϋ Προδρόμου είναι ή 30^η 'Απριλίου 1821, ήμέρα κού άποβιβάστηκαν τουρκικά στρατεύματα στό Νησί γιά νά τό κυριέψουν (βλ. πα-ραπάνω

284. 'Η έκκλησία αύτή κήκε στίς 19-20 Αύγούστου τοϋ 1820, πρώτη-πρώτη άπό τά στρατεύματα τοϋ 'Αλη, σύμφωνα μέ τόν άνώνυμο συγγραφέα της κολλορκίας τών 'Ιωαννίνων (βλ. 'Ιστορία της κολλορκίας τών 'Ιωαννίνων, σ. 64).

285. Βλ. τήν ύκ' αριθμ. 585/3-11-1887 έκστολή τοϋ μητροπολίτη 'Ιωαννίνων Σωφρονίου προς τό Γενικό Διοικητή της 'Ηκεύρου 'Αχμέτ 'Εγλουκ πασα, (ΑΜΙ, Βιβλίον Δεύτερον Τακτικόν 1878-1893).

286. Διαθηκαι τών άειμνήστων εύεργετών τών 'Ιωαννίνων, σ. 60.

287. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 585/3-11-1887 ἐπιστολή τοῦ μητροπολίτη Σωφρονίου πρὸς τὸν Ἀχμέτ Ἐγλούκ πασά,(ΑΜΙ,Βιβλίον Δεύτερον Τακρικῶν 1878-1893).

188. Βλ. Λ α μ π ρ ὶ δ η, Ἡ κειρωτικά Ἀγαθοεργήματα, μέρος Β' σ. 21.

189. Βλ. Λ ά μ π ρ ο υ, Ἡ λύμνη τῶν Ἰωαννίνων, σ. 10.

290. Βλ. Ἐπιστολή τοῦ Ν.Χρυσοῦ πρὸς τοὺς Σπ.καὶ Παν.Πάλλη με ἡμερομ. 10 Νοεμβρίου 1843,(ΕΑΜΙ,Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν,ἀρ.11).

291. Βλ. ἐπιστολή Ἀλεξίου Φύλιου πρὸς Μιχαήλ Ξάνθο με ἡμερομ. 18 Νοεμβρίου 1843,(ΕΑΜΙ,Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν,ἀρ.11).

292. Βλ. παραπάνω σ. 110 σημ. 45.

293. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 89/26-2-1847 ἔκθεσι τοῦ Κλέριτζη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν,(ΑΥΕ-1847-36/2,Προξενεῖον εἰς Ἰωάννινα).

294. Βλ. ἐπιστολή Ν.Χρυσοῦ πρὸς τοὺς Σπ.καὶ Παν.Πάλλη, με ἡμερομ. 10 Νοεμβρίου 1843,(ΕΑΜΙ,Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν ἀρ.11).

295. Βλ. ἐπιστολή Ν.Χρυσοῦ πρὸς Μιχ.Παραμυθιώτη, με ἡμερομ. 22 Νοεμβρίου 1843,(ΕΑΜΙ,Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν ἀρ.11).

296. Βλ. ἐπιστολή Ν.Χρυσοῦ πρὸς τοὺς Σπ.καὶ Παν.Πάλλη, με ἡμερομ. 11 Νοεμβρίου 1843,(ΕΑΜΙ,Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν ἀρ. 11).

297. Βλ. ἐπιστολή Ν.Χρυσοῦ πρὸς Μιχ.Παραμυθιώτη, με ἡμερομ.22 Νοεμβρίου 1843,(ΕΑΜΙ,Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν ἀρ.11)-Βλ. ἀκόμη ἐπιστολή Ἀλεξ.Φύλιου πρὸς Μιχ.Ξάνθο, με ἡμερομ. 18 Νοεμβρίου 1843,(ΕΑΜΙ,Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν ἀρ.11).

298. Βλ. Διαθηκαὶ τῶν ἀειμνήστων εὐεργετῶν Ἰωαννίνων σ.61.

299. Βλ. ΑΜΙ,Καθολικὸ ἐτῶν 1846-1856 Ἐλεῶν Ἰωαννίνων,σ.27^{τ-υ},δ-

κου φαίνεται ό χρόνος και ό τρόπος που είσπραττει τά χρήματα ό Νούσι-
ας Χρυσός.

300. ΚΤΙΤΩΡ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΝΑΟΥ ΕΓΕΝΕΤΟ ΝΟΥΣΙΑΣ ΧΡΥΣΟΣ ΕΝ ΣΩΤΗ-
ΡΙΑ 1845 ΜΑΡΤΙΟΥ 8^η .

301. Βλ. έκπτολή Νούσια Χρυσού προς θεοδ.Λαμπαδάριο,μέ ήμερομ. 15
'Οκτωβρίου 1847,(ΕΑΜΙ Χειρόγραφον περί Ζωσιμαδών ,άρ.11).

302. 'Ο Νούσιος Χρυσός θάφτηκε στό κενοτάφιο του προαυλίου της έκκλη-
σίας του 'Αγίου Νικολάου Κοπάνων. 'Η έκτιτύμβια μαρμάρινη κλάκα φέρει
τήν έξης μεγαλογράμματη έκλυραφή : ΙΩΑΝΝΗΣ/Φ/ ΧΡΥΣΟΣ/ ΚΤΗΤΩΡ/ ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΥΤΗΣ/ ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΗ 17/ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1860.

'Η κρηγούμενη και πρώτη βέβαια έκτιτύμβια κλάκα,κοινη,κού σήμε-
ρα βρίσκεται παρακεταμένη στό προαύλιο του προφήτη 'Ηλία στά Καρδα-
μύτσια,άγνωστο γιατί,αναφέρει τά έξης: ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ Ο ΕΝ / ΜΑΚΑΡΙΑ
ΤΗ ΛΗΞΕΙ/ Ι.Φ ΧΡΥΣΟΣ ΚΤΗΤΩΡ ΤΗΣ / ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΥΤΗΣ/ ΑΠΟΒΙΩΣΑΣ ΤΗ 17
ΦΕΒΡΟΥ/ΑΡΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1860.

303. 'Η έκλυραφή έχει ως έξης: Ο ΙΕΡΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ/ Η ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΚΑ/ΛΟΥΜΕΝΟΣ ΕΚΤΙΣΘΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟΝ 1837/ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΘΗ ΔΙΑ ΣΥΝ-
ΔΡΟΜΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΕ/ΧΝΕΙΟΥ ΤΩΝ ΤΕΡΖΙΔΩΝ/ ΙΩΑΝ Η ΧΑΖΙΚΩΣΤΑ.

304. 'Η έκλυραφή στην είκόνα της 'Αγίας Παρασκευής αναφέρει τά έξης:
ΔΕΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙΤΟΥ ΑΥΤΑΔΕΛΦΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗ ΧΑΤΖΗ ΚΩΝΣΤΑ ΙΩΑΝΝΙΤΩΝ 1843 ΜΟΣΚΑ.

305. Βλ. Γ ο ύ δ α,Βίου Παράλληλου,τ. Δ', σ. 93.

306. Διαθήκαι τών άειμνήστων εύεργετών τών 'Ιωαννίνων,σ. 61.

307. 'Η έντολιωμένη αυτή κλάκα φέρει τή χρονολογία 1839 'Ιουνίου 29.

308. Για τίς άντιθέσεις μεταξύ τών συντεχνιών και τών άνωτέρων κλη-
ρικών βλ. γενικά Π α ν τ α ζ ε π ο ύ λ ο υ, 'Ελλήνων συσσωματώσεις,

σ. 20 καί 39.-Σταμκ α ρ α τ ζ α, Σμύρνης Τραγωδίες, 'Αθήνα 1958, σ. 25.
- 'Α ν τ ω ν ι ά δ η, 'Ιωάννου Οίκονόμου Λαρισσαίου, σ. ρκβ', σημ. 1 καί
σ. 169-204. Οί συντεχνίες τῆς Κωνσταντινούπολης ἦρθαν σέ ρήξη καί σέ
ἀντιπαράθεση ἀκόμη καί μέ τόν ἴδιο τόν Πατριάρχη καί τόν ἀνάγκασαν νά
δηλώσει παραίτηση ἀπό τά καθήκοντά του (βλ. Γ ε δ ε ώ ν, 'Αποσημειώμα-
τα Χρονογράφου, σ. 287).

309. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, τ. Β', σ. 238. Βλ. ἀκόμη καί 'Α θ η -
θ η ν α γ ό ρ α, 'Η ἐκκλησία τῶν 'Ιωαννίνων ΗΧ 3(1928) σ. 43.

310. Βλ. τό σχετικό πατριαρχικό σιγίλλιο πού ἀναφέρεται στήν παύση
τοῦ μητροπολίτη αὐτοῦ καί τό διορισμό τοῦ 'Ιωαννίκιου στό μητροπολι-
τικό θρόνο τῶν 'Ιωαννίνων, (ΕΑΜΙ, ἀρ.1). - Βλ. ἀκόμη Σ ε γ κ ο υ ν η, 'Α-
νέκδοτος ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμάδων, "ΗΧ" 6(1931) σ. 231.

311. Βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία τ. Β', σ. 238. Βλ. ἀκόμη
'Αθηναγόρα, 'Η ἐκκλησία τῶν 'Ιωαννίνων, σ. 43.

312. Βλ. ΑΜΙ, Καθολικόν 1827-1839, σ. 73 καί 79, ὅπου ἀναγράφονται τά
χρηματικά ποσά πού ξοδεύτηκαν γιά τήν ἀπομάκρυνση τοῦ μητροπολίτη
'Ιωακείμ ἀπό τή Χίο: "ὄσα ἐξοδεύτηκαν διὰ τήν ἐξωσίον πρώϊν 'Ιωαννί-
νων κυρίου 'Ιωακείμ Χιώτου.." Βλ. ἀκόμη καί Σ ε γ κ ο υ ν η, 'Ανέκδο-
τος ἀλληλογραφία Ζωσιμάδων, ὀ.π., σ. 248.

313. Βλ. ἐπιστολή Νούσια Χρυσοῦ πρὸς θεοδ. Λαμπαδάριο μέ ἡμερομ. 15
'Οκτωβρίου 1847, (ΕΑΜΙ, Χειρόγραφον περί Ζωσιμαδῶν ἀρ.11). Γράφοντας ὁ
Ν.Χρυσός γιά τή γενικότερη ἀκαταστασία πού ἐπικρατοῦσε στήν πόλη
καί τίς καταχρήσεις πού παρατηροῦνταν ἀνέφερε ἀνάμεσα σ' ἄλλα στήν
ἐπιστολή του αὐτή: "...Ποῦ ἡ ἐπιμέλεια τῶν πτωχῶν; ποῦ ἡ φροντίς τῶν
εἰς ὑπανδρείαν ἐλθόντων κορασίων; ποῦ τῶν φυλακισμένων πτωχῶν ἡ ἐλά-
φρυνσις τῶν χρεῶν; κανένα σᾶς λέγω, κανένα ἀπό αὐτά καί ὄσα ἄλλα... εἰ
μή μόνον ποῖος ἡμπορεῖ τὰς περισσοτέρας καταχρήσεις..."

314. Βλ. τήν ὑπ' ἀριθμ. 94/9-4-1853 ἐκθεση τοῦ Ρωσσέτου πρὸς τό 'Υπουρ-
γεῖο 'Εξωτερικῶν στό ΑΥΕ-1853-36/2, Προξενεῖα εἰς "Ἡπειρον ('Ιωάννινα).

315. Βλ. ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά έγγραφα. Το έγγραφο αυτό υπογράφουν οί
προϊστάμενοι της κοινότητας και των συντεχνιών.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Γιά τή συνθήκη αὐτή (18/30 Μαρτίου 1856) βλ. γενικά στοῦ Λάσκα-
ρ ι, Τό 'Ανατολικόν Ζήτημα, σ.120-27. Βλ. ἀκόμη Μαρίας Ν υ σ τ α ρ ο -
κ ο Ὑ λ ο υ - Π ε λ ε κ ῆ δ ο υ, Οἱ Βαλκανικοὶ λαοί, 'Ιωάννινα 1978, σ.
114-115.
2. Ν ι κ ο λ α ῦ δ ο υ, Κώδικες 'Οθωμανικοί, τ. Γ', σ. 2858-2866. - Τρ.
Ε ὕ α γ γ ε λ ῆ δ ο υ, 'Ιστορία τῆς 'Οθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐν ' Α -
θῆναις 1894, τ. 2, σ. 628 κ.έ. - Β λ ᾶ χ ο υ, 'Ιστορία τῶν Κρατῶν τῆς
Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, σ. 44 κ.έ.
3. Πίσω ἀπό ὅλη αὐτή τήν κίνηση βρισκόταν ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἑρατεῖ-
ου Seyhū 'I Islām. Γιά τὸ θεσμὸ αὐτό βλ. G i b b - B o w e n, Islamic Soci-
ety, μέρος Β', σ. 84 κ.έ.
4. Βλ. ΑΥΕ-1856-αακ/Δ, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάτι Χου-
μαγιούν.
5. 'Υπῆρχαν ὅμως καὶ θετικὲς ἐκθέσεις ἐλλήνων προξένων γιὰ τὸν ἀντί-
κτυπο τῶν μεταρρυθμίσεων. Γιά παράδειγμα στὴν ἐπαρχία Βελεγράδων ὁ
πληθυσμὸς δέχτηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὴν ἐφαρμογὴ του (βλ. Ν ι κ ο λ α ῦ -
δ ο υ, Οἱ Κρυπτοχριστιανοὶ τῆς Σπαθίας, σ. 168 καὶ σημ. 3).
6. Βλ. Βασ. Π α ν α γ ι ω τ ὀ π ο υ λ ο υ, 'Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση
καὶ ἡ 'Ελλάδα, 1832-1871, στὸν τόμο "Ἐκσυγχρονισμὸς καὶ βιομηχανικὴ
ἐπανάσταση στὰ Βαλκάνια τὸν 19^{οῦ} αἰώνα, ἔκδ. θεμέλιο, 'Αθήνα 1980, σ.
223-224.
7. Βλ. Ch. M o r a w i t z, Les finances de la Turquie, Paris 1902, σ.
76. Βλ. ἀκόμη ΕΙ, τ. 4, σ. 1086.
8. Βλ. Εἰ, τ. 1, σ. 878.
9. Βλ. I n a l c i k, The Ottoman Empire, London 1978, Application of

the Tanzimat and its social effects, σ.12.

10. Οί αντίστοιχοι όροι στά ελληνικά, κού τούς συναντούμε καί στά Γιάννινα είναι: έανά άσκεριές, νιζαμιές, ίμντάτ καί μκεντελάτ.

11. Βλ. Ε ύ α γ γ ε λ ί δ ο υ, 'Ιστορία της 'Οθωμανικής αύτοκρατορίας, σ. 630.

12. Τά κοσά αύτά άντλήσαμε άπό τό φ.14^τ τοϋ Λογιστικού Βιβλίου 1863-1866 κού βρίσκεται στό ΑΜΙ.

13. Βλ. έπιστολή τών συντεχνιτών 'Ιωαννίνων κρός τόν Πατριάρχη Κύριλλο Ζ', μέ ήμερομ. 16-8-1858 στό ΑΜΙ, Κώδικας άντιγράφων 1857-1862, σ.39.

14. 'Η διαφορά αύτή στό φορολογικό κοσά κροέκυψε ύστερα άπό τήν έπεξεργασία τών σχετικών στοιχείων κού άντλήσαμε άπό τό Λογιστικό 1863-1866 τοϋ ΑΜΙ, φ.14^τ.

15. Βλ. Μ ο ρ α w i t z, Les finances de la Turquie, σ. 77.

16. Βλ. Τ σ ι ρ κ α ν λ η, "Άγνωστο ύπόμνημα, σ. 22.

17. Βλ. ΑΜΙ, Λογιστικό 1863-1866 φ.14^τ, όπου αναφέρονται τά κοσά κού κλήρωσαν οί Γιαννιώτες γιά τό φόρο αύτό στό διάστημα 1856-1862.

18. Βλ. Σκαρλάτου Β υ ζ ά ν τ ι ο υ, 'Η Κωνσταντινούπολις, 'Αθήνησι 1869, σ. 240. Βλ. άκόμη καί Μ ο ρ α w i t z, Les finances de la Turquie, σ. 72.

19. Βλ. Μ ο ρ α w i t z, ό.π., σ. 72.

20. Βλ. Π α ν τ α ζ ο κ ο ύ λ ο υ, Κοινοτικός βίος είς τήν Θετταλομαγνησίαν σ. 32.

21. Βλ. Ν ι κ ο λ α ῖ δ ο υ, 'Οθωμανικοί Κώδικες, τ. Δ', σ. 3825.

21α. 'Αζάς=δικαστικός κροέβρος, μέλος συμβουλίου (τουρκ.aza).

22. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 115/16-10-1869 αναφορά του υποκόξενου Άρτας Σ.Ι. Μαυρομάτη προς τήν έλληνική Πρεσβεία τής Κωνσταντινούπολης (ΑΥΕ-1870-49/2, Κτηματικός φόρος Βεργί). Βλ. ακόμη Παναταξοπούλου, Κοινοτικός βίος, σ. 32. 'Ο Σκαρλάτος ό Βυζάντιος μάλλιστα, 'Η Κωνσταντινούπολις σ. 240, αναφέρει πως ό φόρος αυτός είσπραττονταν από τούς αντιπροσώπους τής κοινότητας από κάθε οίκογένεια ανάλογα μέ τήν οικονομική της κατάσταση, ξεκινώντας από 20 γρόσια τό λιγότερο καί φθάνοντας τά 120 γρ. τό περισσότερο μέ ένδιάμεσες διαβαθμίσεις τών 30,50 καί 80 γροσιών.

22α. Πρακτικό πού υπογράφεται από πολλά άτομα.

22β. Ίνχάς = αναφορά ή έκθεση προς άνώτερο (τουρκ. inha)

23. Βλ. έπιστολή τών Γιαννιωτών Νικ. Αθανασίου καί 'Ιω. Λιάμπεη προς τούς συμπατριώτες τους στήν Κωνσταντινούπολη, μέ ήμερ. 4 Αύγούστου 1858 (ΑΜΙ, Κώδικας αντιγράφων 1857-1862, σ.33).

24. Βλ. έπιστολή τών Γιαννιωτών επαγγελματιών προς τόν πατριάρχη Κύριλλο Ζ', μέ ήμερομ. 16 Αύγούστου 1858, ΑΜΙ Κώδικας αντιγράφων 1857-1862, σ. 39.

25. Γιά τό συμφωνητικό αυτό, πού καταχωρήθηκε στό σχετικό κώδικα μέ ήμερομ. 16 Αύγούστου 1858 βλ. ΑΜΙ, Κώδικας αντιγράφων 1857-1862, σ. 40.

26. Βλ. παραπάνω σ. 129.

27. Πάρα κολλοί από αυτούς τούς έδιοκτητές συντεχνίτες προέρχονταν από τά χωριά του Ζαγοριου. Αυτοί αντιδρούσαν καί περισσότερο, γιατί έχαναν τή φορολογική άκαλλαγή πού είχαν πετύχει στό βασικότερο φόρο, τό Μαχτου (βλ. παραπάνω σ. 129).

28. Βλ. έγγραφη διαταγή του 'Ακίφ πασά προς τό τοπικό Μεντζιλίσι μέ ήμερομ. 2 Ρεβιούλ άχήρ 1277 (1861), στό ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά έγγραφα.

28α. Χανές = οίκια (τουρκ. hane)

29. Βλ. έπιστολή του "Μεκαγιά Μεμούρη Μοιραλαή 'Ιζετλιού" 'Ιμπραχίμ πασά προς τό βαλή τής 'Ηκείρου, 'Ακίφ πασά, μέ ήμερομ. 12 Ρεβιούλ άχήρ 1277 (1861), στό ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά έγγραφα.

30. Βλ. έπιστολή 'Ιμπραήμ πασά προς τόν 'Ακίφ πασά,δ.κ.
31. Βλ. Π α ν τ α ζ ο κ ο ύ λ ο υ,Κοινοτικός βίος,σ. 32.
32. Βλ. Βεζυρική έγκύκλιο του 'Ακίφ πασά προς τούς χριστιανούς ύπη-
κούς,μέ ήμερομ. 21 Ρεβιούλ άχέρ 1277(1861),στό ΑΜΙ,φ.διάφορα λυτά
Έγγραφα.
33. Βλ. έπιστολή του 'Ιμπραήμ πασά προς τόν 'Ακίφ πασά μέ ήμερομ.24
Ρεβιούλ άχέρ 1277 (1861) στό ΑΜΙ,φ.διάφορα λυτά Έγγραφα.
34. Βλ. έπιστολή των Γιαννιωτών προς τόν τοΰρκο βαλή,μέ ήμερομ. 22
Νοεμβρίου 1861,(ΑΜΙ,φ. διάφορα λυτά Έγγραφα).
35. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 533/5-10-1861 Έκθεση του προξένου 'Ιωαννίνων
Γ.Πάκμωρος προς τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών καί τήν 'Ελληνική Πρε-
σβεία στην Κων/λη,(ΑΥΕ-1861-49/2,φορολογία καί κτήματα των έν Τουρ-
κία 'Ελλήνων).
36. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 533/5-10-1861 Έκθεση δ.κ.
37. Βλ. βεζυρική έγκύκλιο του Χουσή πασά,Γενικοΰ Διευθυντοΰ 'Ηπει-
ρου,μέ ήμερομ. 21 Σεβάλ 1277 (1861).στό ΑΜΙ,φ.διάφορα λυτά Έγγραφα.
38. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 533/5-10-1861 Έκθεση δ.κ.
39. Τά στοιχεία για τή σύνταξη του πίνακα αύτοΰ άντλήσαμε άπό τό ΑΜΙ,
λογιστικόν 1863-1866,φ. 14^{τ-ν}.
40. Γενικά για τό φέρο αύτό βλ. G i b b - B o w e n, Islamic Society ,
τ. 1,μέρος 2,σ. 13-14.
41. Βλ. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, 'Η Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία ,σ. 97.
42. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 296/27-10-1864 άναφορά του ύποπρόξενου Πρέβε-
ζας προς τήν 'Ελληνική Πρεσβεία Κων/λης στό ΑΥΕ-Πρεσβεία Κων/λεως-Φό-
ρος ΝΤΑΜΓΚΑ συντεχνιωτών (1862-1865).

43. Βλ. έπιστολή τών Γιαννιωτῶν πρὸς τόν Πατριάρχη 'Ιωακείμ Β', μέ ἡμερομ. 23 Αὐγούστου 1861(ΑΜΙ,Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862, σ.195).
44. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 3164/25-1-1865 έπιστολή τοῦ Ἑλληνα Πρέσβη τῆς Κων/λης, Π. Δεληγιάννη, πρὸς τόν ὑποκρόξενο Πρέβεζαστό ΑΥΕ Πρεσβεΐας Κων/λεως-Φόρος ΝΤΑΜΓΚΑ συντεχνιῶν (1862-1865).
45. Βλ. έπιστολή Γιαννιωτῶν πρὸς τόν Πατριάρχη 'Ιωακείμ Β', μέ ἡμερ. 23 Αὐγούστου 1861(ΑΜΙ,Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862,σ.195).
46. Βλ. έπιστολή Γιαννιωτῶν πρὸς 'Ιω. Λιάμκη, Νικ. Κίγκο, Ξεν. Ζήση, Δημ. Ζαρκαλή, Κων/νο Τζέτζου καί Κων/νο 'Αλιέα, συμπατριῶτες τους στήν Κων/λη, μέ ἡμερομ. 24 Αὐγούστου 1861, (Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862, σ. 197).
47. Βλ. έπιστολή Γιαννιωτῶν πρὸς 'Ιωακείμ Β', ὁ.κ. σ. 195.
48. Βλ. ὁ.κ., σ. 195.
49. Βλ. ὁ.κ., σ. 195.
50. Βλ. έπιστολή Γιαννιωτῶν πρὸς τοὺς συμπολίτες τους στήν Κων/λη, ὁ.κ., σ. 197.
51. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 187/5-7-1862 έπιστολή τοῦ Γ. Χρησιῶδη, Γενικοῦ Γραμματέα καί ἀναπληρωτῆ τοῦ Ἑλληνα πρὸξενου στά Γιάννινα (ΑΥΕ-1862-36/2, Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς 'Ιωάννινα).
52. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 187/5-7-1862 ὁ.κ.,
53. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 389/4-9-1863 έπιστολή τοῦ Γ. Πάκωρος πρὸς τὸ Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν(ΑΥΕ-1863-36/2. Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς 'Ιωάννινα).
54. Οἱ περισσότεροι συντεχνίτες κατευθύνονταν κυρίως πρὸς τή Δ. Στερεά, ὅπου ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψη ἐπαγγελματικῶν χειρῶν καί κυρίως τεχνιῶν.

55. Οἱ Ἕλληνες ὑπῆκοοι ἀναφέρονταν προπαντός στήν ἐμπορικὴ συνθήκη τῆς Κάνλιτζας τοῦ 1855 (βλ. Εὐαγγελοῦ, Ἱστορία τοῦ Ὄθωνος, ἐν Ἀθήναις 1893, σ. 557 κ.έ.) καὶ στὴ Σύμβαση τοῦ 1861 (βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Π. Δεληγιάννη, Ἑλληνα Πρέσβη στήν Κων/λη πρὸς τὸν ὑποπρόξενο Πρέβεζας μὲ ἡμερομ. 25-1-1865 στὸ ΑΥΕ-1865-36/2, Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).

56. Βλ. Σοῦρλα, Ἡ πολιτικὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐν Ἡκεύρῳ, ΗΧ 16(1941) σ. 87.

57. Βλ. τὴν ὑπ'ἀριθμ. 533/5-10-1861 ἀναφορὰ τοῦ Γ. Πάκμωρος πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν καὶ Ἑλληνικὴ Πρεσβεῖα Κων/λης(ΑΥΕ-1861-49/2, Φορολογία καὶ κτήματα τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων).

58. Βλ. Βεζυρική ἐγκύκλιο (μεταφρασμένη στὰ ἑλληνικὰ) τοῦ τούρκου ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, Ἀαλή κασᾶ, πρὸς τὸν Γενικὸ Διοικητὴ τῆς Ἡκεύρου Ἀκίφ κασᾶ, μὲ ἡμερ. 16 Τζεματζιούλ ἐββέλ 1278(1861)στὸ ΑΥΕ-1863-49/2 Φορολογία καὶ Βιαιοπραγίαι κατὰ Ἑλλήνων. Πανομοιότυπη ἐγκύκλιο ἔστειλε ὁ Ἀαλή κασᾶς καὶ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀδριανούπολης, γεγονός τοῦ μᾶς δύνει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς προστάθειας γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἑλληνικῆς ὑπηκοότητας τὴν περίοδο ἐκείνη ἦταν ἀρκετὰ διαδεδομένο ἀνάμεσα στοὺς χριστιανοὺς ὀθωμανοὺς ὑπηκόους (βλ. Κ. Παπαθανάση-Μουσιολοῦ, Ἡ συντεχνία τῶν Δουλιγέρηδων φορέας παραδοσιακῆς τέχνης καὶ φυτῶριο συνδικαλισμοῦ, Πρακτικὰ Γ' Συμποσίου Λαογραφίας, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 542, σημ. 11).

59. Βλ. Βεζυρική ἐγκύκλιο τοῦ Ἀαλή κασᾶ, ὁ.π.

60. Βλ. τὴν ὑπ'ἀριθμ. 1577/18-7-1863 ἐκθεση τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβεῖας στήν Κωνσταντινούπολη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν(ΑΥΕ-1863-49/2 Βιαιοπραγίαι κατὰ Ἑλλήνων-φορολογία).

60. Βλ. τὴν ὑπ'ἀριθμ. 805/3-8-1865 ἐγκύκλιο τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ τῆς Ἡκεύρου Ἀχμέτ κασᾶ πρὸς τὸ ἑλληνικὸ προξενεῖο Ἰωαννίνων(ΑΥΕ-1865-49/2, Κατακλίσεις, φόροι).

62. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 17613/20-9-1866 αναφορά του 'Ααλή πασά προς τόν Έλληνα Πρέσβη τής Κωνσταντινούπολης Π. Δεληγιάννη, (ΑΥΕ-1866-49/2 Καταπίεσεις, φόροι).

63. Βλ. πολυσέλιδο υπόμνημα για τό ζήτημα τής ελληνικής έθνικότητας, συνταγμένο από τό Μ. Ραγκαβή, ύπουργό έξωτερικων τής Ελλάδας καί άπευθυνόμενο προς τόν Έλληνα πρέσβη τής Κων/λης Α. Κουντουριώτη, (ΑΥΕ-1872-Πρεσβεία Κων/λεως, Διάφορα σπουδαία έγγραφα περί του ζητήματος τής ελληνικής έθνικότητας).

64. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 3443/25-9/7-10-1866 αναφορά του Π. Δεληγιάννη προς τόν 'Ααλή πασά, (ΑΥΕ-1866-49/2, Καταπίεσεις, φόροι).

65. Βλ. τήν υπ' αριθμ. 3443/25-9/7-10-1866 αναφορά ό.π.

66. Βλ. σχετικό σημείωμα του Μ. Ραγκαβή, Πρέσβη Κωνσταντινούπολης τότε, μέ ήμερομ. 1-7-1870 προς Δ. Ραζή, πρώτο διερμηνέα τής Ελλάδος στήν Πύλη, καί τήν απάντηση του τελευταίου στόν πρώτο μέ ήμερομ. 6-7-1870 (ΑΥΕ-1870-49/2, Φόροι-Καταπίεσεις Έλλήνων). Βλ. ακόμη καί τήν υπ' αριθμ. 115/16-10-1869 αναφορά του ύποπρόξενου τής Άρτας, Σ. Ι. Μαυροματίη προς τήν ελληνική πρεσβεία τής Κωνσταντινούπολης (ΑΥΕ-1870-49/2, Κτηματικός φόρος βεργύ).

67. Ό φόρος αυτός είσπράττονταν από τόν μελλοντικό συντεχνύτη λύγο πριν τήν καταταξή του στή συντεχνία. Στή συνέχεια ή καταβολή του έσνάφ τεσκερέ χρησίμευε ως αποδεικτικό στοιχείο για νά αποκτήσει ό ύποψήφιος τήν απαιτούμενη άδεια ώστε νά ένσωματωθει έλεύθερα στή συντεχνία (βλ. τήν υπ' αριθμ. 478/8-3-1865 αναφορά του πρώτου διερμηνέα τής Ελλάδος στήν 'Υψηλή Πύλη, Γ. Ραζή, προς τήν Πρεσβεία τής Κωνσταντινούπολης, ΑΥΕ-1865-Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως, φόρος ΝΤΑΜΓΚΑ συντεχνυτων (1862-1865) . Γενικότερα για τό φόρο τεσκερέ βλ. M o - r a w i t z, Les finances de la Turquie, σ. 77-78 .

68. Βλ. αντίγραφο αναφοράς του ύποπρόξενου Πρέβεζας προς τόν πρέσβη

Π.Δεληγιάννη,μέ ήμερομ. 10-3-1865 στο ΑΥΕ-Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως 1865,φόροι ΝΤΑΜΓΚΑ συντεχνιτών (1862-1865).Γενικότερα για τό φόρο αυτό,πού θεωρούνταν ύποχρεωτικός για τήν έξάσκηση κάθε έπαγγέλματος, γνωστός καί ώς καθημερινό τέλος καταστήματος βλ.G i b b-B o w e n, Islamic Society,τ. 1,μέρος 2,σ. 7 .

69. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 3885/18-5-1866 έπιστολή του 'Υπουργου 'Εξωτερικών της 'Ελλάδος Κ.Μακρή προς τόν πρέσβη της Κωνσταντινούπολης Π.Δεληγιάννη στο ΑΥΕ-Πρεσβεία Κων/λεως 1865,φόρος ΝΤΑΜΓΚΑ συντεχνιτών (1862-1865).

70. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 410/27-8-1867 Έκθεση του πρόξενου 'Ιωαννίνων προς τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών(ΑΥΕ-1867-49/2 φόροι-αύθαιρεσίες τούρκων).

71.Βλ. Ν ι κ ο λ α ῖ δ ο υ, 'Οθωμανικοί Κώδικες,τ. Γ',σ. 2911 κ.έ.

72. Βλ. Π α ν τ α ζ ο κ ο ύ λ ο υ, 'Ελλήνων συσσωματώσεις,σ. 21.

73.Βλ. Π α ν τ α ζ ο κ ο ύ λ ο υ,Κοινοτικός βίος,σ. 58-59,όπου καί ή σχετική βιβλιογραφία.

74.Βλ. παραπάνω σ. 63-68.

75. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 558/12-10-1867 άναφορά του προξένου 'Ιωαννίνων Χ.Φραγκούδη προς τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών,(ΑΥΕ-1864-36/2,Προξενετα 'Ελλάδος είς 'Ιωάννινα).

76. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 510/27-8-1864 έπιστολή του Κ.Βατικιώτη,πρόξενου 'Ιωαννίνων,προς τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών,(ΑΥΕ-1864-49/2, όδοο-βιαλοπραγία κατά τών 'Ελλήνων).

77. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, 'Η Κόσσα καί ή Βλιώρα,ΗΕ 7(1958) σ. 219.

78. Βλ. τήν ύπ'άριθμ. 87/2-3-1868 άναφορά του Χ.Φραγκούδη προς τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών,(ΑΥΕ-1868-36/2,Προξενετα 'Ελλάδος είς 'Ιωάννινα).

79. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 87/2-3-1868 ἀναφορά τοῦ Χ.Φραγκοῦδη ὀ.π.
80. Βλ. τή σχετικὴ βεζυρικὴ ἐγκύκλιον μέ ἡμερομ. 18-5 1868 (ΑΜΙ,φ.διάφορα λυτὰ ἔγγραφα).
- 81.Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 399/3/15-8-1868 ἀναφορά τοῦ Χ.Φραγκοῦδη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ΑΥΕ-1868-36/2, Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα.
82. Βλ. ἐφημ. Ἰαθηνᾶ" φ. 3177 (12-9-1863).
83. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 15/16-6-1864 ἐπιστολὴ τοῦ πρόξενου Ἰωαννίνων πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ΑΥΕ-1864-36/2, Προξενεῖα τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα.
84. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 43/29-1-1864 ἐπιστολὴ τοῦ διευθύνοντος Γενικοῦ γραμματέα Θ.Κανελλόπουλου πρὸς τὸ ΥΕ, ΑΥΕ-1864-36/2, Προξενεῖα τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα.
85. Βλ. V i q u e s n e 1, Voyage dans la Turquie, τ. 1, σ. 307. Βλ. ἀκόμη καὶ τήν ὑπ'ἀριθμ. 43/29-1-1864 ἐπιστολὴ ὀ.π.
86. Βλ. V i q u e s n e 1, ὀ.π., σ. 307.
87. "... ὅσα δι' ἔν λιγενόμπρικον ἀσημένιο εἰς προσκύνησιν τοῦ Βεζύρ ἐφέντι μας Δερβύσπασια... γρ 2950". Βλ. ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτὰ ἔγγραφα, 8-9-1863. Πρέπει νά προσθέσουμε ἐδῶ ὅτι γιὰ τίς οἰκονομικά χαμηλότερες οἰκογένειες κατασκευάζονταν πανομοιότυπα χαλκωματένια λιγενόμπρικα.
88. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθμ. 362/10-12-1862 ἐπιστολὴ τοῦ πρόξενου Ἰωαννίνων Γ. Πάκμωρος πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ΑΥΕ-1862-36/2, Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα.
89. Βλ. Χ α τ ζ η μ ε χ ἄ λ η, Ρακτάδες-Χρυσορράπτες, σ. 469.

90. Βλ. Χατζημιχαήλ, 'Ηπειρωτική λαϊκή τέχνη, σ. 256.

90α. Μ. Μémoire statistique et commercial sur l'Épire, Γιάννινα 15
Νοεμβρίου 1862 στο AMAE, Jannina 10(1846-1862) φ. 334^{r-v}.

91. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 33/10-5-1858 έπιστολή του Κ. Ράμφου, πρόξενου
'Ιωαννίνων, προς τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών, στο ΑΥΕ-1858-36/2, Προξενεία
'Ελλάδος εις 'Ηπειρον ('Ιωάννινα).

92. Βλ. έπιστολή των γιαννιωτών συντεχνιωτών προς τό βαλή τους 'Ακίφ
πασά, μέ ήμερομ. 26 Φεβρουαρίου 1860 (ΑΜΙ, Κώδικας άντιγράφων 1857-1862,
σ. 109). Βλ. άκόμη καί τήν υπ'άρθμ. 419/12-10-1863 έπιστολή του Γ.
Πάκμωρος προς τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών, στο ΑΥΕ-1863-36/2, Προξενεία
'Ελλάδος εις 'Ηπειρον ('Ιωάννινα).

93. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 17/16-1-1863 έπιστολή του Γ. Πάκμωρος προς τό
'Υπουργείο 'Εξωτερικών στο ΑΥΕ-1863-36/2 Προξενεία 'Ελλάδος εις 'Η-
πειρον ('Ιωάννινα).

94. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 26/24-10-1856 έπιστολή του Γ. Πάκμωρος προς τό
'Υπουργείο 'Εξωτερικών στο ΑΥΕ-1856-36/2, Προξενεία καί 'Υποπροξενεία
'Ελλάδος εις 'Ηπειρον ('Ιωάννινα).

95. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 156/23-7-1856 άναφορά του υποπρόξενου 'Αρτας
Γεωργιάδη προς τό 'Υπουργείο 'Εξωτερικών, μέ συνημμένη έπιστολή του
Θ. Λάκκα, έμπορου γιαννιώτη καί έλληνα υπήκοου, μέ ήμερομ. 21-7-1856
(ΑΥΕ-1856-36/2, Προξενεία καί 'Υποπροξενεία 'Ελλάδος εις 'Ηπειρον).

96. 'Ο 'Ακίφ πασάς κυβέρνησε τό πασαλίκι 'Ιωαννίνων για μία τετραε-
τία περίπου 1858-1861 (βλ. Σούλη, Οί πασάδες των 'Ιωαννίνων, έφ.
"Ηπειρος" φ. 38 (29-10-1929)).

97. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 17/16-1-1863 έπιστολή του Γ. Πάκμωρος προς τό
'Υπουργείο 'Εξωτερικών, ΑΥΕ-1863-36/2, Προξενεία 'Ελλάδος εις 'Ιωάννινα.

98. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 17/16-1-1863 έπιστολή του Γ. Πάκμωρος, δ. κ.

99. Τους τούρκους διοικητές άπασχολούσε τό πρόβλημα της γρήγορης με-

ταφορᾶς τῶν πολεμοφοδίων καὶ ὁ ἐφοδιασμός τῶν στρατιωτῶν ποῦ βρίσκο-
νταν στὶς εὐπαθεῖς παραμεθόριες περλοχές Ἰωαννίνων-Ἄρτας (βλ. τὴν
ὑπ'ἀριθμ. 375/20-12-1862 ἐπιστολὴ τοῦ Γ. Πάκμωρος στὸ ΑΥΕ-1862-36/2
Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα).

100. Βλ. Σ ο Ὑ ρ λ α, Ἡ πολιτικὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, σ. 101.

101. Πρέπει νὰ προσθέσουμε ἐδῶ ὅτι ὄχι μόνον ὁ ἐμπορικὸς δρόμος πρὸς
τὴν Ἄρτα ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἐμπορικὸ δίκτυο πρὸς τὸ Μέτσοβο, Ἁγί-
ους Σαράντα, Σαγιαδάδα καὶ Πρέβεζα βρισκόταν σὲ πολὺ ἄσχημη καταστάση.
Ἐπὶ πρῶτον μάλιστα ὁ κίνδυνος, σὲ περίπτωση ποῦ οἱ δρόμοι αὐτοῦ δέν
δέχονταν ἄμεσα τὺς ἀνθρώπινες φροντίδες, γὰρ προκύβουν σοβαρὰ συγκοι-
νωσιακὰ καὶ ἐμπορικὰ προβλήματα γιὰ τὴν περλοχὴ (βλ. Σ ο Ὑ ρ λ α, ὁ.π.
σ. 101).

102. Βλ. Σ α λ α μ ἄ γ κ α, Γιαννιώτικα ἱστοριοδιφικὰ σημειώματα, ΗΕ
11(1962) σ. 925.

103. Ἡ ἐπίβλεψη τοῦ ἔργου ἀνατέθηκε σὲ δύο Πολωνοὺς μηχανικοὺς, σταλ-
μένους ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Γιὰ τὴν πιὸ γρήγορη ἀνοικοδόμηση τοῦ
στρατῶνα ἐργάζονταν καθημερινὰ 100 κτίστες (βλ. τὴν ὑπ'ἀριθμ. 316/
22-6-1868 ἐπιστολὴ τοῦ πρόξενου Ἰωαννίνων Χ. Φραγκοῦδη πρὸς τὸ Ἰ-
πουργεῖο Ἐξωτερικῶν στὸ ΑΥΕ-1868-36/2, Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάν-
νινα).

104. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ στρατῶνα ἔγιναν στὶς 9 Νοεμβρίου τοῦ 1869.

105. Βλ. ἐπιστολὴ τῶν συντεχνιῶν τῆς πόλης πρὸς τὸν Πατριάρχη Γρη-
γόριο ΣΤ' , μὲ ἡμερομ. 23 Ἀπριλίου 1869 (ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτὰ ἔγγραφα).

106. Βλ. Σ α λ α μ ἄ γ κ α, Γιαννιώτικα ἱστοριοδιφικὰ σημειώματα, σ. 926.

107. Βλ. Σ ο Ὑ ρ λ α, Ἡ πολιτικὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, σ. 81 κ. ἐ.

108. Βλ. Σ ο Ὑ ρ λ α, ὁ.π., σ. 82.

109. Τὰ τρία ἀτμόπλοια τῆς ἐταιρείας ἦταν: "Miramar", "Baron Bürger "
καὶ "Bosforo". Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Γάλλου πρόξενου στὰ Γιάννινα Champoi-
seau πρὸς ΜΑΕ, Πρέβεζα 25-6-1867 στὸ ΑΜΑΕ, Jannina 11(1863-1874)φ. 130.
Περὶ πλέον γιὰ τὴ ναυτικὴ αὐτὴ ἐταιρεία (βλ. ΜΕΕ 16(1939) σ. 256).

110. Βλ. Σ ο ύ ρ λ α,δ.π. ,σ: 82.
111. Βλ. Σ ο ύ ρ λ α,δ.π., σ. 82
112. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α,Γιαννιιώτικα σημειώματα,σ. 926
113. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α,δ.π.,σ. 926.
114. Βλ. Π υ ρ σ υ έ λ λ α, 'Η ΰδρυσις τῶν 'Ιωαννίνων,σ. 62.
115. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α,δ.π., σ. 926.
116. Βλ. Μ κ έ τ τ η,Παλαιολογραφικά ἐπαρχίας Κουρέντων,σ. 62 ἀρ. ἐνθ.76
117. Βλ. ἐφημ. "Μέλλον" φ. 573 (8-9/8/1869).
118. Βλ. ἐπιστολή τῶν "προϋσταμένων τῆς κοινότητος καὶ τῶν ἰσαφύων" πρὸς τὸ Γ. Σταύρου στὴν 'Αθήνα μὲ ἡμερομ. 23 'Ιανουαρίου 1861,(ΑΜΙ,Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862 σ. 155). Βλ. ἀκόμη ἐπιστολές τῶν ὕδρων πρὸς τὸ Μιχαὴλ Σταμέρωφ στὴ Μόσχα, καὶ ἀδελφούς Μ.Δούμα στὴ Βιέννη, καὶ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Νικ.Ζωσιμᾶ στὴ Μόσχα μὲ τὴν "δια ἡμερομηνία ΚΑΜΙ, Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862,σ.156-157).
119. Βλ. Σ ο ύ ρ λ α, 'Η πολιτικὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων,σ. 96.
120. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, 'Η Κόσσαι καὶ ἡ Βλιώρα,ΗΕ 7(1958),σ.219-20.
- 121.Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α,δ.π., σ. 216 κ.έ.
- 121α.Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ ἀναφορὰ τῆς συντεχνίας τῶν τακταντζήδων 'Ιωαννίνων πρὸς τὸν Μητροπολίτη τους Σωφρόνιο.Σ'αὐτὴ διαμαρτύρονται γιὰ τὸν τρόπο ἐκλογῆς τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας, 'Αγίου Νικολάου Κοπάνων καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ ἐξετάσει τὸ θέμα καὶ νὰ τοὺς ἀποδώσει τὸ δίκαιόν τους (βλ.ΑΜΙ,φ.διάφορα λυτὰ ἔγγραφα).
- 122.Βλ. Διαθήκαι τῶν ἀειμνήστων εὐεργετῶν τῶν 'Ιωαννίνων,σ. 132.
123. Βλ. Τ σ ι ρ κ α ν λ η,ἄγνωστο ὑπόμνημα ,σ. 22.
124. Βλ. Τ σ ι ρ κ α ν λ η,δ.π., σ. 23.
125. Βλ. Λ α μ π ρ ῦ δ η, 'Ηκειρωτικά 'Αγαθοεργήματα,μέρος Β',σ. 50.
126. Βλ. ἐπιστολή τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς κοινότητος 'Ιωαννίνων

νων καί τῶν πρωτομαστόρων τῶν συντεχνιῶν πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Νικ. Ζωσιμά, Μιχαήλ Σταμέρωφ, Τριαντάφυλλο Κρύτζον καί Μιχαήλ Τρύγκα στη Μόσχα, μέ ἡμερομ. 23 Ἰανουαρίου 1861, (ΑΜΙ, Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862 σ. 156-157).

127. Βλ. Λ α μ π ρ ὶ δ η, ὀ.π., σ. 50.

128. Βλ. Λ ά μ π ρ ο υ, Τό ἐν Ἰωαννύνοις Ἀρχιμανδρεῖον καί οἱ ἐν αὐτῇ κώδικες "Ν.Ελ" 10(1913) σ. 398, σημ. 2. Βλ. ἀκόμη Σ α λ α μ ά γ κ α, Ἡ κυρά-Χειμαντριώτισσα, ΗΕ 11(1964) σ. 307.

129. Τῆ χρονιά αὐτή (1852) ἔγινε καί τό σχετικό συμφωνητικό γιά τήν ἀνοικοδόμησι τῆς ἐκκλησίας ἀνάμεσα στοὺς ἐπιτρόπους τῶν 4 ἐκκλησιῶν καί τοῦ πρωτομάστορα τῶν μαστόρων Δημ. Κωνσταντίνου ἀπό τήν Ἀνασελίτσα βλ. Ἰω. Ἀ ν α σ τ α σ ῖ ο υ, Παλιότερες καί νεώτερες εἰδήσεις γιά τό Ἀρχιμανδρεῖο, Ἡπειρωτικό Ἡμερολόγιο, 3(1981) σ. 28-30.

130. Τόν πλήρη τίτλο τοῦ κώδικα μᾶς δύνει ὁ Λάμπρου, ὀ.π., σ. 404.

131. Βλ. Ἀ ν α σ τ α σ ῖ ο υ, ὀ.π., σ. 28-30.

132. Ντουσημά = πάτωμα (τουρκ. düseme) Βλ. Κων/νου Κ ο υ κ κ ὶ δ η, Λεξιλόγιον ἐλληνικῶν λέξεων παραγομένων ἐκ τῆς τουρκικῆς γλώσσης ΑΘΛΓΘ 25(1960) σ. 161.

133. Κιοσές = γωνία, ἀγκωνάρι (τουρκ. köse).

134. Βλ. Ζησ. Τ ζ α ρ τ ζ ά ν ο υ, Περὶ τῶν λαϊκῶν τεχνικῶν ὄρων τῆς οἰκοδομικῆς (τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων) μετὰ τοῦ λεξικοῦ αὐτῶν, Ἀθῆναι 1961, σ. 190.

135. Βλ. Μ. Γ α ρ ὶ δ η-Θ. Π α λ ι ὀ υ ρ α, Συμβολή στήν εἰκονογραφία τῶν Νεομαρτύρων, ΗΧ 22(1980) σ. 197.

136. Βλ. ἐπιστολή τῶν πρωτομαστόρων τῶν συντεχνιῶν καί ἄλλων προκρίτων γιαννιωτῶν πρὸς τόν Ἅγιο Ἰωαννύνων καί Βελλᾶς Παρθένιο, μέ ἡμερομ. 8 Μαρτίου 1861, (ΑΜΙ, Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862, σ. 165).

137. Βλ. ἐπιστολή τῶν πρωτομαστόρων τῶν συντεχνιῶν, 8-3-1861, ὀ.π.σ. 165.

138. Βλ. Λ α μ π ρ ό δ η, 'Ηκειρωτικά 'Αγαθοεργήματα, μέρος Β', σ. 50.

139. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 87/2-3-1868 έπιστολή τοϋ Χ.Φραγκούδη προς τό 'Υπουργετο 'Εξωτερικῶν, (ΑΥΕ-1868-36/2, Προξενετα 'Ελλάδος εἰς 'Ιωάννινα). Βλ. άκόμη, Σ ο ύ ρ λ α, 'Η πολιτική τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, σ. 64 κ.έ.

140. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, Γιαννιώτικα ιστοριοδιφικά σημειώματα, σ. 814 κ.έ.

141. Για τήν κατηγορία αὐτή τῶν στρατιωτῶν ὅπως καί για τήν ἄλλη τῶν Νιζάμηδων βλ. Ν ι κ ο λ α ῦ δ ο υ, Τό 'Αρχετο 'Ιωάννου Λάππα καί 'Αντιγόνης Τζαβέλλα (1912-1913) καί ἡ ἀπελευθέρωση τῶν 'Ιωαννίνων, 'Ιωάννινα 1975, σ. 47, σημ. 1.

142. Βλ. Σ ο ύ ρ λ α, 'Η πολιτική τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, σ. 65.

143. Βλ. Σ ο ύ ρ λ α, ὁ.π., σ. 66-69.

144. Βλ. τήν υπ'άρθμ. 87/2-3-1868 έπιστολή τοϋ Χ.Φραγκούδη προς τό 'Υπουργετο 'Εξωτερικῶν, (ΑΥΕ, 1868-36/2, Προξενετα εἰς 'Ιωάννινα).

145. Βλ. Σ ο ύ ρ λ α, ὁ.π., σ. 84-85

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Το βασικότερο αρνητικό στοιχείο ήταν αναμφισβήτητα ο βραδύς ρυθμός συσσώρευσης των κεφαλαίων. Το φαινόμενο αυτό μάλιστα παρουσίασε μιá όμοιομορφία στα Βαλκάνια (βλ. S. D a m j a n o v, Sur le développement industriel du Sud-Est européen à la fin du XIXe et au début du XXe siècles, "Etudes balkaniques" 15(1979) σ. 8.

1α. Βλ. έπιστολή του Γάλλου πρόξενου στα Γιάννινα Ang. Dezo προς ΜΑΕ, Γιάννινα 10-5-1875 στο ΑΜΑΕ, Jannina 12(1875-1881) φ.46^Τ.

2. Για τή μέθοδο αυτή βλ. Παπαδόπουλου, Έρμης ο Κερδῶς, τ. Β', σ. 126-127.

3. Βλ. έπιστολή με δυσανάγνωστη ύπογραφή (Γαλάτσης Βασιλείου;) προς τή συντεχνία των βυρσοδεφῶν, με ήμερομ. 15 Οκτωβρίου 1874, (ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά Έγγραφα).

4. Δυστυχῶς δέν διασώθηκε ή έπιστολή του σπουδαστή, ή όποία άσφαλῶς θα περιεῖχε χρήσιμες και ούσιαστικές πληροφορίες για τίς σπουδές του στο Παρίσι.

5. Βλ. έπιστολή του άνακληρωτή του πρόξενου των Ίωαννίνων και διευθύνοντας Γραμματέα του έκει προξενείου Α. Πόττεν προς τό Ύπουργείο Έξωτερικῶν Έτήσιοι έκθέσεις περί έμπορίου ναυτιλίας κλπ. των προξενικῶν άρχῶν τῆς Α.Μ κατά τό Έτος 1888, έν Αθήναις 1890, σ. 39.

6. Για τή συνθήκη αυτή βλ. γενικά στῆς Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Ού βαλκανικού λαού, σ. 184-186. Στο συνέδριο του Βερολίνου έλαβε μέρος και ό Κων/νος Αραβαντινός, γιός του γνωστού μας Π. Αραβαντινοῦ, ό όποιος μάλιστα συνέταξε και σχετικό υπόμνημα για τήν έλληνικότητα των Ίωαννίνων (βλ. Τσιρπαυλή, άγνωστο υπόμνημα, σ. 13-17). Στίς σημειώσεις 1 και 2 του ίδιου άρθρου υπάρχουν και σχετικές βιβλιογραφικές ένδειξεις για τό συνέδριο αυτό.

7. Βλ. D a m j a n o v, Sur le développement industriel, σ. 8.

8. Βλ. Ζώτου Μ ο λ ο σ σ ο υ, Δρομολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, τ. 4, τεύχ. 1, σ. 40.
9. Βλ. συμφωνητικὸ ἔγγραφο τῆς συντεχνίας τῶν Γουναράδων, μέ ἡμερ. 26-4-1888, καὶ προσκόμισαν τὰ μέλη τῆς στοῦ μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρόνιο γιὰ ἐπικύρωση ΑΜΙ, Βιβλίον Γ' τῶν καταχωρήσεων 1885-1887 σ. 322-324, πράξη ὑπ' ἀριθμ. 834.
10. Τὸ συμφωνητικὸ , καὶ ὑπογράφουν ὅλα σχεδὸν τὰ μέλη τῆς συντεχνίας τῶν κηροπωλῶν καὶ λαμπάδοποιῶν, βρῖσκεται καταχωρισμένο στοῦ ΑΜΙ Βιβλίον Β' τῶν καταχωρήσεων 1874-1876, σ. 257, πράξη ὑπ' ἀρ. 340.
11. Βλ. ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτη Σωφρονίου πρὸς τὸ Χασάν Μπέη Ἐφέντη, μέ ἡμερομ. 3 Ἀπριλίου 1885, (ΑΜΙ Βιβλίον Δεύτερον Τακτικῶν 1878-1893, πράξη ὑπ' ἀρ. 543).
12. Βλ. ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτη Σωφρονίου πρὸς τὸν τοῦρκο εἰσαγγελέα, Χασάν Μπέη Ἐφέντη, μέ ἡμερομ. 26-6-1885, (ΑΜΙ Βιβλίον Δεύτερον Τακτικῶν 1878-1893 πράξη ὑπ. ἀριθ. 549).
13. Βλ. ΑΜΙ, Βιβλίον Γ' τῶν καταχωρήσεων 1885-1887 σ. 135 πράξη ὑπ' ἀριθ. 630.
14. Βλ. Ἰκουργεζον Ἐξωτερικῶν, Ἐτήσιοι ἐκθέσεις περὶ ἐμπορίου, σ. 37-41.
15. Οἱ τιμὲς ἀγορῆς τῶν δερμάτων κυμαίνονταν περὶ τοῦ ὡς ἑξῆς τῆ χρονιά ἐκεῖνη στὴν περιοχὴ αὐτὴ σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες τοῦ Α. Πόττεν
Εἶδη δερμάτων	ὀκάδες	γρόσια
Βοδινα	3-7	30-60
Ἄγελαδινα	3-7	25-50
Βουβαλίσια	5-11	40-90
Προβατίσια (μεγάλῆς διαστάσεως)	3-7	11-13
Τραγίσια	$1\frac{1}{3}-1\frac{1}{2}$	8-9
Γιδίσια	$3/4-1\frac{1}{4}$	$4\frac{1}{2}-5\frac{1}{2}$
Ἄρνίσια καὶ κασικίσια	-	$6\frac{1}{2}-7\frac{1}{2}$
- Βλ. Ἰκουργεζον Ἐξωτερικῶν, ὁ.π., σ. 39.

16. Βλ. 'Υπουργεῖον 'Εξωτερικῶν, ὁ.π., σ. 39.
17. Βλ. 'Υπουργεῖον 'Εξωτερικῶν, ὁ.π., σ. 37. "Αν κάνουμε μιὰ σύγκριση ἀνάμεσα στά δέματα κατοικῶν ποῦ ἐξάγονταν στίς ἀρχές τοῦ προηγούμενου αἰῶνα καί στά ἀντίστοιχα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εὐκολα θά διαπιστώσουμε ὅτι ἡ παραγωγή τῶν καπῶν εἶχε μειωθεῖ στό ἐλάχιστο (βλ. 'Α ρ α β α ν τ ι - ν ο Ὑ, Χρονογραφία, τ. Α', σ. 223) Στό γεγονός αὐτό ἴσως νά συνετέλεσε ἀποφασιστικά καί ἡ ἀθρόα εἰσαγωγή ἀνδρικῶν χλαινῶν (βλ. παρακάτω σ.204).
18. Βλ. 'Υπουργεῖον 'Εξωτερικῶν, ὁ.π., σ. 40.
19. Βλ. 'Υπουργεῖον 'Εξωτερικῶν, ὁ.π., σ. 38.
20. Βλ. 'Υπουργεῖον 'Εξωτερικῶν, ὁ.π., σ. 40.
21. Βλ. ἐφημ. "Φωνή τῆς 'Ηπείρου" φ. 98 (5-8-1894)
22. Βλ. 'Α ν α σ τ α σ ῖ ο υ, 'Η οἰκονομική κατάσταση στα Γιάννινα με-
τά τόν πόλεμο τοῦ 1897, "ΗΕ" 3(1954) σ. 586-587.
23. Σέ δεύτερη μοῖρα ἔρχονται οἱ ἐξαγωγές τῆς 'Αμερικῆς, Ρωσίας, Ρουμα-
νίας καί Βουλγαρίας. Πολύ κίω κίω ἀκολουθεῖ ἡ 'Ελλάδα ἐπειδή ἡ
βιομηχανική τῆς ἀνάπτυξη παρουσιάζεται ἀρκετά καθυστερημένη (βλ. 'Α-
ν α σ τ α σ ῖ ο υ, ὁ.π., σ. 587).
24. Γενικά γιά τή δράση τῶν ξένων προπαγανδῶν στό βαλκανικό χῶρο
βλ. Ν ι κ ο λ α ῖ ὀ ο υ, Ξένες προπαγάνδες καί ἐθνική ἀλβανική κίνη-
ση στίς μητροπολιτικές ἐπαρχίες Δυροαχίου καί Βελεγράδων κατά τά τέ-
λη τοῦ 19^{ου} καί τίς ἀρχές τοῦ 20^{ου} αἰῶνα, 'Ιωάννινα 1978.
25. Βλ. παραπάνω σ. 186.
26. Βλ. Ν.Κ α ζ ά ς η, 'Ηπειρωτικά διαλέξεις, "Ἑλληνισμός" 6(1903)σ.330.
27. Βλ. 'Αλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς, Τό 'Ηπειρωτικό Κομιτάτον, 'Αθήναι 1964
σ.214.

28. Βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς, δ.κ., σ. 215.

29. Βλ. P. R o l l e y-M. D e V i s m e, La Macédoine et l'Épire, Paris 1911, σ. 145. Βλ. άκόμη Λ ε ι β α δ έ ω ς, δ.κ., σ. 212.

30. Βλ. Κ α ς ά ς η, 'Ηπειρωτικά διαλέξεις, σ. 258.

31. Τή Σχολή αυτή συναντούμε καί μέ τήν όνομασία βιομηχανικό ή χειρο-τεχνικό έργαστήριο.

32. Οί πληροφορίες που μάς δύνει ό 'Αλ. Λειβαδεύς (δ.κ., σ. 19) για τόν άριθμό που γράφτηκαν στή Σχολή αυτή, έρχονται σέ άντίθεση μέ τίς άντίστοιχες του Καζάκη στόν "'Ελληνισμό (δ.κ., σ. 258). Πιο συγκεκριμέ-να, ό πρώτος άναφέρει ότι οί μαθητές που παρακολουθούσαν τά μαθήματα τής βιοτεχνικής Σχολής ήταν λιγοστοί ένώ άντίθετα ό δεύτερος έσχυ-ρίζεται ότι ήταν άρκετοί.

33. Βλ. "Κ α σ σ ά ν δ ρ ο υ ", Προσοχή είς τήν "Ηπειρον, "'Ελληνισμός" 5(1902) σ. 125.

34. Βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς, δ.κ., σ. 211.

35. Βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς, δ.κ., σ. 212-213.

36. Βλ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, 'Η ζδρυσις τών 'Ιωαννίνων, σ. 63-64.

37. Βλ. τήν ύπ'άρθ. 792/23-3-1871 έπιστολή του Έλληνα πρέσβη τής Κωνσταντινούπολης Ραγκαβή προς τόν ύπουργό 'Εξωτερικών 'Ελλάδας, Κου-μουνδοόρο, (ΑΥΕ-1871-49/2, Ζήτημα συντεχνιών).

38. Για τή σύνθεση καί τά καθήκοντα του Δημοτικού συμβουλίου βλ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, 'Η ζδρυσις τών 'Ιωαννίνων, σ. 63 .

39. Βλ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, δ.κ., σ. 63-64.

40. Βλ. έφημ. "Φωνή τής 'Ηπειρού", φ. 219 (1-1-1897).

41. Βλ. έφημ. "Φωνή τής 'Ηπειρού", δ.π.

42. Βλ. έφημ. "'Ηπειρος", φ. 49 (6-6-1910).

43. Βλ. 'Α ν α σ τ α σ ύ ο υ, 'Η οίκονομική κατάσταση στα Γιάννινα, σ. 586.

44. Βλ. 'Α ν α σ τ α σ ύ ο υ, δ.π., σ. 586.

45. Βλ. " 'Ι ε ρ ε μ ύ α". 'Η "Ηπειρος από τών αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τών καθ'ήμας," 'Ελληνισμός" 6(1903) σ. 898.

46. 'Η αύξηση τοῦ άγωγιμοῦ προξένησε γενική δυσφορία στους έμπορευόμενους κατοίκους τής περιλοχίης (βλ. " 'Ι ε ρ ε μ ύ α", δ.π., σ. 898). Σύμφωνα μέ πληροφορίες τής έφημ. "'Αγών" (φ. 23/8/1907), όσοι είχαν μεγάλα ζῶα, ἔππους φοράδες και μουλάρια πλήρωναν 10 γρόσια κατά κεφαλή, χωρίς νά διευκρινίζεται αν ή επιβάρυνση αυτή ήταν έτήσια ή μηνιαία

47. Βλ. "Ζ. Δ ω δ ω ν α ύ ο υ". 'Ηπειρωτική τραγωδία, "Ελληνισμός" 2(1899) σ. 507-509.

48. Πολλοί κάτοικοι τών 'Ιωαννίνων είχαν αναπτύξει έντονη πατριωτική δράση κατά τή διάρκεια τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1877-1878). 'Ανάμεσα τους και ό γιός τοῦ Π. 'Αραβαντινοῦ, Κων/νος 'Αραβαντινός (βλ. παραπάνω σημ. 6). Συνισταμένη αλλά και ταυτόχρονα άποκαλυπτική τής δίψας για έλευθερία τών Γιαννιωτῶν αλλά και τών 'Ηπειρωτῶν γενικότερα είναι ή αναφορά τους πού άπηύθυναν προς τό Ρῶσο Αὐτοκράτορα Νικόλαο Β' άμέσως μετά τή λήξη τοῦ παραπάνω πολέμου και τής όποιας χαρακτηριστικό άπόσπασμα παρουσιάζουμε

"Μεγαλειότατε

'Η κραταιά χείρ τοῦ ὑψίστου, ήτις διηύθυνε νικηφόρον τόν σιβαρόν βραχίονα τοῦ γεναίου προστάτου τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν κατά τοῦ πολεμίου τῶν θείων δογμάτων τής άγίας ήμῶν θρησκείας και ίσότητος και άδελφότητος άπάντων τῶν έθνῶν, αυτή αὐτη Κραταιότατε άπομάκρυνε

δικαιώματα καὶ τὸν βδελυρὸν βραχίονα, ὃν ὁ φθονερός τῆς ὀρθοδοξίας
δαίμων τρίτων ἤδη διηύθυνε κατὰ τῆς πολυτίμου τοῦ ἐλευθερωτοῦ αὐτο-
κράτορος... εἰς τὸ φιλόανθρωπον νεῦμα Ἰγῶν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπαλλαγῆς
ἐξαρτῶντα τὴν σωτηρίαν τῆς Ὑ.Μεγαλειότητος ὡς σωτηρίαν ἑαυτῶν πανη-
γυρίζοντες, εἰς οὓς ἀξίωσον, κραταίωτατε ἵνα καταλήξῃς καὶ τοὺς ταπει-
νοὺς τῆς Ἰμ.Μεγαλειότητος θεράποντες τοὺς ἐναγωνίως περιμένοντες τὴν
μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἔνωσην κατοίκους τῆς Ἡκείρου "Ζήτη ἀήτητη-
τος" κραυγάζοντες ὁ πασῶν τῶν Ρωσιῶν Αὐτοκράτωρ (βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ.
71/20-2-1879 ἐπιστολὴ τοῦ πρόξενου Ἰωαννίνων Α Λόντου, πρὸς τὸν Ἰ-
πουργὸ Ἐξωτερικῶν θ. Δελιγιάννη ἈΥΕ-1879 -Β' Ἀρχεῖο Α-Ω, Γενικά προ-
ξενεῖα ἐν Ἡκείρω, Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ, Κρήτῃ).

49. Τὸ ὑπόμνημά τους αὐτὸ, γραμμένον στὰ 1900 σὲ γαλλικὴ γλῶσσα, ἀπεύθυ-
ναν πρὸς τοὺς περιοδεύοντες στὴν Ἡκείρου καὶ Μακεδονία στρατιωτι-
κοὺς ἀκόλουθους τῶν πρεσβειῶν τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Γερμανίας
στὴν Κων/λῆ βλ. Α.Κ ο υ μ ο υ ν δ ο υ ρ ο υ, Περὶ τῆς ἐνεστώσης κατα-
στάσεως τῆς Ἡκείρου, "Ἑλληνισμός" 3(1900) σ. 289-304.

50. Γιὰ τοὺς φόρους αὐτοὺς (ὀνομαστικὴ παράθεση) βλ. "Ἰ ε ρ ε μ ῖ α"
Ἡ Ἡκείρος, "Ἑλληνισμός" 6(1903) σ. 896.

51. Ἡ ἀκρόθυμη καὶ μὴ κανονικὴ καταβολὴ τῶν δημόσιων φόρων θεωροῦν-
ταν ὡς ἀκείθελαι καὶ ἀνυπακοὴ στοὺς νόμους τοῦ κράτους καὶ τὸ πρόσω-
πο τοῦ ἀνώτατου Ἀρχοντα (βλ. Ἰ ε ρ ε μ ῖ α", Ἡ Ἡκείρος, σ. 899).

52. Βλ. συνημμένο ἔγγραφο στὴν ὑπ' ἀριθμ. 26/29-1-1881 ἀναφορὰ τοῦ
πρόξενου Ἰωαννίνων Α. Λόντου πρὸς τὸ Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, (ΑΥΕ-
1881-Β Ἀρχεῖο, Πρεσβεῖα Κων/λεως, Προξενεῖα ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἡκείρω, Μα-
κεδονίᾳ κτλ).

53. Βλ. τὸ σχετικὸ μέ τὰ δεινὰ τῶν Γιαννιωτῶν ἄρθρο τῆς ἐφημ. "Φω-
νὴ τῆς Ἡκείρου" φ. 219 (1-1-1897).

54. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 127/29-6-1879 ἀναφορὰ τοῦ Α. Λόντου πρὸς τὸ
Ἰπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ἈΥΕ-1879. Β' Ἀρχεῖο Α-ω, Γενικά Προξενεῖα ἐν

'Ηπειρώ, Θεσσαλία, Κρήτη, Μακεδονία κτλ.).

55. Βλ. τήν υπ' αριθ. 127/29-6-1879 αναφορά του Ά. Λόντου δ.κ.

56. "Ασφάλεια ζωής, τιμής και περιουσίας δεν υφίσταται από του 1881 εις τήν "Ηπειρον" αναφέρει ανάμεσα στα άλλα ένας άρθρογράφος του περιοδικού "Ελληνισμός" βλ. "Ελληνισμός" 6(1903) σ. 894. Βλ. ακόμη, Καζάτζη, "Ηπειρωτικά διαλέξεις," "Ελληνισμός" 6(1903) σ. 332-333.

57. Για τή στάση αυτή της τοπικής άξουσας βλ. έφημ. "Πύρρος," φ. 66 (31-7-1904). Βλ. ακόμη και έφημ. "Ηπειρος," φ. 34 (21-2-1910), φ. 40 (4-4-1910), σ. 62 (5-9-1910), φ. 65 (26-9-1910) φ 125 (4-12-1911) και φ. 128 (11-12-1911).

58. Βλ. Γ. Π λ ο υ μ ύ δ η, "Ο Έλληνισμός της 'Ηπειρου στίς παραμονές της άπελευθερώσης του (1905-περ. 1912)," "Δωδώνη" 6(1977) σ. 372. όπου και ή σχετική βιβλιογραφία.

59. Βλ. Ά ν α σ τ α σ ί ο υ, "Η οικονομική κατάσταση στα Γιάννινα, σ. 587.

60. Οι έμπορικοί δρόμοι της 'Ηπειρου ύστεροσαν κατά πολύ από τους ανάλογους δρόμους της Μακεδονίας και της Θράκης βλ. Καζάτζη, "Ηπειρωτικά διαλέξεις," "Ελληνισμός" 6(1903), σ. 333.

61. Για τό ήπειρωτικό όδικό δίκτυο της έποχής βλ. Κ ο υ γ ι τ έ α, Πραγματεία τοπογραφική, σ. 121. Βλ. ακόμη P. R o l l e y - M. D e V i s m e La Macédoine, σ. 145.

62. Βλ. Π λ ο υ μ ύ δ η, "Ο έλληνισμός της 'Ηπειρου, σ. 360.

63. Βλ. έφημ. "Correspondance de l'Agence d'Athènes" φ. 63 (2-9-1911).

64. Βλ. Π λ ο υ μ ύ δ η, "Ο Έλληνισμός της 'Ηπειρου, σ. 360 και σημ. 2

65. Για τίσ εταιρείες που διακινούσαν τά πλοία στα θαλάσσια αυτά

δρομολόγια (βλ. P.R o l l e y-M.de V i s m e, La Macédoine, σ. 145).

66. Για τόν τόκο καί χρόνο διεξαγωγής τῶν ἐμπορικῶν πανηγυριῶν αὐτῶν (βλ. παραπάνω σ.48-51).

67. Βλ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, Ἡ ἕδρυσις τῶν Ἰωαννίνων, σ. 72.

68. Βλ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, ὁ.π., σ. 72.

69. Προηγήθηκε ἐπίσημη τελετή καί ἡ μουσική καιάνιζε ὀλόκληρη τή μέ-
ρα βλ. ἐφημ. "Φωνή τῆς Ἡκεύρου", φ. 51(3-9-1893).

70. Βλ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, Ἡ ἕδρυσις τῶν Ἰωαννίνων, σ. 72.

71. Για τίς πρῶτες πρῶχειρες ἀντιδράσεις τῶν χριστιανῶν τῆς πόλης, πού
κατέφυγαν στά Προξενεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἀφοῦ στό μεταξύ ἀπέκλει-
σαν μέ ὁδοφράγματα τοὺς γύρω δρόμους βλ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, Ἡ
ἕδρυσις τῶν Ἰωαννίνων, σ. 73 .

72. Ἡ σχετική μέ τό γεγονός αὐτό ἀναφορά τοῦ προξενικοῦ αὐτοῦ πρά-
κτορα βρίσκεται δημοσιευμένη στό ἐτήσιο Δελτίο τοῦ Ἰκουργεῖου Ἐξω-
τερικῶν τῆς Ἀγγλίας "Διπλωματικές καί προξενικές ἀναφορές"; Λονδίνο
1898, καί φέρει τόν κωδικό ἀριθμό 2111 στό κεφάλαιο "Τουρκία" (βλ.
Ἄ ν α σ τ α σ ῦ ο υ, Ἡ οἰκονομική κατάσταση στό Γιάννινα, σ. 586).

73. Ἐχοντας ὑπόψη ὅτι μιὰ ἀγγλική λίρα τήν ἐποχή ἐκείνη εἶχε στήν
ἐπίσημη ἀγορά ἀξία ἴση μέ 110 κιάστρα (γρόσια), ἐνῶ στό καζάρι ἔφθα-
ναν τά 120 κιάστρα, τότε τό ἀγῶγι ξεπερνοῦσε τά 120 γρόσια.

74. Βλ. Ἄ ν α σ τ α σ ῦ ο υ, Ἡ οἰκονομική κατάσταση στό Γιάννινα, σ.
587.

75. Βλ. Π λ ο υ μ ῦ δ η, Ὁ Ἑλληνισμός τῆς Ἡκεύρου, σ. 361.

76. Ἐπενθυμίζουμε ἐδῶ ὅτι ὁ νόμιμος τόκος, σύμφωνα μέ ἀπόφαση τῆς
τουρκικῆς κυβέρνησης, δέν μπορούσε νά ξεπεράσει τό 8% (βλ. παραπάνω
σ.136 σημ. 197

77. Βλ. 'Α ν α σ τ α σ ύ ο υ, 'Η οίκονομική κατάσταση στα Γιάννινα σ. 587.

78. Βλ. 'Α ν α σ τ α σ ύ ο υ, δ.π., σ. 587.

79. Βλ. 'Εφημ. "Πύρρος", φ. 33(21-12-1903).

80. Τήν έπιτακτική ανάγκη για τήν ίδρυση Τράπεζας στα Γιάννινα, τόνυζε καί ό συντάκτης τής σχετικής μέ τά οίκονομικά τής 'Ηπείρου τό 1908 έκθεσής του ό Μ. Λάνδος (βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς, Τό 'Ηπειρωτικό Κομιτάτον, σ. 216).

81. Βλ. 'Εφημ. "Αγών", φ. 524 (2-9-1910).

82. Βλ. Π λ ο υ μ ύ δ η, 'Ο 'Ελληνισμός τής 'Ηπείρου, σ. 358.

83. Βλ. Π λ ο υ μ ύ δ η, δ.π., σ. 358.

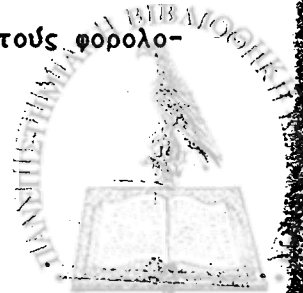
84. Βλ. συνημμένο έγγραφο στήν ύπ άριθμ. 558/21-1-1875 έπιστολή του 'Ελληνα 'Υπουργού 'Εξωτερικών Π. Δεληγιάννη προς τόν 'Ελληνα πρέσβη Κων/νλης, (ΑΥΕ-1872. Πρεσβεία Κων/λεως, Διάφορα σκουδατα έγγραφα επί του ζητήματος τής έθνικότητας). Βλ. άκόμη τήν ύπ' άριθμ. 22/ 27-4-1884 άναφορά του πρόξενου 'Ιωαννίνων Α. Λογοθέτη προς τήν έλληνική πρεσβεία Κων/λης, (ΑΥΕ-1884-5/1, Προξενικά).

85. Γενικά για τή δράση τους, όχι μόνο στόν 'Ηπειρωτικό χώρο αλλά καί στόν εύρύτερο έλλαδικό καί βαλκανικό βλ. Φ α λ τ ά ὀ τ ς, Οί κλανόδοιοι 'Ηπειρώται τεχνίται σ. 10 κ.έ.

86. Βλ. ίκετήρια άναφορά (άρτζιχάλι) τών συντεχνιών τών καλαντζήδων, τσαγκάρηδων καί κουντουράδων προς τόν βαλή τής πόλης 'Οσμάν πασά, μέ ήμερομ. 3 'Απριλίου 1899, (ΑΜΙ, φ. Διάφορα λυτά έγγραφα).

87. Βλ. άναφορά τών συντεχνιών προς τόν 'Οσμάν πασά, ί.π.

88. Στη διαπίστωση αυτή κατέληξα από έρευνες που έκανα στους φορολο-

γικούς καταλόγους του στρατιωτικού φόρου (νιζαμιέ) της χρονιάς εκείνης, όπου δίπλα από το όνομα αναγραφόταν και το επάγγελμα του φορολογούμενου (βλ. ΑΜΙ, Φ. διάφορα λυτά Έγγραφα). Τέτοιοι φορολογικοί κατάλογοι σώζονται αρκετοί στο αρχείο της Μητρόπολης Ίωαννίνων. Μάλιστα για τα έτη 1872-1879 υπάρχει ξεχωριστός κώδικας.

89. Ο Χ. Χ ρ ι σ τ ο β α σ ί λ η ς, "Η Ήπειρος γεωγραφικώς και έθνολογικώς από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα," "Έλληνισμός" 8(1905)σ. 447, υπολογίζει τους κατοίκους των Ίωαννίνων σε 25.000. Από αυτούς 18.500 ήταν Έλληνες, 4.000 Τούρκοι και 2500 Ίσραηλίτες.

90. Βλ. παραπάνω σ. 42.

91. Η κλακόστρωση και η διάνοιξη των δρόμων της πόλης έγινε την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα από το δήμαρχο Μεχμέτ έφέντη για να διευκολύνεται η διέλευση των κάρων (βλ. Π υ ρ σ ι ν έ λ λ α, "Η Ίδρυσις των Ίωαννίνων, σ. 70).

92. Βλ. A. B e r l, Une course en Epire, "L'Hellénisme" χρ. 6, τευχ. 1 (1-1-1909) σ. 20.

93. Βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς, Το Ήπειρωτικόν Κομιτάτον, σ. 217.

94. Γενικότερα οι εισαγωγές στον ευρύτερο ήπειρωτικό χώρο, λίγο πριν την απελευθέρωση, ήταν διπλάσιες από τις εξαγωγές. Σχετική στατιστική διασώζει η έφημ. "Ήπειρος" στο φ. 81 (16-1-1911) την οποία και παραθέτουμε:

Έτος	Εισαγωγές(χρυσά φράγκα)	Έξαγωγές(χρυσά φράγκα)
1900	6.619,525	3.025,075
1901	6.488,415	3.462,700
1902	6.626,120	4.575,060
1903	6.710,361	4.333,385
1904	6.711,580	5.125,875
1905	7.100,725	7.106,250
1906	7.643,350	7.127,250
1907	8.468,445	5.540,450

1908	9.518,650	6.738,250
1909	10.066.491	6.472,400

βλ. καὶ Π λ ο υ μ ῦ δ η, 'Ο 'Ελληνισμός τῆς 'Ηπείρου, σ.361 σημ.3.

95. βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς, Τό 'Ηπειρωτικόν Κομιτάτον, σ.217.

96. βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς, ὀ.π., σ,217-218.

97. 'Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ διαθήκη τοῦ βυρσοδέφη Βασ. Μεούρκου, καταχωρημένη μέ ἡμερομ. 26 'Ιανουαρίου 1877 στό Β' Βιβλίό τῶν καταχωρήσεων τοῦ ΑΜΙ, σ. 32, πράξη ὑπ'ἀριθμ. 26. Σ'αυτή ὁ διαθέτης ἀναφέρει, ἀνάμεσα στά ἄλλα, καί τά ἐξῆς: "ὁ ὑποφαινόμενος Βασίλειος Μεούρκος ταμβάκος.... λογαριασθεῖς μετά τῆς κυρίας πενθερᾶς μου Μαργαρίτας καί υἱοῦ αὐτῆς Νικ.θ. Διαμαντοῦ ἀπό ὅτι συντροφίαν εἶχαμεν εἰς τήν τέχνην καί ἀπό ὅτι μοι ἐχρωστοῦσαν ἀπό τήν πώλησιν τῶν τριῶν ἀμπαστάδων καί λοιπῶν ἐργαλείων τῆς τέχνης ἐκ τῶν ὀποιῶν. δικαιωθεῖς ἕως τό λεπτόν, ἐξώφλησα μέ αὐτούς τελεία καί γενική ἐξοφλήσει μέχρι λεπτοῦ δηλ. ἕκαμα ἕμπρα ἕσα καί ἐπειδή δέν μοί ἀπέμεινε μήτε λεπτόν ἔνεκα τοῦ χρέους ὁποῦ εἶχον καί διότι δέν ἠδύναμην νά δουλεύσω μόνος μου ὅτι δέν εἶχον περιουσίαν /καπιτάλι/ ...".

98. Πάμπολλες περιπτώσεις ἀθέμιτου συναγωνισμοῦ μᾶς διέσωσαν σχετικά ἔγγραφα τοῦ ΑΜΙ, ἀπ'τίς ὁποῦες οἱ πλοῦ χαρακτηριστικές εἶναι τῆς συντεχνίας τῶν λαμπαδοποιῶν καί τῶν ταμπάκηδων. Στήν πρώτη περίπτωση ἀρκετοῦ κηροπῶλες καί λαμπαδοποιού, μέλη τῆς παραπάνω συντεχνίας, νόθευαν τό κερύ γιά νά πωλοῦν τό ἐμπόρευμά τους μέ χαμηλότερες τιμές ἀπό τοῦς συναδέλφους τους. Παρ' ὅλες μάλιστα τίς ἀστυνομεύσεις τῆς συντεχνίας καί τίς ἔντονες διαμαρτυρίες της καί ἀναφορές τόσο πρός τίς χριστιανικές ἀρχές ὅσο καί πρός τίς ἀλλόθρησκες διοικητικές ἡ νόθευση συνεχιζόταν πρός μεγάλη ἀπόγνωση τῶν διαμαρτυρομένων συντεχνιῶν (βλ. παραπάνω σ.184-85). Στή δεύτερη περίπτωση μερικοῦ βυρσοδέφης, καταπατώντας πατροπαράδοτες συντεχνιακές διατάξεις πού ἀναφέρονταν στόν τρόπο προμήθειας τοῦ ἐμπορεύματος, ἀγόραζαν δέρματα παράνομα ἀπό τοῦς ἀρμόδιους ἔμπορους (δερματέμπορους), μέ ἀποτέλεσμα πολλοῦ συναδέλφου τους νά μένουν χωρίς πρώτη ὕλη καί νά ζημιώνονται ἀφάνταστα. Ὅμως κι ἐδῶ, ὅπως προηγουμένα, ὅλες οἱ ἀναφορές τῶν ταμπάκηδων ἔμειναν ἀναπάντητες βλ. ἀναφορά "ἄρτζι μουαζήρι"

της συντεχνίας των ταμπάκηδων προς τον τουρκο βαλή 'Οσμάν πασά, με ήμερομ. 7 Αύγουστου 1898, (ΑΜΙ, φ. διάφορα λυτά Έγγραφα). Το ζέδιο φαινόμενο είχε παρατηρηθεί, κινδ. περιορισμένο κάπως, πριν από 70 περίπου χρόνια πάλι στα Γιάννινα (βλ. παραπάνω σ. 129 σημ. 148).

99. 'Η συνθήκη της "ύπερωριακής" άπασχόλησης του βοηθητικού προσωπικού φαίνεται ότι κληρονομήθηκε και μετά την άπελευθέρωση των 'Ιωαννίνων (βλ. φ ω τ ό π ο υ λ ο υ, Τά ίσνάφια των πατίσήδων, σ. 73).

100. Στα διάφορα πρακτικά του μητροπολιτικού δικαστηρίου στα Γιάννινα αναφέρονται περιπτώσεις μείωσης της άμοιβής σε κάλφες μερικῶν συντεχνιῶν (βλ. ΑΜΙ, Κώδικες Μητροπολιτικού δικαστηρίου). Βλ. άκόμη ΑΜΤ, Βιβλίο Β' των άκοφάσεων του Συμβουλίου της Δημογεροντίας της πόλεως 'Ιωαννίνων 1887-1896 σ. 215, πράξη ύπ' άριθ. 844.

101. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, Τά ίσνάφια και τά έπαγγέλματα στα Γιάννινα, σ. 30.

102. Βλ. Σ α λ α μ ά γ κ α, ό.π., σ. 30-31.

103. Βλ. συμφωνητικό Έγγραφο άνάμεσα στον ένουκλιαστή του οίνου κωλείου και του κρεοπωλείου της κεντρικής έκκλησίας του Νησιου 'Ιωαννίνων, Βασ. Μητσόπουλο και την αντίστοιχη κοινότητα με ήμερομ. 14 Μαΐου 1885 (βλ. ΑΜΙ, Βιβλίο Γ' των καταχωρήσεων, σ. 3, πράξη ύπ' άριθ. 488).

104. Σε άναφορά του μητροπολίτη 'Ιωαννίνων Σωφρονίου προς τον Γενικό Διοικητή της 'Ηκεύρου 'Αχμέτ Χιβεζή πασά, με ήμερομ. 22 'Απριλίου 1889, άνάμεσα στα άλλα αναφέρονται και τά έξης: "... Έπειδή δε ό κρώνη χαντσης... εύρίσκειται εις τάς φυλακάς κατά συνέκειαν του εις πόρον συμβάντος φόνου και έπειδή κατά την έπικρατοθσαν τάξιν είναι άνάγκη να παρά του ίσναφίου των Χαντισδων να γύνη ή καταγραφή και ή έκτίμησης των πραγμάτων του χανίου και ούτω ό νέος χαντσης λάβη την διεύθυνσιν και την κατοχήν..." (βλ. ΑΜΙ, Βιβλίου Β' Τακτικῶν 1878-1893 σ. 136 πράξη ύπ' άριθμ. 616).

105. 'Αντίγραφο του καταστατικού αυτού μου παραχώρησε πρόθυμα ό κ.

Ἄλεκος Ἀλεξίου γραμματέας τοῦ ΕΒΕΙ καί αἰσθάνομαι τήν ὑποχρέωση νά τόν εὐχαριστήσω κι ἀπό ἐδῶ θερμά.

106. Τό ἔγγραφο αὐτό μέ ἡμερομ. 18 Δεκεμβρίου 1875 καί τιτλοφορούμενο "ὁδηγίαί πρὸς τοὺς κατοίκους περὶ τῶν ἐκλογῶν βρίσκεται σέ καλή κατάσταση (βλ. ΑΜΙ,φ. διάφορα λυτά ἔγγραφα).

107. Βλ. τή σχετική ἀναφορά τῶν Γιαννιωτῶν πρὸς τόν Πατριάρχη Ἄνθιμο Ζ',μέ ἡμερομ. 18 Μαΐου 1895,(ΑΥΕ-1895-Β'' Ἀρχεῖον,Προξενεῖα Βουλγαρίας, Ρωμυλίας,Θράκης, Ἡπείρου κτλ.)

108. Βλ. τήν ὑπ'ἀριθ. 338/9-6-1895 ἔκθεση τοῦ πρόξενου Ἰωαννίνων, Α.Λογοθέτη:πρὸς τό Υ.Ε (ΑΥΕ-1895 -Β'' Ἀρχεῖον,Προξενεῖα Βουλγαρίας, Ρωμυλίας,Θράκης, Ἡπείρου κτλ).

109. Βλ. ΑΜΙ,Κώδικας περὶ ἐκλογῆς τῆς ἐφοροεπιτροπῆς καί ἐκλογέων (1877-1896).Στόν κώδικα αὐτό ἀναφέρονται ὁ τρόπος πού ἐκλέγονται τά μέλη ἐφοροεπιτροπῆς τοῦ Ταμεῖου Ἐλεῶν τῶν Ἰωαννίνων καί τά καθήκοντα καί οἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἐφοροεπιτρόπων στό διάστημα τῆς θητείας τους.

110. Βλ. ΑΜΙ,Κώδικας περὶ ἐκλογῆς τῆς ἐφοροεπιτροπῆς καί ἐκλογέων (1877-1896) σ. 1.

111. Γιά τή δράση τῆς"Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας"γενικά βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς,Τό Ἡπειρωτικόν Κομιτάτον,σ. 32-40 .

112. Βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς,ὀ.π ,σ. 109-115.

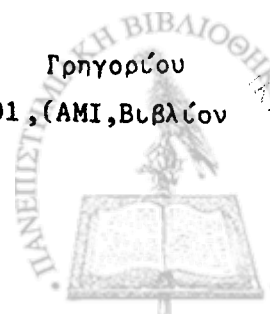
113. Βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς,ὀ.π., σ. 48.

114. Βλ. Λ ε ι β α δ έ ω ς,ὀ.π., σ. 48-49.

115. Βλ. σχετικό φορολογικό κατάστιχο τῶν ἐτῶν 1872-1879 στό ΑΜΙ.

116. Βλ. ἐπιστολή-ἀναφορά τοῦ μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γρηγορίου πρὸς τό Νομάρχη Ἰωαννίνων μέ ἡμερομ. 1 Φεβρουαρίου 1901,(ΑΜΙ,Βιβλίον Τακτικῶν 1899-1908,σ. 72,ἀριθ. πρωτ.18).

117. Βλ. ὀ.π., σ. 72.

118. Βλ. ΑΜΙ, Κατάστιχο (κτηματολόγιο) του Ύερού Μοναστηρίου του "Αγίου Ιωάννη Λυκοτριχίου (1871-1894), σ. 6.

119. Βλ. Λάμπροϋ, Κώδικες 'Αρχιμανδρείου, "ΝΕΛ" 10(1913) σ. 427.

120. Βλ. Λάμπροϋ, ὁ.κ., σ. 432.

121. Βλ. Σαλαμάγκα, Τά Ύνάφια καί τά Έπαγγέλματα στά Γιάννενα, σ. 30-31.

122. Βλ. Έϋγγόπουλοϋ, Μεσαιωνικά μνημεΐα 'Ιωαννίνων, ΗΧ 1(1926) σ. 57, σημ. 2. Βλ. άκόμη Τούρτα, Νεκτάριος καί Θεοφάνης οί 'Αφαράδες, πίνακα Β.

123. Στή σχετική Έγγραφη άναφορά, μέ ήμερομ. 30 Σεπτεμβρίου 1887 άνάμεσα στά άλλα σώζονται καί οί διαστάσεις της Έκκλησίας (βλ. ΑΜΙ, Βιβλίον Β' Τακτικόν 1878-1891, πράξη ύπ. άριθ. 582).

124. Βλ. άναφορά του μητροπολίτη 'Ιωαννίνων Γρηγορίου προς τό βαλή 'Ιωαννίνων Χιβζή πασά μέ ήμερομ. 18 'Απριλίου 1890 ΑΜΙ, Βιβλίον Β' Τακτικόν 1878-1893 πράξη ύπ' άριθ. 7.

125. Βλ. ΑΜΙ, Βιβλίον Β' Τακτικόν, ὁ.κ., πράξη ύπ. άρ. 7.

126. Βλ. σχετικό συμφωνητικό Έγγραφο άνάμεσα στους Έκίτροπους της Έκκλησίας άύτης καί του πατ' Άλέξη, μέ ήμερομ. 23 Αύγουστου 1886 (ΑΜΙ, Βιβλίον Γ' τών καταχωρήσεων, σ. 135, πράξη ύπ' άριθμ. 630).

127. 'Η Έπιγραφη, που ύπάρχει στό κάτω μέρος της εικόνας έχει ως Έξής "Δέσεις τών δούλων του θεοϋ του ρουφετίου τών χρυσοχόνων".

128. 'Η πλήρης Έπιγραφη της εικόνας είναι : "Δέσεις τών πακουτζίδων Μήτρου, Κόκκινου, Δημήτρου, Μιχάλης, Θανάσης, Κωνσταντίνος, 'Αντρέας, Γούλας, 'Αναστάσιος, Χρήστος, Μήχος".

129. Βλ. σχετικά άναφορά τών "Χριστιανών της άγορας" προς τόν μητρο-

πολύτη 'Ιωαννίνων Γερβάσιο, με ήμερομ. 10 Νοεμβρίου 1910 (ΑΜΙ φ. διάφο-
ρα λυτά Έγγραφα).

130. Βλ. τήν παραπάνω αναφορά.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Όπως αναφέρομε καί στά Προλεγόμενα παραθέτομε έ-
δω μερικά ανέκδοτα έγγραφα πού χρησιμοποιήσαμε γιά τήν έρ-
γασία, διατηρώντας τή στίξη καί τήν όρθογραφία τών κειμέ-
νων. Γιά τήν καλύτερη χρήση τοϋ Παραρτήματος δίνουμε ξανά
τά άρχαιακά στοιχεία τοϋ κάθε έγγράφου. Παραθέτομε άκόμη
έναν πίνακα μέ τά όνόματα τών έπαγγελματιών έλλήνων υπη-
κόων πού διέμεναν στά Γιάννινα τόν Αϋγουστο τοϋ 1864 καί
ένα χάρτη μέ τούς εμπορικούς δρόμους στήν έποχή τοϋ 'Αλή
πασά.

I

'Αναφορά μερικῶν συντεχνιῶν τῶν 'Ιωαννίνων πρός τό Στ. 'Ιωάννου γιά
τήν ύπόθεση τῶν Κονακσιῶν.

1 'Ιουλίου 1814

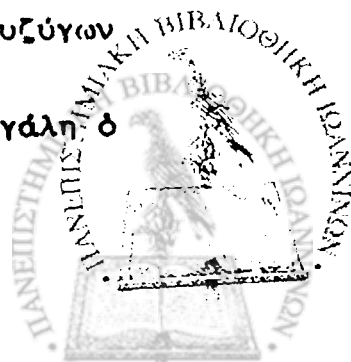
Πρωτότυπο (ΑΣΙ ,Φ.ΠΙ-'Ισνάφια) γραμμένο σέ μονόφυλλο χαρτί διαστάσεων
0,25X0,38.

Τήν εύγένειάν σας άρχοντα κύρ Σταύρε 'Ιωάννου

ταπεινῶς προσκυνούμεν

καί μετά δακρύων παρακαλούμεν νά κάμητε ίσαδέ εις τό ὕψος
του τό μέγα παράπονον ὅλης τῆς πολιτείας, ὁποῦ ἀπό καιρόν
ήθέλαμε νά σέ παρακαλέσωμεν ὅλα τά ίσινάφια καί ἀπό τόν
φόβον μας, (έπειδή ένδέσαμεν μέ δύο κακοῦς ἀνθρώπους ὁποῦ
έν ψηφούν οὔτε ταῖς προσταγαῖς τῶν αὐθεντάδων μας οὔτε
ταῖς εύγενείαις σου τούς διορισμούς) δέν έτολμούσαμεν ἔως
σήμερον νά σάς φανερώσωμεν ἡγουν τούς κονακσιδες τόν Γιάν-
νην Χάντζιον καί θεμελῆν Τζιατζιάνον ,οἱ ὁποῖοι δέν χορταί-
νουν οὔτε ἀπό τά αὐθεντικά τζιφτια οὔτε ἀπό ταῖς χονδραῖς
ρώγλαις τῆς πολιτείας, ἀλλά μέ τήν πρόφασιν τοϋ κονακίου
φοβερίζοντας τόν ένα καί τόν άλλον, ἀρπάζουν τό ψωμί ἀπό
τό στόμα τῶν δυστυχισμένων φαμελιῶν μας, καί μάλιστα ὁ θε-
μελῆς έγγίδησε καί γυιντάει καί εις τήν τιμήν τῶν συζύγων
καί θυγατέρων πολλῶν συμπατριωτῶν μας.

'Αμάν, έλεος ζητοῦμεν μίαν ὥραν προτήτερα νά τούς εύγάλη ὁ

αύθεντης μας και εις τον τονον τους εκλέξαμε δη η πολι-
τεία τον Πάνον Αντωνίνο, διά να άγρυπνη και να τελειώνη κά-
θε προσταγήν αύθεντικήν, με δλην την προθυμίαν και να ύπα-
κούη τον προεστῶτα μας μ' ὄλον τό απαιτούμενον σέβας, κατά
την ύψηλήν θέλησιν και προσταγήν τῶν πολυχρονεμένων μας αύ-
θεντάδων, τῶν ὁποίων οί χρόνοι να είναι από τον θεόν πολλοί
και καλοί και καλά και εύτυχισμένα με ὄλα τά χαϊρλή μου-
ράτια της καρδιάς του άμήν

1814 'Ιουλίου πρώτη 'Ιωάννινα

ησνάφη γουναράδες
ησναφη καφετζιδον
ισναφη σαρατζιδες

II

'Αναφορά της συντεχνίας τῶν παπουτζήδων προς τον 'Αλή πασά

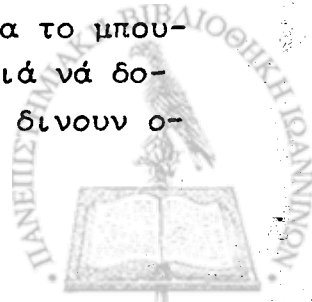
1815

Πρωτότυπο (ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-'Ισνάφια) γραμμένο σε μονόφυλλο χαρτί διαστάσε-
ων 0,25X0,32

ντουβετλη μερχαμετλη

ιψιλοτατε

τιν ιψιλοτητα σου σκλαβικιν σου προσκινουμεν
με τον σκλαβικον μας αρτζουαλη σου κανομεν ιφαντεν το μεγα
μας παραπονο οπου εχομεν εμεις ι σκλαβιν σου το σιναφι πα-
πουτζιδες οπου ιμασταν τω προτον αργαστηρια σαραντα διο και
τορα εμινεμαν ολι δεκαεφτα αργαστηρια και κουσουρη δεν κα-
νομε κουρπανι γενομαστεν στην ηψιλοτη σου δια το ιςμετι σου
ομος να μας λιπιθις και να μας κανις εμπριν οτι αναλισταμεν
εμεις ι ρομεγι και τα τουρκικα ταργαστηρια ηταν το προτον
δοδεκα και τορα ανιξαν και εγινικα αργαστιρια τουρκικα ικο-
σιενα και σε καθε δουλιαν αφεντικιν δέν δινουν ουτε τα ιπο-
διματα δεν θελουν να μας δοσουν ουτε στα παπουτζια τα πολι-
τικα αφτι δεν δινουν τορα ορισμο σου αμαν να γενις βακουφις
ορισμο σου ηνε και αλα εξι εργασιτρια οπου δεν θελουν να
μας δοσουν τίποτας σε αφεντικιν δουλεψιν και κατα το μπου-
γιουρδιν οπου μας εδοσες εδο και τεσερα χρονια διά να δο-
σομε ολι και η τουρκι και ι ρομεγι αφτι τορα δεν δινουν ο-

ρισμος σου να προφτασουμεν τιν δουλεψιν τις ιψιλοτι σου
σε μας οπου εμιναμεν τορα σε προσπευτομεν ες το μερχαμετι
σου να μας λιπιθις τους σκλαβου σου και να καμικ επριν να
μας βουλοσις χρισον σου μπουγιουρτιν να προφταστουμε ολι
μας ο καθα ενας κατα τιν δυναμιν του νά δινι τουρκι και ρο-
μεγη οπος δινετε ο καθε ενα και ι χρόνι σου πωλι και παλι
αμιν αμιν αμιν.

εμικ ι σκλαβι σου και η καβαλαρη μας φερουν τα παλα τα πο-
παρκουμας ιποσκομε δηματα και τις παλα κορδελες να τις πα-
γιοργος ιποσκομε λωσομε τορα αφεντι μας η ζση σου πολη να
αντριας ιποσκομε καμικς μερα χμετι
τατζιπαπας ιποσκομε ηνε η παλοματαδες να τα παλοσουν οπου
μαλιουφας ιποσκομε δεν δηνουν τιποτα στην πολητηα
γιανι ιποσκομε

III

Ἀναφορά τῶν συντεχνιῶν πρὸς τὸν Ἀλή πασά

1818

Πρωτότυπο (ΑΣΙ, Φ.ΠΙ-Ἰσνάφια) γραμμένο σὲ μονόφυλλο χαρτί διαστάσεων
0,28x0,38

Βεζήο έφέντη μας

μερχαμετλή

δουβλετετλή

οίψυλόταται καί οίπέρταται τήν οίψυλοτητά σου
σκλαβηκῶς προσκυνοῦμαι καί τά χρησά νήχια τόν χρησόν ποδόν
σου φιλοῦμαι καί τόν θεόν παρακαλοῦμαι μέραν καί νήχια διά
τά χαρηλή μουράτια τῆς καρδίας σου μαζύ με τους βυζιρζαη-
τέδες σου.άμήν άμήν άμήν.

Μέ τό σκλαβικόν σου κάνομεν οίφρατέν τό μεγάλον παράπο-
νόν όπου έχομαι απο τον Ἰωάννην Μπαρούχον όντας μισεύσαταν
διά τήν πρέβεζαν του έδόσαταν έναν χρησόν μπουγιουρτην διά
νά σταθη άργάτπασικς άπάνου εις τούς άργάταις καί άφουτόταις
στέκεται έος τήν σήμεραν καί δευτέρια μάς ρήχνει συχνότατα
καί μαζόνου άσπρα από όλα τά έσηνάφια καί μάς κάνει μεγά-

λα μαστρόφια καί άφανισμόν τῆς όρφάνιας καί πέρνει τόν κόσμον σβάρνα μέ παληκάρια παιδοκόπια καί δαρμούς άμάν έφέντη μας άσπρα μαζόνιοι. άνήναι όρησιμός της νά κάμεται μερχαμέτι νά προστάξεται νά τραθήση χέριν από αύτήν τήν δουλιάν καί έμεΐς τήν κητάζομε μοναχή μας καί ξούρην δέν άφήνομεν καθώς δέν έχωμαι άφήσει ξιοϋρην καί έος τήν σήμερον έτζη καί απέδω καί όμπρός ξούρην δέν θέλωμαι άφήσει μέ τά κεφάλια μας. άφού τραθήσει χέρι αύτός τό ίσιμέτι τῆς οίψηλότητός σου γίνεται καλλίτερα καί ό κόσμος δέν άφανίζονται καί οί χρόνοι σου πολλοί καί τιμημένοι. άμήν άμήν άμήν.

σκλαβη σου ησηναφη τζαρτζηδες
 σκλαβι σου μερτζαριδες
 κουντουραδες ι σκλαβη σι
 σκλάβη σου σινάφη
 παπουτζίδες
 σκλαβισυ χοντροπαπουτζιδες

σκλάβη σου ησηνάφι
 γουναράδες
 σκλάβη σου μπακαληδες
 σκλαβησου χρισικι
 σκλάβη σου κρασοπούλοι
 εισηναφι σαρατζιδες
 ης σκλαβη σου η σαμαο-
 τζιδες
 σκλαβη σου σιναση καλαν-
 τζιδες
 σκλαβη σου καζαζιδες

IV

Άπαντητική έκθεση (άχρονολόγητη) του Στ. Ιωάννου προς τον Άλή πασά

Πρωτότυπο (ΑΣΙ, Φ. ΠΙ-Ίσνάφια) γραμμένο σε δύοφυλλο χαρτί διαστάσεων 0,22x0,35

α. Η ντογάνα μέσα εις τά Ιωάννινα κόφτει όλον τό άλισβερίσι ζημιώσας τρίδιπλα ή ύψηλότης σου καί χαλνιέται τό βαρόσι ότι τό πράγμα όπου έρχεται από όλα τά μέρη τά μακρινά πηγαίνει εις Κόνιτζαν, Γκόρτζαν, Πρεμετί, Άρτα, Μέτσοβον ως καί εις τό Ζαγόρι καί γίνεται άλισβερίσι μέ τήν Άρβανιτιάν χωρίς νά έρθουν εις τά Ιωάννινα ότι δέν πληρώνουν ντογάναν, λοιπόν διά νά γίνη μεγάλη ή ντογάνα καί διά νά μη χαλάση καί τό βαρόσι πρέπει ή ντογάνα εις τά σύνορα, νά ει-

ναι άνθρωποι νά δίνουν δεσκερέδες καί νά έρχονται νά πληρώνουν εἰς Ἰωάννινα καί τό πράγμα νά έρχεται ἐδῶ ὅτι μέ τόν καιρόν ἐδῶ τελείως δέν θέλει νά εἶναι ἀλσιβερίσι καί ὀρισμός σας.

β. Εἰς ὄλους τούς τόπους καί τά βαρόσια ὁποῦ εὐρίσκονται ἐσυνάφια, τό ἐσυνάφι δέν δέχεται ἄλλον χωρίς νά γίνη κάλως καί τοῦ δοθῆ τεστίρι νά ἀνοίξη ἀργαστήρι, ἔτσι ἦτον καί ἐδῶ τό παλαιόν, τώρα ἕνας τζιεφτιλικιώτης ὁποῦ ἔχει ἄσπρα ἀφίνει τά χωράφια τά αὐθεντικά χέρσα καί έρχεται ἐδῶ ὁμοίως καί ἕνας ξένος ἢ ἕνας ἀπό τούς ναχαέδες έρχεται ἐδῶ ἔβγαλε τόν βαροσλήν ἀπό τό ἀργαστήρι του δέν πληρώνει δόσιμον- ὁ βαροσλής φεύγει εἰς τά ξένα καί τό βαρόσι χάνει καί τόν ἄνθρωπον, χάνει καί τό δόσιμόν του- ἄν ἔμβουν τέλος πάντων οἱ ξένοι εἰς τά ἐσυνάφια νά πληρώνουν δόσιμον καθώς καί ὁ βαροσλής πληρώνει δεκατίαν ἄν ἔχη χωράφι ἢ ἀμπέλι εἰς τήν χώραν του.

γ. ὄσοι ἔχουν χάνια, φούρνους, ἔργαστήρια μᾶς ἔμποδίζουν νά παίρνομε ἀπό τούς νοικιαστάδες τό δόσιμον καί νά δουλεύουν καί αὐτοί εἰς ταῖς ἀγγαρίαις ταῖς αὐθεντικάις.

δ. Ἐδῶ σᾶς βάνομεν ἕνα δεφτέρι $\alpha^{0\text{v}}$ μέ 55 ὀνόματα αὐτοί εἶναι ὄλοι ὑπανδρεμένοι ἐδῶ μέ σπήτια καί ἔργαστήρια- ξένοι Ἄρτινοί Καλαριῶτες, Ζαγορίσιοι ἄλλοι φυσικοί καί ἄλλοι καμωμένοι ἀπό τόν καιρόν τοῦ Ἰράδου ἐγγράφονται Ζαγορίσιοι καί ποῖος εἶναι ὀρισμός σας νά πληρώνουν καί ποῖος νά μή πληρώνουν ὁποῦ νά ὑπάγωμεν κατά προσταγήν σας- μερικοί ἀπ' αὐτούς εἶναι καί ἐδῶ γεννημένοι- καί ὀρισμός σας.

ε. Εἶναι ἕνα ἄλλο δεφτέρι μέ 70 ὀνόματα ὁποῦ δέν πληρώνουν δόσιμον, ἄλλα μέ μπουγιουρτία καί ἄλλα χωρίς- ἄν ὀρίζετε νά πληρώσουν μερικά ἀπό αὐτά στέκει εἰς τό ὑψηλόν χέρι σας.

στ. Τζαρτζήδες, χαντζίδες, κρασοποῦλοι, ψωμάδες, σιμητζήδες, μπακάληδες καί ἄλλα συνάφια εἶναι ἕνα τρίτο Γιαννιώτες καί δύο τρίτα ξένοι, Ζαγορίσιοι, λούντζηδες, ζιτζιῶτες τζιφτιλικιώτες καί ἄλλοι χωριάταις ὁποῦ δέν πληρώνουν δόσιμον.

ζ. Ἡ νέα προσταγή ὁποῦ ἐδώκατε νέ μή ὑπόκεινται, εἰς καμίαν ἀγγάρια οἱ Ζαγορίσιοι καί χῶμα νά μή κουβαλήσουν, ὁποῦ

τουτο εως τωρα ετρεχε και εδιναν οι Ζαγορισιοι εις το παζαρι,αυτο πολλα ελυπησε τους βαροσληδες και εκαταφρονηθησαν και παρακαλουν ταπεινα να μη το δεχθης οτι αν ειχαν και αυτοι εργαστηρια και χανια εις τας χωρας των δεν τους αφηναν να μη υπαγουν εις την αυθεντικην αγγαριαν,αλλα λεγουν εκουβαλησαν ασβεστην τουτο εγινε μίαν φοραν δια το κοστον και του καθε σπιτιου επεσε να φερη 10 εως 20 φορες ολον τον χρονον αμη οι Γιαννιωτες ποτε ελλειψαν απο το χουσμετι σας,μαλιστα τον παλαιον καιρον τα κονακια δια τους πασαδες και στα στρωσιδια επληρωνονταν απο το κοινον και τωρα 30 χρονους οι Ιωαννιτες υποφεραν τα κονακια χωρις να ζητησουν απο το κοινον βοηθειαν και αυτοι δια την ασβεστην φωναζουν τι μεγαλη δουλεια συγκρινόμενη με τον χαλασμόν των Κονακίων και στρωσιδίων,τό επηραν οι βαροσληδες δια μεγαλην καταφρόνησιν οτι ημεις ειμεσθεν οι πιστοτεροι σκλάβοι σας-αφέντης μέγας εισαι ολα τα εγνωρίζεις και ορισμός σας.

Τό βαρόσι τό πάλαι ειχε 200 ονόματα με μεγάλην κατάστασιν από τους οποίους ούδέ δύο έχει,οι δέ Ζαγορισιοι δεν ειχαν ούδέ ένα παρόμοιον -οι Καλαριται και Σερακιωται ηταν ολοι σιγκουνάδες και ποιμένες και οι Έβραϊοι ειχαν καη από τον Σουλεϊμάν πασιαν και υστερουντο τον επιούσιον αρτον δια τουτο και η στίμα ειχε βαλθη να πληρώνουν τό πουγγί ως κάτωθεν και ακόμη έτζει τρέχει.

Τό Ζαγόρι 44 χωριά.....	γρ(όσια)	266.9
Τό Βαρόσι	"	188.12
Τό Μαλακάσι	"	20.22
Οι Καλαριται	"	17
Οι Έβραϊοι	"	7.37

γρ.500

Ζαγόρι 44 χωρία ένα με το άλλον από 100 σπίτια γίνονται 4.400

Βαρόσι 1400 σπίτια και πληρώνουν μόνον 650

Τό Μαλακάσι ως λέγουν 500

Οι Καλαριται πλούσιοι καλύτεροι πολύ από τους Ιωαννιτες

750

ΟΙ Έβραιοι έδω και τεχνίτες και σαράφηδες καλύτεροι 400

Από όλους χειρότερον είναι τό Βαρόσι και είς τήν ποσό-
τητα και είς τήν κατάστασιν.

V

Μουγιουρντί τοῦ Ὁμέρ πασᾶ Βρυώνη μέ τό ὅποιο επικυρώνει τό διορι-
σμό τοῦ Στ. Ἰωάννου στή θέση τοῦ κροεστοῦ τῶν Ἰωαννίνων.

11 Αὐγούστου 1823

Ἀντίγραφο (ΑΣΙ ,Φ. Σταύρου Ἰωάννου 1822-1823) γραμμένο σέ μονόφυλλο
χαρτί διαστάσεων 0,20X0,25.

Ἐγώ ὁ Βεζύρ Ὁμέρπασιας

βαλῆς τῶν Ἰωαννίνων αὐλῶνος και ξελβίνου, δίδω τό παρόν
μου μουγιουρνδί τοῦ ἀγαπητοῦ μοι κύρ Σταύρου Ἰωάννου, ὁ-
ποῦ κατά τήν κοινήν αἷτησιν ὅλου τοῦ ραγιαῖ τῶν Ἰωαννίνων
τόν ἐδιώρησα προεστῶτα νά δουλεύη προθύμως και μέ σαντακά-
τι είς ὅλαις ταῖς βασιλειαῖς και ἀσθεντικαῖς δουλειαῖς ἐ-
ξοικονομῶντας και τήν πολιτείαν μέ μεγάλην εὐθύτητα ἔχων-
τας μεγάλην ἐπιθυμίαν νά ἰδῶ μίαν φοράν ἀνεγειγεμένην αὐ-
τήν τήν ἠφανισμένην πολιτείαν, και είς τό ἀποτέλεσμα τοιοῦ-
του ἀγαθοῦ ἔργου νά ἐπιτύχω τοιοῦτου προεστῶτα ἐνδεδειγμέ-
νο ἐρμπαση ἐχάρην σφόδρα. ὅταν εἶδον νά τόν μαρτυρᾶ διά
τοιοῦτον μία ὀλόκληρος πολιτεία ἀγκαλά εἶχον και προπτητε-
ρινάς ἰδέας δι' αὐτόν μέ τό νά ἐστάθη ὁ πλέον τίμιος ρα-
γιαῖς. Ὅθεν ὅλοι νά ἀκούητε τάς ὠφελήμους συμβουλάς του
και τοῦς διορισμούς του είς κάθε ὑπόθεσιν. θέλει ἔχει δέ
και διά μισθόν του ἐτήσιον, ὅσα ὁ βεκύλης μου εὑρη εὐλογον.

1823

αὐγούστου 11

Πρέβεζα

VI

Μπούγιουρντί του Κλουταχί προς τους πρόσφυγες Γιαννιώτες με το όποιο τους προστάζει να γυρίσουν πίσω στην πόλη τους.

9 Μαΐου 1826

Πρωτότυπο (ΕΑΜΙ, αριθμ. 21) γραμμένο στα τουρκικά . Ακολουθεί η ελληνική μετάφραση.

Βεζύρ ρεσίτ Μεχμέτ πασάς ρούμελης Ίωαννίνων, ντελβίνου αύλωνας ντερπετάτ ναζίρ . και σερασκέρης πληρεξούσιος

Οι περί εκεί Ίωαννίται, όσοι είσθε φευγάτοι από τό βατάνι σας είς τζαμουρίαν, ή άλλου ποϋ σās φανερώνω, ότι και προτήτερα είχε προστάξω, όπου νά έλθητε ό καθένας είς τήν πατρίδα σας, και άκόμη κανένα χαρεκέτι δέν έκάμετε. διό σās προστάζω και τώτα έσχάτως, εύθύς όπου ίδήτε τό παρόν μου, νά κινήσετε όλοι και νά έλθητε είς τά όσπήτια σας και είς τό βατάνι σας, διά νά πληρόσετε ό καθείς τό κατά εύναμίν του είς τά βασιλικά τεκλήφια, ότι, εάν και τώρα τό βάλλετε είς τό κωφόν, έχω τοιαύτην άδειαν δομένην είς τούς λοιπούς Ίωαννίτας, όπου τά όσπήτια σας και ότι άλλα μούλκια έχετε, νά τά κάμνουν ζάπι έξ άποφάσεως

1826

τήν 9 Μαΐου

Μεσολόγγι

VII

Έπιστολή των Νούσια Χρυσού και Άναστασίου Ντεβεκουση προς τούς Σπυρίδωνα και Παναγιώτη Πάλη.

10 Νοεμβρίου 1843

Άντίγραφο (ΕΑΜΙ, Χειρόγραφον περί Ζωσιμαδών ,άρ. 11) , χωρίς σελιδαρίθ-

Άξιότιμοι και Άγαθοί Πατριώτες Κύριοι Σπυρίδων και Παναγιώτη Πάλη.

είμεθα και είς τās 10 Νοεμβρίου 1843

Σας βεβαιούμεν τό ἄνω ἀντίγραφόν μας, ὅπου σας ἐστάλθη ἔκτοτε διὰ τοῦ Ῥόβα κυρατζῆ, καί ὑστερημένοι τῆς εὐγενοῦς ἀπαντήσεως σας, φοβούμεθα μήν ἐπαράπεσεν αὐτό διό σας πέμπομεν τό ἄνω ἀντίγραφόν μας, καί σας προσθέτομεν μέ λύπην μας, ὅτι ὁ Σπυρίδων Μποῦας κατά τόν μήνα Αὐγουστον ἐπλήρωσε τό κοινόν χρέος, καί ἄς εἶνε ζωὴ εἰς τὴν εὐγενίαν σας, αὐτός ὁ μακαρίτης ἦτον συνεπίτροπός μου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου εἰς Κοπάνους, ἡ ἐκκλησία αὕτη, νομίζω θά σας εἶναι γνωστή, εἶνε τοῦ Ἰσναφιοῦ μας, καί εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀλήπασα ἐκάη καί αὕτη μαζί μέ τίς ἄλλες. Ἐκτοτε λοιπόν ἐνεῖνεν ἀφκίασθη καί τώρα πρό ἔξ μηνῶν ἐκάμαμεν ἐναρξιν τῆς οἰκοδομῆς αὐτῆς, καί μέ τὴν δύναμιν τοῦ ἀγίου ἐφθασε ἕως τό τζιατί, ἀλλά σεβαστοί μας ἀδελφοί, ἡ ἐκκλησία αὕτη δέν ἔχει τό παραμικρόν εἰσόδημα, μόνον τοῦ Ἰσναφιοῦ μας, ὅπου ἠμπορεῖ νά τῆς δώσῃ ἕως Γρόσσια πεντακόσια τόν χρόνον, διότι δέν εἶνε εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν ὅπου ἦσαν ἕναν καιρόν, οἱ Ἰσναφλίδες μας ἐχάλασαν οἱ περὶ σόστεροι ἀπὸ τὰς καιρικὰς περιστάσεις. ἐγὼ ἐζημιώθην εἰς τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας χιλιάδας Γρόσσια τῆς καταστάσεώς μου, ἐπειδὴ ὁμως γνωρίζω ὅτι εἰς τοῦτον τόν μάταιον κόσμον δέν κερδένει κανεὶς τίποτε δέν ἐλλειψα καί δέν λείπω ὄλαις δυνάμεσι διὰ νά τελειώσω αὐτό τό θεάρεστον ἔργον, καί ἄς μείνω μέ ὀλιγώτερα, ἀλλά καί μέ τοῦτο τό ἔργον δέν τελειώνει, διότι ὡς σας προεῖπον δέν εἶμαι εἰς κατάστασιν νά θυσιάσω Γρόσσια 80.000: διὰ νά φκιάσω ὄλα τὰ τῆς ἐκκλησίας ὅσα χρειάζονται. διό παρακαλῶ καί τὴν εὐγενίαν σας νά συνδράμητε εἰς αὐτό τό θεάρεστον ἔργον μέ ὅτι εὐαρεστηθῆτε καί ἡ θεία πρόνοια σας φωτίση, καί ἐν ταυτῷ νά παρακινήσετε καί ἄλλους τῷ αὐτόθι Πατριωτῶν μας νά συνδράμωσι, διὰ νά γίνωμε αἷτια ἀμφοτέροι νά τελειώσῃ αὐτό τό θεάρεστον ἔργον, καί ἡ χάρις τοῦ θαυματουργοῦ ἀγίου Νικολάου βέβαια θέλει μᾶς τὰ ἀνταμείψει πολλαπλάσια καί ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καί ἐν τῷ μέλλοντι. ταῦτα καί μέ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εὐγενοῦς ἀπαντήσεώς σας Μενομεν

Προθυμότατοι Δοῦλοι καί Ἀδελφοί

Νούσιας φώτου Χρυσός, επίτροπος
τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς Κοπάνου
Ἀναστάσιος Ντεβεκούσης

ἡ παροῦσα μας σᾶς ἔρχεται διὰ Κωνστ: (αντινούπολιν) κυρίου
Παναγιώτου Δήμου, καί διὰ Βουκουρέστι κυρίου Μιχαήλ Ξανθοῦ
καί σᾶς παρακαλοῦμεν ὁποῦ διὰ μέσου τοῦ κύρ Μιχαήλ νά ἔχου-
με τήν εὐγενικήν ἀπάντησίν σας.

VIII

Ἀναφορά τῶν κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τόν Πατριάρχη Ἰωακείμ
26 Φεβρουαρίου 1860

Ἀντίγραφο (AMI, Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862 σ.111-112).

Τὴν Ὑμ: Θειοτάτην Σοφωτάτην καί Σεπτὴν ἡμῖν Αὐτῆς Πανα-
γιότητα ταπεινῶς προσκυνοῦντες τὴν Ἁγίαν καί Χαριτόβρυ-
τον Αὐτῆς δεξιάν πανευλαβῶς κατασπαζόμεθα.

Οἱ ταπεινοὶ ὑποφαινόμενοι πιστοὶ ὑπήκοοι τῆς Κραταιᾶς
Ὑψ(ηλῆς) Πύλης κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων καί παρεπίδημοι
ἠπειρῶται διὰ τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ταύτης ἱκετηρίου ἀπευθυ-
νόμεθα εὐσεβᾶστως πρὸς τὴν Ὑμ(ετέραν) παν(ιερότητα) ἴν'
ἀγαθυνθῆ νά συντρέξῃ ἡμᾶς πρὸς ἐπίτευξιν τῆς κοινῆς αἰ-
τήσεως ἣν ἐκρίναμεν κατεπεῖγον, ὅπως καθυποβάλλωμεν εἰς
τά φιλοκτίμονα σπλάγχνα τοῦ χαριτοβρύτου Ἀνακτος ἡμῶν,
ὀρμηθέντες ὑπὸ δουλικωτάτου θάρρους, ὅπερ ἡ φιλανθρωπία καί
ἀγαθοβουλία Αὐτοῦ ἐμπνέει πᾶσι τοῦς ὑπηκόοις.

Παναγιώτατε, γνωρίζετε βεβαίως, ὅτι κατοικοῦμεν χώραν,
ἣτις διὰ τό λυπρόγαιόν της, τὰς ὀρεινὰς θέσεις, τὰς τε ἄλ-
λας ποικίλας δυσχερείας καί στερήσεις της καί τὰς ἀπείρους
καί ἀλλεπαλλήλους καταστροφάς, ὅσας ἀπὸ τεσσαρακονταετιᾶν
ὑπέστη ὁ τόπος οὗτος διαφέρει ὑπέρπολυ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν
τῆς Θεοσώστου Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας καί ὅτι οἱ ἐν τοῖς
χωρίοις ἐνοικοῦντες πάντες σχεδόν εἰσὶν ἀκτῆμονες οἱ δέ ἐν
ταῖς πόλεσι διαβιοῦσι συντηρούμενοι ἐν λιτότητι καί αὐστη-
ρᾷ οἰκονομίᾳ, οἱ μὲν μετερχόμενοι ἀθλία τινα ἐπιτηδεύματα

οί δέ μικρεμπορικός επιχειρήσεις και πλείστοι δι' άποδημικών διακινδυνεύσεων, διότι ή άθλιότης των προϊόντων της γης τό πολυδάπανον της διακομετακομίσεως, τό έπισφαλές της πορείας, ή δυσχέρεια των οδών και ή σπάνις του χρηματικού περιώρισε την Βιομηχανίαν και τον έμπορικό κύκλον εις στενώτατα όρια, άστε πολλοστημόριον των κατοίκων της 'Ηπειρου οίκονομεί την λιτότητα της συντηρήσεώς του.

Έπειδή δέ ή κοινότης των 'Ιωαννίνων άπέναντι της μη συμμεθέξεως των έν αύτῃ άποκαταστημένων εις την διανομήν των νενομισμένων φόρων έζητήσσο πρό τινος καιρού δι' άναφορας προς την 'Υψ(ηλήν) Πύλνν έλάφρυνσιν και ή τοιαύτη των 'Ιωαννιτών έξαιτίσσις επέσπευσε την έν 'Ηπειρω άπάση έφαρμογήν του Νέου φορολογικού συστήματος, δι ούς λόγους ή περί τούτοις τρισέβαστος Αύτοκρατορική Διατάξις εκτίθησι, γόνυ κλίναντες άπαντες οί πιστοί ύπήκοοι ένώπιον της τοιαύτης Διαταγής συνεμορφώθημεν και συμμορφωθησόμεθα άκριβέστατα. Άλλ' έπειδή οί επί τῷ τοιούτῳ σκοπῷ άποσταλέντες καταγ' αφεΐς και έφοροι ούδόλωσ ένεβάτευσαν εις τάς ανάγκας και την άθλιότητα του τόπου εις τε τό άκερδές των ήμετέρων έπιτηδευμάτων, τείνουσιν εις τό άνεπιεικές και εις την άυστηροτέραν έφαρμογήν της Νέας φορολογικής διατάξεως διά τουτο και διά του Σεβαστου Διοικητου ήμων έσπεύσαμεν, ίνα διαδηλώσωμεν διά γενικής άναφορας: την άξιολογήθητον θέσιν ήμων και επικαλεσθούμεν έπιπόνως και πανδημως τον οϊκτον του εύσπλαγχνικωτάτου και χαριτοβρύτου "Ανακτος ήμων, έν' άγαθυνθείς διατάξει την έπιεική έφαρμογήν του, ως ειρηται, φορολογικού συστήματος, καθότι, εάν και μεταξύ των κατοίκων της 'Ηπειρου έφαρμοσθῃ ο,τι εις τάς άνθούσας και εύδαίμονας έπαρχίας, καταστησόμεθα όσονούπω πένητες πενήτων και ή τελευταία ίκμάς του έμπορίου και των άλλων έπιτηδευμάτων άποξηρανθήσεται και ή οϊκτροτέρα ένδεια και πενητεία ένσκήψει έν τῇ χώρα ταύτη. Τουτο δέ προβλέποντες και θεωρουντες επικείμενον άλλην ούκ έχομεν έλπίδα παρά τον οϊκτον και τό έλεος του φιλοικτήμονος "Ανακτος ήμων και προς τον σκοπόν τουτον δεόμεθα θερμώς και της ύμετέρας Παναγιότητος, ίνα, ως φιλόστοργος πατήρ οϊς οϊδε τρόποις

διερμηνεύση καί συστήση, ὅπου δεῖ, τήν ἐξαίτησιν ἡμῶν ταύτην
καί μετά δουλικωτάτης ὑποκλίσεως καί προσκυνήσεως ὑποδια-
τελοῦμεν

Ἐν Ἰωαννίνοις τήν 26 Φεβρ. 1860
Τῆς ὑμ. θειοτάτης Σοφωτάτης καί Σεπτικῆς ὑμῖν Παναγιότητος
Εὐπειθέστοτοι Δούλοι
ἀκολουθοῦν 200 ὑπογραφές

IX

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΗΚΩΝ ΠΟΥ ΔΙΕΜΕΙΝΑΝ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ ΤΟΥ 1864

<u>Ὄνοματεπώνυμον</u>	<u>Ἐπάγγελμα</u>	<u>Φόρος ἐπιτηδεύμα- τος κατὰ τήν ἀποτί- μησιν τῆς τουρκικῆς Διοίκησης</u>	<u>Φόρος ἐπι- τηδεύματος κατὰ τήν ἐ- κτίμησιν τοῦ ἐλλ. Γροφθενείου</u>	<u>Παρατηρή- σεις</u>
1. Βασ. Κωνσταντίνου ἡ Δεδούλης	Ἐμπορος	150	-	ἀπεχώρησε
2. Ἰω. Κ. Μέκιος	"	240	-	ἀργός πρὸς 4 ἐτῶν
3. Λεοντάρης Μελάς	"	150	180	
4. Ἰω. Οἰκονόμου Μπαγιώτης	"	180	-	ἀπών

5. Θεοδ. Ν. Λάππας	"	180	-	άργός
6. Δημ. Θ. Τζουκας	"	300	180	
7. Πέτρος Σάρρας	"	180	-	άπών και πτωχός
8. Γιανν. Δημητρίου				
Κάλφα	Τσαρουχας	12	-	άπεβίωσε
9. Γιακουμής Παππά				
Οίκονόμου	"	90	-	άγνωστος
10. Γιάν. Τσαρουχας	"	30	-	άγνωστος
11. Ν. Δημ. Φίλιου	Παντοπώλης	135	135	
12. 'Αθαν. Ζώης	μαζί			
13. Γ. 'Αθ. Ζώης	"	105	90	
14. 'Ιω. Δημθάνου	"	210	-	άργός
15. Παν. Μαυροσκούφης	"	36	36	
16. Δημ. Κων/νου	Μπαρμπέρης	60	-	άπών
17. Κ. 'Αθαν. Γάλλου	"	75	45	
18. Δ. Συρμακέσης	Κεντητής	120	-	άπών
19. Κ. 'Ιω. Κάκτσιου	"	90	-	άγνωστος
20. 'Αθ. Δ. Παθανασίου	Ράφτης	60	30	
21. Πάνος Γέρφου	"	7,20	-	άργός
22. Κ. Παν. Μαυροσκού-				
φης	Ράφτης	36	30	
23. Χριστοδ. Βράσκος	Κρασοινοπώλης	75	-	άπέβίωσε
24. Τασούλας Γ. Φί-				
λιου	"	90	90	
25. Σπύρος Κων/νου	Ρακοπώλης	75	75	
26. Διαμ. Κων/νου	Ζαχαροπλάστης	105	105	
27. 'Ιω. Διαμ. Κων/νου	"			
28. Θεοχ. Π. Πανταζής	"	36	36	
29. 'Ιω. Χ. Κατζαρός	Κουντουρδας	105	105	
30. Χριστ. 'Ι. Κατζα-				
ρός	"	36	36	
31. Μίχος Μίσιου				
Χρήστου Μάρκου	"	36	-	
32. Χριστ. 'Ιω. Κατζα-				
ρός	Κάλφας στον πατέρα του	9	9	
33. Κ. Στεφ. Μεσολογ-				
γίτης	Κτίστης	36	-	
34. Παν. Δημητοίου	"	36	36	

35.Ν. Άν.Μούσιου	Καπνοπώλης	90	75	
36.Βασ.Γεωργίου	"	30	-	άγνωστος
37.Βασ.Π.Σόφρας	"	90	120	
38.Νικ. Άναστασίου	"	45	-	άργός
39.Κώστας Γ.Πάνου	"	45	45	
40.Ρίζος	Θεοδώρου			
41.Γιανν. Ρ.Θεοδώρου	Καφεπώλης	105	75	
42. Άν.Γιαννόπουλος	"	36	36	
43.Χρ.Φώτου	Καζηνιέρης	120	-	άπών
44.Κ.Στ. Άιωάννου	"	60	60	
45. Άιω.Μήσιου Πα- νταζής	Τοκιστής	375	-	ούδέν έχει έμπορικόν κατάστημα
46.Γ.Χρ.Κουτούζης	Μεταπράτης	90	60	
47.Άλ. Ά.Οίκονόμου	Έμπορος	60	-	άπών
48.Μήτρος Γ.Σουλι- ώτης	τσαρτζής	75	-	άγνωστος
49.Άσραέλ Βαρούχ	Μικρέμπορος	60	60	
50.Κων.Νικολάου	Ψωμάς	135	-	άργός
51.Σπ.Δημητρίου	Χασάπης	45	-	άπών
52. Άθ. Άναστασίου	Μπογιατζής	60	60	
53.Γιακ. Άιωάννου	Κωδονοποιός	75	75	
54.Σταμ.Σίφνιος	Έργάτης	15	-	άργός
55.Βασ.Λάππας	Συναλλαγματιστής	150	-	άργός

Σ'αυτούς παραλείψαμε 3 γιατρούς, 3 γραμματείς, ένα δάσκαλο, ένα
 υπηρέτη καί 4 μέ άγνωστο επάγγελμα

'Αναφορά του 'Υπουργού 'Εξωτερικών της Τουρκίας 'Ααλή πασά προς τον
'Υπουργό 'Εξωτερικών της 'Ελλάδος Π.Δεληγιάννη

20 Σεπτεμβρίου 1866

'Αντίγραφο (ΑΥΕ-1866-49/2-Κατακλίσεις-Φόροι)

Sublime Porte
Ministère
des
Affaires Étrangères
No 17613,37

Le 20 Septembre 1866

Son Excellence
M.D.Délyanni

Monsieur l'Envoyé,

Depuis un certain temps, les rapports parvenus à la Sublime Porte de la part des Autorités Impériales de Jannina mentionnent une serie de faits que je ne puis m'empêcher de signaler à la plus serieuse attention de votre Excellence.

Un grand nombre d'individus, sujets Ottomans, d'ancienne date, natifs et habitans de cette province, après avoir fait un court sejour dans quelques villes de la Grèce, ou après avoir passé quelque temps dans certaines localités de la Turquie pour affaires de commerce ou autres, rentrent dans leur pays munis de passeports hellènes delivrés par les autorités ou par des Agens Consulaires helléniques, et ils prétendent ainsi et veulent maintenir des prétentions à la sujétion hellénique.

Les Autorités Impériales de Jannina ne pouvaient manquer de se préoccuper sérieusement de ces réclamations de nationalité inadmissibles et insoutenables, dont le nombre allait toujours en augmentant, et qui avaient pour première conséquence de paralyser l'action de l'Administration locale et de créer de nombreuses et journalieres difficultés entre celle-ci et le consulat hellénique. Toutes ces prétentions loin de reposer sur le moindre fondement, sont de pures, inve-

ntions ayant leur source dans la violation même des lois stipulant la reconnaissance de la nationalité hellène d'un individu sur la preuve de son séjour triennal en Grèce.

Pour mettre fin à cet état de choses les Gouverneur Général de Jannina a prié à plusieurs reprises, soit verbalement, soit par écrit, Monsieur le Consul royal de lui transmettre une liste de toutes les personnes se déclarant sujets hellènes et résidant dans cette province pour examiner ensemble leurs titres et prétentions de nationalité sur la base établie par le Protocole de Londres et en présence de ces individus. Cependant, j'ai le respect de dire à votre Excellence que non seulement ces démarches et représentations itératives et légitimes sont demeurées sans résultat, mais que Monsieur le Consul susmentionné continue, comme auparavant, à appuyer les assertions et à maintenir les titres de ces prétendus sujets hellènes.

Les faits que je viens de mentionner parlent trop d'eux-mêmes pour que j'ai besoin d'entrer dans de longs développements et considérations pour la conviction de votre Excellence à l'égard de leurs graves et nombreuses conséquences; je me bornerai donc à la prier de vouloir bien transmettre, au plus tôt, à Monsieur le Consul de sa Majesté à Jannina des instructions catégoriques dans les sens de la proposition si équitable qui lui a été faite par son Excellence Ahmed Pacha

Veuillez agréer etc.

(Signé) Aali

IX

Διαθήκη τοῦ σιδερέα Δημητρίου Ν. Χαλιόσα μέλους τῆς συντεχνίας τῶν σιδηρουργῶν καί χαλκιάδων.

25 Σεπτεμβρίου 1877

'Αυτόγραφο (ΑΜΙ, Βιβλίου Β' τῶν Καταχωρήσεων 1876-1884).

Εἰς τό ὄνομα τοῦ πατρός

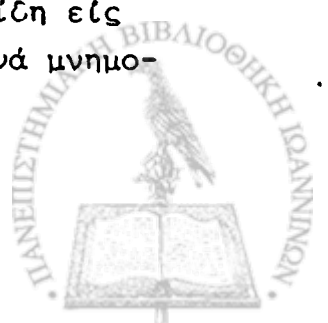
Ὁ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος ἐπικυροῖ τήν παροῦσαν καί—
Ὁ ὑποφαινόμενος ταπεινός δοῦλος τοῦ θεοῦ Δημήτριος Ν. Χα-
λιάσας σώας ἔχων τὰς φρένας καί τόν νοῦν μου ὑγιᾶ καί ἀνε-
πιθόλωτον ποιῶ τήν παροῦσαν αὐτοπροαίρετον καί ἀπαραβία-
στον διαθήκην μου καί πρῶτον συγχωρῶ κ.λ.π καί ἐξύτερον
διατάττω τὰ τῆς περιουσίας μου, ἡ ὁποία μοί ἀπέμεινε καί ἔ-
χω ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἔξῃς:

λίρ. ὀθωμ. ἀρ. 50 πεντήκοντα καί μετρητά ἕτερα 2.500
δύο χιλιάδες πεντακόσια. 1 ἔν ὠρολόγιον. 20 ὀκάδες χάλκωμα
5 πέντε βελόντσες. 1 ἕνα ὄντᾶ στρωμένο μέ τό τακίμι του
2 δύο σταυροί μικροί. 1 βιβλιοθήκη καί ὄχι ἄλλο καί εἰμή
τά ὄπερ φορῶ φορέματά μου με δύο ἀλλαξιαῖς καλαῖς ἐπειδή
καί ὄλα τὰ ἄλλα τῆς περιουσίας μου τὰ διέθεσα ὡς ἔξῃς:

τήν οἰκίαν μου καί μόνην ἔν τῇ συνοικίᾳ τῆς Καλοῦ τσεσμέ
ὄπ' ἀρ. 8 μέ τό ἔξω ἐργαστήριον τό ἀφιέρωσα εἰς τήν ἐκκλησία
τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς περιβλέπτου μέ τήν συμφωνίαν ὄ-
σον ἐγῶ ζῶ νά τὰ ἔχω ὄπό τήν ἐξουσίαν μου μετά δέ τήν ἀ-
ποβίωσιν μου νά μείνη ὄπό τήν ἐξουσίαν τῆς συζύγου μου Ἄ-
λεξάνδρας μετά δέ τήν ἀποβίωσιν αὐτῆς νά μένη ὄπό τήν ἐ-
ξουσίαν τῆς ρηθείσης ἐκκλ. τῆς περιβλέπτου παντοτινόν κτή-
μα της ἀδιάσειστον. Τὰς πεντήκοντα λίρας ὄθωμανικάς πρό πολ-
λοῦ τὰς ἀφιέρωσα διά τούς πτωχοῦς τοῦ Ἰσναφίου μας τῶν
γύφτων μέ τήν συμφωνίαν νά τὰς ἔχω εἰς χεῖρας μου ὄσον ζῶ
νά τὰς δουλεύσω πρός διατήρησιν μου μετά δέ τήν ἀποβίωσιν
μου οἱ ἐπίτροποί μου τῶν ὄποίων τὰ ὄνόματα θέλω ἀναφέρει
κάτωθεν θέλουν τὰς παραλάβη καί θέλουν τὰς κοταθέσει εἰς τὰ
κοινά ἔλέη πρός ὄ τοῖς & ὄ δέ τόκος αὐτός νά δίδεται αἰ-
τησίως εἰς τήν συζυγόν μου ὄσο ζῆ μετά δέ τήν ἀποβίωσιν της
ὄ ἔτήσιος τόκος αὐτῶν νά δίδηται εἰς τό Ἰσνάφι τῶν γύφτων
τόσον εἰς τὰς εἰανομάς τῶν πασχαλιῶν ἢ καί εἰς πτωχόν κο-
ράσιον Ἰσναφικόν ἄν ἡ χρεία τό καλέση. τὰ δέ δύο ἁμόνια
μέγα καί μικρόν μέ ὄλον τό βανταλίκι τοῦ ἐργαστηρίου τό ἔ-
δωκα ὄποπροίκιον τῆς θυγατρὸς μου ὄφτεινῆς μέ τήν συμφωνίαν

δσον ζῶ νά τά δουλεύσω μετά τοῦ ἀνδρός της μετά τήν ἀποβίω-
σίν μου, νά τά λάβη εἰς τήν ἐξουσίαν της. Ὅθεν περιουσία κα-
θαυτό ἄλλη δέν μοι ἀπέμεινεν εἰ μή τά χρήματα 2.500 δύω
χιλ. πεντακόσια καί τά ἀνωτέρω οἰκιακά ἐπιπλα καί βανταλί-
κια εἰς τήν ὁποίαν περιουσίαν μου ἀποκατέστησα ἐπιτρόπους
μου πληρεφουσίους τόν κ.Κωνστ. Σκόδραν καί Γεώργιον Δάκα-
ριν οἱ ὁποῖοι ἅμα τῆς ἀποβιώσεώς μου θέλη ἐκτελέση τās ἐ-
ξῆς διατάξεις μου εἰς μέν τήν οἰκίαν μου θέλουν ἀφήσει τήν
ρηθείσαν σύζυγόν μου Ἄλεξάνδραν νά κατοικῆ ὅσον ζῆ καί
μετά τήν ἀποβίωσιν της νά τήν παραδώσουν εἰς τοὺς ἐπιτρό-
πους τῆς ἐκκλησίας οἱ ὁποῖοι θέλουν εἰς χρέος νά ἐκτελοῦν
ἐτησίως ἀπό ἓν μνημόσουνον διά τήν ἀμαρτωλήν μου ψυχὴν καί
τῶν γονέων μου καί τῆς συζύγου μου τήν ἡμέραν τῆς κοιμή-
σεως τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ὁμοίως θέλην καταθέσει εἰς τό
ταμεῖον τῶν ἐλεῶν καί τās 50 ὀθωμ.λίρας κατά τήν διαταγὴν
μου ὁμοίως νά παραδώσωσι εἰς τήν θυγατέρα μου Φωτεινὴν τὰ δύο
ἀμόνια μέγα καί μικρόν. Τὰ δέ λοιπά Τὰ δέ λοιπά 2.500 γρόσ.
καί ὅλα τά οἰκιακά ἐπιπλα καί βανταλίκια καί φορέματά μου
νά τά ἐκποιήσωσιν καί εἰς αὐτοὺς νά ἐκτελέσουν ἅπαντα τά
ψυχικά μου μνημόсуна ἀπό τήν ἡμέραν τῆς ταφῆς μου ἄχρι
τῆς ἀνακομιδῆς μου ὡς τό εἶναι μας καθὼς ἡ τάξις τῆς πό-
λεως μας συνηθίζει. Νά δώσουν εἰς τήν θυγ.Γεωργίτσαν γρ. 600
ἑξακόσια τὰ ὁποῖα τὰ εἶχα διὰ ἀποπροίκων καί τὰ εἶχα εἰς
χεῖρας διὰ προφύλαξιν. Νά δώσουν εἰς τὰ ἐγκόνια μου Νικόλα-
ον τό μικρόν ἀμῶν, ἔνεκα τοῦ συγχωρεῖν με καθὼς καί τό
ὠρολόγιον. Νά δώσουν εἰς τήν Α.Πανιερότητα τοῦ ἀγίου Ἰωαν-
νίνων διὰ μίαν παροησίαν λιρ. ὀθωμανικὰς 2. Νά δώσουν εἰς
τοὺς εὖω ἀδελφούς μου Κώνστο καί Εὐαγγέλην ἀνά γρ. 100 ἑκα-
τόν ἔνεκα τοῦ συγχωρεῖν με. νά δώσουν εἰς τήν ἐγκονὴν μου
ρίναν 5 ὀκ. χάλκωμα ἔνεκα τοῦ συγχωρεῖν με. Τὰ δέ περισεύ-
ματα νά τά καταθέση εἰς τό παγκάρον τῆς ἐκκλησίας τῆς ὑ-
περαγίας θεοτόκου τῆς περιβλέπτου καί ὁ τόκος ἀπό 6% νά
δίδηται εἰς τήν σύζυγόν μου ὅσον ζῶ μετά δέ τήν ἀποβίωσιν
της νά μένουν χρήματα τῆς ἐκκλησίας ἡ ὁποία νά δίδη εἰς
τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἀνά γρ. 10 ἑκάστου ἱερέως καί νά μνημο-

νεύουν τό όνόματα έμοῦ καί τής συζύγου μου καί τών γονέων μου είς τάς ιεράς τελετάς αὐτῶν

αὕτη εἶναι ἡ αὐτοπροαίρετη κλ. 1877 7βρίου 25

Ἰωάννινα

Δημήτρης Ν. Χαλιάσιου ψάλτης τής Περιβλέπτου βεβαιώνω

Νικόλαος Ιερέυς οἰκονόμου καί έφημέριος μαρτυρῶ

Κωνσταντῖνος Σ. Χόϊνας μαρτυρῶ

Σπυρίδων Π. Γέντσης μαρτυρῶ

Ν. Κίγκος μαρτυρῶ

Σπύρος χρῆστου πλάκας μουχτάρη μαρτυρῶ

Γ. Α. Τζακμάκης μαρτυρῶ

Μάρκος Διαμάντου μαρτυρῶ

Γ. Α. Μοκέτης μαρτυρῶ

Θεόδωρος Ιερέυς Περιβλέπτου (Τ. Σ)

Νικ. Ἱερ. Ἐφημέριος

Διαμάντης Ιερέυς περιβλέπτου μαρτυρῶ

Ἄθαν Σίτος μαρτυρῶ

Σπυρίδων Ἱερ. Περιβλέπτου μαρτυρῶ

-τό γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν-

Χ

Ἐγγραφο συμφωνητικό τής συντεχνίας τῶν Γουναράδων

26 Ἀπριλίου 1885

Ἀντίγραφο (ΑΜΙ, Κώδικας Γ' τῶν Καταχωρήσεων 1885-1887).

1888 Μαΐου, ἡμέρα πέμπτη

Διά τοῦ παρόντος δηλοποιούμεν οἱ ὑποφαινόμενοι Γουναράδες ὅτι γηρόσαντος ἤδη καί μή δυναμένου έκπροσωπήν τήν συντεχνίαν ἡμῶν πρός δέ προστατεύειν καί διαχειρίζεσθαι τήν περιουσίαν τής συντεχνίας ἡμῶν τοῦ κυρίου Μιχαήλ Ἰωάννου Ἀράπη τέως πληρεξουσίου καί διαχειριστοῦ τής περιουσίας τής συντεχνίας ἡμῶν, διά ταῦτα ἀπαλλάττομεν αὐτόν τής πληρεξουσιότητος ταύτης καί διορίζομεν διαχειριστήν καί πληρεξούσιον ἐπίτροπον τής συντεχνίας μας τόν κύριον Σπυρίδωνα Δ. Κόλιαν κάτοικον ένταῦθα καί ἡμέτερον συντεχνί- την πρός ὃν παρέχομεν πᾶσαν πληρεξουσιότητα εἰδικήν καί γενικήν ὅπως διαχειρίζεται τήν περιουσίαν τής συντεχνίας

μας και προστατεύη την περιουσίαν ταύτης ενώπιον πάσης διοικητικής και δικαστικής αρχής ως ενάγων έναγόμενος ανακόπτων ανακοπτόμενος έφεισιβάλων έφεσίβλητος και έν γένει έκτελή και πράτη πάν ότι ήθελε κρίνη συμφέρον πρός τά συμφέροντα τής συντεχνιακής περιουσίας μας.Πρός τούτοις δέ διορίζομεν αυτόν και επίτροπον τών ιερών έκκλησιών του προφ(ήτου) ήλιου είς Καρδαμίτσια και του όμονύμου έν τη Νήσω άμφοτέρων άνέκαθεν ύπαγομένων διαχειριζομένων και συντηρουμένων παρά τής ήμετέρας συντεχνίας.Παραλάβη δέ παρά του τέως τοιούτου κυρίου Μιχαήλ Ξω'Αράπητήν τε κινητηήν και άκίνητον περιουσίαν τών άνω ιερών έκκλησιών συνάμα δέ ζητήση και λάβη παρ'αυτου τον λοχαριασμόν τής μέχρι τουδε διαχειρίσεως αυτών καθώς και τον λογαριασμόν και όμόλογα τών παρά του άειμνήστου Γεωργίου Χατσή Κώνστα άφιερωθέντων χρηματικών ποσών κατατεθειμένων πρό πολλου είς τά έλέη τής πόλεως ταύτης και μετατρέψη τά όμόλογα επ'όνόματι του υπέρ ου άφιερώθησαν σκοπου και τά όσα ευρίσκονται δάνεια επί τόκω παρά του κου Σωτ(ηρίου) και Νικ(ολάου) Ι'Ασβεστā χρηματικά ποσά τής ήμετέρας συντεχνίας.Ταυτα λαμβάνων εκδίδει άποδείξεις παραλαβής δυστροπούντων δέ τούτων προβή δικαστικώς μέ την ως άνω γενικήν και είδικήν πληρεξουσιότητα ενώπιον παντός άρμοδίου Δικαστηρίου ή δικαστικής αρχής πρός τούτοις παρέχομεν αυτω και τό δικαίωμα να διορίζη μέ την αυτην ή περιωρισμένην πληρεξουσιότητα ένα ή πλειότερους πληρεξουσιαστάς δικηγόρους πρός υπεράσπισιν τών άνωτέρω δικαιωμάτων τής τε συντεχνίας και τών άνω δύω ιερών έκκλησιών ενώπιον παντός άρμοδίου Δικαστηρίου ή δικαστικής αρχής έν λόγω διορίζομεν αυτόν γενικόν και είδικόν πληρεξούσιον τής συντεχνίας μας παρέχοντες αυτω πᾶσαν πληρεξουσιότητα και υποσόμεθα ν'άναγνωρίσωμεν τας πράξεις του ως παρά τής συντεχνίας ένεργηθείσας.Έφ'ώ πρός πίστωσιν υπεγράφη τό παρόν παρ'ήμωσ τών συντεχνιωτών Γουναράδων και δίδοται τῷ πληρεξουσίῳ επίτροπῳ Κ(ώ) Σπυρίδων Δ.Κόλια διά τά περαιτέρω.

Τῆ 26 άπριλίου 1885 'Ιωάννινα

Ἀκολουθοῦν 17 ὑπογραφές.

Ὁ Ἰωαννίνων Ἐπαρχὸς βεβαίως τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν.

ΧΙ

Ἐγγραφο συμφωνητικὸ μεταξὺ τῆς συντεχνίας τῶν σιδεράδων καὶ τοῦ πα-
τῆρος Χρήστου Ἀλεξίου ἀπὸ τὴν Κασικῆ.

14 Αὐγούστου 1886

Ἀντίγραφο (ΑΜΙ, Βιβλίον Γ' τῶν Καταχωρήσεων 1885-1887)

Διὰ τοῦ παρόντος ἐνυπογράφου συμφωνητικοῦ ἐγγράφου δη-
λοποιεῖται ὅτι ἐξ ἑνὸς μέρους οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐν Κασικῆ
Ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς τιμωμένης ἐπὶ τῆ ἐνδόξῳ μνήμῃ τοῦ
ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου καὶ ἀνηκούσης εἰς τὴν συ-
ντεχνίαν τῶν σιδηρουργῶν Δημήτριος Ν. Χαλιάσος καὶ Σπυ-
ρίδων Χ. Πλάκας, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Αἰδεσιμώτατος πατὴρ Χρήστος
Ἀλεξίου συνεφώνησαν ἐν ἀμοιβαιότητι ὡς ἔπεται:

Α^{ον} οἱ ῥηθέντες συνεφώνησαν στήν Αἰδεσιμότητα τοῦ νὰ ἐπι-
μερεύη ἐν τῇ Ἱερῆ ταύτῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀγίου Δημητρίου τα-
κτικῶς ἦτοι κατὰ πᾶσαν Δεσποτικὴν καὶ Θεομητορικὴν ἑορτήν
τὰς Κυριακάς καὶ ἐν μνήμασι τῶν ἑορταζομένων ἀγίων καὶ ἀντί-
μισθοῦ ἔχει νὰ λαμβάνη τὸ ἴμορον τῶν ὀλιγίστων χωραφίων
τῶν κειμένων περὶ τῆς Ἱερᾶς ἐκκλησίας, τὰ ὅποια θέλει καλ-
λιεργεῖ καὶ θέλει ἀνοίξῃ καὶ τοὺς χάνδακας αὐτῶν καὶ ὄχι
ἄλλο τι. Β^{ον} ὁ ἐντιμώτατος πατὴρ Χρήστος ἀναδεχόμενος τὴν
ὑποχρέωσιν ταύτην θέλει ἐκτελεῖ ἀνελλιπῶς τὸ ἔργον τοῦ καὶ
θέλει ἀνοίξῃ τοὺς χάνδακας καὶ θέλει φυτεύσῃ περὶ αὐτοῦ
καὶ ὀλίγα δενδράκια, καὶ δὲν ἔχει νὰ λαμβάνη ἄλλο τι ἀπὸ
τὸ Ταμεῖον τῆς ἐκκλησίας ἐκτός τοῦ ἴμορου τῶν χωραφίων
αὐτῆς. Γ^{ον} εἰς ταῦτα μείναντες σύμφωνοι συνέταξαν δύο πα-
ρόμοια γράμματα, ἅτινα ὑπογραφήντα παρ' αὐτῶν ἐπεκυρώθησαν
καὶ παρὰ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἵνα ἔχῃσι τὸ ἀπαιτούμενον
κύρος καὶ ἰσχύν

Ἐν Ἰωαννίνοις τῆ 14^η Αὐγούστου 1886

Οἱ ἐπίτροποι

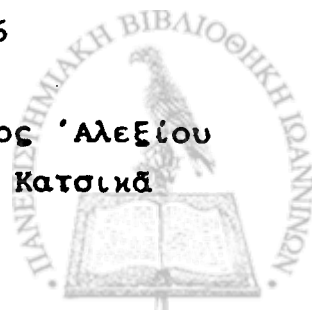
Σπυρίδων Χριστ. Πλάκας

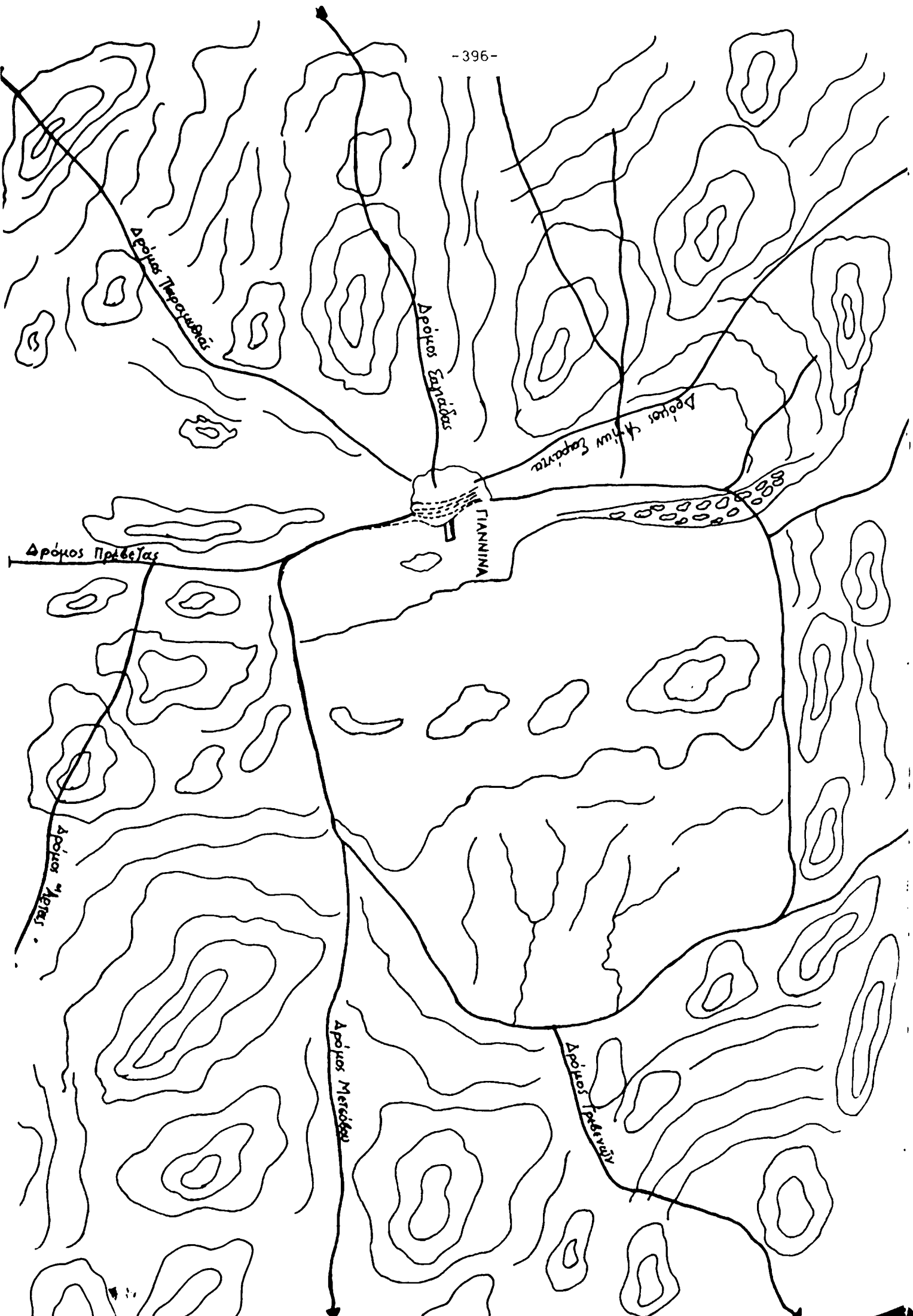
Δημήτριος Ν. Χαλιάσος

Ὁ Ἱερεὺς

Παπα Χρήστος Ἀλεξίου

ἀπὸ χωρίου Κασικῆ

Δρόμος Τροχωνιάς

Δρόμος Σαγιάδης

Δρόμος Χημω Σαργάνη

Δρόμος Πρέβεζας

ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Δρόμος Άγλης

Δρόμος Μασόκου

Δρόμος Τεσσενών

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

1. 'Ιφαδές καί ίφαντές = έκφραση, λόγος, έκθεση (τουρκ. ifade)
2. Τζίφτια= ζευγος (βοδιών), άρτιος άριθμός (τουρκ. çift).
3. Ρόγα=μισθός.
4. Κουρμπάνι=θύμα, θυσία, σφάγιο (τουρκ. kurban).
5. 'Ισμέτι=ύπηρεσία (τουρκ. hizmet).
6. "Εμπρι= διαταγή (τουρκ. emir).
7. Βακούφης=γνώστης;(τουρκ. vâkif).
8. Μερχαμέτι= εύσπλαχνία, οζκτος (τουρκ. merhamet).
9. Χαρηλή= προκομένα (τουρκ. hayir).
10. Μουράτια=έκλεθυμίες (τουρκ. murat).
11. Ξούρη=έλλειψη, σφάλμα (τουρκ. kusur)
12. Μαστράφια=έξοδα, δαπάνες (τουρκ. masraf).
13. Σαντακάτι=κίστη, άφοσίωση (τουρκ. sadakat).
14. 'Ερμκαση=είδήμων, άρμόδιος (τουρκ. erbar).
15. Χαρεκέτι= κίνηση, ένεργεια (τουρκ. hareket).
16. Βατάνι=πατρίδα (τουρκ. vatan).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι ΠΗΓΕΣ

'Ανέκδοτες

A. 'Αρχεζον Σταύρου 'Ιωάννου.

α. Κώδικες που χρησιμοποιήθηκαν.

1. Οί υπ' αριθμ. 4-37*

β. Φάκελοι που χρησιμοποιήθηκαν.

1. Φ. Πολιτεία 'Ιωαννίνων-Φόροι, 'Εσνάφια, Λάσσα.

2. Φ. Πολιτεία 'Ιωαννίνων- 'Ισνάφια, Βιλαέτι 'Ιωαννίνων.

3. Φ. Σταύρου 'Ιωάννου 1822-1823.

4. Φ. Σωτηρίου Σταύρου 1821-1833

B. 'Αρχεζον Μητροπόλεως 'Ιωαννίνων.

α. Κώδικες που χρησιμοποιήθηκαν

1. Καθολικόν τῶν ἐτῶν 1827-1839.

2. Καθολικόν ἐτῶν 1846-1856 ἐλεῶν 'Ιωαννίνων.

3. Κώδικας ἀντιγράφων 1857-1862.

4. Λογιστικόν βιβλίον 1863-1866.

5. Βιβλίον Β' τῶν Καταχωρήσεων 1874-1876

6. Βιβλίον Γ' τῶν Καταχωρήσεων 1885-1887

7. Κώδικας περὶ ἐκλογῆς τῆς ἐφοροεκτροπῆς καὶ τῶν ἐκλογέων 1877-1896.

8. Βιβλίον Δεύτερον Τακτικῶν 1878-1893.

9. Βιβλίον Τακτικῶν 1899-1908.

10. Κατάστιχο (κτηματολόγιο) τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννη Λυκοτριχίου (1871-1894).

* 'Αναλυτικὴ παρουσίασις τῶν κωδίκων αὐτῶν μᾶς δὲν εἶδ' Ἐσπέρτης Κου-
γέας στὰ ΗΧ τ. 14(1939), σ. 4-25.

11. Βιβλίον Β' τῶν ἀποφάσεων τῆς Δημογεροντίας τῆς πόλεως Ἰωαννίνων 1887-1896.
12. Βιβλίον πρακτικῶν τῆς Δημογεροντίας τῶν τριῶν τμημάτων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων 1905-1909.
13. Κώδικας Ταμείου Ἐλεῶν 1872-1876 (Στρατιωτικός φόρος).
14. 18 Κώδικες Μητροπολιτικοῦ δικαστηρίου καὶ ἀναφέρονται στὰ ἔτη 1891-1914.

β. Λυτὰ ἔγγραφα καὶ χρησιμοποιήθηκαν

Πρέπει νὰ διευκρινίσουμε ἐδῶ ὅτι τὰ ἔγγραφα αὐτὰ τοῦ ἀρχείου ἦταν ἀκατάτακτα σέ διάφορους φακέλους καὶ ὑποχρεωθήκαμε νὰ τοὺς ὠ-
σομε τὴ γενικὴ ἔνδειξη φ. διάφορα λυτὰ ἔγγραφα.

γ. Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν

Φάκελοι καὶ χρησιμοποιήθηκαν

1. ΑΥΕ-1844-37/13 Προξενικά- Ὑποπροξενεῖα Ἀδριανουπόλεως
2. ΑΥΕ-1846-36/2 Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἥπειρον.
3. ΑΥΓ-1847-36/2 Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἥπειρον.
4. ΑΥΕ-1847-49/2 Φόροι-Κατακλίσεις Ἑλλήνων ὑπηκόων.
5. ΑΥΕ-1849-36/2 Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἥπειρον.
6. ΑΥΕ-1849 Πρεσβεῖα Κων/λεως , Προξενεῖα Β. Ἡεύρου.
7. ΑΥΕ-1850-36/2 Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα καὶ Θεσσαλονίκη.
8. ΑΥΕ-1851-36/2 Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἥπειρον (Ἰωάννινα).
9. ΑΥΕ-1852-36/2 Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα.
10. ΑΥΕ-1852-36/2 Ὑποπροξενεῖα Πρεβέζης καὶ Ἰωαννίνων
11. ΑΥΕ-1853-36/2 Προξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἥπειρον.
12. ΑΥΕ-1854-4 /1 Περὶ Ἡεύρου.
13. ΑΥΕ-1855-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα καὶ Θεσσαλονίκη
14. ΑΥΕ-1856-αακ/Δ Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάτι Χουμαγιούν.
15. ΑΥΕ-1856-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἥπειρον καὶ Μεκαδονίαν.
16. ΑΥΕ-1857-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα.
17. ΑΥΕ-1858 Β' Ἀρχεῖον Προξενεῖο Αὐλῶνος.

- 18.ΑΥΕ-1858-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα.
- 19.ΑΥΕ-1859-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα.
- 20.ΑΥΕ-1859 Πρεσβεῖα Κων/λεως Ὑψηλῆ Πύλη-Προξενεῖα-Φόροι
- 21.ΑΥΕ-1860-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα
- 22.ΑΥΕ-1861-49/2 Βιαιοπραγαί κατά Ἑλλήνων-Φορολογία
- 23.ΑΥΕ-1861-36/2 Προξενεῖον Ἰωαννίνων, Θεσσαλονίκης
- 24.ΑΥΕ-1861 Πρεσβεῖα Κων/λεως α) Ὑγειονομικά-Ληστεία-Νόμοι
- 25.ΑΥΕ-1862 Πρεσβεῖα Κων/λεως Φόρος ΝΤΑΜΓΚΑ Συντεχνιῶν (1862-1865)
- 26.ΑΥΕ-1862-36/2 Προξενεῖα Ἰωαννίνων, Θεσσαλονίκης.
- 27.ΑΥΕ-1863-49/2 Βιαιοπραγαί κατά Ἑλλήνων φορολογία
- 28.ΑΥΕ-1863-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα
- 29.ΑΥΕ-1864-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα
- 30.ΑΥΕ-1865-49/2 Καταπιέσεις φόροι
- 31.ΑΥΕ-1865-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα Θεσσαλονίκη
- 32.ΑΥΕ-1866-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα Θεσσαλονίκη
- 33.ΑΥΕ-1867-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα
- 34.ΑΥΕ-1867-49/1,2 Φόροι-Αὐθαρεσίες Τούρκων
- 35.ΑΥΕ-1868-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα
- 36.ΑΥΕ-1868-49/2 Φόροι καὶ διώξεις Ἑλλήνων ὑπηκόων
- 37.ΑΥΕ-1869-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα
- 38.ΑΥΕ-1870-49/2 Κτηματικὸς φόρος βεργί-Περί συντεχνιῶν
- 39.ΑΥΕ-1870-36/2 Προξενεῖα εἰς Ἰωάννινα
- 40.ΑΥΕ-1871-49/2 Ζήτημα συντεχνιῶν
- 41.ΑΥΕ-1872-49/2 Αὐθαρεσίες Τούρκων-Ζήτημα φόρου συντεχνιῶν.
- 42.ΑΥΕ-1872 Πρεσβεῖα Κων/λεως Διάφορα σπουδαῖα ἔγγραφα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐθνικότητος.
- 43.ΑΥΕ-1875-49/6 Ἀμφισβητουμένη ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν ἑλληνικὴ ὑπηκοότης.
- 44.ΑΥΕ-1877-99/1 Προξενεῖα καὶ Ὑποπροξενεῖα Ἑλλάδος εἰς Ἡπειρον.
- 45.ΑΥΕ-1878-αακ/Δ Πολιτικά ἐκθέσεις περὶ Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας.
- 46.ΑΥΕ-1879- Β' Ἀρχεῖο Γενικά Προξενεῖα Ἡπείρου, Θεσσαλίας, Κρήτης, Μακεδονίας.
- 47.ΑΥΕ-1880-49/2 Δράσεις τουρκικῶν ληστοςυμμοριῶν
- 48.ΑΥΕ-1887 Β' Ἀρχεῖον, Προξενεῖα ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἡπείρῳ, Ἀλβανίᾳ.

49. ΑΥΕ-1882-8/3 Κατακλίσεις Ἑλλήνων ἐν τῇ ξένη-Ποιμενικός φόρος ἐν Ἰωαννίνοις.
50. ΑΥΕ-1884-8/3 Αὐθαιρεσίαι ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ
51. ΑΥΕ-1884-5/2 Φόροι εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων ἐν Τουρκίᾳ
52. ΑΥΕ-1884 Β' Ἀρχεῖον Προξενεῖα ἐν Ἡκεύρῳ, Ἀλβανίᾳ, Θράκη.
53. ΑΥΕ-1887 Β' Ἀρχεῖον Προξενεῖα ἐν Ἡκεύρῳ, Κρήτη
54. ΑΥΕ-1895 Β' Ἀρχεῖον, Προξενεῖα Βουλγαρίας, Ρωμυλίας, Θράκης, Ἡκεύρου

Δ. Archives du Ministère des Affaires Étrangères, Correspondance Consulaire et Commerciale (Quai d'Orsay, Paris). Janina

Κώδικες καὶ χρησιμοποιήθηκαν

Tome II (1808-1809).

Tome III (1810-mars 1811).

Tome IV (avril 1811-décembre 1811).

Tome V (1812 janvier-juillet).

Tome VI (août 1812-mars 1813).

Tome VII (1813 avril-août).

Tome VIII (septembre 1813-décembre 1814)

Arta

Tome IV (1814-1836).

Ε. Archives Nationales de France (Paris).

Φάκελοι καὶ χρησιμοποιήθηκαν.

1. F12-1849b, Commerce extérieur-Rapports des consuls: Prévessa

ΣΤ. Ἱστορικόν Ἀρχεῖον Γιάννη Βλαχογιάννη.

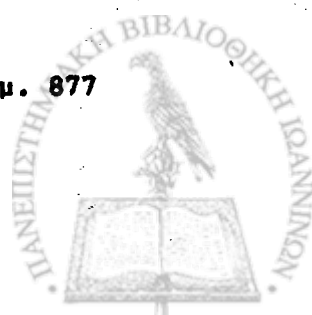
Φάκελοι καὶ χρησιμοποιήθηκαν

1. Φ. 80 Ἐκαγγέλματα-Συνάφια-Ρουφέτια

Ζ. Ἀρχεῖον Ἀλή πασᾶ.

Ἐγγραφα καὶ χρησιμοποιήθηκαν

1. Ὑκοφ. 16 Ἀναφορὰ Ἑλλήνων πρὸς Ἀλή πασᾶ ἔγγραφα ὑπ' ἀριθμ. 877 καὶ 878.

Η. 'Ιστορικόν 'Αρχεζον Κερκύρας- 'Ιόνιον Κράτος.

Φάκελοι πού χρησιμοποιήθηκαν

1. Φ.240 Commissione per li Stranieri
- α. 'Υποφ.1 Registro di Stranieri esistenti nell'isola par 18 aprile 1821 fino tutto giugno 1821.
- β) 'Υποφ.2 Registro di Stranieri arrivati nell'isola di Corfù da Primo luglio 1821 fino 17 agosto.
2. Φ.241 Commissione per li stranieri
3. Φ.245 Commissione per li stranieri
- α. Registro Novo da 12 giugno 1825/ fino li 28 gennajo 1827
- β. Registro 10 da primo febbrajo 1827/ fino li 10 dicembre 1827
- γ. Registro ii da 11 dicembre 1827/ fino li 19 giugno 1828
4. Φ.248 Commissione per li Stranieri

Θ. "Εγγραφα 'Αρχαιολογικοῦ Μουσείου 'Ιωαννίνων.

"Εγγραφα πού χρησιμοποιήθηκαν

1. 'Υπ'άρθμ. 1 Πατριαρχικόν σιγύλιον αναφερόμενον εἰς τόν διορισμόν Μητροπολίτου 'Ιωαννίνων /11-8-1838.
2. 'Υπ'άρθμ. 21 'Επίσημα τουρκικά ἔγγραφα. Μπουγιουρντί τοῦ Βεζύρ Ρε-σὺτ Μεχμέτ Πασᾶ πρὸς τοὺς διασκορπισμένους Γιαννιῶ-τες πού ἐκδόθηκε στό Μεσολόγγι τήν 3 Μαΐου 1826.
3. 'Υπ'άρθμ. 11 Χειρόγραφον περὶ Ζωσιμαδῶν Δωρεά Χ.Καρακάση

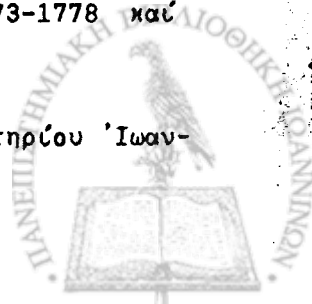
Ι. 'Αρχεζον τῆς ἐκκλησίας τοῦ 'Αρχιμανδρείου.

Κώδικες πού χρησιμοποιήθηκαν

1. "Κατάστιχον τῶν ἐξόδων τῆς οἰκοδομῆς τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς κοιμη-σεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ 'Αρχιμανδρείου ἐπιστατούντων τῶν κυρίων 'Ιωάννου Φώτου, Νικολάου Γιαννοπούλου, 'Αναστασίου Παναγιώτου, Σπυρίδων 'Ιωσήφ καί ἀρχιερατεύοντος τοῦ ἀγίου 'Ιωαννίνων καί Βελᾶς κυρίου Παρθενίου αῶνη: 1858, 'Απριλ. 7: 'Ιωάννινα"
2. Καθολικόν τῶν ἐξόδων τοῦ 'Αρχιμανδρείου τῶν ἐτῶν 1773-1778 καί σποράδην ἔπειτα τῶν ἐτῶν 1790 καί 1802.

ΙΑ. 'Αρχεζον 'Επαγγελματικοῦ καί Βιοτεχνικοῦ 'Επιμελητηρίου 'Ιωαν-νίνων.

1. Κυτίον ἀρτοποιῶν.

A. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ

Άραβαντινοῦ Π., Χρονογραφία τῆς Ἠκεύρου, τ. Α-Β, ἐν Ἀθήναις 1856.

Βακαλοπούλου Ἀκ., Πηγές Ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ τ. Β Θεσ/κη 1977

Διαθῆκαι τῶν ἀειμνήστων εὐεργετῶν τῶν Ἰωαννύων ἐκδιδόμεναι ὑπὸ
τῆς ἐφορείας τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἐλεῶν τῆς πόλεως, Ἀθήνησιν 1887.

Ἐτήσιου ἐκθέσεις περὶ ἐμπορίου ναυτιλίας κλπ. τῶν προξενικῶν ἀρχῶν
τῆς Α.Μ. κατὰ τὸ ἔτος 1888, ἐν Ἀθήναις 1890.

Κουγέα Σωκράτη, Τὸ ἠκειρωτικὸν ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου ΗΧ 14(1939)

Λαυκρῖδη Ἰω., "Ἠκειρωτικὰ μελετήματα" Ἐκδοσις Ἑταιρείας Ἠκειρωτικῶν
Μελετῶν, Ἰωάννινα 1971.

B. ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Castellan A L. Lettres sur la Morée l'Hellespont et Constantinople
(2me édition) τ. 1 Paris 1820.

Cockerell C., Travels in southern Europe and the Levant, 1810-1817: the
journal of C.R. Cockerell R, A, edited by his son, Samuel Pèpys Cockerell,
London 1903.

Cousinery E.M., Voyage dans la Macédoine, τ. Α-Β, Paris 1832.

Hobhouse J.C., A journey through Albania and other provinces turkey in
Europe and Asia to Constantinople during the years 1809 and 1810, Lo-
ndon 1813.

Holland Henry, Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia,
etc, during the years 1812 and 1813 (sec. edition) τ. Α-Β, London 1819.

Hughes Th., Travels in Sicily, Greece and Albania, τ. Α, London 1820.

Leake W.M., Travels in Northern Greece, τ. 1-4 Amsterdam 1967.

Τοῦ Ἰδίου, Travels in the Morea, τ. 1-3 Amsterdam 1968.

Lear Ed., Journals of a landscape painter in Albania, Illyria etc.,
London 1852.

Ignace Mouradja D'Ohssso, Tableau général de l'Empire Ottoman, τ. 1-7,
Paris 1788-1824.

Pouqueville F., Voyage dans la Grèce, τ.1-4, Paris 1820.

Τοῦ Ἰδίου, Histoire de la régénération de la Grèce, τ.1-4, Paris 1826.

Scrofani Xavier, Voyage en Grèce de ...XS, sicilien, fait en 1794 et 1795 traduit de l'italien par. J-F.C.Branvillain, τ.1-3, Paris et Strasbourg, AnIX (1801).

Spon Jacob-Wheler George, Voyage d'Italie de Dalmatie, de Grèce et du Levant. Fait aux années 1675 et 1676 par Jacob Spon Docteur Medicin Aggregé à Lyon, et George Wheler Gentihomme Anglois, A Lyon MDCLXXVII, τ.Α.

Turner W., Journal of a tour in the Levant, τ.Α, London 1820.

Vaudoncourt G., Memoirs in the Ionian Islands, London 1816.

Viquènsel Auguste, Voyage dans la Turquie d'Europe, Paris 1868, τ.Α+Β.

Γ. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

'Αγών ('Αθήνα)

Αύγή ('Αθήνα)

'Εθνοφύλαξ ('Αθήνα)

"Ηκείρος (Γιάννινα)

Μέλλον ('Αθήνα)

Παλιγγενεσία ('Αθήνα)

Πύρρος ('Αθήνα)

Φωνή τῆς 'Ηκείρου ('Αθήνα)

Δ. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

'Αθηναγόρα (μητροπολίτου Παραμυθίας), Νέος Κουβαρᾶς, ΗΧ 4(1929) σ.1-54.

'Αλεξούδη "Ανθελμου, Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφή τῆς 'Ιερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων ἐν Κερκύρα 1868.

'Αμαντου Κ., 'Η ἀναγνώρισις ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιοματίων τῶν Χριστιανῶν καὶ ὁ ὀρισμός τοῦ Σινάν πασᾶ . ΗΧ 5(1930) σ.197-210.

Άναστασίου Ίω., 'Η οίκονομική κατάσταση στα Γιάννινα μετά τόν πόλεμο τοῦ 1837 ΗΕ 3(1954) σ.586-587.

Τοῦ Ἰδίου, Παλιότερες καί νεώτερες εἰδήσεις γιά τό 'Αρχιμανδρεῖο, 'Η-κειρωτικό 'Ημερολόγιο, 3(1981) σ.27-38.

Άντωνιάδη Γιάννη, 'Ιωάννου Οἰκονόμου Λαρισσαίου (1783-1842), 'Εκδοτο-λαί διαφόρων, 'Αθήνα 1964.

Άνωσύμου, 'Ελληνική Νομαρχία, ἔκδ. Γ , 'Αθήνα 1957.

○ Άποστολίδου Μ, Τά ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τεκτόνων, ΑΘΛΓΘ 1(1934-35) σ. 102-130.

○ Τοῦ Ἰδίου , Τά ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν 'Αμπατζή-δων , ΑΘΛΓΘ 3(1936-37) σ. 145-195, 7(1940-41) σ. 9-65.

Άραβαντινοῦ Σπ, 'Ιστορία 'Αλη πασᾶ τοῦ Τεκελευλή, 'Εν 'Αθήναις 1895.

Άσδραχᾶ Σπ, Πραγματικότητες ἀπό τόν ἐλληνικό 18^ο αἰώνα, " 'Εποχές " 3(1964) τεῦχ. 13 (Μάιος) σ. 79-100.

Τοῦ Ἰδίου , Μηχανισμοί τῆς οἰκονομίας τῶν ἐλληνικῶν περιούχων, ΙΕΕ , ΙΑ(1975) σ. 159-189.

Βακαλόπουλου 'Απ, 'Ιστορία τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ, Θεσσαλονίκη 1964, τ.Β'.

Βαρζώκα Κων/νου, 'Αλέξης Νοῦτσος, Γιάννινα 1971.

Βηλαρά Ίωάννη, 'Ονομαστικό τῆς ρομέηκης γλώσσας, 'Ακαντα Ίω. Βηλαρά, 'Εταιρεία 'Ελλ. 'Εκδόσεων, 'Αθήνα .Χωρίς χρονολογία.

Βλάχου Κώστα, 'Η ἐπανάσταση Συρράκου-Καλαρρυτῶν στά 1821 "ΗΕ" ('Αφιέρω-μα 1821-1971) 'Ιωάννινα 'Οκτώβριος 1971, σ. 177-184.

Βλάχου Ν., 'Ιστορία τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου 1908-1914 τ.1, ἐν 'Αθήναις 1954.

Βόρειου Σ., Τό ἐλληνικό ἐμπορικό ναυτικό κατά τόν ΧVΙΙΙ αἰώνα, Φλάμμα- 'Αθήναι 1940.

○ Βουραζέλη-Μαρινάκου 'Ελένης, Αἰ ἐν θράκη συντεχνίαι τῶν 'Ελλήνων κατά τήν Τουρκοκρατίαν, Θεσσαλονίκη 1950.

Βουρνᾶ Τάσου, 'Αλή πασάς Τεκελευλής, τύραννος ἡ ἰδιοφυής πολιτικός, 'Α-θήνα 1978.

Βρανούση-Λεάνδρου, 'Αθανάσιος Ψαλίδας, "HE" 1(1952) σ. 331-470.

Τοῦ Ἰδίου, 'Ιστορικά καί τοπογραφικά τοῦ Μεσαιωνικοῦ κάστρου τῶν 'Ιωαννίνων, 'Αθήναι 1968.

Γαρίδη Μ.-Παλιούρα θ., Συμβολή στήν εἰκονογραφία τῶν Νεομαρτύρων ΗΧ 22(1980) σ. 169-205.

Γεδεών Μαν., Αἱ φάσεις τοῦ παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος 'Εν Κων/λει 1910.

Τοῦ Ἰδίου, 'Αλληλεγγύη συντεχνιῶν, "Νέος Ποιμὴν" παράρτημα 'Εκκλησιαστικῆς 'Αλήθειας, 'Εν Κων/λει 1919.

Τοῦ Ἰδίου, 'Αποσημειώματα Χρονογράφου, 'Αθήναι 1932.

Τοῦ Ἰδίου, Μνεῖα τῶν πρό ἐμοῦ, μέρος Β', 'Αθήναι 1934.

Γκατσόπουλου Σταύρου, 'Η ἐμποροπανηγυρίς "Παγωνιανή" καί ἡ πάλαι ποτέ ἀκμάσασα πόλις Διπαλίτσα "HE" 9(1960) σ. 142-149 καί 220-228.

Γούδα 'Αναστ., Βίοι Παράλληλοι, τ. Δ, 'Αθήναι 1871.

Δεσποτόπουλου 'Αλεξ., 'Η 'Επανάσταση κατά τό 1828. Οἱ ἐξελίξεις τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος καί οἱ ἐνέργειες τοῦ Καποδίστρια στό διπλωματικό πεδίο ὡς τόν Αὔγουστο ΙΕΕ IB(1975) σ. 495-506.

Δημητριάδη Βασ., 'Η Κεντρική καί Δυτική Μακεδονία κατά τόν 'Εβλιγιά Τσελεμπί, Θεσσαλονίκη 1973.

Εὐαγγελίδου Τρυφ., 'Ιστορία τῆς 'Οθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τ. 2, ἐν 'Αθήναις 1894.

Εὐελπίδη Χ., Οἰκονομική καί κοινωνική ἱστορία τῆς 'Ελλάδος, 'Αθήναι 1950

Εὐθυμίου Π., 'Αλφαβητάριον 'Απλοελληνικόν, Βιέννη 1807.

Ζῶη Λεων., Αἱ ἐν Ζακύνθῳ συντεχνίαι, ἐν Ζακύνθῳ 1893.

Ζώρα Πόπη, Δύο μεγάλοι μάστοροι τοῦ ἀσημιοῦ, 'Αθανάσιος Τζημούρης-Γεώργιος Διαμαντῆς Μπάφας, 'Αθήνα 1972.

Μολοσσοῦ Β.Δ Ζώτου, 'Ηπείρωτικαί Μελέται, τ. Δ, τεῦχ. α'. Δρομολόγιον τῆς 'Ελληνικῆς Χερσονήσου, ἐν 'Αθήναις 1878.

Ο Θεοχαρίδου Καλλιόπης, Τό ἀρχοντικό τοῦ Μπασάρα στήν ἱστορία καί ἡ ἐμπορική δραστηριότητα τῆς οἰκογένειας στό α μισό τοῦ 19^{ου} αἰώνα "Μακεδονικά" 19(1979) σ. 298-327.

Θεσπρωτοῦ Κοσμά καὶ Ψαλῖδα Ἀθαν., Γεωγραφία Ἀλβανίας καὶ Ἡκείρου,
Ἰωάννινα 1964.

Καζάζη Ν., Ἡκλειρωτικαὶ διαλέξεις "Ἑλληνισμός" 6(1903) σ. 321-340.

Καιροφύλα Κώστα, Ὁ Ἀλη πασᾶς ὅπως τὸν εἶδαν οἱ περιηγηταί, Ἀθῆναι
χωρὶς χρονολογία.

⊕ Καλλινδέρη Μ., Αἱ συντεχνίαι τῆς Κοζάνης ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐν Θεσσαλο-
νίκη 1958.

Καρατζᾶ Σταμ., Σμύρνης Τραγωδίες, Ἀθήνα 1958.

Καρατζένη Δημ., Ἡ ἐκανάστασις τῆς Ἄρτης τοῦ 1854, Ἀθῆναι 1973.

Κονόμου Ντύνου, Ἡκλειρωτῆτες στὴ Ζάκυνθο, Ἰωάννινα 1964.

Κουγέας Β.Π., Πραγματεία τοπογραφικῆ, ἱστορικῆ καὶ ἐθνολογικῆ τῆς Ἄνω
Ἀλβανίας ἢ Ἰλλυρίας, Κάτω Ἀλβανίας ἢ Μακεδονικῆς Ἰλλυρίας καὶ Ἡκεί-
ρου, ἐν Ἀθήναις 1905.

Κουμουνοῦρου Α., Περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ἡκείρου "Ἑλλη-
νισμός" 3(1900) σ. 289-304.

Κουτσαλέξη Ἀλεξ., Διαφέροντα καὶ περὶεργα τινὰ ἱστορήματα, Ἀπομνημο-
νεύματα Ἀγωνιστῶν τοῦ '21, Ἐκμ. Ἐμμανουήλ Πρωτοφάλλη, ἔκδ. οἶκος
Γ. Τσουκαλά, "Βιβλιοθήκη" ἀρ. 7, Ἀθήνα 1956, σ. 210-278.

Κρεμμυδᾶ Βασ., Τὸ ἐμπόριο τῆς Πελοποννήσου στὸ 18^ο αἰῶνα (1715-1792)
Ἀθήνα 1972.

Τοῦ Ἰδίου, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τῆς Βενετίας Σελῆκη
καὶ Σάρρου, Μιά στατιστικὴ προσέγγιση "Θησαυρίζματα" 12(1975) σ. 171-199.

Τοῦ Ἰδίου, Ἡ οἰκονομικὴ κρίσις στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο στίς ἀρχές τοῦ 19^{ου}
αἰῶνα καὶ οἱ ἐπιπτώσεις τῆς στήν ἐκανάστασι τοῦ 1821 "Μηνῶν" 6(1976-
77) σ. 16-33.

Κρουσάλλη Κων/νου, Ἄπαντα, Πρόλογος, εἰσαγωγή, ἐπιμέλεια Γ. Βαλέτα . Ἀ-
θῆναι 1959.

Λαζαρίδη Κώστα, Τὸ πανηγύρι στὸν Ἅγιο Ἰωάννη στὸ Μπισδουνόπουλο στὰ
καλὰ τὰ χρόνια, ἐφημ. "Ἡκλειρωτικὸς Ἀγώνας" φ. 8-5-1957.

Τοῦ Ἰδίου, Τὰ "κοινὰ μεζάτια" στὸ Ζαγόρι (αὐθεντικὰ καὶ βασιλικὰ δοσί-
ματα) Ἰωάννινα 1977, σ. 15-16.

Λάμπρου Σπ., Τορευτόν άγγεζον καλαρρυτιώτικης τέχνης "ΝΕΛ" 3(1906)
σ. 440-442.

Τοῦ ἔδλου, Ἐνθυμήσεων, ἤτοι χρονικόν σημειωμάτων συλλογή πρώτη "ΝΕΛ"
7(1910) σ. 113-313.

Τοῦ ἔδλου, Τό έν Ἰωαννίνους Ἀρχιμανδρεζον καί οἱ έν αὐτῷ κώδικες
"ΝΕΛ" 10(1913) σ. 398-443.

Τοῦ ἔδλου, Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων καί οἱ έπί τῆς νησίδος μοναί.
"ΝΕΛ" 11(1914) σ. 3-27.

Λάππα Τάκη, Ἀθανάσιος Λιδωρίκης, ὁ σφραγιδοφύλακας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, "ΗΕ",
4(1955) σ. 725-733, 875-832, 976-982, 1083-1086.

Λάσκαρι Μιχ., Τό Ἀνατολικόν Ζήτημα 1800-1923, τεῦχ. α', έν Θεσ/κη 1948.

Λειβαδέως Ἀλεξ., Τό Ἡπειρωτικόν Κομιτάτον, Ἀθήναι 1964.

Λυμπερόπουλου Γιάννη, Παναγιώτης Ν. Χατζηνίκου-Κουλιτζιότης (ὁ εὐεργέ-
της), Ἡπειρωτικό Ἡμερολόγιο 3(1981) σ. 280-285.

Μάξιμου Σεραφεύμ, Ἡ αὐγή τοῦ ἑλληνικοῦ καπιταλισμοῦ Τουρκοκρατία
1685-1789, ἔκδ. 3, Ἀθήνα 1973.

Μελᾶ Α., Σελίδες τῆς Ἡπείρου, Ἀθήναι 1963.

Τοῦ ἔδλου, Ἡπειρωτικές σελίδες, Μιά οἰκογένεια μιᾶ ἱστορία, Ἀθήναι
1967.

Μέρτζιου Κων/νου, Σταχυολογήματα άπό τά κατάστιχα τοῦ Νοταρίου Κρήτης
Μιχαήλ Μαρά (156-1578) "Κρητικά Χρονικά" ΙΕ-ΙΣΤ (1961-62) σ. 228-308.

Τοῦ ἔδλου, Τό έν Βενετία Ἡπειρωτικόν Ἀρχεζον, "ΗΧ" 11(1936) σ. 257-
284.

Τοῦ ἔδλου, "Μικρός Ἐλληνομνήμων" τ. Β "ΗΕ" 8(1959) σ. 295-307.

Τοῦ ἔδλου, "Ἡ Ἄρτα εἰς τά άρχεζα τῆς Βενετίας" Σκουφᾶς 3(1962-67),
σ. 25-28, 79-83, 141-145, 201-204, 250-252, 295-298, 340-343, 413-417.

Τοῦ ἔδλου, Χρονολογικοῦ Πύνακες τῶν Πασσάδων Ἰωαννίνων ΗΕ 16(1967)
σ. 449- 450, 540-549.

Μουφιτ Ἀχμέτ, Ἀλῆ πασᾶς ὁ Τεπελενλής (1714-1822) μεταφρ. άπό τά
τουρκικά, Α.Ν Ἰορδάνογλου, Προλεγόμενα, Σημειώσεις Κώστα Βλάχου, Ἰω-
άννινα 1980.

Μπέττη Στέφ., Παλαιογραφικά έπαρχίας Κουρέντων ΗΕ 14(1965) σ. 49-63

Του Ϋδλου, Σταυρος 'Ιωάννου Τσιακαλάμος "ΗΕ" 19(1970) σ. 680-692.

- Μυστακίδου Β., Τά έσνάφια, ήτοι τά ρουφέτια τής Θεσσαλονίκης, "Ημερολόγιον Θεσσαλονίκης" 1932, σ. 266-282.

Νικολαΐδου Δημ., 'Οθωμανικοί κώδικες, έν Κωνσταντινουπόλει 1889-1891 τ. Α-Δ.

Νικολαΐδου 'Ελευθ., Τό 'Αρχεζο 'Ιωάννου Λάπκα καί 'Αντιγόνης Τζαβέλλα (1912-1913) καί ή άκελευθέρωση τών 'Ιωαννίνων, 'Ιωάννινα 1975.

Τής Ϋδίας, Ξένες προκαγάνδες καί έθνική άλβανική κίνηση στίς μητροπολιτικές έπαρχίες Δυρραχίου καί Βελεγράδων κατά τά τέλη του 19^{ου} αιώνα καί τίς άρχές του 20^{ου} αιώνα, 'Ιωάννινα 1978.

Τής Ϋδίας, Οί κρυπτοχριστιανοί τής Σπαθίας ('Αρχές 18^{ου} αϊ-1912) Διδακτορική διατριβή 'Ιωάννινα 1979.

Τής Ϋδίας, 'Η στάση τής Τουρκίας άέναντι στους 'Αλβανούς (μέσα 19^{ου} αϊ.) "Δωδώνη" 8(1979) σ. 81-108.

Νικολαΐδου Ι.Ν., Ένα έπεισόδιο μεταξύ Χριστιάνων καί 'Εβραίων, 'Ηπειρωτικό 'Ημερολόγιον" 1(1979) σ. 388-392.

Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μαρίας, Οί Βαλκανικοί λαοί, 'Ιωάννινα 1978.

Τής Ϋδίας, 'Η 'Ηπειρος στά χρόνια τής Τουρκοκρατίας καί ή έθνική άναγέννηση, 'Ιωάννινα 1982.

Ξυγγόπουλου Α., Μεσαιωνικά μνημεζα 'Ιωαννίνων ΗΧ 1(1926) σ. 53-62, 133-147, 295-303.

Οίκονόμου Γ., Τό Μπισδουνόπουλο καί τό πανηγύρι στόν 'ΑζΓιάννη "ΗΕ" 6(1957) σ. 615-618.

Παναγιωτόπουλου Β., 'Η βλομηχανική έπανάσταση καί ή 'Ελλάδα, 1832-1871, στόν τόμο "Έκσυγχρονισμός καί βλομηχανική έπανάσταση στά Βαλκάνια του 19^{ου} αιώνα, έκδ. Θεμέλιο, 'Αθήνα 1980, σ. 216-235.

- Πανταζόπουλου Νικ., 'Ελλήνων συσσωματώσεις κατά τήν Τουρκοκρατίαν, 'Ανάτυπο άπό τό περιοδικό "Γνώσεις" 'Αθήνα 1958.

○ Του Ϋδλου, Κοινοτικός βίος είς Θετταλομαγνησίαν επί Τουρκοκρατίας, Θεσ/κη 1967.

Παπαγαρυφάλλου Παν., 'Η διάρθρωση τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν θαλάσσιων μεταφορῶν στὴν Ἑλλάδα πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἐκανάσταση τοῦ '21, Ἀθήνα 1977.

Πακαδόκουλου Νικ., Ἐρμῆς Κερδῶος ἦτοι Ἐμπορικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, Ἐν Βενετίᾳ 1815.

Πακαδόκουλου Στέφανου, Ἡ ἐκανάσταση στὴ Δ.Στερεὰ Ἑλλάδα, Θεσσαλονίκη 1962.

Τοῦ Ἰδίου, Τὸ "Σχέδιον Γενικόν" τῆς φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ οἱ ἐπαφές μετὰ τοὺς Σέρβους "Μακεδονικά" 17(1977).

- Παπαθανάση-Μουσιλοπούλου Κ., Ἡ συντεχνία τῶν Δουλιγέρηδων φορέας παραδοσιακῆς τέχνης καὶ φυτῶριο συνδικαλισμοῦ, Πρακτικά Γ' Συμποσίου Λαογραφίας, Θεσ/κη 1978 σ.539-566.

Πακακώστα Ἀγγελου, Ἱστορία τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων 1820-1822 "Νέος Κουβαρᾶς" ἔτος Β', Ἀθήναι 1962 σ. 39-110.

Τοῦ Ἰδίου, Τοπογραφία Ἰωαννίνων (ἓνα ἄγνωστο κείμενο τοῦ Ἀθαν.Ψαλίδα) "'Ο Νέος Κουβαρᾶς" ἔτος Γ', 1965, Ἀθήναι 1966, σ.115-128.

Πακακώστα Νικ., Ἡπειρωτικά, τ. Α, Ἀθήναι 1967.

Πασπάτη Ἀλ., Ἐπόμνημα περὶ τοῦ Γραικικοῦ Νοσοκομείου τῶν Ἐκτά Πύργων, ἔν Ἀθήναις 1862.

Πατσέλη Νικ., Ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ Ἀλῆ κασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, Ἀθήνα 1936.

Κίτσου-Πιτουλή Χριστ., Ἀλέξης Νοῦτσος, Ἀθήνα 1976.

Πλουμίδη Γεωργίου, Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἡπείρου στὶς παραμονές τῆς ἀπελευθέρωσής του (1905-περ.1912) "Δωδώνη" 6(1977) σ. 355-375.

Πυρσινέλλα Βασ., Ἡ ἰδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν, Ἀνάτυπον ἀπὸ τὸν Η' τόμο τῆς "HE", Ἰωάννινα 1959.

Ράμφου Κ., Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Ἀλῆ κασᾶ, Ἀθήναι 1897.

Σακελλαρίου Μ., Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821), Ἀθήνα 1978, ἀνατύπωση.

Σαλαμάγκα Δημ., Λαογραφικά σχεδιάσματα HE 2(1953) σ. 167-171, 599-601, 704-707.

Τοῦ Ἰδίου, Ἡ Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα HE 7(1958) σ.216-222, 298-306, 389-397, 585-586.

Τοῦ Ἰδίου, Τά ἰσνάφια καί τά ἐπαγγέλματα ἐπί Τουρκοκρατίας στό Γιάννινα, Ἀνάτυπο ἀπό τό περιοδικό "HE" Γιάννινα 1959.

Τοῦ Ἰδίου, Γιαννιώτικα ἱστοριοδοξικά σημειώματα, HE 11(1962) σ. 714-719, 811-816, 920-926, τ. 12(1963) σ. 102-107, 201-205, 287-290.

Τοῦ Ἰδίου, Ἡ κυρά-Χειμαντριώτισσα HE 11(1964) σ. 303-308.

Γάρρου Δ., Χρονογραφικά σημειώματα ΔΙΕΕ 5(1889) σ. 586-571.

Σεγκούνη Φιλ., Ἀνέκδοτος Ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμαδῶν τῆς κοινότητος Ἰωάννινων καί τῶν ἐπιτρόπων του καί ἄλλα ἔγγραφα ἐκ τοῦ Ἀρχείου Φιλίου "HX" 6(1931) σ. 229-259, 7(1932) σ. 3-66, 8(1933) σ. 3-83.

Σιμόπουλου Κυρ., Ξένοι ταξιδιωτές στήν Ἑλλάδα 1810-1821, Ἀθήνα 1975, τ. Γ₂.

Σιορόκα Γεωργίου, Τό Γαλλικό Προξενεῖο Ἄρτας (1702-1789), Ἰωάννινα 1981.

Σκαρλάτου Βυζάντιου, Ἡ Κωνσταντινούπολις, Ἀθήνησι 1869.

Σκλιώτη Δ.Ν., Ἀπό ληστῆς πασάς. Τά πρῶτα βήματα στήν ἄνοδο τοῦ Ἀλή πασᾶ τῶν Γιαννίνων (1750-1784) "Θησαυρίσματα" 6(1969) σ. 257-290.

Σούλη Χρ., Ἐπιγραφαί καί ἐνθυμήσεις Ἡπειρωτικά HX 9(1934) σ. 81-126.

Τοῦ Ἰδίου, Ταξίδι τούρκου περιηγητοῦ στήν Ἡπειρο "Ἡπειρωτικά Γράμματα" 1944, τεῦχ. 5, σ. 161-166, τεῦχ. 6, σ. 197-200, τεῦχ. 7-8 σ. 241-252.

Σούρλα Εὐρ., Ἡπειρος καί Αὐστριακή Διπλωματία, "HX" 7(1932) σ. 67-130.

Τοῦ Ἰδίου, Κώστα Γραμματικός, HX 13(1938) σ. 1-80.

Τοῦ Ἰδίου, Ἡ πολιτική τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐν Ἡεῖρῳ HX 16(1941) σ. 3-102.

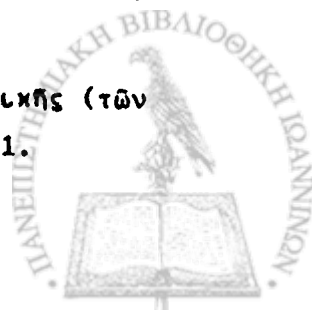
Σταλίδη Κων/νου, Οἱ συντεχνίες καί τά ἐπαγγέλματα στήν Ἐδεσσα τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, Ἐδεσσα 1974.

Σταμέλου Δημ., Νεοελληνική λαϊκή τέχνη, Ἀθήνα 1975.

Στούκη Σπ., Οἱ "Ξένοι ἐν Κερκύρῳ", Κέρκυρα 1960, ἔκδ. Β.

Σωτηριάδη Ν., Γάμοι καί γαμήλια δῶρα εἰς τήν αὐλήν τοῦ Ἀλήπασα "Ἐκτετρῆς Φιλολογικοῦ Συλλόγου "Παρνασσός" ἔτος δέκατο, περίοδος δευτέρα, ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 211-218.

Τσαρτζάνου Ζησ., Περὶ τῶν λαϊκῶν τεχνικῶν ὄρων τῆς οἰκοδομικῆς (τῶν μεγάλων ἀοτικῶν κέντρων) μετὰ τοῦ λεξικοῦ αὐτῶν, Ἀθήναι 1961.

Τούρτα 'Αθανασίας, Νεκτάριος καί Θεοφάνης οί 'Αφαράδες καί ἡ μονή Προδρόμου στό Νησί 'Ιωαννίνων ΗΧ 22(1980) σ.66-89.

Τσιρπανλή Ζαχαρία, "Άγνωστο 'Υπόμνημα γιά τήν πόλη τῶν 'Ιωαννίνων(1878) 'Ηπειρωτικό 'Ημερολόγιο, 'Ιωάννινα 3(1981) σ. 13-26.

Τσοποτοῦ Δ.Κ., Γῆ καί γεωργού τῆς Θεσσαλίας κατά τήν Τουρκοκρατίαν, 'Αθήνα 1974 (ἀνατύπωση).

'Υψηλάντου 'Αθαν., Τά μετά τήν 'Αλωσιν 1453-1789 ἐν Κων/λει 1870.

Φαλτάϊτς Κων/νου, Οί πλανόδιοι ἠπειρωταί τεχνῦται καί ἡ ἐθνική μας ὑπόθεσις, ἐν 'Αθήναις 1928.

Φιλαδελφέως Χ.Ν., Ρουφέτιον καί ρουσφέτιον, "Παρνασσός" 1(1877)σ. 651-654.

Φιλήμονος Ι., Δοκίμιον 'Ιστορικόν περὶ τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας, ἐν Ναυπλίᾳ 1834.

Φρόντζου Κων/νου, 'Ηπειρωτικά ἔθιμα, "ΗΕ" 4(1955) σ.221-232, 315-324, 533-539.

Φωτόπουλου Κων/νου, Τά ἰσνάφια τῶν παπτήσῃδων καί κονταρτζήδων τά παλιά χρόνια στά Γιάννινα, " 'Ηπειρωτικόν 'Ημερολόγιον" 1(1979).

Χαρίση Π., 'Αλληλοδιπλογραφία, ἤτοι σύγγραμμα ἐμπορικόν ἐπὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἐμπορίου καί τῶν διπλογραφῶν αὐτῶν βιβλίων, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1837.

Χασιώτου Δ., Διατριβαί καί ὑπομνήματα περὶ 'Ηπείρου, 'Αθήνησιν 1887.

Χατζηγεωργίου Θέμιδος, 'Η ἀποδημία τῶν ἠπειρωτῶν, λαογραφική μελέτη, " 'Ηπειρωτική Βιβλιοθήκη" 'Αθήναι 1958.

Χατζημιχάλη 'Αγγ., 'Ηπειρωτική λαϊκή τέχνη, ΗΧ 5(1930) σ.253-264.

Τῆς ὕδρας, Οί συντεχνίες. Τά 'Ισνάφια, 'Ανάτυπο ἀπό τήν ἐπετηρίδα 'Ανωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς 2(1949-1950) σ. 3-22.

Τῆς ὕδρας, Μορφές ἀπό τή σωματειακή ὀργάνωση τῶν 'Ελλήνων στήν 'Οθωμανική αὐτοκρατορία. Οί συντεχνίες-τά ἰσνάφια "L'Hellenisme contemporain" ἀμν. τόμος 1453-1953 σ. 279-303.

Τῆς ὕδρας, Τά χρυσοκλαβαρικά-συρματέϊνα, συρμακέσινα κεντήματα, Mellanges offerts à Octave et Melpo Merlier, τ.2, Athènes 1956, σ. 447-499.

Της Ξόδας, Τό ΰνάφι τῶν Γουναράδων "Συνεταιριστής" ἀριθμ. 104-106, σ. 83-87.

Της Ξόδας, Ἑλληνική λαϊκή τέχνη, "ΝΕ" ΝΗ 2(1975) σ. 468-512.

Χιώτη Παναγ., Ἱστορικά ἀκουνημονεύματα τῆς Νήσου Ζακύνθου, ἐν Κερκύρα 1858, τ. Β'.

Χρηστοβασίλη Χρ., Ἡ ἠκελος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς μέχρι σήμερον "Ἑλληνισμός" 8(1905) σ. 17-33, 140-146, 205-208, 447-451, 497-502.

Χριστοφιλοπούλου Α., Τό ἐπαρχικόν βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ, Ἀθῆναι 1935.

Andréadès André, L'administration financiere de la Grèce sous la domination turque "Ἀνδρεάδου Ἔργα" Ἀθῆναι 1938, τ. Α, σ. 675-720.

Τοῦ Ξόλου, Ali pacha de Tébelin, économiste et financiere "Ἀνδρεάδου Ἔργα" τ. Α, Ἀθῆναι 1938, σ. 675-720.

Ars G.L., Albanija i Epir v Konce XVIII-nacale XIX v, Moskva 1963, μετάφρ. Ἰγκουργεζίου Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος: Ἡ Ἀλβανία καὶ ἡ ἠκελος κατὰ τέλη τοῦ 18^{ου} ἀρχὰς 19^{ου} αἰῶνος. Τά πασαλίκια τῆς Δυτικῆς Ἀλβανίας ἐπὶ ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Μόσχα, ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν ΕΣΣΔ-Ἰνστιτούτου Ἱστορίας 1963.

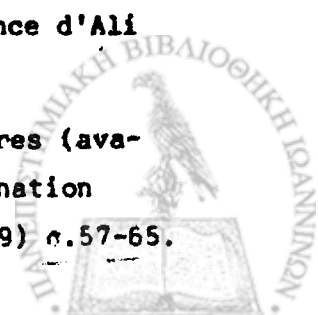
A s d r a c h a s, Quelques aspects des économies villageoises au début de XIXe siècle: fiscalité et rentes foncières, Aspects du changement social dans la campagne greque, Ἐπιθεώρηση Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν, Numéro Spécial, 1981, σ. 170-171, σσημ. 21.

Beldiceanu Nicoara, Le monde Ottoman des Balkans (1402-1566) Variorum London 1976.

Berl A., Une course en Epire "L'Hellénisme" χρ. 6 τεῦχ. σ. 1-43.

Bessières Julien, Mémoire sur la vie et la v'ie et la puissance d'Ali pacha visir de Jannina a Paris 1820.

Cvetkova B.A., Contribution à l'etude des impôts extraordinaires (avariz i divaniye ve tekâlif örfiye) en Bulgarie sous la domination turque, l'impôt "nuzul" "Rocrnik Orientalistyczny" 13 (1959) σ. 57-65.

Damjanov S., Sur le développement industriel du Sud-Est européen à la fin du XIXe et au début du XXe siècles "Etude balkaniques" 18(1979) σ.3-30.

Davenport R.A., The life of Ali pacha of Tepeleni, vizier of Epirus, London 1837.

Frashëri Kristo, Histoire d'Albanie Tirana 1964.

Gibb Hamilton-Bowen Harold, Islamic Society and the West Islamic Society in the Eighteenth Century. London - N.York-Toronto.

Ihciev D.A., Esnafski dokumenti i esnafski organizacii v tursko vreme "Spisanie na bălgarskoto ikonomičesko društvo" Sofia 1907, τ.3, σ. 446 κ.έ.

Inalcik Halil, The Ottoman Empire, London 1978,

Toū Ίδίου, Capital formation in the Ottoman Empire (Ο σχηματισμός κεφαλαίου στην 'Οθωμανική αυτοκρατορία, Μεταφρ. Ντόρας Μαρμαρέλη, στον τόμο Οικονομική δομή τών Βαλκανικών χωρών στά χρόνια της 'Οθωμανικής κυριαρχίας, ΙΕ-ΙΘ, 'Αθήνα 1979, σ.499-530.

Manzour Ibrahim Efendi, Mémoires sur la Grèce et l'Albanie pendant le gouvernement d'Ali-pacha, Paris 1827.

Mehlan Arno, Die Handelstassen des Balkans während de Türkenzeit (Ού έμπορικοί δρόμοι στά Βαλκάνια, Μεταφρ. Έλλης Παπαδημητρίου στον τόμο οίκονομική δομή τών Βαλκανικών χωρών στά χρόνια της 'Οθωμανικής κυριαρχίας ΙΕ-ΙΘ, 'Αθήνα 1979 σ. 369-407).

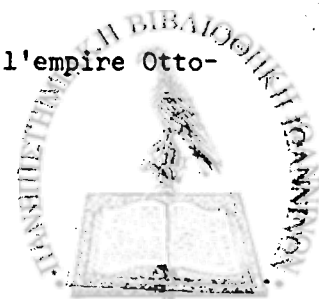
Morawitz Charles, Les finances de la Turquie, Paris 1902.

Laburie Emmanuel le Roy, Histoire et Climat, Annales 14(1959) τεύχ.1, σ.3-34.

Olteanu St.-Șerban C., Meșteșugurile din Țara Româneasca și Moldova in evul mediu, București 1969.

Pantazopoulou Nik., Community laws and customs of Western Macedonia under Ottoman Rule, "Balkan Studies" 2(1961) σ.1-22.

Mahmout Rayf Effenti, Tableau de nouveaux règlements de l'empire Ottoman, comrosé par.. M.R.E., Constantinople 1798.

Rolley D.-De Nisme M., La Macédoine et l'Épire, Paris 1911.

Schurtz H., Türkische Bazare und Zünfte "Zeitschrift für Sozialwissenschaften" Berlin 6(1903).

Șerban G., Le rôle économique des villes roumaines au XVIIe et XVIIIe siècles. Le contexte de leurs relations avec l'Europe du Sud-est "Studia Balcanica" 3(1970) σ.139-153.

Shkodra Z., Esnafet Shqiptare, Tiranë 1973.

Toῦ Ἰδίου, Les esnaf ou corporations dans la vie urbaine balkanique des XVII-XVIII siècles "S.A" 2(1975) τεῦχ. 2, σ. 47-76.

Toῦ Ἰδίου, Aspects du marché albanais durant la période de la renaissance nationale "S.A" 15(1978) σ.93-128.

Stoinovich Train, Conquering orthodox Merchant (Ὁ κατακτητής ὀρθόδοξος βαλκάνιος ἔμπορος) Μεταφρ. Ντόρας Μαρρέλη στὸν τόμο Οἰκονομικὴ δομὴ τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν στὰ χρόνια τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας ΙΕ-ΙΘ Ἀθήνα 1979 ,σ. 287-345.

Svoronos N.G., Le commerce de Salonique au XVIII siècle, Paris 1956.

Todorov N., La ville sous les ottomans ,Variorum Reprints ,London 1977.

Vajda G., Les corps de métiers en Turquie d'après deux publications de Vl.Gordlevskij, "Revue des Etudes Islamiques" Paris 1934, τεῦχ. 1, σ. 79-88.

Vlora E., Bisedime mbi historinë bujqësore të Shqipnisë, Tiranë 1949.

Vruonis Speros, Byzantine Δημοκρατία and the guilds in the eleventh century "Dumbarton Oaks Papers" 17(1963).

Toῦ Ἰδίου, The Byzantine Legacy and ottomans Forms "Dumbarton Oaks Papers" 23-24 (1969-1970).

Vučo Nicola, Raspadanje esnafa u Srbiji ,τ. Α-Β. Βελιγράδι 1954-1958.

The following information was obtained from the records of the
 Department of the Interior, Bureau of Land Management, on
 the subject of the above-captioned tract. The tract is
 situated in the County of [] State of [] and is
 bounded on the north by [] on the south by []
 on the east by [] and on the west by []. The
 area of the tract is [] acres, more or less. The
 tract is owned by [] and is being offered for
 sale to the highest bidder. The sale will be held
 at [] on the [] day of [] 19[]. The
 starting bid for the tract is [] dollars. The
 sale will be held at [] and the proceeds of the
 sale will be paid to the []. The [] is
 authorized to sell the tract on behalf of the [].
 The [] is authorized to execute all necessary
 documents to carry out the sale. The [] is
 authorized to receive the proceeds of the sale and
 to deposit them in the []. The [] is
 authorized to execute all necessary documents to
 carry out the sale. The [] is authorized to
 receive the proceeds of the sale and to deposit
 them in the []. The [] is authorized to
 execute all necessary documents to carry out the
 sale. The [] is authorized to receive the
 proceeds of the sale and to deposit them in the [].

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

- 'Ααλή πασάς(ὕκουργός 'Εξωτερικῶν Τουρκίας) 172,173,175,349.
 'Αβανίες 68,282
 'Αβδὴ πασάς 141
 'Αβδούλ 'Αζίζ Χάν 170
 'Αβδούλ-Μεζίτ 133,160
 ἀγγαρεία 284,380
 ἀγγαρετες 71,72,73,79,81,92, 288,379
 'Αγγελίδης Γιαννακός 165
 'Αγγλία 204,207
 ἀγγράφες 131
 'Αγία Μαρίνα 154
 'Αγία Παρασκευή 102,152
 'Αγιοι 'Ανάργυροι 103
 'Αγιοι Σαράντα 211,212,214
 'Αγιος 'Αθανάσιος(Μητρόπολη 'Ιωαννίνων) 103,154
 'Αγιος 'Αχιλλεῖος(Μητρόπολη Λάρισσας) 29
 'Αγιος Γεώργιος 'Ιωαννίνων 191
 'Αγιος Δημήτριος 52,103
 'Αγιος 'Ιωάννης ὁ Θεολόγος 103, 104
 'Αγιος 'Ιωάννης 'Ιωαννίνων 192
 'Αγιος Κοσμάς (Θρησκευτικὴ 'Αδελφότης) 227
 'Αγιος Νικόλαος ἀγορᾶς 154
 'Αγιος Νικόλαος Κοπάνων 102
 'Αγιος Τρύφωνας 102,104
 'Αγιογεωργίσιο δεφτέρι 59,63
 'Αγιογεωργίσιο ἑξάμηνο 57
 'Αγιοδημητρήσιο δεφτέρι 63
 'Αγιοδημητρήσιο ἑξάμηνο 57
 'Αγκώνα 53
 ἀγκωνάρι 356
 ἀγορά γιαννιώτικη· 12,41,43,44,138, 141,181,187,188,199,204,211,217,261
 ἀγορά Κωνσταντινούπολης· 34
 'Αγορές 20,236
 'Αγορές ἀκούσιες 69
 ἀγορές σιταριοῦ 69
 'Αγραφα 124,260
 ἀγριόγίδα 35
 ἀγῶγι 52,109,209,214,316,362
 ἀγῶγια 141,185
 ἀγωγιάτες 38,51,102,135,136,209, 268,304
 'Αγωγιάτες Μετσοβίτες 258
 ἀδελφάτα 234
 ἀδελφότητα 19
 ἀδελφότητες 234
 'Αδριανούπολη 19,21,349
 ἀξάδες 165,177,179,189
 ἀξάς 345
 ἀήνη 305
 'Αθανασίου 'Αδελφοῦ (Πραγματευτῆ-
 δες) 296
 'Αθανασίου Δημήτριος (Πραγματευ-
 τῆς) 194
 'Αθανασίου Δημήτριος (προεστός)142
 'Αθηναγόρας (Μητροπολίτης Παραμυ-
 θιάς) 283,342
 ἀϊλᾶς 54 βλ. αἰλᾶ
 Αἰμιλιανός (Μητροπολίτης Γρεβενῶν)
 221,225

- Ἄϊσέ Χανούμ 30,298
Ἄκαρνανία 124
Ἄκίφ πασάς 166,173,184,352
ἀκρίβεια 107,331
Ἄλαμανῆ Ἔφη 309
ἀλατωρυχεῖα 198
Ἄλβανία 31,35,134,237
Ἄλβανός 37
ἀλεβράδικα 46
Ἄλεξίου Ἀλέκος (Γραμματέας ΕΙΕΙ) 370
Ἄλεξίου Χρήστος (Ἱερέας) 202, 226,395
Ἄλεξοῦδης Ἄνθιμος 326
ἀλεποῦδες 34
ἄλευρα 207
ἀλεύρι 107,331
Ἄλῆ Ριζά πασάς 126,321
Ἄλῆ πασάς 14,15,30,31,37,38,42, 43,49,54,55,56,57,59,65,66,68,70, 71,73,74,76,78,80,82,83,84,86,87, 88,93,94,97,98,99,104,105,110, 111,112,117,118,129,130,142,143, 151,153,154,155,167,181,212,228, 229,272,282,288,297
ἀλιᾶς 54 βλ. ἀῖλιᾶς
Ἄλιζώταγας Στήνου 124
Ἄλύμπης τοῦ Περίμπεη 123
ἀλισβερίσι 257,378,379
ἀλμπάνηδες 33,102
ἀλμπάνης 261
ἀλμπάντικα 46
Ἄμαντος Κωνσταντίνος 244
ἀμπάδες μαύροι 37,203
ἀμπάς 47
ἀμπαστάδες 368
ἀμπατζήδες φιλικπούπολης 239
Ἄμπελάκια 21,238,239
Ἄμφιλοχία 108
Ἄναγνωστάδης Χρ. 239
Ἄνδριώτης Ν. 236
ἀναζούλι 54
ἀναζόπουλον 54
Ἄναστασίου Ἀθ. (μπογιατζῆς) 388
Ἄναστασίου Ἰω. 356,360,362,364, 365,366
Ἄναστασίου Νικ. (καπνοκώλης) 388
ἀνασύνταξη συντεχνιῶν 15
ἀναφορά ἱκετήρια 60
ἀνταγωνισμός 21,25
ἀνταγωνισμός (βιομηχανικός) 219
ἀνταγωνισμός Ἑβραίων 86,229
ἀντιπρόσωπος συντεχνίας 22
Ἄντωνιάδης Ἰω. 247,267,342
Ἄντωνίου Πάνος (κονακτζῆς) 75, 76,286,376
Ἄνώυμος 284,285,286,299
ἀπογραφή σκιτιῶν 83
ἀπογραφή 1831 121,129
ἀπογραφή 1852 139
ἀπογραφή 1856 189
Ἄπόκριες 102,152
Ἄποστολίδης Μυρτίλος 242,243
ἀποσύνθεση συντεχνιῶν 25
Ἄραβαντινός Κ. 190,358
Ἄραβαντινός Π. 240,245,247,253, 254,255,264,266,270,271,272,274, 283,284,285,289,292,293,294,297, 299,308,309,310,311,314,315,317,

- 318,319,320,321,322,325,327,328,
335,338,342,360
'Αραβαντινός Σπ. 252,306
'Αράκης Μιχαήλ (γουνάρς) 393
'Αραβιτογιάννης (γουνάρς) 281
ἀργαλιάτικα 46
ἀργαλειού 131
'Αργεντινή 215
'Αργυρόκαστρο 129,166,224
'Αργύρης (Βρεττός) 83
ἀργυροχρυσόχοι 131
ἀρκοῦδες 34
ἀρματολόι 234
'Αρμοστεία 'Αγγλική 96
'Αρτα 29,52,89,95,109,110,119,
125,129,141,166,184,185,211,212,
269,310,378.
ἀρτιζιχάλι 170,279,285
ἀρτι μουχαζήρι 93
'Αρτινού 81,83,379
ἀρτοκοιοί 102
ἀρτοκώλης 241
'Αρχεζα 'Ιδλιωτικά 14
'Αρχεζον 'Αλη πασᾶ 14
'Αρχεζον Γιάννη Βλαχογιάννη 13
'Αρχεζον 'Επαγγελματικοῦ καὶ Βιο-
τεχνικοῦ 'Επιμελητηρίου 'Ιωαννί-
νων 14
'Αρχεζον 'Ιονίου Κράτους 14
'Αρχεζον 'Ιστορικό Κερκύρας 14
'Αρχεζον 'Ιωάννου Σταύρου(ΑΣΙ) 13
'Αρχεζον Μητροπόλεως 'Ιωαννίνων
(ΑΜΙ) 13
ἀρχιβυρσοδέφης 240
ἀρχιγουνάρς 240
'Αρχιμανδρεϊό 14,123,317
ἀρχιμάστορας 23
ἀρχιτελώνης 55
ἀρχιτεχνίτης 22,23,24
ἄρχοντες 29
'Ασβεστάς Νικ.(γουνάρς) 394
'Ασβεστάς Σωτ.(γουνάρς) 394
ἀσβέστη 35
ἀσβού 34
'Ασδραχᾶς Σπ. 254,265,267,287,290
ἀσημικά ἑκκλησιῶν 123
ἀσημουργού 131
ἀσημουργού Καλαρρυτῶν 36
'Ασῶα 20
'Ασύμπεης 318
'Ασλάν πασᾶς Α' 289
ἀσλάνι 29
ἄσπρα 54
'Ατέμπεης 110
ἀτμόπλοια αὐστριακά 205
αὐθαίρεσῦες 23
Αὐλώνα 52,234,212
Αὐστρία 35,204
αὐτοκρατορικό διάταγμα 22
αὐτονομία συντεχνιῶν 22.
ἀφορισμός 21,104
'Αφρική 20
'Αχμέταγας Ντίνου 124
'Αχμέτ πασᾶς 144,145,146
'Αχμέτ Ρασίμ πασᾶς 179
'Αχμέτ Χιβζή πασᾶς 169,370
Βακαλόπουλος 'Α. 234,291,247,271
Βακούφης 397

- βαλής 109,118
Βαλκάνια 28,38,52
Βαλκανική Χερσόνησος 21
βαμβάκι 53,131
βανταλίκι 391,392
βαρδακουάδες 32,37,180
Βαρζώκας Κων/νος 297
Βαρθολομαῖος (Ἄρχιεπίσκοπος Ναυ-
πάκτου καὶ Ἄρτης) 28
Βαρόσι 41,42,54,55,56,57,58,59,
61,64,68,71,75,82,83,87,120,273,
277,278,279,280,282,292,294,297,
378,380
Βαρόσια 261
βαροσλήδες 60,61,65,66,69,74,81,
90,100,111,112,113,115,117,121,
123,125,132,143,149,169,172,
229,261,317,318,375,380
βαροσλής 379
Βαρούχ Ἰσραὴλ (μικρέμπορος) 388
Βασιλείου Στέφ. 112,113,116,142,
143,313
Βατάνι 316,382,397
βαφή δερμάτων 35
βαφιάδες 33,70
βαφιάδικα 46,182
Βεκίληδες 96,148
Βεκίληδες Ἰσναφίων 336
βεκίλης 142,381
βελανίδι 35,252
Βελεσά 52
Βελή πασάς 56,118,212
Βελιγράδι 21,52
Βελιγράδι μπεντελί 57
βελόνια 34
Βενετία 27,53,245,268
Βενέτικο 43 βλ. Τεσκίνι Βενετίας
Βενετοί 19,268
βεργί 165,166,167,168
Βεσσαραβία 52
Βηλαρᾶς Ἰωάννης 34,250,262
βιβλία 53
Βιέννη 52,55,91,98,106,205,207
βιογράφοι 30
βιοτέχνες 28,98
βιοτεχνία δερμάτων (γιαννιώτικη)
254
βιοτεχνική σχολή Ἰωαννίνων 361
βιλαέτι 280
βιλαέτι Ἰωαννίνων 59,166
Βλαχία 237
Βλαχομπογδάνοι 95
Βλάχος Κώστας 296
Βλάχος Ν. 326,344
"Βλιώρα" 189
Βογᾶς Χριστόδουλος (κηροκώλης) 201
βοεβόδας Ἄρτας 310
Βόνιτσα 108
Βόρειος Σ. 29,247
Βοστίνα 270
Βουκουρέστι 21,52
Βουλγαρία 207,237
Βουρνᾶς Τάσος 298
βούτυρο 214
Βρανούσης Α. 245,266,310,317,322
Βράσκος Χριστόδουλος (κρασokώλης)
387
Βρεττός Ἀργύρης 294
βρίζα 214
βυρσοδεφεῖα 198,203,252,254
βυρσοδέφες 253,368

- βυρσοδέφες Καλαμάτας 252
βυρσοδέφες Σαλώνων 253
βυρσοδέφης 199,252
Βυζάντιο 25
Βυζάντιος Σκαρλάτος 345,346
- Γαβριήλ (Μητροπολίτης) 91,
115,145,146,304
γαλακτοκόλληδες 33
Γαλλία 35,204
Γάλλοι πρόξενοι Ἄρτας 29
Γάλλου Ἄθαν.(μπαρμπέρης) 387
γανωματῆς 260
Γαρδύκι 304
Γαρύδης Μ. 356
Γεδεών Μ. 236,237,240,260,342
γεμεκλήκι 56,273,275
Γεννάδειος βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν 14
γεννήματα 108.119
Γενουάτες 19
Γερακάρης Νικ. 323
Γεράσης Νικ. 124
Γερβάσιος Μητροπολίτης Ἰωαννί-
νων 227
Γερμανία 35,53,204,328
Γέρφου Παν. (ράφτης) 387
γέφυρα Ραΐκου 328
Γεωργίου Βασ.(κακνοκώλης) 388
Γεωργίου Ἡλίας 239
Γεωργίου Κώνστας 294
Γεωργίου Μιχαήλ (κραιοκώλης)192
γιαμπάρ μπεντελί 59
γαμπιάρια τοῦ Ταρσανέ 59
Γιάννα Βαλιση 56
Γιάνκου Νικ. 55,272
Γιαννιῶτες 25,26,29,112,122,127,
132,138,139,150,153,172,179,210,
213,316,338
Γιαννιῶτες ἔμποροι 29,30,32
Γιαννιῶτες ἐπαγγελματίες 32
Γιαννιῶτες βιοτέχνες 32
Γιαννιῶτες πραγματευτές 29
Γιαννιῶτες ταμπάκηδες 35
Γιαννιῶτες τουρκαλβανού 317
Γιαννιῶτες χρυσοχόοι
Γιαννόπουλος Ἄν.(καφεκώλης) 388
Γιαννόπουλος Ἰω. 281
γιακά μπεντελί 59
γιακάκ μισιρί 276
Γιάσκας Χαζύραγας (φοροεισπράκτο-
ρας) 278
γιοβά χαράτσι 270
γιουμιγέϊν ντουκατίν 176
Γκατσόπουλος Στ. 266
Γκόβελας Γεώργιος (προεστός Ἰω-
αννίνων) 148,149
Γκοργκόλης Ἀναστάσιος (γουναρᾶς)
28
Γκόρτζα 378
Γκρίμποβο 141
Γότιστα 140
Γοργόλης Γ. 251
Γούδας Ἀναστάσιος 157,251,252,339
γούνα 252,328
γουναρᾶδες 28,32,34,62,102,153,
154,201,225,226,239,249,251,264,
327,376,378,393
γουναρᾶδικα 45,182

- γούναρης 329
γουναρικά 34,53,251
γουναρική 251
γοϋνες 35
γραμμάτια 314
γραμματικός βαροσιού 274
Γραμματικός Κώστας 55
Γραμματικός Μάνθος 55
γραμμές ατμοπλοϊκές 212
γραμμή σιδηροδρομική 'Ιωαννίνων-
Πρέβεζας 212
Γρεβενά 52,109
Γρηγοράσκος 123
Γρηγόριος Ε' Πατριάρχης 295
Γρηγόριος Μητροπολίτης 'Ιωαννί-
νων 223,225
Γρύβας θ. 140.141
γρόσι τουρκικό 42
γυαλικά 34,53,205
γύφτοι 41
- Δαμιραζοι 83
δάνεια 68,121,124,137,317
δανεισμός 121,123
δασμού τελωνειακού 55 βλ.
resm-i-gümruk
δεκάτη 79
δεκαετία 379
Δεληγιάννης Π. (*Ελληνας Πρέ-
σβης Κων/νλης) 174
δέρματα 368
δέρματα άγελαδινά 359
δέρματα άκατέργαστα Αίγύπτου 205
δέρματα άκατέργαστα 'Αμερικης 205
δέρματα άκατέργαστα Βαταβίας 205
δέρματα άρκούδας 47,53
δέρματα άρνίσια 35,359
δέρματα άσβών 47
δέρματα 'Αφρικης 207
δέρματα Βαταβίας 207
δέρματα βοδινά 35,359
δέρματα βοδινά 'Αλγερίας 207
δέρματα βοδινά Τύνιδας
δέρματα βουβαλίσια 359
δέρματα γιδίσια 35,359
δέρματα κατεργασμένα 28,204
δέρματα κατεργασμένα 'Αμερικης (βο-
δινα) 207
δέρματα κατσικίσια 35,359
δέρματα κίτρινα 131
δέρματα Κόρντοβας 265 βλ.cordouans
δέρματα κουναβιών 47,53
δέρματα λαγών 47
δέρματα μαροκινά (Marocco) 131,198
δέρματα μοσχαρίσια 35
δέρματα προβατίσια 35,359
δέρματα για σόλες 198
δέρματα τραγίσια 359
δέρματα χοιρινά 35
δερβεναγάδες 127
δερβέναγας 135
δερβένια 127,136,328
δερβеноφύλακες 136
Δερβύς πασάς 352
Δερβύς Χασάνης 124
δεσκερέδες 379
Δεσποτόπουλος 'Αλεξ. 309
δεφτέρια φορολογικά 80

- Δημαρχεῖο Ἰωαννίνων 207
Δημητριάδης 236,240,241,246,261,
267,271,274,347
Δημητρίου Ἰω.(γουναρᾶς) 73
Δημητρίου Ἰω.(τσαρουχᾶς) 387
Δημητρίου Κων/νος (προεστὸς Ἰω-
αννίνων) 148
Δημητρίου Λάσκαρης (γουναρᾶς)
267
Δημητρίου Παν.(κτίστης) 387
Δημητρίου Σπ.(χασάκης) 388
δημογέροντες 177,178,189
δημογεροντία 223
δημογεροντία ἐνιαία 13,223
δημογεροντία ἐπαρχιῶν 13,223
δημογεροντία Ἰωαννίνων 13,223
δημογεροντία τριῶν τμημάτων 303
δημοκρασίαι 123
Διαγουμάς 83
διάθεση προῦδντων 41
διαθῆκες 13,102,218,338
διακίνηση προῦδντων 41,51
διαχειριστῆς συντεχνίας 22
Διβάν ἐφέντης 118
δικαστήριον μητροπολιτικὸν Ἰωαν-
νίνων 13,369
δίκτυο σιδηροδρομικὸν 212
Δικαλίτζα Πωγωνιανῆς 49,266
Δικλή Σαβοῦας 43
δικλόγρσσα 44
δισκερές 74
δοσίματα αὐθετικὰ 54,82,87,92,
117,118, 280
δοσίματα βασιλικὰ 54,82,91,92,
117,280
Δούναβης 108
δουλοκάρικος 241
Δουρούτη 294
δραγομάνος 92
δραστηριότητες συντεχνιῶν 12,142
δραστηριότητες συντεχνιῶν θρησκευ-
τικῆς 14,15,97,153
δραστηριότητες συντεχνιῶν κοινω-
νικῆς 14,15,97,151
δραστηριότητες συντεχνιῶν οἰκονο-
μικῆς 14
δραστηριότητες συντεχνιῶν πολιτι-
κῆς 14,15,97,151
δρόμοι ἐμπορικοῦ 211 βλ.ἐμπορι-
κοῦ δρόμοι
δρόμοι χερσαῖοι 52
δρομολόγια 52
Δρόσος 83
Δυρράχιο 52,134
Δύση 27
δῶρα γαμήλια 69
ἐανέ ἀσκερές 345
Ἑβραῖοι Ἰωαννίνων 57,58,81,83,
86,120,129,136,170,218,273,277,
279,282,292,316,380
ἐζλαμπές 242
Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν 13
Ἑθνικότητα Ἑλληνικὴ 350
εἶδη βιομηχανικὰ 231
εἶδη ἐκκλησιαστικὰ 36
εἶδη ὑαλουργίας 204
εἶδη φαρμακευτικὰ 205
εἰσαγωγές 51,53,55
ἐκβλομηχάνιση 199

- ἐκκλησία Ἀγίας Μαρίας 339
ἐκκλησία Ἀγίου Ἀθανασίου Ἰωαν-
νύων 191
ἐκκλησία Ἀγίου Ἰωάννη (Λυκοτρί-
χι Ἰωαννύων) ?25
ἐκκλησία Ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Θεο-
λόγου (Μπισδουνόπουλο) 103
ἐκκλησία Ἰωάννου Προδρόμου (Νη-
σὺ Ἰωαννύων) 154
ἐκκλησία Ἀγίου Νικολάου Δραγο-
ψᾶς 187
ἐκκλησία Ἀγίου Νικολάου Κοπά-
νων 103,155,156,341,355,383
ἐκκλησία Ἀρχιμανδρειοῦ 191
ἐκκλησία Παναγίας τῶν Ξένων (Κέρ-
κυρα) 316
ἐκκλησία Παναγίας Χρυσοβίτσας 299
ἐκκλησίας Περιβλέπτου Ἰωαννί-
νων 226
ἐκπαιδευτῆς 23,24
ἐκτελωνισμός 84,85
ἐκτιμητές 64
ἐλεημοσύνη 102
Ἑλλάδα 25,31
Ἐλευθεροχώρι Παραμυθιάς 328
Ἐλζάμαγας 317
Ἐλζάμαγας Στήνου 124
Ἐλμπασάν 21,26,52,239,298
ἐμπορικά πανηγύρια 212,265,266,
365
ἐμπορική ἀρτηρία Ἄρτας-Ἰωαννί-
νων 42
ἐμπορικοὺ δρόμοι 71
ἐμπορικοὺ δρόμοι Ἡπειροῦ 364
ἐμπορικό δίκτυο 354
ἐμπορικό πανηγύρι 213,327
ἐμπορικό πανηγύρι Μαυρονόρους 266
ἐμπορικό πανηγύρι Ντόλιανης 267
ἐμπορικός δρόμος Σαγιάδας-Ἰωαννί-
νων 52
ἐμπορικός οἶκος Στ. Ἰωάννο(Βιέν-
νη) 297,306
ἐμπορικός οἶκος Κ.Σελέκη καὶ Λ.
Σάρρου 29
ἐμπόριο 25
ἐμπόριο αὐστριακὸ 205
ἐμπόριο γούνας 251
ἐμπόριο διαμετακομιστικὸ 85,135
ἐμπόριο ἰταλικὸ 206
ἐμπόριο καφέ 40
ἐμπόριο κεριοῦ 40
ἔμποροι 19,28,29
ἔμποροι πλανόδιοι 216
ἐμποροπανήγυρη 28 βλ. ἐμπορ. πανηγ.
ἐμποροπανήγυρη Ἰωανν. (1893) 212
ἐμποροπανήγυρη Πωγωνιανῆς 212,266
ἐμποροπανηγύρια 48 βλ. ἐμπορ. πανηγ.
ἔμπρι 376,397
ἐνδυμασίες ἀλβανικὲς 139
ἐνδυμασίες ἑλληνικὲς 139
ἐξαγωγές 53,55
Ἐξαρχοι 18
ἐξόριστος τοῦ kemer 239
ἐξόριστος τοῦ testir 239
ἐξωση Ἰωακείμ μητροπ. 342
ἐπαγγέλματα 11.13.20.238
ἐπαγγέλματα πλανόδια 231
ἐπαγγελματίες 19,21
ἐπαγγελματίες πλανόδιοι 216

- έπανάσταση βιομηχανική 15,186,
197,200,231
έπανάσταση Έλληνική 105,107,
121,229
έπανάσταση Ήπειροθεσσαλική 15
βλ. Έπανάσταση 1854
έπανάσταση Καλαρρυτιών 95
έπανάσταση Καλαρρυτιών καί Συρ-
ράκων 1821 95
έπανάσταση ρουφετιών 298
έπανάσταση τοῦ Διονυσίου Σκυλο-
σόφου 54,245
έπανάσταση 1854 25,105,148,151,230
έπαρχία Βελεγράδων 344
Έπαρχικό βιβλίο 18,235
Έπαρχος 18,236
έπιβαρύσεις 14,54
έπιβαρύσεις φορολογικές 14
έπιβαρύσεις χρηματικές 68
έπιδημία 105,106,306
έπικεφαλής συντεχνίας 22
έπικράτεια Βυζαντινή 25
έπικράτεια Όθωμανική 20
έπιπλα 205
έπιτροπή έξεταστική 25
έπίτροποι Νοσοκομείου 148
έπίτροποι Πτωχοδοχείου 148
έπιστάτης 72
έπιστάτης άγορᾶς 42
έπιστάτης συντεχνίας 22
έποχή παγετοῦ 28 βλ. *âge glacière*
Έκτόνησα 19,96,245
έπιχρύσωση πιστολιῶν 256
έργαλετα γεωργικά 204
Έργα όχυρωματικά 71
έργαστήρι 23
έργαστήρι τσαρτζόδικο 250
έργαστήρια 28,126,379,380
έργαστήρια έσναφικά 79
έργαστήρια θολογυριστά 42
έργαστήρια ζωνῶν 182
έργαστήρια λιθόκτιστα 42,188
έργαστήρια κακνοῦ 198
έργαστήρια κατασκευῆς 44
έργαστήρια κατασκευῆς σειρητιῶν
198
έργαστήρια ξύλινα 42
έργαστήρια πέτρινα 42
έργαστήρια πώλησης 44
έργαστήρια συντεχνιακά 42
έργαστήρια ύφασμάτων μάλλινων 198
έργαστήρια χριστιανικά 45
έργαστηριότοποι 287
έργάτμπασης 72,73,285
έργοδότης 24
έρμελίνη 251 βλ. έρμύνα
έρμύνα 251
έρμπάκι βακούφιδες 166
έρμπασής 397
έσηνάφις 377
έσνάφ 236
έσνάφι 19,236
έσνάφ τεσκερές 173,350
έσνάφια 22,45,73,100
έσναφληδες 79,256,280
έσουνάφι 236,243
έσουνάφια 281,379
Έταιρεία Αύστροανατολική (έμπο-
ρική) 205

- Ἐταιρεία Ἡπειρωτική 223
Ἐταιρεία Φιλική 234,245
ἐταιρεῖες 234
Ἐτέμ πασάς 179,194,195
ἐτνάς 54 βλ. edna
Εὐαγγελίδης Τρ. 344,345,349
εὐαγγελιοκαλύμματα 255
Εὐελπίδης Χ. 235
Εὐθυμίου Π. 251
Εὐρώπη 20
Εὐρώπη Κεντρική 29
ἔφοροι ἄπορων κοριτσιῶν 148
ἐφσάτ 54 βλ. evsat
- Ζαγόρι 57,58,85,96,120,123,129,
158,166,273,277,279,282,292,315,
316,378,380
Ζαγορίσιοι 60,77,80,81,112,124,
277,288,317,379,380
Ζαγοροχώρια 89,96
Ζάκυνθος 122,255,316
ζαρζαβατζήδες 259
ζαρκάδια 35
ζάχαρη 205
ζαχαροπλαστεῖα 182
Ζγοῦρος 83
Ζέμουν 297
ζιαφέτια 282
ζιντζιριές 272
Ζίτσα 128,140
Ζιτσιῶτες 77,80,379
Ζούκας Παναγιώτης 325
Ζουφικάραγας 123
Ζωγράφος Γεώργιος ἡ Μακαρώνης
(βυρσοδέψης) 224
- Ζῶης Ἀθαν.(παντοπώλης) 387
Ζῶης Γεώργιος (παντοπώλης) 387
Ζῶης Λεωνίδα 235,242,254
Ζῶης ἡ Ζβύγκος Νικ.(μπακάλης)189
Ζωΐδης Κων/νος (προεστός Ἴω.)148
ζῶνη κυριότητος βλ. καὶ kemer 24
ζῶνες πλουμιστές 36 βλ. καὶ
τεπλίκια
ζωοπάζαρο 213
Ζώρα Πόπη 255
Ζωσιμάδες 156,251,280,294,339
Ζωσιμαῖα Σχολή 224
Ζωσιμάς Νικ. 149,156
- Η.Π.Α 215
Ἡπειρος 11,35,37,38,49,51,52,
100,107,108,122,124,125,126,130,
132,134,150,151,172
Ἡπειρῶτες 124,139,150,152,172
Ἡπειρῶτες διασκορᾶς 337
- θάνου Ἰωάννης (παντοπώλης) 387
θεμελῆς Δημήτριος (προεστός Ἴω-
αννύων) 148
θεσσαλία 21,29,100,109,124,135
θεσσαλονίκη 21,29,37,44,49,52,
134,207
θεσπρωτία 89,122,316
θεσπρωτός Κ. 262
θεοδοσίου Κων/νος (ζωγράφος) 192
θεοδώρου Γιαν.(καφεπώλης) 388
θεοδώρου Ρίζος (καπνοπώλης) 388
θεοχαρίδου Καλιόπη 328

- Ίάσι 52
Ίβάρι Βουθρωτοῦ 272
Ίδέα Μεγάλη 150,151
Ίθάκη 96
Ίκράμι 56,271,274
Ίκραμιέδες 330
Ίλζάμαγας 61
Ίλτιζάμι 272
Ίλτιζαμτζίδες 133
Ίμζάς 272,273
Ίμην κασάς 109,110,123,310,322
Ίμιντάτι 282
Ίμιντάτια 67
Ίμιντάτ 345
Ίμορο 395
Ίμπραήμ κασάς 108
Ίμπραΐμαγας καφετζής 124
Ίμπρισιμάδες 32,62,180,203
Ίμπρισιμάδικα 46,182
Ίμπρισισμάς 86,257
Ίντριζ έφέντης 123
Ίόνιοι 176
Ίπποσκευή 38
Ίσινάφι 378
Ίσινάφια 375
Ίσμαήλ Έφέντης 124
Ίσμαήλ μπέης 136
Ίσμαήλ κασάς 92.96.151,294
Ίσμαήλ κρώνην προεστός Βαροσιου 124
Ίσμέτι 376,378,397
Ίσνάφ 236
Ίσνάφι 153,189,201,236,302,376
Ίσνάφι Γουναράδων 233,250
Ίσνάφι Κονταρτζήδων 233
Ίσνάφι Παντοκωλών 225
Ίσνάφι Πακτόήδων 233,258
Ίσνάφι Σαράτζηδων 224
Ίσνάφι Σιδεράδων 391
Ίσνάφι Τακλιαντζήδων 383
Ίσνάφι Τζιαρτζήδων 191
Ίσνάφι Χαντζήφων 369
Ίσνάφια 190,355
Ίσναφλίδες 383
Ίσνάφ τεσκερέ 76 βλ. έσνάφ τεσκερέ
Ίσούφαγας Γουρέλης 124
Ίταλία 35,53,204
Ίταλία Δυτική 27
Ίταλία (Κάτω) 245
Ίταλία Νότια 29
Ίωακεύμ Β΄ Πατριάρχης 169,384
Ίωακεύμ Μητροκ. Ίωανν. 157,159
Ίωάννης ο Πρόδρομος 102
Ίωαννίκιος Μητροκολύτης Ίωαννώνων 157,159,342
Ίωάννου Γλακουμής (κωδονοκοιός) 388
Ίωάννου Σταύρος 54,55,65,68,73,74,76,77,91,94,96,98,106,111,113,114,115,116,117,130,142,144,145,250,258,268,277,278,281,287,297,304,313,331,381
Ίφαδές 375,397
Ίχτισάπι 125,126,319
καθήδες 21
καδής 118,236,240

- καζάζηδες 32,70,180,203,250,257,
264,378
καζάζηδες Έβραϊοι 264,291
καζάζης 86,257
Καζάζης Ν. 360,361,364
Καζάζικα 182
καζαντζήδες 33,40,63,70,260
καζάδες 57
Καζάς Άρτας 58,273
Καζάς Βεντζίων 58,273
Καζάς Γρεβενών 58,273
Καζάς Ίωαννίνων 58,63,68,83,87,
96,111,112,118,120,135,273,279,
280,282
Καζάς Κόνιτσας 58,273
Καθολικό 13
καθορισμός τιμών 42
καϊμακάμης 56
καϊντι 273
Καιροφύλας Κ. 248
κακάβια 40
κακούμι 251
κακούμια 34
κακουμόγονες 251
Κάκτσιου Κων/νος (κεντητής) 387
καλαμπόκι 214,308
καλαντζήδες 33,40,70,378
Καλαντζήδικα 42,45,56
καλαντζής 40,260
Καλαντζοχώρια Άγράφων 260
Καλαριώτες 379
Καλαρρύτες 57,58,89,120,122,273,
277,279,282,292,315,380
Καλαρρυτινού 95,131,312,380
Καλαρρυτιώτες 80,81
καλέμ παρασύ 125 βλ. τελωνειακά
τέλη
καλιά μπεντελί 58
καλιά ταμινύ 275
καλιά ταμινισύ 275
Καλλιυδέρης Μιχαήλ 241,242,243,
301
Καλομερκτζήδικα 46
κάλτσες 53
καλτσοδέτες χρυσοϋφαντές 36
κάλφας 14,22,23,24,77,79,191,242,
243,288,379
καλφάδες 25,181
κάλφες 220
Καναδάς 215
Κανελλόπουλος Θ. (Έλληνας πρόξε-
νος Ίωαννίνων) 180
κανονισμοί 21
κακάδες 32,37,62,70,181
Κακάς Ίωάννης (τσιαρτζής) 278
Κακάς Νικόλαος (φοροεισπράκτορας
βαροσιού) 282
Κακέσοβο Ζαγορίου 317
κακετανάτα 234
κακηλειό 39
καπιταλισμός 228
Κακλάνης Ζώης 51,251
Καποδίστριας Ίω. 123,323
καποτάδες 37,180,316
Καποτάδες Καλαρρυτιών 37,257
Καποτάδες Μετσόβου 37,257
Καποτάδες Συρράκου 37,257
κάπες 37,53,360

- κάπες ναυτικές 203
κάπες κουμενικές 203
κάπες χρυσοκεντητές 328
καποτάδικα 45
καπνοί 314
καπνοπαραγωγοί 41
καπνοπωλεία 182
καπνοκώλες 41
καπνοκώλης 261
Καραβάν-σεράγι 39
καραβάνι 50
Καραβάνι Ρόβα 327
καραβάνια 51,52,268,269
Καραβύδας Κ. 238
καραγιομπρούκ' 162,169
Καρακίτζος 'Αντρέας (κρασσιώ-
λης) 192
Καρακώστογλου Γεώργιος 252
Καραμεσίνης 'Ιωαννοῦτσος (προ-
εστός Ζαγοριού) 288,297
καραμπατζήδες 257
καραντίνα 102
Καρατζάς Στ. 342
Καρατζένης Δημ. 331
καρβανάρηδες 135,136
Καρδαμύτσια 103
καρφιά 53
κατάλογοι φορολογικοί 45
κατάλογος φορολογικός 67,113,114
κατασκευαστής σκούφων 256
καταστατικά 14,21
καταστατικό 23
καταστήματα 28
καταστήματα έβραϊκά 44
καταστήματα Καλαρρυτών 83
καταστήματα τούρκικα 44
καταστήματα χριστιανικά 44
κατάστιχο 13
κατεργασία δερμάτων 253
Κατσαρός 'Ιω.(κοντουράς) 387
Κατσαρός Χριστ.(κοντουράς) 387
κατής 'Ιωαννίνων 273,314
κατοστάρικα 44
Κατσανοχωρίτες 83
Κατσικά 156
Κατσικογιάννης 140
Κάσα 'Ελεών 150
κασσαδώραι 148
Καστοριά 328
Καστρινοί 27
κάστρο 'Ιωαννίνων 26,72,120,245
καφέδες Σάντος καί Ρίο 207
καφενέδες 46
καφενεζα 182,187,204
καφές 126,205
καφετζήδες 3,76
κεραμύδια 207
κεριά 41,201,204
Κέρκυρα 96,122,123,130,134,144,
147,268,316
κεχαγιάδες 201
κεχαγιάμπκης 111
κηκουρού 102,104
κηρύ λευκό 53
κηροκοιζα 183
κηροκώλες 33,202,368
κλατίπης 273
κλιοσές 356

- Κιουρκτζήμπασης 240
κλουσέδες 191
Κιουταχής 109,120,316,317,381
Βλ. Μεχμέτ Ρεσούτ πασά
καρατζήδες 38
κισλάς 325
Κύτσιου-Πιτούλη Χριστίνα 297
Κλέριτζης Γελ. "Έλληνας πρόξενος
Ίωαννίνων 150,274
κλέφτες 234
Κλήμης (Άρχιεπίσκοπος Ίωαννί-
νων) 28
κλίμακα φορολογική 64,277
κλωστάδικα 46
κοσμήματα 36
"Κόσσα" 189
Κοζάνη 52
κοινότητα 97
Κόλλιας Σπυρίδων (γουναρᾶς) 393
Κολοβός Σπύρος (Γραμματικός Βα-
ροσιού) 286
Κολομβότας (ταμπάκος) 95
κολονάτα 43 Βλ. τάληρο Ίσπανίας
κόμιστρα 109,214
κομπανία 21
Κομπατῆς Σ. (γουναρᾶς) 155
κονακτζήδες 75,76,286,375
κονάκι 74,375
κονάκια 56,74,79,209,210,271,286,
380
κονιάκ 205
Κόνιτσα 85,125,378
Κονόμος Ντίνος 255,316
κοντάκια 41
κοντακτσήδικα 46
κονταξήδες 103
κονταχτζήδες 33
κοντουράδες 32,70,258,378
Κοντουράδικα 46
Κοντουρᾶς Άναστ. 258
κοντουρατζήδες 38
κοντοῦρες 38
Κορδάτος Γιάννης 239
κορδόνια χρυσά 131
Κορυτσά 85
κουβέρτες 101
Κουγέας Σωκράτης 13,250,251,254,
257,263,265,268,269,271,274,275,
276,277,279,281,283,285,286,288,
289,290,291,292,293,294,295,296,
297,298,299,300,301,307,331
κοιγγουμτζήδες 254
Κουκίδης Κ 239
Κουλουρᾶς 260
Κουμάνοβο 52
Κουμέρκι Ίωαννίνων 272
Κουμουνοῦρος Ά. 363
κουνάβια 34
κουρέας 260
Κούρεντα 128,129,166
Κουρεντοχώρια 89
κουρπάνι 376,397
κουρσάροι 234
Κουτσαλέξης Άλ. 95,254,256,293,
294,296
Κουτσελιό 141
Κουτούρης Γ(μεταπράτης) 388
κρασί 55,82,290
κροσονόμι 55,117,128,207,273
κρασοπουλιά 46,182,204,306

- κρασπούλοι 32,70,102,304,378,
379
κρεμεζί 36
Κρεμμυδάς Β. 252,287
Κρεμμύδης 251
Κρήτη 19
κρεοκωλετα 208
κρεοκῶλες 208
κρεοκῶλες. Έβραιοι 291
κρεοκωλετο 369
κριθαράδες 32
κριθαράδικα 46
Κριθαροπάζαρο 42
Κρομύδας 83
Κρυστάλλης Δημ. 187
Κρυστάλλης Κώστας 187,122,257,293,
303
κτήματα Μοναστηριακά 190,193
Κυριακοδρόμια 227
Κώδικες 13
Κωνσταντίνου Βασ.(Έμπορος) 386
Κωνσταντίνου Γεώργιος (Βεκύλης
Ζαγορίου) 276,296
Κωνσταντίνου Δημ.(μάστορας) 191
Κωνσταντίνου Δημ.(μπαρμπέρης) 387
Κωνσταντίνου Διαμ(ζαχαροπλάστης)
387
Κωνσταντίνου Ίω.(ζαχαροπλάστης)
387
Κωνσταντίνου Σπύρος (ρακοκῶλης)
387
Κωνσταντινούπολη 20,26,37,52,60,
32,207,253,328
λαγού 34
λαγοτόμαρα 53
λαζαρέτα 102,146,300,307,334,335
Λαζαρίδης Κ. 277,282,289,303
λαθρέμποροι 85
λάκκα 36,253
Λάκκα Πρεβέζης 140
Λαμπαδάριος Θ. 156,330
λαμκάδες 41,201
λαμπάδες (νοθευμένες) 201
λαμπαδοποιού 368
Λαμπραίοι 83
Λαμπρίδης Ίω. 104,155,210,247,
253,272,284,288,289,304,310,317,
340,355,356,357
Λάμπρος Σκυρίδων 14,237,247,302,
340,356,371
λαουρέντες 242
Λάπκας Βασ.(συναλλαγματιστής)388
Λάπκας Θεοδ. (Έμπορος) 387
Λάπκας Τ. 262,278,306
Λάρισα 29,287
Λάσκαρις Μιχαήλ 326,344
λάσσα 91,95,285,337
λασσοθέτες 94
λάστιχα 205
Λέγγαροι 251
λεηλασίες 27
Λειβαδεύς Άλ. 360,361,367,368,
370
Λεοντίδης Κ. 239
λειτουργική 206
λευκοϊτίς 251

- Λέων Στ' ὁ Σοφός 18,235
ληστεία 108,109,135,184,210,
229,231,310
ληστές 135
ληστοσυμμορίες 109
Λιατίφ Ἐφέντης (Κόνιτσας) 123
Λιδωρύκης Ἀθ. 278
λεγινόμπρικα 40
λιγενόμπρικα ἀσημένια 181,352
λιγενόμπρικα χαλκωματένια 352
Λιθαρύτσια 72,88,100,132
λιμάνι Ἁγίων Σαράντα 51,205,214
λιμάνι Ἄρτας 51
λιμάνι Αὐλώνας 186,205
λιμάνι Πάργας 205
λιμάνι Πρέβεζας 51,52,186,205,214
λιμάνι Σαγιάδας 51,52,205
λιμάνι Σαλαώρας 205,214
λύμνη Ἰωαννίνων 28,247
λινάρι 207
λιόκλια 36 βλ. καὶ λιόκλινα
Λιούρκας (φοροεισπράκτορας) 318
λοβίκι 43
λοιμοὶ 308
λοιμοκαθατήριον 107
λόντζα 21,22,178
Λούντζηδες 379
λουφές 274 βλ. καὶ ὄλουφές
λύκοι 34
Λυμπερόπουλος Γιάννης 267

μαγαζιά γιαννιώτικα 44,80,83,141
μαγιζιῶτες 278
μαθητεία 22,77,242
μαθητευόμενος 23
μαθητής 242
μαθητούδι 242
μαῦστωρες 28 βλ. καὶ μάστορες
Μακεδονία 38,135
Μακρυγιάννης Ἰω. 241
μάλαμα 123
μαλαματοκαπνισμένα 181
Μαλακάσι 57,58,120,129,166,273,
277,279,282,292,304,315,380
Μανάρης Σκυρίδων (Γυμνασιάρχης Ζω-
σιμαίας Σχολῆς) 225
Μανοβάρδας Γεργίος (πραγματευτής)
146,147
μανουάλια 40
μαντήλια 53
μαντήλια χρυσοκέντητα 36
Μάξιμος Σεραφεῖμ 261,265,268
Μαρῆς Μιχαήλ (νοτάριος Κρήτης) 235
Μαρίνογλου Κων/νος 334
Μαρίνογλου Χριστόδουλος 60,62
Μαρινάκου-Βουραζέλη 234,235,236,
237,238,240,241,242,243,244,300
μαροκύνια 36
Μασσαλία 28,207
μάστορας 14,23,77,79
μαστοριά 24,243
μάστοροι 24,220
μαστράφια 378,397
Ματσούκι 95
μαύρισμα ἀσημιοῦ 131 βλ. savat
Μαυροσκούφης Κων/νος (ράφτης) 387
Μαυροσκούφης Παν. (παντοπώλης) 387
μαχαλατζήδες 153,178
μαχαλιῶτες 178
μάχη Σκουληκαριᾶς Ἄρτας 141

- Μαχμούτ πασάς 120
μαχμουτιέδες 43
μαχτοῦ 56,118,127,128,292,330,346
μεζάτσια 123,282
μεζάτι 317
μεϊτάν 180
Μελάδες 251
Μέκλιος Ἴω. 386
Μελᾶς Λεοντάρης (ἔμπορος) 386
Μελᾶς Π. 248,251,277,294
Μελένικο 158
μεντζίλι 119
μεντζίλι χάρτι 56,274
μεντζιλχανές 68 βλ. menzil-hane
Μεούρκος Βασ (βυρσοδέφης) 368
μεροκάματο 73
μερτζάρηδες 32,62,69,378
μερτζάρης 250
μερτζάρικα 45,182
Μέρτζελος Κ. 235,246,247,251, 253,266,267
μερχαμέτι 377,378,397
Μεσολόγγι 95,119,122
Μεσολογγίτης Κ. (κτίστης) 387
μέταλλα 205,207
μέταλλο 320
μετανάστευση 215
μετάξι 126,207
μεταξουργός 257
μεταξοσκώληκας 131
μεταρρυθμίσεις 1839 15,133
μεταρρυθμίσεις 1856 15,160
μετζιλήσι 165,166,178
Μέτζο Μκόνος 315
Μετσοβίτες 141
Μέτσοβο 52,85,89,140,211,378
μεχκεμές 273,311
Μεχμέτ ὁ (σουλτάνος) 26
Μεχμέτ Ἐφέντης(Δήμαρχος Ἴω)367
Μεχμέτ Ρεσὺτ πασάς 109,122,134, 303
μητρῶο μελῶν 21
μικροκωλητές 213
μιντερᾶς 261
Μίσιλου Μύχος (κουντουρᾶς) 387
Μισίρικα 44
μισογέφυρο 328
Μιχαλόπουλος Φ. 238
Μολδαβία 237
Μολδοβλαχία 34,35
Μολοσσός Ζῶτος ΒΔ. 200,253,266,359
μολυσμένοι 300
μοναστήρι 52,212
μοναστήρι Ἁγίας Παρασκευῆς (Κα-
ταικά) 157,341
μοναστήρι Ἁγίου Παντελεήμονα (Νη-
σί Ἰωαννίνων) 154
μοναστήρι Ἁγίου Ἰωάννου Προδρό-
μου (Νησί Ἴω.) 192,225,339
μοναστήρι Προφήτη Ἡλία (Καρδαμί-
τσια) 103,154,225,302,394
μοναστήρι Προφήτη Ἡλία (Κρύας)
103,303
μοναστήρι Προφήτη Ἡλία (Νησί Ἴω)
103,154,155,302,394
μοναστήρι Ἁγίου Δημητρίου Κατσι-
κᾶς 157,202,226,303,395
μοναστήρια 89
μονή Ἀναλήψεως (Κεφαλονιά) 28
μονή Ἐλεούσης (Νησί Ἴω.) 29

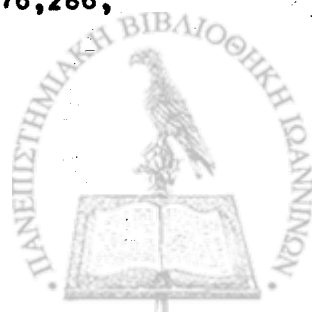
- μονή Παναγίας Ντουραχάνης 254
Μονοδένδρι Ζαγορίου 268
Μόσχα 328
Μοσχόπολη 21
Μοσχόπουλος Ν. 236,240
μούκι 312
μούκλια 112,382
Μουλούλης Α. 328
Μουράτ Β' (σουλτάνος) 26
μουράτια 397
μουσελίμηδες 310
μουσελίμης 117
Μουσείο 'Αρχαιολογικό 'Ιωαννίνων 14
Μούσιου Ν. (καπνοπώλης) 388
Μουσταφά Γ. 24
μουταφτζήδες 62
μουτεσελίμης 105,144,306
Μουτσοπούλου Ν. 239
Μουφίτ 'Αχμέτ 293
μουφτής 'Ιωαννίνων 118,315
Μουχτάρ πασάς 56,57,60,74,118,212
Μουχτάρ Σιαμέτης 124
μουχτάρηδες 165,177,179,189
μουχταροδημογεροντίες 177
Μπαζάκας Θεόδωρος (ἀρχιτελώνης) 55
Μπαϊράμ πασάς 109 βλ. καί Βαϊράμ πασάς
μπακάληδες 32,69,103,281,378,379
μπακάλικα 46;182,265
μπακάμι 35,253
Μπακόλας 'Αναστ. (Βεκύλης Ζαγοριοῦ) 276,296
μπαλώματιδες 377
μπαρμπέρηδες 33
μπαρμπέρης 329
μπαρμπέρικα 46
μπαρούτι 89
Μπαροῦχος 'Ιωάν. (ἐπιστάτης) 285,377
Μπασάρα ἀρχοντικό (Καστοριά) 327
μπασκαλής 243
μπασκαλίτικο 243
Μπάστ ὀστάς 240 βλ. basinsta
μπάτσο 'παζάρ' 126,177,321
Μπάφας Διαμαντής 255
μπεζεστένια 262
μπεζεστένια θολογυριστά 262
μπεζεστενλήδες 191
μπεζεστενλήδικα 45
μπέηδες 106
μπεκαγιέδες 283
μπεκαγιές ἢ μπεκαγιας 67,282
μπεντελάτ
Μπεράτι 21,26,52,129,134,166,195, 211
μπεσλίκια 44
Μπέττης Στ. 261,285,297,303,355
Μπήτζινος 83
Μπίτζιλος Κων/νος (καποτάς) 181, 328
Μπιτόλια 58,110,296,310
Μπισδουνόπουλο 39,104,260
Μπογᾶς Σπυρίδων 383
Μπόγκας 281,286
Μποροβήλης Σαλήχης (φοροελαπράκτορας) 282
μπόρτζι 282
μπόρτζια 67
μποσταντζήδες 32,102,104,204,260
μποσταντζήδικα 182

μπουγλουρντί 61
μπουγλουρντιά 81
μπουλλέτα 300
μπουμπασιρέου 56
μπουμπασίρης 263,275
μπουμπασιριές 118
Μπουρέλης Δημήτριος 124
μπρουτζάδες 182
μπρουτζάδικα 182
μπύρα 205
Μπωζούρ Φ. 251,288
μύλοι 260
μυλωνάδες 260
Μυστακίδης Βασ. 237,256

Νάγλου 'Ιωάννης (προεστός
'Ιωαννίνων) 148
ναπολεώνιο 43
Νάπολη 53
ναπολιτάνικα 43
Νάυπακτος 108,119
ναυτικού 37,257
ναχαές 280,379
ναχαγιές 304
ναχαγιές Ζίτσας 273
ναχαές 281
ναχιγιέδες 65,77,128
ναχιγιές 'Ιωαννίνων 59
ναχιγιές Παλαιολόγων 309
Νεοφύτου 294
νεφέρι 59,276 βλ. nefer
νεφέρια 61
νήματα 204,207
νήματα Βαμβακερά 131
νήματα μεταξένια 131

Νηού 'Ιωαννίνων 29,39,89,112,
117,144,154
νιζάμηδες 357
νιζαριές 345,367
Νικολάου Κων.(φωμᾶς) 388
Νικολαΐδης 'Ιω. 291
Νικολαΐδης Δημ. 326,344,345,351
Νικολαΐδου 'Ελευθ. 327,337,357,360
νοζούλι 54,55,63,117,128,271
νόθα 102,301
νόθευση 291
νοικοκυριά 314
νόμος Βιλαετιών 177,178,188,232
νόμος Νομαρχιῶν 179 βλ. νόμος Βι-
λαετιῶν
νόμος στρατολογίας 322
νόμισμα 6 λιβρῶν 43
νομίσματα εὐρωπαϊκά 43
νομίσματα ξένα 42
νομίσματα τουρκικά 43
Νοσιχάμοβα 'Ελένη 123
Νοσοκομεῖο 102
νουζουλαζής 55,271
νοζούλι 271
νοθρικὴ ἢ νοθρικὰ 251
νούρκια 34
Νοῦτσος 'Αλέξης 55,98,288,297,304
νουζούφια 163
νταβίς 97
ντάμγκα 320
Νταλίγας 'Ιζέτμκη τοῦ 'Αντέμκη
124
Ντεβόλιας 'Αθ.(κομαντζής) 76,286,
287
ντερβεντάτ ἀγάς 136

- ντιστούρ 243
ντογάνα 378
ντούκλα Γένοβας 43
ντούκλα Μισκανίας 43
ντουσεμές 271,286
ντουσεμές 191,356
ντουφεξήδες 103
Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μ. 245,
344,358
νυφίτσες 34
- Ξανθός Μιχαήλ 311
Ξηρόβαλτο 328
Ξηροβούνι 140
Ξούρη (κουσούρι) 378,397
Ξυγγόπουλος Α. 266,339,371
Ξυλεία 205
Ξυλάδικα 183
Ξωκκλήσια 103 βλ. μοναστήρια
- όγκια 43
'Οδησσός 52
όδός άμαξιτή 185
'Οθωμανού 'Ιωαννίνων 170
οίκονομία άγροτική 235
οίκονομία άστική 18
οίκονομία έμπορευματική 78
οίκονομία νομισματική 22
Οίκονόμου 'Αλ. (Έμπορος) 388
Οίκονόμου Γ. 302,304
Οίκονόμου 'Ιω. (Έμπορος) 386
Οίκονόμου Μάνθος 55
οΰκοι έμπορικού 50
οΰκος έμπορικός 48
οΰκος έμπορικός 'Ιωάννου Στ.55,106
- οΰκος έμπορικός Σελέκη και Σάρρου
247
οΰκος έμπορικός Χατζηνίκου 51
οΰνόπνευμα 205
οΰνοπνευματώδη 207
οΰνοπωλεΐα 187
οΰνοπωλεΐο 369
'Ολλανδία 35
όλουφές 56,274
'Ομοσπονδία επαγγελματιών 'Ηπείρου
222,232
'Ομέρ πασάς Βρυώνης 105,112,117,
122,142,143,144,212,309,381
όνταλούκι 283
όπλα 139
όπλοποιεΐα 182
όργάνωση συντεχνιακή 19,22
όργάνωση σωματειακή 18
'Οσμάν πασάς 366,369
'Οσπήτιον 21
Ούγγαρία 35
'Οχρίδα 52
- παζάρια 236
παζάρι 48,262
παζάρι γιαννιώτικο 42,139,141,
182,188,214,380
παζάρι 'Ιωαννίνων βλ. άγορά 'Ιω-
αννίνων 41
παζαρμπασιάδες 42 βλ. pazarbasi
παιδίον 242
παιδί +2
Παΐσιος ('Αρχιεπίσκοπος Κεφαλον-
ας και Ζακύνθου) σ. 28
Παΐσιος έερομόναχος 28

- Πάκωρ Γεωργίος ("Ελληνας" Πρῶ-
ξενος 'Ιωαννίνων) 173
Παλαιολόγος 'Ανδρόνικος 25
Παλαιότουρκοι 161
παληκαριάτικα 67,282
Πάλης Μκαλάνος 92,93,94,334
παλιατζίδικα 182
Παλιούρας Θ. 356
Παμβώτιδα βλ. λύμη 'Ιωαννίνων
Παναγία Χρυσοβύτζας Μετσόβου
100,164
πανδοχεζα 39
πανηγύρια ἐμπορικά 48,49,135
πανηγύρι ἐμπορικό "Αρτας 49
πανηγύρι ἐμπορικό 'Ελασσόνας 49
πανηγύρι ἐμπορικό Κόνιτσας 49
πανηγύρι ἐμπορικό Μαυρονόρους
(Γρεβενά) 49
πανηγύρι ἐμπορικό Μεγάρου
(Καστοριά) 49
πανηγύρι ἐμπορικό Μοσχολορίου
Τρικάλων 49
πανηγύρι ἐμπορικό Μκουνύλας 49
πανηγύρι ἐμπορικό "Πωγωνιανή" 49
πανηγύρι ἐμπορικό Σερβίων Κο-
ζάνης 49
πανηγύρι ἐμπορικό Στρώμνιτσας 49
πανηγύρι ἐμπορικό Φαρσάλων 49
Πάνου Κ. (κακνοκώλης) 388
πανούκλα 62,102,107,111,116,229,
266,307
Πανταζής Θεοχ. (ζαχαροπλάστης) 387
Πανταζής 'Ιω. (τοκιστής) 388
Πανταζόπουλος 177,234,270,341,344
345,346,347,351
πανώλη 105,106,107,300,306
Παπαγαρύφαλλος 235
Παπαγεωργίου Δημ. (ἀργυροχρυσοχό-
ος) 255
Παπαδόπουλος Νικ. 237,246,253,358
Παπαδόπουλος Στ. 234,311,317,318,
324,331
Παπαζήσης 'Ιω. Μετσοβίτης (χαντζής)
225
Παπάζογλου Χατζητούρης 256
Παπαθανάση-Μουσιλοπούλου 349
Παπαθανασίου 'Αθ. (ράφτης) 387
Παπακώστας "Αγγ. 264,284,292,293,
306,339
Παπακώστας Νικ. 131,256,324
Παπαμόσχος Σπ. (χρυσοχόος) 255
Παπαοικονόμου Γιακουμής (τσαρου-
χάς) 387
Παπῆς 'Αναγνώστης 187
πακλωματάδες 33
Πακλωματᾶς 261
πακουτζήδες 28,32,38,63,69,226,258,
259,371,378
πακουτζήδικα 42,45,182,263
παπούτσια πολιτικά 38,376 βλ. "Μονά"
παπούτσια σαράτσικα 38
παραβάτης 23
Παραμυθιά 140,211
Πάργα 52,70,71,125,211,284
Παρίσι 199,358
πασαλίκι 62,71,74
πασαλίκι 'Ιωαννίνων 31,76,78,105,
109
Πασιδάκης 'Ασιμπεϊζαντέ 214
Πασκάτης 'Αλ. 237

- Πάσχα 102,152,338
Πατριαρχείο 158,165,185
Πατσέλης Ν. 287
πέδιλα γυναικεύα 184
πειθαρχία συντεχνιακή
πέυνα 107
Πελοποννήσιος 85,108,287
Πέντε Πηγάδια 51,141
πεντεφράγκα 43
Περίβλεπτος 154
περιηγητές 30,31,74,248
Περλεπές 52
πέταλο 320
πεταλωτήρια 182
πεταλωτής 261,320
πετρέλαιο 207
Πετρίδης 'Αθ. 259
πιάστρα 260
πιάτα 40
πιστόλια 36,41
πιστόλια άλβανικά 180
Πλάκας Σπ. (σιδεράς) 395
κλανόδια ζωή 40
πλεκτά 53
πλεκτά άσημένα 131
Πλουμύδης Γ. 364,365,366,368
πόλεμος 1897 213,214,231
πόλεμος Ρωσοτουρκικός 1828-1829
108
πόλεμος Ρωσοτουρκικός 1877-1878
362
πολεμοφόδια 119
Πόλη 38,91 βλ. Κων/λη
πολιορκία Μεσολογγίου 108
πολιορκία Μεσολογγίου (β) 309
πολύται μπεζενστενλήδες 63
πολύτικα 44,46
πολυέλαιοι 40
ποντίκια 34
ποντικόγουνες 251
ποτήρια 53
Πόττεν Α. (Διευθύνων Γραμματέας του
'Ελληνικού Προξ. 'Ιωανν.) 203
κουγκί 279,380
κουκάμισα 131
κουρνάρι 253
Πράγα 52
πραγματευτάδες 50
πραγματευτάδικα 45
πραγματευτές 29,34,69,136,249
πραγματευτές 'Αλβανού 134
πραγματευτές του καφέ 33,62,70,278
Πρακτορεύο έμπορικό ('Ιταλικό) 206
Πρέβεζα 52,109,110,119,123,144,
211,212,214,224,310,377
Πρεμετή 85,378
Πρεσβεία Κων/λεως (έλληνική) 13,161
Πριζρένη 212
πρινοκόκκι 35,253
πρόβατα 34
προεστηλίκι 147
προεστός 30
προεστόε 65,77
προεστός βαροσιού 111
προεστός Ζαγοριού 98,100
προεστός 'Ιωαννίνων 100
προύκα 137,153
προικοδοτήσεις 152
προικοσύμφωνα 13,217,218
προϊόντα 14,19,20

- προϊόντα αγροτικά 48
προϊόντα άποικιακά 207
προϊόντα αὐστριακά 205
προϊόντα βιομηχανικά 199,203
προϊόντα βιοτεχνικά 29,48
προϊόντα εύρωπαϊκά 215
προϊόντα συντεχνιακά 28
πρόκριτοι Ζαγοριού 96
πρόκριτοι Ἰωαννίνων 96
πρόνοια κοινωνική 101
προνόμια 25,26
προνόμια Ζαγορισίων 288
προνομιακός όρισμός 26
προξενεῖα 31
προξενεῖα ἑλληνικά 13
προξενεῖο Ἀγγλίας (Ἰωάν) 36
προξενεῖο Αὐστρίας (Ἰωα.) 31
προξενεῖο Γαλλίας (Ἰωαν.) 31
προξενεῖο Ἰταλικό 206
προξενεῖο Ρωσίας (Ἰωαν.) 31
προκαγάνδα αὐστριακή 204
προκαγάνδα ἰταλική 204,206
προκαγάνδες 360
πρόσοδοι μοναστηριακές 148,159
προστάτης ἄγιος 102
πρόστιμα 208
πρόσφυγες Γιαννιῶτες 122,129
Προύσα 207
προύχοντες 30,98,121,137,179
Προφήτης Ἡλίας 102,201
πρωτόκολλα 22^{ης} Ἰανουαρίου/
3 Φεβρουαρίου 1830 124
Πρωτοκολλο 16^{ης} /22^{ης} Μαρτίου
1829
Πρωτόκολλον Λονδίνου 18 Ἰανου-
αρίου 1836 175
πρωτομάστορες 28,29 βλ. καὶ πρ-
τομάστορες
πρωτομάστορας 22,23,24,110,149,
188,193,194,239,240
πρωτομάστορας τὰκλιαντζήδων 156,
302,308
πρωτομάστορες 28,100,133
πρωτοκαλίκαιο συντεχνίας 22
Πύργος Λιθαριστιῶν 72
πυργαγιά Ἰωαννίνων 1760 81,86,289
πυργαγιά Ἰωαννίνων 1820 93
πυργαγιά Ἰωαννίνων 1831 110,155
πυργαγιά Ἰωαννίνων 1856 184
πυργαγιά Ἰωαννίνων 1869 15,160,187
πυργαγιά σεραγιοῦ Ἀλῆ (Τεκελέ-
νι) 69
κυρπολήσεις 27
κυρπόληση βαροσιού 90
Πυρσινέλλας Β. 187,245,263,355,
361,365,367
πωλητής σκούφων 256
Ραδοβύζι Ἄρτας 139
Ράδος Βασ.(προεστός Ζαγοριού) 81,
289,379
Ράδος Κων/νος 289
Ράϊκο 328
ρακί 55,82,290
ρακοπουλιά 182
ράμματα 34
Ράμφος Κ. (Ἕλληνας πρόξενος Ἰω-
αννίνων) 184,245
Ρασίμ πασάς 185,187,188
ραφτάδες 81,131,157,180
ραφτάδικα 182

- μεγγύνες 43
Ρέθυμνο Κρήτης 158
ρεντίφηδες 193,224
Ρέσσος 'Ιω. 123,286,296
ριζάρι 36
Ρόβας Κυρατζής 327,383
ρόγα 397
ρολογάδικα 182
Ρουμανία 51,207
Ρούμελη 130
ρούμελη βαλισή 56
ρουμπιέδες μισύρικου 44
ρουμπιέδες πολύτικοι 44
ρουμπιέδες φουντουκλιού 44
ρουπόνι 43
Ρουστέμ πασάς 150,151
ρουφέτι 237,279
ρουφέτι κρασοπούλων 304
ρουφέτι χρυσοχών 226,371
ρουφέτια 28,236,286,336
ρουφέτιον 237
ρύζι 205,207
Ρωσία 34,35,51,52,53,91
Ρωσέτος Σ. ('Ελληνας πρόξενος
'Ιωαννίνων) 150,291
- Σαγιάδα 28,29,52,119,211,268
σαγματοκοιού 39
Σαΰταγας Μπαμπατζάνης 123
Σαΰτ πασάς 149
Σακελλαρίου Μ. 270
Σαλαμάγκας Δημ. 11,233,240,245,
258,259,263,266,300,305,351,354,
355,357,362,371
- Σαλαώρα 51,52,212,214,268
Σαλήχ μπέης 250
Σαλήχ πασάς 69,283,306
σαμαράδικα 182
σαμάρια 39
Σαμαρινιώτης 'Αναστάσιος (έπιστά-
της άγοράς) 42
σαμούρια 34,251
σαμουρόγουνες 251
σαμαρτζήδες 32,63,70,378
σαμαρτζήδικα 46
σαντακάτι 397
σαντζάκια 57,165
σαντζάκι Αύλωνας 58
σαντζάκι Δελβίνου 58
σαντζάκι 'Ελμπασάν 58
σαντζάκι 'Ιωαννίνων 55,58,59,273
σαντζάκι 'Οχρίδας 58
σαντζάκι Τρικάλων 58
Σαντήχ έφέντης (Λιμποχοβινός) 123
σαπούνια 204
σαπουνοποιεΐα 183,198
σαράτσηδες 32,38,63,68,69,376
σαράτσια 45
Σάρρας Βασ. (καπνοπώλης) 368
Σάρρας Πέτρος (έμπορος) 387
Σάρρος Δ. 298
Σάρρος Λάμπρος 29
σαράφηδες 381
σαράφης 86
σαράφια 46,183
σατετζήδικα 46
Σβορώνος Ν. 49
Σεγκούνης Φ. 336,337,339,342

- σελάδινα 46,182
σελάχι 180
Σελέκης Κων/νος 29
σέλες 39
Σέλφος 'Αργυροκαστρίτης 123
σεμεντζήδες 28
σενέτι 166
σεντουκάδες 33,63,70
σεντουκάδικα 46
Σεράγεβο 21,239
Σερβία 237
σερασκέρης 382
σερμαγιές 267
Σέρρες 37,52
Σιαμούτας Σ.(γουναράς) 155
Σιαράβα (συνολικία) 27
σιγίλιο πατριαρχικό 342
σιγκουνάδες 81,380
σιδεράδικα 182
σιδερικά 34
σιδηρικά 53,204,205
σίδηρος 53
σιδηρουργική 206
σιδηρουργού 103,202
σικαέτια 287
Σικελία 245
Σιμόπουλος 286
σιμντζήδες 33,70,379
σιμντζής 260
Σινάν πασάς 26,244
σινάφι 376,378
σύνεφ 236
σινιά 40
σινιτζάκια 34
Σιορόκας Γ. 247,265,268
σιτάρι 214
σιτάρι αύθεντικό 283
σιτηρέσιο 62
σιτοδεία 100
Σίφνιος Σταμ.(έργάτης) 388
σκάλα 55
σκάλες 84
Σκαλτσογιάννης 140
σκάλωμα Σαγιιάδας 269
σκαλώματα Τζαμουριᾶς 272
σκινόφυλλα 252
Συκλώτης Δ.Ν 298
Σκόδρα 134,212,239
Σκόπια 21,52
Σκούταρι 52
σκουφί 36
σκουφιᾶ 53
Σκυλόσοφος Δ. 27
σκωληκοτροφία 203
Σουγδουρηδες 254,255
Σουγδουρηής Σερμπάνος 246
Σουλεϊμάνης Μολᾶ 123
Σουλεϊμάν μπέης (δερβέναγας) 135
Σουλεϊμάν μπέης Θράσαρης 139
Σουλεϊμάν πασίνα 30 βλ. 'Αϊσέ
χανούμ
Σουλεϊμάν πασάς 81,105,117,289,
313,380
Σούλης Χρ. 246,261,353
Σούλι 119,140
Σουλιῶτες 140,249,309
Σουλιώτης Μητρος (τσαρτζής) 388
σούμκασης θησαυροφυλακίου 236

- Σάυπη: Μπέης 171
Σούρλας Εύρ. 272,331,354,355,357
σπατιάδικα 46
σπαχής 291
σπιτιάτικα 63
Σταμέλος Δημ. 256
Σταλίδης,238
στατεράδες 33,40,63,70
στατεράδικα 46
Σταύρου Γ. 98,145,146
Σταύρου Σωτ.96.144.145.146.147
Στερεά 'Ελλάδα 310
Στερεά 'Ελλάδα Δ.108,130,189,348
στεφάνια 314
στίμα 63,82,83,84,87,106,112,113,
116,117,118,229,279,281,314,380
στίμα βαροσιού 66
στίμα βιλαετιού 66,81
στιμαδόροι 63
στιμαδόρος 65
στιμάρισμα 113
στολές 38
Στούπης Σκ. 255,316
στρατώνας 'Ιωαννίνων 210,325
σύλλογοι 18
συναγωνισμός 219,231
Σύμπονοι 18
συμφωνητικό 29
συνάφι 236
συνάφι χαντζήδων 192
συνάφι κρασοπούλων 192
συνάφια 13,323,379
Συνέδριο Βερολίνου 358
συνέταιρος 25
Συνθήκη Βερολίνου 1878 199,209
Συνθήκη Κάλλιντζας 9/21 'Ιουνίου
1832 130,349
Συνθήκη Παρισίων 160
συνοικία Ζεβαδιέ (Καραβατιά) 226
συνοικίες 177,178,189
συντεχνία άγωγιατών 38
συντεχνία άλμπάνηδων 41
συντεχνία άλευροπούλων 40
συντεχνία άρτοποιών 40,103,193,
196,225,301,303
συντεχνία βαρδακουλάδων 37,250
συντεχνία βαφιάδων 41
συντεχνία βυρσοδεφών 35,221,358,
βλ. και συντεχνία ταμπάκων ή
ταμπάκηδων
συντεχνία γαλακτοπωλών 41
συντεχνία γουναράδων 34,103,137,
155,180,200,249,292,359,393
συντεχνία έμπρισιμάδων 37
συντεχνία καζάζηδων 37
συντεχνία καζαζήδων 40
συντεχνία καλαντζήδων 40,216,366
συντεχνία καπάδων 37,81 βλ. και
καποτάδων
συντεχνία καποτάδων 37,81 βλ. και
συντεχνία καπάδων
συντεχνία καποτάδων-γουναράδων
Κερκύρας 316
συντεχνία καρφοπεταλωτήδων 41
συντεχνία κηπουρών 39 βλ. και
μποςταντζήδων
συντεχνία κηροπωλών 40,201,359
συντεχνία κονταξήδων 103,104

- συντεχνία κονταχτζήδων 41 βλ.
κονταξήδων
συντεχνία κοντουράδων 12,38,366
βλ. καὶ κοντουρατζήδων
συντεχνία κοντουρατζήδων 38
συντεχνία κουρέων 40 βλ. καὶ
μπαρμπεράδων
συντεχνία κρασσοκούλων 38,77,154,191
συντεχνία κρεοπωλῶν 41 βλ. καὶ
χασάπηδων
συντεχνία κριθαράδων 39
συντεχνία λαμποδοποιῶν 40,201,
202,359
συντεχνία μερτζάρηδων 34,250
συντεχνία μιντεράδων 30 βλ.
καὶ πακλωματάδων
συντεχνία μουταφτζήδων 250
συντεχνία μπακάληδων 39,77
συντεχνία μπαλωματήδων 12,39
συντεχνία μπαρμπεράδων 40
συντεχνία μποσταντζήδων 39,250
συντεχνία τουφεξήδων 103,104
συντεχνία ξυλουργῶν 41
συντεχνία πακουτζήδων 12,38,137,
292,376
συντεχνία πακλωματάδων 41
συντεχνία πεταλωτῶν 103
συντεχνία πολιτῶν μεξεστενλή-
δων σ. 34 βλ. πολιτῶν ἐργαστη-
ριααίων
συντεχνία πραγματευτῶν τοῦ καφέ 40
συντεχνία ρακοκούλων 38 βλ. καὶ
κρασσοκούλων
συντεχνία σανδαλοποιῶν 221
συντεχνία σαμαρτζήδων 39
συντεχνία σαράτσηδων 38,250,292
συντεχνία σεντουκάδων 41
συντεχνία σιδεράδων 41,156 βλ.
καὶ σιδηρουργῶν
συντεχνία σιδηρουργῶν 157,202,
226,303
συντεχνία σιδηρουργῶν καὶ καρφο-
πεταλωτῶν 14
συντεχνία σιμιντζήδων 40,77
συντεχνία στατηράδων 40
συντεχνία συρμακέσηδων 37,38
συντεχνία ταμπάκηδων ἢ ταμπάκων
131,137,199,283,292,323,328,369
συντεχνία τακλιαντζήδων 36,103,
110,155,249,250,292,355 βλ. καὶ
τακεντζήδων
συντεχνία τενεκτζήδων 41
συντεχνία τερτζήδων 38,137,156,292
συντεχνία τζιαρτζήδων ἢ τζιαρτζί-
δων 33,35,37,77,191,250
συντεχνία τουτουντζήδων 41
συντεχνία τουφεξήδων 41
συντεχνία τσαγκάρηδων 366
συντεχνία τσαρουχάδων 38,137,221,
292
συντεχνία ὑπαλλήλων σανδαλοποιῶν
221
συντεχνία ὑπαλλήλων ὑποδηματοποι-
ῶν καὶ σκυτέων 221
συντεχνία ὑποδηματοποιῶν 221
συντεχνία χαλκιάδων 157,303
συντεχνία χαντζήδων 38,154,191,225
συντεχνία χασάπηδων 41 βλ. κρεοπωλῶν
συντεχνία χοντροπακουτζήδων 38
βλ. καὶ τσαρουχάδων

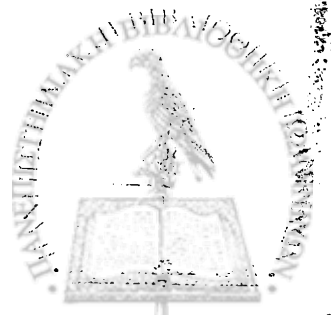
- συντεχνία χορταράδων 39
συντεχνία χρυσοχόων 36,292 βλ.
καί χρυσικῶν
συντεχνία χρυσοραφτάδων 37 βλ.
καί συρμακέσηδων
συντεχνία ψαράδων 39
συντεχνία φιλοπακουτζήδων 38,39
συντεχνία φωμάδων 40,77
συντεχνιακός θεσμός 11,12,14,15,
16,21,25,27,77,220,228,230
συντεχνίες βιοτεχνικές 78,142,
199,200,206,216,219
συντεχνίες βυζαντινές 18
συντεχνίες ἐμπορικές 78,142,
216,249
συντεχνίες Ζακύνθου 235
συντεχνίες ἰσλαμικές 22,26
συντεχνίες θράκης 235,237,238,
242,244
συντεχνίες Κοζάνης 241,242
συντεχνίες τεχνιτῶν 249
συντεχνίες χριστιανικές 22,32,45
συντεχνίτες 65,114
συντεχνίτες Ζαγορίσιοι 96,124
συντεχνίτης 50,78
συντροφία 21,50,98
συντροφία γουναρέβη, 267
συντροφία καλαντζίδικη 216
Σύρα 147
συρμαγιές 242
συρμακέσηδες 32,258
Συρμαγέσης Δ.(κεντητής) 387
Συρρακιῶτες 80,81,83,380
Συρράκο 120,315
συσσωματώσεις 234
σχολινιά 205,207
σώματα 18
σωματεῖα 18,222,237
Σωφρόνιος Μητροπολίτης Ἰωαν-
νίνων 202,223,355,364,370
τάγματα 18
ταῖμι 61,62 βλ. καί ταῖνι
ταῖμι "αὐθεντικό" 278
ταῖμιτζήδες 61
ταῖνι 62,278,279
Ταῦρ Βελῆς (διοικητής Ἄρτας) 278
τακιαντζήδες 32,36,37,62,69,102,
156,249
τακιαντζήδικα 45
τακιαντζής 256
τάληρο Αὐστρίας 41 βλ. ρεγγίνα
τάληρο Βενετίας 43
τάληρο Ἰσπανίας 43
Ταμετο Ἐλεῶν Ἰωαννίνων 13,124,
148,152,190,223,224,325,329,336
ταμπάκηδες 103,180,203
Ταμπάκης 252,253
ταμπάκινα 36,42,183,254
ταμπάκινα Ζακύνθου 259
ταμπάκινα θεσ/κης 254
ταμπάκοι 32,68,69,254,264 βλ.
καί ταμπάκηδες
ταμπάκος 199
Τανζιμάτ 160,162
τάξεις 18
ταξιλντάρηδες 166
ταξιλντάρης 66,273,276,281,318
ταράφια 65,113

- ταφητζήδικα 46
Ταχήραγας 'Αμκαρης 123,145,146,
297
τεκλίφια 122,382
τελάληδες 42
τέλος αγοράς 126 βλ. μπάτσ'
καζάρ'
τελωνειακά τέλη 82,117,125,177
τελωνειακές αρχές 55,85
τελωνειακού φόρου 55
τελωνοφύλακες 52,82
τεμετοῦ 176
τεμετοῦ βεργικίου 207
τενεκτζήδες 70
τενεκτζήδικα 46,182
Τεκελένι 69
τεκλίκια 36
Τεργέστη 53
τερζήδες 32,70,102,131,258,281
τερζήδικα 46
τερζής 157,258,329
"τερζιμάτι χαϊριέ" 134
τερζοτακεντζήδες 258
τεχνύτες 19,25,29,147
τεχνύτες κλανόβιοι 213,216
τεοκερές 85,127
τεστήρι 14,79,243,379
τζάκια 314
Τζαρτζάνος Ζησ. 356
τζαρτζαίριδες 249
τζαρτζόδικα 34,45 βλ. καὶ
τοαρτζόδικα
τζερτζήδες 249
τζετζάδες 208
τζετζιγλές 54,163,270, βλ. cizye
τζιαρτζήδες 62,69,180,379
τζιαρτζόδες 249
τζιατί 155,383
Τζιατζιάνης θεμελής (μονακτζής)
75,76,282,375
τζιεφτιλικιώτης 379
τζιοβαερτζήδες 254
τζιοβαραῖοι 254
τζόφτια 375,397
τζιουπατζήδικα 46
Τζουκᾶς Δημ. (ἔμπορος) 387
Τζωτζάκης Θ. 238
τιμαριοῦχοι 21
τιμαριωτισμός 78
τοκογλύφοι 123,214
τοκογλύφοι 'ὀθωμανοῦ καὶ 'Αλβανοῦ
68
τοκογλύφοι 'Εβραῖοι 68,121
τόκοι 121,123
τόκος 101,137
τομάρια 36
τομάρια κύτρινα 254
τοπογραφία 12
Τοσούτζα 'Αδελφοῦ 252
Τοσούτζας Μιχαήλ 242
Τοφεκτζήδικα 46
τουζλούκια 180
Τούνα 59
τουνελίτικα 44
τουνουζλόδικα 44 βλ. καὶ τουνελί-
τικα
Τούρτα 'Αναστασία 304,339
Τουρτούρης Γεώργιος 55,83
τουτουτζήδες 33,70
τουτουτζήδικα 46

- τουτουντζής 261
τουφέκια 41
Τρανσυλβανία 237
Τράπεζα 214
Τράπεζα 'Ιωαννίνων 366
Τράπεζες αυστριακές 205
τραπεζίτες τοκογλύφοι
('Εβραίοι) 215
Τριανταφύλλου "Αννα 256
Τρίκαλα 52
Τριπολιτσά 287
τσακάλια 34
Τσακάλωφ Νικηφόρος 252
Τσαμαντᾶς θεσπρωτίας 140
τσαουσάδες 73
Τσαρκοβίστα
τσαρτζήδες 378
τσαρουχᾶδες 32, 180, 181, 204
τσαρούχι 38
τσαρούχια 137
τσεκίνι Βενετίας 43
τσεκίνι 'Ολλανδίας 43
Τσελεμπή 'Εβλιγιά (περιηγητής)
28, 236, 246
Τσεπέλοβο Ζαγορίου 111, 311
τσιαρτζήδες 32
Τσιγαρίδας 140
Τσιμούρης ἢ Τζιμούρης 'Αθ. 255
τσιράκι 14, 22, 23, 24, 242
τσιράκια 220
Τσιρπανλής Ζ. 264, 309, 310, 322,
345, 355, 358
τσύτια 53, 203 βλ. ὑφάσματα βαμ-
βακερά
τσιφλικιώτες 77, 78, 228
τσοκάνοι 81
Τσοκοτός Δ. 287
τσόχες 53 βλ. μάλλινα ὑφάσματα
Τύνιδα 37, 253
τυρί 331
ὑαλουργεῖα 183
ὑκαλληλία βυρσοδεφῶν 221
ὑκαλληλία τσαρουχᾶδων 221
ὑπηκοότητα ἑλληνική 172, 175, 189,
216
ὑπηρέτης 242
ὑποδηματοποιεῖα 206
ὑποζύγια 107, 119, 184, 214
ὑποτίμηση νομίσματος τουρκικοῦ 110
ὑφαντουργεῖα 182
ὑφάσματα 34
ὑφάσματα βαμβακερά 53, 203, 205, 207
ὑφάσματα λινά 203, 207
ὑφάσματα μάλλινα 53, 203, 205, 207
ὑφάσματα μεταξωτά 205, 207
ὑφασματοῦμποροι 33
'Υψηλάντης 'Αθ. 251
θάλαϊτς Κ. 252, 254, 255, 258, 260
269, 291, 366
φαρμακεῖα 183
φέγγας 'Οσμάν 170
φερμάνι 22, 24, 26
φέρμελη 180
φεουδαρχία 228
φεουδαρχική 78
φέσι 37, 256
φέσια φράγκικα 257
φεισιάτικα 45, 264

- φιλαδελφεύς Χ. 237
φιλάρετος Γ. 238
φιλήμων Ι. 245,275,276
φιλιάτες 40,211
φιλειά 243
φιλικοί 87
φύλλου 'Αλέξιου (προεστός 'Ιωαν-
νύων) 148,149,311
φύλλου Δημ. (παντοπώλης) 387
φύλλου Τασούλας (κрасοπώλης) 387
φιλικπούπολη 21
φιρμανλής 89
φλώρινα 52
φλωροκακνισμένα 181
φορεσιές 38,131
φοροεισπράκτορας 55,65,66,67
φοροεισπράκτορες 104,112,139,167
φόροι δημοτικοί 207
φόροι έκτακτοι 57,118,209
φόροι τακτικοί 117,209
κλίμακα φορολογική 60,82
φοροσυλλέκτης 290
φόρος για τό Σεράγι Ρούμελη Βα-
λυσί 58
φόρος έκληθεύματος 164
φόρος κεφαλικός 54,162,163,270
βλ. καί χαράτσι
φόρος κτηματικός 162,167,168,173,
176
φόρος όδοποιίας 208
φόρος προσωπικός 162,270
φόρος σήμανσης 177 βλ.
φόρος σφραγίδας
φόρος στρατιωτικός 162,163,164,
168,207,367
φόρος σφραγίδας 126,177 βλ.
damga resmi
φόρος ύποζυγίων 209
φουντούκικα 44
φουντουκιά 44 βλ. φουντούκικα
φοϋρνοι 81,107,182,187,194,306,
379
φρόντζος Κ. 329,335,338
φυλακές 101
φυλακισμένοι 101,102
φυσιγγιοθήκες 131
φώτιος,μητροπολίτης Κορυτσᾶς 221,
225
φωτόπουλος Κων/νος 12,233,242,
258,301,369
φώτου Χρ. (καζινιέρης) 388
χαβιάρι 53
χαζιριές 56,118,274
Χαϊρή Πατσαντᾶς (Δήμαρχος 'Ιωαν-
νύων) 212
χαϊρλή 377
χαλασμός Κησιού 95
Χαλιάσας Δημ.(σιδεράς) 390,391
Χαλιάσος Δημ.(σιδεράς) 395
χαλκιάδες 103,202
χαλκός 40,123
χαλκουργός 260
χάλκωμα 123,391
χαλκώματα 40,122
χαλκωματάς 260
χανέδες 166
χανές 346
χάνια 39,46,81,126,183,187,306,
379,380

- χαντζήδες 32,70,102,304,379
χαντζής 369
Χάντζιος 'Ιωάννης (κονακτζής) 75,
76,282,375
Χαραμής Δημ. (ἔμπορος) 280
Χαραμής Κων/νος (ἔμπορος) 146
χαρατζής 55,271
χαρατζόπουλον 54
χαράτσι 54,63,117,162,270
χαράτσια 330
Χαρέζ ἀγάς 286
χαρεκέτι 382,397
χαρηλή ἢ χαῖρλή 397
Χαρίσης Π. 251
χαρτί 53
χαρτικά 205,207
Χασάν Μπέη 'Εφέντης 202
χασάπηδες 33
χασάπικα 183
Χατζή 'Αλίαγας Τότο 124
Χατζηγεωργίου θ. 264
Χατζηζούκας (ἔμπορος) 280,294
ΧατζηἸωάννου Διαμάντης 267
Χατζηκώστας 'Αναστάσιος 157
Χατζηκώστας Γεώργιος 155,156,157,
251,339
Χατζηκώστας 'Ιω. 157,341
Χατζημιχάλη 'Αγγ. 11,233,237,243,
244,249,250,251,252,255,256,257,
258,259,260,267,328,352,353
Χατζηνύκος Παν. (ἔμπορος γουναρι-
κῶν) 51,267,280,294
Χατζή Πολύτος (ἔμπορος) 83,280,325
Χατζή 'Αντρέας (κηροκώλης) 201
Χάτι Χουμαγιούν 60,344
χειροτεχνήματα 28,139,205,207
χειροτεχνήματα εὐρωπαϊκά 135
χειροτεχνία ἐργαστηριακή 30
Χίος 158
Χιώτης Π. 242
χλαῖνες 204
χοντροκαπουτζήδες 68,70,378
χοντροκαπουτζήδικα 46
χορταράδες 32
Χουρσίτ πασάς 94,96,296,297,309
Χουσεῖν μπέης (κεχαγιάμπης) 111
Χουσεῖν πασάς 113,114
χουσμέτι 56,274,380
Χουσνή πασάς 184
χρεοκοπία 68
χριστιανοῦ ἀγορᾶς 227,371
Χριστοβασύλης Χ. 367
Χριστοδούλου Βασίλειος 124
Χριστοδούλου 'Ιω. 294
Χριστοδούλου Σπ. (προεστός 'Ιωαν-
νῶν) 148
Χριστούγεννα 102,152,193,338
Χριστοφιλόπουλος 235
χρυσάφες 62
χρυσικού 378 βλ. χρυσοχόοι
Χρυσοβίτσα 304
Χρυσόβουλλο 25
Χρυσόβουλλο 'Ανδρονίκου Παλαιολό-
γου 266
χρυσοκεντητής 86
χρυσονήματα 53
Χρυσός Νούσιος 110,155,156,158,
302,311,315,330,341,342,384
χρυσοχοεῖα 46,182
χρυσοχόοι 32,70,131,180,181,203,
239,247

- χρυσόχοι Καλαρρυτιών 36,256
χρώματα 205
- ψάθες 101
Ψαλίδας 'Αθ. 45,123,129,262
ψαράδες 32,37,257,260
ψαράδικα 46,182
ψωμάδες 379
ψωμάδικα 40,46,182
- ώρολογιοποιεία 206
- āge glacière 28
ālā 54
Alessio 52
Andréadēs A. 270,271,282
Archives du Ministère des Affai-
res Étrangères 17
Ars C. 247,275
arti 19
Asdrachas Sp. 250
aza 345
- bac βλ. Bac pazar
bac pazar 126 βλ. μπατίσ'καζάρ'
bakaya καὶ bekaya 182
"Baron Bürger" (ἀτιμόπλοιο) 354
basiusta 240
Bayron 286
bedelat 163
bedel-iaskeri βλ. φόρος στρατιω-
τικός 162,163
Beldiceanu N. 321
Beluzerkovich (Ρώσος πρόξενος 'Ιω-
αννίνων) 195
- Berl A. 367
bezesten 42
Bessières J. 272
beylerbeyi 26
Bianchi 244
Boerio Giuseppe 257
borç 282
Bosforo (ἀτιμόπλοιο) 354
Bowen 241,271,319,320,321,347,351
bratstvo 237
breasla 237
bübasir 275 βλ. καὶ mubasir
bureau due 319
- camara 252
çarsi 42,249,262
Cattaro 52
çavuş 22
certificat d'origine 47,264,265
Chiari Von (αὐστριακός πρόξενος)
186
çift 397
ciftlig-Satribi 241
ciraklik 23
cirye 54,162,163
Cockerell C.R. 44,45,264
communita 237
cordouans 47
corporations 235
Cousinery 254
Cvetkova B. 271
- damga 320
damga resmi 126
Damjanov S. 358
Davenport R. 248

der âmed 319
D'Ohsson Mouradja 260
düşeme 356

échelle 51
edna 54
emir 397
erbap 397
esnaf 20,235,236,237,238

forum 262
Frashëri Kristo 326
frattagliae 19

Garnier (προξενικός πράκτορας Γαλλίας) 28

Gibb H. 241,271,319,320,321,347,351
guilds 235
gümrük 319

hane 346
haraç 54 βλ. καὶ χαράτσι
harc 274
hareket 397
hatt-i-humayun 1856 160,162,163,166,230
hatt-i-serif 89,125,133,160,230
hayir 397
hazir 274
hizmet 274,397
Hobhouse J.C.H 261
Holland H. 44,259,262,263,268,272
Hughes Th. 262,263,283

iane-i-askeriye 162,163,168 βλ.
φόρος στρατιωτικός
ibrişim 257
ifade 397
Ihciev D.A 241,242
ihtisap 125 βλ. ἰχτισάκι
ikram 272
imdat 282
imdatiye 163
Inalcik H. 242,262,264,284,344
indiennes 203 βλ. τσίτια
inha 165
islâhat fermâni 163
isnaf 237

jurande 239

kadi 20,236
kâhya 22
kalaycı 260
kalem resmi 126,319
kalfalik 23
kara gümrükleri 169
kazancı 260
kazaz 257
kemer 24
kösl 356
kusafmak 24
kusur 397
kuyumcu 254
kyrban 397

Laburie E. 246
laqul 253

- Leake M. 252,260,270,272,274,284
Lear Ed. 138,330
Lloyd 186,205,206
loggia 239

maktu 56,165,166,274,282 βλ.
καὶ μαχτοῦ
Manzour Effendi 70,262,264,284
mazbata 165
masraf 397
Mavrogiannis 239
Mehlan Arno 259,269,308,310
menzil 274
menzil-hane 68
merciao 250
merhamet 397
meydan 42,262
mezat 317
Miklosich K. 244
Millelire (Ἰταλὸς πρόξενος Ἰωαν-
νίνων) 206
minder 261
Miramar (ἀτμόπλοιο) 354
miri subašisi 236
Morawitz Ch. 344,345,350
mübassir 275
muhtesip 20,21,236,319 βλ. καὶ
muhtesip aga
mülk 312
Müller I. 244
murat 397
mütevelli 22,241
naip 22,240
nalbant 261
nefer 59,276 βλ. καὶ νεφέρι
Nicole J. 235
nizamiye 163
nüfus naziri 127
numerus clausus 77 βλ. καὶ
κλειστός ἀριθμὸς
nuzul 271

ondalik 283
Ostogorsky G. 235

pazar 42 βλ. παζάρ
pazarbaşı 42
petitgris 251
Pouqueville F. 61,217,262,263,
268,271,272,278,284,194
Pouqueville Hughes 13,51
puglia 206

Rayf Effendi 273
resm-i-gümrük 55
resm-i-zecriye 55 βλ. ζεντεριές
revan 24
reshvet 257
Roberts (ἄγγλος πρόξενος Ἰωαννί-
νων) 204,208,213,214
Rolley P. 364,365
rufet 20,237

sadakat 397
savat 131,181,324

- scolae 19
šeik 22
Şerban G. 237
sermaye 24,242
sevahil gümrükleri 169
seyahatname 246
şeyh 22
Shkodra Zija 235,236,238,239,241,
242,243,244,245,261,262,326
simitçi 260
Spon J. (περιηγητής) 27,245
stima 279
Stoinovich T. 261,307
Stuart (ἀγγλος πρόξενος Ἰωαννί-
νων) 195
Svoronos N. 267,271

tabak 252
takkeci 256
tarih-i-seyyah 246
tayfa 19,26
teferrudj 244
teferrug 24
teklif 316
temettü 164 βλ. φόρος ἐπιτηδεύματος
temettü vergisi 164
Todorov N. 236,249,262,288
Turner W. 266,278
tütücü 261

ulûfe 274
urfet 237
Urquhart D. 128,130,131,322,324
ustabaşı aga 22
ustalik 23

Vacalopoulos C. 269
Vajda G. 240,242
vâkif 397
vardacuor 257
varoş 41
vatan 397
Vaudoncourt G. 49,248,265
vergi 164,166,168,176 βλ. φόρος
κτηματικός
Viquesnel Auguste (περιηγητής)
180,256,352
Visme (de) 14,364,365
Vlora E. 295
Vryonis Sp. 235,236
Vučo N. 242,244

Wheler C. 245
Wiet E. (γάλλος πρόξενος Ἰωαννί-
νων) 181

yemeklik 275
yevmiye dekâkin 176
yigit 240
yifitbasi 22,240

zünft 237
Zwiedinek J. (αὐστριακός πρόξενος)
172,185,195

